ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΟ ΥΠΑΡΞΙΑΚΟΝ ΕΡΩΤΗΜΑ:
ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΟΣ;
ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ;

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ 2021

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Προσφωνεῖται τό παρόν εἰς τούς Ὁμολογητάς καί Μάρτυρας τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας

Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναπαραγωγή ὅλου ἤ μέρους μέ ἁπλή ἀναφορά τῆς προελεύσεως.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐπεκράτησε σχεδόν κατά τήν τελευταίαν ἐποχήν ἐσφαλμένως ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ Θρησκεία καί ἡ Θεολογία διΐστανται πρός τάς θετικάς ἐν γένει Ἐπιστήμας, ὡς καί πρός τήν Φιλοσοφίαν ἐξαντληθείσης ὅμως ἤδη τῆς ὑπό πολλῶν ἐπιστημόνων τῶν Φυσικῶν ἰδία Ἐπιστημῶν, ἀλλά καί πολλῶν ἐπίσης φιλοσόφων τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος καί τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀσκηθείσης σφοδρᾶς πολεμικῆς ἐναντίον τῆς πρός τόν Θεόν πίστεως καί δή τῆς Χριστιανικῆς τοιαύτης, καλοῦνται πλέον νά παραδεχθοῦν, πάντες, ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῶν τελευταίων ἐπιστημονικῶν καί φιλοσοφικῶν ἐπιτεύξεων καί πορισμάτων, ὅτι αἱ Φυσικαί Ἐπιστῆμαι, καί ἡ ὑγιής Φιλοσοφία, ὄχι μόνον δέν ἀντίκεινται πρός τήν θρησκείαν, ἀλλ' εἶναι καί αἱ εὐσεβέστεραι ὅπως καί αἱ πλέον ἐκλεκταί θεραπαινίδες αὐτῆς. Διότι «ὁ Θεός ἔδωκεν ἀνθρώποις Ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ», τονίζει ἡ Γραφή (Σοφ. Σειράχ ΑΗ΄ 6). Καί ὑπ' Αὐτῆς ἀποδεικνύεται ἤδη ἀπολύτως, ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν, ἐν τῷ συνόλῳ του, ὡς καί τά ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου μόνον ὑπάρχοντα ἐνόργανα ὄντα, ἔμψυχα καί ἄψυχα, εἶναι δημιουργήματα - κτίσματα τοῦ ἀπείρου καί ὑπερκοσμίου Θεοῦ, δημιουργηθέντα ὑπ' Αὐτοῦ καθ' ὅν ἀκριβῶς τρόπον περιγράφει συνοπτικῶς ἡ Γραφή. Αἱ Φυσικαί δηλ. Ἐπιστῆμαι ἐπεκύρωσαν τήν ἀπό τοῦ παρελθόντος ἤδη αἰῶνος ὑπέροχον σχετικήν διακήρυξιν τοῦ διασήμου Γάλλου φυσιοδίφου Cuvies, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: «Εὑρισκόμενοι σήμερον πρό τῶν ἀναμφισβητήτων πορισμάτων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης, διά τῶν ὁποίων διεπιστώθη ὅτι ἡ διαμόρφωσις ἐν γένει καί ἡ ἐναρμόνισις τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ἡ ἐμφάνισις τοῦ φωτός (σ.σ. δέν προκειται βεβαίως μόνον περί τοῦ ἡλιακοῦ ἀλλά καί περί τοῦ ἀστρικοῦ τοιούτου), ὁ διαχωρισμός τῆς ξηρᾶς ἀπό τῶν ὑγρῶν στοιχείων καί ἡ διαδοχική ἐν τέλει ἐμφάνισις τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τῆς ὀντολογικῆς κλίμακος ἐγένετο κατά τήν τάξιν καί σειράν, ἥν περιγράφει ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ Γενέσει (Α΄ 1-27)[1] ὀφείλομεν νά δεχθῶμεν, ἤ ὅτι ὁ ὀφθαλμός τοῦ Μωϋσέως εἶχε τήν ὑπερφυᾶ δύναμιν νά βλέπῃ καί νά ἀναγινώσκῃ διά μέσου τῶν στρωμάτων τῆς γῆς τά κατά τήν διαρροήν τῶν χιλιετηρίδων ἐξελιχθέντα, καί παρηκολούθησεν οἱονεί τήν ἐξέλιξιν, ἤ μᾶλλον τήν

[1] Αἱ ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφερόμεναι «ἡμέραι» τῆς δημιουργίας δέν εἶναι βεβαίως ἡμέραι «Ἡλιακαί», ἐφόσον ὁ ἥλιος ἐδημιουργήθη τήν «τετάρτην» ἡμέρα. Πρόκειται περί μακρῶν χρονικῶν περιόδων ἑκατομμυρίων ἐτῶν, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ σχετική λέξις «Ἰάμ» σημαίνει μακράν χρονικήν περίοδον ἀπροσδιόριστον.

κατά περιόδους ἐμφάνισιν τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς ὀντολογικῆς κλίμακος, καί τήν διαμόρφωσιν ἐν γένει τῶν ὄντων, ἤ τούτου ἀποκλειομένου, ὅτι ὁ Θεός ἐνέπνευσεν ἤ ἐφώτισεν αὐτόν διά νά διακριβώσῃ τήν ἀλήθειαν».

Τῆς ἀληθείας ὅμως ταύτης καί ὑπό τῆς ἐπιστήμης πλέον βεβαιουμένης, συνακολουθεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς παραδοχῆς ὅτι, δημιουργήσας ὁ Θεός τούς ἀνθρώπους[2] μέ τόν ὕψιστον σκοπόν τῆς κατά χάριν θεώσεως (Ἰωάν. Ι΄ 34-35), ἔδει ὑποχρεωτικῶς νά ἀποκαλυφθῇ, «νά γνωσθῇ» εἰς αὐτούς. Διότι ἄλλως ἦτο ἀδύνατον εἰς τόν ἄνθρωπον ὄχι μόνον νά ἀνεύρῃ καί νά «γνωρίσῃ» τόν Δημιουργόν του, ἀλλά καί νά κατανοήσῃ τόν πνευματικόν του προορισμόν. Ὁ περιβάλλων ἡμᾶς Κόσμος τῶν πολυμόρφων ὑλικῶν φαινομένων - ὅστις διά τούς πρώτους μάλιστα ἀνθρώπους θά ἀπετέλει πραγματικόν μυστήριον - θά παρημπόδιζεν ἐπί πολλάς χιλιετηρίδας, ἴσως καί διά παντός, τόν ἄνθρωπον ὅπως γνωρίσῃ καί κατανοήσῃ τόν Δημιουργόν του, τόν ἀληθινόν Θεόν, ἀλλά καί τόν ἐξιδιασμένον σκοπόν τῆς ἰδίας του ζωῆς. Καί ἡ εὐθύνη τούτου θά ἐβάρυνεν ἐξ ὁλοκλήρου τόν Θεόν[3]. Ὑπάρχουν ὅμως, πλήν τῆς Γραφῆς, καί ἄλλαι ἱστορικαί καί φιλοσοφικαί μαρτυρίαι τήν παραδοχήν τῆς αὐτῆς ἀληθείας ἐνισχύουσαι. Καί εἶναι αὗται αἱ ἀρχαιότεραι καί τῆς Γραφῆς θρησκεῖαι, ἤτοι ὁ Βραχμανισμός (ὡς συνέχεια τοῦ προϊστορικοῦ Βεδδισμοῦ) καί ἡ ἀρχαία Αἰγυπτιακή θρησκεία, ἀλλά καί ἡ περί τοῦ Διός, ὡς προσωπικοῦ καί πνευματικοῦ Θεοῦ, πίστις τῶν ἡμετέρων προγόνων τῆς προομηρικῆς ἐποχῆς.

Καί εἶναι αἱ μνησθεῖσαι ἀρχαιότεραι καί τῆς Γραφῆς θρησκεῖαι μαρτυρίαι ἀμάχητοι τῆς ῥηθείσης ἀληθείας, διότι, κατ' ἀρχήν, ὡς ἔγραφε καί ὁ μακαριστός καθηγητής Λεων. Φιλιππίδης ἐν τῷ πολυτίμῳ συγγράμματί του «Ἡ ἱστορία τῶν θρησκευμάτων», σελ. 36, 70 καί 137, «ἡ παγκόσμιος σύγχρονος διανόησις, ἐποπτεύουσα πλέον διά τῶν ἐπιτευχθεισῶν προόδων, ἀνακαλύψεων τῆς ζωῆς τῆς ὅλης Ἀνθρωπότητος, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπί τοῦ πλανήτου ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου μέχρι σήμερον, βλέπει ταύτην διά μέσου τῶν αἰώνων ἀναπτυσσομένην ἔκπαλαι ὑπό τό ζωογόνον θάλπος τῆς θρησκείας καί ἐξαγγέλλει τό ὑπέρτατον ἀξίωμα ὅτι ἄνευ θρησκείας

[2] Ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἐδημιουργήθησαν ἀπό τόν Θεόν καί δέν ἐξειλίχθησαν ἐκ τῶν πιθήκων ἤ ἄλλων ἐμψύχων ὄντων, ἀποδεικνύομεν δι' ἀμαχήτων ἐπιστημονικῶν καί φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων, ἐξαγομένων ἐκ τῶν συγχρόνων δεδομένων τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καί τῆς Φιλοσοφίας καί καταδεικνύομεν εἰς τό ἡμέτερον πόνημα «ΚΟΣΜΟΣ».

[3] Γενεσ. Β΄ 16-18 καί Γ΄ 8-24. Πρβλ. καί μακ. πρωτ. Ἰωάν. Ρωμανίδου «Τό προπατορικόν ἁμάρτημα», σελ. 71- 72 καί βιβλ. αὐτ.

οὐδέποτε ὑπῆρξε, κατά τήν ἀρχαιότητα, ἀνθρωπίνη ζωή. Ἐβεβαιώθη δηλαδή ὑπό τῆς συγχρόνου παγκοσμίου διανοήσεως ἡ σχετική διακήρυξις τοῦ Πλουτάρχου. «...Εὕροις δ' ἂν ἀπιών καί πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, ἀοίκους, ἀχρημάτους, νομίσματος μή δεομένας, ἀπείρους θεάτρων καί γυμνασίων, ἀνιέρου δέ πόλεως καί ἀθέου, μή χρωμένης εὐχαῖς, μηδέ ὅρκοις, μηδέ μαντείαις, μηδέ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς, μηδ' ἀποτροπαῖς κακῶν οὐδείς ἐστιν οὐδ' ἔσται θεατής»[4]. Ἡ δέ «πρωτοθρησκεία», ἡ θρησκεία δηλαδή τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ἦτο καθαρός «μονοθεϊσμός», ἀπό τοῦ ὁποίου ἐκπέσας ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν πολυθεΐαν διαφόρων τύπων, δι' ὅσους λόγους ἐν τῇ συνεχείᾳ θά ἀναπτύξωμεν, ἤρχισε πάλιν διά τῆς θείας παρεμβάσεως, κατά τήν σύστασιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ἀλλά καί τῆς φιλοσοφίας τῶν ἀρχαίων προγόνων ἡμῶν, νά ἐπανέρχηται εἰς τήν πίστιν, πρός τόν ἕνα, ἀληθῆ καί πνευματικόν Θεόν.

Δέν ἦτο ὅμως ἡ «πρωτοθρησκεία» ἐκείνη ἁπλῶς «μονοθεϊστική». Εἰς τήν Σανσκριτικήν γλῶσσαν, τήν γλῶσσαν δηλαδή τῆς κλασσικῆς περιόδου τῆς ἀρχαίας Ἰνδικῆς (ἥτις ὡς ἀπεδείχθη διά τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καί γραμματολογίας κατάγεται ἐκ τῆς αὐτῆς μητρικῆς γλώσσης, ἐξ ἧς, διά μέσου τῶν αἰώνων, διεμορφώθησαν πᾶσαι αἱ γλῶσσαι τῆς Λευκῆς Φυλῆς), ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Θεοῦ γίνεται διά τοῦ ὅρου «Deva». Ἡ λέξις αὐτή στενῶς συγγενεύουσα μέ τήν λέξιν Θεός (διά τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος ἀρχικῶς εἰς τ καί ἀκολούθως εἰς θ - τεός, Θεός), Dieu κ.ἄ., παράγεται ἐκ τοῦ Dui ἢ Dyu, ὅπερ ὡς ρῆμα μέν σημαίνει «λάμπειν», ὡς οὐσιαστικόν δέ «οὐρανόν». Ἡ ἀκριβής ὅθεν σημασία τοῦ ὅρου εἶναι: «ὁ Θεός λάμπει ἐν τῷ οὐρανῷ».

Εἰς τόν Βεδδισμόν, ἀκολούθως (ἕνα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κλάδων τῆς «πρωτοθρησκείας», ἴσως τό ἀρχαιότερον), ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῶν «ἱερῶν» βιβλίων του, τῶν Βεδδῶν, δοξάζεται ἐπίσης «ἑνιαῖος Θεός» καί «ἡ ἐν τρισί δυνάμεσι δημιουργική ἐμφάνισις αὐτοῦ»[5]. Καί εἰς τόν Βραχμανισμόν, ἐν συνεχείᾳ, τόν ἐκ τοῦ Βεδδισμοῦ προελθόντα, πιστεύεται, κατά τάς ἀρχαιοτάτας παραδόσεις του, εἷς ἐπίσης Θεός ἀλλά Τρισυπόστατος. Ὁ Βραχμάν,

---

[4] Πρός Κωλέτην κεφ. λα΄, πρβλ. καί Κικέρωνος De legibus 11, 8

[5] Πρβλ. Ἰτιχατσαμουτάϊαν (συλλογήν ἐκ τῆς Μαχαραβάτας), μεταφρ. Δημ. Γαλανοῦ, τ. 5, σελ. κ΄ «Ὁ Βεδισμός ἀναγόμενος μέχρι τῆς Δης π.Χ. χιλιετηρίδος καί ἀποτελῶν τήν θρησκείαν τῶν Ἰνδῶν μέχρι τοῦ Βραχμανισμοῦ, ἦτο κατ' ἀρχήν ἡ αὐτή θρησκεία μέ τήν θρησκείαν τῶν Ἀρύων. Ἐκ τούτου δέ καί αἱ ὁμοιότητες τῶν ἀγράφων τότε περί Θεοῦ θρησκευτικῶν παραδόσεων τῶν θρησκειῶν τούτων μέ τάς τοιαύτας τῶν Αἰγυπτίων καί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων». Πρβλ. καί P. Decharm. «Ἡ μυθολογία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος», σελ. 12, ὡς καί Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. (Ἀ' ἐκδ.) τ. Στ΄, σελ. 377 καί 379 καί βιβλ. αὐτ.

ὁ Βισνοῦ καί ὁ Σίβας εἶναι μία Θεότης. Τό Τριμούρτι[6] τοῦ Βραχμανισμοῦ (ἄγαλμα τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθη κατά τάς ἀνασκαφάς ἐν Ἀσία), δι' οὗ ἐξεικονίζεται ὁ Θεός ὡς ἄνθρωπος μέ ἕνα κορμόν, ἀπό τῆς κοιλίας καί κάτω, μέ τρεῖς δέ κορμούς καί τρεῖς κεφαλάς ἀπό τῆς κοιλίας καί ἄνω, εἶναι θαυμασία παράστασις τῆς πίστεως πρός Τρισυπόστατον ἀλλ' ἑνιαῖον Θεόν. Ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Θεός οὗτος ἀποκαλεῖται Ντιάους Πίταρ (ἤτοι λάμπων ἐν τῷ οὐρανῷ πατήρ) καί ὅτι ὁ μέν Βράχμαν συμβολίζει τόν Πατέρα, ὁ Βισνοῦ τόν Υἱόν καί ὁ Σίβας τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, καθίσταται πρόδηλον πόσον ἡ πανάρχαια αὕτη θρησκεία, ἐκ τῆς πρωτοθρησκείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τῶν παραδόσεων τῶν πρωτοπλάστων προφανῶς τάς πνευματικάς αὐτῆς πηγάς ἕλκουσα, εὑρίσκεται πλησίον τῆς ἀληθείας προκειμένου περί τοῦ ἀληθινοῦ καί Τρισυποστάτου Θεοῦ.

Εἰς ὅλους ἐπίσης τούς νόμους τῆς Αἰγύπτου, κατά τήν πρώτην περίοδον τῆς συστάσεως τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἔθνους (4000- 5000 π.Χ.), πιστεύονται Θεότητες Τρισυπόστατοι, ἤτοι αἱ τριάδες τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πανθέου. Εἶναι χαρακτηριστικόν ὅτι καί εἰς τήν παναρχαίαν ἐκείνην πρός τόν Θεόν πίστιν αἱ «θεῖαι τριάδες» προέρχονται ἀπό τόν ἕνα ἄναρχον καί ἀθάνατον Θεόν, τόν Θεόν Νοῦ καί εἶναι πράκτορες Ἐκείνου, προσωποποιοῦσαι τάς ἰδιότητας Αὐτοῦ[7]. Ἐξ αὐτῶν, ὁ Θεός Ὄσιρις, ἐκπροσωπῶν τήν θείαν ἀγαθότητα, διακρίνεται ὡς κριτής ἀλλά καί λυτρωτής τῶν ψυχῶν. Ἡ προσδοκωμένη δ' ἐνανθρώπησίς του διά τήν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἡ πάλη αὐτοῦ πρός τόν Θεόν «Σέτ» ἤ «Τυφῶνα»[8], ἐκπρόσωπον τοῦ κακοῦ πνεύματος, ἡ ὑπό τοῦ δευτέρου θανάτωσίς Του ἀλλά καί ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίς Του κ.ἄ. συμβολίζουν, ἀναντιρρήτως, τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ αἰωνίου Λόγου ἐν τῷ Κ.ἡ. Ι. Χριστῷ.

Οἱ προϊστορικοί, τέλος, πρόγονοι ἡμῶν θεωροῦν ἐπίσης τόν Δία ὡς προσωπικόν ἀλλά καί πνευματικόν συνάμα Θεόν,

---

[6] Πρβλ. «Τά θεμέλια τῆς Ἱστορίας Samuel B. Schieffelin, κατά μεταφρ. Μ. Καλαποθάκη, ἔκδ. Δ´ 1872 καί Μεγ. Ἑλλ. Εγκυκλ., τ. ΚΓ´ σελ. 328.

[7] Πρβλ. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τ. β´ σελ. 542 καί βιβλ. αὐτ. Ὡσαύτως ἡ ἐν τῷ «βιβλίῳ τῶν νεκρῶν» τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτ. θρησκείας ἀναφερομένη ἀπολογία τῶν ψυχῶν πρός τόν θεόν Ὄσιριν, ἡ ἀρχομένη διά τῶν «Τιμή Ὑμῖν Κύριοι τῆς ἀληθείας καί τῆς Δικαιοσύνης (καί ἀπευθυνομένη ἄρα πρός θεόν ὄχι μονάδα ὑποστατικῶς) καί καταλήγουσα εἰς τήν δήλωσιν «εἶμαι ἁγνός, ἁγνός, ἁγνός», ἤτοι εἰς τήν ἐπανάληψιν τρίς τῆς αὐτῆς λέξεως, ὅπως καί ἡμεῖς προσευχόμεθα πρός τόν Τρισυπόστατον Θεόν, ἀναμφιβόλως ὀφείλεται εἰς τήν ἐπίδρασιν τῆς ἀρχικῆς παραδόσεως τῆς «πρωτοθρησκείας» περί τοῦ Τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ.

[8] Ἡ λέξις «Σέτ» εἶναι προδήλως συγκεκομμένη παραφθορά τῆς λέξεως «Σατάν». Ἡ δέ λέξις «Τυφών» γραμματική ἁπλῶς τοιαύτη τῆς λέξεως «Τιτάν», ἥτις πάλιν εἶναι παραφθορά τῆς αὐτῆς λέξεως Σατάν, σημαινούσης «ἐπαναστάτην».

παντεπόπτην, παντογνώστην, παντοδύναμον. Πιστεύουν αὐτόν ὡς τήν «ἄπειρον καί ὑψίστην πνευματικήν διάνοιαν, τήν διέπουσαν τό σύμπαν, τήν διατηροῦσαν τήν ἰσορροπίαν του καί ἐπαγρυπνοῦσαν διά τήν τήρησιν ὄχι μόνον τῆς φυσικῆς, ἀλλά καί τῆς ἠθικῆς τάξεως ὡς τόν «ἀπόλυτον νοῦν», τήν «πηγήν πάσης τάξεως καί ὡραιότητος ἐν τῷ κόσμῳ», ὄχι δέ μόνον τοῦτο ἀλλά καί ὡς «ἔχοντα καί ἄπειρον πρόγνωσιν περί πάντων, ἐξ οὗ καί κύριον πάσης θείας φωνῆς, ἀποκαλυπτούσης τά μέλλοντα, καί παρέχοντα πᾶσαν μαντείαν καί ἀποκάλυψιν». Ὁ Ὅμηρος, ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς πίστεως ταύτης, ἀποκαλεῖ τόν Δία «πανομφαῖον» (πάντα ἰδών Διός ὀφθαλμός καί πάντα νοήσας)[9]. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τούς ἀλληγορικούς μύθους τῆς κατά τόν αὐτόν χρόνον διαμορφωθείσης Ἑλληνικῆς Μυθολογίας περί τῶν γάμων τοῦ Διός (ἀρχικῶς μέ τήν Μῆτιν - τήν σοφίαν καί τήν διάνοιαν, τήν ὁποίαν ἀφωμοίωσε πρός ἑαυτόν, ἐγκλείων αὐτήν ἐντός τῶν σπλάγχνων του- καί ἀκολούθως μέ τήν Θέμιν- τήν Δικαιοσύνην καί τήν Εὐρυνόμην- τήν μητέρα τῶν χαρίτων) καί περί τῆς ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ γεννήσεως – προελεύσεως τῆς θεᾶς τῆς σοφίας Ἀθηνᾶς, εἶναι ἤδη ἀναμφισβήτητον ὅτι οὗτοι ἔχουν ἔννοιαν ἀπολύτως ἀλληγορικήν. Αἱ μέν δηλαδή διαδοχικαί σύζυγοι τοῦ Διός συμβολίζουν ἁπλῶς τάς διαφόρους ἰδιότητας τοῦ ἀπείρου Θεοῦ[10] ἡ δέ ἐκ τῆς κεφαλῆς του πάνοπλος ἐκπηδήσασα Ἀθηνᾶ, ἡ «θεά τῆς σοφίας» καί «ἠγαπημένη θυγάτηρ του»[11], συμβολίζει ἐπίσης τήν «ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον δύναμιν καί σοφίαν» τοῦ Θεοῦ (Α΄Κορ. Α΄ 24), τόν συναΐδιον καί συνάναρχον τῷ Πατρί καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι «Λόγον Υἱόν» (Ἰωάν. Α΄ 1, Ἑβρ. Α΄ 5 κ.ἄ.), τόν κατά τό Σύμβολον τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως «ἐκ τοῦ Πατρός

---

[9] Πρβλ. P. Decharme μν. ἔργ. σελ. 44- 45, 48- 55 καί 58- 72 καί βιβλ. αὐτ. καί Ν. Γουδῆ «τό Μαντεῖον τῶν Δελφῶν», σελ. 36, ὑπ. 7 καί βιβλ. αὐτ. Ὅτι δέ καί παρά τοῖς ἡμετέροις προγόνοις διετηρήθη ἔστω καί ὑποτυπώδης ἡ περί τοῦ Τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ παράδοσις τῆς πρωτοθρησκείας, συνάγεται: α) Ἐκ τῶν τελετῶν τῆς ἑορτῆς τῶν «καθαρτηρίων» καί τοῦ ἁγνισμοῦ τῆς πόλεως πρός ἐξιλέωσιν τῶν θεῶν τοῦ Ἄστεως δι' ἁμαρτίας διαπραχθείσας ὑπό πολιτῶν. Ὁ ἄρχων (Βασιλεύς ἤ Ὕπατος) καλῶν τόν λαόν εἰς ὡρισμένην ἡμέραν ἐκτός τῶν τειχῶν, περιήρχετο τρίς τήν Ἐκκλησίαν (τήν συνάθροισιν τοῦ λαοῦ) ὠθῶν πρό αὐτοῦ τρία ἱέρεια ζῶα πρός θυσίαν, ἤτοι ἐν πρόβατον, ἕνα χοῖρον καί ἕνα ταῦρον. (Fustei de Coulanges «τό ἀρχαῖον Ἄστυ», μετάφρ. Τιμ. Φιλήμονος, σελ. 194). Καί β) Ἐκ τῶν εὐχῶν καί τῶν ὅρκων των, καθ' οὕς ἐπεκαλοῦντο τρεῖς θεούς. Παρ' Ὁμήρῳ συχνάκις εὑρίσκεται ἡ ἐπίκλησις. «Αἴ γάρ Ζεῦ πάτερ καί Ἀθηναίη καί Ἀπόλλων (Π. Ν. Δημοπούλου «Ὁ δημόσιος καί ἰδιωτ. βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων»», σελ. 217)

[10] Πρβλ. P. Decharme, αὐτόθι.

[11] Πρβλ. Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. τ. β΄ σελ. 23- 24 καί βιβλ. αὐτ. καί P. Decharme μνημ. ἔργ. σ. 97- 100. Ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τήν Ἀθηνᾶ καί «τρυτογενῆ», δηλ. ἐγκεφαλογέννητον. Διότι τό «τρυτ» τῆς λέξεως ταύτης εἶναι παραφθορά τοῦ Πελασγικοῦ «τρουτ», ὅπερ σημαίνει «ἐγκέφαλος». Διά τῶν αὐτῶν δέ χαρακτηριστικῶν, τῆς «παντοδυναμίας κλπ.», περιγράφεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶντος (Ἰστ. 12). «Ὁ παντοδύναμος Λόγος, ἀπ' οὐρανῶν ἐκ θρόνων βασιλειῶν, ἀπότομος πολεμιστής, Ξίφος ὀξύ τήν ἀνυπόκριτον ἐπιταγήν σου φέρων ἐπλήρωσε τά πάντα».

γεννηθέντα (ἤτοι τόν ἀϊδίως γεννώμενον ἐκ τοῦ Πατρός, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις θά ἀναπτύξωμεν) πρό πάντων τῶν αἰώνων». Εἶναι δέ ἀβάσιμος ἡ γνώμη, ὅτι ἡ «Ἀθηνᾶ» ἦτο ἀρχικῶς ἡ προσωποποίησις τῆς ἀστραπῆς, τοῦ κεραυνοῦ[12]. Διότι ἐφόσον ὁ Ζεύς ἀπ' ἀρχῆς ἐπιστεύετο ὑπό τῶν ἡμετέρων προγόνων ὡς Θεός πνευματικός, πνευματική ἄρα ἦτο καί ἡ ἐκ τῆς κεφαλῆς του ἐκπηδήσασα-γεννηθεῖσα Ἀθηνᾶ, ἥτις, σύν ἄλλοις, διά τοῦτο ἐλέγετο καί «τριτωγενής». ἡ λέξις «τριτώ» ἐσήμαινε, διαλεκτικῶς, παρά τοῖς ἀρχαίοις Βοιωτοῖς τήν κεφαλήν. Ἐκαλεῖτο ὅθεν καί τριτωγενής ἡ Ἀθηνᾶ, διότι, ὡς ἐπιστεύετο, ἐγεννήθη ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός[13].

Ὑποχρεούμεθα συνεπῶς νά δεχθῶμεν τόσον ἐκ τῶν ἀψευδῶν μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς ὅσον καί ἐκ τῶν σχετικῶν παραδόσεων καί τῶν ἀρχαιοτέρων ταύτης θρησκειῶν, ὅτι ὄντως ὁ Τρισυπόστατος Θεός ἐνεφανίσθη (ἀπεκαλύφθη) εἰς τούς πρωτοπλάστους, λαβών, ἐν τῇ παντοδυναμία Του, πεπερασμένας ἐκφάνσεις- μορφάς. Ἐπηκολούθησεν ὅμως ἡ ἁμαρτία καί ὁ ἐκ ταύτης πνευματικός σκοτισμός. Ἐλλείψει γραφῆς[14], πρός ἀπόλυτον διασφάλισιν καί διαφύλαξιν τῆς παραδόσεως, ὄχι μόνον, ἀλλά καί λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἁμαρτίας, προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ ἀριθμός τῶν ὀρθῶς πιστευόντων εἰς τόν ἀληθινόν Θεόν ἐμειοῦτο συνεχῶς. Ἐπεκράτησε προοδευτικῶς ἡ πολυθεΐα, ἡ εἰδωλολατρία, ἡ ἀθεΐα καί ὁ ἠθικός ἐκφυλισμός, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐξεδηλώθη ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων ἡ πρώτη μεγάλη ὀργή καί τιμωρία τοῦ Θεοῦ, ὁ δι' ὕδατος δηλαδή κατακλυσμός. Διότι κατά τήν ἐποχήν ἐκείνην μόνον ὁ Νῶε μετά τῶν υἱῶν τοῦ ἐπίστευον εἰς τόν ἀληθινόν Θεόν. Καί ἐτήρουν ἀσφαλῶς καί τόν ἠθικόν νόμον, κατά τήν μαρτυρίαν τῆς μή διαστραφείσης ἐκ τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ Σατανᾶ συνειδήσεως αὐτῶν. (Γενεσ. ΣΤ´ 8- 9 καί Ζ´ 1)[15].

---

[12] P. Decharme, μνημ. ἔργ. σελ. 100.

[13] Πρβλ. Λεξικόν ἀρχαίων Μυθολ. ὀνομάτων Ν. Λωρέντη, σελ. 544 καί Λεξ. Ὁμηρικόν Ἰ. Πανταζίδου, σελ. 656.

[14] Ἡ γραφή, ὡς πλῆρες σύστημα γραμματικόν, διεμορφώθη κατά τάς ἀρχάς τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος (Πρβλ. Samuel B. Schieffelin μν. ἔργ. σελ. 8 καί 13), ὁ δέ θεόπτης Μωϋσῆς, γράψας περί τό 1500 π.Χ., θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἱστοριογράφος.

[15] Μαρτυρίας περί τοῦ ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφερομένου «κατακλυσμοῦ» εὑρίσκομεν εἰς τάς παραδόσεις ὅλων τῶν προχριστιανικῶν Λαῶν (πρβλ. Samuel B. Schieffelin μν. ἔργ., σελ. 113-118 καί 199-200). Καί ἡ ἐπιστήμη ὅμως παρεδέχθη ἤδη ὅτι ἐγένετο οὗτος, χωρίς βεβαίως νά εἶναι παγκόσμιος, ὅπως πλανώμενοι φρονοῦν τινές, ἀλλά τοπικός. Ἐγένετο δηλαδή εἰς ὡρισμένον μέρος τῆς Ἀσίας, ὅπου μόνον τότε ὑπῆρχον ἄνθρωποι, ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπος γῆ ἦτο εἰσέτι ἀκατοίκητος. Καί ὁ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὅμως μυθολογίᾳ ἀναφερόμενος κατακλυσμός, καθ' ὅν μόνον ὁ Δευκαλίων μετά τῆς συζύγου του Πύρρας διεσώθησαν ἐντός κιβωτοῦ, κατάσκευασθείσης κατά προτροπήν τοῦ Θεοῦ Προμηθέως, εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ ἐν τῇ Γραφῇ τοιοῦτος. (Πρβλ. Ἰστορ. Παπαρρηγ. τ. Α´, σελ. 4 ἑξ.).

Πληθυνθέντες οἱ ἀπόγονοι τοῦ Νῶε ἐσκέφθησαν, κατά τήν ἀψευδῆ βεβαίωσιν τῆς Γραφῆς (Γενεσ. Γ´ 3-7), νά οἰκοδομήσουν τόν Πύργον τῆς Βαβέλ ἐν τῇ κοιλάδι Σενaάρ, διά τῆς ἐνεργείας των ὅμως ταύτης ἐξεδήλωσαν καί αὖθις ἀνθρωπίνην πονηρίαν. Ἐνόμισαν δηλ. ὅτι θά ἠδύναντο νά προφυλαχθοῦν ἐν τῷ μέλλοντι ἀπό νέας ἐνδεχομένης τιμωρίας τοῦ Θεοῦ, ὁμοίας μέ τόν κατακλυσμόν, ἐνῷ θά ὤφειλον νά σκεφθοῦν, πῶς νά ἀποφύγουν τήν ἁμαρτίαν τήν προκαλέσασαν αὐτόν. Ἐπῆλθε τότε, ὡς θεία καί πάλιν τιμωρία, ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν των καί ὁ διασκορπισμός των πρός ὅλα τά σημεῖα τῆς γῆς (Γενεσ. ΙΑ´ 7). Ἡ ἀρχαιολογική σκαπάνη καί ἡ ἀρχαιολογική ἔρευνα ἐν γένει, ἐβεβαίωσαν καί τάς ἀληθείας ταύτας. Ἀνευρέθησαν καί τά ἐρείπια τοῦ Πύργου τῆς Βαβέλ, τό πρῶτον ὑπό τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐπίσης εἰς τά ἐρείπια τῆς Νινευῆ καί ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Σαρδαναπάλου, εὑρέθη τό ἔπος Γιλγαμές, ἔνθα περιγράφεται, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, καί ἡ σύγχυσις τῶν Γλωσσῶν[16].

Ὅταν προσέτι ληφθῇ ὑπ’ ὄψιν, ὅτι ἡ συγκριτική Γλωσσολογία καί Γραμματολογία ἐβεβαίωσαν ἀπολύτως ἤδη τήν αὐτήν μητρικήν προέλευσιν πασῶν τῶν γλωσσῶν τῶν ὁμιλουμένων ὑπό τῆς Ἰνδογερμανικῆς ἤ ἄλλως Ἰαπετικῆς ὁμοεθνίας (ἤτοι ὅλων τῶν λαῶν τῆς λευκῆς Φυλῆς)[17] καί ὅτι ἡ αὐτή συγγένεια ριζῶν παρατηρεῖται καί μεταξύ τῶν γλωσσῶν τῶν ὁμιλουμένων ὑπό τῶν λαῶν τῆς Κιτρίνης ὅπως καί τῆς Μαύρης φυλῆς, καθίσταται πασίδηλον πόσον ἀληθής τυγχάνει καί ἡ ἐν προκειμένῳ μαρτυρία τῆς Γραφῆς. Ὡσαύτως καί ὁμοφώνως σχεδόν παρεδέχθη ἤδη ἡ Ἀνθρωπολογία, ὅτι ἡ Ἀσία, καί δή ἡ κοιλάς τοῦ Σενaάρ καί αἱ περί αὐτήν ἐκτάσεις, εἶναι ἡ πρώτη κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πάντα λοιπόν ταῦτα, συνδυαζόμενα καί πρός τά σχετικά πορίσματα τῆς συγκριτικῆς Μυθολογίας καί Ἐθνολογίας, προσεπικυροῦν ἀναντιρρήτως τάς ρηθείσας μαρτυρίας τῆς Γραφῆς[18].

Ἤρξατο τοιουτρόπως ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐθνῶν ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε (Γενεσ. ΙΑ´ 9)[19], διά νά κριθοῦν πάντες

[16] Πρβλ. Sam. Schieffelin μν. ἔργ., σελ. 143 ἑξ. καί 203- 204.

[17] Πρβλ. S. Schieffelin αὐτόθι σελ. 12-13 καί P. Decharme μνημ. ἔργ. σελ. 12 καί ἁγ. Νεκταρίου, «Ὑποτύπωσις περί ἀνθρώπου», σελ. 156 ἑξ.

[18] Περί τῶν σχετικῶν πρός τάς ἐν προκειμένῃ μαρτυρίας τῆς Γραφῆς «παραδόσεων» καί τῆς μυθολογίας τῶν προχριστιανικῶν λαῶν ἰδέ Sam. Schieffelin μνημ. ἔργ. σελ. 194-203 καί 207-218 καί P. Decharme μνημ. ἔργ. σελ. 6 καί 12-13 καί βιβλ. αὐτ.

[19] Ἡ ἐπιστήμη ἐβεβαίωσεν ἤδη ἀπολύτως, ὅτι τό αἷμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὅμοιον, μέ ὡρισμένας μόνον παραλλαγάς, βασικῶς διαφέρον ἀπό τῶν αἱμάτων ὅλων τῶν αἱματοφόρων ζῴων, μηδέ τοῦ τόσον ὑμνηθέντος πιθήκου ἐξαιρούμενου, ἐξ οὗ καί εἶναι ἀδύνατος ἡ μετάγγισις αἵματος οἱουδήποτε ζῴου εἰς τόν ἄνθρωπον, ἐπερχομένου ἀμέσως τοῦ θανάτου. Καί ἐκ τούτου ὅθεν βεβαιοῦται ἡ ἀλήθεια, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοί,

οἱ ἄνθρωποι καί ὡς ἔθνη καί καταλάβουν ὄχι μόνον ὡς ἄτομα ἀλλά καί ὡς ἔθνη καί φυλαί, τήν προσήκουσαν θέσιν ἐν τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ καί Ἐκκλησία-Βασιλεία (Ἑβρ. ΙΒ΄, 23, Ματθ. Ε΄ 3 κ.ἄ.), δι' ἥν προοριζόμεθα, ἀνάλογον πάντοτε πρός τόν προορισμόν, τήν κλῆσιν καί τήν ἀποστολήν ἡμῶν ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ βίῳ (τῇ πνευματικῇ ἡμῶν ἀθλήσει), ὡς καί πρός τόν τρόπον καθ' ὅν θά κάμωμεν χρῆσιν, ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς ζωῆς δοκιμασία, ὄχι μόνον τῆς ἀτομικῆς, ἀλλά καί τῆς ὁμαδικῆς, ἤτοι τῆς ἐθνικῆς, κρατικῆς, φυλετικῆς δυνάμεως καί ἐλευθερίας ἡμῶν. Πληθυνομένων ὅμως τῶν ἐθνῶν (διά τῆς διασπορᾶς πρός ὅλα τά σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος τῶν ἀπογόνων τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε καί τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν) ηὐξήθη καί πάλιν δυστυχῶς ἡ ἁμαρτία καί ὁ ἐκ ταύτης πνευματικός- ψυχικός σκοτισμός καί παρεσύρθησαν καί πάλιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τήν πολυθεΐαν καί τήν εἰδωλολατρίαν, ὡς καί εἰς τήν ἀπιστίαν εἰς τήν ἐπιβίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὀλίγαι ἦσαν οἱ ἐξαιρέσεις (ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, τοῦ Βραχμανισμοῦ κ.ἄ.) τῶν πιστευόντων εἰς πνευματικόν Θεόν, ἀμφίβολον ὅμως εἶναι, ἄν καί τούτων ἡ πίστις ἦτο καθ' ὅλα σύμφωνος πρός τήν ἀπόλυτον ἀλήθειαν. Εἰς τοιαύτην τινά κατάστασιν περιῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης κατά τήν ἐποχήν τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ, περί τό 2000 π.Χ.

Ἐμφανισθέντος τότε (ἀποκαλυφθέντος) καί πάλιν τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ εἰς τόν Πατριάρχην Ἀβραάμ, ἐν μορφῇ τριῶν ἀνδρῶν (Γενεσ. ΙΗ), ἤρξατο ἡ διαμόρφωσις, δι' αὐτοῦ καί τῶν απογόνων του, τῶν πολυτίμων πνευματικῶν θεμελίων λίθων, διά τήν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν τοῦ κατερειπωθέντος ἐν τῷ μεταξύ οἰκοδομήματος (Α΄ Κορ. Γ΄ 9) τῆς ἀληθοῦς πρός τόν Θεόν πίστεως, ὅπως καί τῆς μετά θάνατον προσωπικῆς ἐπιβιώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ Μωϋσῆς διακηρύττει, ἐξ ἀποκαλύψεως πάλιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τήν πίστιν ταύτην εἰς πολλά σημεῖα τῆς Π.Δ. Ἐπίσης δέ καί οἱ προφῆται καί οἱ λοιποί Θεόπνευστοι αὐτῆς συγγραφεῖς.

Ἐπῆλθεν ὅμως ἐν τῷ μεταξύ ἡ πνευματική καί ἠθική πτῶσις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, εἰς τήν ὁποίαν πρωτοπόρος ὑπῆρξε, δυστυχῶς, (ὡς συμβαίνει εἰς πάντα τά ἔθνη) ἡ ἰθύνουσα πνευματική τάξις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἠκολούθησε δέ τήν πτῶσιν ταύτην τοῦ «περιουσίου Λαοῦ», ὡς φυσιολογική αὐτῆς συνέπεια, ὁ πνευματικός του σκοτισμός. Οἱ πνευματικοί ἡγέται τοῦ Ἰσραήλ, παρερμηνεύοντες τήν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (Κεφ. ΣΤ΄ 4) διακήρυξιν τοῦ

κατά σάρκα, ἐφόσον ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων ἤ ἄλλως ἐκ τῶν πρωτοπλάστων καταγόμεθα. Προωρίσθημεν δέ νά γίνωμεν διά τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως καί πνευματικοί ἀδελφοί, αἰώνιοι, τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρός Θεοῦ, ὅταν πιστεύσωμεν Αὐτόν ἐν ἑνί πνεύματι καί μιά καρδίᾳ καί τηρήσωμεν ὁμοίως καί τάς ἐντολάς Αὐτοῦ (Ἰωάν. Α΄ 12 κ.ἄ.).

Μωϋσέως - τήν μεγάλην ὁμολογίαν τοῦ Ἰσραήλ - «ὅτι ὁ Θεός εἶναι εἷς»[20], παρεσύρθησαν εἰς τόν μοναδισμόν, ὅτι δηλαδή ὁ Θεός εἶναι ὑποστατικῶς μονάς. Ἐλάχιστος ἀριθμός ἀνθρώπων, καί ἐν αὐτῷ τῷ Ἰουδαϊσμῷ, διετήρησε τήν ἀληθῆ πίστιν πρός τόν Τρισυπόστατον Θεόν. Οἱ Σαδδουκαῖοι, προσθέτως, δέν ἐπίστευον καί εἰς τήν ἐπιβίωσιν μετά θάνατον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς (Ματθ. ΚΒ΄ 23).

Τοιουτοτρόπως τό σύνολον πάλιν τῆς Ἀνθρωπότητος, ἐξαιρουμένου ἐλαχίστου ἀριθμοῦ ψυχῶν ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ ἔθνει, ἐκαλύφθη ἐκ νέου ὑπό τῶν πυκνοτάτων πνευματικῶν νεφῶν τῆς εἰδωλολατρίας, τῆς πολυθεΐας ἤ ἀθεΐας, ὡς καί τῆς ἀπιστίας εἰς τήν προσωπικήν ἐπιβίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ ὑπέροχος πνευματικός σελαγισμός τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἥτις διά τῶν θείων αὐτῆς ἐξάρσεων ἐπτερύγισε πλησίον τῆς ἀπολύτου ἀληθείας, ἦτο φυσικόν νά σκιασθῇ ἀπό τά βαρύτατα ταῦτα πνευματικά νέφη. Ἐφέρετο ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀνθρωπότης πρός τόν ἀπόλυτον πνευματικόν σκοτισμόν, πρός τήν καθολικήν ἠθικήν ἐξουθένωσιν καί τόν ψυχικόν ὄλεθρον, πρός ἕνα δεύτερον διά κατακλυσμοῦ ἤ δι' ἄλλου τρόπου ἀφανισμόν.

Ἀνακοπείσης δέ, τῆς πρός, τόν ἀφανισμόν φορᾶς τῆς Ἀνθρωπότητος διά τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ καί τῆς νέας καί αὖθις ὑπ' Αὐτοῦ ἀποκαλύψεως - «γνώσεως»[21] εἰς ἡμᾶς τοῦ «μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. ΙΖ΄ 3), ἐκλήθησαν πάντα τά ἔθνη νά πιστεύσουν εἰς τόν Τρισυπόστατον Θεόν, ὅπως καί εἰς τήν προσωπικήν ἐπιβίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ἐκ θείας ὅμως καί πάλιν «ἀποκαλύψεως» θρησκεία, ὅσον καί ὁ θεῖος αὐτῆς ἱδρυτής, ἦτο δεδομένον νά ἀποβοῦν «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» (Λουκ. Β΄ 34), «πέτρα σκανδάλου» καί «λίθος προσκόμματος» (Ματθ. ΚΒ΄ 42- 44 καί Πέτρ. Α΄ Καθολ. Β΄ 7). Ἀπό τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἄρχεται ἡ ἐναντίον αὐτῶν πολεμική (Γαλατ. Α΄ 7-10, Ἰωάν. Α΄ Καθολ. Β΄ 18 κ.ἄ.) καί προσβάλλονται αὐτά ταῦτα τά βάθρα τῆς πίστεως (ἤτοι ἡ φύσει καί οὐσία Θεότης τοῦ Κυρίου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), εἰς τάς αἱρέσεις δέ ταύτας

---

[20] Καί ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τῆς Π.Δ. διακηρύσσεται τό Τρισυπόστατον τοῦ Θεοῦ. Διότι τό χωρίον ἐν ἀκριβεῖ μεταφράσει ἔχει οὕτως: «Ἄκουε Ἰσραήλ. Κύριος οἱ Θεοί ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστί»

[21] Ἡ βιβλική «γνῶσις» τοῦ Θεοῦ ἔχει εὐρυτέραν ἔννοιαν ἤ οἱαδήποτε ἄλλη ἐννοία «γνώσεως» χρησιμοποιούμενης εἰς τάς Ἐπιστήμας καί τήν Φιλοσοφίαν καί ἀναφέρεται εἰς αὐτήν ταύτην τήν οὐσίαν τῆς «ἀποκαλύψεως» τοῦ Θεοῦ καί τῆς σχέσεως αὐτοῦ, ὡς Θεοῦ προσωπικοῦ, πρός τόν ἄνθρωπον, ὑπ' Αὐτοῦ δημιουργηθέντα καί σωζόμενον. Ἔτι ἀναφέρεται εἰς τήν μέσῳ τῆς «ἀποκαλύψεως» διά πίστεως συνειδητῆς ἀποδοχῆς: ὑπό τοῦ ἀνθρώπου τῆς μετά τοῦ Θεοῦ προσωπικῆς κοινωνίας. (Πρβλ. μακαριστοῦ Νικ. Νησιώτη, «Προλεγόμενα εἰς τήν Θεολογικήν Γνωσιολογίαν. Τό ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ καί ἡ δυνατότης τῆς γνώσεως Αὐτοῦ», σελ. 150 καί 156).

προστίθενται, προϊόντος τοῦ χρόνου, πλῆθος ἄλλων αἱρετικῶν δοξασιῶν καί πλανῶν. Πάντας τούς ἐσωτερικούς τούτους ἐχθρούς ἀντιμετωπίζει ἀποτελεσματικῶς ἡ Ἁγία μήτηρ Ἐκκλησία, μαχομένη ἐκ παραλλήλου καί κατά τῶν αἱματηρῶν διωγμῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων καί προσφέρουσα καί εἰς τήν πύλην ἐκείνην τοῦ Ἅδου ἑκατόμβας θυμάτων, φθάνει νικήτρια εἰς τήν ἐποχήν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων, περί ἀνεξιθρησκείας 313 μΧ) . Προώρισται ὅμως τότε νά διεξαγάγῃ τόν ἐντονώτερον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί μεγαλύτερον εἰς ἔκτασιν πνευματικόν της ἀγῶνα. Νά ἀντιμετωπίσῃ δηλαδή τόν Ἀρειανισμόν, πνευματικός καρπός τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ Μωαμεθανισμός, ὡς γνωστική ἐπιβίωσις.

Καί διεξήγαγε μέν ἡ ἁγία μήτηρ Ἐκκλησία νικηφόρως καί τόν πνευματικόν ἐκεῖνον ἀγῶνα. Καί κατίσχυσε τῶν πολεμίων αὐτῆς κατά τήν Α΄ Οἰκουμεν. Σύνοδον διά τῶν θεοπνεύστων ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὅπως καί τοῦ θεία χάριτι θαύματος τῆς κεράμου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Καί κατωχύρωσεν ἐν τέλει, διά τοῦ βασικοῦ δόγματος τῆς ἁγίας πίστεως ἡμῶν- ἀλλά καί τῶν ἐν συνεχείᾳ δογματικῶν Κανόνων τῶν ἐννέα Οἰκουμενικῶν Συνόδων- ὅλον τό πνευματικόν αὐτῆς περιεχόμενον, ὅπως παρέλαβεν αὐτό ἐκ τῶν θείων Ἀποστόλων καί τῶν ἀμέσων διαδόχων καί συνεργατῶν αὐτῶν (ἐν οἷς καί τά ἐξοχώτερα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πνεύματα τῶν προγόνων ἡμῶν), ἐν τῇ δομῇ ὅμως τῶν περί τήν ἁγίαν πίστιν ἡμῶν ἀνεγερθέντων πνευματικῶν ὀχυρωμάτων, καίτοι, διετυπώθη δογματικῶς καί ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια[22]. Οὕτως ἔδοξε τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ ἡμῶν. Ἠθέλησεν ἵνα εἰς ἑκάστην ἐποχήν ἀναπτύσσηται διά τόν ὑπέρ τῆς ἀληθείας ἀγῶνα ἰδιαιτέρα

[22] Ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 14-15. « Ἡ μορφή τῶν δογμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἑκάστοτε θεολογικῆς προόδου καί α) εἰς τόν σαφέστερον ἅμα καί ἀκριβέστερον ὁρισμόν ἤ διατύπωσιν τῶν δογμάτων συμβάλλει ἡ θεολογική ἐπιστήμη, ὅσῳ δέ μᾶλλον προηγμένη εἶναι αὕτη, τοσούτω τελειοτέρα καί ἐναργεστέρα εἶναι ἡ τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως εἰσφορά ἄνευ ἀλλοιώσεως τῶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει δεδομένων ἀρχῶν». Καί σελ. 31. «Ἂν κρίνῃ τίς ἐξ αὐτῆς (σημείωσις συγγραφέως, δηλαδή τῆς Δογματικῆς Ζήκου Ρώση), ὁ συγγραφεύς προτίθεται ὄχι εἰς τήν ἔκθεσιν τῶν ἱερῶν Δογμάτων, ὅσον εἰς τήν ἐπιστημονικήν αὐτῶν δικαίωσιν». Ὡσαύτως καί μακαριστοῦ καθηγητοῦ Ἰωάν. Καλογήρου «Τό τριαδικόν Δόγμα κατά τόν Δ΄ αἰῶνα», σελ. 283- 284. «Κατά τόν ἀγῶνα τοῦτον (σ.σ. ἐναντίον τοῦ Ἀρειανισμοῦ) διεκηρύχθη τελικῶς ὡς ἀκλόνητος δογματική τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλήθεια ἡ ἀρχέγονος Βιβλική καί Ἐκκλησιαστική ἐν ταυτῷ πίστις Εἰς τοῦτο συνέβαλον καί θεολογικά ἐπιστημονικά μέσα ἐκ τῆς αὐτῆς κατευθύνσεως προελθόντα, ἐμπλουτισθέντα καί διά θεωρητικῶν, φιλοσοφικῶν, ἐπεξεργασιῶν, μή ὑπερβαινουσῶν πάντως τό μέτρον καί τό ὅριον τῆς πρός τήν θείαν ἀποκάλυψιν καί τήν ἐξ αὐτῆς ἐκτρεφομένην ἐκκλησιαστικήν πίστιν θεμιτῆς σχέσεως αὐτῶν». Καί « Ἡ ἐμπέδωσις της καί εἰς τήν νόησιν μέν προσπιπτούσης, ἀλλά κυρίως εἰς τήν ἐν τῇ πίστει καί τῇ ἐκ ταύτης ἐκτρεφομένη θεία λατρεία ἐκδηλουμένην ὁλοκληρωμένην ἀνθρωπίνην πνευματικήν λειτουργίαν προσιτῆς καθισταμένης, μορφῆς τῆς περί τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ ἀληθείας ἐπετεύχθη τῇ συνδρομῇ καί θεωρητικῶν ἐπεξεργασιῶν, κατά τά ἀνωτέρω μέτρον τῆς πρός τήν θείαν ἀποκάλυψιν σχέσεως αὐτῶν, ὡς πρός τήν διά τήν τό δόγμα ἀξίαν τῶν ἀποτιμωμένων καί ἐκτιμωμένων.»

πνευματική ἅμιλλα. Ἄν ἐξηντλοῦντο εἰς μίαν μόνον ἐποχήν ὅλα τά πνευματικά προβλήματα τά τεθέντα ἀπ’ ἀρχῆς καί μελλόντα νά τεθοῦν ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ὄχι μόνον ἡ δωρηθεῖσα εἰς πάντας τούς ἀνθρώπους πνευματική ἐλευθερία θά παρεβιάζετο, ἀλλά καί αἱ μέλλουσαι γενεαί θά κατεδικάζοντο οἱονεί εἰς πνευματικόν μαρασμόν. Τούτων ἕνεκεν δίδονται παρά Κυρίου τά πνευματικά χαρίσματα (τῆς κατ’ ἄνθρωπον πάντοτε γνώσεως, διότι ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθεια δέν μεταβάλλεται) ἀνάλογα πρός τάς ἀνάγκας ἑκάστης ἐποχῆς.

Ἀνεπτύχθη κατά τόν Θ΄ ἰδία αἰῶνα, ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ κυρίως ἐγωϊσμοῦ καί τῆς Κοσμικῆς ἀλλά καί τῆς πνευματικῆς ἰδιοτελείας τῶν ἐπισκόπων – Παπῶν τῆς Ρώμης[23] ἡ μεγίστης πνευματικῆς σημασίας αἵρεσις τῆς τότε Δυτικῆς Ἐκκλησίας, περί τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ - τό Filioque, ἡ Ὁποία οὕτως ἐξέπεσε τοῦ Σώματος τῆς Μιᾶς, Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀποβᾶσα παρασυναγωγή καί αἵρεσις. Ἀκολούθως τον 16ον αἰῶνα ἡ Διαμαρτύρησις, διατηρήσασα ὄχι μόνον τήν μεγάλην ταύτην αἵρεσιν, ἀλλά καί παρασυρθεῖσα εἰς τόσας ἄλλας κακοδοξίας καί πλάνας, ὥστε κατά τό περιοδικόν Showers of Flessig (Σεπτέμβριος 1948, σελ. 2), αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῆς ἀνέρχονται εἰς 30.000. Καί ἐν τῷ ἀπεριορίστῳ πεδίῳ τῆς ἐλευθέρας σκέψεως καί ἐρεύνης, εὗρεν ἔδαφος νά ἀναπτυχθῇ, κατά τούς τελευταίους αἰῶνας, ἡ πολύμορφος καί ἐντονωτάτη κριτική καί ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Πίστεως, καί τοῦ Χριστιανισμοῦ, τόσον ἐκ μέρους τῆς Ἐπιστήμης (τῶν Φυσικῶν- Θετικῶν Ἐπιστημῶν) καί τῆς Φιλοσοφίας, ὅσον καί ὑπό τῶν διαφόρων τελευταίων θρησκευτικῶν καί Κοινωνικοοικονομικῶν συστημάτων καί θεωριῶν, πρωτεύουσαν μεταξύ τῶν ὁποίων θέσιν κατέλαβον, ὡς γνωστόν, ὁ Τεκτονισμός, ὁ Σιωνισμός, ὁ Ἐθνικοσοσιαλισμός καί ὁ Μαρξισμός - Λενινισμός.

Ἠνοίχθησαν οὕτως ἐναντίον τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως κατά τήν τελευταίαν ἐποχήν πολλαί ταυτοχρόνως καί μεγάλαι πύλαι Ἅδου (Ματθ. Ἰστ΄ 18) καί ἔδει, ὡς ἐκ τούτου, νά δοθῇ ὑπό τοῦ Θεοῦ εἰς τήν ἁγίαν ἡμῶν μητέρα Ὀρθόδοξον Καθολικήν καί Ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν (τήν μητέρα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπό τοῦ Σώματος τῆς ὁποίας καί μετά 10 ὅλων αἰώνων ὁμόφρονος καί ἑνιαίου πνευματικοῦ βίου ἀπεκόπη τό Πρεσβυγενές Πατριαρχεῖον τῆς Δύσεως καί ἐξ Αὐτοῦ ἀργότερον αἱ κοινότητες τῶν

---

[23] Πρβλ. Ἡμετ. ἔργ. «Αἱ Αἱρέσεις του Παπισμοῦ»

Διαμαρτυρομένων, ἡ πνευματική ἐκείνη χάρις καί δύναμις, δι' ἧς θά ἠδύνατο κατ' ἀρχήν μέν νά ἐπαναφέρῃ τάς λοιπάς Χριστιανικάς Κοινότητας εἰς τούς κόλπους Αὐτῆς, νά καταπολεμήσῃ δ' ἐκ παραλλήλου ἀποτελεσματικῶς καί πάντας τούς συγχρόνους ἐχθρούς καί πολεμίους της ὑποβοηθοῦσα οὕτω καί τά μή πιστεύοντα εἰς τόν Χριστιανισμόν ἔθνη ἵνα «γνωρίσουν», πιστεύσουν εἰς τόν μόνον ἀληθινόν Θεόν καί Ὅν Οὗτος ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν (Ἰωάν. ΙΖ 3΄, Ἀμβακούμ Γ΄ 1-2 κ.ἄ.).

Ἔδει, νά δοθῇ ὑπό τοῦ Θεοῦ ἰδιαιτέρα πνευματική χάρις καί δύναμις εἰς τήν ἁγίαν ἡμῶν μητέρα Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατά τήν ἐποχήν ταύτην, καθ' ἥν ηὐρύνθη ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις καί ἐπληθύνθησαν οἱ ἐχθροί Αὐτῆς, σφοδράν ἀσκήσαντες κριτικήν κατά τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως, ἐπί τῇ βάσει, δῆθεν, τῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης καί Φιλοσοφίας, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ Αὐτή τούς πολεμίους τῆς πίστεως διά συγχρόνων ἐπίσης ἐπιστημονικῶν καί φιλοσοφικῶν ὅπλων καί ἐπιχειρημάτων ἀναλόγων πρός τάς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Καί ἀποδείξῃ οὕτω τήν ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ ὑπάρχουσαν ἀπόλυτον ἀλήθειαν ὄχι μόνον διά τῶν Δογμάτων, ἀλλ', ὑποβοηθητικῶς, καί δ' ἐπιστημονικῆς καί φιλοσοφικῆς ἀντικριτικῆς, κατά τῆς ἀθέου δῆθεν ἐπιστημονικῆς κριτικῆς, ἤτοι δι' ἐπιχειρημάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν ἀληθῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης καί Φιλοσοφίας, ἐν ἀπολύτῳ πάντοτε συνδυασμῷ πρός τήν Θεόπνευστον Γραφήν[24].

Σχετικῶς ἄλλως πρός τήν πνευματικήν ταύτην ἀνάγκην ὁ ἁγ. Γρηγόριος, Νύσσης, γράφει: (Ε. Π. Migne τ. 44, σ. 360). «Τήν γάρ ἠθικήν καί φυσικήν φιλοσοφίαν, καί πάντα ὅσα παρά τοῖς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας σπουδάζεται, κελεύεται ὁ τῆς ἀρετῆς καθηγούμενος... λόγῳ χρήσεως ὑποδέξασθαι, ὡς ἐν καιρῷ χρησιμευόντων, ὅταν δέῃ τόν θεῖον τοῦ μυστηρίου ναόν διά τοῦ λογικοῦ πλούτου καλλωπισθῆναι»[25].

Ἐπίσης ὁ ἁγ. Γρηγόριος ὁ θεολόγος (Ἐ. Π. Migne τ. 36, σ. 508 509). «Οἶμαι πᾶσιν ἀνομολογεῖσθαι τόν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τό πρῶτον ὄχι ταύτην μόνον τήν εὐγενεστέραν καί ἡμετέραν, ἀλλά καί τήν ἔξωθεν, ἥν πολλοί τῶν Χριστιανῶν διαπτύουν, ὡς ἐπίβολον καί σφαλεράν.... κακῶς εἰδότες».

---

[24] Πρβλ. μακαριστοῦ καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου Δογματ. § 4, σελ. 14-15, § 7, σελ. 24-25 καί § 9 σελ. 30.

[25] Πρβλ. «Σοφ. Σειράχ» ΛΗ΄ 6. «Καί Αὐτός (ὁ Θεός) ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ».

Τέλος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ. Σωκράτους, 3, 16 (Ἐ.Π. Migne τ. 67 σ. 421) προστίθενται: «Σφόδρα καταπολεμοῦνται οἱ πολέμιοι, ὅταν τοῖς αὐτῶν ὅπλοις χρώμεθα κατ' αὐτῶν».[26]

[26] Πρβλ. καί περιοδ. «Ἀκτῖνες», τεύχ. 196, Δ//βρ. 1958, σ. 441. «Ἐν τῇ ἐποχῇ ἡμῶν μεγαλυτέρα ἀνάγκη παρίσταται ἐπικρατήσεως τοῦ πρακτικοῦ καί ἐφηρμοσμένου Χριστιανισμοῦ οὐχ' ἧττον ὅμως ἀναγκαία εἶναι καί ἡ διά τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας (Μ.Ἑ.Π. 96, 993-996 ΑΒ) ἐμπέδωσις καί κατοχύρωσις τῶν θεμελιωδῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καί Δογμάτων. «Πρέπει δέ καί τῇ βασιλίδι, γράφει ὁ Ἰ. Δαμασκηνός ἐμφαντικώτατα, ἅβραῖς τισιν ὑπηρετεῖσθαι λάβωμεν τοίνυν τούς δούλους τῆς ἀληθείας λόγους καί τήν κακῶς τυραννοῦσαν αὐτούς ἀσέβειαν ἀπωσώμεθα καί μή τῷ κακῷ κακῶς χρησώμεθα, μή πρός ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων τήν τέχνη τόν λόγων μεταχειρισώμεθα, ἀλλ' εἰ καί μή δεῖται ποικίλων σοφισμάτων ἡ ἀλήθεια, πρός γέ τήν τῶν κακομάχων καί τῆς ψευδωνύμου γνώσεως συντριβήν τούτους ἀποχρησώμεθα». (Διαλεκτ. κεφ. α. Μ. Ἑ.Π. 94, 532 ΑΒ κ.ἑ.). Τοσούτω μάλιστα ἀναγκαία ἀποβαίνει σήμερον ἡ φιλοσοφική καί λογική αὕτη κατοχύρωσις τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καί Δογμάτων, καθόσον εἰς τό παρελθόν πλέον ἀνήκει ἡ κοινωνική κατάστασις, καθ' ἥν ἀνεξετάστῳ τῇ πίστει καί ἁπλῇ τῇ καρδίᾳ ἀπεδέχετο τίς τήν χριστιανικήν διδασκαλίαν. Ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη καί διανόησις, ἐν πᾶσι καί εἰς τά τῆς πίστεως, ζητεῖ τόν λόγον καί τάς αἰτίας καί ἐπομένως ὁ πιστός δέον νά εἶναι πάνοπλος καί ἕτοιμος «δοῦναι λόγον παντί τῷ αἰτοῦντι» (Α. Πετρ. Γ΄ 15).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΙΔΕΑΣ

α) Κατά τήν προχριστιανικήν περίοδον

Ἐκ τῶν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς παρούσης συνοπτικῶς ἀναπτυχθέντων περί τῶν ἀνθρώπων τῆς προκατακλυσμιαίας περιόδου, ἀρκούντως, φρονοῦμεν, συνάγεται τό συμπέρασμα ὅτι, τήν προφορικῶς μόνον, ἐλλείψει γραφῆς, διατηρηθεῖσαν μέχρι τότε παράδοσιν τῶν πρωτοπλάστων, «ὅτι ὁ Θεός ἐνεφανίσθη εἰς αὐτούς λάμπων καί ἐρχόμενος ἐξ Οὐρανοῦ, ἐν μορφῇ τριῶν ἀνδρῶν», μετέδωκεν ὁ Νῶε ἀκεραίαν εἰς τούς υἱούς του, οἱ δέ ἀπόγονοι τούτων εἰς τάς ἀκολούθους γενεάς. Τά προϊστορικά καί τεράστια ἀγάλματα τῆς νήσου Πάσχα, ἐν τῷ Νοτίῳ Εἰρηνικῷ Ὠκεανῷ, ὕψους 9 περίπου μέτρων, ἀποτελοῦν ἱκανήν μαρτυρίαν τῆς ἐπιδράσεως τῆς παραδόσεως ταύτης κατά τήν προκατακλυσμιαίαν περίοδον. Τό δέ τριμούρτι τοῦ Βεδισμοῦ- Βραχμανισμοῦ, ἀλλά καί αἱ τριάδες τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πανθέου, τῆς Δ΄ π.Χ. χιλιετηρίδος, ὡς καί θρησκευτικαί τινες τελεταί, εὐχαί καί ὅρκοι τῶν ἡμετέρων προγόνων, τήν διατήρησιν αὐτῆς καί μετά τόν κατακλυσμόν. Ὡσαύτως ἡ ὑπό τοῦ Βεδισμοῦ καί τοῦ Βραχμανισμοῦ ὀνομασία τοῦ ὑπάτου Θεοῦ «Ντιάους Πίταρ», ἤτοι «λάμπων ἐν τῷ Οὐρανῷ πατήρ».

Νοεῖται κατόπιν τούτων, διατί ἀναπαρίσταται ἀπ' ἀρχῆς ὁ Θεός δι' ἀγαλμάτων ἐν ἀνθρωπίνῃ καί δή ἀνδρικῇ μορφῇ. Ἡ ἀναπαράστασις αὕτη δέν ἀποτελεῖ ἐπιστροφήν τῆς φιλοσοφικῆς περί τοῦ Θεοῦ ἰδέας καί ἐρεύνης πρός ἑαυτήν καί θεοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἤ ἀνθρωποποίησιν τοῦ Θεοῦ, ὅπως πεπλανημένως ὑπό τίνων φιλοσόφων τῆς προχριστιανικῆς περιόδου, ἀλλά καί τῆς χριστιανιακῆς τοιαύτης ἐπιστεύθη[27]. Ὀφείλεται καί πρό τοῦ κατακλυσμοῦ, ἀλλά καί μετ' αὐτόν, μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς γραφῆς (ὅτε ἡ φιλοσοφία ἦτο ἀκόμη ἄγνωστος), εἰς τάς ζωηρῶς διατηρηθείσας ἀπό γενεάς εἰς γενεάν σχετικάς παραδόσεις, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ζωή τῶν ἀνθρώπων παρετείνετο τότε ἐπί ἑκατοντάδας ἐτῶν (Γενεσ. Ε΄ 1-32). Ἐπειδή δέ αἱ παραδόσεις αὗται

[27] Πρβλ. Σπ. Κυριαζοπούλου «Προλεγόμενα εἰς τήν ἐρώτησιν περί Θεοῦ», σελ 1 καί βιβλ. αὐτόθι.

(αἵτινες ἀπετέλουν μέρος τῆς θρησκείας) πληθυνομένων τῶν ἀνθρώπων καί διασκορπιζομένων εἰς μακρυνάς καί παρθένους τότε ἀποστάσεις πρός σχηματισμόν νέων συνοικισμῶν ἤ πόλεων, παρεποιοῦντο προϊόντος τοῦ χρόνου ἐλλείψει γραφῆς, πολλοί παρεσύρθησαν εἰς τήν θεοποίησιν καί τήν λατρεία αὐτῶν τούτων τῶν εἰδώλων- εἰς τήν εἰδωλολατρίαν- ἀντί νά ἀνυψοῦνται δι' αὐτῶν νοερῶς εἰς τήν προσκύνησιν τοῦ δι' αὐτῶν ἐξεικονιζομένου Θεοῦ. Ἄλλοι κατέληξαν εἰς τήν θεοποίησιν συνανθρώπων των ἤ καί ἄλλων κτισμάτων τῆς δημιουργίας, ἀψύχων καί ἐμψύχων. Καί πολλοί, τέλος, ἀποκοπτόμενοι τελείως τῶν λοιπῶν συνανθρώπων των καί ἀπομονούμενοι εἰς τάς παρθένους τότε περιοχάς τῆς Γῆς, περιῆλθον εἰς κατάστασιν ἀγρίαν, διατηρηθέντες εἰς ταύτην καί ἐπί χιλιάδας ἐτῶν[28].

Ἡ εἰδωλολατρία, πάντως, τῶν ἀνθρώπων τῆς προχριστιανικῆς περιόδου ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς τούς λόγους τούτους, ὅπως καί ἡ πολυθεΐα, δι' ἥν συνετέλεσεν ἀναντιρρήτως καί ἡ θεοποίησις πολλῶν φυσικῶν φαινομένων. Διότι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τοῦ Θεοῦ, αἱ ἐν μορφῇ τριῶν ἀνδρῶν εἰς τούς πρωτοπλάστους κατ' ἀρχήν καί τόν Πατριάρχην Ἀβραάμ ἀκολούθως (Γενεσ. Β΄ 15, Γ΄ 9 ἑξ καί ΙΗ΄) ἐμφανισθεῖσαι, ὄχι μόνον μετεβλήθησαν παρά τοῖς περισσοτέροις λαοῖς, εἰς ἄψυχα καί ἄλογα εἴδωλα, ἀλλά καί ηὐξήθησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰς ἀριθμόν διαδοχικῶς. Οὕτω διεμορφώθη προοδευτικῶς καί τό δωδεκάθεον τῶν προγόνων ἡμῶν. Ἐν τούτοις, εἰς τάς παραδόσεις ὅλων τῶν προχριστιανικῶν λαῶν (ἐξ ὧν ἀπεχωρίσθη μόνον ὁ Ἰουδαϊσμός διά τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ τῆς γενομένης πρός τόν Πατριάρχην Ἀβραάμ) διετηρήθησαν καί μέχρι τῆς τελευταίας προχριστιανικῆς περιόδου ἴχνη τῶν προκατακλυσμιαίων παραδόσεων τόσον περί τοῦ Τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ. Αἱ δέ συγγενεῖς παραδόσεις τῶν ἡμετέρων προγόνων, ὡς καί τῶν Περσῶν καί τῶν Ἰνδῶν, τῆς τελευταίας ἰδία π.Χ. χιλιετηρίδος, ἀναντιρρήτως ἐπηρεάσθησαν καί ἐκ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τῆς Π.Δ., ἧς προφανῶς ἔλαβον γνῶσιν πολλοί τῶν ἡμετέρων μεγάλων φιλοσόφων, ὅπως καί οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι τῶν Περσῶν καί τῶν Ἰνδῶν, τινές τῶν ὁποίων, ὡς ὁ Ζωροάστρης, ὁ Λάο Τσέ, ὁ Κομφούκιος καί ὁ Βούδδας, ἐγένοντο καί ἱδρυταί μεγάλων θρησκειῶν[29].

---

[28] Πρβλ. Samuel B. Schieffelin, μν. ἔργ. σελ. 36-37 καί P. Decharme μν. ἔργ. σελ. 5, 6, 9, 12, 27, 44-45 καί βιβλ. αὐτόθι. Πάντως οἱ Ἴνκας καί οἱ Ἀζτέκοι τῆς Ἀμερικῆς, καίτοι ἐπί χιλιετηρίδας ἔζησαν ἀπομεμονωμένοι ἀπό τοῦ λοιποῦ κόσμου, εἶχον τύπους λατρείας τοῦ Θεοῦ ἀπολύτως ὁμοίους μέ τούς ἀναφερομένους εἰς τό τυπικόν τῶν Βεδδῶν. Ἐπίσης δέ καί ναούς παραπλησίους μέ τάς παγόδας τῶν Ἰνδῶν.

[29] Πρβλ. Sam. B. Schieffelin αὐτόθι, σελ. 240-251

Εἶναι δέ ἔκδηλος ἡ ἐπίδρασις τῶν παραδόσεων τούτων εἰς ὅσα ἡ ἡμετέρα μυθολογία διέσωσε περί τῶν μυθολογικῶν ποιητῶν, θεῶν καί ἀσμάτων τῆς ΙΔ΄ καί Ι΄ π.Χ. χιλιετηρίδος, ἤτοι τοῦ Ἀμφίωνος, τοῦ Λίνου, τοῦ Ἑρμοῦ καί τοῦ Ὀρφέως, ὅστις φερόμενος καί ὡς ἱδρυτής τοῦ Ὀρφισμοῦ (εἰσαχθέντος εἰς τήν Ἑλλάδα κατά τόν Ζ΄ αἰῶνα) καί τῶν Ὀρφικῶν μυστηρίων, φέρεται ἐπίσης διδάξας, ἐκτός ἄλλων, «ὅτι τά πάντα ἐγένοντο ὑπό τοῦ Θεοῦ». Διότι συμφώνως καί πρός ἕνα Ὀρφικόν ὕμνον, διαφυλαχθέντα ὑπό τοῦ Στοβαίου, ὁ Ζεύς «εἶναι ὁ πρῶτος καί ὁ τελευταῖος, ἐξ οὗ προέρχονται τά πάντα, ἀθάνατος, στήριγμα γῆς καί οὐρανοῦ, ὁ δίδων πνοήν καί ἐμψυχώνων τά πάντα»[30].

Περισσότερον ἔκδηλος φαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν αὐτῶν παραδόσεων (ἀλλά καί τῆς ὅλης περί τοῦ Θεοῦ καί «ἀθανασίας τῆς ψυχῆς» διδασκαλίας τῆς Π.Δ.) εἰς τόν Ὅμηρον, ἀκμάσαντα κατά τόν Θ΄ π.Χ. αἰῶνα, καί «ἰδόντα πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα...», ἐν οἷς, ἀναμφιβόλως, καί τήν Ἱερουσαλήμ. Διότι περί μέν τοῦ Διός, γράφει: «....Ζήνα, Θεόν τόν ἄριστον ἀείσομαι, ἡ δέ μέγιστον, εὐρύοπα, κρείττονα, τελεσφόρον...» περί δέ τοῦ τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ, «...τρεῖς γάρ τ' ἐκ Κρόνου ἐσμέν ἀδελφεοί, οὕς τέκετο Ρέα, Ζεύς καί ἐγών (ὁ Ποσειδῶν), τρίτατος δ' Αΐδης (Πλούτων)... τριχθά δέ πάντα δέδασται...»[31].

Καί σαφεστάτη, τέλος, εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τήν διδασκαλίαν τοῦ Ζωροάστρου, συγχρόνου σχεδόν τοῦ Ὁμήρου (καί προφανῶς ἐπίσης λαβόντος γνῶσιν καί τῆς περί Θεοῦ διδασκαλίας τῆς Π.Δ., ἐφόσον ἤκμασε κατά τόν χρόνον τῆς ἐν Βαβυλῶνι τότε αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων), διότι καί οὗτος ἐδίδαξε τήν ὕπαρξιν ἑνός Θεοῦ ὑπερτάτου καί αἰωνίου, «τοῦ Θεοῦ τοῦ φωτός», ὅστις διά τοῦ δημιουργικοῦ Λόγου του - τοῦ Χονοβοῦ, εἶναι ὁ δημιουργός καί συντηρητής τοῦ παντός. Ὁ ὑπό τοῦ Ζωροάστρου ἱδρυθείς «Παρσισμός» προῆλθε, κατά τόν Roger, ἐκ τῆς προϋπαρχούσης ἐν Περσία Ἰρανικῆς θρησκείας συγγενευούσης στενῶς μετά τοῦ Βεδδισμοῦ. Παραλλαγή ἐπίσης τῶν περί τοῦ τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ παναρχαίων παραδόσεων τῆς θρησκείας τῶν Ἀρύων, ἴσως δέ καί τῆς διδασκαλίας τῆς Π.Δ., εἶναι καί ἡ ὑπό τῆς τότε θρησκείας τῶν Περσῶν ἀπόδοσις διαφόρων ἔργων εἰς τόν Ὀρομάσδην

---

[30] Πρβλ. Sam. B. Schieffelin μν. ἔργ. σελ. 208 καί 232-233 καί Π.Ν. Δημοπούλου μν. ἔργ. σελ. 213 καί βιβλ. αὐτ.

[31] Ἰλιάς Ο., 187-190, «ὕμν. πρός Δία».

(δημιουργόν τοῦ ἀγαθοῦ), τόν Μίθραν (μεσίτην ἤ μεσαῖον) καί τόν Ἀριμάνην, ἄρχοντα τοῦ σκότους[32].

Ὀλίγον μετά τόν Ὅμηρον εἰς τήν Ἑλλάδα, καί δύο περίπου αἰῶνας μετά τόν Ζωροάστρην ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἤρξατο ἡ ἀνάπτυξις τῆς πραγματικῆς περί Θεοῦ φιλοσοφικῆς ἐρεύνης καί τῆς κριτικῆς τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκ τῶν πρωτογόνων παραδόσεων πίστεως. Ἀλλ' εἰς μέν τήν Ἀνατολήν ἀπέληξεν αὕτη ταχέως εἰς τόν πανθεϊσμόν ἤ κυριολεκτικώτερον τόν θεοπανισμόν. Τό «Ταό», τοῦ Λάο Τσέ, ἱδρυτοῦ τοῦ Ταοϊσμοῦ (604 π.Χ.), ἀποτελεῖ «τήν ζωήν τοῦ Κόσμου, ἐν ταῖς ἀπειραρίθμοις του μορφαῖς καί ἐνεργείαις, εἶναι ἡ πρωταρχική δύναμις, ἥτις συνέχει τά πάντα καί κινεῖ αὐτά, ἡ θεία οὐσία, ἡ διά πάντων διήκουσα, ἡ πρωταρχική ἑνότης, τό ἀπόλυτον, τό ἀπέραντον, τό ἀδημιούργητον, τό ἄϋλον, τό πανταχοῦ παρόν, τοῦ ὁποίου τό σῶμα ἤ μέρος τοῦ σώματος ἀποτελεῖ τό Σύμπαν, καί μετά τοῦ ὁποίου τείνει νά ἑνωθῇ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή»[33]. Ὁ Κομφούκιος, σύγχρονος τοῦ Λάο Τσέ, περιορίζεται εἰς τήν ἠθικήν διδασκαλίαν, χωρίς νά ἀσκήσῃ οὐσιώδη κριτικήν ἐπί τῆς προγονικῆς θρησκείας. Ὁ δέ Βούδδας, ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ Κομφουκίου (μέσα ΣΤ΄ π.Χ. αἰῶνος), ἀσκῶν γενικωτέραν φιλοσοφικήν κριτικήν τοῦ Βραχμανισμοῦ (ὅστις ἐθεώρει τόν Κόσμον ὡς ψευδαίσθησιν φαινόμενον, ἐνῷ μόνον ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή εἶναι προϊόν καί μέρος τοῦ Βράχμαν - Ἄτμαν, δηλαδή τοῦ μόνου ὑπάρχοντος Θεοῦ) ἐπαναλαμβάνει τά αὐτά σχεδόν τῆς περί Θεοῦ καί Κόσμου διδασκαλίας τοῦ Λάο Τσέ, ἀρνούμενος ὅμως πᾶσαν ἔννοιαν ὑψίστου ὄντος - Θεοῦ καί ἀπολήγων, διά τῆς θεωρίας τῆς «μετεμψυχώσεως», εἰς τόν ἀφανισμόν ἐν τῇ «νιρβάνα» καί τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἀλλ' ἡ μακαριότης τοῦ Βουδδιστικοῦ Νιρβάνα εἶναι ἡ ἀναισθησία, ἡ ἀναλγησία, κατάστασις βαθέως ὕπνου, σιγή πάσης ἐπιθυμίας... Οὕτω δέ ὁ Βουδδισμός διεμορφώθη ὄχι μόνον εἰς πανθεϊστικόν σύστημα, ἀλλά καί εἰς ἀθεϊστικόν, κατά βάθος τοιοῦτον, ἀποκρούων πᾶσαν ἐρώτησιν ἀναφερομένην εἰς τό ὑπερπέραν καί μή παραδεχόμενος ἰδιαιτέραν καί ἐνσυνείδητον ὑπόστασιν ψυχῆς[34]. Ἡ «Θεοσοφία» διαμορφωθεῖσα ἐπίσης εἰς θεολογικόν σύστημα ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Βουδδισμοῦ, ἀπό τῆς

[32] Πρβλ. Sam. B. Schieffelin, μν. ἔργ. σελ. 210-211 καί 243.

[33] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ.τομ. ΙΕ΄ σελ. 788 καί τομ. ΚΒ΄, σ. 792 καί βιβλ. αὐτόθι.

[34] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Ζ' σελ. 600-602 καί βιβλ. αὐτόθι καί μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Λεων. Φιλιππίδου μνημ. ἔργ. σελ. 138-139.

πρώτης περιόδου τῆς ἐξαπλώσεώς του, διετήρησε τάς αὐτάς περί Θεοῦ δοξασίας, ὅπως καί περί τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς[35].

Ἀντιθέτως ὅμως πρός τήν ἐξέλιξιν, τήν ὁποίαν ἡ περί Θεοῦ φιλοσοφική ἰδέα ἔλαβε κατά τήν Α΄ π.Χ. χιλιετηρίδα εἰς τήν Ἀνατολήν, παρά τοῖς ἡμετέροις προγόνοις (οἵτινες ἐξεζήτησαν τήν ἐξ ἀντικειμένου ὑπάρχουσαν ἀλήθειαν «...θεωρίης καί κάλλους ἕνεκεν», «σοφίαν ζητοῦντες» - Α΄Κορ. Α΄ 22) ἡ σχετική φιλοσοφική ἔρευνα διήνυσε πολλά στάδια, μέχρις οὗ καταλήξει τελικῶς εἰς τά φιλοσοφικά συστήματα τοῦ Πλάτωνος καί τοῦ Ἀριστοτέλους.

Οὕτως ὁ Ἡσίοδος, ὁ παλαιότερος μετά τόν Ὅμηρον ποιητής (8ος αἰών), καίτοι ἔχει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του περί Κόσμου πολλά σημεῖα, ὡς ὁ Ὅμηρος, τῆς ἐν τῇ Γενέσει τῆς Π.Δ. δημιουργίας (προφανῶς ἐξ ἐπιδράσεως αὐτῆς) δέν παραδέχεται ἐν τούτοις δημιουργόν Θεόν καί περιπίπτει εἰς τόν ἀπόλυτον ὑλισμόν[36].

Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ἀκολούθως, ἱδρυτής τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς (640-546 π.Χ.), ὄχι μόνον ὑπῆρξεν ἀντιθέτως μονοθεϊστής, ἀλλ' ἐθεώρει καί ὡς Θεόν καί δημιουργόν τοῦ Κόσμου τόν «νοῦν», «πρεσβύτατον τῶν ὄντων, ἀγέννητον, μήτε ἀρχήν ἔχοντα, μήτε τελευτήν». Ἐπίστευεν ὡσαύτως εἰς τήν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, καίτοι ἐφρόνει ὅτι ἔχουν ψυχήν καί τά ἄψυχα[37].

Ὁ μαθητής τοῦ Θαλοῦ Ἀναξίμανδρος (611-546 π.Χ.), ὑπελάμβανεν ὡσαύτως ὡς πρώτην ἀρχήν τό ἄπειρον, ὄχι ὡς ἀφῃρημένην ἔννοιαν, ἀλλ' ὡς «ὕλην ἄπειρον, ἀΐδιον, ἀγήρω, ἀθάνατον, ἀνώλεθρον, ἰδίαν τινά ὕλην, ὅλως διάφορον τῆς γνωστῆς πηγήν πάντων καί περιέχουσαν τά πάντα». Δέν διέκρινεν ὅμως τήν πρωταρχικήν ταύτην καί ἄπειρον ὕλην εἰς ἄπειρον πνεῦμα- νοῦν, καί δεχόμενος ὅτι ὅλα τά ὄντα, καί ὁ ἄνθρωπος, προῆλθον ἐξ αὐτῆς καί ἔλαβον τάς διαφόρους μορφάς των διά τῆς ἐξελίξεως (φθειρόμενα δέ διά τοῦ θανάτου, ἐπανέρχονται εἰς τήν πρώτην γενέτειραν ὕλην), προδήλως εἶχε δοξασίας πανθεϊστικάς[38].

Ὁ Πυθαγόρας ἀκολούθως, μαθητής ἐπίσης τοῦ Θαλοῦ (580 π.Χ.) καί οἱ Πυθαγόριοι, οἱ μαθηταί του, ἐπίστευον ὅτι εἰς τό κέντρον τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχει ἡ ἑστία τοῦ παντός, ἡ μονάς («Ζανός Πύργος»), ἐπέχουσα θέσιν θείας τινός δημιουργικῆς δυνάμεως, ἐξ ἧς διεμορφώθη κατά μικρόν, προδευτικῶς, τό Σύμπαν.

---

[35] Πρβλ. Μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Π. Τρεμπέλα «Μασωνισμός καί Θεοσοφία», σελ. 190-108.

[36] Πρβλ. καί Samuel B. Shcieffelin, μνημ. ἔργ. σελ. 194-196

[37] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. ΙΒ΄, σελ. 444 καί βιβλ. αὐτόθι.

[38] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Δ΄ σελ. 541 καί βιβλ. αὐτόθι.

Οἱ ἀριθμοί, εἰς οὓς οὗτοι ἀπέδιδον ὀντότητα - ὑπόστασιν μεταφυσικήν, ἀλλά καί μαγικήν δύναμιν, ἀπέρρεον ἐκ τῆς θείας ταύτης μονάδος. Ταυτίζοντες ὅμως τούς ἀριθμούς τούτους μέ τά φαινόμενα - ὄντα τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ἅτινα ἐθεώρουν μορφοποίησιν ἤ ὀντοποίησιν τῶν ἀριθμῶν, καί πιστεύοντες καί εἰς τήν μετεμψύχωσιν, ἀπέληγον ἀσυναισθήτως εἰς τόν ἀπόλυτον ὑλισμόν[39].

Ὁ Ἀναξιμένης, σύγχρονος τοῦ Πυθαγόρου καί διάδοχος τοῦ Ἀναξιμάνδρου (ΣΤ΄ π.Χ. αἰών), εἶχεν ὡσαύτως δοξασίας μᾶλλον ὑλιστικάς μή πιστεύων εἰς τήν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ διδάσκαλος τοῦ κλεινοῦ Σωκράτους (περί τό 500 π.Χ.), ἐδίδαξε μέν ὅτι ὑπάρχει οὐσία, ἥτις εἶναι «τό τελειότατον πάντων χρημάτων καί καθαρώτατον, καί γνώμην παντός πᾶσαν ἴσχει καί ἰσχύει μέγιστα», καί ὅτι ἡ οὐσία αὕτη εἶναι νοῦς, ἐπίσης, ὅτι ὁ νοῦς οὗτος, «χωρίς ὤν τῆς ὕλης καί ἀκίνητος, εἶναι ὁ δώσας τήν πρώτην ὤθησιν εἰς ταύτην», ὥστε νά ἀρχίση νά κινῆται, «αὐτός ὢν ἀκίνητος, ἄπειρος, αὐτοκράτης, αὐτόνομος, ἁπλοῦς, παντοδύναμος καί παντογνώστης» τόν νοῦν ὅμως τοῦτον δέν διέκρινε σαφῶς εἰς προσωπικόν Θεόν, ἰθύνοντα τά πάντα, ἐξ οὗ καί ἐλέγχεται οὗτος ὑπό μέν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Φαίδωνι (98 Β.Τ.), ὑπό δέ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Μ.Τ.Τ.Φ. (998 Α΄ 18). Τήν ψυχήν ὅμως ἐταύτιζεν ὁ Ἀναξαγόρας μέ τόν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχοντα νοῦν[40].

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς (495 π.Χ.), εἶχεν ὡσαύτως ἀσαφεῖς καί μᾶλλον ὑλιστικάς δοξασίας περί Θεοῦ, σύμφυρμα Πυθαγορείων, Ὀρφικῶν καί ἰδίως Ἐλεατικῶν καί Ἰωνικῶν στοιχείων. Ἐθεώρει πάντως τόν Θεόν «ἀκατάληπτον τοῖς ἀνθρώποις καί ἀπερινόητον»[41].

Ὁ Ἡράκλειτος (483 π.Χ.), ἐπίστευε μέν εἰς ἕνα Θεόν, ἀκατάληπτον πάντως καί ἀπερινόητον «ἕν τό σοφόν μοῦνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καί ἐθέλει Ζηνός ὄνομα ἀνθρώπων δ' ὁ σοφώτατος πρός Θεόν πίθηκος φανεῖται καί κάλλει καί τοῖς ἄλλοις πᾶσι...», ἐφρόνει ὅμως καί περί τοῦ Κόσμου - τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος- ὅτι, «...Κόσμον τόν δέ τόν αὐτόν ἦν ἀεί καί ἔσται, πῦρ ἀείζωον, ἁπτόμενον μέτρῳ καί ἀποσβεννύμενον μέτρῳ», καί ὅτι τόν Κόσμον «...οὔτε τίς Θεῶν, οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν», δεχόμενος οὕτω καί τό «αὐθύπαρκτον» τῆς ὕλης. Ταυτίζων δέ τό ὄν, τά ὄντα ἤ φαινόμενα τῆς ὑλικῆς δημιουργίας - μέ τό μή ὄν, ἤτοι μέ τήν

---

[39] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Κ΄ σελ. 878 καί βιβλ. αὐτόθι.

[40] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Δ΄σελ. 533 καί βιβλ. αὐτόθι.

[41] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. ΙΑ΄σελ. 60. Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ.

φθοράν, θάνατον καί ἀφανισμόν αὐτῶν, ὡς «φαινομένων», καί φρονῶν ἀφ' ἑνός μέν ὅτι ὁ Κόσμος εἶναι ἁρμονική σύνδεσις τῶν δύο τούτων στοιχείων ἐν τῇ διηνεκεῖ καί ἀενάῳ αὐτῶν μεταλλαγῇ, «τά πάντα ρεῖ»[42], καί ἀφ' ἑτέρου ὅτι «ὁ Λόγος-Θεός μεταβάλλει ἕν μέρος του, ἐνσαρκούμενος εἰς τόν Κόσμον, δημιουργῶν τήν ἀντινομίαν ἐν αὐτῷ καί ἀναμιγνυόμενος - συμμετέχων αὐτοπροσώπως εἰς τήν λειτουργίαν αὐτῆς»[43], εἶχε προδήλως δοξίας πανθεϊστικάς-θεοσοφιστικάς, ἵνα μη εἴπωμεν καί ἀντιφατικάς.

Ὁ Ξενοφάνης, σύγχρονος τοῦ Ἡρακλείτου (480 π.Χ.), ἐπίστευεν, ὡσαύτως, εἰς ἕνα Θεόν, «ἕν Θεοῖσι καί ἀνθρώποισιν», ἀκατάληπτον τοῖς ἀνθρώποις καί ἀπερινόητον[44]. Ἐπίστευεν ὅμως συνάμα εἰς τήν ἑνότητα τοῦ Κόσμου καί τοῦ Θεοῦ, ὅν ἐθεώρει κυβερνήτην τῶν πάντων, καί τοιουτοτρόπως ἡ διδασκαλία του ἦτο ἐπίσης μᾶλλον πανθεϊστική[45].

Ὁ Παρμενίδης (470 π.Χ.), ἐπίστευεν ἐπίσης εἰς ἕνα Θεόν, «ὅν ἀγέννητον, ἀδιαίρετον, ἄτμητον, ἄτρεπτον, μήτε ἀρχήν ἔχον, μήτε τέλος, τέλειον ἐν πᾶσι, ὅν πνευματικόν καί νοερόν, οὐσίαν καί αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως πάντων τῶν αἰσθητῶν» ἐθεώρει ὅμως τήν οὐσίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ ὄχι ἄπειρον, ἀλλ' ἔχουσαν τέρμα- ὅρια. Συγχέων οὕτω καί οὗτος τόν Θεόν μέ τά φαινόμενα τῆς ὑλικῆς δημιουργίας- καί δή τό φῶς καί τό σκότος καί ταυτίζων τήν ὕλην πρός τό νοεῖν, εἶχεν δοξασίας κατά βάθος μᾶλλον πανθεϊστικάς ἤ ὑλιστικάς, καίτοι ἀνήρεσε τήν ἑνότητα τῆς ὕλης διά τοῦ «παλλογισμοῦ»[46].

Ὁ σοφιστής Πρωταγόρας, σύγχρονος τοῦ Παρμενίδου, ἠρνήθη τελείως τήν δυνατότητα ὄχι μόνον τῆς γνώσεως ἀλλά καί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ὡς καί τοῦ εἴδους του[47].

Ὁ Πλάτων (427-347 π.Χ.), ἀναπτύσσων ἀναμφιβόλως ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ὄχι μόνον τάς προσωπικάς του περί Θεοῦ ἰδέας, ἀλλά καί τάς σχετικάς δοξασίας τοῦ μεγάλου διδασκάλου του Σωκράτους, συνάγει ἐκ τῆς πραγματικότητος τοῦ Σύμπαντος τόν δημιουργόν αὐτοῦ. Πιστεύει «ὅτι ἡγεμονικός τίς νοῦς διευθύνει τό

---

[42] Πρβλ. Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. ΙΒ΄, σελ. 375.

[43] Πρβλ. καί Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 17 καί βιβλ. αὐτόθι.

[44] Ἰδίου αὐτόθι σελ. 17 καί βιβλ. αὐτόθι.

[45] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τόμ. ΙΗ΄, σελ. 627, πρβλ. καί Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 17 καί βιβλ. αὐτόθι.

[46] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. ΙΑ΄, σελ. 733, πρβλ. καί Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 18-19 καί βιβλ. αὐτόθι.

[47] Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. 17 καί βιβλ. αὐτόθι.

πᾶν ὅτι ὁ Θεός εἶναι τό ἀναλλοίωτον καί ἁπλοῦν ὄν, ἐξ οὗ πηγάζει πᾶσα ἡ ἀλήθεια, τό μέτρον πάντων τῶν πραγμάτων, τό ἰδεῶδες τῆς ἠθικῆς τελειότητος, ὁ τελείως δίκαιος καί ὁ ἄνευ φθόνου ἀγαθός Θεός». Ἐφρόνει ὅμως ὅτι ὁ Θεός δέν ἀναμιγνύεται μέ τούς ἀνθρώπους, ἐκ τούτου δέ καί εἶναι δυσχερές νά ἀνεύρῃ τίς τόν Θεόν ἤ καί ἂν τόν εὕρῃ, εἶναι ἀδύνατον νά τόν ἀνακοινώσῃ ἤ νά τόν μεταδώσῃ εἰς ἄλλον[48]. Ὡσαύτως καί περί τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἐπίστευεν ὅτι προϋπάρχουν αὗται ἄφθαρτοι πνευματικαί καί ἐνσυνείδητοι ἐν οὐρανίῳ τόπῳ, ὅπως καί αἱ ἰδέαι ὅλων ἐν γένει τῶν ὄντων ἤ πραγμάτων, ἅτινα εἶναι ἁπλῶς ἀπομιμήσεις φαινόμενα τῶν αἰωνίων καί ἀφθάρτων αὐτῶν ἰδεῶν. Ἐπίστευεν οὕτω καί ὁ Πλάτων εἰς τό αὐθύπαρκτον καί τῆς ὕλης. Καί, τέλος, τάς αὐτάς περί Θεοῦ καί ἀνθρώπου δοξασίας εἶχεν καί ὁ μαθητής τοῦ Πλάτωνος Ἀριστοτέλης (384 π.Χ.), θεωρῶν καί οὗτος τόν μέν Θεόν ὡς «νόησιν τῆς νοήσεως» καί «τό τά πάντα κινοῦν ἀκίνητον» (χωρίς νά παραδέχεται τήν παρέμβασιν αὐτοῦ εἰς τά ἐγκόσμια), τήν δέ ἀνθρωπίνην ψυχήν, ὡς οὐσίαν, ἄφθαρτον μέν, ἀθάνατον καί ἄυλον, ὄχι ὅμως ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ[49].

Εἶναι ὅλως πρόδηλον πόσον καί οἱ μεγάλοι πρόγονοι ἡμῶν δέν ἠδυνήθησαν φιλοσοφικῶς νά νοήσουν πλήρως τήν περί Θεοῦ καί ψυχῆς, ἀλλά καί τοῦ Κόσμου τούτου ἀπόλυτον ἀλήθειαν, καίτοι τινές ἐξ αὐτῶν, φωτιζόμενοι ὑπό τοῦ σπερματικοῦ λόγου[50] εἰς τάς ὑπερόχους αὐτῶν φιλοσοφικάς ἀνατάσεις ἐπτερύγησαν πλησίον αὐτῆς. Δέν εἶχεν ἐπέλθῃ ἀκόμη ὁ καιρός πρός τοῦτο. Καί δέν εἶχε δοθῇ εἰσέτι ὑπό τοῦ Θεοῦ ἡ ἄνωθεν «χάρις», ὡς καί ἡ «ἀλήθεια», ἥτις «διά Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο» (Ἰωάν. Α΄ 17). Διά τοῦτο δέ μή πιστεύοντες καί οὗτοι εἰς τό περιεχόμενον τῆς Γραφῆς (τῆς Π.Δ.), δέν κατώρθωσαν κατ' ἀρχήν νά ἀντιληφθοῦν (καί οἱ πιστεύσαντες εἰς ἄπειρον Θεόν), ὅτι τό ὑλικόν τοῦτο Σύμπαν- ἡ ὕλη δηλαδή ἤ ἐνέργεια, ἐν τῷ συνόλῳ της- εἶναι πεπερασμένον, γεγονός, κτίσμα- δημιούργημα, ἐξ οὐκ ὄντων ἐλθόν εἰς τό εἶναι, ὅτι ὡς τοιοῦτον, δέν εἶναι οὔτε ἀναίτιον, οὔτε αὐθύπαρκτον, μήτε ἄναρχον, ἀλλ' ἔχει ἀρχήν, ἐγένετο ἐν χρόνῳ, τῆς ἐννοίας τοῦ χρόνου νοουμένης ἀπό τῆς ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι κλήσεως τοῦ μή ὄντος ὑπό τοῦ ἀπείρου καί ἀνάρχου Θεοῦ, τῇ παντοδυνάμῳ Αὐτοῦ

[48] Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Κ΄ σελ. 310-311 καί βιβλ. αὐτ. Πρβλ. καί Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 80.

[49] Πρβλ. Μ. Ἑλλ. Ἐγκ. τομ. Ε΄, σελ. 517 καί βιβλ. αὐτ., Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 10 καί βιβλ. αὐτόθι.

[50] Πρβλ. Μακαριστοῦ καθηγητοῦ Λεων. Φιλιππίδου μνημ. ἔργ. σελ. 99 καί 172- 173.

βουλήσει καί τῷ πανσθενεῖ προστάγματί Του, καί ἀποτελούσης τήν διάρκειαν τῶν κινήσεων, ἀλλοιώσεων καί μεταμορφώσεων τῆς συμπαντικῆς ὕλης- ἐνεργείας ἐν τῷ ἀπό τῆς ὀντοποιήσεως αὐτῆς καί ἐντεῦθεν σχηματισθέντι ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ χώρῳ (Πράξ. ΙΗ΄ 28) ὅτι ἡ ὕλη - ἐνέργεια, ἐν τῷ συνόλῳ της δέν ἔχει νόησιν, οὐδέ ψυχήν ὅτι ἐδημιουργήθησαν ὡσαύτως ὑπό τοῦ ἀπείρου Θεοῦ- Δημιουργοῦ, μόνον ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου, καί ἐν «καιροῖς ἰδίοις», ὡρισμένα, κατ' ἀρχήν, ὄντα, ἐνόργανα μέν ἀλλ' ἄνευ ψυχῆς (τά φυτά καί τά δένδρα), ἐν συνεχείᾳ δέ ἐνόργανα καί ἔμψυχα (τά ζῷα), ἀλλά μέ ψυχάς μή πνευματικάς, ὅτι τελικῶς ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος μέ ψυχήν πνευματικήν, ἄρα δέ καί ἄφθαρτον (προοριζομένην διά τήν αἰωνιότητα) ὄχι ὅμως ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι πάντα τά ἐνοργάνα καί ἔμψυχα ταῦτα ὄντα (περιλαμβανομένου καί τοῦ ἀνθρώπου) ἐδημιουργήθησαν ἀπ' εὐθείας ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐμφανίζονται ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς ζωῆς καί δέν ἐγένοντο οὔτε δι' αὐτομάτου γενέσεως, μήτε δι' ἐξελίξεως οἱασδήποτε μορφῆς[51] ὅτι αἱ ψυχαί, τῶν μέν ζῴων ἀφανιζόμεναι μετά τήν θανήν των, τῶν δέ ἀνθρώπων ἐπιζῶσαι ὡς πνευματικαί καί ἐνσυνείδητοι ὑπάρξεις, δέν εἶναι δυνατόν νά μετενσαρκωθοῦν εἰς ἄλλα σώματα ζώων ἤ ἀνθρώπων, ἑκάστου ἐμψύχου ὄντος ἐρχομένου εἰς τήν ζωήν μετά τῆς ἰδίας αὐτοῦ ψυχῆς, ὅτι δέν εἶναι δυνατόν φιλοσοφικῶς καί λογικῶς νά νοηθῇ ἡ συνύπαρξις ἀπείρου, ἀναιτίου, αὐθυπάρκτου ὕλης καί ἀπείρου, ἀναιτίου καί αὐθυπάρκτου Θεοῦ, ἁπλῶς διακοσμητοῦ καί Κυβερνήτου ἔστω τῆς ὕλης (ὡς ἐπίστευσάν τινες τῶν μεγάλων φιλοσόφων προγόνων ἡμῶν), διότι ἡ ἔννοια τοῦ ἀπείρου ἀποκλείει τήν ἔννοιαν ὁρίου ἤ τέρματος, δύο δέ ἄπειρα καί αὐθύπαρκτα, ἀναντιρρήτως ἀναιροῦν ἄλληλα, τοῦ δευτέρου ἀπείρου ἀποτελοῦντος ὅριον, τέρμα, τοῦ πρώτου καί τἀνάπαλιν. Καί τέλος, ὅτι ὁ ἄπειρος Θεός δέν εἶναι μονάς ἀλλά τρισυπόστατος, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Πνεῦμα τό ἅγιον. Τρεῖς ὑποστάσεις ἄπειροι, συνάναρχοι, συναΐδιοι, ὁμοούσιοι, εἷς Θεός.

Ἐπειδή δέ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τήν περασμένην διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου νά κατανοήσῃ πλήρως διά τῆς φιλοσοφικῆς μόνον ἐκζητήσεως καί ἐρεύνης- χωρίς θείας ἀποκαλύψεως καί χάριτος - τήν φύσιν τοῦ ἀπείρου, ἀνάρχου καί ἀναιτίου Θεοῦ καί Δημιουργοῦ, ὡς καί τόν Λόγον καί τόν σκοπόν τῆς ἰδίας Αὐτοῦ ὑπάρξεως καί ὅλων τῶν φαινομένων- ὄντων τῆς ὑλικῆς ταύτης δημιουργίας, διά τοῦτο ἔδει νά ἐνανθρωπήσῃ Αὐτός οὗτος ὁ συνάναρχος τῷ Πατρί καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι Λόγος- Υἱός, ἵνα

[51] Πρβλ. ἡμ. ἔργ. «ΚΟΣΜΟΣ»

γνωρίση πρός ἡμᾶς τόν «ἀληθινόν Θεόν» (Ἰωάν. ΙΖ΄ 6, Ματθ. ΙΒ΄ 27), ὡς καί τήν ἀπόλυτον ἀλήθειαν περί πάντων τῶν ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως τεθέντων προβλημάτων (Ἰωάν. Λ΄ 17΄ η΄ 32 καί 40 καί ΙΔ΄ 6) φέρῃ δέ πρός ἡμᾶς, ὡς θείαν δωρεάν, καί τήν θείαν χάριν (Ἰωάν. Α΄ 17, Ἐφεσ. Δ΄ 7), «διά τῆς πρός Αὐτόν πίστεως καί τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Του», ἵνα ἀπό τῆς γνώσεως τῆς ὑπ' Αὐτοῦ ἀποκαλυφθείσης πρός ἡμᾶς ἀπολύτου ἀληθείας (Ἰωάν. Α΄ 17 καί η΄ 32) ἀνυψωθῶμεν οἱ πάντες, ἐν τῷ «πληρώματι τῶν καιρῶν», δι' αὐτῆς- τῆς θείας χάριτος- ἀλλά καί τῆς ἀληθοῦς Φιλοσοφίας, εἰς τήν καθολικήν ἐπίγνωσιν τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ (Ἐφεσ. Δ΄ 13, Ἀμβακούμ Γ΄ 1-2), ὡς καί τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς. Ἡ ἐπίγνωσις ὅθεν τοῦ ἐν Τριάδι «ἀληθινοῦ Θεοῦ» ἦτο, καί εἶναι, δυνατή μόνον διά τῆς θείας χάριτος. Ἡ δέ καθολική ταύτης δωρεά πρός ὅλους τούς ἀνθρώπους (διά πίστεως πάντως εἰς τήν φύσει καί οὐσία Θεότητα τοῦ Κ. ἡ. Ι. Χριστοῦ καί τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Του- Ἰωάν. Α΄ 17, Ματθ. ΚΗ΄ 19-20), ζήτημα χρόνου, ἐπελεύσεως δηλαδή τοῦ «πληρώματος τῶν καιρῶν» (Ἐφεσ. Α΄ 10, Ἑβρ. η΄ 10-11), προσεγγίσεως τῶν ὑπό τοῦ Θεοῦ προορισθέντων ἐτῶν (Ἀββακούμ Γ΄ 1-2).

β) Ἀπό τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας καί μέχρι σήμερον

Κατελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν μετά τήν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἑορτήν τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. Β΄ 1 ἑξ) καί σκηνώσαντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συνεπῆλθε ἐπί τούς ἁγίους Ἀποστόλους καί τά λοιπά μέλη αὐτῆς καί ἡ θεία χάρις, δοθεῖσα «ἑνί ἑκάστῳ κατά τό μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. Δ΄ 7), διά τοῦ φωτισμοῦ δέ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συνεπικουρούσης καί τῆς θείας χάριτος, ὡδηγήθησαν οὗτοι πρός «πᾶσαν τήν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. Ι΄ ΣΤ΄ 13) διά τήν γνῶσιν ἀλλά καί τήν ἐπίγνωσιν τόσον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅσον καί τοῦ λόγου καί σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς. (Α΄Ἰωάν. Ε΄ 20, Ματθ. ΙΣΤ΄ 26).

Καί πρῶτος ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης διετύπωσεν, ἐν ἀρχῇ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ εὐαγγελίου, τήν ὑπέροχον πνευματικήν-θεολογικήν, ἀλλά καί οἱονεί φιλοσοφικήν παράστασιν τοῦ «ὄντως ὄντος» καί ἐν Τριάδι ἀληθινοῦ Θεοῦ. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», γράφει «καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεόν καί Θεός ἦν ὁ Λόγος» (Ἰωάν. Α΄ 1). Τονίζων ὅτι ὁ Λόγος ἦν- ἦτο, ἐν ἀρχῇ καί ἦν Θεός, διακηρύσσει τό «ἀπ' ἀρχῆς εἶναι», ἤτοι τό ἄναρχον, τό ἀΐδιον τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅτι δηλαδή οὗτος δέν εἶναι γεγονός, δημιούργημα, ἀλλά Θεός ἀπ' ἀρχῆς. Διά δέ τῆς προθέσεως πρός (ἦν πρός τόν Θεόν), ὑποδεικνύει τήν ὀντότητα,

τό ἐνυπόστατον ἀλλά καί ἐνσυνείδητον τοῦ Λόγου. Διότι ὁ ὤν πρός τινα ἄλλον, δέον νά εἶναι ὀντότης, νά ἔχῃ δηλαδή ὑπόστασιν καί προκειμένου περί ὑποστάσεως πνευματικῆς καί μάλιστα θείας, νά εἶναι ἀναντιρρήτως καί ἐνσυνείδητος, νά ἔχῃ δηλαδή συνείδησιν ἑαυτοῦ. Ἄν ὁ Λόγος ἦτο κτίσμα- δημιούργημα (τό πρῶτον τῶν κτισμάτων κατά τόν Ἄρειον καί τούς συγχρόνους αὐτοπροσδιοριζομένους Μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβᾶ τῆς Ἑταιρείας ΣΚΟΠΙΑ τοῦ Πύργου) ἔδει νά γράψῃ ὅτι «ἐν ἀρχῇ ἐγένετο ὁ Λόγος» καί ὄχι ἦν, ὡς ἐπίσης, ὅτι ἐγένετο «ἐν τῷ Θεῷ» καί ὄχι «πρός τόν Θεόν». Διότι πάντα τά δημιουργήματα ἐγένοντο καί εἶναι «ἐν τῷ Ἀπείρῳ Θεῷ» (Πράξ. ΙΖ´ 26) καί ὄχι πρός Αὐτόν, δηλαδή παρ' Αὐτόν. Ἐπιπροσθέτως διακηρύσσει ὁ θεῖος Εὐαγγελιστής, ὅτι «πάντα τά δημιουργήματα- κτίσματα ἐγένοντο δι' Αὐτοῦ»- τοῦ Λόγου, «καί χωρίς Αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν ὅ γέγονεν» (αὐτόθι Α´ 3), καί συνεπῶς Αὐτός δέν συμπεριλαμβάνεται ἐν αὐτοῖς- τοῖς γενομένοις, τοῖς κτίσμασι. Τά αὐτά ἐπαναλαμβάνει καί ἐν ἀρχῇ τῆς Α´ καθολ. ἐπιστολῆς του. «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς», γράφει καί πάλιν, καί ὄχι ὁ «γενόμενος». Ἀποκαλῶν δέ τόν ἀπ' ἀρχῆς ὄντα Λόγον «ζωήν» καί «ζωήν αἰώνιον» (ἥτις ἦν πρός τόν Πατέρα...), ἐπάγεται: «Πᾶς ὁ ἀρνούμενος τόν Υἱόν οὐδέ τόν Πατέρα ἔχει» (αὐτόθι Β´ 20). Ἐν τοῖς ἑπομένοις θά γίνῃ ἀπολύτως νοητή ἡ ὑψίστη αὕτη πνευματική ἀλλά καί φιλοσοφική ἀλήθεια. Διότι ὁ ἄπειρος καί ἄναρχος Πατήρ δέν εἶναι δυνατόν νά νοηθῇ ὤν χωρίς τοῦ Ἑαυτοῦ ἀπείρου, ὡσαύτως, συνανάρχου, συναϊδίου καί ὁμουσίου, ἐνυποστάτου καί ἐνσυνειδήτου Λόγου- Υἱοῦ, Ὅστις εἶναι Θεός ἐπίσης καί ὄχι κτίσμα, ἤ ἐνδιάθετος ἁπλῶς λόγος- ὁμιλία. Ἀναμφιβόλως δέ καί χωρίς τοῦ ἀπείρου ἐπίσης, συνανάρχου, συναϊδίου, ἐνυποστάτου καί ἐνσυνειδήτου Πνεύματος Αὐτοῦ.

Ἀλλά καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μετά τόν εὐαγγελιστήν Ἰωάννην, τονίζει ἐπίσης, ἐν τῇ Κολασ. (Α´ 17) ἐπιστολῇ του, ὅτι ὁ Λόγος - Θεός, «ὁ υἱός τῆς ἀγάπης», ἐστί- εἶναι, δέν ἐγένετο- προπάντων τῶν κτισμάτων, εἰσκομίζει ὅμως προσέτι καί νέον πνευματικόν στοιχεῖον περί τοῦ εἶναι Αὐτοῦ. Εἰς τό «δι' Οὗ τά πάντα ἐγένετο», τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὅπερ ἐπίσης τονίζει οὗτος ἐπανειλημμένως (αὐτόθι § 16 καί Ἑβρ. Α´ 2), προσθέτει καί τό ὅτι «τά πάντα καί ἐκτίσθη καί συνέστησεν ἐν αὐτῷ» - αὐτόθι § 16 καί 17- ἀλλά καί «ἀνακεφαλαιωθήσονται, ὡσαύτως, ἐν αὐτῷ» (Ἐφεσ. Α´ 10). Διακηρύσσει οὕτω σαφέστερον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό ἄπειρον καί τό ἐνυπόστατον τοῦ αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ. Διότι μόνον ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ ἦτο δυνατόν νά κτισθοῦν - δημιουργηθοῦν, νά ὑπάρχουν καί νά «ἀνακεφαλαιωθοῦν» τά

πάντα, ὅπως αὐτός καί πάλιν ἐτόνισε ἐν τῇ πρός τούς Ἀθηναίους ὁμιλία του (Πραξ. ΙΖ' 26). Ὡσαύτως δέ καί τό ἐνσυνείδητον, τήν ὀντότητα δηλαδή καί τήν «φύσει» καί «οὐσία» Θεότητά Του, δι' ὅσων σχετικῶς γράφει ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ.

Προσθέτει ὅμως προσέτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὑπερόχους συμπληρωματικάς μαρτυρίας καί περί τοῦ ἀπείρου, ἀνάρχου, ἐνυποστάτου, περί τῆς «φύσει» δηλαδή καί «οὐσία» Θεότητος καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί οὕτω δίδεται ὑπό τῶν δύο κορυφαίων Ἀποστόλων ἡ τελεία καί ἀληθῶς θαυμασία καί Θεόπνευστος ἑρμηνεία τῶν «ἀποκαλύψεων» καί διακηρύξεων τοῦ Κυρίου περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» Θεότητός Του (ὅπως καί περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» Θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπίσης δέ καί περί τοῦ «Τρισυποστάτου» τοῦ Θεοῦ) καί ἡ πρώτη πνευματική καί οἱονεί φιλοσοφική ἐξεικόνισις τοῦ «ὄντως ὄντος καί ἀεί ὡσαύτως ἐχόντος», ἀπείρου, ἀνάρχου, ἀναιτίου καί Τρισυποστάτου Θεοῦ.

Ἐνῷ ὅμως διά τῶν σαφεστάτων τούτων μαρτυριῶν τῆς Κ.Δ., ἐν συνδυασμῷ μάλιστα καί πρός τάς σχετικάς τοιαύτας τῆς Παλαιᾶς, ἀλλά καί διά τῶν ὑπερφυῶν θαυμάτων τῶν τελεσθέντων ὑπό τοῦ Κυρίου καί τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων- ἅτινα καί συνεχίζονται μέχρι σήμερον ἰδία ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία-παρεσχέθησαν εἰς τόν ἄνθρωπον ἐπαρκέστατα πνευματικά ὅπως καί φιλοσοφικά στοιχεῖα διά τήν γνῶσιν ἀλλά καί τήν ἐπίγνωσιν, τήν βεβαίωσιν δηλαδή τῆς ὑπάρξεως καί τήν κατανόησιν τοῦ, ἐν Τριάδι, ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅπως καί διά τήν γνῶσιν τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς, ἐξ αἰτίας, προφανῶς, καί πάλιν τῆς ἁμαρτίας καί τῆς παρεμβάσεως, ἀναμφιβόλως, καί τοῦ Σατανᾶ, ἡ φιλοσοφική προσπάθεια καί ἔρευνα- κριτική πρός μείζονα γνῶσιν, κατανόησιν δηλαδή καί ἐπίγνωσιν, τόσον τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, ὅσον καί τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς, ἐχωρίσθη ἀπό τῶν ἡμερῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εἰς δύο παρατάξεις ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ σώματι τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, εἰς τούς πιστούς, δηλονότι, οἵτινες θεολογοῦντες καί ἐρευνῶντες τό περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὡδηγοῦντο πρός πάσας τάς δι' αὐτῆς ἀποκαλυφθείσας ἀληθείας, ἐνισχυόμενοι καί φωτιζόμενοι ὑπό τῆς θείας χάριτος καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, (καί οὗτοι ἦσαν οἱ «καθαροί τῇ καρδίᾳ, οἱ ταπεινοί», ἀλλά καί οἱ τηρηταί συνάμα τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου (Ματθ. Ε΄ 8, Ἰάκ. Καθολ. Δ΄ 6 καί Α΄ Πετρ. Ε΄ 5) καί εἰς ἐκείνους οἵτινες, θεολογοῦντες ὡσαύτως καί φιλοσοφοῦντες ἐν οἰήσει καί αὐτοεπιβεβαιώσει, ἐστεροῦντο τῆς θείας χάριτος καί τῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (ἀναμφιβόλως δέ καί τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός - Β΄Κορ. ΙΓ΄ 13), καίτοι βεβαπτισμένοι

εἰς Χριστόν, διότι εἶχον ὑπερηφάνους καρδίας (Ἰακ. Καθ. Δ΄ 6 καί Α΄ Πέτρ. Ε΄ 5), καί τά ἔργα αὐτῶν ἦσαν πονηρά- ἁμαρτωλά. Ὡς ἐκ τούτου ἤρξαντο οἱ σκοτισμοί αὐτῶν τά σκάνδαλα, αἱ πλάναι, αἱ ἀποστασίαι καί ἡ πολεμική των κατά τῆς φύσει καί οὐσία Θεότητος τοῦ Κυρίου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς (Ἰωάν. Α΄ Καθ. Β΄ 18-19). Εἰς τούς πολεμίους δέ τούτους προσετέθησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου καί πάντες οἱ καταπολεμήσαντες τό Τρισυπόστατον τοῦ Θεοῦ καί τήν φύσει καί οὐσία Θεότητα τοῦ Κυρίου, ἔνιοι, τῶν ὁποίων ἠρνήθησαν καί τήν ἱστορικήν ὑπόστασίν Του, ἄλλοι δέ καί αὐτήν τήν ὕπαρξιν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ. Τά σπουδαιοτέρα τῶν στοιχείων τούτων ἀπό καθαρῶς πνευματικῆς ἀπόψεως, ἀλλά καί θεοπνεύστου, πράγματι, θεολογικῆς καί φιλοσοφικῆς τοιαύτης, εὑρίσκονται ἀναντιρρήτως ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, κατά τήν Α΄ Οἰκουμενικήν Σύνοδον (δι’ ὧν κατεπολέμησε τόν Ἄρειον) καί ἐν τοῖς μετέπειτα συγγράμμασι, λόγοις καί ἐπιστολαῖς του (ἐν αἷς σύν ἄλλοις, ἀποκαλεῖ τόν Υἱόν-Λόγον καί «ζῶσαν βουλήν» καί «ἐνούσιον ἐνέργειαν» τοῦ Πατρός), ἰδία ὅμως ἐν ταῖς περί τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ φιλοσοφικαῖς ἐξεικονίσεσί του.

Ἡ δευτέρα ὅμως παράταξις, διά τῶν Γνωστικῶν καί τοῦ Ὠριγένους, ἀπέληξεν εἰς τόν Ἄρειον, ὅστις ὑπέρ πάντας τούς προηγηθέντας κατεπολέμησε τήν φύσει καί οὐσία Θεότητα τοῦ Κυρίου καί συνετάραξεν, ὡς γνωστόν, τήν ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν καί πίστιν εἰς αὐτά ταῦτα τά βάθρα αὐτῆς. Ὁ Μωαμεθανισμός – Ἰσλαμισμός, εἶναι καρπός τῆς πεπλανημένης, αἱρετικῆς θεολογικῆς καί φιλοσοφικῆς κριτικῆς, τῆς ἀσκηθείσης ὑπό τοῦ Ἀρείου ἐναντίον τῆς ἁγίας πίστεως ἡμῶν καί τοῦ Γνωστικισμοῦ γενικώτερον.

Γεγονός βεβαίως ἀναντίρρητον τυγχάνει, ὅτι καί ὑφ’ ὅλων σχεδόν τῶν Ἁγίων Ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καί Ἀπολογητῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων ἐθεωρήθη ὁ Τρισυπόστατος Θεός «ἀκατάληπτος, ἀπερινόητος, ἀνεξερεύνητος, ἀόρατος» (ὡς ἐστί πράγματι ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ οὐσία καί φύσει), ἐφόσον ἡ θεία οὐσία καί φύσις εἶναι «ὑπερκειμένη καταληπτικῆς ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, ἀπροσπέλαστος, ἀκατανόητος, ἀδιερεύνητος, ἀνεξιχνιαστος...». Τά αὐτά ἐπίσης περί τῆς ἀπείρου οὐσίας καί τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ διεκήρυξαν ἐν συνεχείᾳ καί πάντες οἱ μετά τήν Α΄ Οἰκουμ. Σύνοδον Μεγάλοι Πατέρες καί Ἀπολογηταί τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, μέχρι τοῦ σχίσματος[52]. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ κατ’

[52] Ἁγ. Ἰωάν. Χρυσοστ. «περί ἀκαταλήπτου» Λόγος τρίτος. Ἐ. Π. Migne, τομ. 48, σελ. 720 καί Ἁγ. Γρηγορ. Νύσσης Λόγ. Α΄, Ἐ. Π. τομ. 44, σελ. 259 ἑξ. Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μν. ἔργ. σελ. 23-40 καί βιβλ. αὐτόθι.

ἐξοχήν ἐκφράζων πλήρως, καί ἐν πᾶσι, τό καθολικόν καί τό ἀληθές περί Θεοῦ φρόνημα τῆς Ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, γράφει: «Ὅτι μέν πανταχοῦ ὁ Θεός οἶδα, τό δέ πῶς οὐκ οἶδα, ὅτι ἄναρχός ἐστι καί ἀγέννητος καί ἀΐδιος οἶδα, τό δέ πῶς οὐκ οἶδα... Οἶδα ὅτι ἐγέννησεν Υἱόν, τό δέ πῶς ἀγνοῶ. Οἶδα ὅτι ἐκπορεύει τό Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τό δέ πῶς οὐκ ἐπίσταμαι...». Ὁ δέ ἀπόστολος Παῦλος ἔγραψε «ἀπό μέρους γινώσκομεν καί ἀπό μέρους προφητεύομεν»[53].

Παραδέχεται ὡσαύτως ὁ ἅγιος πατήρ ὅτι «ὤφθη», ὄντως, ὁ Θεός τῷ Ἀβραάμ ὅτι εἶδεν ὁ Ἀβραάμ τόν Θεόν, ἀλλ' «ὀφθαλμοῖς ὄχι σαρκός...», καί ἤκουσε τῆς φωνῆς αὐτοῦ, διαλεγομένου πρός αὐτόν καί λέγοντος «ἐγώ εἰμί ὁ Θεός σου» (Γενεσ. ΙΖ΄)[54]. Ἐπίσης ὅτι «οἱ πρός τῇ δρυΐ τῇ Μαμβρί ὀφθέντες τῷ Ἀβραάμ τρεῖς ἄνδρες (Γενεσ. ΙΗ'), οἵτινες καί ὡμίλησαν πάλιν πρός αὐτόν («...καί εἶπαν φησί....»), ἦσαν ὁ Τρισυπόστατος Θεός[55]. Ἐν τῇ Ε΄ ὁμιλία του, εἰς τό ρητόν τοῦ προφήτου Ἠσαΐου, «ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεύς εἶδον τόν Κύριον» (Ἡσ. ΣΤ΄ 1-6), δεχόμενος ὁμοίως ὅτι καί οἱ προφῆται εἶδον τόν Θεόν, ὡς βεβαιοῖ ἡ Γραφή (Βασιλ. Γ΄, ΚΒ΄ 19, Ἡσ. ΣΤ΄ 1-6, Ἰεζεκ. Α΄ 27, η΄ 3, ΜΓ΄ 6-7 ἑξ. καί Μδ΄ 2-5, Δαν. Ζ 9), συνεχίζει: «...Πῶς εἶδεν (ὁ προφήτης) οὐκ οἶδα. Ὅτι μέν γάρ εἶδεν εἶπε, τό πῶς ἐσιώπησε. Δέχομαι τά εἰρημένα, οὐ πολυπραγμονῶ τά σεσιγημένα, κατανοῶ τά ἀποκαλυφθέντα, οὐ περιεργάζομαι τά συγκεκαλυμμένα...». Καί αὐτόθι, ἐν συνεχείᾳ, παραδέχεται ὡσαύτως, ὅτι «κατά τήν ἀψευδῆ βεβαίωσιν τῆς Γραφῆς (Ματθ. ΙΗ΄ 10 κ.ἄ.), «οἱ ἄγγελοι καί τά Σεραφείμ βλέπουσι τόσον τό σῶμα ὅσον καί τό πρόσωπον τοῦ Θεοῦ»[56]. Τέλος ἐν «τῷ τετάρτῳ» Λόγῳ του «περί ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ», προσθέτει: «...Τί λέγεις μοι Ἰωάννῃ; Θεόν οὐδείς ἑώρακε πώποτε; Τί οὖν ποιήσωμεν τοῖς προφήταις, λέγουσιν ὅτι εἶδον τόν Θεόν; Ὁ μέν γάρ Ἠσαΐας φησί, «εἶδον τόν Κύριον καθήμενον ἐπί θρόνου ὑψηλοῦ καί ἐπηρμένου» ὁ δέ Δανιήλ πάλιν. «Εἶδον ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καί ὁ παλαιός τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο». Καί ὁ Μιχαίας. «Εἶδον τόν Κύριον τόν Θεόν τοῦ Ἰσραήλ, καθήμενον ἐπί τοῦ θρόνου αὐτοῦ» καί ἕτερος προφήτης πάλιν. «Εἶδον τόν Κύριον ἑστῶτα εἰς τό θυσιαστήριον...». Καί πολλάς ἄλλας συνάγειν μαρτυρίας. Πῶς οὖν Ἰωάννης φησίν, ὅτι τόν Θεόν οὐδείς ἑώρακε πώποτε; Ἵνα μάθῃς τήν ἀκριβῆ αὐτῶν κατάληψιν

---

[53]«Περί ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ», Λόγος πρῶτος, Ἐ. Π. Migne, τομ. 48, σελ. 704 καί Λόγος δεύτερος, αὐτόθι, σελ. 709-719.

[54] Ὁμιλ. ΛΘ΄ αὐτόθι, τομ. 53, σελ. 360.

[55] Ὁμιλ. ΜΑ΄, αὐτόθι, τόμ. 54, σελ. 374 ἑξ.

[56] Αὐτόθι τομ. 56, σελ. 156-157.

καί τήν τετρανωμένην γνῶσιν, λέγει. Ὅτι γάρ πάντα ἐκεῖνα συγκατάβασις ἦν, καί ἀκραιφνῆ τήν οὐσίαν οὐδείς εἶδεν ἐκείνην, δῆλον ἐκ τοῦ διαφόρως ἕκαστον ὁρᾶν. Ὁ γάρ Θεός ἁπλοῦς καί ἀσύνθετος καί ἀσχημάτιστος. Τοῦτο γοῦν αὐτό δι' ἑτέρου προφήτου ἐμφαίνων ἔλεγεν: «Ἐγώ ὁράσεις ἐπλήθυνα καί ἐν χερσί προφητῶν ὡμοιώθην. Οὐκ αὐτήν τήν οὐσίαν ἔδειξα τήν ἐμήν ἀλλά συγκατέβην φησί πρός τήν τῶν ὁρώντων ἀσθένειαν». Καί εἶτα ὁ ἅγιος πατήρ ἐπάγεται: (αὐτόθι, τόμ. 48, σελ. 729-731). «Ὅταν ἀκούσῃς ὅτι τόν Θεόν οὐδείς πώποτε ἑώρακε, νόει ὅτι τόν Θεόν οὐδείς ἔγνω οὐσιωδῶς μετ' ἀκριβείας ἁπάσης».

Τοιοῦτον, ἐν ἄκρᾳ συνόψει, ὑπῆρξε τό καθολικόν περί τοῦ Θεοῦ φρόνημα τῆς ἀδιαιρέτου Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἱστορική συνέχεια τῆς ὁποίας τυγχάνει ἡ Ὀρθόδοξος Καθολική Ἐκκλησία. Θεολογοῦντες ἀπλανῶς οἱ ἅγιοι πατέρες καί ἀπολογηταί τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ (Β΄ Πέτρ. Α΄ 21 καί Α΄ Κορ. Β΄ 10- 14) καί φιλοσοφοῦντες ἐν «σοφίᾳ Θεοῦ» καί ὄχι ἀνθρωπίνη (Α΄Κορ. Β΄ 5-8), ἐθεώρησαν βεβαίως τήν ἄπειρον οὐσίαν καί φύσιν τοῦ Θεοῦ ἀπερινόητον, ἀκατάληπτον, ἀνεξερεύνητον, ἐφόσον τό ἄπειρον δέν δύναται νά περιληφθῇ ἐν τῇ νοητικῇ καί γνωστικῇ ἀκτῖνι τοῦ πεπερασμένου. Ἐπίστευσαν ὅμως εἰς Θεόν προσωπικόν, ἐνσυνείδητον, παντοδύναμον, πάνσοφον, ἄπειρον, ἄναρχον, ἀναίτιον, ἀΐδιον[57] καί ὅτι ὁ ἄπειρος ἐν Τριάδι Θεός προσλαμβάνει ἐν τῇ παντοδυναμία Του καί πεπερασμένας ἐκφάνσεις- μορφάς, κατά συγκατάβασιν καί ὅταν βούλεται, ἵνα ἐκδηλοῦται καί γίνεται ἀντιληπτός εἰς τά ἐνσυνείδητα κτίσματά Του, ἤτοι εἰς τούς ἀγγέλους καί τάς λοιπάς ἀρχάς καί ἐξουσίας ἐν τῷ πνευματικῷ Κόσμῳ, ἐν δέ τῇ παρούσῃ δημιουργίᾳ εἰς τόν ἄνθρωπον[58]. Διά δέ τοῦ Ἱεροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῆς Ἁγίας Θ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (1351) ἐδογμάτισαν, ὅτι μεθεκταί τυγχάνουν αἱ ἄκτιστοι ἐνέργειαι τοῦ Παναγίου Θεοῦ.

Εἶναι δέ τόσον εὐνόητος καί τόσον ἁπλῆ καί ἡ τελευταία αὕτη ἀλήθεια, ἐφ' ὅσον πᾶσα ἀντίθετος ἐκδοχή ἀφ' ἑνός μέν θά ἀπετέλει περιορισμόν τῆς ἀπείρου δυνάμεως, τῆς σοφίας, ἀλλά καί τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, προσέτι δέ θά ἄφινεν κενόν μέγα ἐν τῇ παρούσῃ δημιουργίᾳ, ἰδίᾳ ὅμως ἐν τῇ πνευματικῇ. Διότι ποίαν ἀξίαν θά εἶχε καί ἡ αἰωνία ἀκόμη ζωή καί μακαριότης, ὅταν τά πνεύματα- καί αἱ τετελειωμέναι ψυχαί τῶν ἀνθρώπων- φαεινήν

---

[57] Πρβλ. Ἁγ. Γρηγ. Νύσσης, Λόγος Α΄ «Εἰς τό τῆς Γραφῆς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί ὁμοίωσιν». Ἐ. Π. Migne, τομ. 44, σελ. 272.

[58] Πρβλ. Δογματ. Μακαριστοῦ Χρ. Ἀνδρ. σελ. 82, 86 ὑπ. 1 καί σελ. 88.

συνείδησιν ἐχόντα ὅτι τόσον τό εἶναι, ὅσον καί τό εἰδέναι, ἔξωθεν, ἤτοι παρά τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ προσέλαβον, δέν θά ἠδύναντο νά γνωρίσουν, νά ἴδουν, νά χαροῦν καί νά εὐχαριστήσουν τόν Δημιουργόν, Πατέρα καί δοτῆρα τόσων ἀγαθῶν; Καί ποίαν ἀξίαν θά εἶχε καί διά τόν Θεόν οἱαδήποτε δημιουργία, ὅταν ἔβλεπεν ὅτι ἐξ ὑπαιτιότητός του δέν ἦτο αὕτη ἱκανή οὔτε νά νοήσῃ, οὔτε νά εὐχαριστήσῃ Αὐτόν; Πῶς θά ἱκανοποιῆτο ἡ ἄπειρος ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρός τά ἐνσυνείδητα κτίσματά Του ἄνευ συνειδητῆς πρός Αὐτόν ἀνταποδόσεως ταύτης καί πῶς θά ἐπραγματοῦτο ὁ σκοπός τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος «τό καθ' ὁμοίωσιν» δίχα τῆς κοινωνίας τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ;

Διά τούς λόγους λοιπόν τούτους ἔδει ὁ Θεός νά ἀποκαλύπτῃ Ἑαυτόν εἰς τά πνευματικά καί ἐνσυνείδητα κτίσματά Του. Καί ἐπειδή ταῦτα ἦσαν πεπερασμένα καί δέν θά ἠδύναντο, ὅπως δήποτε, οὔτε νά ἴδουν, μήτε νά νοήσουν τήν ἄπειρον Αὐτοῦ οὐσίαν καί φύσιν, ἔδει ἐν ἀπείρῳ ἀγάπῃ καί συγκαταβάσει, ἀλλά καί ἐν τῇ παντοδυναμία Του, νά προσλαμβάνῃ Αὐτός ἰδιαιτέρας ἑκάστοτε πεπερασμένας ἐκφάνσεις - μορφάς, ἀναλόγους πάντοτε πρός τάς πνευματικάς δυνάμεις καί τό πνευματικόν συμφέρον τῶν κτισμάτων Του[59].

Καί εἰς τοιαύτας προδήλως ἐκφάνσεις- μορφάς βλέπουν οἱ ἄγγελοι καί τά Σεραφείμ, ἀναμφιβόλως δέ καί αἱ λοιπαί ἀρχαί καί ἐξουσίαι τοῦ πνευματικοῦ Κόσμου (Κολασ. Α΄ 15), τό πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοιαύτας ἐκφάνσεις-μορφάς εἶδον τόν Θεόν οἱ πρωτόπλαστοι, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μωϋσῆς καί οἱ προφῆται, ὡς καί ὁ τελείαν ἀφθαρσίαν ἔχων Ρῶσος Ὅσιος Ἀλέξανδρος τοῦ Σβίρ. Καί εἰς τοιαύτας ἐκφάνσεις- μορφάς ἀποκαλύπτεται ὁ Θεός καί ἐμφανίζεται καί σήμερον εἰς τούς ἀγαπῶντας Αὐτόν (Ἰωάν. ΙΔ΄ 24 κ.ἄ.), περιερχομένους βεβαίως, κατά θείαν χάριν, εἰς ἔκστασιν καί ὁρῶντας «ὀφθαλμοῖς ὄχι σαρκικοῖς»- καί κατά τόν θεῖον Χρυσόστομον, ἀλλά πνευματικοῖς. Ἡ τοιαύτη ὅμως εὐδοκία καί συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ γίνεται ἤδη, μετά τήν ἐπιφάνειαν τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστου, μόνον διά τῆς πρός Αὐτόν «ὀρθῆς- ὀρθοδόξου» πίστεως ἀλλά καί τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Αὐτοῦ (Ἰωάν. Ι΄ 9 κ.ἄ.).

[59] Πρβλ. Ἁγίου Ἰωάν. Χρυσοστ. «Λόγος πέμπτος, περί ἀκαταλήπτου», Ἐ. Π. Migne, τόμ. 48, σελ. 741, « Οὐδείς γινώσκει τόν Υἱόν εἰμή ὁ Πατήρ, οὐδέ τόν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰμή ὁ Υἱός καί ᾧ ἐάν βούληται ὁ Υἱός ἀποκαλύψαι» (Ματθ. ΙΑ΄ 27). Ἀποκαλύπτει δέ οὐχ' ὅσον αὐτός οἶδεν, ἀλλ' ὅσον ἡμεῖς χωροῦμεν ». Καί ἰδίου «Λόγος τρῖτος, περί ἀκαταλήπτου», αὐτόθι, τομ. 48, σελ. 721, « συγκατάβασις ἧν τά ὁρώμενα, ἤτοι δέν φαίνεται ὁ Θεός ὡς ἐστίν, ἀλλ' ὡς ὁ δυνάμενος αὐτόν θεωρεῖν οἷός τέ ἐστιν, οὕτως ἑαυτόν δεικνύει, ἐπιμέτρων τῇ τῶν ὁρώντων ἀσθενείᾳ».

Δέν εἶναι δέ φρονοῦμεν δυσχερής καί ἡ φιλοσοφική ἀλλά καί λογική κατανόησις καί τῆς τοιαύτης πρός ἡμᾶς εὐδοκίας καί συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δηλονότι ἐτοποθέτησεν ὁ πάνσοφος Δημιουργός τό τεράστιον- ἐν σχέσει μέ ἡμᾶς, ἀλλά καί τόν πλανήτην μας- σῶμα τοῦ ἡλίου εἰς τοιαύτην ἀκριβῶς ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν, ὥστε ἀφ' ἑνός μέν νά περιλαμβάνωμεν τόν δίσκον του εἰς τό ὀπτικόν πεδίον τοῦ μικροσκοπικοῦ ἡμῶν ὀφθαλμοῦ, κατά τήν ἀνατολήν δέ καί τήν δύσιν νά δυνάμεθα νά βλέπωμεν αὐτόν καί ἀκαλύπτοις ὀφθαλμοῖς, οὕτω καί εἰς τάς ψυχάς ἡμῶν - ὅπως καί τούς ἀγγέλους καί τά λοιπά πνεύματα ἐν τῷ πνευματικῷ Κόσμῳ - ἔδωκε τήν πνευματικήν ἱκανότητα νά βλέπουν τό πρόσωπόν Του, ἐν πεπερασμέναις, πάντως ἐκφάνσεσι καί μορφαῖς. Ὡσαύτως δέ, καί εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν ὁμιλίαν τοῦ Θεοῦ πρός ἡμᾶς καί τήν δυνατότητα τῆς ἀκοῆς ὑφ' ἡμῶν τῆς φωνῆς τοῦ Θεοῦ, τῆς ὑπό τοῦ Θεοῦ ἀκοῆς τῶν προσευχῶν ἡμῶν καί τῆς ὑπ' Αὐτοῦ ὁράσεως πάντων τῶν κτισμάτων Του (Ἑβρ. Δ΄ 13), θά παρατηρήσωμεν, ὡς ἡ Γραφή (ψαλμ. 93 § 9): Ὁ ποιήσας τόσας γλώσσας, ἦτο δυνατόν νά μή ὁμιλῇ, καί ὁ ἐμφυτεύσας τόσα ἀκουστικά συστήματα καί ὦτα, ἦτο δυνατόν νά μή ἀκούῃ; Ὁ Δημιουργήσας τέλος τόσα συστήματα δράσεων, ἦτο δυνατόν νά μή βλέπῃ καί νά μή κατανοῇ; Μόνον ἡ μωρά, ὑλιστική φιλοσοφία, ἀλλά καί ἡ ὅπως δήποτε στερηθεῖσα τῆς θείας χάριτος καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοιαύτη, ἦτο δυνατόν νά ἀγνοήσουν ἤ καί νά καταπολεμήσουν τάς φιλοσοφικάς ἀλλά καί λογικάς ταύτας ἀληθείας, οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι ἀμάχητοι.

Καί ἐβεβαίωσεν ὁ Θεός τήν ἀλήθειαν τῆς τοιαύτης περί τοῦ εἶναι Αὐτοῦ (ὅπως καί περί τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς) διδασκαλίας τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, ἐπί τῇ βάσει τῆς ὁποίας, συνεργοῦντος πάντοτε καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐθεσπίσθησαν τά σχετικά Δόγματα τῶν ἐννέα Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐθαυμάστωσε δηλαδή αὐτούς ὅπως καί τούς ἁγίους Ἀποστόλους, καί, ὡς δι' ἐκείνων (Πράξ. Ε΄ 12 κ.ἄ.), ἐθαυματούργησε καί δι' αὐτῶν τόσον ἐν τῇ ζωῇ ὅσον καί μετά θάνατον, συνεχίζων τήν θαυματουργίαν ταύτην μέχρι σήμερον. Ἀλλά δέν βλέπουν οἱ ἄνθρωποι οὔτε λογικῶς, οὔτε φιλοσοφικῶς- ἀναμφιβόλως δέ μήτε πνευματικῶς- καί δέν δίδουν τήν δέουσαν προσοχήν καί εἰς τά ὑπερφυσικά θαύματα (τά καί σήμερον συχνάκις γινόμενα), ὅταν καί πιστεύοντες ἀκόμη εἰς τόν ἀληθινόν Θεόν, παρασυρθοῦν εἰς ὑπερηφάνειαν, ἤ περιπέσουν εἰς οἱανδήποτε ἁμαρτίαν καί δή θανάσιμον. Διότι, ὁ Θεός «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται...» καί τόσον ἀπ' αὐτῶν, ὅσον καί ἀπό τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐν γένει, ἀπομακρύνεται ἡ θεία χάρις καί ἡ Κοινωνία

τοῦ ἁγίου Πνεύματος καί ἂν ἀκόμη εἶναι βεβαπτισμένοι εἰς Χριστόν.

Εἰς ὑπερηφάνειαν δέ καί ἀλαζονείαν, ἀλλά καί εἰς πνευματικήν καί Κοσμικήν ἰδιοτέλειαν (ὅπως καί σωρείαν ἄλλων θανασίμων ἁμαρτημάτων) παρασυρθεῖσα καί πρό τοῦ Σχίσματος ἡ πνευματική ἡγεσία (ὁ Πάπας) τοῦ Πρεσβυγενοῦς Πατριαρχείου της Δύσεως[60], ἐστερήθη τῆς θείας χάριτος καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καί ὡς ἐκ τούτου κατέληξεν εἰς πνευματικόν σκοτισμόν. Καί ἐπίστευσεν ἀρχικῶς μέν εἰς τήν βλάσφημον κυριολεκτικῶς δοξασίαν τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ (τό Filioque), ἣν καί ἐθέσπισε καί ὡς δόγμα, ἀκολούθως δέ καί εἰς δεκάδας ἄλλας ἀναληθῶν ἐπίσης καί πεπλανημένων δοξασιῶν. Ἐν τέλει, διεκδικοῦσα, ἐξ ὑπερηφανείας μόνον καί ἐκ πνευματικῆς ἀλλά καί Κοσμικῆς ἰδιοτελείας, τό ἐπάρατον πρωτεῖον ἐξουσίας ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ἐδίχασε τό πνευματικόν σῶμα Αὐτῆς καί ἐγένετο αἰτία ἀνυπολογίστου βλάβης εἰς τό ὅλον ἔργον τῆς πρός διάδοσιν καί ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφ' ὅλης τῆς Γῆς[61]. Εἶναι δέ ὅλως προφανής ἡ ἐκ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θρησκευτικῆς κοινότητος ἀπομάκρυνσις τῆς θείας χάριτος καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς ἁπλουστάτης ἀλλά καί ἀμαχήτου πνευματικῆς μαρτυρίας τοῦ ὕδατος τοῦ ἁγιασμοῦ. Διότι τό ὑπό τοῦ ἱερατείου της ἁγιαζόμενον ὕδωρ ἀποσυντίθεται, μετά τό Σχίσμα, καί ὄζει ὅταν παραμείνῃ ὀλίγον χρόνον, παρά τάς προσευχάς, ἀλλά καί τό προστιθέμενον εἰς αὐτό ἅλας... Ἀντιθέτως, τό ὑπό τοῦ ἱερατείου τῆς Ὀρθοδόξου Μητρός Ἐκκλησίας ἁγιαζόμενον ὕδωρ, τοῦ μεγάλου Ἁγιασμοῦ τῶν Θεοφανείων, παραμένει ἀναλλοίωτον καί εὐωδιάζει, καί χωρίς ἅλατος, ὅσον χρόνον καί ἂν διατηρηθῇ[62]. Ὑπάρχει μήπως ἀνάγκη καί ἄλλης μαρτυρίας διά τήν ἀπόλυτον ἀλήθειαν τῶν δογμάτων τῆς ἁγίας πίστεως ἡμῶν; Ἀλλά καί τό ὑπό τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος γενόμενον ἐν Κερκύρᾳ κατά τήν 12/11/1716 θαῦμα, δι' οὗ ὁ θαυματουργός ἅγιος ἐθανάτωσε διά σκληροτάτου θανάτου τόν τότε λατῖνον ἡγεμόνα τῆς νήσου Ἐνετόν Ἀνδρέαν Πιζάνην καί τόν σύμβουλον αὐτοῦ λατῖνον θεολόγον Φραγκ. Φραγκεπάνην, διότι ἠθέλησαν νά τοποθετήσουν παπικόν ἀλτάριον (ἁγ. τράπεζαν τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ) ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ἐν Κερκύρα ἱ. ναοῦ τοῦ ἁγίου, ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τραγικήν ὄντως προσμαρτυρίαν τῆς αὐτῆς ἀληθείας. Διότι κατά τό θαῦμα ἐκεῖνο, ἐξιστορούμενον λεπτομερῶς

[60] Πρβλ. Αἱ Αἱρέσεις του Παπισμοῦ, ἡμ. ἔργον

[61] Πρβλ. Αἱ Αἱρέσεις του Παπισμοῦ, ἡμ. ἔργον

[62] Πρβλ. Αἱ Αἱρέσεις του Παπισμοῦ, ἡμ. ἔργον

ἐν τῇ «Ἀσματικῇ Ἀκολουθίᾳ καί τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος», Ἁγ. Ἀθανασίου Παρίου «Οὐρανοῦ κρίσις», 1805, Λειψία Σαξωνίας, ἐκτός τῶν ἄλλων σημείων ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ ἁγίου καί ἐν τῇ ἐν Βενετία οἰκίᾳ τοῦ ρηθέντος ἡγεμόνος, ἐφονεύθησαν πλήν τοῦ ἡγεμόνος καί τοῦ συμβούλου του θεολόγου καί περί τούς 900 λατῖνοι ἐν τῇ Ἀκροπόλει Κερκύρας ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς ὑπό τοῦ ἁγίου θαυμαστῶς πυρποληθείσης πυριτιδαποθήκης τοῦ φρουρίου. Τοῦτο δέ καλόν εἶναι νά προσέξουν ἰδιαιτέρως καί οἱ κατά τήν περίοδον ταύτην ἐπιζητοῦντες νά ὑποτάξουν τήν Ὀρθοδοξίαν εἰς τάς βλασφήμους καί αἱρετικάς δοξασίας καί διεκδικήσεις τοῦ Παπισμοῦ.

Ἀπομακρυνθείσης δέ τῆς θείας χάριτος ἐκ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Κοινότητος καί διακοπείσης τῆς μετ' αὐτῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπηκολούθησεν ἐπί τῶν λαῶν τοῦ πνευματικοῦ σώματος αὐτῆς ὁ σκοτεινός μεσαίων, μέ ὅλα τά ἀπερίγραπτα ὄντως καί τρομερά πνευματικά, κοινωνικά ἐπακόλουθα αὐτοῦ διά τήν Δύσιν ἀλλά καί τήν Ἀνατολήν (θρησκευτικοί πόλεμοι, ἱερά Ἐξέτασις, ἀνείπωτοι σφαγαί). Ἡ ἀναγέννησις καί ἡ ἐξ αὐτῆς προελθοῦσα Φιλοσοφία καί Κοινωνιολογία τῆς Δύσεως, ὡς καί ἡ Διαμαρτύρησις, ὑπῆρξαν βεβαίως προσπάθειαι διαλύσεως ἔστω καί μερικῆς τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου Μεσαιωνικοῦ σκότους. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται, μολονότι κατά βάθος καί ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἀγαθαί, ἐγένοντο ἄνευ θείας χάριτος καί θείου φωτισμοῦ. Καί διά τοῦτο ἡ μέν Διαμαρτύρησις, καίτοι κατεπολέμησε τάς μοναρχικάς διεκδικήσεις τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης, διετήρησεν ἐν τούτοις, εἰς τάς ἑκατοντάδας ἤδη τῶν ὑποδιαιρέσεων της τόσον τήν μεγίστην τῶν αἱρετικῶν δοξασιῶν τοῦ Παπισμοῦ (τό Filioque), ὅσον καί πολλάς ἄλλας αἱρέσεις καί κακοδοξίας του, προσθέσασα ἐπί πλέον καί αὕτη καί ἄλλας οὐκ ὀλίγας τοιαύτας, ἐν αἷς ἡ σπουδαιοτέρα ἴσως εἶναι ὁ ὑπό πολλῶν Διαμαρτυρομένων χαρακτηρισμός τοῦ αἰωνίου Λόγου - Υἱοῦ ὡς ἐνδιαθέτου ἁπλῶς λόγου, ἤτοι ὡς ὁμιλίας ἤ προφορικοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον[63]. Ἡ δέ Φιλοσοφία καί Κοινωνιολογία τῆς Δύσεως ἐξειλίχθησαν προοδευτικῶς (ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων) εἰς καθαρῶς ὑλιστικάς Κοσμοθεωρίας, μέ τελικούς καρπούς τά ὑλιστικά καί ἀθεϊστικά συστήματα τοῦ Κεφαλαιοκρατισμοῦ, τοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ-Ναζισμοῦ καί τοῦ Κομμουνισμοῦ.

[63] Πρβλ. Μακαρίτου καθηγητοῦ Σαβ. Ἀγουρίδου «Ἡ ἔννοια τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ κατά τήν ἁγίαν Γραφήν» σελ. 6, 16 καί 21-22.

Ἀλλά τά πορίσματα τῆς ἐκ τῶν αἰσθήσεων καί μόνον πείρας, ἄνευ τῆς ἰδιαιτέρας συμβολῆς τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου (δι' οὗ κρίνομεν καί ταξινομοῦμεν ταῦτα, διασπῶντες δέ τῶν φαινομένων τά περιβλήματα ἐκζητοῦμεν καί ἀνευρίσκομεν τόν ἰδιαίτερον λόγον καί σκοπόν αὐτῶν) καί χωρίς τῆς ἰδιαιτέρας - ὅταν παρίσταται ἀνάγκη- πνευματικῆς ἐνισχύσεως καί τοῦ ἰδιαιτέρου φωτισμοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νά ἀποκαλύψουν εἰς ἡμᾶς πλήρως οὔτε τόν λόγον καί σκοπόν τῶν περί ἡμᾶς φαινομένων, ὅπως καί τοῦ συνόλου τῆς παρούσης δημιουργίας, μήτε, καί κατά μείζονα λόγον, τά τοῦ πνευματικοῦ Κόσμου καί δή τά τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. ΙΔ' 26, Ιστ΄ 12, Γαλ. Α΄ 12 κ.ἄ). Ἡ ἀτέλεια ὅθεν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Βάκωνος, στηριχθέντος ἐπί μόνης τῆς πείρας καί τῆς παρατηρήσεως, ἔγκειται εἰς τό ὅτι δέν διέκρινε, κατ' ἀρχήν, τήν σημασίαν τῶν ὀργάνων, δι' ὧν πραγματοποιεῖται καί καθίσταται ἐπωφελής ἡ πεῖρα, ἤτοι τήν σημασίαν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου-τῆς λογικῆς- καί τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, δι' ἧς, ἐκτός τῶν ἄλλων, βεβαιούμεθα κατηγορηματικῶς ὅτι εἴμεθα γεγόνοτα, ἐξ οὐκ ὄντων ἐλθόντα εἰς τό εἶναι, ἐν χρόνῳ. Τῆς μαρτυρίας δέ ταύτης ἐπεκτεινομένης ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Δημιουργίας (ἐφ' ὅσον πολλῷ μᾶλλον τά ὑφ' ἡμᾶς ὄντα καί ἡ ἄψυχος ὕλη- ἐνέργεια τήν αὐτήν θά εἶχον μαρτυρίαν, ἐάν εἶχον συνείδησιν), ἀναγόμεθα ὑποχρεωτικῶς εἰς τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πάντων Θεοῦ, δεδομένου ὅτι τόσον ἡμεῖς, ὅσον καί ἡ σύνολος δημιουργία, ἀποκλείεται νά προήλθωμεν ἐκ τοῦ μηδενός. Ὡσαύτως δέν κατενόησεν οὗτος τήν σημασίαν τῆς θείας χάριτος καί τῆς θείας ἀρωγῆς καί κοινωνίας, τοῦ θείου φωτισμοῦ, ὅτε καί τά πορίσματα τῆς ἡμετέρας παρατηρήσεως καί πείρας ἀποκτοῦν τήν τελείαν ἀξίαν αὐτῶν.

Ἀντιθέτως ὅλως πρός τόν Βάκωνα, καί ὀλίγον χρόνον μετ' αὐτόν, ὁ διακεκριμένος ἐπίσης Γάλλος φιλόσοφος καί μαθηματικός Καρτέσιος (1596 - 1650) ἐθεμελίωσεν τό φιλοσοφικόν του σύστημα ἐπί τοῦ «νοεῖν», διατυπώσας τό ὑπέροχον ἀπόφθεγμά του «νοῶ, ἄρα ὑπάρχω». Τόν Θεόν ἐχαρακτήρισεν οὗτος ὡς τήν μόνην ἰδέαν, εἰς τήν οὐσίαν τῆς ὁποίας ἀνήκει τόσον ἀναγκαίως ἡ ὕπαρξις- τό εἶναι, ὅσον εἰς τήν ἔννοιαν τοῦ τριγώνου τό γεγονός ὅτι αἱ γωνίαι του ἀποτελοῦν δύο ὀρθάς. Τήν ἔμφυτον δέ μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὅτι «ὑπάρχει ὁ Θεός», διεκήρυξεν ὡς τήν πληρεστέραν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεώς Του. Ὀρθῶς ἐπίσης διέκρινεν οὗτος- καί ἐν ἄκρα ἀντιθέσει πρός τόν Βάκωνα- ὅτι τόσον ἡ νόησις τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν αὐτῶν, ὅσον καί ἡ ἔμφυτος μαρτυρία τῆς συνειδήσεως ἡμῶν περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι

ἀποτελέσματα τῆς ἐπιδράσεως τῶν αἰσθήσεων, ἤ πείρας, διότι ὑπεράνω τῶν ἀκαταπαύστων ἀλλοιώσεων καί μεταβολῶν τοῦ σώματος ἡμῶν, ὡς καί τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, μένει ἀναλλοίωτος ἐν ἡμῖν -ἐξαιρέσει παραφροσύνης- ἡ ἔννοια τοῦ ἡμετέρου ἐγώ.

Ἐπλανήθη ὅμως καί ὁ Καρτέσιος πολλαπλῶς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἐκζητήσει τῆς περί τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Κόσμου τούτου «ἀπολύτου ἀληθείας» καί περιέπεσε προσέτι καί εἰς ἀντιφάσεις σοβαράς. Καί δή, α) Παρεῖδε τήν δυνατότητα τῆς διαστροφῆς, τῆς πωρώσεως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ὅτε καί ἡ ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ ἐγχαραχθεῖσα καί ἔμφυτος ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν μαρτυρία περί τῆς ὑπάρξεώς Του ἐκλείπει καί ἀφανίζεται παντελῶς, β) Ἐθεώρησεν ὅτι ἡ πεπερασμένη νοητική δύναμις ἡμῶν δέν εἶναι ἱκανή νά πτερυγίσῃ πρός τήν ἄπειρον καί τελείαν ἔννοιαν τοῦ Αἰωνίου, ἐνῷ ἀντιθέτως, ἐκτός πολλῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν ἐπιτεύξεων βεβαιουσῶν τό εἶναι τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν ἀναγόμεθα εἰς τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ καί μόνη ἡ εἰδική μαρτυρία τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὅτι εἴμεθα γεγονότα ἐξ οὐκ ὄντων ἐλθόντα εἰς τό εἶναι ἐν χρόνῳ, ἡ ἐπεκτεινομένη τόσον εἰς τά ὑφ' ἡμᾶς ὄντα, ὅσον καί ἐπί τοῦ Σύμπαντος, καί ὑποχρεοῦσα ἡμᾶς ἀπολύτως εἰς τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ- Θεοῦ (ἐφόσον δέν εἶναι δυνατόν νά προήλθωμεν ἐκ τοῦ μηδενός), δέν εἶναι ἄλλο τι εἰμή πνευματική διαπίστωσις καί ἐπίτευξις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, γ) Θεωρήσας ἀνίκανον τήν νοητικήν δύναμιν ἡμῶν ὅπως συλλάβῃ τήν τελείαν ἰδέαν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, ἀπέκλεισε καί τήν δυνατότητα τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, μή δεχόμενος τήν ἰδιαιτέραν παρέμβασιν πρός τοῦτο καί τῆς θείας χάριτος, ἀποκαλύψεως, συγκαταβάσεως καί ἀρωγῆς, δ) Ἐνῷ ἐδέχθη πνευματικήν τήν οὐσίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, δέν ἠδυνήθη νά διακρίνῃ, ὅτι καί αὕτη εἶναι κτίσμα ἐξ οὐκ ὄντων καί ὄχι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐξαρτήσας δέ παραδόξως τάς πνευματικάς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς ἀπό ὑλικά καί μηχανικά αἴτια, διεκήρυξεν ὅτι ἡ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ διαμόρφωσις τῶν σκέψεων γίνεται μόνον ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν αἰσθήσεων, ἤ ἄλλως τῶν ἐξωτερικῶν ὡς καί τῶν ἐνδοοργανικῶν ἀνακλαστικῶν ἐπιδράσεων ἐπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ σκέψεις καί αἱ πνευματικαί ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς οὐδόλως ἐκπηγάζουν ἐκ τῶν ὑλικῶν μηχανοχημικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου, οὐδ' ὀφείλονται ἀποκλειστικῶς μόνον εἰς τάς ἐνδοοργανικάς ἤ τάς ἐξωτερικάς ἀνακλαστικάς ἐπιδράσεις ἐπ' αὐτοῦ. Ἀσχέτως καί ὑπεράνω τῶν ἐκζητήσεων τῶν μηχανοχημικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου καί τοῦ ὀργανισμοῦ (τῶν ἐξ

ἐνδοοργανικῶν ἐκκρίσεων καί λειτουργιῶν καί ἀνακλαστικῶν ἐπιδράσεων καί ἀντιδράσεων, ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν, προκαλουμένων), ἡ ψυχή ἡμῶν γεννᾷ καί διαμορφώνει ἰδέας καί ἐννοίας ἀντικειμένας πολλάκις πρός τάς ἐγκεφαλικάς καί ἐνδοοργανικάς μηχανοχημικάς καί ἀνακλαστικάς λειτουργίας καί ἀφανιζούσας τάς ἐπί τοῦ ἐγκεφάλου ἐνδοοργανικάς ἤ ἐξωτερικάς ἀνακλαστικάς ἐπιδράσεις. Δέν διευθύνει ἡ ψυχή τό σῶμα μόνον διά τοῦ μικροσκοπικοῦ ἀδένος τῆς «ὑποφύσεως», ὡς ἐφρόνει ὁ Καρτέσιος. Ὅλος ὁ ἐγκέφαλος καί τό σῶμα εἶναι ἕδρα καί ὄργανον τῆς ψυχῆς. Κυριαρχοῦσα δέ αὐτή προδευτικῶς, διά τῆς ἀσκήσεως τῆς βουλήσεως, πολύ δέ περισσότερον διά τῆς θείας χάριτος, ἐπί τοῦ σώματος, ἐπιτυγχάνει προοδευτικῶς ἐπίσης καί τήν μερικήν ἐξαΰλωσιν αὐτοῦ.

Ἐπλανήθη ὡσαύτως ὁ Καρτέσιος θεωρήσας τά ζῶα ὡς ἁπλάς μηχανάς, ἐνῷ καί ταῦτα εἶναι ψυχαί ζῶσαι. Αἵτινες ὅμως συναφανίζονται μέ τήν θανήν τῶν ζῴων, διότι δέν εἶναι πνευματικαί.

Καί προσεπάθησαν δύο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὀπαδῶν τῆς Καρτεσιανῆς φιλοσοφίας, ὁ Ἀρνόλδος Γκέλιγξ (1625-1669) καί ὁ Νικόλαος Μαλεμβράχιος (1639-1725) νά συμπληρώσουν τά κενά, ἅτινα κατέλιπεν αὕτη ἐν τῷ καθορισμῷ ἰδίᾳ τῶν σχέσεων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μετά τοῦ ὑλικοῦ ἡμῶν σώματος, ὅμως εἰς φρικτάς καί οὗτοι πλάνας περιέπεσαν. Ὁ μέν πρῶτος, μή δεχόμενος ὅτι ὁ ἐξωτερικός Κόσμος ἐπιδρᾷ ἐπί τῆς ψυχῆς, καί ὅτι ἡ ψυχή ἔχει τήν ἱκανότητα τῆς μετατροπῆς τῶν ἐξωτερικῶν ὑλικῶν παραστάσεων (ὅπως βεβαίως καί τῶν ἐνδοοργανικῶν λειτουργιῶν) εἰς ἰδέας, ἐπίστευσεν ὅτι τά πάντα ἐνεργεῖ διά τῆς θελήσεως ἡμῶν ὁ Θεός, ἐναρμονίζων καί τάς ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν πνευματικῶν ἐφέσεων καί ἐκζητήσεων τῆς ψυχῆς καί τῶν ὑλικῶν καί σαρκικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος τοιουτοτρόπως ἀπέδωκεν εἰς τόν Θεόν πάσας τάς πράξεις ἡμῶν καί τάς πονηράς δηλαδή καί βδελυκτάς, ὅπως εἰς τόν Θεόν ἀπέδιδε καί πάσας τάς ἐνεργείας τῶν ζῴων, πιστεύων ὅτι καί ταύτας ὁ Θεός ἐνεργεῖ διά τῶν ἐνστίκτων καί τῶν ὁρμεμφύτων αὐτῶν. Ὁ δέ δεύτερος, παρεδέχθη ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή εἶναι ἱκανή νά παραγάγῃ ἰδέας, ὡς νοητόν ὅμως τόπον, ἐν ᾧ αὗται γεννῶνται, ὥρισε πάλιν τόν Θεόν, χωρίς νά ἀντιληφθῇ καί οὗτος, ὅτι κατ’ αὐτόν τόν τρόπον πάλιν ὁ Θεός ἐγίνετο αἴτιος τῆς γεννήσεως καί τῶν πονηρῶν ἰδεῶν.

Μετά τούς φιλοσόφους τούτους, ὁ Ἰουδαῖος τήν καταγωγήν Σπινόζας (1632-1677), ὁ ἀποκληθείς ὑπό τίνων μέγας καί Πατριάρχης τῆς νεωτέρας Φιλοσοφίας, ἐνόμισεν ὅτι διά τοῦ μονισμοῦ θά ἦτο δυνατόν νά καλυφθοῦν ὅλα τά κενά, ἅτινα τά

δυαδικά συστήματα τοῦ Βάκωνος καί τοῦ Καρτεσίου κατέλιπον, νά ἀρθοῦν δέ συνάμα καί αἱ προφανεῖς αὐτῶν ἀντιφάσεις. Διεκήρυξε λοιπόν ὅτι, πᾶσαι αἱ μορφαί τῆς ὕλης- ἐνεργείας, ἀποτελοῦν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ὅτι νόησις - πνεῦμα καί ἔκτασις (ὕλη- ἐνέργεια, ὑφ' ὅλας αὐτῆς τάς μορφάς) δέν εἶναι δύο διάφοροι ἀλλήλων οὐσίαι καί ὀντότητες, ἀλλά διάφοροι μορφαί, ἀπόψεις, πλευραί ἤ προσδιορισμοί τῆς αὐτῆς ἑνιαίας ἀπείρου οὐσίας, ἥτις εἶναι ὁ ἄπειρος Θεός, ὅτι οὐδέν ὄν ἤ φαινόμενον κέκτηται καθ' ἑαυτό ἰδίαν ὕπαρξιν, σκοπόν, ὡς καί ἐλευθερίαν (προκειμένου ἰδία περί τοῦ ἀνθρώπου), τά πάντα εἶναι πεπερασμέναι μορφαί καί ἐναλλαγαί τῆς θείας οὐσίας τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' ἡ πανθεϊστική αὕτη, ἤ θεοπανιστική Κοσμοθεωρία τοῦ μονισμοῦ δέν ἦτο θεωρία καινοφανής. Ὑπῆρξε πανάρχαια. Ἔχουσα τάς πηγάς αὐτῆς εἰς τήν διδασκαλίαν τοῦ Βεδδισμοῦ-Βραχμανισμοῦ, διετυπώθη μέ τάς αὐτάς ἐννοίας, ἀλλά καί μέ τάς ἰδίας φράσεις ὑπό τῆς ἐκ τῶν θρησκειῶν τούτων προελθούσης θεοσοφίας. Οὕτω ἡ «Τσανατνικομπανισάν» λέγει: «Ἐκεῖνος ἠθέλησε... θά πολλαπλασιασθῶ καί θά γεννηθῶ. Ἡ θέλησις αὕτη γεννᾷ τήν πλειονότητα ἐντός τοῦ ἑνός, γεννᾷ τούς ἀπείρους τούτους σπινθῆρας- τάς μονάδας - ἐντός τῆς θείας φλογός...»[64]. Τά αὐτάς δέ δοξασίας ἐπίστευσαν καί ἐδίδαξαν καί ἀρκετοί τῶν προγόνων ἡμῶν[65], οὓς ὁ Σπινόζας διϊσχυρίζετο ὅτι ἠγνόει. Δέν εἰσέφερε λοιπόν καί ὁ Σπινόζας νέον στοιχεῖον εἰς τήν φιλοσοφικήν ἐκζήτησιν καί ἔρευναν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Στερούμενος, παντελῶς μάλιστα, θείας χάριτος καί θείου φωτισμοῦ, ὡς Ἰουδαῖος, μή βαπτισθείς εἰς Χριστόν περιέπεσε καί οὗτος εἰς φρικτάς πλάνας ἀλλά καί ἀντιφάσεις, ὧν αἱ σημαντικώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐνῷ διεκήρυξεν ὅτι ὁ Θεός εἶναι τό «ὄντως ὄν» (καί δέον ἄρα νά εἶναι τί «σταθερόν, αἰώνιον»), δέν ἀντελήφθη ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ σταθεροῦ καί αἰωνίου, ἀποκλείει ἀπολύτως ἀπ' αὐτοῦ τήν «τροπήν», τήν ἀλλοίωσιν, τήν μεταμόρφωσιν, τόν μετασχηματισμόν», δι' ὧν χαρακτηρίζεται μόνον τό «γεγονός, τό δημιούργημα, τό ἐξ οὐκ ὄντων ἐλθόν εἰς τό εἶναι. Ταύτην δ' ἀκριβῶς τήν ἔννοιαν ἔχει ἡ ἐν τῇ Π.Δ. διακήρυξις τοῦ Θεοῦ «Ἐγώ εἶμι ὁ Ὤν» (Ἐξοδ. Γ´ 14)[66]. Ἐπίσης, ἡ ἐν τῇ Κ.Δ. βεβαίωσις, ὅτι «παρά τῷ Θεῷ οὐκ ἐνί παραλλαγή, ἤ τροπῆς ἀποσκίασμα». (Ἰακωβ. Καθολ. Α´ 17).

---

[64] Πρβλ. ἡμ. ἔργ. «ΚΟΣΜΟΣ», σελ. 17-18.

[65] Ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 39 ἑξ.

[66] Ἡ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ τῆς Π.Δ. ἀπάντησις τοῦ Θεοῦ «Ἐγώ εἶμι ὁ ὤν» ἑρμηνεύεται ἤδη ὑπό τῆς νεωτέρας Φιλοσοφίας «εἶμαι αὐτός ὁ ὁποῖος εἶμαι- θά εἶμαι αὐτός ὁποῖος εἶμαι». Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 63.

Ἡ διηνεκῶς λοιπόν τρεπομένη, ἀλλοιουμένη, μεταμορφουμένη καί μετασχηματιζομένη ὕλη- ὑφ' ὅλας αὐτῆς τάς πυκνώσεις καί μορφάς- ἥτις, ἐξαιρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς (τῆς μόνης ἐν τῷ ὑλικῷ σύμπαντι δημιουργηθείσης πνευματικῆς ὑποστάσεως) στερεῖται νοήσεως, ἄρα καί εἰδέναι - συνειδήσεως, ἀποκλείεται ἀπολύτως νά εἶναι μέρος τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός εἶναι τό Ἄπειρον Πνεῦμα-Νοῦς, καί ὅπου πνεῦμα, ἐκεῖ «συνείδησις καί ἐλευθερία». Πῶς θά ἦτο συνεπῶς δυνατόν μέρος ἔστω τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ- τοῦ σταθεροῦ καί αἰωνίου, καί κατά Σπινόζαν- νά τραπῇ καί νά ἀποβάλῃ τήν ἑαυτοῦ ἀΐδιον, σταθεράν καί ἀναλλοίωτον πνευματικήν φύσιν, διά νά γίνῃ, ἐν τῷ συνόλῳ του σχεδόν (ἐξαιρουμένης, μόνον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς), μία ἄνους καί ἄλογος μᾶζα ἠλεκτρικῶν μονάδων, μή ἐχουσῶν μηδέ συνοχήν; Ὡς παρετήρησεν ὑπερόχως καί ὁ Πλάτων, ὁ Θεός εἶναι «ὁ ἀεί ὡσαύτως ἔχων» δέν δύναται νά τραπῇ οὔτε πρός τά κρείττω, οὔτε πρός τά χείρω. Πρός τά κρείττω, διότι δέν ὑπάρχει τί ἀνώτερον Αὐτοῦ, πρός τά χείρω, διότι οὔτε Αὐτός θά θελήσῃ ποτέ τοῦτο, οὔτε ἄλλη τίς ὑπάρχει δύναμις, ἱκανή νά τοῦ ἐπιβάλῃ ἵνα ἐκπέσῃ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος. Τό ὑλικόν συνεπῶς Σύμπαν δέν εἶναι δυνατόν, ὁπωσδήποτε, νά ἀποτελῇ μέρος τοῦ σώματος, τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ἐξ ἄλλου ὅτι, εἶναι καί τοῦτο γεγονός, δημιούργημα ἐξ οὐκ ὄντων, καί ἔχει συνεπῶς ἀρχήν.

β) Διακηρύξας ὅτι τά πάντα -καί ὁ ἄνθρωπος, ὡς σῶμα καί πνεῦμα (πνευματική ψυχή), ἀποτελοῦν μέρος τῆς οὐσίας, τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ, καί κατανοῶν ὅτι καθίστα οὕτω τόν Θεόν καί πάλιν ὑπαίτιον καί γεννήτορα καί τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ, ὑπεστήριξεν ὅτι «ἠθικόν καλόν καί κακόν δέν ὑπάρχει», ἐπίσης δέ καί «τελειότερον καί ἀτελέστερον» καί ὅτι αἱ σχετικαί ἔννοιαι, μή ὑπάρχουσαι ἐν τοῖς πράγμασι, διεμορφώθησαν ὑφ' ἡμῶν διά τῆς παραβολῆς καί τῆς συγκρίσεως. Ἀλλά πῶς συνέβη ὥστε ἡ αὐτή θεία οὐσία, ἡ ἀποτελοῦσα τόν ἄνθρωπον, νά συγκρίνῃ αὐτή ἑαυτήν, καί νά μορφώσῃ ἐννοίας χωρίς αὗται νά ὑπάρχουν ἐν τοῖς πράγμασιν; Εἶναι ὅμως τόσον πρόδηλος διά μέσου τῶν αἰώνων, καί μάλιστα σήμερον, ἡ ὕπαρξις τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ, ὡς καί τῆς ἠθικῆς τελειότητος καί ἀτελείας, ὡσαύτως εἶναι ἔκδηλοι αἱ ψυχικαί ἐν γένει μεταξύ τῶν ἀνθρώπων διαφοραί, αἵτινες, μή ὑπαρχούσης ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς καί τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, ὑπῆρξαν καί εἶναι, ὡς ἐπί τό πολύ, διά τά ἄτομα καί τά ἔθνη τόσον καταστρεπτικαί.

γ) Ἐνῷ διεκήρυξεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, παραδόξως ὑπεστήριξεν, ὅτι τό ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπό

συγκεχυμένων παραστάσεων ἀναβαίνει προοδευτικῶς εἰς γνώσεις βαθείας, πραγματικάς, διηκριβωμένας, ἐποπτικάς. Πῶς συνέβη ὅμως ὥστε, ἐνῷ εἶναι καί τό ἀνθρώπινον πνεῦμα θεία οὐσία, νά μή ἔχῃ ἀπ' ἀρχῆς πᾶσαν τήν γνῶσιν, ἀλλά καί τήν τελειότητα;

δ) Θεωρήσας τόν ἄνθρωπον ὡς μέρος τῆς θείας οὐσίας, ἀπέκλεισε ἀπ' αὐτοῦ τήν προσωπικήν ἐλευθερίαν, κατά συνέπειαν δέ καί τήν προσωπικήν εὐθύνην διά πάσας τάς πράξεις του, ἐφόσον τά πάντα τελοῦνται ὑπό τῆς ἐν αὐτῷ θείας οὐσίας. Τό σύνολον ἐν τούτοις τῶν μεγάλων πνευμάτων τῆς Ἀνθρωπότητος (ἐκτός ἐλαχίστων, ὡς ὁ Σπινόζας, ἐξαιρέσεων, οἵτινες... «φάσκοντες εἶναι σοφοί ἐμωράνθησαν»- Ρωμ. Α΄ 22) ἀπεδέχθη τήν ὕπαρξιν τῆς προσωπικῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, τῆς φύσει συνυφασμένης τῇ νοήσει, καί ἔχυσε ποταμούς αἱμάτων δι' αὐτήν. Ἐπίσης παρεδέχθη, κατά λογικήν συνέπειαν, καί τήν προσωπικήν εὐθύνην καί καθώρισε καί ἐπιβάλλει ποινάς, σκληροτάτας ἐνίοτε, διά τήν κακήν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας, ἔστω καί ἂν αὗται διαφέρουν κατά τόπους καί χρόνους. Μήπως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ αὐτή θεία οὐσία κρίνει καί τιμωρεῖ ἑαυτήν; μήπως μάχεται ὡσαύτως πρός ἑαυτήν, ὅταν, προϊούσης τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς (διά πίστεως εἰς τήν Θεότητα τοῦ Κυρίου καί τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Του), καθίσταται ἐντονωτάτη ἡ πάλη μεταξύ τῆς ψυχῆς καί σώματος, τοῦ σώματος ζητοῦντος τά ἑαυτοῦ, ὡς ἐργοστασίου καύσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης αὐτομάτων μηχανικῶν καί φυσικοχημικῶν ἀνακλαστικῶν λειτουργιῶν, τῆς δέ ἀναγεννημένης ψυχῆς σφόδρα πρός τάς σωματικάς ἐκζητήσεις ἀντικειμένης; Καί, τέλος, μήπως αὐτοσπαράσσεται καί αὐτοεξοντοῦται ἡ θεία οὐσία, ὅταν οἱ ἄνθρωποι φονεύουσιν ἀλλήλους, μεμονωμένως ἤ ὁμαδικῶς;

Δέν δύναται βεβαίως νά γίνῃ λόγος ἐν τῷ φιλοσοφικῷ συστήματι τοῦ Σπινόζα οὔτε περί κοινωνικῆς ἀδικίας καί ἐκμεταλλεύσεως, ἤ καί καταδυναστεύσεως, πολλάκις, τῶν ἀδυνάτων ὑπό τῶν ἰσχυρῶν, ἐφόσον τά πάντα τελοῦνται κατά φυσικήν τάξιν ὑπό τῆς αὐτῆς θείας οὐσίας, ἀνίσως κατανεμημένης, μήτε καί περί τῶν βδελυκτῶν ἐνίοτε ἀνηθικοτήτων μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ τά πάντα ἐνεργεῖ πάλιν ἡ αὐτή ἡ θεία οὐσία.

Τάς πανθεϊστικάς ταύτας ἤ θεοπανιστικάς δοξασίας τοῦ Σπινόζα προσεπάθησε νά καταπολεμήσῃ ὁ Γερμανός φιλόσοφος Λεϊβνίτιος (1646-1716) ὑπεραμυνθείς τοῦ «Δυϊσμοῦ» καί τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου ὑπό τοῦ ἀπείρου Δημιουργοῦ- Θεοῦ, δέν ἠξιώθη ὅμως καί οὗτος, παρά τήν βαθυτάτην θρησκευτικότητά του, νά ἀνυψωθῇ εἰς τήν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Διατυπώσας δέ καί τήν θεωρίαν τῆς μοναδολογίας, καθ' ἥν τό ὑλικόν Σύμπαν

ἀποτελεῖται ἐκ μονάδων μεταφυσικῶν, δημιουργημένων ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὁμοίων σχεδόν πρός τάς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος καί τούς ἀριθμούς τοῦ Πυθαγόρου, προδήλως δέν κατενόησε καί τήν πραγματικήν φύσιν τῆς παρούσης δημιουργίας, ὅπως καί τόν τελικόν αὐτῆς σκοπόν.

Ἐάν ὅμως καί εἰς τόν ὑπό βαθυτάτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος συνεχόμενον Λεϊβνίτιον, ὅπως καί εἰς τούς προμνησθέντας πρό αὐτοῦ φιλοσόφους τῆς Δύσεως, δέν ἐδόθη θεία χάρις καί φωτισμός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἵνα γνωρίσουν ἐν ἐπιγνώσει τόν «ἀληθινόν Θεόν», κατανοήσουν ὡσαύτως «ἐν ἀληθείᾳ», καί τήν φύσιν ὡς καί τόν σκοπόν τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς, δέν ἦτο δυνατόν ἀναμφιβόλως νά ἀξιωθοῦν τῆς δωρεᾶς ταύτης καί πάντες οἱ μετά τόν Λεϊβνίτιον, καί μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς. Διότι, ρητῶς ἐτόνισεν ὁ Κύριος. «...Οὐδέ τόν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰμή ὁ υἱός καί ᾧ ἐάν βούληται ὁ υἱός ἀποκαλύψαι» (Ματθ. ΙΑ΄ 27), ὡσαύτως: «...Πέμψω... πρός ὑμᾶς τόν Παράκλητον... τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας..., ὃς ὁδηγήση ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν...» (Ἰωάν. ΙΣΤ΄ 8-14). Ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀπολύτου ἀληθείας περί τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὡς καί περί τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς, εἶναι ἀδύνατος χωρίς ἀληθοῦς - ὀρθῆς (Ὀρθοδόξου) πίστεως πρός τήν φύσει καί οὐσία Θεότητα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Του. Ἡ ἀληθής δέ πρός τήν Θεότητα τοῦ Κυρίου καί τόν Τρισυπόστατον Θεόν πίστις εὑρίσκεται ἤδη, μετά τήν σχᾶσιν τοῦ πρεσβυγενοῦς Πατριαρχείου τῆς Δύσεως ἐκ τῆς Ἐκκλησίας μόνον ἐν τῇ «Μιᾷ, Ἁγίᾳ, Ὀρθοδόξῳ, Καθολικῇ καί Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ» ἡμῶν. Καί πάντες οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι τῆς Δύσεως, ἀπό τῆς Ἀναγεννήσεως καί μέχρι σήμερον, ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν ὁποίων προῆλθον τά πολιτικά καί κοινωνικοοικονομικά συστήματα τῆς τελευταίας ἐποχῆς, δέν ὑπῆρξαν, δυστυχῶς, τέκνα τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.. Τινές μάλιστα ὑπῆρξαν καί σφοδροί πολέμιοι Αὐτῆς.

Ἐξ αἰτίας δέ τοῦ πνευματικοῦ τούτου λόγου καί ὁ πολύς Γερμανός ἐπίσης φιλόσοφος Κάντιος (1724- 1804), διακηρύξας κατ' ἀρχήν ὅτι «ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δέν δύναται νά ἀποδείξῃ οὔτε τήν ὕπαρξιν μήτε τήν μή ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καί ὅτι ἡ μεταφυσική ἔρευνα, ἐφόσον ζητεῖ νά γνωρίση αἰτία ὑπεράνω τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως, εἶναι ἀδύνατος, οἱ δέ συλλογισμοί τούς ὁποίους σχηματίζει παράλογοι (διότι δέν ὑπάρχουν τά ἀντικείμενα, εἰς ἃ ἀναφέρονται αἱ σχετικαί κρίσεις)», κατέληξε τελικῶς εἰς τήν θεώρησιν τοῦ Θεοῦ ὡς «...πλάσματος τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως....», ὡς «ἠθικῆς σχέσεως τῆς πρακτικῆς διανοίας», καί ὡς

«προσωποποιήσεως τοῦ ἠθικοῦ νόμου». Τοιουτοτρόπως ὑπῆρξεν οὗτος ὁ πρόδρομος τῆς τελείας ἐκφράσεως τοῦ πλέον ὑπευθύνου καί ἐνσυνειδήτου ἀθεϊσμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ Γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ. Ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, κατά τάς τελικάς ἰδέας του, εἶναι «ἡ ἰδέα ἑνός ὑψίστου ὄντος, τήν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἠθικόν ὄν κατασκευάζει εἰς ἑαυτόν.., τό ἰδεῶδες μιᾶς ὑποστάσεως, τήν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δημιουργοῦμεν ἐντός ἡμῶν. Ὁ ἀνθρωπος ἐσκέφθη τόν Θεόν ὡς νομικήν σφραγίδα ἐπικυρώσεως τοῦ ἠθικοῦ νόμου». Ἐθεωρήθη οὕτω τελικῶς ὑπό τοῦ Καντίου ὁ Θεός «ὡς ἁπλῆ ἰδέα τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου». Καί ἡ φιλοσοφία του ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας τοῦ «ἀνυπάρκτου», ὡς καί τοῦ «...δημιουργουμένου καί γεννωμένου ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι, καί δή ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, Θεοῦ»[67].

Ἄμεσοι δέ πνευματικοί καρποί τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου ὑπῆρξαν οἱ Γερμανοί ἐπίσης φιλόσοφοι Φίχτε (1762 - 1814) καί Σοπενχάουερ (1788 -1860).

Θεωρῶν ἀρχικῶς καί ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ὡς ὅλως ἀβάσιμον πᾶσαν θετικήν καί ἀρνητικήν ἰδιότητα ἀποδιδομένην εἰς τόν Θεόν ὑποστηρίζων ὅτι ἡ θεώρησις τοῦ Θεοῦ ὡς ἀπείρου, καί ταυτοχρόνως ἡ παράστασίς του διά κοσμικῶν ἰδιοτήτων εἶναι αὐταντίφασις ὅτι οὐδεμία ἔννοια δύναται νά περιλάβη τήν ὑπερβατικήν Θεότητα, διότι, ὅ,τι νοεῖ τίς, γίνεται μόνον διά τοῦ πεπερασμένου νοός του, ὅτι ἐφόσον εἴμεθα πεπερασμένα ὄντα, οὐδέν ἄλλο εἰμή περιωρισμένον καί πεπερασμένον ὂν δυνάμεθα νά νοήσωμεν, κατέληξε τελικῶς εἰς τήν τελείαν ἄρνησιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ Κόσμου, ἀποκλείσας τήν ἐκτός τῆς συνειδήσεως ὑπόστασιν πάσης ἀντικειμενικῆς καί ὑπεραντικειμενικῆς πραγματικότητος. «Δέν ὑπάρχει, διεκήρυξεν, οὐδέν ὄν πέραν τοῦ ἀνθρώπινου ἐγώ. Ὁ Κόσμος εἶναι προϊόν τοῦ ἐγώ, ὅπερ ἐκδηλώνει τόν ἑαυτόν του[68]. Ἐκλείποντος λοιπόν τοῦ ἀνθρώπου (καί τοῦτο θά ἔδει νά ἰσχύῃ βεβαίως καί δι' ἕνα μόνον ἄνθρωπον, ἐφόσον πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἴδιον ἐγώ) παύει νά ὑπάρχῃ τό πᾶν».

Ὁ δεύτερος ἐπανέλαβε τάς αὐτάς περίπου ἰδέας. Ὅτι δηλαδή «ὁ Κόσμος- τό Σύμπαν ὑφίσταται μόνον ὡς παράστασις. Πᾶν, οὗτινος λαμβάνομεν γνῶσιν, ὑπάρχει μόνον διά τήν συνείδησιν ἡμῶν καί ὄχι καθ' ἑαυτό. Εἶναι φαινόμενον ἀπατηλόν, αὐταπάτη... Ἐν τῇ βουλήσει ἡμῶν συλλαμβάνομεν τό πᾶν. Τά πάντα λοιπόν εἶναι ἡ βούλησις ἡμῶν. Ὅ,τι καλοῦμεν ὕλην, εἶναι ἡ ὁρατή μορφή

[67] Πρβλ. Σπ. Κυριαζοπούλου, μν. ἔργ., σελ. 175-197

[68] Πρβλ. Αὐτόθι σελ. 48-49.

τῆς βουλήσεως, αἱ δέ φυσικαί δυνάμεις ἁπλαῖ ἐκδηλώσεις». Ἐκλήθη οὕτως ἡ Ἀνθρωπότης νά πιστεύσῃ εἰς τόν ἀπόλυτον μηδενισμόν[69].

Τάς μηδένιστικάς ταύτας περί Θεοῦ καί Κόσμου ἰδέας τῶν προμνησθεντων φιλοσόφων προσεπάθησε νά καταπολεμήσῃ ὁ σύγχρονος αὐτῶν Γερμανός ἐπίσης φιλόσοφος Ἕγελος (1770-1831), ἀλλ' αἱ δοξασίαι καί τούτου δέν ὑπῆρξαν εἰ μή ἀντιγραφή σχεδόν τῶν πανθεϊστικῶν δοξασιῶν τοῦ Σπινόζα (καί γενικώτερον τοῦ θεοπανισμοῦ) μέ ἐλαχίστας παραλλαγάς.

Ὑπεστήριξε δηλαδή καί οὗτος, ὅτι «ὁ Θεός εἶναι τό ἄπειρον πνεῦμα, τό γενικόν, τό ἀποκλειστικόν, αὐτό δέ εἶναι καί γενετική ἀρχή καί τοῦ φυσικοῦ Κόσμου. Εἶναι ἡ ἰδέα τῶν ἰδεῶν, τῆς ἀναπτύξεως τῆς ὁποίας στιγμαί καί μορφαί εἶναι αἱ διάφοροι ὑπάρξεις ἐν τῷ Σύμπαντι, στερεῖται ὅμως αὐτοσυνειδήσεως καί ἀποκτᾷ ταύτην μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καί διά τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ Θεός κατανοεῖ ἑαυτόν ἐκεῖ, ὅπου ἡ πεπερασμένη ἀνθρωπίνη συνείδησις τόν νοεῖ καί τόν γνωρίζει. Ἡ ἀνθρωπίνη λοιπόν διάνοια εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ Θεοῦ, ἡ θεία διάνοια Ἑνότης ἀδιαίρετος ὑπάρχει μεταξύ τοῦ «ἐνθάδε» καί τοῦ «ἐπέκεινα». Τό πεπερασμένον εἶναι βασικόν στοιχεῖον τοῦ ἀπολύτου. Ἐν τῷ πεπερασμένῳ αὐτοδιχάζεται καί αὐτοπερατοῦται ὁ Θεός, διά νά ἀποκτήσῃ τήν αὐτοσυνείδησιν, τήν αὐτεπίγνωσίν του Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τόν Οὐρανόν καί ἐπί τῆς Γῆς εἶναι ἡ ζωή τοῦ Θεοῦ καί ὅ,τι πράττεται ἐντός τοῦ χρόνου, ἐκφράζει τήν ἐξελικτικήν ζωήν καί τάσιν τοῦ ἀπείρου πνεύματος νά γνωρίσῃ ἑαυτό, νά γίνῃ δι' ἑαυτό, νά συνδεθῇ πρός ἑαυτό. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἐν τῇ ἀνωτάτῃ βαθμίδι τῆς ἐξελικτικῆς ζωῆς καί τάσεως τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου, τό δέ κατ' ἐξοχήν πεδίον, ἐφ' οὗ διενεργεῖται ἡ αὐτοσυνείδησις τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ θρησκεία. Ἐν τῇ θρησκείᾳ λοιπόν, ὁ Θεός αὐτογινώσκεται. Αὕτη ἀποτελεῖ τήν αὐτοσυνείδησιν τοῦ Θεοῦ».

Ὑποδείξαντες ἐπαρκῶς ὁποῖαι θλιβεραί συνέπειαι ἀκολουθοῦν τήν ἀποδοχήν τῶν πανθεϊστικῶν ἤ θεοπανιστικῶν ἰδεῶν, θά παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐφόσον ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τήν Ἀνθρωπότητα τόσαι ἰδεολογικαί καί πνευματικαί διαφοραί καί τόσαι θρησκεῖαι, ἄρα ὁ Θεός δέν ἀπέκτησεν εἰσέτι οὔτε ἑνιαίαν

[69] Πνευματικός καρπός τῶν «μηδενιστικῶν» ἰδεῶν τῶν φιλοσόφων τούτων εἶναι καί ἡ θεωρία τῆς «Ἐμμονοκρατίας», καθ' ἥν τό ὑλικόν Σύμπαν δέν ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, ἀλλ' εἶναι φανταστική προεκβολή ἤ περιεχόμενον τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ὡς καί ἡ θεωρία τοῦ «ἀθεϊστικοῦ ὑπαρξισμοῦ», καθ ἥν ἐπίσης «ἀποκλειστική πραγματικότης εἶναι τό ἐνθάδε- τό εἶναι ἐδῶ, καί, ἐκτός αὐτοῦ οὐδέν ὑπάρχει ὅ,τι ἐξελήφθη ὡς Θεός, εἶναι ἡ εἰς ἀπόλυτον ἀντικειμενικότητα ἀναχθεῖσα αὐτοπροβολή τοῦ ἀνθρώπου» Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μν. ἔργ., σελ. 122-128.

πνευματικήν συνείδησιν, μήτε αὐτοσυνείδησιν. Εἰς τό συμπέρασμα τοῦτο ἄγει, δυστυχῶς ἡ ἐκδοχή ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια εἶναι «ἡ συνείδησις τοῦ Θεοῦ», καί ὅτι ἐν τῇ θρησκείᾳ «αὐτογινώσκεται ὁ Θεός».

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τήν ἑτέραν γνώμην τοῦ Ἐγέλου, ὅτι «διά τῆς ἐξελίξεως καί τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι ἀναπτύσσεται ὁ Θεός εἰς αὐτογνωσίαν διά τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος», καίτοι ἀποτελεῖ καί αὕτη παρηλλαγμένην ἀντιγραφήν τῆς σχετικῆς θεοσοφιστικῆς ἰδέας, ὀρθῶς ὑποστηρίχθη ὅτι, ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης ταύτης, δέον νά θεωρηθῇ οὗτος «ὡς ὁ πρώτιστος ἐκ τῶν συγχρόνων φιλοσόφων, ὅστις προέβαλε τήν ἰδέαν ἑνός διεσπασμένου Θεοῦ, μαχομένου νά ὑπερνικήσῃ τόν ἐσωτερικόν διχασμόν του καί ἐξελισσομένου πρός αὐτοσυνείδησιν, ὅτι ἡ θεωρία τοῦ δημιουργουμένου καί γεννωμένου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ Θεοῦ εἰσῆλθεν εἰς τήν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας δι' αὐτοῦ, καί ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ του ἀπέκτησε τήν μεγαλυτέραν της ἀνάπτυξιν, καί τέλος, ὅτι αὐτός ἔθεσε τήν θεωρητικήν βάσιν εἰς τήν ἀξίωσιν τῆς Γερμανικῆς ὑπεροχῆς, τῆς φιλοσοφίας τοῦ θεωρηθείσης ὡς «via philosophica» τῆς αὐτοθεώσεως τοῦ Γερμανισμοῦ[70].

Παρεμφερής δέ πρός τήν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγέλου ὑπῆρξεν καί ἡ φιλοσοφία τοῦ Βρετανοῦ φιλοσόφου Σπένσερ (1820-1903). Ὑπεστήριξε δηλαδή καί οὗτος ὅτι «πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν, εἶναι ἁπλῶς ἐπιφαινόμενον τοῦ ἀπολύτου», μιᾶς οὐσίας δηλαδή καί δυνάμεως ἀπείρου, μυστηριώδους, ἀγνωρίστου καί ἀκατανοήτου, ἥτις ἐξελίσσεται, καί διά τῆς ἐξελίξεως, ὡς καί διαφόρων μεταμορφώσεων, ἐπιτυγχάνει τήν ἰσορροπίαν της διά τοῦ «ἀνωλέθρου». Διότι δέν ἠδυνήθη ὡσαύτως νά διακρίνῃ, ὁποίας τρομεράς ἀλλά καί βδελυκτάς ἀντιφάσεις καί συνεπείας συνεπάγεται ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Θεός ἐξελίσσεται, μεταβάλλεται καί μεταμορφοῦται, ὡς ἐπίσης, ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν ἀποτελεῖ μέρος ἤ τό ὅλον τῆς οὐσίας, τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ.

Ἐάν ὅμως ὁ Ἔγελος εἰσήγαγεν εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας Θεόν πνευματικόν καί ἄπειρον Θεόν, «στερούμενον ὅμως συνειδήσεως, μεταβαλλόμενον εἰς ὑλικόν Κόσμον, αὐτοδιχαζόμενον καί αὐτοπερατούμενον ἐν αὐτῷ, καί ἀγωνιζόμενον, διά τιτανείου ἐξελικτικῆς προσπαθείας, νά καταλήξῃ εἰς τό ἀνθρώπιον πνεῦμα, διά νά νοήσῃ ἑαυτόν καί ἐπιτύχῃ τήν αὐτοσυνείδησίν του», ὁ ὀλίγον μεταγενέστερος του Γάλλος φιλόσοφος Μπέρξον (1859-1941), Ἰουδαῖος τήν καταγωγήν, προέβαλεν ἐπί τῆς φιλοσοφικῆς σκηνῆς Θεόν ἐχόντα μέν συνείδησιν ἑαυτοῦ, ἐξ αἰτίας ὅμως ταύτης

[70] Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μν. ἔργ., σελ. 101, 103-108 καί 172-175 καί βιβλ. αὐτόθι.

ἀκριβῶς - κατά τήν γνώμην του - ἀναγκαίως μεταβαλλόμενον καί ἐν ὁρίοις περιοριζόμενον. «Αὐτοσυνείδησις, κατ' αὐτόν, σημαίνει αὐτομεταβολήν πρός ὡρίμανσιν καί αὐτοδημιουργίαν καί ἰσοδυναμεῖ πρός ἀντίληψιν ὁρίων... Ὁ Θεός εἶναι ἡ ζωτική ὁρμή - φορά, ἡ δημιουργός ἐνέργεια, ἡ ἰθύνουσα τό Σύμπαν. Αὕτη ἔδωκε τήν ἐσωτερικήν ὤθησιν τήν φέρουσαν τά ὄντα εἰς μορφάς ἐπί μᾶλλον καί μᾶλλον περιπλόκους καί πρός πεπρωμένα ὑψηλότερα. Ἐξέλιξις δέ ταύτης εἶναι καί ἡ ζωή, διχασθεῖσα εἰς ἀσυνείδητον διά τά φυτά καί τά δένδρα καί συνειδητήν, διά τά ζῶα καί τόν ἄνθρωπον. Ἀλλά καί ἡ συνειδητή ἐδιχάσθη καί πάλιν ἐν τῇ ἐξελίξει της. Εἰς τά ζῷα περιωρίσθη μόνον εἰς ἔνστικτα, ἐνῷ εἰς τόν ἄνθρωπον ἀνεπτύχθη εἰς διάνοιαν- πνεῦμα».

Ἐθεωρήθησαν λοιπόν οὕτω πάλιν τόσον ἡ συμπαντική ὕλη, ὅσον καί οἱ φυσικοί νόμοι (αἱ ἔννομοι δυναμικαί νομοτέλειαι, αἱ ταχθεῖσαι ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, ὅπως ὑπό τό κράτος αὐτῶν ἐπιτελῇ ἡ ὕλη, ὑφ' ὅλας αὐτάς τάς πυκνώσεις καί μορφάς, τόν ἑαυτῆς προορισμόν), ἐπίσης δέ καί τά ἔνστικτα, ὡς καί ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ὡς αὐτή αὕτη ἡ φύσις καί ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, αὐτός ὁ Θεός, «δύναμις δημιουργός καί ἐξέλιξις», Θεός ὅμως πεπερασμένος, περιοριζόμενος ἐντός τῶν ὁρίων τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος.... καί ἀγωνιζόμενος, δι' ἀενάου δημιουργικῆς ἐξελίξεως, νά πραγματώσῃ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι τήν ἀνωτάτην ἐπίτευξιν τῆς αὐτοδημιουργίας του. Ἀλλ' ὁ Θεός αὐτός εὐκόλως δύναται νά θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ὑλικός, ἐφόσον τό ὑλικόν Σύμπαν, ἐξαιρουμένης μόνον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, εἶναι ἀναντιρρήτως ὑλικόν. Καί διά τοῦτο δικαίως ἐλέχθη, ὅτι καί ἡ φιλοσοφία τοῦ Μπέρξον ἐδραίωσεν ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ τό ἄγαλμα τοῦ «ἀναπήρου» καί «δημιουργουμένου» Θεοῦ, ἡ ἀγωνία τοῦ ὁποίου πρός λύτρωσιν καί τελείωσιν, συνδεδυασμένη μέ τάς λοιπάς συγγενεῖς φιλοσοφικάς δοξασίας, δέν ἦτο δυνατόν εἰμή νά ἀποτελέσῃ τήν γενεσιουργόν αἰτίαν τῆς ἀθεϊστικῆς τραγωδίας τῶν νεωτέρων χρόνων[71].

Καί ἡ τραγωδία αὕτη ἐξεδηλώθη ὄντως κατά τόν παρελθόντα, αἰῶνα, μέ ὅλας τάς τραγικάς συνεπείας, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν εἴμεθα μάρτυρες, καί αἵτινες, δυστυχῶς, συνεχίζονται μέ τήν αὐτήν ἔντασιν. Ὁ Γερμανικός κατ' ἀρχήν λαός, εἰς ὅν ἡ θεωρία τοῦ «ἐξελικτικῶς γεννωμένου» ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι Θεοῦ εὐρύτατα καί ἐπί τέσσαρας περίπου γενεάς διεδόθη, ἐν τῇ πλάνῃ τῆς ὑπεροχῆς του πρός τούς ἄλλους λαούς καί τῇ τάσει πρός αὐτοθέωσιν τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος, εἶχεν ὅλα τά θεωρητικά ἐρείσματα διά νά

[71] Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μν. ἔργ. σελ. 157-161 καί βιβλ. αὐτόθι.

πιστεύση ὅτι «ἐν τῇ Γερμανικῇ φυλῇ ἀπέκτησεν ἐξελικτικῶς τήν μείζονα, τήν ἀνωτάτην ἀνάπτυξίν της ἡ ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι ἐξελισσομένη θεία δύναμις καί οὐσία, καί ἐξ αὐτοῦ ἄρα θά προέλθη ἡ ἄρχουσα εἰς τήν Ἀνθρωπότητα τάξις («...ἡ Γερμανία ὑπεράνω ὅλων...»), ὁ ἰδεώδης τύπος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὑπεράνθρωπος- Θεός[72] (Ρουνικός ἐθνοφυλετισμός). Μετατραπείσης ἀκολούθως τῆς ἐν τῷ πεπερασμένῳ ὑλικῷ Σύμπαντι ἐξελισσομένης θείας δυνάμεως καί οὐσίας εἰς καθαρῶς ὑλικήν τοιαύτην - κατά τόν Γερμανόν ὡσαύτως φιλόσοφον Μπύχνερ (1824-1899) καί τούς λοιπούς ὑλιστάς- ἐν ὅλως ὑλιστική πλέον ἀφροσύνη ὁ Γερμανός ἐπίσης Νίτσε (1844-1900) θά ἀναφωνήση: «Κάτω ὅλοι οἱ θεοί. Μόνον ἡ ἄρχουσα τάξις πρέπει νά ζήση ὡς φορεύς τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπηλλαγμένη πάσης ἠθικῆς δεσμεύσεως ἡ κοινῶς ἰσχύουσα ἠθική εἶναι μόνον διά τάς μάζας, τήν ἀγέλην, ἥτις δέον νά εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς τούς ἐκλεκτούς, τούς δυνατούς, τόν ὑπεράνθρωπον[73]». Ὑπό τήν ἐπίδρασιν λοιπόν τῶν ἰδεῶν τούτων ἐκυοφορήθη, ἐγεννήθη, ἀνεπτύχθη καί ἔδρασε ὁ Γερμανικός ἐθνικοσοσιαλισμός, ἑνωθείς μετά τοῦ φονικοῦ Ρουνικοῦ παγανισμοῦ.

Καί τά αὐτά - περί Θεοῦ ἐπιφωνήματα ἐξεφώνησαν καί ἀναφωνοῦν ἔκτοτε καί μέχρι σήμερον πάντες οἱ λοιποί ὑλισταί φιλόσοφοι καί κοινωνιολόγοι Κάρλ Μάρξ, Ἔγκελς, Λένιν κ.ἄ. «Θεός δέν ὑπάρχει., οὔτε ζωή μετά θάνατον. Τά πάντα εἶναι ὕλη-ἐνέργεια, προσλαμβάνουσα ἐν τῇ τυφλῇ καί μηχανικῇ ἐξελίξει της διάφορα σχήματα καί μορφάς, μέ ἀνωτάτην, ἄχρι τοῦ νῦν, ἐπίτευξιν ἐξελίξεως, τόν ἄνθρωπον. Τά προβλήματα ὅθεν τῆς Ἀνθρωπότητος (πνευματικά, ἠθικά, κοινωνικά, οἰκονομικά κλπ) διέπει ὁ αὐτός παγκρατής νόμος τῆς δυναμικῆς ἐξελίξεως καί τῆς ἐπικρατήσεως τῶν δυναμικωτέρων ἐπί τῶν ἀσθενεστέρων, καταδικαζομένων τῶν τελευταίων εἰς ἀφανισμόν». Αὕτη εἶναι ἡ θεωρητική βάσις τοῦ Μαρξισμοῦ, ὡς Κοσμοθεωρίας καί κοινωνικοοικονομικοῦ συστήματος, παράλληλος σχεδόν πρός τήν τοῦ Γερμανικοῦ ἐθνικο-σοσιαλισμοῦ.

Ἐάν ἀναζητηθοῦν τά βασικά αἰτία τῆς πνευματικῆς ταύτης συγχύσεως καί τοῦ πνευματικοῦ σκοτισμοῦ τῶν περισσοτέρων φιλοσόφων τῆς Δύσεως καθ' ὅλην τήν περίοδον ἀπό τῆς Ἀναγεννήσεως καί ἐντεῦθεν, ἰδία ὅμως κατά τούς τελευταίους δύο

[72] Τήν ἰδέαν τοῦ ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι ἐξελικτικῶς δημιουργουμένου Θεοῦ ὑπεστήριξαν, ἐκτός τῶν προμνησθέντων, καί οἱ Γερμανοί ὡσαύτως φιλόσοφοι Jakov. Bohmc (1575-1624), Friedrich Oetinger (1702-1782), F. W. Von Schelling καί Hermann Schwazz. (Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μν. ἔργ. σελ. 168-180 καί βιβλ. αὐτ.).

[73] Πρβλ. ιδίου, μν. ἔργ. σελ. 178-182.

αἰῶνας, πνευματικοί καρποί τῶν ἰδεῶν τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν - καί εἶναι τά ψευδῆ καί ψυχοφθόρα κοινωνικοοικονομικά συστήματα τοῦ Κεφαλαιοκρατισμοῦ, τοῦ Μαρξισμοῦ καί τοῦ ἐπ' ὀλίγον διατηρηθέντος Γερμανικοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ, ὡς καί τοῦ σήμερον Δικαιωματισμοῦ, ὅπως καί αἱ καταστροφαί τάς ὁποίας ἐδοκίμασεν ἡ Ἀνθρωπότης, ἐπίσης δέ καί τό πνευματικόν χάος ὡς καί ἡ τρομερά ἠθική ἔκλυσις τῶν συνειδήσεων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, εἶναι ὅλως πρόδηλον, ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι τά αἴτια ταῦτα εἶναι κυρίως δύο: α) ἡ θεωρία τῆς «ἐξελίξεως τῶν ὄντων ἤ φαινομένων τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος», καί δή ἡ τῆς «ὑλιστικῆς μορφῆς», καί (β) ἡ παρεξήγησις τῶν «προόδων τῆς ἀστρονομίας καί τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν» τῆς τελευταίας ἐποχῆς.

Ἀλλά προκειμένου μέν περί τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων τόσον τῆς ὑλιστικῆς ὅσον καί τῆς θεϊστικῆς μορφῆς εἶναι ἀπολύτως ἀναληθής, ἀντιεπιστημονική καί ἀβάσιμος, ἀποδεικνυομένη ὡς τοιαύτη ἐκ τῶν τελευταίων ἀκριβῶς δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καί τῆς ὑγιοῦς Φιλοσοφίας. Διότι δέν ἐγένετό ποτε ἐξέλιξις οὔτε τῶν οὐρανίων σωμάτων (ἀστέρων καί ἀστρικῶν συστημάτων), μήτε τῶν ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου μόνον ὑπαρχόντων, ἐνοργάνων, ἐν γένει ὄντων, καί μετάμειψις ἤ μεταμόρφωσις τῶν τελευταίων ἀπό ἑνός γένους ἤ εἴδους εἰς ἕτερον. Ἐπίσης δέν ἐγένετο αὐτομάτως ἡ γένεσις τῶν ἐνοργάνων ὄντων ἐκ τῆς ἀνοργάνου ὕλης - ἐνεργείας. Τά ἐνόργανα ὄντα, ἄψυχα καί ἔμψυχα, ἐμφανίζονται ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς, ἀπ' ἀρχῆς, οἷα εἶναι καί σήμερον. Καί ἐμφανίζονται ἀναντιρρήτως δημιουργικῶς, ἐφόσον μή προελθόντα ἐξ αὐτομάτου γενέσεως, ὡς καί διά τῆς ἐξελίξεως, δέν προῆλθον ἀναμφιβόλως καί ἐκ τοῦ μηδενός, ὡσαύτως δέν ἐδημιούργησαν αὐτά ἑαυτά. Ἀναπτυσσόμενα δέ ὀργανικῶς μέχρις ὡρισμένων καί ἀναλλοιώτων ὁρίων, καί ἀποκτῶντα, κατά τήν ὁλοκλήρωσιν τῶν ὀργανισμῶν των, τήν ἱκανότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς, ὡς καί εἰδικά, ἕκαστον εἶδος καί γένος, συστήματα, ὄργανα καί τρόπους ἀναπαραγωγῆς (ἀναλλοίωτα διά μέσου τῶν αἰώνων) πρός διαιώνισιν των, θνήσκουν ἐν συνεχείᾳ καί ἀναλύονται εἰς τά ἀνόργανα στοιχεῖα τῆς ὕλης- ἐνεργείας, ἐξ ὧν οἱ ὀργανισμοί των, ὡς ὑπέροχα, ἀπό ἀπόψεως ὀργανικῆς, ἐργοστάσια καύσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης σχηματίζονται.

Ὁ αὐτός παγκρατής νόμος τῆς γεννήσεως, τῆς ἀναπτύξεως (μέχρις ὡρισμένων ὁρίων) καί τῆς διαλύσεως- θανάτου, ἰσχύει καί ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν οὐρανίων σωμάτων, καί συστημάτων ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι. Γέννησις ἀστέρων, διά τῆς προοδευτικῆς πυκνώσεως τῆς ὕλης, ἀνάπτυξις τῆς πυκνώσεως, μέχρις ὡρισμένων

ορίων, καί αὔξησις ἤ ἔντασις τῆς λάμψεώς των καί διάλυσις, ἀκολούθως- θάνατος. Ἡ ἀπόλυτος πύκνωσις (ὡς ἡ τῶν νάνων ἀστέρων), συνεπιφέρει ἄλλο εἶδος θανάτου, ἤτοι ὄχι τήν διάλυσιν ἀλλά τήν ἀπώλειαν τῆς λάμψεως. Ἐπίσης, καί ἐξ ὅσων γνωρίζομεν μέχρι σήμερον, καί ἡ διαμόρφωσις τῶν νεφελωμάτων καί τῶν πλανητικῶν συστημάτων, τῶν Γαλαξιῶν, ὡς καί τῶν Γαλαξιακῶν συγκροτημάτων (τῶν ὁμάδων καί τῶν συστροφῶν τῶν Γαλαξιῶν) ὑπείκει εἰς τόν αὐτόν παγκρατῆ φυσικόν νόμον.

Δέν ὑπάρχει ὅθεν αὐτόματος γένεσις καί ἐξέλιξις ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τῶν ὑπαρχόντων, μόνον ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου, οὔτε τῶν «φαινομένων», ἐν γένει, ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι. Ἡ ἰδέα αὐτή, ἐφ' ἧς ἀπό τῆς ἐποχῆς τοῦ Βουδδισμοῦ καί τῆς Θεοσοφίας ἐστηρίχθη, σύν τοῖς ἄλλοις, καί ἡ ψευδής ὡσαύτως θεωρία τῆς «μετεμψυχώσεως», εἶναι ὅλως ἀναληθής καί ἀβάσιμος καί πᾶσαι αἱ ἐπ' αὐτῆς οἰκοδομηθεῖσαι θεωρίαι, ὡς καί ἡ τοῦ «ἐξελισσομένου μερικοῦ ἤ ὁλικοῦ σώματος τοῦ ὑλοποιηθέντος ἀπείρου Θεοῦ, ἤ τοῦ δημιουργουμένου ἐξελικτικῶς... καί γεννωμένου ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι τοιούτου», εἶναι ἀνυπόστατοι, ἀβάσιμοι, μωραί.

Ἐξ ἴσου ἀναληθεῖς καί ἀβάσιμοι εἶναι καί αἱ λοιπαί γνῶμαι τῆς ὑλιστικῆς Φιλοσοφίας τῶν τελευταίων ἰδία αἰώνων, καθ' ἃς «τό ὑλικόν Σύμπαν εἶναι ἄπειρον- καί ἄρα δέν ἔχει δημιουργόν Θεόν- ὡς καί ὅτι ὁ χρόνος προηγεῖται τῆς αἰωνιότητος καί συνεπῶς ἡ αἰωνιότης εἶναι τέκνον τοῦ χρόνου»[74]. Θά ἀποδείξωμεν ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν, παρά τήν διεύρυνσιν τῶν διαστάσεών του εἰς διάμετρον 16-20 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός, εἶναι πάλιν πεπερασμένον, ὅτι ἡ διεύρυνσις τῶν διαστάσεών του ὄχι μόνον δέν ἐκλόνισε τόν θρόνον τοῦ ἀπείρου καί «μόνου ἐν Τριάδι ἀληθινοῦ Θεοῦ», ὡς διεκήρυξαν καί διϊσχυρίζονται οἱ ὑλισταί, ἀλλά, καί ἀντιθέτως, ἐντονώτερον «διαγγέλλει καί μεγαλοπρεπέστερον διηγεῖται τήν δόξαν, τήν παντοδυναμίαν καί τήν πανσοφίαν Του» (Ψαλμ. ΙΗ΄ 1), καί, τέλος, ὅτι ὁ χρόνος ὄχι μόνον δέν εἶναι γεννήτωρ τῆς αἰωνιότητος, ἀλλά καί δέν ἀποτελεῖ οὔτε διάστασιν τοῦ περασμένου Σύμπαντος. Ἁπλῶς εἶναι ἡ διάρκεια τῆς κινήσεως τῆς ὕλης- ἐνεργείας ἐν τῷ χώρῳ, ὅν αὕτη κατέλαβεν ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ, ἀφ' ἧς ἐξ οὐκ ὄντων ἐκλήθη ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τό εἶναι, καί

---

[74] Πρβλ. Σ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ. σελ. 117-119 καί 187-191 καί βιβλ. αὐτόθι.

ὑπετάγη εἰς τήν δουλείαν τῆς ἀενάου κινήσεως καί φθορᾶς (Ρωμ. η΄ 20-21)[75].

Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια διά τά ἐκ πρώτης ὄψεως βασικά αἴτια τῆς πνευματικῆς πλάνης καί συγχύσεως καί τῆς χριστιανικῆς «κατά Κόσμον» Φιλοσοφίας (Α΄Κορ. Α΄ 20) καί δή τῶν φιλοσόφων τῆς τελευταίας ἐποχῆς. Τά βαθύτερα ἐν τούτοις αἴτια τῆς τοσαύτης συγχύσεως καί πλάνης τῆς Φιλοσοφίας, ἰδία τῶν τελευταίων αἰώνων, εἶναι καί πάλιν ὅλως πνευματικά. Οἱ φιλόσοφοι δηλαδή τῆς Δύσεως, προσπαθήσαντες, ἀπό τῆς Ἀναγεννήσεως ἰδία καί ἐντεῦθεν, νά συλλάβουν τήν θεωρητικήν ἔννοιαν, ἰδέαν καί παράστασιν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ καί νά ἐπιτύχουν τόν ὕψιστον σκοπόν τῆς φιλοσοφίας, ὅστις ἀληθῶς εἶναι «ἡ φιλοσοφική βεβαίωσις τοῦ εἶναι, ὡς καί ὁ φιλοσοφικός καθορισμός τοῦ Θεοῦ», προσπαθήσαντες, νά ἐπιλύουν τό ὕψιστον τοῦτο διά μέσου τῶν αἰώνων πρόβλημα τῆς Φιλοσοφίας χωρίς θείας χάριτος καί φωτισμοῦ Θεοῦ, κατέληξαν, ὅπως καί οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι ἡμῶν, εἰς θεωρίας ἀναληθεῖς, ἀτελεῖς καί ἀντιφατικάς, τινές δ' ἐξ αὐτῶν, οἱ τελείως ἄπιστοι ἀλλά καί πονηροί καί ἀκάθαρτοι τῇ καρδίᾳ, τῇ διανοίᾳ καί τῷ σώματι, παρεδόθησαν ὑπό τοῦ «ζῶντος» Θεοῦ καί εἰς «ἀδόκιμον νοῦν» (Ρωμ. Α΄ 28) καί «φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν» (Ρωμ. Α΄ 22). Διότι ρητῶς τονίζει ὁ Θεός: «Ἀπολῶ τήν σοφίαν τῶν σοφῶν καί τήν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω» (Α΄ Κορ. Α΄ 19). Διά τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὄχι μόνον ἡ φιλοσοφική ἔρευνα ἀλλά καί ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀληθείας, περί τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, τοῦ Κόσμου καί τῆς ζωῆς ἐν γένει εὐδοκιμοῦν ἀλλά, δέν εἶναι βεβαίως ἀπροϋπόθετοι, προϋποθέτουν κάθαρσι ἐκ τῶν γεωδῶν παθῶν καί ἔλλαμψι τοῦ νοός ὑπό τῆς ἀκτίστου Θείας Χάριτος.

Παραθέτομεν ἀκολούθως κείμενα καί συνεντεύξεις ἀθεϊστικῶν κύκλων καί μετανεωτερικῶν ἀπόψεων διά νά ἀντικρούσωμεν τάς ἑώλους, ἀνεπερείστους καί ὄντως διαμονικάς των θέσεις. Ὡσαύτως παραθέτομεν κείμενα πεποιθήσεων τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου διά νά ἀποδείξωμεν τήν φενάκη των ἐκ τοῦ ἐξαιρέτου ἔργου «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» ἐκ τῶν ἐκδόσεων ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ) ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008.

1. Ἀναλύοντες τόν θεοτόκο ἐγκέφαλο (Σπύρου Μανουσέλη, Ἐφημερίδα Συντακτῶν 3/5/2013)

[75] Ἡ βεβαίωσις τῆς Γραφῆς ὅτι «τά πάντα εἶναι- ὑπάρχουσι, κινοῦνται καί ζῶσιν ἐν τῷ Θεῷ» (Πράξ. ΙΗ΄ 26 κλπ.), οὐδόλως ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ Πανενθεϊσμοῦ, διότι, κατά τήν θεωρίαν ταύτην ἡ ὕλη εἶναι, ὡσαύτως, αὐθύπαρκτος- ἐν τῷ Θεῷ - ἐπιδρῶσα ἐπί τοῦ Θεοῦ καί τελοῦσα ὑπό τήν ἐπίδρασίν Του. (Πρβλ. Σπ. Κυριαζ. μνημ. ἔργ·, σελ. 74 καί βιβλ. αὐτόθι).

2. Ἐκ γενετῆς πιστοί ἤ ἄθεοι; (Σπύρου Μανουσέλη, Ἐφημερίδα Συντακτῶν, 11/5/2013)
3. Ὁ Θεός δέν εἶναι αὐτός, πού ἦταν. (Ἐφημερίδα Συντακτῶν 3/5/2013)
4. Το Πάσχα ἑνός ἀθέου. (Γεωργίου Ἀνανδρανιστάκη, Αὐγή 3/5/2013)
5. Ἡ πολιτική οἰκονομία τοῦ Πάσχα. (Ἄρη Χατζηστεφάνου, Ἐφημερίδα Συντακτῶν 3/5/2013)
6. Στά μαθηματικά ὑπάρχει Θεός. (Χ. Βάρβογλη, Τό Βῆμα τῆς Κυριακῆς 26/9/2014)
7. Ἀλαίν ντε Μποττόν «Τρέφω σεβασμό γιά τή θρησκεία, ἁπλῶς δεν ἀποδέχομαι τη μεταφυσική διάστασί της». (Μυρτώ Τσελέντη, Ἐπενδυτής PASSE PAR TOUT, 3/5/2013)
8. Το μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ. (Θανάση Γιαλκέτση, Ἐφημερίδα Συντακτῶν 3/5/2013)
9. Ἡ ἐσωτερική ἀναγέννηση (Ἠλία Μαγκλίνη, Καθημερινή τῆς Κυριακῆς , 4/5/2013)
10. Προελαύνει ὁ σύγχρονος σκοταδισμός. (Δημήτρη Γρηγορόπουλου, Πρίν 4/5/2013)
11. Ἡ Ἀριστερά καί τό Εὐαγγέλιο. (Χρήστο Λάσκου, Αὐγή 4/5/2013)
12. Θρησκεῖαι. Τό φαινόμενο. (Documento, 22/12/2019)
13. Ἡ θρησκεία στό ἅρμα τῆς κυρίαρχης ἐλίτ (Νικολάου Λάου, Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΥΡΙΟ, 5/6/2013)
14. Μυθικισμός (Ἐλ. Τύπος ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ, 14/9/2013)
15. Περιέργεια σημαίνει πρόοδος «Curiosity, ἡ κατάσταση τοῦ Ἄρη καί οι σύγχρονες κοινωνίες». (Γιώργου Σιακαντάρη, τά ΝΕΑ 12/8/2013.

1. Ἀναλύοντες τόν Θεότοκο ἐγκέφαλο

«Στό πνεῦμα τῶν πασχαλινῶν ἑορτασμῶν, σκεφτήκαμε ὅτι εἶναι μᾶλλον ἐπίκαιρο καί ἐνδεχομένον ἐνδιαφέρον νά παρουσιάσουμε μερικές πρόσφατες ἐπιστημονικές ἔρευνες πού διαφωτίζουν τήν ἀπεγνωσμένη καί, ἐν πολλοῖς, ἀνεπίγνωστη ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων νά πιστεύουν σέ κάτι «ὑπερβατικό».

»Ἄν ἡ θρησκεία εἶναι «τό ὄπιο τοῦ λαοῦ», τότε ποιός εἶναι ὁ ἀκριβής νευροψυχολογικός μηχανισμός αὐτῆς τῆς «ἐξάρτησης» ἀπό τό ὑπερβατικό; Πῶς ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη κατανοεῖ καί μέ τίς

ἔρευνές της ἀποκαλύπτει τούς μηχανισμούς αὐτῆς τῆς πανανθρώπινης συμπεριφορᾶς νά πιστεύουμε σέ Θεούς καί δαίμονες;

»Ἡ ἀνάγκη γιά θρησκευτική πίστη εἶναι ἕνα τυπικά ἀνθρώπινο καί διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο τό ὁποῖο, ἐκτός ἀπό τίς συνήθειες ἱστορικές-κοινωνιολογικές καί τίς θεολογικές-ὑπερφυσικές ἑρμηνεῖες, θά ἄξιζε ἴσως νά μελετηθεῖ καί ὡς ἕνα βιοψυχολογικό φαινόμενο πού ἐμφανίστηκε κατά τήν ἐξέλιξη τοῦ εἴδους μας ἐπειδή προφανῶς ἐξυπηρετοῦσε (καί ἀκόμη ἐξυπηρετεῖ) συγκεκριμένες καί κάθε ἄλλο παρά ὑπερβατικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων.

»Αὐτό ἀκριβῶς ἐπιχειρεῖ σήμερα νά κάνει ἡ νευροθεολογία, τό διαφιλονικούμενο ἐρευνητικό πεδίο πού διερευνᾶ τά «πνευματικά» φαινόμενα.

Πῶς ἡ νευροθεολογία ἐξηγεῖ τή «φυσική» μας προδιάθεση γιά τό ὑπερφυσικό.

»Μέχρι πολύ πρόσφατα, ἐπιχειρούσαμε νά ἐξηγήσουμε τήν ἀσίγαστη καί, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, ἐγγενή ἔφεσή μας νά πιστεύουμε στήν ὕπαρξη ὑπερφυσικῶν ὄντων εἴτε ὡς «πνευματικό – ψυχικό» εἴτε ὡς ἀποκλειστικό «κοινωνικό-ἱστορικό» φαινόμενο. Ἡ ἐμφανής ἀνεπάρκεια τῶν θεοκρατικῶν, μυστικιστικῶν «ἐξηγήσεων» ὁδήγησε σέ πιό ἔλλογες ἱστορικές - κοινωνικές ἀναλύσεις τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου. Ὅπως ὅμως θά δοῦμε, καί αὐτές ἀποδεικνύονται τελικά ἀνεπαρκείς γιά τήν περιγραφή του.

»Ὅλες ἀνεξαιρέτως οἱ θρησκεῖες ἐπιτελοῦν, πράγματι, κάποια θεμελιώδη κοινωνική λειτουργία. Ἐντούτοις, ἡ κατανόηση τῶν προϋποθέσεων τῆς ἑκάστοτε θρησκείας δέν μπορεῖ νά ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό «ἐξωγενεῖς» ἱστορικούς-κοινωνιολογικούς παράγοντες. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ἡ ἐπίκληση ἐξωγενῶν αἰτιακῶν παραγόντων (ἱστορικῶν - κοινωνικῶν ἤ καί ὑπερφυσικῶν) ἀφήνει ἀναπάντητο τό πιό ἀποφασιστικό ἐρώτημα: Γιατί ἡ θρησκευτική πίστη στό ὑπερβατικό εἶναι ἕνα καθολικό καί διαχρονικό ἀνθρωπολογικό φαινόμενο;

»Τό ἐρώτημα εἶναι ἄν ἡ πρόσφατη ἐντυπωσιακή πρόοδος τῶν γνώσεων σχετικά μέ τή δομή καί τή λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου μας θά μποροῦσε νά συμβάλει -ἐνδεχομένως περισσότερο ἀπ' ὅ,τι κατά τό παρελθόν ἡ θεολογία, ἡ φιλοσοφία ἤ καί ἡ κοινωνιολογία- στή βαθύτερη κατανόηση τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου.

Ὀπιομανεῖς τοῦ ὑπερφυσικοῦ

»Ἔχουν περάσει πάνω ἀπό τρεῖς αἰῶνες ἀπρόσκοπτης προόδου τῶν ἐπιστημῶν καί ἐντυπωσιακῆς αὔξησης τῶν γνώσεων

μας γιά τόν φυσικό κόσμο καί τόν ἄνθρωπο. Ἐν τούτοις, ἀκόμη καί σήμερα, πάνω ἀπό τό 90% τοῦ παγκόσμιου πληθυσμοῦ δηλώνει ὅτι ἐξακολουθεῖ νά πιστεύει στήν ὕπαρξη κάποιας ὑπερφυσικῆς δημιουργικῆς δύναμης, ἐνώ πάνω ἀπό τό 50% ἀπό αὐτούς ἀποκαλεῖ αὐτή τή δύναμη «Θεό».

»Πῶς μποροῦμε νά ἐξηγήσουμε αὐτή τή φαινομενικά παράλογη ἐμμονή, αὐτή τήν προσκόλλησή μας σέ μυστικιστικές ἤ ὑπερβατικές ἐξηγήσεις; Ἡ διαχρονική παρουσία καί ἡ σχεδόν ἀκαταμάχητη γοητεία πού ἀσκεῖ τό «ὑπερφυσικό» ἤ τό «ὑπερβατικό» στόν ἀνθρώπινο νοῦ δέν ἀποτελοῦν σήμερα ἕνα ἀκόμη «μυστήριο» ἀλλά, ἀντίθετα, ἕνα πρώτης τάξεως ἐπιστημονικό πρόβλημα. Ἕνα πρόβλημα τή διερεύνηση τοῦ ὁποίου ἔχουν πλέον ἀναλάβει οἱ ἐπιστῆμες τοῦ ἐγκεφάλου καί τοῦ νοῦ (γνωσιακή ψυχολογία, νευροεπιστῆμες, βιο-ἀνθρωπολογία). Καί εὐτυχῶς, οἱ σύγχρονες ἀναλύσεις καί τά συμπεράσματα αὐτῶν τῶν πολύ πρόσφατων ἐρευνῶν δέν ἐξαντλοῦνται στίς στεῖρες καί ἁπλοϊκές ἰδεολογικές ἀντιπαραθέσεις τοῦ παρελθόντος ἀνάμεσα σέ «ἔνθεους πνευματιστές» καί «ἄθεους ὑλιστές».

»Παρά τόν εἰκονοκλαστικό ζῆλο πού ἔχουν ἐπιδείξει τά λαμπρότερα μυαλά τοῦ εἴδους μας - φιλόσοφοι, ἐπιστήμονες, κοινωνιολόγοι- ἐνάντια στίς λεγόμενες «θεολογικές ψευδαισθήσεις», παρά τόν συστηματικό, καί ἀπολύτως δικαιολογημένο, πόλεμο ἐνάντια στίς σκοταδιστικές θεοκρατικές-ἐκκλησιαστικές ἀντιλήψεις τοῦ παρελθόντος,καί παρά τήν προοδευτική «ἐκκοσμίκευση» καί «ἀπομάγευση» τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, ἡ ἀνάγκη γιά ὑπερβατικές καί θρησκευτικές ἐμπειρίες φαίνεται πῶς ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ ἕνα σταθερό χαρακτηριστικό τῆς προσωπικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

»Ἄν, συμφωνῶντας μέ τόν Μαρξ, δεχτοῦμε ὅτι «ἡ θρησκεία εἶναι τό ὅπιο τοῦ λαοῦ», τότε ὀφείλουμε ἀντικειμενικότατα νά παραδεχτοῦμε ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἦταν ἀνέκαθεν καί ἴσως ἐκ φύσεως ἐξαρτημένοι ἀπό μία ἀσαφή ἀνάγκη «ὑπερβατικότητας»: ὀπιομανεῖς τοῦ ὑπερφυσικοῦ!

»Ποῖοι εἶναι, ἄραγε, οἱ βιο-ψυχολογικοί μηχανισμοί πού γεννοῦν τό περιβόητο -καί ἐπιμελῶς ἀδιευκρίνιστο- «θρησκευτικό αἴσθημα» καί πώς αὐτοί οἱ μηχανισμοί ἐμπλέκονται στά σύνδρομα «στέρησης» καί «ἐξάρτησης» ἀπό τό ὑπερβατικό;

»Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1980 υἱοθετεῖται ἐπίσημα καί προβάλλεται διεθνῶς ὁ περίεργος ὅρος «νευροθεολογία» γιά νά περιγράψει τόν νέο ἐπιστημονικό κλάδο ὁ ὁποῖος διακήρυσσε θορυβωδῶς ὡς προγραμματικό του στόχο τή μελέτη τῶν

ἐγκεφαλικῶν καί νευροχημικῶν προϋποθέσεων τῶν μυστικιστικῶν καί ὑπερβατικῶν ἐμπειριῶν. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ νεολογισμός νευροθεολογία (Neurotheology) ἐπινοήθηκε τό 1962 ἀπό τόν διάσημο Βρετανό συγγραφέα Ἄλντους Χάξλεϊ γιά τίς ἀνάγκες τοῦ οὐτοπικοῦ μυθιστορήματός του «Τό νησί». Ἀπό τό μυθιστόρημα τοῦ Χάξλεϊ δανείστηκε, ἀργότερα, τόν ὅρο ἡ συντακτική ἐπιτροπή τοῦ νέου νευροθεολογικοῦ περιοδικοῦ «Zygon» (Journal of Religion and Science).

Ἱερή νόσος καί θεοεκτομή

»Πάντως, οἱ πρῶτες ἐνδείξεις ὅτι τά θρησκευτικά αἰσθήματα καί οἱ ὑπερβατικές ἐμπειρίες ἐνδέχεται νά ἐξαρτῶνται ἄμεσα ἀπό κάποιες δομές ἤ παθήσεις τοῦ ἐγκεφάλου μας προέκυψαν ἀπό κάποιες πρωτοποριακές νευρολογικές ἔρευνες. Ἔτσι, κατά τό δεύτερο μισό τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ἄρχισαν νά συσσωρεύονται ἰατρικά δεδομένα καί λεπτομερεῖς ἀνατομικές περιγραφές πού ὑποδείκνυαν τή συσχέτιση κάποιων ἐγκεφαλικῶν παθήσεων (ἀρχικά τῆς ἐπιληψίας) μέ ἀξιοπερίεργες «ὑπερφυσικές» καί θρησκευτικές ἐμπειρίες τῶν ἀσθενῶν.

»Συνήθως φανταζόμαστε ὅτι οἱ ἐπιληπτικές κρίσεις ἐκδηλώνονται μόνο μέ ἔντονους μυϊκούς σπασμούς, ὅμως οἱ ἐπιληπτικές κρίσεις μπορεῖ νά εἶναι ἑστιακές, δηλαδή νά ἐπικεντρώνονται σέ μία περιορισμένη περιοχή τοῦ ἐγκεφάλου. Σ' αὐτή τήν περίπτωση, οἱ νευρολόγοι ἔχουν ἐπανειλημμένως διαπιστώσει ὅτι ἡ ἐκδήλωση τῶν ἐπιληπτικῶν κρίσεων συνοδεύεται ἀπό ἔντονες συναισθηματικές ἀλλαγές καί ἐνίοτε ἀπό θρησκευτικά βιώματα. Ὁρισμένοι ἀσθενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχουν σημαντικές ἐμπειρίες «ἐπιφοίτησης»: βλέπουν ἤ συνομιλοῦν μέ τόν Θεό, ἐγκαταλείπουν τό σῶμα τους καί ταξιδεύουν στό ὑπερπέραν, ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι τούς ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια.

»Μελετώντας τήν περιοχή ὅπου ἑστιάζονται αὐτές οἱ ἐπιληπτικές κρίσεις, οἱ εἰδικοί διαπίστωσαν ὅτι πολύ συχνά ἐμπλέκεται τό στεφανιαῖο σύστημα. Οἱ βαθύτατες μυστικιστικές ἐμπειρίες τοῦ «πεφωτισμένου» ἀσθενοῦς ἐμφανίζονται ὅταν οἱ ἄναρχες ἐκφορτίσεις τῶν νευρώνων, πού προκαλοῦν τίς καταιγίδες τῶν ἐπιληπτικῶν κρίσεων, ἑστιάζονται σέ αὐτή τήν ἐγκεφαλική δομή.

»Ἕνας παγκοσμίου φήμης νευρολόγος, ὁ Ἰνδός Β.Σ. Ραματσάντραν, ὑποστηρίζει ὅτι οἱ συγκεκριμένες ἐκδηλώσεις τῆς λεγόμενης «ἱερῆς νόσου», δηλαδή τῆς ἐπιληψίας, μᾶς ἀποκαλύπτουν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος μας διαθέτει ἕνα ἐξειδικευμένο νευρικό κύκλωμα

(μέσα στό στεφανιαῖο σύστημα) πού παράγει τίς θρησκευτικές ἐμπειρίες μας. Μήπως τελικά αὐτή ἡ δυσλειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου μας ἀποκαλύπτει ἄθελά της τό «Κέντρο τοῦ Θεοῦ», τό περίπλοκο νευρικό ὑπόστρωμα κάθε μυστικιστικῆς ὑπερβατικῆς ἐμπειρίας μας;

»Μάλιστα, στό βιβλίο του «Φαντάσματα στόν ἐγκέφαλο» (κυκλοφορεῖ ἀπό τίς «Παν. Ἐκδ. Κρήτης») ὁ Ραματσάντραν προχωρᾶ ἀκόμη περισσότερο προτείνοντας ἕνα πολύ ἐνδιαφέρον πείραμα: Τί θά συνέβαινε ἄν γιά θεραπευτικούς σκοπούς ἀφαιρούσαμε χειρουργικά τό «κέντρο θρησκευτικότητας» τοῦ ἐγκεφάλου; Μήπως τότε, διερωτᾶται εὔλογα ὁ Ραματσάντραν, θά ἐξαλείφονταν αὐτομάτως ὅλες οἱ θρησκευτικές ἀνησυχίες καί οἱ ὑπερβατικές ἐμπειρίες καί ὁ χειρουργημένος θεόπληκτος «θά γινόταν ἄθεος ἤ ἀγνωστικιστής; Θα εἴχαμε ἐκτελέσει μία θεοεκτομή;».

Ἡ ὑπερβατική μηχανή

»Ἕνας ἄλλος πρωτοπόρος ἐρευνητής τῶν ἐγκεφαλικῶν προϋποθέσεων κάθε θρησκευτικῆς ἤ ὑπερβατικῆς ἐμπειρίας εἶναι ὁ Καναδός νευροψυχολόγος Μάικλ Πέρσινγκερ. Πρίν ἀπό ἀρκετά χρόνια, πρῶτος αὐτός βάλθηκε νά μελετᾶ συστηματικά τό γιατί οἱ ἄνθρωποι πού ἀνήκουν σέ διαφορετικά ἐκκλησιαστικά δόγματα ἤ σέ ἐντελῶς διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις βιώνουν μέ πανομοιότυπο τρόπο κάποιες ὑπερβατικές ἤ μυστικιστικές ἐμπειρίες.

»Για νά κατανοήσει αὐτή τήν πραγματικά σκανδαλώδη «σύμπτωση», ὁ Πέρσινγκερ χρησιμοποίησε μία συσκευή, ἕνα εἶδος κράνους, πού δημιουργοῦσε ἕνα σχετικά ἰσχυρό ἀλλά ἀκίνδυνο μαγνητικό πεδίο γύρω ἀπό τό κεφάλι τῶν ἐθελοντῶν πού τό φοροῦσαν. Ὁ ἴδιος, ἀν καί δήλωνε ἄθεος, μόλις δοκίμασε στόν ἑαυτό του τό κράνος, διαπίστωσε ἔκπληκτος ὅτι εἶχε, γιά πρώτη φορά στή ζωή του, μία ὑπερβατική ἐμπειρία: ἔνιωσε τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ!

»Μέσω αὐτῆς τῆς «μηχανῆς ἐπιφοιτήσεων» διαπίστωσε ὅτι πολλές περίεργες ἐκστατικές ἐμπειρίες καί τά ἔντονα θρησκευτικά συναισθήματα προέκυπταν κατά κανόνα ὅταν ἡ ἠλεκτρομαγνητική διέγερση πού προκαλοῦσε τό κράνος ἑστιαζόταν στούς κροταφικούς λοβούς τοῦ ἐθελοντῆ. Ἦταν ἡ πρώτη σαφής προσπάθεια ἐντοπισμοῦ τῆς κατοικίας τοῦ Θεοῦ μέσα στούς κροταφικούς λοβούς μας.

»Ὡστόσο, οἱ πιό πρόσφατες ἔρευνες μᾶς ἀποκαλύπτουν καλύτερα τί ἀκριβῶς ἐπιδιώκει ἡ νευροθεολογία καί πῶς ἐπιχειρεῖ νά ὑλοποιήσει τό ἐρευνητικό πρόγραμμά της.

»Γιά παράδειγμα, ὁ Ἄντριου Νιούμπεργκ, καθηγητής νευροθεολογίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Πενσιλβάνια (ΗΠΑ) καί συγγραφέας τοῦ πολυσυζητημένου βιβλίου «Γιατί πιστεύουμε ὅ,τι πιστεύουμε» (κυκλοφορεῖ ἀπό τίς ἐκδ. «Ἀβγό»), διατείνεται ὅτι μέ τά πολυετή πειράματά του ἀπέδειξε πῶς ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος «εἶναι οὐσιαστικά μία μηχανή πίστης, ἐπειδή δέν ἔχει ἄλλη ἐπιλογή».

»Ὁ διάσημος Ἀμερικανός ἐρευνητής κατέληξε σέ αὐτό τό προκλητικό συμπέρασμα μελετῶντας ἐπί πολλά χρόνια μέ νευροαπεικονιστικές μεθόδους (ἀξονική καί μαγνητική λειτουργική τομογραφία) τούς ζωντανούς ἐγκεφάλους πολλῶν πιστῶν (χριστιανῶν μοναχῶν ἀπό διάφορα τάγματα, βουδδιστῶν ἀπό τό Θιβέτ) καθώς προσεύχονται ἤ βρίσκονται σέ βαθύ διαλογισμό.

»Χάρη στίς νέες ἀπεικονιστικές μεθόδους κατάφερε νά ἐντοπίσει καί νά παρακολουθήσει «ζωντανά» τίς νευρικές διεργασίες πού συντελοῦνται στό ἐσωτερικό τοῦ ἐγκεφάλου ὅταν βρίσκεται σέ κατάσταση θρησκευτικῆς ἔκστασης.

»Ἔτσι, μπόρεσε νά ἐπιβεβαιώσει ὅτι, ἐκτός ἀπό τίς ἀναμενόμενες περιοχές τοῦ μετωπιαίου φλοιοῦ πού ἐνεργοποιοῦνται ὅταν συγκεντρώνουμε σέ κάτι τήν προσοχή μας, δραστηριοποιεῖται ἔντονα καί τό στεφανιαῖο σύστημα, τό περίπλοκο δίκτυο ἀπό πιό ἀρχαϊκές δομές τοῦ ἐγκεφάλου πού ἦταν ἤδη γνωστό ὅτι παίζει ἀποφασιστικό ρόλο στή μνήμη, τή μάθηση καί τό συναίσθημα.

»Ἀπό τίς μελέτες τοῦ Νιούμπεργκ καί ἄλλων διαπιστώθηκε ἐπίσης ὅτι σέ στιγμές θρησκευτικῆς ἔκστασης παρατηρεῖται ἐντυπωσιακή μείωση τῆς δραστηριότητας τῶν βρεγματικῶν λοβῶν τοῦ ἐγκεφάλου, τῆς περιοχῆς δηλαδή τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ ὅπου διαμορφώνεται ἡ αἴσθηση τοῦ Ἐγώ καί τῆς προσωπικῆς ταυτότητας.

»Ἡ ἀπενεργοποίηση τῶν νευρωνικῶν κυκλωμάτων αὐτῆς τῆς περιοχῆς κατά τή διάρκεια τῆς βαθιᾶς προσευχῆς ἤ τοῦ διαλογισμοῦ ἔχει ἀποτέλεσμα νά γίνονται ὁλοένα καί πιό ἀσαφή τά ὅρια μεταξύ τοῦ Ἐγώ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καί ἐπομένως δημιουργεῖται στόν μύστη ἡ ρεαλιστικότατη ψευδαίσθηση ὅτι ἑνώνεται μέ τό Σύμπαν καί ἐπικοινωνεῖ μέ τό... ὑπερπέραν!

Ἐπιστημονική θεοληψία;

»Ἀπό τίς μέχρι σήμερα νευροθεολογικές ἔρευνες προκύπτει μία ἀσυνήθιστη καί γιά πολλούς ἄκρως ἐνοχλητική ἤ βλάσφημη εἰκόνα τόσο τῆς ἐπιστήμης ὅσο καί τῆς θρησκείας. Ἀπό τά

διαθέσιμα καί ἐμφανῶς ἀποσπασματικά ἐπιστημονικά δεδομένα σχετικά μέ τή βιολογική προδιάθεση γιά τό ὑπερβατικό μπορεῖ κανείς νά ἐξαγάγει δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες ἀλλά περίεργα συμμετρικές «ἀπολογητικές»: τόσο ὑπέρ τοῦ ἀθεϊσμοῦ ὅσο καί ὑπέρ τῆς θεοκρατίας.

»Πράγματι, ἀρκετοί ἐπιστήμονες πίστεψαν ὅτι διέθεταν πλέον ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα γιά τήν ὁριστική διάψευση τῶν ὑπερφυσικῶν - μυστικιστικῶν ἐμπειριῶν καί συνεπῶς γιά τήν ἀποδόμηση θρησκευτικῶν-ὑπερβατικῶν ἀντιλήψεων. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οὐκ ὀλίγοι θεολόγοι καί θρησκόληπτοι ἐπιστήμονες ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ νευροθεολογικές ἔρευνες ἐπιβεβαιώνουν -καί ἐπιστημονικά- τήν ἔμφυτη ἀνθρώπινη προδιάθεση γιά θρησκευτικές καί ὑπερβατικές ἐμπειρίες, συνεπῶς καί τήν ἀναγκαιότητα ὕπαρξης τῶν θρησκειῶν.

»Παραδόξως, οἱ πολυετεῖς προσπάθειες τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας νά ἀναγάγει τή θρησκευτική πίστη στή νευροβιολογία φαίνεται νά ὁδηγοῦν στό ἀκριβῶς ἀντίθετο ἀποτέλεσμα: στήν ἐπιστημονική ἐπιβεβαίωση τῶν πιό σκοταδιστικῶν θεολογικῶν ἀντιλήψεων! Γράφουμε «φαίνεται νά ὁδηγοῦν» ἐπειδή πρόκειται γιά μία σκόπιμη παρανόηση καί ἐξόφθαλμη ἀντιστροφή τῆς πραγματικότητας. Ὁ ἐγκεφαλικός ἐντοπισμός τῆς θρησκευτικῆς προδιάθεσης ἀφ’ ἑνός παραβιάζει τή θεολογική ἀρχή τῆς «ἐλεύθερης βούλησης» καί ἀφ’ ἑτέρου οἱ νευροχειρουργικές καί φαρμακολογικές ἐξελίξεις ὑπόσχονται ὅτι, στό ἄμεσο μέλλον, θά εἶναι σέ θέση νά ἐξαλείφουν (πρόσκαιρα ἤ μόνιμα) κάθε ὑπερβατική μας ἀνάγκη καί κάθε θεολογική μας ἀνησυχία!

»Ἄν οἱ ἔρευνες τῆς νευροεπιστήμης ἔχουν ὄντως καταφέρει νά ἐντοπίσουν ὁρισμένα ἐγκεφαλικά «κέντρα» τῆς θρησκευτικῆς προδιάθεσης, τότε αὐτές οἱ δομές θά πρέπει νά ἐξελίχθηκαν, ὄχι γιά νά ἐπιβεβαιώνουν τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἐπειδή προφανῶς ἐπιτελοῦν κάποια ζωτικῆς σημασίας λειτουργία γιά τήν ἐπιβίωσή μας. Ναί, ἀλλά ποιά ἀκριβῶς; Πρόκειται γιά ἕνα πολύ ἐνδιαφέρον ἐρώτημα πού θά τό ἐξετάσουμε διεξοδικά στό ἑπόμενο ἄρθρο μας σχετικά μέ τή βιολογική καί κοινωνική λειτουργία τῆς πίστης».

2.Ἐκ γενετῆς πιστοί ἤ ἄθεοι;

«Ἀπό τίς μέχρι σήμερα νευροθεολογικές ἔρευνες προκύπτει μία ἀσυνήθιστη καί γιά πολλούς ἄκρως ἐνοχλητική ἤ βλάσφημη εἰκόνα τόσο τῆς ἐπιστήμης ὅσο καί τῆς θρησκείας. Πράγματι,

ἀρκετοί ἐπιστήμονες πίστεψαν ὅτι διέθεταν πλέον ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα γιά τήν ὁριστική διάψευση τῶν «ὑπερφυσικῶν» ἤ «μυστικιστικῶν» ἐμπειριῶν, καί συνεπῶς γιά τήν ἀπόρριψη τῶν «ψευδῶν» θρησκευτικῶν ἀναγκῶν.

»Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οὐκ ὀλίγοι θεολόγοι καί θρησκόληπτοι ἐπιστήμονες ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἔρευνες ἐπιβεβαιώνουν καί μάλιστα ἐπιστημονικά τήν ἔμφυτη ἀνθρώπινη προδιάθεση γιά ὑπερβατικές ἐμπειρίες, ἄρα καί τή «φυσική» ἀναγκαιότητα ὕπαρξης τῶν θρησκειῶν. Δεδομένου ὅμως ὅτι οἱ θρησκεῖες ὑπάρχουν ἐπειδή ἐπιτελοῦν κάποια θεμελιώδη κοινωνική ἤ καί ψυχοθεραπευτική λειτουργία, ὀφείλουμε σήμερα νά ἐξετάσουμε τίς πιό πρόσφατες μελέτες πού διαφωτίζουν μερικά προαιώνια καί δυσαπάντητα ἐρωτήματα: Γιατί ἡ θρησκευτική πίστη εἶναι ἕνα καθολικό καί διαχρονικό ἀνθρωπολογικό φαινόμενο; Ἄραγε, οἱ πιστοί ζοῦν καλύτερα καί περισσότερο ἀπό τούς ἄθεους; Εἴμαστε πραγματικά ἐλεύθεροι νά ἀποφασίζουμε γιά τό ἄν θά πιστεύουμε ἤ ὄχι σέ κάποια θεότητα;

»Ὅπως εἴδαμε ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1980 υἱοθετεῖται καί προβάλλεται διεθνῶς ὁ μᾶλλον περίεργος -ἄν ὄχι ὀξύμωρος!- ὅρος «Νευροθεολογία»: ἕνας νέος ἐπιστημονικός κλάδος πού ἐπιχειρεῖ νά κατανοήσει τίς ἐγκεφαλικές, βιοψυχολογικές καί νευροχημικές προϋποθέσεις ὅλων τῶν ἀνθρώπινων «μυστικιστικῶν» ἤ «ὑπερβατικῶν» θρησκευτικῶν ἐμπειριῶν.

»Τό ἐρώτημα πού ἀρχίσαμε νά ἐξετάζουμε ἦταν ἄν ἡ ἐντυπωσιακή πρόοδος τῶν γνώσεων σχετικά μέ τή δομή καί τή λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου μας θά μποροῦσε νά συμβάλει -περισσότερο ἀπ’ ὅ,τι κατάφεραν, κατά τό παρελθόν, ἡ θεολογία, ἡ φιλοσοφία καί ἡ κοινωνιολογία- στή βαθύτερη κατανόηση τοῦ θρησκευτικοῦ φαινομένου.

»Ὡστόσο, ἀπό τά διαθέσιμα νευροθεολογικά δεδομένα σχετικά μέ τή βιοψυχολογική μας προδιάθεση γιά τό ὑπερβατικό μπορεῖ νά ἐξάγει κανείς δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες ἀλλά συμμετρικές «ἀπολογητικές»: τόσο ὑπέρ τοῦ ἀθεϊσμοῦ ὅσο καί ὑπέρ τῆς θεοκρατίας.

»Παραβλέποντας ἤ ἀγνοῶντας ἐπιδεικτικά τίς πολύπλευρες ἱστορικές-κοινωνικές-ψυχολογικές παραμέτρους τοῦ προβλήματος, οἱ πρόσφατες προσπάθειες τῆς νευροθεολογίας νά «ἀναγάγει» τήν ἀνάγκη θρησκευτικῆς πίστης στήν παρουσία ὁρισμένων ἐγκεφαλικῶν «κέντρων θρησκευτικότητας» ἤ, ἀκόμη χειρότερα, σέ κάποια «γονίδια τοῦ Θεοῦ», φαίνεται πως ὁδηγοῦν στό ἀκριβῶς

ἀντίθετο ἀποτέλεσμα: στήν ἐπιστημονική νομιμοποίηση τῶν πιό σκοταδιστικῶν θεολογικῶν προκαταλήψεων.

Φυσική ἱστορία τῆς πίστης

»Οἱ ἄνθρωποι ἀκολουθοῦν δεκάδες θρησκεῖες, γιά νά περιοριστοῦμε στίς πιό βασικές, παραβλέποντας τίς κυριολεκτικά χιλιάδες διαφοροποιήσεις, διακλαδώσεις, αἱρέσεις καί τίς ἰδιαίτερες πρακτικές τῶν «μικρότερων» θρησκειῶν.

»Πῶς ὅμως δικαιολογεῖ ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη τήν καθολική καί διαχρονική παρουσία τοῦ «θρησκευτικοῦ αἰσθήματος», τῆς προδιάθεσης τῶν περισσότερων ἀνθρώπων σέ αὐτή τή φαινομενικά «ἀνορθολογική» καί τόσο ἐπίμονη ψευδαίσθηση;

»Μήπως πίσω ἀπό τίς ἐμφανεῖς πολιτισμικές, γεωγραφικές καί ἱστορικές διαφοροποιήσεις τῶν ἐπιμέρους θρησκειῶν κρύβεται ἕνα κοινό στοιχείο πού τό μοιράζονται ὅλοι οἱ πιστοί πάνω στή Γῆ; Αὐτό ἀκριβῶς ὑποστηρίζει ἡ νευροθεολογία καί αὐτόν τόν κοινό θρησκευτικό παρονομαστή ἀναζητᾶ.

»Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ ὅμως τήν ἐξήγηση αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, δηλαδή τῆς «αὐθόρμητης» προδιάθεσης γιά πίστη σέ ὑπερφυσικά ὄντα, οἱ ἀπόψεις τῶν εἰδικῶν διΐστανται. Μια σχολή σκέψης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ βιολογική ἐξέλιξη, μέσω τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἐνίσχυσε τήν προδιάθεσή μας γιά θρησκευτική πίστη ἐπειδή αὐτή προωθοῦσε τήν ὑπακοή στούς καινοφανεῖς καί «ἀφύσικους» κανόνες τῆς ἀνθρώπινης κοινωνικότητας.

»Ὁ ἐπιφανής βιολόγος Ντέιβιντ Σλόαν Γουίλσον (David Sloan Wilson) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ κοινοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος θά πρέπει νά εὐνοήθηκε ἀπό τή φυσική ἐπιλογή ἐπειδή ἐνίσχυσε τήν κοινωνική συνοχή καί τή συνεργασία τῶν πρωτόγονων κοινωνικά ὁμάδων. Ὅμως αὐτές οἱ ἐξελικτικές ἀνασυγκροτήσεις προϋποθέτουν μία προβληματική καί ἀμφιλεγόμενη ἐξελικτική διαδικασία, τήν «ἐπιλογή ὁμάδας», πού δέν εἶναι ἀποδεκτή ἀπό τήν ἐπικρατοῦσα σήμερα ἐξελικτική θεωρία (Νέα σύνθεση).

»Μιά διαφορετική ἐξελικτική προσέγγιση ὑποστηρίζει ὅτι ἡ θρησκευτική προδιάθεση καί ἡ πίστη σέ ὑπερφυσικά ὄντα δέν ὑπῆρξαν ποτέ ἀντικείμενο τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Ἀντίθετα, ἀποτελοῦν τά φυσικά «ὑποπροϊόντα» τῶν νοητικῶν καί γνωστικῶν συστημάτων τοῦ ἐγκεφάλου μας, τά ὁποῖα διαμορφώθηκαν ἀπό τήν ἐξέλιξη γιά νά ἐπιτελοῦν ἐντελῶς διαφορετικές λειτουργίες. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ θρησκευτική προδιάθεση καί ἡ βαθιά πίστη τῶν

ἀνθρώπων σέ Θεούς καί δαίμονες ἴσως δέν ἦταν τίποτα λιγότερο καί τίποτα περισσότερο ἀπό ἕνα ἐξελικτικό «ἀτύχημα»!

»Οἱ θρησκεῖες λοιπόν θεωροῦνται τά ὑποπροϊόντα ἤ τά παραπροϊόντα ἐγκεφαλικῶν μηχανισμῶν πού διαμορφώθηκαν ἀρχικά γιά νά ἐξυπηρετοῦν ἐντελῶς διαφορετικές ἀνάγκες καί προφανῶς δέν ὑπῆρξαν ποτέ ἀντικείμενο φυσικῆς ἐπιλογῆς. Πρόκειται γιά τήν ἐπικρατέστερη σήμερα βιολογική «ἐξήγηση» τῶν θρησκευτικῶν φαινομένων. Ὅπως χαρακτηριστικά ὑποστηρίζει ὁ Βρετανός ἐξελικτικός Ρίτσαρντ Ντόκινς (Richard Dawkins) στό βιβλίο του «Ἡ περί Θεοῦ αὐταπάτη»: «Ἡ θρησκευτική συμπεριφορά ἴσως συνιστᾶ μία δυσλειτουργία, μία ἀστοχία, τό ἀτυχές παραπροϊόν μιᾶς ὑποκείμενης ψυχολογικῆς τάσης, ἡ ὁποία σέ ἄλλες συνθῆκες εἶναι, ἤ ἦταν κάποτε, χρήσιμη»!

»Συνεπῶς, παρά τούς εὐσεβεῖς πόθους καί τίς ψευδαισθήσεις μας, τά θρησκευτικά αἰσθήματα καί οἱ ὑπερβατικές τάσεις μας δέν ἔχουν καμιά ἀπολύτως ἐπιβιωτική ἀξία. Ἀποτελοῦν ἁπλῶς τά ἐνοχλητικό «κατάλοιπα» ἐγκεφαλικῶν δομῶν, πού κάποτε, κατά τά πρῶτα βήματα ἐξέλιξης τοῦ εἴδους μας, ἐπιτελοῦσαν μία ἐντελῶς διαφορετική λειτουργία, χρήσιμη τότε γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπου.

Ψυχοθεραπευτική μυσταγωγία

»Ἡ ἐξήγηση τῆς παρουσίας τῆς θρησκείας ὡς ἑνός ἐξελικτικοῦ «ἀτυχήματος», ὡς ἁπλοῦ παραπροϊόντος τῆς σταδιακῆς ἀνθρωποποίησης τοῦ γένους Homo, χωρίς δηλαδή νά λαμβάνονται ὑπόψη οἱ πλούσιες κοινωνικές-πολιτισμικές πτυχές καί οἱ ἐμφανεῖς λειτουργίες τῆς πίστης, εἶναι ὄχι μόνο ἁπλοϊκή, ἀλλά καί ἐξαιρετικά παραπλανητική γιά τήν ἀνθρώπινη αὐτοκατανόηση.

»Περισσότερο διαφωτιστικές ἀποδεικνύονται οἱ πιό πρόσφατες νευροψυχολογικές ἔρευνες πού ἐπιχειροῦν νά ἐξηγήσουν τήν ἐγγενή νοητική μας προδιάθεση καί ἀνάγκη νά ἀποδίδουμε πάντα κάποιο νόημα ὄχι μόνο στόν ἑαυτό μας ἀλλά καί στόν κόσμο πού μᾶς περιβάλλει. Πράγματι, ἀπό πολλές νευροψυχολογικές μελέτες τῆς παιδικῆς νοημοσύνης προκύπτει ὅτι ἡ πίστη σέ ὑπερφυσικές «ἐξηγήσεις» εἶναι σύμφυτη στή λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ: ὀφείλεται στήν ἐγγενή ἀνάγκη του νά κατασκευάζει ἤ, ἄν προτιμᾶτε, νά ἐπινοεῖ μία αἰτιοκρατική καί εὔλογη εἰκόνα τοῦ κόσμου.

»Ὅμως θά ἦταν λάθος ἄν πιστεύαμε ὅτι μόνο στά παιδιά ἐκδηλώνεται αὐτή ἡ μυστικιστική τάση νά ἀποδίδουμε ὑπερφυσικές ἱκανότητες σέ ἄψυχα ἀντικείμενα. Ἀρκεῖ νά ἀναλογιστοῦμε τήν

περισσή εὐκολία μέ τήν ὁποῖα ἀποδίδουμε «προθέσεις» σέ ἄβια ἀντικείμενα: στό αὐτοκίνητο πού δέν «θέλει» νά πάρει μπρός ἤ στό πρόγραμμα τοῦ ὑπολογιστή πού δέν μας «ἀκούει». Μεγάλος ἀριθμός καθημερινῶν συμπεριφορῶν μας ἐξαρτᾶται ἀπό τέτοιες παμψυχιστικές προκαταλήψεις πού ὀφείλονται στήν αὐθόρμητη καί μή ὀρθολογική ἐπεξεργασία ἀπό τόν ἀνθρώπινο νοῦ.

»Ἐπιπλέον, καί οἱ ἔρευνες τῶν γνωσιακῶν ψυχολόγων ἐπιβεβαιώνουν ὅτι οἱ αὐθόρμητες θρησκευτικές «ἐξηγήσεις» καί ἡ πίστη μας στό ὑπερφυσικό ἀποτελοῦν ἕνα μή συνειδητό - ἀλλά καθόλου παράλογο- ὑποπροϊόν τῆς ἐγγενοῦς καί ἀκαταμάχητης ἀνάγκης μας νά ἀποδίδουμε κάποιο νόημα στή ζωή καί τόν κόσμο μας. Γιά παράδειγμα, μέσω τῆς παρακολούθησης ζωντανῶν ἐγκεφάλων, διαπίστωσαν πως στό ἐσωτερικό τοῦ ἐγκεφάλου μας ὁ Θεός δέν καταλαμβάνει διαφορετική θέση ἀπό ὁποιονδήποτε ἄλλο πραγματικό δράστη.

»Ἴσως αὐτό νά ἐννοεῖ ὁ Ἄντριου Νιούμπεργκ (Andrew Newberg), διάσημος καθηγητής νευροθεολογίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Πενσιλβάνια (ΗΠΑ) καί συγγραφέας τοῦ πολυσυζητημένου βιβλίου «Γιατί πιστεύουμε ὅ,τι πιστεύουμε» (κυκλοφορεῖ ἀπό τίς ἐκδ. ΑΒΓΟ), ὅταν διατείνεται ὅτι μέ τά πολυετή πειράματά του ἀπέδειξε ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος «εἶναι οὐσιαστικά μία μηχανή πίστης, ἐπειδή δέν ἔχει ἄλλη ἐπιλογή». Κοντολογίς, ἡ φυσική μας προδιάθεση νά «βλέπουμε» ἤ μᾶλλον νά ἐπινοοῦμε κάποιο σκοπό ἤ ἕναν δημιουργό γιά ὅ,τι δέν κατανοοῦμε εἶναι μία ἀπολύτως φυσική καί αὐθόρμητη ἀνάγκη τοῦ ἐγκεφάλου μας!

»Οἱ νευρωνικοί καί γνωσιακοί ἐγκεφαλικοί μηχανισμοί πού μᾶς ἀποκαλύπτουν οἱ ἔρευνες τῶν σύγχρονων γνωσιακῶν νευροεπιστημῶν ἐξηγοῦν ἐπαρκῶς τήν προδιάθεση καί κυρίως τήν ψυχολογική μας ἀνάγκη νά ἐπινοοῦμε αὐθαίρετες (ἀλλά κοινωνικά χρήσιμες) ὑπερφυσικές «ἐξηγήσεις», ὅταν δέν μποροῦμε νά ἀνακαλύψουμε μία φυσική-ὀρθολογική ἐξήγηση αὐτοῦ πού παρατηροῦμε ἤ βιώνουμε.

Θεολογική ἀποτοξίνωση

»Ἡ αὐθόρμητη πίστη μας σέ θρησκεῖες καί σέ ὑπερφυσικές «ὀντότητες» ἤ «ἐξηγήσεις» στηρίζεται, ὅπως ὅλα δείχνουν, στήν πολύ ἀνθρώπινη ἀνάγκη μας νά ἀποδίδουμε κάποιο νόημα σέ ὅ,τι μᾶς συμβαίνει ἤ βλέπουμε, χωρίς νά μποροῦμε νά τό ἐξηγήσουμε.

»Μιά ἀνάγκη πού ἐξαρτᾶται ἀπό τά ἰδιαίτερα βιολογικά χαρακτηριστικά, κυρίως ὅμως ἀπό τούς ἐγγενεῖς φυσικούς περιορισμούς τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Χαρακτηριστικά τοῦ

ἀνθρώπινου νοῦ πού προφανῶς προηγοῦνται καί εὐθύνονται γιά τήν ἐμφάνιση τῶν θρησκειῶν.

»Ἀπό ἀρκετές πρόσφατες ἔρευνες προέκυψε ἀναπάντεχα ὅτι οἱ ἴδιοι νευροψυχολογικοί μηχανισμοί πού ἐμπλέκονται στή γένεση τῶν θρησκευτικῶν «ἐξηγήσεων» ἐμπλέκονται καί στίς μή θρησκευτικές ἤ ἄθεες πεποιθήσεις.

»Ὅπως ἀπέδειξαν μέ τίς μελέτες τους στό Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ τῶν ΗΠΑ ὁ Τζόσουα Γκρίν, ὁ Γουίλ Ζερβέ καί ὁ Ἄρα Νορενζάιαν (Joshua Greene, Will Gervais, Ara Norenzayan), ἡ ἐνεργοποίηση τῆς ἀναλυτικῆς-ὀρθολογικῆς σκέψης ἔχει σχεδόν πάντα τή δυνατότητα νά ἐξασθενεῖ ἤ καί νά ἐξαλείφει ὁλοκληρωτικά τήν ἀνάγκη γιά θρησκευτικές ἤ ὑπερβατικές ἐξηγήσεις.

»Ἐπιπλέον, οἱ ἔρευνες τοῦ κοινωνιολόγου Πώλ Ζούκερμαν (P. Zuckerman) ἀπέδειξαν ἐπαρκῶς ὅτι ἡ πίστη τῶν ἀνθρώπων στό ὑπερφυσικό καί στή θρησκεία ἐξαρτᾶται ἀπό τό βιοτικό, οἰκονομικό καί πολιτισμικό ἐπίπεδο τῶν κοινωνιῶν ὅπου ζοῦν.

»Σέ εὐνοϊκές κοινωνικές-οἰκονομικές συνθῆκες, ἡ ἀνάπτυξη τῆς κριτικῆς καί τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης συνοδεύεται πάντα καί ἀναπόφευκτα ἀπό τήν ἐξασθένηση ἤ καί τήν ἐγκατάλειψη τῆς ἀνάγκης τῶν πολιτῶν γιά ὑπερφυσικές θεολογικές ἐξηγήσεις.

»Ἑπομένως, ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ ἐξοικείωση μιᾶς κοινωνίας μέ τίς ἰδέες καί τίς μεθόδους τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης ἔχουν ἀναπόφευκτα ὡς ἀποτέλεσμα τήν «ἀποτοξίνωση» ἀπό τίς θεολογικές ἐξηγήσεις καί κατά συνέπεια τή μαζική ἀπόρριψή τους στό ὄνομα τῆς ἀνθρώπινης ἐπιστήμης».

3. Ὁ Θεός δέν εἶναι πιά αὐτός πού ἦταν

«Ἡ ΙΔΕΑ σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ μοντερνισμός ὁρίζεται ἀπό τόν αὐστηρό διαχωρισμό τῶν κοσμικῶν καί τῶν θρησκευόμενων εἶναι σήμερα ξεπερασμένη» ὑποστηρίζει ἡ «Corriere de la Sera» σέ ἐκτενές ἀφιέρωμά της γιά τόν ρόλο τῆς θρησκείας στή σύγχρονη ἐποχή.

»Αὐτό συμβαίνει, γράφει ἡ ἰταλική ἐφημερίδα, ἐπειδή «ὑπάρχουν πολλές χῶρες στόν κόσμο ὅπου ὑφίστανται «ὑβριδικές» μορφές πίστης».

»Ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ λατρεία τῆς θεάς Κουμάρι, ἡ ὁποῖα ἐπέζησε ἀκόμη καί τῆς μαοϊκῆς ἐπανάστασης. Ἔτσι, ἕως καί σήμερα στό Κατμαντού ἕνα δίχρονο

κοριτσάκι ἐπιλέγεται γιά νά ἐνσαρκώσει τή ζωντανή θεά Κουμάρι, παρά τό γεγονός ὅτι ἀπό τό 2008 τερματίστηκε ἡ ἰνδουϊστική μοναρχία καί ἀντικαταστάθηκε ἀπό Λαϊκή Δημοκρατία.

»Τό παράδειγμα τοῦ Νεπάλ εἶναι ἕνα παράδειγμα ἀνάμεσα σέ χιλιάδες ἄλλα ἑνός σύγχρονου κόσμου στόν ὁποῖο εἶναι ὅλο καί πιό δύσκολο νά ξεχωρίσει κανείς τί ὑπάγεται στό κοσμικό κράτος καί τι ἀπομένει ἀπό τή θρησκευόμενη τάξη. Ἡ ἰδέα μιᾶς νεωτερικότητας ἡ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται μέ τόν διαχωρισμό τῆς κοσμικῆς ἀπό τήν ἰδιωτική θρησκευτική σφαῖρα εἶναι πλέον ξεπερασμένη.

»Τό 2000 ὁ Ἰσραηλινός κοινωνιολόγος Σαμουήλ Ἐξενστάντ παρουσίασε τό διάσημο παράδειγμα τοῦ ἀποκαλούμενου «πολλαπλοῦ μοντερνισμοῦ». Σύμφωνα μέ τή θεωρία του οἱ κοινωνίες μετασχηματίζονται καί προσαρμόζονται στούς μοντέρνους καιρούς βάσει διαφορετικῶν μοντέλων. Τήν ἀντίθεση μεταξύ δύο μουσουλμανικῶν κρατῶν ἀποτελοῦν, σύμφωνα μέ τόν Τούρκο κοινωνιολόγο Οὐγκούρ Κοτσέογλου, τό Ἰράν καί ἡ Τουρκία. Στήν Τουρκία ἀπαγορεύεται στίς γυναῖκες πού ἐργάζονται στό Δημόσιο νά φορᾶνε μαντίλα ἤ τσαντόρ ἐντός τοῦ γραφείου, ἐνῶ στό Ἰράν εἶναι ὑποχρεωτικό. Τι σημαίνει αὐτό;

»Σύμφωνα μέ τόν Κοτσέογλου, ἡ ἐξουσία τοῦ κράτους σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τόν ὁρισμό τοῦ τί ἐστί κοσμικό καί τί ἐστί θρησκευτικό ἔχει νά κάνει κυρίως μέ τίς πρακτικές ἐφαρμογές. Ὁ Τοῦρκος κοινωνιολόγος ὑποστηρίζει ὅτι τό κοσμικό κράτος τῆς Ἄγκυρας ὅπως καί ἡ θρησκευτική ἀπολυτότητα τῆς Τεχεράνης συνθέτουν ἕνα περίπλοκο ὑβρίδιο μεταξύ τοῦ Ἰσλάμ καί τῆς ἠθικῆς πού διέπει τή νεωτερικότητα τῆς δυτικῆς κοινωνίας.

»Ἔτσι, τό κλασσικότερο ἴσως δυτικό γεῦμα, τό χάμπουργκερ, πωλεῖται ἀπό τά Mac Donald τῆς Τουρκίας μέχρι τά φαστφουντάδικα τῆς Τεχεράνης, μόνο πού στή δεύτερη περίπτωση, στούς τοίχους γύρω ἀπό τά ἰρανικά ταχυφαγεῖα, δεσπόζουν οἱ ἀφίσες τοῦ Ἀγιατολάχ Χομεϊνί. Κι ὅμως οἱ Ἰρανοί πίνουν ἀφειδῶς Coca Cola, τό ποτό-σύμβολο της καταναλωτικῆς κοινωνίας, μόνο πού, γιά νά μή θεωρηθοῦν βλάσφημοι, τήν ἔχουν «βαφτίσει» Zam Zam Cola. Πρόκειται γιά μία ὀνομασία τήν ὁποία ἀπέκτησε τό 1979 ἡ Pepsi Cola, τήν ὁποῖα εἶχε εἰσαγάγει στή χώρα ὁ Σάχης ἀπό τό 1954 μέχρι τήν ἀνατροπή του. Μάλιστα, ἀπό τό 2002 ἀποτελεῖ τό «ἐπίσημο» ἀναψυκτικό τῶν προσκυνητῶν στή Μέκκα.

»Εὔκολα λοιπόν μπορεῖ νά συμπεράνει κανείς ὅτι σχεδόν σέ ὁλόκληρο τόν πλανήτη, ἀπό τό Νεπάλ μέχρι τή Βραζιλία καί ἀπό τήν Τουρκία μέχρι τή Νότιο Ἀφρική, διαπιστώνει τόν ἐπανα-

προσδιορισμό μιᾶς μετριοπαθοῦς θρησκοληψίας στίς μετακοσμικές κοινωνίες.»

4. Τό Πάσχα ἑνός ἀθέου

«Σήμερα ζηλεύω τούς πιστούς, ἀκόμη καί τούς περιστασιακούς, ἐκείνους πού ἐκκλησιάζονται μόνο στόν Ἐπιτάφιο. Οἱ ψαλμωδίες, τό πάθος, ὁ Θεός πού θυσίασε τόν γιό του, οἱ εὐωδιές, τά λουλούδια, τά χωριάτικα φεγγάρια, κάτι τό ἕνα, κάτι τό ἄλλο, τό φθαρτό σαρκίο τοῦ ἐκκλησιαζόμενου σηκώνεται αἴφνης ἀπό τό ἔδαφος, αἰωρεῖται πάνω ἀπό τά ἐγκόσμια καί προσγειώνεται στό σημεῖο τῆς ἀπογείωσης, λιγουλάκι ξαλαφρωμένο, λιγουλάκι ἀλλιώτικο. Τό φθαρτό σαρκίο τοῦ ἀπίστου, ἀντιθέτως, τό δικό μου ὑπέρβαρο σαρκίο, ἀκόμη κι ἄν ἔχει συρθεῖ κακήν κακῶς στόν Ἐπιτάφιο, παραμένει πεισματικά καρφωμένο στό ἔδαφος, καθηλωμένο ἀπό τό βάρος τῆς πεποίθησης ὅτι ὅλα τούτα εἶναι μύθοι. Μύθοι ζωτικοί ἐνδεχομένως, ἀλλά μύθοι. Μόνο ὅ,τι βλέπω, ὅ,τι ἀκούω, ὅ,τι ἀγγίζω, τά ἄλλα, τό ἀόρατο, τό ἀπόκοσμο, τό μυστηριῶδες, δέν τά χωράει ὁ νοῦς μου, οὔτε κἄν αὐτή τή «νύχτα γιομάτη θάματα, νύχτα σπαρμένη μάγια».

»Ὁ Θεός δέν ὑπάρχει μέν, παρ’ ὅλα αὐτά εἶναι τόσο πανάγαθος, πού μεριμνᾶ ἀκόμη καί γιά τούς ἄθεους. Κάπως ἔτσι βρέθηκα καί ἐγώ τή Μεγάλη Τετάρτη στόν κῆπο τοῦ Μουσείου Λαϊκῶν Ὀργάνων στήν Πλάκα, γιά νά ἀκούσω τόν Δημήτρη Καταλειφό νά διαβάζει τό «Τραγούδι τῆς Φώκιας», τό «Ἔρως Ἥρως» καί τήν «Παιδική Πασχαλιά» τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Κάτι τά ἀριστουργήματα τοῦ Σκιαθίτη, ἀριστουργήματα πραγματικά καί ὄχι ἀπό αὐτά τῶν δημοσίων σχέσεων -ἀριστούργημα, χρυσέ μου, ἀριστούργημα! - κάτι ἡ ἐξαίσια ἀνάγνωση τοῦ Καταλειφοῦ, κάτι ὁ μαγικός κήπος τοῦ Μουσείου, κάτι ὁ Παρθενῶνας πού ξεπρόβαλλε στό βάθος, ἔπαθα ὁ δυστυχής στά καλά καθούμενα ὅ,τι παθαίνουν οἱ πιστοί τήν ὥρα τοῦ Ἐπιταφίου: Τό παχουλό σαρκίο μου σηκώθηκε αἴφνης ἀπό τό έδαφος καί ἄρχισε νά αἰωρεῖται πάνω ἀπό τίς κεφαλές τῶν θαμώνων, πού ἄν ἔκαναν τό λάθος νά κοιτάξουν πρός τά πάνω, θά ἀντίκριζαν θέαμα πού δέν τό ξεχνᾶς οὔτε μέ πενήντα ψυχιατρικές συνεδρίες.

»Τό βροντερό χειροκρότημα τῆς αὐλαίας μέ ἐπανέφερε ἄρδην στά γήϊνα καί οἱ εὐάριθμες ὀκάδες τῆς σάρκας μου προσγειώθηκαν στήν καρέκλα ἀπαλά - ἀπαλά, σάν πούπουλο κύκνου πού προσγειώνεται ἀνέμελα στή λίμνη. Ἤμουν εὐτυχής ὡς παιδίον, πού θά ἔλεγε κι ὁ Παπαδιαμάντης. Εὐτυχής ἀπό τή μεθυστική ἐμπειρία τῆς

πτήσης, εὐτυχής ὅμως καί ἀπό τή γνώση ὅτι ἡ μέθη μου ὀφείλεται σέ ἔργα ἀνθρώπων. Στήν ἰδιοφυΐα τοῦ συγγραφέα, στό ταλέντο τοῦ ἠθοποιοῦ, στόν ἀρχιτέκτονα πού σχεδίασε τόν ὑπέροχο κῆπο, στούς γλύπτες τοῦ Παρθενῶνα. Ἄνθρωποι σάν καί ἐμένα, ἐντάξει, λίγο καλύτεροι ἀπό ἐμένα, ἀλλά πάντως ἄνθρωποι. Οὔτε ἅγιοι, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε δαίμονες, προπαντός κανένας Θεός πού θυσιάζει τόν γιό του, γιά νά μέ σώσει. Ἄν εἶναι ἕνας πατέρας νά θυσιάσει τόν γιό του γιά μένα, καλύτερα νά πνιγῶ στίς ἁμαρτίες μου.

Καλή μας ἀνάσταση».

5. Ἡ πολιτική οἰκονομία τοῦ Πάσχα

«Ἀπό τήν Περσεφόνη μέχρι τόν Ἰησοῦ καί ἀπό τούς Ἀτζέκους μέχρι τούς ἀρχαίους Αἰγύπτιους δεκάδες θρησκεῖες παρουσιάζουν κοινές τελετές σάν τό ὀρθόδοξο Πάσχα. Καί ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα τί προκαλεῖ αὐτές τίς συμπτώσεις; Εἶναι ἡ οἰκονομία.

»**Εἶναι πρακτικά ἀδύνατο** νά ἐντοπίσεις ἕναν πολιτισμό, ὁ ὁποῖος δέν ἐπιδίωξε νά συμπυκνώσει τήν ἔννοια τῆς θλίψης τοῦ θανάτου ἀλλά καί τῆς χαρᾶς τῆς ἀναγέννησης σέ μία ἐτήσια θρησκευτική τελετή. Μιά τελετή ἡ ὁποία τίς περισσότερες φορές συμπίπτει μέ τό τέλος τοῦ χειμῶνα καί τήν ἄφιξη τῆς ἄνοιξης - τοῦ γλυκυτάτου ἔαρος.

»Ἡ σύνδεση τῶν παθῶν θεῶν καί θεανθρώπων μέ τήν ἄνοιξη ἔχει τίς ρίζες της στίς πρῶτες πρωτόγονες κοινωνίες, ὅταν τά μέλη τους ἐγκαταλείπουν τή νομαδική ζωή καί ἀνακαλύπτουν τή γεωργία καί τίς πρῶτες μορφές κτηνοτροφίας. Ἡ ζωή τους πλέον συνδέεται μέ τή σπορά, τήν ὡρίμανση, τόν θάνατο καί τήν ἀνάσταση τοῦ καρποῦ. Ἕνας κύκλος ἀπό τόν ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωση ὁλόκληρης τῆς κοινότητας. Ἕνας οἰκονομικός κύκλος, δηλαδή, ὁ ὁποῖος παίρνει τή μορφή μιᾶς «Ἱεροτελεστίας τῆς Ἄνοιξης» - ὅπως θά τήν ὀνομάσει μερικούς αἰῶνες ἀργότερα ὁ συνθέτης Ἰγκόρ Στραβίνσκι.

»Στό ἔργο του ὁ Στραβίνσκι περιγράφει τήν παγανιστική τελετή μιᾶς πρωτόγονης φυλῆς, ἡ ὁποία θυσιάζει μία νεαρή κοπέλα, πρός τιμήν τοῦ Θεοῦ τῆς Ἄνοιξης. Ἡ ἴδια ἱστορία, μέ ἐλάχιστες παραλλαγές, συναντᾶται σέ ἑκατοντάδες πρωτόγονες ὁμάδες πρίν καταλήξει στή δημιουργία τῆς Περσεφόνης, τῆς βασίλισσας τοῦ Κάτω Κόσμου, στήν ὁποῖα ἀποκρυσταλλώνεται ὁ ἀδιάλειπτος κύκλος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου ἀλλά καί τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς πού συνταράσσει τήν παραγωγική βάση τῶν πρωτόγονων καί τῶν πρώτων ἱστορικῶν κοινωνιῶν.

»Οἱ πρῶτοι μύθοι θέλουν τήν Περσεφόνη νά γεννιέται μέ παρθενογένεση ἀπό τή Δήμητρα, ἄν καί μετέπειτα στήν ἑλληνική μυθολογία θά καταγραφεῖ σάν κόρη τοῦ Δία καί τῆς Δήμητρας. Παρά τίς συνεχεῖς προτροπές μάλιστα τοῦ Νίκου Γκάτσου, τοῦ Χατζιδάκι καί τῆς Φαραντούρη νά παραμείνει στήν «ἀγκαλιά τῆς Γῆς» καί νά μήν ξαναβγεῖ «στοῦ κόσμου τό μπαλκόνι», αὐτή ἐπέμενε νά περνᾶ τόν μισό χρόνο της στή Γῆ. Πρόκειται γιά τήν ἐτήσια ἐπάνοδο τήν ὁποία οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τιμοῦσαν μέ τά ἀνθεσφόρια.

»Παρόμοιες δοξασίες, τίς ὁποῖες στή συνέχεια θά διεκδικήσει σχεδόν μονοπωλιακά ὁ Χριστιανισμός, συναντᾶμε ὅμως σέ κάθε ἀρχαῖο πολιτισμό. Ὅπως ἐξηγοῦσε ὁ Ρώσος ἐρευνητής Ἐμμανουήλ Γιοροσλάβσκι, ὅταν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνακάλυψαν τή Νότια Ἀμερική, διαπίστωσαν ὅτι λαοί, πού ὡς τότε δέν εἶχαν ἔλθει σ' ἐπαφή μέ τόν χριστιανικό κόσμο, πίστευαν μεταξύ ἄλλων στόν θεό Κβετσαλκοάτλι, ὁ ὁποῖος πέθαινε, σταυρωνόταν σέ ξύλινο σταυρό καί ἀνασταινόταν κάθε χρόνο ἤ τουλάχιστον μέχρι τή στιγμή πού οἱ Ἀζτέκοι καί συγκεκριμένα ὁ αὐτοκράτοράς τους Μοκτεζούμα Β΄ ἔπεσε θῦμα μιᾶς μικρῆς παρανόησης. Τό 1519, ὅταν ἔφτασε στά ἐδάφη τούς ὁ Ἱσπανός κατακτητής Χερνάν Κορτές, λέγεται ὅτι ὁ Μοκτεζούμα τόν πέρασε γιά μετενσάρκωση τοῦ Θεοῦ Κβετσαλκοάτλι καί, ἀντί νά πολεμήσει τούς κατακτητές, παραδόθηκε ἀμαχητί. Μιά ἱστορία (μέ ἐλάχιστη ἱστορική βάση) τήν ὁποῖα θά περιγράψει καί ὁ ὁ Νίλ Γιάνγκ ὅταν ἔγραψε τό τραγούδι τοῦ Cortez the Killer – Κορτέζ ὁ Φονιάς.

»Μαζί μέ τή νεκρανάσταση ὁ Χριστιανισμός θά ἀντιγράψει ἀπό παλαιότερες θρησκεῖες καί τό χαρακτηριστικό τῆς παρθενογένεσης, τό ὁποῖο ἔχει καί αὐτό τή βάση του στίς σχέσεις παραγωγῆς τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν. Στήν ἀρχαία Αἴγυπτο, λόγου χάρη, τιμοῦσαν τόν θεό Ὦρο, ἡ φήμη τοῦ ὁποίου θά παραμείνει ζωντανή μέχρι καί τά ἑλληνορωμαϊκά χρόνια. Ὁ Ὦρος γεννήθηκε σύμφωνα μέ τόν μύθο ἀπό παρθενογένεση, καθώς ἡ μητέρα του Ἶσις ἀντιμετώπιζε ἕνα μικρό προβληματάκι. Ὁ ἀδερφός της εἶχε κομματιάσει τόν σύζυγό της, τόν Ὄσιρι, καί τόν πέταξε στόν Νεῖλο. Ἐνῶ ὅμως ἡ Ἶσις βρήκε τά κομμάτια του καί τά ἕνωσε, διαπίστωσε ὅτι τῆς ἔλειπε τό σημαντικότερο (ἀνεπιβεβαίωτες πληροφορίες τῆς ἐποχῆς ἀνέφεραν ὅτι τό εἶχε φάει ἕνας ὀξύρρυγχος). Ὁ Θεός Ὦρος ὅμως θά γεννηθεῖ ἔστω καί χωρίς τή συμβολή τοῦ Ὄσιρι καί οἱ Αἰγύπτιοι ἁγιογράφοι τῆς ἐποχῆς θά τόν ἀπεικονίσουν στήν ἀγκαλιά τῆς βρεφοκρατούσης Ἴσιδος. Μια εἰκόνα πού, σύμφωνα μέ

τόν αἰγυπτιολόγο Erik Hornung, θά ἐπηρεάσει βαθύτατα τή χριστιανική εἰκονογραφία.

»Ὁ μῦθος τῆς παρθενογένεσης τῶν υἱῶν τῶν θεῶν, πού σύμφωνα μέ ἀρκετούς ἱστορικούς γεννιέται στήν περιοχή τῆς Μεσοποταμίας, ἐξυπηρετεῖ πολύ συγκεκριμένους στόχους γιά τή διατήρηση τῆς ἐξουσίας τοῦ ἡγεμόνα. Ὅπως ἐξηγοῦσε ὁ μεγάλος Ἕλληνας ἐρευνητής Κυριάκος Σιμόπουλος, οἱ φαραώ στήν Αἴγυπτο ἔπρεπε νά παρουσιάσουν τούς διαδόχους τοῦ θρόνου ὡς υἱούς τοῦ Θεοῦ. Σῶμα ἀπό τό σῶμα τοῦ Θεοῦ - πατέρας καί υἱός δηλαδή ἦταν ὁμοούσιοι καί αὐτό σήμαινε ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Φαραώ καί μητέρα τοῦ διαδόχου ἔπρεπε νά παραμένει παρθένος.

»Πρόκειται γιά μία μόνο ἀπό τίς τόσες παραδόσεις πού θά κληροδοτήσουν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι σέ νεότερες θρησκεῖες. Ἀπό τόν Πλούταρχο μαθαίνουμε ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι θρηνοῦσαν γιά τρεῖς ἡμέρες τόν θεό Ὄσιρι πρίν αὐτός ἀναστηθεῖ, μία συνήθεια πού, σύμφωνα μέ ἀρκετούς ἱστορικούς, ἴσως νά σχετίζεται μέ τήν ἐαρινή ἰσημερία.

»Τήν πρώτη ἡμέρα ἡ νύχτα ὑπερνικᾶ ἀκόμη τό φῶς τῆς ἡμέρας. Τή δεύτερη ἡμέρα τό φῶς καί τό σκοτάδι ἰσορροποῦν καί τήν τρίτη ἡμέρα τό φῶς τοῦ ἥλιου νικᾶ τό σκοτάδι καί τόν θάνατο χαρίζοντας τήν αἰώνια ζωή στούς πιστούς.»

6. Στά μαθηματικά ὑπάρχει Θεός

«Ὑπάρχει Θεός; Τό ἐρώτημα αὐτό ἀπασχολεῖ τούς φιλοσόφους καί τούς θεολόγους ἐδῶ καί δεκάδες αἰῶνες. Ξαφνικά πρίν ἀπό λίγους μῆνες ἐμφανίστηκε ἡ εἴδηση ὅτι δύο εὐρωπαῖοι μαθηματικοί, χρησιμοποιῶντας ἕναν ἠλεκτρονικό ὑπολογιστή καί τή σχετική θεωρία τοῦ αὐστριακοῦ μαθηματικοῦ *Κούρτ Γκέντελ,* κατάφεραν νά ἀποδείξουν μαθηματικά τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ! Τό τί ἀκριβῶς ἀπέδειξαν καί μέ ποιόν τρόπο σχετίζεται ἔμμεσα μέ τήν κατανόηση τῆς Μαθηματικῆς Λογικῆς καί τῶν κανόνων πού τή διέπουν.

Τό θεώρημα τοῦ Θεοῦ

»Λίγο πρίν ἀπό τόν θάνατό του ὁ μεγάλος αὐστριακός μαθηματικός Κούρτ Γκέντελ (Kurt Godel) δημοσιοποίησε μία μαθηματική ἀπόδειξη γιά τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ τήν ὁποία ἐπεξεργαζόταν ἐπί 30 χρόνια. Ἡ ἀπόδειξη αὐτή βασίζεται στή σύγχρονη ἀξιωματική θεμελίωση τῶν Μαθηματικῶν, ἡ ὁποία μέ τή σειρά τῆς ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀρχαιοελληνικῆς μαθηματικῆς παράδοσης καί τῆς

Γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδη. Σε αὐτόν τόν τρόπο θεμελίωσης ξεκινᾶμε μέ τή διατύπωση ἀξιωμάτων, δηλαδή ὑποθέσεων πού δέν ἀποδεικνύονται, ἀλλά φαίνονται προφανεῖς. Στη συνέχεια, μέ τή βοήθεια τῶν ἀξιωμάτων καί τῆς Μαθηματικῆς Λογικῆς, μποροῦμε νά ἀποδείξουμε θεωρήματα καί νά οἰκοδομήσουμε μία ὁλόκληρη θεωρία. Γιά παράδειγμα, ἕνα ἀπό τά πέντε ἀξιώματα τῆς Εὐκλείδειας Γεωμετρίας εἶναι τό ὅτι ὅλες οἱ ὀρθές γωνίες εἶναι ἴσες μεταξύ τους. Ὁ Γκέντελ προσπάθησε νά «ἀποδείξει» τήν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ ὡς ἕνα θεώρημα ξεκινῶντας ἀπό ἕνα σύνολο πέντε ἀξιωμάτων πού φαίνονται «προφανή» στό πλαίσιο τῆς Μαθηματικῆς Λογικῆς.

»Ἡ «ἀπόδειξη» αὐτή φάνηκε ἐξαρχῆς ὅτι εἶχε δύο ἀδύνατα σημεῖα. Πρῶτον, εἶναι ἄραγε τά ἀξιώματα ὄντως προφανή καί, δεύτερον, εἶναι ἄραγε συμβατά μεταξύ τους ὥστε νά μήν ἔχουν κρυφές ἀσυνέπειες; Γιά τό πρῶτο δέν μποροῦμε νά κάνουμε καί πολλά πράγματα, ἀφοῦ τά ἀξιώματα στά Μαθηματικά μπορεῖ νά φαίνονται «λογικά», ἀλλά κατά τά ἄλλα εἶναι αὐθαίρετα, ὁπότε ὁ Θεός ὑπάρχει ἄν τά ἀξιώματα αὐτά ἀληθεύουν. Τό δεύτερο ὅμως ἀποτέλεσε ἀντικείμενο ἔρευνας γιά πάνω ἀπό 40 χρόνια ἐπειδή ἔπρεπε νά ἀποδειχθεῖ ὅτι τά πέντε αὐτά ἀξιώματα δέν περιέχουν κρυφές ἀντιφάσεις καί ἄρα εἶναι αὐτοσυνεπή.

»Τό κατόρθωμα τῶν δύο εὐρωπαίων μαθηματικῶν, τοῦ Γερμανοῦ **Κρίστοφ Μπεντζμίλερ** (Christoph Benzmiiller) καί τοῦ Αὐστριακοῦ **Μπροῦνο Βολτσετνλόγκελ Παλέο** (Bruno Woltzenlogel Paleo), ἦταν ὅτι κατάφεραν νά ἀναπαραστήσουν τά ἀξιώματα τοῦ Γκέντελ καί τούς συλλογισμούς του μέ μαθηματικά σύμβολα. Στή συνέχεια, μέ τή βοήθεια ἐξειδικευμένου λογισμικοῦ πού χειρίζεται ἔννοιες λογικῆς σέ ἠλεκτρονικό ὑπολογιστή, μπόρεσαν νά διαπιστώσουν ὅτι τά ἀξιώματα δέν περιέχουν κρυφές ἀντιφάσεις καί νά ἐπιβεβαιώσουν τήν ἀπόδειξη τοῦ θεωρήματος.

Ἰδέα μέ ἀρχαῖες βάσεις

»Θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, πέρα ἀπό τό καθαρά μαθηματικό μέρος, ἡ βάση τῆς ἀπόδειξης τοῦ Γκέντελ περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ δέν ἦταν ἐντελῶς καινούργια ἀφοῦ ἔμοιαζε μέ τό ἐπιχείρημα τοῦ ἄγγλου θεολόγου καί φιλοσόφου τοῦ 11ου αἰῶνα *Ἀνσέλμου τοῦ Καντέρμπουρι*, τό ὁποῖο, μέ τή σειρά του, βασίζεται στή μέθοδο τῆς «εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς» τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων φιλοσόφων καί μαθηματικῶν. Ὁ συλλογισμός τοῦ Ἀνσέλμου ἦταν ὁ ἑξῆς:

1. Ὁ Θεός εἶναι ἡ ὑπέρτατη ὕπαρξη.

2. Ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει στή σκέψη μας.
3. Μια ὕπαρξη πού ὑπάρχει τόσο στή σκέψη ὅσο καί στήν πραγματικότητα εἶναι ἀνώτερη ἀπό μία ὕπαρξη πού ὑπάρχει μόνο στή σκέψη.
4. Ἄν ὁ Θεός ὑπῆρχε μόνο στή σκέψη μας, τότε θά μπορούσαμε νά συλλάβουμε τήν ἰδέα μιᾶς ἀνώτερης ὕπαρξης ἡ ὁποῖα ὑπάρχει καί στήν πραγματικότητα.
5. Ἀλλά δέν μποροῦμε νά φανταστοῦμε μία ὕπαρξη ἀνώτερη ἀπό τόν Θεό.
6. Ἄρα ὁ Θεός ὑπάρχει στήν πραγματικότητα.

»Ἡ βασική συνεισφορά τοῦ Γκέντελ ἦταν ἡ μαθηματική περιγραφή τοῦ παραπάνω συλλογισμοῦ καί εἰδικά τῶν σημείων 3 καί 4. Ἐκεῖ χρησιμοποίησε τήν ἔννοια τῆς πιθανῆς ἀλήθειας μιᾶς πρότασης, ἡ ὁποῖα ἐπεκτείνει τήν ἀριστοτελική λογική πού δέχεται ὅτι μία πρόταση εἶναι εἴτε ἀληθής, εἴτε ψευδής.

1+1 *κάνουν* 2;

»Ὁ Γκέντελ ἔγινε διάσημος σέ νεαρή ἡλικία ὅταν διατύπωσε τό περίφημο «θεώρημα τῆς μή πληρότητας». Συνέπεια τοῦ θεωρήματος αὐτοῦ εἶναι ὅτι, στό πλαίσιο τῆς «Ἁπλῆς Ἀριθμητικῆς» τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἡ ὁποία βασίζεται σέ ἀξιώματα ὅπως τό γνωστό «1+1=2», ὑπάρχουν προτάσεις πού δέν εἶναι δυνατόν νά διαπιστώσουμε ἄν ἀληθεύουν ἤ ὄχι βασιζόμενοι μόνο στά ἀξιώματα αὐτά. Οἱ προτάσεις αὐτές χαρακτηρίζονται ἀπό μία αὐτοαναφορά καί τό πιό γνωστό ἀνάλογο τους στό πλαίσιο τῆς ἁπλῆς λογικῆς εἶναι τό παράδοξο τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνα φιλοσόφου Εὐβουλίδη, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο «ἄν κάποιος παραδεχθεῖ ὅτι ψεύδεται, αὐτό πού λέει εἶναι ἀλήθεια ἤ ψέμα;». Ἡ πρόταση αὐτή «ὁδηγεῖ σέ φαῦλο κῦκλο, ἀφοῦ ἄν ἡ πρόταση εἶναι ἀληθής συμπεραίνουμε ὅτι ὁ συνομιλητής μας ψεύδεται, ἐνῶ ἄν ἡ πρόταση εἶναι ψευδής συμπεραίνουμε ὅτι ὁ συνομιλητής μας λέει τήν ἀλήθεια. Τό θεώρημα τῆς μή πληρότητας τοῦ Γκέντελ εἶχε σοβαρότατες συνέπειες στή θεμελίωση τῶν Μαθηματικῶν μέ βάση τήν ἀξιωματική μέθοδο, ἡ ὁποία στή δεκαετία τοῦ 1920 φαινόταν ὅτι θά κατάφερνε νά ἑνοποιήσει ὅλους τούς κλάδους αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης σε ἕνα ἑνιαῖο οἰκοδόμημα. Παράλληλα ὅμως ὑπῆρξε ὁ λόγος πού τοῦ προσφέρθηκε τό 1940 μία θέση στό Ἰνστιτοῦτο Προχωρημένων Σπουδῶν τοῦ Πρίνστον, ὅπου καί παρέμεινε ὡς καθηγητής ὡς τόν θάνατό του τό 1978. Ἡ συνεισφορά τοῦ Γκέντελ στή θεμελίωση τῆς Μαθηματικῆς Λογικῆς ἀναγνωρίστηκε ἐπανειλημμένως, μέ

σημαντικότερο κατά τή γνώμη μου τό βραβεῖο Ἀϊνστάιν τοῦ Ἰνστιτούτου πού τοῦ ἀπονεμήθηκε τό 1951 ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἀϊνστάιν, ὁ ὁποῖος ἦταν συνάδελφός του σέ αὐτό τό ἵδρυμα καί στενός φίλος του.

»Οἱ συνθῆκες θανάτου τοῦ Γκέντελ ἦταν πολύ ἀσυνήθιστες καί ἀποτέλεσαν τήν ἔμπνευση γιά τό θεατρικό ἔργο «Δέκατη ἕβδομη νύχτα» τοῦ Ἀπόστολου Δοξιάδη. Ὁ Γκέντελ ἔπασχε ἀπό ἕλκος τοῦ δωδεκαδακτύλου καί ἀκολουθοῦσε, μέ δική του πρωτοβουλία, μία πολύ αὐστηρή δίαιτα. Σιγά-σιγά ἄρχισε νά πιστεύει ὅτι τόν δηλητηριάζουν καί κατέληξε νά ἀρνεῖται νά φάει τό φαγητό του. Τό ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς κατάστασης, θά ἔλεγε κανείς, ἀποτέλεσε τό κορυφαῖο λογικό παράδοξο *ὑλοποιημένο* - καί ὄχι *διατυπωμένο* - ἀπό τόν θεμελιωτή τῆς Μαθηματικῆς Λογικῆς. Ἄν δέν ἔτρωγε, ἦταν *σίγουρο* ὅτι ὁ Γκέντελ θά πέθαινε ἀπό ἀσιτία. Ἄν ἔτρωγε *ἴσως* νά πέθαινε ἀπό δηλητηρίαση - ἀλλά καί ἴσως ὄχι. Ὁ Γκέντελ, πέρα ἀπό κάθε λογική, διάλεξε ἐνσυνείδητα τήν πρώτη ἐπιλογή - καί πέθανε ἀπό ἀσιτία.»

7. Ὁ αἱρετικός Ἀλαίν ντέ Μποττόν: «Τρέφω σεβασμό γιά τήν θρησκεία, ἁπλῶς δέν ἀποδέχομαι τή μεταφυσική της διάσταση».

«Ὁ Ἀλαίν ντε Μποττόν, διάσημος συγγραφέας ἀλλά καί φιλόσοφος, μπορεῖ νά μήν πιστεύει στόν Θεό, ἀναγνωρίζει ὅμως τή θετική συνεισφορά τῆς πίστης καί τῆς Ἐκκλησίας στό κοινωνικό σύνολο καί παροτρύνει νά υἱοθετηθοῦν οἱ ἀξίες αὐτές στήν καθημερινότητα μας.

Γιατί ἕνας ἄθεος, ὅπως ἐσεῖς, ὑπερασπίζεται θρησκευτικές ἰδέες καί πρακτικές;

»Στό βιβλίο μου ὑποστηρίζω ὅτι ἡ πίστη στόν Θεό, γιά μένα, ὅπως καί γιά πολλούς ἄλλους, εἶναι ἁπλῶς ἀδύνατη. Ταυτόχρονα, θέλω νά ἐπισημάνω ὅτι, ὅταν ἀπομακρύνεις τόν ἑαυτό σου ἀπό τήν πίστη, προκύπτουν κάποιοι ἰδιαίτεροι κίνδυνοι. Δεν εἶναι ἀπαραίτητο ὅτι θά ὑποκύψουμε σέ αὐτούς, ἀλλά δέν παύει νά εἶναι ὑπαρκτοί καί πρέπει νά τούς γνωρίζουμε. Ἀρχικά, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τοῦ ἀτομικισμοῦ, δηλαδή ἡ τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου στό ἐπίκεντρο τῶν πάντων. Δεύτερον, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς τυφλῆς ἐμπιστοσύνης στήν τεχνολογική τελειότητα, δηλαδή τῆς πεποίθησης ὅτι ἡ ἐπιστήμη καί ἡ τεχνολογία μποροῦν νά ξεπεράσουν ὅλα τά ἀνθρώπινα προβλήματα καί ὅτι εἶναι ζήτημα

χρόνου μέχρι οἱ ἐπιστήμονες νά μᾶς θεραπεύσουν ἀπό τά ἀνθρώπινα πάθη. Τρῖτον, χωρίς τόν Θεό, εἶναι εὐκολότερο νά χαθεῖ ἡ σωστή προοπτική, δηλαδή νά θεωρήσουμε τήν ἐποχή μας ὡς τό ἅπαν, νά ξεχάσουμε τήν προσωρινότητα τοῦ παρόντος καί νά πάψουμε νά ἐκτιμοῦμε τή μικροσκοπική (μέ τήν καλή ἔννοια) φύση τῶν ἐπιτευγμάτων μας. Καί τέλος, χωρίς τόν Θεό, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νά ἐξαλειφθεῖ ἡ ἀνάγκη γιά ἀλληλοκατανόηση καί ἠθική συμπεριφορά. Εἶναι σημαντικό νά τονίσουμε ὅτι μπορεῖ κάποιος νά μήν πιστεύει σέ τίποτα καί νά τηρεῖ ὅλες αὐτές τίς ζωτικές ἀρχές (ὅπως, βέβαια, μπορεῖ νά εἶναι πολύ θρῆσκος, ἀλλά κατά τά ἄλλα τέρας). Ἤθελα ἁπλά νά ἐπιστήσω τήν προσοχή σέ κάποια χάσματα, σέ κάτι ἀπό αὐτά πού χάνουμε ὅταν ἀπορρίπτουμε κάθετα τόν Θεό. Σίγουρα μποροῦμε νά τόν ἀπορρίψουμε, μέ μεγάλη ὅμως συμπόνια, ἐνσυναίσθηση, νοσταλγία, φροντίδα καί σκέψη.

Ἐπιλέξατε νά μήν ἐρευνήσετε τό ἐρώτημα τῆς ὕπαρξης ἤ μή Θεοῦ καί τῆς θεόσταλτης φύσης τῆς θρησκείας. Γιατί μία τόσο ἀνορθόδοξη ἐπιλογή;

»Εἶμαι ἕνας μετριοπαθής ἄθεος. Δέν νιώθω τήν ἀνάγκη νά κοροϊδέψω ὅσους ἐμμένουν στήν πίστη τους. Πραγματικά διαφωνῶ μέ τόν ἐπιθετικό τόνο μερικῶν ἄθεων πού ἀντιμετωπίζουν τή θρησκεία σάν ἀνόητο παραμύθι. Τρέφω βαθύτατο σεβασμό γιά τή θρησκεία, ἁπλῶς δέν ἀποδέχομαι τή μεταφυσική διάστασή της. Ὁπότε ἡ θέση μου εἶναι ἀσυνήθιστη: εἶμαι ταυτόχρονα γεμάτος σεβασμό, ἀλλά καί πλήρως ἀσεβής. Τό πραγματικό θέμα δέν εἶναι ἄν ὑπάρχει ἤ ὄχι Θεός, ἀλλά ποιά κατεύθυνση θά πάρει ὁ προβληματισμός κάποιου ἀπό τή στιγμή πού θά ἀποφασίσει ὅτι δέν ὑπάρχει. Τό πρόβλημα πού ἐρευνᾶ τό βιβλίο μου εἶναι ὅτι πρέπει νά μπορεῖς νά παραμείνεις ἕνας ἀκλόνητος ἄθεος ἀλλά καί νά ἀποδέχεσαι ὁρισμένα σημεῖα τῆς θρησκείας ὡς χρήσιμα, ἐνδιαφέροντα καί παρήγορα, καθώς καί νά σέ ἀπασχολεῖ ἡ δυνατότητα τῆς εἰσαγωγῆς ὁρισμένων ἰδεῶν καί πρακτικῶν της στήν κοσμική κοινωνία.

Ποιές ἦταν οἱ προσωπικές σας ἐμπειρίες σέ σχέση μέ τή θρησκεία ὅταν μεγαλώνατε;

»Μεγάλωσα σέ ἕνα ἀκραιφνῶς ἀθεϊστικό περιβάλλον, ὡς γιός δύο μή θρησκευόμενων Ἑβραίων πού τοποθετοῦσαν τή θρησκευτική πίστη περίπου στό ἴδιο ἐπίπεδο μέ τήν ὕπαρξη τοῦ Ἅϊ-Βασίλη. Θυμᾶμαι τόν πατέρα μου νά τσακώνεται μέ τήν ἀδελφή μου κι ἐκείνη νά φτάνει νά ξεσπᾶ σέ κλάματα, σέ μία προσπάθεια νά ξεριζώσει ἀπό μέσα της τή μάλλον μετριοπαθή ἄποψη πῶς, κάπου

στό σύμπαν, ἴσως καί νά ὑπῆρχε ἕνας ἀσκητικοῦ τύπου Θεός. Ἡ ἀδελφή μου ἦταν τότε ὀκτώ ἐτῶν. Ὅταν οἱ γονεῖς μου ἀνακάλυπταν ὅτι κάποια μέλη τοῦ κοινωνικοῦ τους κύκλου ἔτρεφαν κρυφά θρησκευτικά αἰσθήματα, ἄρχιζαν νά τούς ἀντιμετωπίζουν μέ τόν οἶκτο πού συχνά ἐπιφυλάσσουμε σέ ὅσους πάσχουν ἀπό κάποια ἐκφυλιστική ἀσθένεια, καί, ἀπό ἐκεί καί πέρα, ἀρνοῦνταν νά τούς πάρουν στά σοβαρά. Ἄν καί ἐπηρεάστηκα ἔντονα ἀπό τίς ἀπόψεις τους, γύρω στά 25 μου πέρασα μία κρίση πίστης. Οἱ αμφιβολίες μου γεννήθηκαν ἀρχικά ὅταν πρωτάκουσα τίς καντάτες τοῦ Μπαχ, ἀναπτύχθηκαν περισσότερο βλέποντας τίς διάφορες Παναγίες τοῦ Μπελίνι καί μέ κυρίευσαν ὁλοκληρωτικά ὅταν ἦρθα σέ ἐπαφή μέ τήν ἀρχιτεκτονική ζέν. Δέν αἰσθάνθηκα ποτέ νά κάμπτεται ἡ βεβαιότητά μου ὅτι Θεός δέν ὑπάρχει. Ἁπλῶς ἔνιωσα νά ἀπελευθερώνομαι, σκεπτόμενος πως ἴσως ὑπάρχει τρόπος νά ἀσχοληθείς μέ τή θρησκεία δίχως τήν ὑποχρέωση νά συμμεριστεῖς τό ὑπερφυσικό της περιεχόμενο. Ἀποδέχθηκα ὅτι ἡ συνεχής ἀντίστασή μου στίς θεωρίες γιά μεταθανάτια ζωή ἤ γιά ἐπουράνιες ὑπάρξεις δέν θά εἶχε ὡς συνακόλουθο νά ἀπορρίψω τή μουσική, τά οἰκοδομήματα, τίς προσευχές, τίς τελετουργίες, τίς γιορτές, τούς ἱερούς τόπους, τά προσκυνήματα. τά θρησκευτικά δείπνα καί εἰκονογραφημένα χειρόγραφα τῶν διαφόρων δογμάτων.

Εἴχατε ποτέ κάτι πού νά μοιάζει, ἔστω, μέ θρησκευτική ἐμπειρία;

»Ποτέ, ἀλλά μπορῶ νά καταλάβω τι ἐννοοῦν ὅταν λένε πῶς αἰσθάνεσαι μικρός μέσα στό τεράστιο σύμπαν καί τήν εὐχαρίστηση πού πηγάζει ἀπό ἕνα τέτοιο συναίσθημα. Γνωρίζω ἐπίσης αὐτό τό αἴσθημα ὅταν βρίσκομαι εἴτε μέσα σέ ἐκκλησίες, καθεδρικούς ναούς κ.ά. εἴτε τή νύχτα κάτω ἀπό τόν ἔναστρο οὐρανό. Τις περισσότερες φορές τό νά σε μειώνουν εἶναι κάτι πολύ δυσάρεστο, ἀλλά, ὅταν αὐτό πού σέ κάνει νά νιώθεις μικρός εἶναι κάτι εὐγενές, ὄμορφο καί καλό. τότε ὑπάρχει μία αἴσθηση θαυμασμοῦ καί ἐσωτερικῆς γαλήνης. Φαντάζομαι ὅτι αὐτό εἶναι ἕνα συναίσθημα κοινό τόσο στούς ἄθεους ὅσο καί στούς θρησκευόμενους.

Θεωρεῖτε ὅτι οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά εἶναι καλοί καί συμπονετικοί χωρίς τούς ἐπιβεβλημένους κανόνες τῆς θρησκείας;

»Ἅπαξ καί περάσουμε τήν ἡλικία τῶν 12 ἐτῶν, σπανίως μᾶς προτρέπουν πιά νά εἴμαστε καλοί. Περιμένουν ἀπό ἐμᾶς νά

καταβάλλουμε προσπάθειες σέ διάφορους τομείς (κυρίως αὐτόν τῆς ἐργασίας), ἀλλά ἡ ἰδέα πως σπαταλοῦμε ἐνέργεια ἤ σκέψη προκειμένου νά ἀσκήσουμε τήν τέχνη τῆς καλοσύνης ἀκούγεται παράξενη, σχεδόν ἀλλόκοτη. Ἡ ἀντίληψη τοῦ νά προσπαθείς νά εἶσαι «καλός ἄνθρωπος» ἐγείρει ὅλων τῶν εἰδῶν τούς ἀρνητικούς συσχετισμούς. Θεωρείται συνακόλουθο τῆς εὐλάβειας, τῆς σοβαροφάνειας, τῆς ἀτολμίας καί τῆς ἀπάρνησης τοῦ σεξ. Ἄν ἀναγγείλεις ὅτι ἀσκεῖς τό σώμα σου, θά προσελκύσεις ζήλια καί θαυμασμό. Ἄν ἀνακοινώσεις ὅτι ἀσκεῖς τόν χαρακτήρα σου, θά σέ περάσουν γιά τρελό. Ἡ μόνη ἐξαίρεση πού παρατηρεῖται σέ αὐτή τήν ἀπουσία ἐνδιαφέροντος γιά τήν ἐφαρμογή τῆς ἠθικῆς πηγάζει ἀπό τή θρησκεία. Γενικῶς οἱ θρησκεῖες, ὅποιες διαφωνίες κι ἄν ἔχει κάποιος μέ τούς ὁρισμούς τους περί τοῦ καλοῦ ἤ μέ τήν πρακτική ἐφαρμογή τούς, δέν σταματοῦν νά ἐνθαρρύνουν τούς πιστούς τους νά εἶναι καλοί. Τούς παρέχουν, ἀκόμα καί ὁδηγίες καί τελετουργικές πράξεις καί, μέσω τῶν κηρυγμάτων, τούς ζητοῦν νά ἐπαναλάβουν τίς διδασκαλίες τούς στίς προσευχές καί στούς ὕμνους τους.

»Ἀκόμα καί γιά κάποιον πού ὑπήρξε ἄθεος σέ ὁλόκληρη τή ζωή του, ὑπάρχει κάτι ἐνδιαφέρον σέ αὐτές τίς προσπάθειες. Γι' αὐτόν ἡ θρησκευτική ἠθική δέν μπορεῖ φυσικά νά προέρχεται ἀπό τόν Θεό, ἀλλά ἔχει θεσπιστεῖ ἀπό τίς πρῶτες κοινότητες προκειμένου νά ἐλέγξει τίς βίαιες παρορμήσεις τῶν μελῶν της καί νά καλλιεργήσει σέ αὐτούς ἀντίθετα ἤθη, ἁρμονίας καί συγχώρεσης. Οἱ προτροπές γιά συμπόνια καί ὑπομονή προέκυψαν ἀπό τή συνειδητοποίηση ὅτι ἐπρόκειτο γιά ἀρετές ἱκανές νά παρεμποδίσουν τίς κοινωνίες ἀπό τή διάσπαση καί τήν αὐτοκαταστροφή. Αὐτοί οἱ κανόνες ὑπῆρξαν τόσο ζωτικοί γιά τήν ἐπιβίωσή μας, ὥστε γιά χιλιετίες δέν τολμούσαμε νά παραδεχθοῦμε ὅτι τούς δημιουργήσαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀπό φόβο μήπως αὐτό τούς καθιστούσε τρωτούς σέ ἐπικρίσεις καί ἀσεβή μεταχείριση. Ἔπρεπε νά προσποιοῦμαστε ὅτι ἡ ἠθική πήγαζε ἀπό τούς οὐρανούς γιά νά τή θωρακίσουμε ἀπέναντι στή νωθρότητα καί στήν ἀδιαφορία μας.

»Ἀκόμα κι ἄν τώρα συνειδητοποιοῦμε ὅτι οἱ ἠθικοί κανόνες ὑπῆρξαν δικά μας κατασκευάσματα δέν τολμοῦμε νά ἀπομακρυνθοῦμε ἀπό αὐτούς. Χρειαζόμαστε συνεχείς παροτρύνσεις πού νά μᾶς ὑπενθυμίζουν πῶς ἀκόμα κι ἄν δέν πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεός πού βάζει τό χέρι του, πρέπει νά εἴμαστε συμπονετικοί καί δίκαιοι. Δεν συνετιζόμαστε πλέον ἀπό τήν ἀπειλή τῆς Κόλασης ἤ τήν ὑπόσχεση τοῦ Παραδείσου, πρέπει ἁπλά νά θυμόμαστε ὅτι ἐμείς οἱ ἴδιοι ἐπιλέγουμε τό εἶδος τῆς ζωῆς μας, τό ὁποῖο κάποτε

φανταζόμασταν ὅτι τό ἀπαιτοῦσαν ἀπό ἐμάς ὁρισμένα ὑπερφυσικά ὄντα.

Ἐκτιμάτε ὁρισμένες πλευρές τῆς θρησκείας, ἀλλά δέν θεωρεῖτε ὅτι σέ μία χώρα ὅπως ἡ Ελλάδα οἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καί κράτους εἶναι προβληματικές;

»Πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι τό κράτος καί ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά διαχωρίζονται. Γι' αὐτό ἦταν ἰδιαίτερα εὐφυής ἡ ρήση τοῦ Ἰησοῦ «Απόδοτε τά τοῦ καίσαρος τῷ καίσαρι καί τά τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

Τί πιστεύετε γιά τήν ἑλληνική οἰκονομική καί κοινωνική κρίση;

»Λυπᾶμαι πολύ γιά ὅλους τούς Ἕλληνες πού ὑποφέρουν ἀπό αὐτήν. Πιστεύω ὅτι ἡ κρίση άρχισε ἐπειδή ὑπάρχει ἡ πεποίθηση σέ πολλούς Ἕλληνες -καί ἴσως πολύ βάσιμα- ὅτι τό κράτος εἶναι ὁ ἐχθρός καί ὄχι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ συλλογικοῦ καλοῦ. Ὁπότε ἡ φοροδιαφυγή δέν εἶναι παράβαση καθήκοντος καί ἔλλειψη ὀρθοφροσύνης καί πατριωτισμοῦ (κάτι πού καταλογίζουν οἱ Βρετανοί σέ ὅσους δέν πληρώνουν φόρους), ἀλλά κοινή λογική. Αὐτό ὁδήγησε σέ τεράστια ἐλλείμματα καί συνεχή ἔνταση μεταξύ τοῦ κράτους καί τοῦ λαοῦ. Πρόκειται γιά μία πολύ θλιβερή κατάσταση.

Ποιές κρίνετε ὅτι εἶναι ἐκείνες οἱ θρησκευτικές πρακτικές πού ἡ ἐφαρμογή τους θά μποροῦσε νά βοηθήσει στήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῆς Ἑλλάδας;

»Νομίζω ὅτι ἕνα μεγάλο πρόβλημα παγκοσμίως εἶναι ἡ ὀργή καί φταῖνε τά Μέσα Ἐνημέρωσης, πού κατά μεγάλο μέρος μᾶς παγιδεύουν σέ αὐτούς τούς ἀτέρμονες κύκλους ἀνώφελης ἐλπίδας καί ὀργῆς. Μας ἐξάπτουν καθημερινά μέ τήν ὑπόσχεση μιᾶς δραστικῆς ἀλλαγῆς καί βελτίωσης. Ξεχωρίζουν καί ἀνάγουν ὁρισμένους πολιτικούς σε ὁραματιστές καί ἐκφράζουν τήν πεποίθηση ὅτι αὐτοί μποροῦν, μέσα σέ μερικούς μήνες ὑπουργικῆς θητείας, νά μεταμορφώσουν θεμελιωδῶς τό κράτος. Περιμένουν μέ κομμένη τήν ἀνάσα τήν ἔλευση τοῦ νέου ἐπικεφαλής τῆς κεντρικῆς τράπεζας, πού ἴσως μπορέσει νά ἀπελευθερώσει τίς ναρκωμένες δραστηριότητες τοῦ καπιταλισμοῦ. Μᾶς πάνε σέ διεθνείς συνδιασκέψεις, ὅπου μᾶς ὠθοῦν νά πιστέψουμε ὅτι οἱ σύνεδροι ἔχουν τήν ἱκανότητα, μέσα σέ τρεῖς μέρες διαπραγματεύσεων, νά ἐπιλύσουν τά σημαντικότερα ζητήματα τῆς ὑφηλίου γιά τήν οἰκονομία, τή φτώχεια στήν Ἀφρική ἤ τό φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου. Μοιάζει

σάν νά μᾶς καλοῦν καθημερινά νά γίνουμε μάρτυρες στήν ὁλική ἀναγέννηση τῆς ἀνθρωπότητας. Καί μετά ὅλα καταρρέουν. Ὁ πολιτικός ἀποδεικνύεται ἀνόητος καί ἀπορρίπτεται ὡς ρηχός καί νάρκισσος, ὁ διοικητής τῆς κεντρικῆς τράπεζας λέει ὅτι ἡ συμπεριφορά τῆς ἀγορᾶς τῶν ὁμολόγων εὐθύνεται γιά τούς συγκρατημένους χειρισμούς του, οἱ συνδιασκέψεις ἀναλώνονται σέ ἀσήμαντες ἀντιπαραθέσεις καί ἀποκαλύπτεται ὅτι μερικοί ἀπό τούς συμμετέχοντες σέ αὐτές φούσκωσαν μέ ὑπέρογκα ποσά τόν λογαριασμό τους τοῦ ξενοδοχείου. Καταλήγουμε νά νιώθουμε πῶς παρακολουθοῦμε, ἀνήμποροι, ἀνθρώπους νά πνίγονται ἀπό τήν ἄλλη πλευρά τοῦ γυαλιοῦ. Αὐτό πού οἱ ειδήσεις δέν ἀναφέρουν ποτέ εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο τά πράγματα δέν ἀλλάζουν ἀποφασιστικά καί πού ἡ μεγάλη δύναμη καί οἱ ποικίλες πηγές πλούτου δέν μποροῦν νά λύσουν, μέ μία κίνηση, τά προβλήματά μας. Σπανίως ἀφήνουν νά ἐννοηθοῦν οἱ πραγματικοί λόγοι γιά τούς ὁποίους κάποιες ἀποφάσεις εἶναι «δύσκολες». Μας ἀφήνουν ἀντιθέτως νά συμπεράνουμε, μέ ὅλο καί πιό διογκούμενη ὀργή, ὅτι κάθε τρέχον πρόβλημα εἶναι ἀποτέλεσμα δικῆς μας ἀκραίας τεμπελιᾶς, βλακείας ἤ κακοβουλίας καί θά μποροῦσε νά λυθεῖ μέ μερικά σχετικά ἀποφασιστικά καί ἁπλά βήματα ἀπό κάποιον ἄνθρωπο ἔξυπνο καί πολυμήχανο (ἴσως ἀπό τόν ἴδιο τόν δημοσιογράφο). Τό σημαντικότερο γεγονός τῆς πολιτικῆς ζωῆς, τό ὁποῖο σχεδόν κανένας εἰδησεογραφικός ὀργανισμός δέν τολμᾶ νά ἀναγνωρίσει, καθώς αὐτό θά διέψευδε τίς μισές εἰκασίες καί ἀπογοητεύσεις πού διαδίδει, εἶναι ὅχι σέ πολλούς ἀπό τούς σημαντικότερους τομεῖς τῆς πολιτικῆς τίποτε δέν μπορεῖ νά γίνει γρήγορα. Θα ἦταν ἀδύνατον γιά τόν ὁποιονδήποτε - ὄχι μόνο γιά τόν ἕναν ἤ τόν ἄλλο βλάκα - νά ἀλλάξει ἄμεσα καί γρήγορο τά δεδομένα ἤ σύμφωνα μέ τίς χρονικές προσδοκίες τῶν εἰδησεογραφικῶν κυκλωμάτων. Σέ μερικά προβλήματα, αὐτό πού χαρακτηρίζεται ὡς «λύση, ἀπαιτεῖ ἄλλα 100 ἤ καί περισσότερα χρόνια μέ σταδιακές ἀλλαγές, καί ὄχι ἕναν μεσσιανικό ἡγέτη, μία διεθνή συνδιάσκεψη ἤ ἕναν σύντομο πόλεμο. Μέσα στή φαινομενική αἰσιοδοξία τους, οἱ ειδήσεις εἶναι ἕνας ἀπόγονος τοῦ Διαφωτισμοῦ, πού ἔχει χάσει ὅμως τίς ψευδαισθήσεις του ἀρνούμενος νά συμβιβαστεῖ μέ τήν ἀνθρώπινη φύση, ἐπιτρέπει στίς ἐλπίδες μας νά συνθλίβονται συνεχῶς πάνω στούς ἴδιους ὑφάλους καλωσορίζει τήν κάθε μέρα μέ μία ψεύτικη ἀγγελική ἀθωότητα, μόνο καί μόνο γιά νά ὑποδαυλίσει τήν ὀργή μας καί γιά νά διαψεύσει τελικά τίς αὐταπάτες μας τό ἴδιο βράδυ.

Συχνά ἀναφέρετε στό βιβλίο σας γνωστά μυθιστορήματα καί ποιήματα. Ποιά ἀπό αὐτά θά βάζατε στό προσωπικό σας εὐαγγέλιο;

»Ἐκτιμῶ ἰδιαίτερα τόν Πλάτωνα, τόν Σενέκα, τόν Μοντέν καί τόν Νίτσε. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι αὐτοί οἱ φιλόσοφοι ἔγραψαν γιά ὅλους καί ἔδιναν ἔμφαση στά πιό ἐπείγοντα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητας. Ἦταν τό ἀντίθετο τῶν φιλοσόφων πού ἀνθοῦν στά πανεπιστήμια. Ἦταν φιλόσοφοι πού βίωναν τήν καθημερινότητα καί πίστευαν, ὅπως κι εγώ, στή μεταμορφωτική δύναμη τῆς σκέψης».

8. Μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ

«Τά Εὐαγγέλια μοῦ προκαλοῦν πλήξη, ὅπως καί ἡ Βίβλος, ὅπως τό Κοράνι, ὅπως ὅλα τά θρησκευτικά κείμενα. Γραμμένα ἀπό θρησκευόμενους καί γιά θρησκευόμενους. Γραμμένα ἀπό μαθητές καί γιά νά κάνουν καί ἄλλους μαθητές. «Ἀποκάλυψη», λένε, ἀλλά τά ἀληθινά τούς ὀνόματα εἶναι προσηλυτισμός, εὐπιστία, προπαγάνδα. Ποιό φιλολογικό εἶδος εἶναι περισσότερο ὕποπτο; Ποιά ἀνάγνωση εἶναι περισσότερο βαρετή; Μερικές σελίδες ἀποτελοῦν ἐξαίρεση, στόν Ἐκκλησιαστή ἤ ὁρισμένες φορές στά Εὐαγγέλια. Ἀλλά συχνότερα πόση θρησκοληψία καί πόση πλήξη μετά ἀπό μερικές σελίδες!

»Πόση ευχαρίστηση ἔνιωσα ἐγκαταλείποντας τήν Καθολική Ἐκκλησία, γύρω στά δεκαοχτώ μου χρόνια, πόση ἀγαλλίαση ὅταν ἀνακάλυψα τούς Ἕλληνες! Ἡ ἐλευθερία ἑνός Ἐπίκουρου, ἑνός Ἀριστοτέλη, ἡ γενναιότητά τους, τό θάρρος τους, ἡ οξυδέρκειά τους! Ἦταν γιά μένα ἡ Ἀναγέννησή μου μετά τόν Μεσαίωνα τῆς παιδικῆς μου ηλικίας. Ἑλληνικό φῶς: φῶς τοῦ λόγου. Ἀγαποῦσα κυρίως τούς ὑλιστές. Αὐτοί δέν προσποιοῦνταν ὅτι συνομιλοῦσαν ἐμπιστευτικά μέ τόν καλό Θεό. Ἡ ἀνθρωπότητα τούς ἀρκοῦσε. Ὁ κόσμος τούς ἀρκοῦσε. Διαβάζοντάς τους καί διαβάζοντας παράλληλα τόν Σπινόζα, τόν Μαρξ καί τόν Φρόιντ, ἔγινα μέσα σέ λίγα χρόνια ἔντονα ἀντιχριστιανός. Ἦταν ἡ ὀργή τοῦ ἀποστάτη. Αὐτό πού μέ ὁδήγησε σέ περισσότερη μετριοπάθεια, σέ περισσότερη κατανόηση, ἦταν κυρίως ἡ ἀνάγνωση δύο βιβλίων, πού διέφεραν πολύ μεταξύ τους, ἀλλά ἦταν καί τά δύο ἐξαιρετικά. Τό ἕνα καθαρά ἱστορικό καί ἀκαδημαϊκό: «Ὁ Χριστός καί ἡ σωτηρία τῶν ἀδαῶν στόν Σπινόζα» τοῦ Ἀλεξάντρ Ματερόν. Τό ἄλλο πιό ἐλεύθερο, πιό προσωπικό, συγκλονιστικά ὡραῖο: «Οἱ Θεοί» τοῦ Ἀλέν.

»Τί ἀνακάλυψα σέ αὐτά: Ὅτι αὐτή ἡ φιλοσοφία πού ἀγαποῦσα τόσο, αὐτή ἡ σοφία τῆς ἀγάπης (Σπινόζα) ἤ τῆς φιλίας (Ἐπίκουρος), δέν ἦταν πολύ μακρινή, ὡς πρός τό ἀνθρωπιστικό της περιεχόμενο, ἀπό τό πνεῦμα τῶν Εὐαγγελίων, ἀπό «τό πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ», ὅπως έλεγε ὁ Σπινόζα, τουλάχιστον ἄν ἤξερε νά τήν ἀποσπάσει κανείς ἀπό τίς ἐκκλησίες καί νά τήν καθαρίσει ἀπό τή δεισιδαιμονία. Ἤ γιά νά τό πῶ διαφορετικά: ὅτι ὅλα ἦταν ἀληθινά σέ αὐτήν τή θρησκεία, ὅπως καί σέ ἄλλες, ἐκτός ἀπό τήν ἴδια τή θρησκεία. Πάρτε τόν χριστιανισμό, ἀφαιρέστε τόν Καλό Θεό, τήν Ἀνάσταση, τήν Ἄμωμο Σύλληψη » κ.λπ. καί θά ἔχετε μία ἀρκετά ὀρθή συνόψιση. Στό βάθος αὐτό καταδεικνύει ὁ Σπινόζα στή «Θεολογικοπολιτική πραγματεία» του.

»Αὐτό μέ συμφιλίωσε μέ τήν πίστη τῆς παιδικῆς μου ηλικίας ἤ μᾶλλον μέ τήν ἠθική πού τήν συνόδευε καί κυρίως αὐτό μέ ὁδήγησε στόν Χριστό ἤ τουλάχιστον σέ μία ὁρισμένη εἰκόνα του, πού εἶχα σχηματίσει ἀπό τότε πού ἤμουν παιδί: ἐκείνη ἑνός ἐλεύθερου καί τρυφεροῦ ἀνθρώπου, πού προτιμοῦσε τήν ἀγάπη ἀπό τήν ἰσχύ καί πού θανατώθηκε φρικτά, ἀτιμωτικά, πάνω σέ ἕνα σταυρό. Εἶναι τό ἀντίθετο τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ, τοῦ ἐκδικητή Θεοῦ, δέν εἶναι πλέον καθόλου ἕνας Θεός καί εἶναι ὁ μόνος πού μέ συγκινεῖ. Ὅσο γιά τόν ἱστορικό Ἰησοῦ, δέν ξέρω γιά αὐτόν περισσότερα ἀπό ὅσα ξέρουν ὅλοι, δηλαδή σχεδόν τίποτα. Ἄν ἐμπιστευτοῦμε τά Εὐαγγέλια, ἔχουμε τήν ἐντύπωση ἑνός συμπαθοῦς ἀλλοπαρμένου, ἑνός εἴδους περιοδεύοντος ἱεροκήρυκα, προφανῶς εἰλικρινοῦς, προφανῶς ἀνιδιοτελοῦς, ὁ ὁποῖος ἀνήγγελλε σέ ὅλους τήν ἐπικείμενη Δευτέρα Παρουσία ἤ τό τέλος τοῦ χρόνου.

»Τό ὅτι ἔκανε λάθος εἶναι ἀρκετά σαφές καί δέν ἔχει μεγάλη σημασία. Θέλω νά πιστεύω ὅτι στήν πορεία κατάλαβε, ὅτι κατέληξε νά κατανοήσει πως τό ουσιώδες δέν ἦταν αὐτό: ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν ἦταν ἐκείνη πού θά ἐρχόταν ἀλλά αὐτή πού ἤδη εἶχε ἀρχίσει. Ἀντικείμενο ὄχι ἐλπίδας, ἀλλά ἀγάπης, ὄχι πίστης, ἀλλά γνώσης. «Θέλω νά πιστεύω», πού σημαίνει ὅτι δέν γνωρίζω τίποτα γι' αὐτό. Ἀλλά αὐτός εἶναι ὁ Χριστός πού ἀγαπῶ, αὐτός πού μέ διέπλασε σιγά σιγά, αὐτός πού μέ συνοδεύει καί ὁ μόνος πού μέ φωτίζει. Εἶναι ὁ Χριστός τοῦ Σπινόζα, εἶναι ὁ Χριστός τοῦ Ἀλέν: τό γυμνό μωρό ἀνάμεσα στό βόδι καί τό γαϊδούρι, τό πνεῦμα τό σταυρωμένο ἀνάμεσα στούς δύο ληστές. Εἶναι ἑπομένως ὁ Χριστός ὅλου τοῦ κόσμου -ἡ φάτνη, ὁ Γολγοθᾶς-, ἐκεῖνος τῶν μύθων καί τῶν θρύλων, ὁ μόνος πού γνωρίζουμε, ὁ μόνος στό βάθος πού ἔχει σημασία, ἀπελευθερωμένος ὅμως ἀπό τή θρησκεία καί χωρίς νά ὑπόσχεται τίποτε ἄλλο - ὅπως οἱ Ἕλληνες, ὅπως οἱ ἀληθινοί

δάσκαλοι- καί καμιά ἄλλη Βασιλεία ἐκτός ἀπό ἐκείνη στήν ὁποῖα ἤδη βρισκόμαστε. Εἶναι αὐτό πού ὁ Γκιγιεμίν στό βιβλίο του «Ἡ ὑπόθεση Ἰησοῦς» ἀποκαλοῦσε εὔλογα « ἡ μεγάλη ἀποκάλυψη πού ἔφερε ὁ Ναζωραῖος», ἡ ὁποία θά ἔλεγα ὅτι θέτει τέρμα κατά τή γνώμη μου σέ κάθε ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκεία καί μάλιστα σέ κάθε θρησκεία.

»Ἄν ἡ Βασιλεία εἶναι μέσα μας (« ἐντός ὑμῶν ἐστίν») καί ἀν βρισκόμαστε στή Βασιλεία, πρός τι ἡ πίστη καί ἡ ἐλπίδα; Πλέον ἡ πίστη δέν εἶναι τίποτα, τό πᾶν εἶναι ἡ γνώση. Πλέον ἡ ἐλπίδα δέν εἶναι τίποτα, τό παν εἶναι ἡ ἀγάπη. Αὐτό ὑποδεικνύει τόν δρόμο στόν ὁποῖο βρισκόμαστε ἤδη, στόν ὁποῖο βαδίζουμε ὅπως μποροῦμε, μέσα στήν κούραση, μέσα στά βάσανα, μέσα στήν ἀγωνία καί μερικές φορές μέσα στή χαρά. Αὐτό εἶναι πού ἔχω ἀποκαλέσει ἡ σοφία τῆς ἀπελπισίας, τήν ὁποῖα ὁ Χριστός θά ἀποκαλοῦσε μάλλον ἡ σοφία τῆς ἀγάπης καί βέβαια αὐτός θά εἶχε δίκιο. Τίποτα στό ὁποῖο νά πιστέψουμε, τίποτα στό ὁποῖο νά ἐλπίσουμε. Δέν ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία ἀπό τό νά ζοῦμε, δέν ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία ἀπό τό νά ἀγαπᾶμε. Ἡ Βασιλεία εἶναι ἐδῶ κάτω στή γῆ. Ἡ αἰωνιότητα εἶναι τό τώρα. Αὐτό δέν σημαίνει ὡστόσο ὅτι ὁ κόσμος εἶναι Θεός. Κανένας πανθεϊσμός δέν ὑπάρχει στόν Ἰησοῦ, καμιά λατρεία τῆς φύσης, καμιά εἰδωλολατρία τοῦ πραγματικοῦ. Ὁ κόσμος εἶναι ὑποταγμένος στή δύναμη, στήν ἐξουσία, στή βία - ὁ Θεός ὄχι. Ἡ φύση εἶναι ἄγρια, ἄδικη, ἀδιάφορη -ὁ Θεός ὄχι.

»Πρέπει ὅμως νά πιστέψουμε στόν Θεό σάν κάτι τό ὁποῖο ὑπάρχει, εἶναι παντοδύναμο, ὑπερβατικό; Ὁ Ἰησοῦς ἀναμφίβολα θά ἀπαντοῦσε ναί, τουλάχιστον ἀν ἐμπιστευτοῦμε γιά ἄλλη μία φορά τά Εὐαγγέλια. Ἦταν ἕνας εὐσεβής Ἰουδαῖος. Γιατί θά ἀπαρνιόταν τήν πίστη τῶν προγόνων του; Τό ὅτι μπορεῖ κανείς νά ἀντλήσει ἀπό τά Εὐαγγέλια μία θεολογία ἤ πολλές μᾶς λέει πολλά γιά τήν ἀνθρώπινη δημιουργικότητα. καί τό ὅτι τόσα καλά πνεύματα μπόρεσαν νά πιστέψουν στήν Ἁγία Τριάδα, στήν ἐνσάρκωση τοῦ Χριστοῦ, στήν ἀνάστασή του, μᾶς λέει πολλά γιά τήν κοινή μας τύφλωση, γιά τήν ἀνάγκη μας νά πιστεύουμε καί νά ἐλπίζουμε. Αὐτό θά μᾶς ἔκανε νά χαμογελάσουμε, ἄν οἱ συνέπειες δέν εἶχαν ὑπάρξει τόσο φρικτές.

»Ἡ Ἱερά Ἐξέταση, οἱ θρησκευτικοί πόλεμοι, αἰῶνες μίσους καί φανατισμοῦ... Τό ἀληθινό μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀλλοῦ. Εἶναι προφανῶς ἕνα μήνυμα καλοσύνης, δικαιοσύνης, συμπόνιας. Αὐτά τά τρία μηνύματα συναντιοῦνται ἤ μάλλον συναποτελοῦν ἕνα: δέν ὑπάρχει ἄλλη βασιλεία ἐκτός ἀπό την ἀγάπη, τή δικαιοσύνη, τή συγχώρεση καί γι' αὐτό ἡ Βασιλεία δέν εἶναι αὐτοῦ τοῦ κόσμου

οὔτε βρίσκεται σέ ἕναν ἄλλο κόσμο, ἀλλά εἶναι στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, «ἐντός ἡμῶν», ἤ ἀλλιῶς δέν ὑπάρχει.»

9. Ἡ ἐσωτερική ἀναγέννηση

«Σέ μία σκηνή τῆς ταινίας «Σολάρις» (1972) τοῦ Ἀντρέι Ταρκόφσκι παρακολουθοῦμε τήν ἐπώδυνη, ἀγωνιώδη ἀνάσταση μιᾶς γυναίκας. Στό φιλμ, ὁ μυστηριώδη, πηχτός ὠκεανός πού περιβάλλει τόν πλανήτη Σολάρις «διαβάζει» τό ὑποσυνείδητο τῶν κοσμοναυτῶν φέρνοντας στήν ἐπιφάνεια μορφές ἀπό τό παρελθόν τους. Ὁ νεοφερμένος στόν διαστημικό σταθμό Κρις Κέλβιν παρακολουθεῖ ἔντρομος τή γυναίκα πού κάποτε αὐτοκτόνησε ἐξαιτίας του νά πεθαίνει ξανά (πάλι ἐξαιτίας του) καί νά ξαναζωντανεύει μπροστά του. Ὅπως καί ἡ γέννηση, ἔτσι καί ἡ ἀναγέννηση περιέχει πόνο καί ἀγωνία. Εἶναι κάτι πού ἀντιβαίνει κάθε φυσικό -ἀκόμα καί ἠθικό- νόμο. Καί ὅμως ἡ ἰδέα τῆς ἀνάστασης -τῆς ἀνέλπιστα ἀναίρεσης τοῦ ὁριστικοῦ πού χαρακτηρίζει τόν θάνατο- εἶναι κομβικῆς σημασίας γιά τόν χριστιανισμό. Ἀναστάσιμα ἐπεισόδια ἐξάλλου ἀπαντοῦν καί σέ μύθους τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς.

Ὁ κύκλος τῆς ζωῆς

»Ἐνδεικτικά, ἡ μυθολογία τῶν Φοινίκων παρουσιάζει τήν Ἀστάρτη νά εἶναι ἐρωτευμένη μέ τόν Ἄδωνι, μέ τόν ὁποῖο εἶναι ταυτόχρονα ἐρωτευμένη ἡ Περσεφόνη. Ὁ Δίας λύνει τή διαφορά ὁρίζοντας ὅτι ὁ Ἄδωνις θά μένει τό φθινόπωρο καί τόν χειμώνα μέ τή βασίλισσα τοῦ Ἄδη καί τήν ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι θά ἐπιστρέφει στήν Ἀστάρτη. Στή δέ μυθολογία τῆς Φρυγίας, ὁ Θεός πού πεθαίνει εἶναι ὁ Ἄττις, ἡ θεά πού τόν φέρνει στή ζωή ἡ Κυβέλη καί κάθε χρόνο στά τέλη τοῦ Μάρτη στή Φρυγία τελοῦνταν ὀργιαστικές τελετές γιά τόν θάνατο καί τήν ἀνάστασή του. Ἀπό τά παραπάνω, γίνεται φανερό ὅτι οἱ «ἀναστάσεις» ἤ οἱ σχετιζόμενες μέ αὐτές τελετές συμπίπτουν πάντοτε μέ τήν ἐποχή τῆς ἄνοιξης - ὅπως καί τό χριστιανικό Πάσχα. «Οὐσιαστικά, αὐτό πού κρύβεται πίσω ἀπό ὅλους αὐτούς τούς μύθους τῶν θεῶν πού πεθαίνουν καί ἀνασταίνονται εἶναι ὁ ἴδιος ὁ κύκλος τῆς φύσης, μέ τήν ετήσια περιοδική του κίνηση ἀπό τή βλάστηση καί τήν ἀνάπτυξη στή γήρανση καί στόν θάνατο κ.ο.κ καί ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νά ἀναπαραστήσει καί νά ἐνισχύσει τή συνέχιση αὐτοῦ τοῦ κύκλου» (Σ. Ψάλτου, «Θρησκειολογικό Λεξικό», Ἑλληνικά Γράμματα).

»Ἀπό αὐτή τήν ἔννοια τοῦ κύκλου, ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νά βγαίνει σιγά σιγά μέσω τοῦ ζωροαστρισμοῦ, ὅπου γιά πρώτη φορά

ἐμφανίζεται ἡ ἰδέα τῆς γραμμικά πορείας τοῦ χρόνου, ἡ ἰδέα τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως καί τῆς ἀνάστασης τῶν νεκρῶν. Καθώς ἔχουμε πιά περάσει μέσα σέ μυθολογίες πού κυριαρχοῦνται ἀπό τό αἴτημα τῆς λύτρωσης, ὁ χαρακτήρας τῆς ἀνάστασης μετατοπίζεται: ἀπό συμβολική ἀναπαράσταση τοῦ κύκλου τῆς φύσης γίνεται αἴτημα ἐξόδου ἀπό αὐτόν. Στούς μεσσιανικούς ψαλμούς προαναγγέλλεται ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάσταση τοῦ πάσχοντος δούλου (Ησ. 52,13,53,10) καί ταυτόχρονα προαναγγέλλεται ἡ ἀνάσταση τῶν δικαίων στή μεσσιανική ἐποχή.

»Ἡ ἀνάσταση ὡς νίκη ἐναντίον τῶν φυσικῶν νόμων καί τοῦ κακοῦ πού ὑπάρχει σέ aurous πέρασε ἀπό τήν ἰουδαϊκή στή χριστιανική γραμματεία. Στήν Καινή Διαθήκη συναντᾶμε πέντε ἀφηγήσεις ἀνάστασης νεκρῶν ἀπό τόν Ἰησοῦ ἤ τούς Ἀποστόλους, μέ πιό γνωστή ἐκείνη τοῦ Λαζάρου (Ιω. 11,17-45). Ὡστόσο, τό ἀπόλυτο θεμέλιο τῆς χριστιανικῆς θεολογίας εἶναι ὁ θάνατοι καί ἡ ἀνάσταση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ, πού θά γίνει ἡ κεντρική διδασκαλία τῆς νέας θρησκείας, ὅπως φαίνεται ἀπό τά πρῶτα κηρύγματα τοῦ Πέτρου καί τοῦ Παύλου στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

»Σύμφωνα μέ τούς Mircea Eliade καί loan P. Couliano («Λεξικό τῶν θρησκειῶν», μτφρ. Εὐάγγελος Γαζῆς, ἐκδ. Χατζηνικολῆ), «ὁ Παῦλος ἦταν αὐτός πού τοποθέτησε τήν Ἀνάσταση στό ἐπίκεντρο τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος». Ὡς γνωστόν, οἱ μαθητές τοῦ Ἰησοῦ δηλώνουν ὅτι ἀναστήθηκε ὕστερα ἀπό τρείς ἡμέρες καί ὅτι ἔζησε μαζί τους γιά σαράντα ἡμέρες ἀκόμη (οἱ ἀπόκρυφες παραδόσεις τῶν γνωστικῶν μᾶς δίνουν ἕναν πολύ μεγαλύτερο ἀριθμό ἡμερῶν). Τό ἐρώτημα ἐάν ἡ Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ συνέβη πραγματικά ἐλάχιστη σημασία ἔχει γιά τόν σκεπτόμενο ἄνθρωπο, θρησκευόμενο ἤ μή. Τό ἐνδιαφέρον στοιχεῖο ἐδώ δέν εἶναι τό ἀπίθανο συμβάν, ἀλλά ἡ ἀφήγηση γύρω ἀπό τήν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νά σπάσει τά δεσμά του, νά ὑπερβεῖ τά ὅριά του, ἔστω καί μεταφορικά. Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος, αὐτός ὁ «ἰδιοφυής ἰδεολόγος τοῦ χριστιανισμοῦ», δέν ἐνδιαφερόταν ἰδιαίτερα γιά γεγονότα, γιά τή διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, τήν ὁποῖα πολύ σπάνια παραθέτει, ἤ τά περιστατικά τῆς ἐπίγειας ζωῆς του. «Ἀκόμα κι ἄν γνωρίζαμε κάποτε τόν Χριστό κατά σάρκα», γράφει στούς Κορίνθιους πιστούς, «σήμερα δέν τόν ξέρουμε μέ αὐτήν τή μορφή». Ὅπως γράφει ἡ Κάρεν Ἄρμστρονγκ: «Ὁ Παῦλος εἶχε μετατρέψει τόν Ἰησοῦ στόν διαχρονικό, μυθικό ἥρωα πού πεθαίνει κι ἀνασταίνεται σέ καινούργια ζωή. [...] Οἱ χριστιανοί... ἤξεραν ὅτι αὐτά ὁ μῦθος εἶναι ἀληθινός ὄχι λόγῳ τῶν ἱστορικῶν ἀποδείξεων, ἀλλά γιατί εἶχαν οἱ ἴδιοι πράγματι μεταμορφωθεῖ. Μ’ αὐτή τήν ἔννοια ὁ

θάνατος καί ἡ "ἀνάστασή" του Ἰησοῦ ἦταν ἕνας μύθος: εἶχε συμβεῖ μία φορά στόν Ἰησοῦ καί ἔκτοτε συμβαίνει συνεχῶς («Σύντομη ἱστορία τοῦ μύθου», μτφρ. Λεων. Καρατζᾶς. ἐκδ. Ὠκεανίδα).

»Σέ μία ἐποχή ἀπομάγευσης εἶναι δύσκολο νά κατανοήσει κανείς τό εἶδος τῆς ἀνατροπῆς πού συνιστᾶ ἡ ἰδέα τῆς ἀνάστασης. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Πινδαρος διασώζει ἕναν μύθο (Πυθιονίκης. στ. 55), στόν ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀσκληπιός ἐπανέφερε στή ζωή κάποιον ἄνθρωπο πού εἶχε πεθάνει ἔναντι χρηματικῆς ἀμοιβῆς. Ἡ πράξη αὐτή ὅμως θεωρήθηκε ὅτι ἀνατρέπει τή φυσική τάξη τῶν πραγμάτων, γι' αὐτό καί ὁ Ἀσκληπιός δέχθηκε πλήγματα ἀπό τούς κεραυνούς τοῦ Διός. Μέσα ἀπό αὐτή τήν προοπτική μιᾶς ἀδιανόητης μετατροπῆς φυσικῶν νόμων προσεγγίζει ἀκόμα καί τό θαῦμα τῆς ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου ὁ Ρώσος συγγραφέας Λεονίντ Ἀντρέγιεφ (1871-1919) μέ τή «λοξή» νουβέλα «Λάζαρος».

Ἐσωτερικό σπινθήρισμα

»Τό αἱρετικό κείμενο ξεκινᾶ μετά τό θαῦμα τῆς ἀνάστασης ἀποτυπώνοντας μέ πολλή φαντασία ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ καθημερινότητα ἑνός θνητοῦ πού ἐπέστρεψε ἀπό τό ἐπέκεινα. Στήν οὐσία, παρουσιάζει τόν ἀναστημένο Λάζαρο σάν ἕναν ἀπόβλητο πού προκαλεῖ τρόμο σέ ὅλους: «Ἀκόμα κι ὁ ἴδιος ὁ θάνατος νά περνοῦσε, δέν θά φοβούνταν περισσότερο οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδή ἴσαμε τότε ἦταν ἔτσι τά πράγματα, ὥστε ὁ θάνατος ἦταν γνωστός μονάχα στούς νεκρούς καί ἡ ζωή γνωστή μονάχα στούς ζωντανούς, κι ἀνάμεσά τους δέν ὑπῆρχε καμιά γέφυρα. Αὐτός ὅμως ὁ παράξενος ἄνθρωπος γνώρισε τόν θάνατο καί τούτη ἡ γνώση του ἦταν αἰνιγματική καί καταραμένη». Ἔτσι, οἱ πάντες ἀποστρέφονται τό βλέμμα τοῦ Λάζαρου, «τά σκοῦρα καί φοβερά κρύσταλλα μέσα ἀπό τά ὁποῖα κοιτοῦσε τούς ἀνθρώπους τό ἴδιο τό ἀσύλληπτο Ὑπερπέραν».

»Βεβαίως, ἡ ἀφήγηση τῆς Ἀνάστασης τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ ἀπέχει ἔτη φωτός ἀπό αὐτόν τόν ἀπόκοσμο τρόμο. Ἔτσι ὅπως ὁ καθένας ἀπό ἐμᾶς κουβαλάει ἤδη μέσα του τό τέλος του (θνητοί γάρ ἄρα δυνάμει νεκροί, ἀνά πᾶσα στιγμή), ὅλο τό ἀφήγημα τῶν Παθῶν συνιστᾶ θρίαμβο ἐπί τῆς φθορᾶς, ἐπί τῆς ἄρνησης αὐτῆς τῆς ἀνυπέρβλητης ἐνέργειας πού λέγεται ζωή. Εἶναι τό ἐσωτερικό σπινθήρισμα πού χρειαζόμαστε κάθε μέρα - ἕως τήν τελευταία.»

10.Προελαύνει ὁ σύγχρονος σκοταδισμός

Θρησκευτικός ἰδεαλισμός

«Ἡ θρησκεία εἶναι μορφή πνευματικῆς οἰκειοποίησης τῆς φύσης καί τῆς κοινωνίας, ἰδεαλιστικοῦ χαρακτήρα. Ὁ ἰδεαλισμός, σέ ἀντιδιαστολή μέ τόν ὑλισμό, στό βασικό ζήτημα τῆς φιλοσοφίας, θεωρεί ὅτι ἡ συνείδηση καθορίζει τό εἶναι καί ὄχι τό ἀντίστροφο. Ἡ θρησκεία εἶναι μία ἰδιόμορφη ἔκφραση τοῦ ἀνορθόλογου ὑποκειμενικοῦ ἰδεαλισμοῦ. Ἀκόμη κι ὅταν ἀναγνωρίζει τήν ἀνεξάρτητη ἀπό τό πνεῦμα ὕπαρξη τῆς πραγματικότητας αὐτή ἡ παραδοχή ἰσχύει ὡς πρός τόν ἄνθρωπο. Ἀντίθετα, ὡς πρός τό Θεό θεωρεῖ ὅτι ἡ πραγματικότητα δέν εἶναι ἀνεξάρτητη, ἀλλά ἀποτελεῖ δημιούργημα τοῦ θεῖου πνεύματος στό ὁποῖο μάλιστα παρεμβαίνει καί στό διηνεκές κατά τό δοκοῦν. Ἀλλά καί τοῦ ἀνθρώπου ἡ σχέση μέ τό εἶναι (φύση - ἱστορία) καθορίζεται θεία χάριτι μέ τήν παρέμβασή του στή φύση καί τήν ἱστορία, ὄχι μέ βάση τούς νόμους τους, ἀλλά κατά τό δοκοῦν καί ἡ βούληση τοῦ θείου. Ἀλλά καί στή γνωστική διαδικασία ἡ θρησκεία χαρακτηρίζεται ἀπό τόν ἀνορθολογισμό. Δεν θεωρεῖ ὅτι ἡ γνώση εἶναι προϊόν τῆς ἐμπειρίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἀποδεικτικῆς λογικῆς (τυπικῆς καί διαλεκτικῆς) ἀλλά ἀνορθολογικῆς κατά κανόνα διαδικασίας πού βασίζεται στή διαίσθηση τό βίωμα, τήν ἀποκάλυψη, τό ὅραμα, τό θαῦμα. Ὁ Θεός, ἀφοῦ ἔχει δημιουργήσει τόν κόσμο καί τόν δημιουργεῖ, τόν γνωρίζει καί τόν ἀποκαλύπτει στούς ἐκλεκτούς του (τό παρόν ἀλλά καί τό μέλλον) μέ ἐντολή νά μεταφέρουν τήν θεία ἀποκάλυψη καί ἐντολή του στούς ἀνθρώπους καί θά τούς πείσουν νά ἐνεργήσουν σύμφωνα μέ τή θεία βούληση. Ἄρα, ἡ θρησκεία ἔχει ἀνορθολογικό χαρακτήρα οὐσιαστικά καί εἶναι ἀσύμβατη μέ τήν ἐπιστήμη.

»Χαρακτηριστική ἔκφραση τοῦ γνωστικοῦ ἀνορθολογισμοῦ ἀποτελοῦν οἱ φράσεις «πίστευε καί μή ἐρεύνα», «μακάριοι οἱ πτωχοί τῷ πνεύματι» καί πού ἀναγορεύουν τόν ὀρθολογισμό σέ ἐλάττωμα, ἄν ὄχι σέ ἁμάρτημα. Ὁ θρησκευτικός ἰδεαλισμός ἔχει πνευματικές καί κοινωνικές ρίζες. Στό ἀνθρώπινο πνεύμα ἐνυπάρχουν ψυχολογικά χαρακτηριστικά, ὅπως ἡ πίστη, ἡ βούληση τό συναίσθημα ἀλλά καί διανοητικά στοιχεία, ὅπως οἱ ἀντιλήψεις, οἱ ἔννοιες κ. ἄ. Μέ γνώμονα τόν ψυχονοητικό ὁπλισμό τοῦ ἀνθρώπου ὁ Φόυερμπαχ ὅρισε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τό Θεό, προβάλλοντας τίς πνευματικές του ἰδιότητες σ’ ἕνα πλασματικό ὄν, καί ὄχι ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο. Οἱ κοινωνικές ρίζες τοῦ θρησκευτικοῦ ἰδεαλισμοῦ ἀνάγονται κυρίως στήν ταξική διαίρεση τῆς κοινωνίας. Οἱ κυρίαρχες τάξεις ἔχουν τήν τάση καί τό συμφέρον νά

ἀποκρύπτουν τίς ἀντιθέσεις, νά τίς κάνουν στή θεία θέληση, στή δημιουργία τῆς κοινωνίας μέ τίς ἀντιθέσεις τῆς, σύμφωνα μέ τή θέληση τοῦ θείου στήν ὁποῖα πρέπει νά συμμορφώνονται οἱ ἄνθρωποι καί νά μή διανοοῦνται κἄν ὅτι μποροῦν νά παραβιάσουν τήν κοινωνική τάξη, πού ἔχει ορίσει ὁ Θεός. Σύμφωνα μέ τίς ταξικές αὐτές ἀντιλήψεις ἡ θέση καί ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου στήν ἐπίγεια ζωή καθορίζονται ἀπό τή θεία μοίρα ἐνῶ ἡ τύχη, στή μετά θάνατον ζωή καθορίζεται ἀπό τή συμπεριφορά του ἀπέναντι στούς ἠθικούς νόμους πού ἔχει ὁρίσει τό ὑπέρτατο πνεῦμα καί πού ἀφοροῦν βέβαια καί τήν κοινωνική καί πολιτική τάξη. Ἡ ἱστορική ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νά ἑρμηνεύσει ἐπαρκῶς τή φύση καί τήν κοινωνία καί νά ρυθμίσει μέ συνειδητό καί ἐπωφελή τρόπο τή σχέση του μέ αὐτές τόν ὠθεῖ στήν ἐπινόηση τῆς θρησκείας καί τοῦ ὑποκειμένου της, τοῦ Θεοῦ, στόν ὁποῖο προβάλλει καί ἀναθέτει αὐτό τό ἔργο, τή γνώση δηλαδή τῆς φύσης καί τῆς κοινωνίας καί τή ρύθμιση τῆς σχέσης του μέ τή φύση καί τήν κοινωνία.

»Το θρησκευτικό φαινόμενο στίς πολυποίκιλες μορφές του, ἔχει παγιωθεῖ στίς ταξικές κοινωνίες, ἀποτελεῖ κυρίαρχη τῆς κρατοῦσας ἰδεολογίας. Τό θρησκευτικό φαινόμενο λόγῳ τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτήρα του γνωρίζει ἔξαρση σέ περιόδους κρίσης καί ὄξυνσης τῶν ἀντιθέσεων. Ἀπεναντίας, σέ περιόδους σχετικά ὁμαλῆς ἀνάπτυξης, προοδευτικῶν καί δημοκρατικῶν κατακτήσεων, πολιτιστικῆς ἀνόδου, παρουσιάζεται πτώση τοῦ φανατισμοῦ καί τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου. Στά χρόνια τοῦ Μεσαίωνα κυριαρχεῖ ἄγριος σκοταδισμός, θρησκοληψία, φανατισμός, δεισιδαιμονίες καί προλήψεις. Ἡ Ἱερή Ἐξέταση τρομοκρατεῖ τούς κριτικά σκεπτόμενους. Ἡ μισαλλοδοξία βασιλεύει. Στό ὄνομα τῆς χριστιανικῆς πίστης ἄγριοι πόλεμοι ξεσπᾶνε (Νύχτα Ἁγίου Βαρθολομαίου - Σταυροφορίες). Στήν Ἀναγέννηση ἀπεναντίας, ἡ ἀνάδυση τῆς προοδευτικῆς τότε ἀστικῆς τάξης, ὁδηγεῖ σέ μία ἐκκοσμίκευση, σέ μία στροφή στά ἐγκόσμια, στήν ἀνοχή καί προστασία τῆς ἀντίθετης γνώμης καί στάσης, σέ ἐξανθρωπισμό τοῦ δικαίου (Βολταίρος - Μπεκαρία), σέ ἄνθηση τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν μέ ἑστίαση στό νατουραλισμό καί τή χαρά τῆς ζωῆς, καί ἀποστασιοποίηση, σχετική ἀπό τή μεταφυσική.

»Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, παρόμοια ἀντιστροφή παρατηρεῖται στόν καπιταλισμό τίς τελευταίες δεκαετίες σέ ἀντίθετη κατεύθυνση. Στήν περίφημη τριακονταετία μετά τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εἶχε ἐπέλθει κατίσχυση τοῦ ὀρθολογικοῦ ἐπί τοῦ ἀνορθολογικοῦ, πού ἑδραζόταν σέ τρεῖς καίριους πυλῶνες:

Στήν ἐκρηκτική ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνικῆς πού ἀντικειμενικά περιόριζε τόν ζωτικό χῶρο τῆς μεταφυσικῆς καί τοῦ ὑπερβατισμοῦ. Στήν ἀκμή τοῦ ἀριστεροῦ ὁράματος, πού παρά τίς ἐκφυλιστικές ἀσθένειες τοῦ «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ» καί τήν ἐνσωματωτική πορεία τῆς δυτικῆς Ἀριστερᾶς, ἀπέπνεε γιά τίς μάζες τό ἄρωμα μιας ἐναλλακτικῆς ἐπίγειας κοινωνίας. Ἀκόμη, στόν μετανεωτερικό, ὑπαρξιακό, πολιτικό καί πολιτιστικό ριζοσπαστισμό τῆς νεολαίας, πού ἀμφισβητοῦσε τή συμβατικότητα τοῦ κατεστημένου καί ἀναζήτησε μέ ἐξεγέρσεις ἕναν ἀντικομφορμιστικό τρόπο ζωῆς. Ἀπό τή δεκαετία ὅμως τοῦ '80 καί ἐφεξῆς ἐκδηλώνεται μία κατά κύματα καπιταλιστική κρίση σέ ὅλα τά ἐπίπεδα: οἰκονομικό, κοινωνικό, ἐργασιακό, περιβαλλοντικό, πολιτικό, ἐθνικό, ἰδεολογικό, ἠθικό.

»Ἡ πολυεπίπεδη καί παρατεταμένη κρίση κλονίζει τήν ἐμπιστοσύνη στίς ἀναπτυξιακές δυνατότητες τῆς ἐπιστήμης, στή δύναμη τῶν ρυθμιστικῶν κοινωνικῶν κανόνων, στήν οἰκονομία τῆς ἀγορᾶς καί τίς καταναλωτικές δυνατότητες. Ἡ Αριστερά σέ μία καθοδική πορεία, χάνει τήν αἴγλη καί τήν ἐλπίδα τῆς ἐναλλακτικῆς δυνατότητας. Ἡ νεολαία παθητικοποιεῖται, βυθίζεται στήν ἀνεργία, ἕνα τμῆμα της μέ ἀνώτερες ἱκανότητες ἕλκεται ἀπό τό οἰκονομικό καί κοινωνικό status τῶν γιάπηδων. Τό ἔδαφος κλονίζεται, καταρρέει. Οἱ βεβαιότητες κλονίζονται. Ὁ ἐργαζόμενος καταφεύγει στή σταθερότητα, ὅπως βαυκαλίζεται, τῆς θρησκείας. Τή στροφή πρός τή θρησκεία ἐνθαρρύνει καί ἡ ἀλλαγή πολιτικῆς τῆς θρησκευτικῆς ἡγεσίας, ὅπως καί ἡ παγκοσμιοποίηση καί μετανάστευση. Ἡ ἐκκλησιαστική ἡγεσία υἱοθετεῖ μία πολιτική στροφή πρός τόν κοινωνικό καί πολιτικό χῶρο. Ἡ παραδοσιακή ἄποψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἀσχολεῖται μέ τή σωτηρία τῆς ψυχῆς καί ὄχι μέ τά ἐγκόσμια, ἐγκαταλείπεται. Ἐπικρατεῖ πλέον ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά παρεμβαίνει στά προβλήματα τῆς φτώχειας καί τῆς περιθωριοποίησης. Ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ κράτους πρόνοιας ἀπό τόν ὁλοκληρωτικό καπιταλισμό ἐπιφορτίζει τήν Ἐκκλησία μέ ἕνα εὐρύ φάσμα καθηκόντων, πού ἀνυψώνει τό κύρος καί τήν ἐπιρροή τῆς στις μάζες τῶν ἐξαθλιωμένων. Ἡ θρησκευτικότητα στήν Εὐρώπη ἐνισχύεται ἐμμέσως καί ἀπό τή μετανάστευση, τεράστιων μαζῶν ἀπό τήν Ἀσία καί τήν Αφρική, μέ ἰσχυρή θρησκευτική συνείδηση παράδοσης καί ἀντίξοης διαβίωσης.

»Τη θρησκευτικότητα ἐνισχύει καί ἡ παγκοσμιοποίηση, δημιουργῶντας ὑβρίδια. Ἀναπτύσσεται μία τάση συγκρητισμοῦ τῆς χριστιανικῆς πίστης μέ ἰδέες καί πρακτικές δάνειες ἀπό τό βουδδισμό, τόν ταοϊσμό, τόν ἰνδουϊσμό. Αὐτά τά ὑβρίδια ἁπλου-

στεύουν τή θρησκευτική διαδικασία, ἐνισχύουν τόν προσωπικό χαρακτήρα της, προσδίδουν σέ αὐτήν νέο ἐνδιαφέρον.

»Στήν ἐποχή τῆς συσσώρευση προβλημάτων καί ἐρωτημάτων, ἀβεβαιότητας καί φόβου, δέν ἀναγεννάται ἁπλῶς ἡ θρησκευτικότητα, τό κοινό δέν ἀναζητᾶ ἁπλῶς θρησκευτικές ἀπαντήσεις στά προβλήματά του, δέν προτιμᾶ ἁπλῶς, ὅπως ἔλεγε ὁ Καστοριάδης, τήν πίστη ἀπό τή γνώση. Ἀναπτύσσεται καί ἕνας ἰσχυρός ἀνορθολογισμός πού ἀπορρίπτει τίς λογικές ἑρμηνείες, ὁδηγεῖ σ' ἕνα στρουθοκαμηλισμό μή ἀποδοχής τῆς ἀλήθειας, δημιουργῶντας αὐταπάτες καί ἀβάσιμες ἐλπίδες. Ἀκραία ἔκφραση ἀνορθολογισμοῦ καί θεσμικῆς ἐχθρότητας πρός τήν ἐπιστήμη καί τήν ἀλήθεια ἡ ἄρνηση ἀρκετῶν πολιτειῶν τῶν ΗΠΑ, νά συμπεριλάβουν στό ἐκπαιδευτικό τούς πρόγραμμα τήν ἐπιστημονική ἑρμηνεία τῆς ἐξέλιξης τῶν εἰδών ἀπό τόν Δαρβίνο. ἀπόφαση, πού δέν ἐκφράζει τήν αὐθαιρεσία τῶν ἀρχῶν, ἀλλά τή βούληση τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτῶν πού ἀκόμη καί μέ δημοψηφίσματα ἐπιβεβαίωσαν τήν προτίμησή τους στή βιβλική περιγραφή τῆς κοσμογένεσης καί ὄχι στήν ἐπιστημονική ἑρμηνεία της. Ὅταν ἡ ἐπιστήμη καί ἡ εφαρμογή της ἐξοβελίζουν τήν ὑπερβατικότητα ἀπό τό χῶρο τῆς πραγματικότητας, οἱ πιό ἀδύναμοι ἤ πιό εὐαίσθητοι δέν στρέφονται ἁπλῶς στή θαλπωρή τῆς θρησκείας καί τοῦ μετά θάνατον παραδείσου. Ἀναζητοῦν ἕναν θρησκευτικό Μεσσία πέφτοντας θύματα τῆς ἱκανότητάς του νά ἐξαπατᾶ ἤ ἕναν πολιτικό Μεσσία, πού τούς ὑποβάλλει ἐξωπραγματικές ἤ καί ἐπικίνδυνες οὐτοπίες. Τέτοια φαινόμενα ἐνδημοῦν στίς ΗΠΑ μέ αἱρέσεις, προφῆτες, μεσσίες (στή θρησκευτική μορφή) ρατσιστές, ἐγκληματικές ὀργανώσεις, τρομοκράτες (στήν πολιτική μορφή). Μάλιστα αὐτές οἱ συλλογικότητες, ἀκόμη καί οἱ πολιτικές, δημιουργοῦν μία τελετουργική διαδικασία γιά νά ὑποβάλουν, νά ὑπνωτίσουν τή σκέψη καί τή βούληση τῶν μελῶν τους. Καί σήμερα, ἐξάλλου, θρησκευτικοῦ τύπου τελετουργίες υἱοθετοῦν κοινωνικές καί πολιτικές ὀργανώσεις, γιά νά ἐντυπωσιάζουν καί νά παγιδεύουν τά μέλη τους (μασόνοι, ἀκροδεξιές ὀργανώσεις κ.ἄ).

»Τόν ἀνορθολογισμό εὐνοεῖ τό ὅτι ἡ ἐπανεμφάνιση τῆς θρησκευτικότητας γίνεται, σέ μεγάλο βαθμό μέ τή φονταμενταλιστική ἀνανέωση τῆς θρησκείας ἤ πτέρυγάς της. Δηλαδή μέ την τυφλή καί φανατική πίστη καί προσήλωση σέ μία θρησκεία ἤ ἰδεολογία, τήν ἄρνηση ὁποιασδήποτε κριτικῆς καί αὐτοκριτικῆς, τή συναισθηματική καί βιωματική σχέση μέ αὐτήν, τό μίσος γιά τούς ἑτερόδοξους (μισαλλοδοξία).

»Ὁ σύγχρονος καπιταλιστικός κόσμος ἀπειλεῖ μέ ὑποβάθμιση ἐθνικές, κοινωνικές, πολιτικές, θρησκευτικές ὁμάδες. Ἔτσι, στήν ἀπόγνωσή τους, τίς ὠθεῖ στήν ἀναζήτηση ἤ δημιουργία θρησκευτικοῦ ἤ πολιτικοῦ ἐρείσματος ριζοσπαστικοῦ καί δυναμικοῦ. Ἀφοσιώνονται ἀπόλυτα σέ αὐτό καί εἶναι πρόθυμοι νά καταφύγουν καί σέ ἀκραίες δράσεις κατά τῆς ἀπειλής ὑποβάθμισης τους. Ὁ φονταμενταλισμός, θρησκευτικός καί πολιτικός, ἔχει ἀντιδραστικό χαρακτήρα: Δεν ἀναζητᾶ λύσεις, ἀπορρίπτει τίς διαπραγματεύσεις, ἐπιδιώκει τήν παραδειγματική καταστροφή, χαρακτηρίζεται ἀπό ἀδιαλλαξία μισαλλοδοξία, ὠμότητα. Μορφή πολιτικοῦ καί θρησκευτικοῦ φονταμενταλισμοῦ ἀποτελοῦν στίς ΗΠΑ οἱ συντηρητικοί Εὐαγγελιστές. Ὑποστηρίζουν τή βία χωρίς νά τήν ἀσκοῦν οἱ ἴδιοι. Ὑποστήριζαν τήν εἰσβολή στό Ιράκ καί τούς πολύνεκρους βομβαρδισμούς. Ἀπό τήν ἀνάλυση τῆς κατάστασης ἀρκέστηκαν στίς διαβεβαιώσεις τοῦ Μπους ὅτι το Ιράκ ἔχει μεγάλο ἀριθμό ὅπλων μαζικῆς καταστροφῆς. Διαθέτουν ἰσχυρό λόμπι στό Κογκρέσο καί στό Προεδρικό ἐπιτελεῖο, ἐλέγχουν ἕνα σημαντικό μέρος τῶν ΜΜΕ. Οἱ συντηρητικοί Εὐαγγελιστές (καί ἄλλες παρόμοιες θρησκευτικές ὀργανώσεις στίς ΗΠΑ) ἔχουν διαμορφώσει θρησκευτικο-πολιτική κουλτούρα πού ἐκφράζεται καί ἐπικεντρώνεται σ’ ἕνα πατριωτικό ἀμερικάνικο μεσσιανισμό. Οἱ ΗΠΑ ὀφείλουν καί δικαιοῦνται νά ἐπεμβαίνουν σέ ἀντιδραστικά καθεστῶτα καί νά ἐγκαθιστοῦν μίαν ἀμερικανικοῦ τύπου δημοκρατία. Σύμφωνα μέ τίς ἀναλύσεις τους εἶναι ἀδιανόητο αὐτοί οἱ λαοί νά προβάλλουν ἀντιστάσεις στούς Ἀμερικάνους εἰσβολείς. Πρέπει νά δέχονται μέ εὐγνωμοσύνη τήν ἐπέμβαση τῶν ΗΠΑ, πού ἔχει ὡς ἀποστολή τόν ἐκδημοκρατισμό τῆς κοινωνίας τους. Το λόμπι τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔχει ὑποστηρίξει καί παροτρύνει τήν εἰσβολή στή Χιλή, τή Βενεζουέλα, τό Ἰράκ. κ.ἄ. Παράλληλα ἡ ἀμερικάνικη κρατική πολιτική, ὑποστηρίζει προτεσταντικά λόμπι γιά τή διείσδυσή τούς στήν Ἀνατολική κυρίως Εὐρώπη, ὅπου ὑπάρχει ἰσχυρό ἰδεολογικό καί θρησκευτικό κενό. Τόν τόνο τοῦ θρησκευτικοῦ καί πολιτικοῦ ἀνορθολογισμοῦ καί μεσσιανισμοῦ τόν δίνει ἡ ἴδια ἡ ἡγεσία τῶν ΗΠΑ. Ὁ Ρήγκαν χαρακτήριζε τή Σοβιετική Ἕνωση «αὐτοκρατορία τοῦ κακοῦ», ἐνῶ ὁ Τζ. Μπούς μιλούσε γιά τό «θεόσταλτο» καθήκον τῆς Ἀμερικῆς καί χαρακτήριζε τούς ἐχθρούς τῶν ΗΠΑ «ἄξονα τοῦ κακοῦ». Ἀπό τή ἄλλη μεριά, στόν μουσουλμανικό κόσμο παρατηρεῖται ἄνοδος τοῦ φονταμενταλισμοῦ. Ὁ ἰσλαμικός ἀντιμπεριαλισμός πού χρησιμοποιήθηκε γιά τή συγκρότηση πατριωτικῆς ἰσλαμικῆς ταυτότητας, σαφῶς βρίσκεται σέ ὑποχώρηση, ἐνῶ σταδιακά

κυριαρχεῖ ὁ ἀκραίος φονταμενταλισμός στή ρητορική καί τήν πολιτική τους. Οἱ ΗΠΑ χαρακτηρίζονται ὡς ὁ «Μεγάλος Σατανᾶς», ἐνῶ τό ἐθνικοθρησκευτικό συναίσθημα διεγείρεται μέ τήν ἀναφορά στίς Σταυροφορίες τοῦ Μεσαίωνα καί τήν ἀνάγκη ἐκδίκησης. Παράλληλα, αὐξάνονται οἱ ἐπιθέσεις στούς ὀπαδούς ἄλλων δογμάτων (ἐπιθέσεις ἐνάντια στούς κόπτες Χριστιανούς στήν Αἴγυπτο).

»Οἱ ἰσλαμιστές φονταμενταλιστές, ὅπου ἔχουν δύναμη, ἐπιβάλλουν τό ἰσλαμικό δίκαιο (σαρία), τό κοσμικό δίκαιο ἐκτοπίζεται, ἡ θέση τῶν γυναικῶν μέ τήν ἐπιβολή τῆς σαρία ἐπιδεινώνεται στό ἔπακρο. Ἡ τρομοκρατία μέ τόν θρησκευτικό μανδύα τοῦ πολέμου κατά τῶν ἀπίστων (Τζιχάντ) διογκώνεται μέ τυφλές ἐπιθέσεις ἀκόμη καί κατά ἀμάχων. Ἡ ἀνοχή σέ ἄλλα θρησκευτικά καί πολιτικά δόγματα εἶναι οὐσιαστικά ἀνύπαρκτη. Ἡ παιδεία καί ὁ πολιτισμός ὑποτάσσονται ὅλο καί πιό ἀσφυκτικά στόν θρησκευτικό φανατισμό. τά παιδιά σέ ὁρισμένες περιπτώσεις φοιτοῦν σέ ἱεροδιδασκαλεία, ἔχουν ὡς μοναδικό βιβλίο τό Κοράνι, ἐνῶ ἡ φοίτηση τῶν κοριτσιῶν σέ μικτά σχολεία (ἀκόμη καί δημοτικά) ἀπαγορεύεται. Ἀκόμη καί οἱ ἀναθέσεις δέν προσδιορίζονται μέ τόν πολιτικό. ἀλλά μέ τόν θρησκευτικό χαρακτήρα τούς (γιά παράδειγμα Σουνίτες, Σιίτες). Ἡ θρησκεία δέν εἶναι ἁπλῶς στοιχείο προσδιοριστικό τῆς ἐθνικῆς συνείδησης ἀλλά ἀρχή καί βάση τῆς ὀργάνωσης τῆς κοινωνίας στό σύνολό της.

Θρησκεία καί Πολιτική

»Οἱ φονταμενταλιστές κάθε δόγματος ἐνισχύονται καί ἐπιδιώκουν τή θρησκευτικοποίηση τῆς κοινωνίας, τήν ἐπιβολή, δηλαδή, τῆς θρησκείας ὡς καθοριστικοῦ παράγοντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτή ἡ τάση παρατηρεῖται στό λόμπι τῶν ευαγγελιστών στίς ΗΠΑ, πού εἶναι πανίσχυρο καί σαφῶς ἐπηρεάζει τίς ἀποφάσεις τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, ἀκόμη καί στά πιό σημαντικά ζητήματα. Στό Ἰσραήλ καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν τά κόμματα τοῦ ὀρθόδοξου Ἰουδαϊσμού, τά ὁποῖα θρησκειοποιοῦν τήν κοινωνία καί τίς κυβερνήσεις σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε ὁ θρησκευτικός φανατισμός καί ἡ ἐμπάθεια νά κυριαρχεῖ στήν πολιτική καί κοινωνική ζωή καί, νά ὁδηγεί στήν παραβίαση, μέ εὐρεία λαϊκή συναίνεση, τῶν στοιχειωδῶν ἐθνικῶν καί ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Τό Ἰρανικό καθεστῶς ἔχει ἐγκαθιδρύσει δύο παράλληλες ἐξουσίες, τήν κρατική-πολιτική καί τήν ἰσλαμική- θρησκευτική, μέ σαφή ὑπεροχή τῆς δεύτερης ἔναντι τῆς πρῶτης, ὅπως ρητά δηλώνεται στόν τίτλο τοῦ κράτους «Ἰσλαμική Δημοκρατία τοῦ Ἰράν». Ἄγριος σκοταδισμός

κυριαρχεῖ στά αὐστηρά Ἰσλαμικά καθεστῶτα, μέ προεξέχουσα τή Σαουδική Ἀραβία, τήν Ὑεμένη, τά Ἐμιράτα κ.ἄ. Ἀκραία θρησκευτικοποίηση παρατηρεῖται καί σέ καθεστῶτα μέ ἐθνικοαπελευθερωτικές παραδόσεις ἤ καί «σοσιαλιστική» ρητορική, ὅπως οἱ «Ἀδελφοί μουσουλμάνοι» τῆς Αἰγύπτου, τό Ἰσλαμικό κόμμα στήν Τυνησία, πού ὑλοποίησαν τίς μεγαλειώδεις λαϊκές ἐξεγέρσεις, γιά νά ἐπιβάλουν τήν ἰσλαμική ἰδεολογία τούς στήν κοινωνία πραγματοποιώντας πολιτικά κομπρεμί μέ τά δικτατορικά καθεστώτα Μουμπάρακ καί Μπεν Αλί, καταστέλλοντας μέ ἄγρια βία τίς νέες ἐξεγέρσεις, ὑποκινώντας ἐπιθέσεις στούς Χριστιανούς κόπτες, ἐνισχύοντας τή σαρία καί τήν μπούρκα. Ἄγριος σκοταδισμός ἐπικρατεῖ στό Ἀφγανιστάν, ὅπου ἡ πολεμική ἀντιπαράθεση, ἔχει καί σαφές θρησκευτικό χρῶμα, ἐνῶ τά μόνα σχολεῖα εἶναι τά ἱεροδιδασκαλεῖα στά ὁποῖα μόνο τό Κοράνι διδάσκονται, ἐνῶ δέν ἐπιτρέπεται ἡ φοίτηση κοριτσιῶν. Ἡ μπούρκα εἶναι αὐστηρά ὑποχρεωτική. Στό κοσμικό καθεστώς τῆς Κεμαλικῆς Τουρκίας, ἰσχυρή εἶναι πλέον ἡ παρουσία τοῦ Ἰσλαμισμοῦ στό κομματικό σύστημα, ἐνῶ ἐντείνονται οἱ περιορισμοί στήν ἐμφάνιση καί δημόσια παρουσία καί δράση τῶν γυναικῶν. Σε δολοφονικές καί τρομοκρατικές ἐνέργειες σέ αὐξανόμενο βαθμό προβαίνουν καί οἱ Σίχ τῆς Ἰνδίας.

»Ἕνα πολιτικό καί ἠθικό ἀντιμοντερνισμό (ὅπως ἡ ἀπαγόρευση χρήσης προφυλακτικῶν, ἀν καί στήν Αφρική τό AIDS ἔχει προσλάβει μορφή ἐπιδημίας) προβάλλει ἡ Καθολική Ἐκκλησία ἐνῶ στήν ἀνατολική Εὐρώπη προωθεῖ τόν καθολικισμό ὡς κοσμοθεωρία καί τρόπο ἀντιμετώπισης τῶν ἀντιξοοτήτων, μέ όχημα τήν ψευδο-ὀρθόδοξη Οὐνία. Στήν Ελλάδα καί στίς σλαβικές χώρες ἡ ὀρθοδοξία συναιρῶντας τήν ἡττημένη σοσιαλιστική ἰδεολογία ἀλλά καί τόν παραδοσιακό ἐθνικισμό καί τήν ἐχθρότητα πρός τή Δύση ἀναπτύσσει τόν ἀντιδυτικισμό ὅπου γνωρίζει ἔξαρση στά πλαίσια τοῦ γερμανικοῦ ἐπεκτατισμοῦ.

Ἀντιδραστικός ἐθνικο-θρησκευτισμός

»Στήν Ἑλλάδα τήν παραδοσιακή μορφή φανατισμοῦ ἐκπροσωποῦν οἱ παραθρησκευτικές ὀργανώσεις (μέ ἰσχυρότερη τή Ζωή). Παρά τήν ὀργανωτική τούς ισχύ, τόν πουριτανισμό τους, τίς διασυνδέσεις μέ τά κρατικοπολιτικά κέντρα (ἰσχυρός ἦταν ὁ ὀμφάλιος λώρος μέ τό καθεστώς τῆς 21 Ἀπριλίου) δέν ἀπέκτησαν ἰσχυρή λαϊκή ἐπιρροή καί βρίσκονται σέ σαφή κατιοῦσα πορεία.

»Ὁ τυπολατρικός εὐσεβισμός τῶν παραεκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων ἀν καί ἐξακολουθεῖ νά ἐπηρεάζει τήν ἱεραρχία τῆς

Ἐκκλησίας, σαφῶς ὑποχωρεῖ, ἐνῶ ἐνισχύεται ἡ νεοορθοδοξία ὡς «θεολογία τοῦ προσώπου» μέ μία μυστικιστική ἀντίληψη προσωπικῆς ἐπικοινωνίας καί σχέσης μέ τό θείο. Ἐνισχύεται ὡς ἐθνικό θρησκευτική ἀντίληψη, γιατί ὡς συγκροτημένη κίνηση ἔχει ἀποδυναμωθεῖ, καί κυρίως πλέον ὡς ἀντιδυτικισμός, στόν ὁποῖο ἀντιπαραθέτει τήν ἐξιδανικευμένη «καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή». Ἡ ὀρθοδοξία ἀποτελεῖ ἀπ' τήν ἐποχή τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ βασικό συστατικό τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικῆς ταυτότητας. Αὐτή ἡ σύνθεση δημιουργεῖ τόν συντηρητικό, ἀμυντικό, ἐσωστρεφή χαρακτήρα τῆς ἐθνικο- θρησκευτικῆς ἰδεολογίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καί τῆς ἰδεολογίας. Ἡ ὁποιαδήποτε ἀπόπειρα ἐκσυγχρονισμοῦ καί ἐμπλουτισμοῦ αὐτῆς τῆς ἐθνικοθρησκευτικῆς συνείδησης μέ νεωτερικές προοδευτικές ἀντιλήψεις, μέ κριτήριο τόν πολιτισμό ἔναντι τῆς καταγωγῆς (Ἕλληνες εἶναι ὅσοι μετέχουν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας - Ἰσοκράτης) ἀντιμετωπίζεται ὡς διασάλευση καί ὑπονόμευση τῆς ἐθνικῆς συνείδησης, ὡς προδοσία πού ὁδήγησε χιλιάδες ἀγωνιστές στά στρατοδικεῖα...

»Αὐτός ὁ ἀντιδραστικός ἐθνικο-θρησκευπσμός διαπερνᾶ τό κράτος καί τό συνδέει μέ τήν ἐκκλησία. Ἄλλο ζήτημα: Ἡ σύμπλεξη θρησκευτικῆς - ἀνορθολογικῆς διδασκαλίας μέ τήν ὀρθολογική-ἐπιστημονική παιδεία δημιουργοῦν ἄλυτα ὀξύμωρα πού ὑπονομεύουν τήν πνευματική συγκρότηση τοῦ νέου. Ἀπ' τή μία, ὁ νέος γίνεται δέκτης ἐπιστημονικῶν γνώσεων σ' ὅλα τά πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἀπ' τήν ἄλλη, γίνεται δέκτης μεταφυσικῶν καί ἀνορθολογικῶν ἀντιλήψεων για τή δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τόν Θεό. Αὐτές οἱ ἀντιλήψεις εἶναι διαμετρικά ἀντίθετες καί ἀσύμβατες, παρά τίς ἀπέλπιδες προσπάθειες σύγκλισης πίστης καί ἐπιστήμης.

»Γενικότερα τό πρόβλημα σύμπλεξης κράτους-ἐκκλησίας ἀποστερεῖ ἀπ' τό ἄτομο τό δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας συνείδησης. Ὁ ἀμυντικός καί ἀνορθολογικός χαρακτῆρας τῆς ἐθνικο-θρησκευτικῆς συνείδησης «ἄστραψε καί βρόντηξε» ὑπό τή σκέπη τοῦ λάβαρου τῆς Ἐπανάστασης, ὅταν ὁ ἐκσυγχρονιστής Σημίτης (γιά τούς δικούς τοῦ λόγους) ἐπιχείρησε νά διαγράψει τό θρήσκευμα ἀπ' τήν ἀστυνομική ταυτότητα καί ἐπίσης λόγω τῆς ἄμβλυνσης ὄντως τῶν ἐθνικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν ἀντιθέσεων στό βιβλίο τῆς Ρεπούση. Ὁ ἐθνικοθρησκευτικός συντηρητισμός δίνει λαβή στήν Χρυσή Αυγή νά ἐμφανίζεται ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας, τῶν ιερῶν καί ὁσίων τοῦ ἔθνους. Γι' αὐτό, πρωταγωνίστησε στά ἐπεισόδιο στό θέατρο πού παιζόταν τό θεατρικό ἔργο Corpus Christi, ἐπιχειρώντας νά ματαιώσει τίς παραστάσεις. Ἀρχικά, κέρδισε τήν ἐπιδοκιμασία

ὁρισμένων, ἀκροδεξιῶν κυρίως, ἱεραρχῶν. Ὁ ἀπροκάλυπτος ὅμως παγανισμός τῆς ἡγεσίας τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς καί ὁ κτηνώδης ρατσισμός της, πού εἶναι διαμετρικά ἀντίθετος μέ τό ἀνθρωπιστικό κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, μετέστρεψαν τό κλίμα καί ὤθησαν τούς περισσότερους ἱεράρχες στήν ἀποδοκιμασία τῶν ἀπόψεων τῆς Χ. Αὐγῆς. (Καταδίκασε τίς ἀπόψεις τούς ἀκόμη καί ὁ ὑπερσυντηρητικός Σεραφείμ Πειραιῶς, πού φωτογραφιζόταν μαζί τους).

»Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά στό φάσμα μιᾶς ἐπαναθρησκειοποίησης, μιας «ἐπαναμάγευσης» τοῦ κόσμου, πού εἶχε σέ μεγάλο βαθμό «ἀπομαγευθεῖ» ἀπ' τήν ἐκρηκτική ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν κα τῆς τεχνικῆς, ἀπ' τό ἀριστερό ὅραμα μιᾶς δίκαιης, ὀρθολογικῆς κοινωνίας τῶν ἐλεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγῶν. Τό ζήτημα δέν εἶναι ἁπλῶς ἡ ἐπάνοδος τοῦ Θεοῦ στήν κορυφή τῆς ἰδεολογικῆς πυραμίδας τοῦ καπιταλισμοῦ. Εἶναι ἡ ἐπέλαση τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ καπιταλισμοῦ πού κουβαλάει στό κιτάπια του τά ἰδεολογικά ὅπλα τῆς ἀπάτης καί αὐταπάτης, τῆς ὑποβολῆς καί τῆς μαγείας, τοῦ φόβου καί τῆς ἀπειλῆς, τοῦ μυστικισμοῦ, τοῦ ἀνορθολογισμοῦ, τοῦ σκοταδισμοῦ...»

11.Ἡ Ἀριστερά καί τό Εὐαγγέλιο

«Θά ξεκαθαρίσω εὐθύς ἐξαρχῆς πῶς δέν μιλῶ ὡς εἰδικός. «Κόκκινος καί ὄχι εἰδικός», εἶναι ὁ προσδιορισμός πού ταιριάζει καλύτερα, νομίζω, στήν περίσταση. Ἐπιπλέον, ἐξηγοῦμαι πῶς δέν πρόκειται νά ἀνακοινώσω τή «γραμμή» τοῦ ΣΥΡΙΖΑ σχετικά μέ τά θέματα τῆς θρησκείας. Ὅσα ἀκολουθοῦν εἶναι ἡ προσωπική τοποθέτηση ἑνός ἀνθρώπου πού εἶναι ἀπό χρόνια ἐνταγμένος στή ριζοσπαστική Ἀριστερά καί θεωρεῖ αὐτή τήν ἔνταξη κεντρικό στοιχεῖο τῆς ταυτότητάς του. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ πιστοί δέν μποροῦν νά ἀντιληφθοῦν τόν ἑαυτό τους χωρίς τήν πίστη, ἔτσι κι ἐγώ ἀδυνατῶ νά ὑπάρχω χωρίς τήν κομμουνιστική καί ἐλευθεριακή μου ἔνταξη. καί αὐτό δέν συνιστᾶ μία ἰδιωτική μου ὑπόθεση. Ὅσο δέν μπορεῖς νά εἶσαι χριστιανός χωρίς Ἐκκλησία, ἄλλο τόσο δέν μπορεῖς νά εἶσαι κομμουνιστής χωρίς κόμμα.

»Νά κάνω, ἀκόμη, μία προκαταρκτική, περισσότερο θεωρητική, διευκρίνιση: ὁ μαρξισμός εἶναι θεωρία τῆς Ἱστορίας, καί ὄχι φιλοσοφικό σύστημα. Ἀπεχθάνεται μάλιστα σφόδρα τά συστήματα. Ἀπό αὐτή τήν ἄποψη, λοιπόν, δέν ἔχει ἀντιθεολογικές, εἰδικά, ἀξιώσεις.

Ὁ Μαρξ καί ἡ θρησκεία

«Ἡ θρησκεία εἶναι τό ὅπιο τοῦ λαοῦ». Ἡ συγκεκριμένη πρόταση εἶναι ἀπό τίς γνωστότερες πού ἀποδίδονται στό Μαρξ. Συγκρίσιμο ὡς σήμα-κατατεθέν τοῦ μαρξικοῦ ἀνθολογίου εἶναι, ἴσως, μόνο τό «Προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν ἑνωθεῖτε!», ἄντε καί τό «Οἱ προλετάριοι δέν ἔχουν νά χάσουν παρά τίς ἀλυσίδες τους» ἤ τό «Οἱ προλετάριοι δέν ἔχουν πατρίδα». Και, ὅπως συμβαίνει σέ αὐτές τίς περιπτώσεις, πολύ συχνά ὁ ἀποδέκτης ἤ καί ὁ χρήστης τοῦ ἔχει μία στρεβλή ἤ τουλάχιστον ἐλλειμματική ἄποψη σχετικά μέ τό νόημα πού τοῦ ἀπέδιδε ὁ ἀρχικός του δημιουργός. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, ὅταν ὁ τελευταῖος δέν τό φαντάστηκε ὡς μότο ἤ σύνθημα, ἀλλά τό διατύπωσε ὡς τμήμα ἑνός εὐρύτερου κειμένου μέ συγκεκριμένα συμφραζόμενα.

»Ἄς θυμηθοῦμε, λοιπόν, τι ἀκριβῶς ἔγραψε ὁ Μαρξ στή Συμβολή στήν κριτική τῆς ἐγελιανής φιλοσοφίας τοῦ δικαίου. Λέει: «Ἡ θρησκεία εἶναι ὁ ἀναστεναγμός τοῦ καταπιεζόμενου πλάσματος, ἡ καρδιά ἑνός ἄκαρδου κόσμου, τό πνεῦμα μιᾶς χωρίς πνευματικότητα κατάστασης. Ἡ θρησκεία εἶναι τό ὅπιο τοῦ λαοῦ (...) Ἡ κριτική τῆς θρησκείας εἶναι, ἑπομένως, ἡ ἐμβρυακή κριτική τῆς κοιλάδας τῶν δακρύων, πού φωτοστέφανό της εἶναι ἡ θρησκεία [...]. Ἡ κατάργηση τῆς θρησκείας ὡς ἀπατηλῆς εὐτυχίας τοῦ λαοῦ σημαίνει ἀπαίτηση τῆς πραγματικῆς της εὐτυχίας. Ἡ ἀπαίτηση τῆς ἐγκατάλειψης τῶν ψευδαισθήσεων γιά τήν κατάστασή του εἶναι ἡ ἀπαίτηση τῆς ἐγκατάλειψής του μιᾶς κατάστασης πού χρειάζεται τίς ψευδαισθήσεις». Κι αὐτό βγάζει ἐντελῶς ἄλλο νόημα.

»Φυσικά, ὁ Μαρξ ὑποβάλλει σέ ἀπηνή κριτική τή θρησκεία. Ἡ κριτική του, ὡστόσο, ἀφορᾶ πρωτίστως τόν ρόλο τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας στό ἐξουσιαστικό πλέγμα τῶν ταξικῶν κοινωνιών. Τήν κρίνει ὡς ἐξουσία, πού ἀσκήθηκε πολλές φορές σκληρά ἀπέναντι στούς ταπεινούς καί καταφρονεμένους, στούς ὁποίους ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίστηκε πως σ' αὐτούς ἀνήκει ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ὡς ὀπαδός τῆς ἐξισωτικῆς χειραφέτησης, στό ὄνομα τῆς ὑπέρτατης ἀξίας τῆς ἰσότητας δέν θά μποροῦσε παρά νά εἶναι ἐχθρός κάθε ἱεραρχίας - καί τῆς ἱερῆς.

Ἐκλεκτικές συγγένειες: Ἐξισωτισμός

»Ἀντίθετα μέ τήν κρατοῦσα ἄποψη, ὁ μαρξισμός αἰσθάνεται διαχρονικά πολύ οἰκεῖα μέ τά σχήματα τῶν εὐαγγελίων. καί ὄχι μόνο.

»Στη μακριά σειρά τῶν χειραφετητικῶν κινημάτων, ἀπό τόν Κλεομένη καί τόν Ἀριστόνικο, τόν Σπάρτακο, τούς Ζηλωτές τῆς

Θεσσαλονίκης, τόν Τόμας Μύντσερ καί τούς Ἀναβαπτιστές, τούς βρετανούς Levelers καί τούς γάλλους ἐξισωτιστές ἐπαναστάτες μέχρι τίς μεγάλες ἐργατικές ἐπαναστάσεις τοῦ 19ου ἤ τοῦ 20ου αιώνα, ὁ χριστιανισμός κατέχει περίβλεπτη θέση.

»Για τό σύνολο τῶν μαρξιστῶν ἱστορικῶν ὁ χριστιανισμός ἀντιπροσωπεύει μία μεγάλη ἐξέγερση τῶν ταπεινῶν τῆς ὕστερης δουλοκτητικῆς ἀρχαιότητας. καί τά τεκμήρια, ὡς πρός αὐτό, δέν εἶναι μόνο ἱστορικοϋλιστικά ἤ κοινωνιολογικά. Τά Εὐαγγέλια. καθαυτά, ἀλλά καί οἱ κοινοκτημονικές πρακτικές τοῦ πρώιμου χριστιανισμοῦ εἶναι ὁ σημαντικότερος δείκτης.

»Ἡ οἰκειότητα, μάλιστα, γίνεται βαθιά, ὅταν ὁ ἀριστερός ἀκούει τά λόγια τοῦ Χριστοῦ «Μακάριοι εἶναι οἱ φτωχοί...» ἤ, ἀκόμη περισσότερο, πῶς «εὐκολότερο εἶναι νά περάσει καραβόσκοινο ἀπό τό μάτι τῆς βελόνας, παρά νά εἰσέλθει πλούσιος στό Βασίλειο τοῦ Θεοῦ». Τό ἴδιο κι ὅταν διαβάζει τήν Ὁμιλία πρός *τούς πλουτοῦντας* τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, πού δώρισε ἡ *Αὐγή στούς* ἀναγνώστες της, σέ μετάφραση Γιώργου Κοροπούλη, τή μέρα τῶν Θεοφανειῶν. Πραγματικά δέν νομίζω πως οἱ προηγούμενες διατυπώσεις εἶναι λιγότερο ριζοσπαστικές ἀπό τό ἐπαναστατικό ἀπόφθεγμα πως «δέν ἀρκεῖ νά εἶσαι μέ τούς φτωχούς, πρέπει νά εἶσαι καί ἐναντίον τῶν πλουσίων». Ἡ βίαιη ἐπίθεση τοῦ Ἰησοῦ ἐναντίον τῶν ἐμπόρων τοῦ Ναοῦ, μαζί καί ἡ διαχρονική ἀντιμετώπιση τοῦ χρήματος ὡς μιαροῦ καί τοῦ τόκου ὡς ἁμαρτίας, τουλάχιστον ἀπό τούς Ὀρθόδοξους καί τούς Καθολικούς, εἰκονοποιεῖ μέ πολύ σαφή τρόπο αὐτήν τήν πρακτική στάση.

»Ὁ Χριστός εἶναι μέ τούς ἀναγουήμ ἀδιάλλακτα, εἶναι στήν πλευρά τῶν ἐνδεῶν καί τῶν ἀποκλήρων. Τόν Χριστό τῶν Εὐαγγελίων, ὅπως γράφει ὁ Τέρυ Ἥγκλετον (Λογική, *Πίστη καί Ἐπανάσταση,* μετ. Πέτρος Γεωργίου Πατάκης, 2011), «θά τόν γνωρίσεις ἀληθινά ὅταν δεῖς τό πεινασμένο πλάσμα νά χορταίνει μέ ὅλα τά καλά καί τούς πλούσιους νά ἀποδιώχνονται, μένοντας μέ ἄδεια χρόνια».

»Ἄν, ὅμως, τό κεντρικό μήνυμα τῶν Εὐαγγελίων εἶναι πώς «ἡ τραυματική ἀλήθεια τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας εἶναι ἕνα βασανισμένο καί παραμορφωμένο σῶμα», πού εἶναι προορισμένο νά ἀναστηθεῖ, τότε οἱ μαρξιστές δέν μπορεῖ παρά νά δείχνουν τό μέγιστο ἐνδιαφέρον.

Νεοφιλελεύθερος ἀθεϊσμός

»Εἶναι γνωστό πῶς τά τελευταία χρόνια ἕνας ἀριθμός, ἀγγλοσαξόνων κυρίως, διανοητῶν (Ὁ Ντώκινς μέ τήν *Περί Θεοῦ*

αὐταπάτη, ὁ Χίτσενς μέ τό *Ὁ Θεός δέν εἶναι μεγάλος,* ὁ Ντάνιελ Ντένει κ.ά.) ἔχουν, στό ὄνομα τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ φονταμενταλισμοῦ, ἐπιτεθεῖ μέ μεγάλη σφοδρότητα στήν θρησκεία. Οἱ φιλελεύθεροι αὐτοί διανοητές, σέ ἀντίθεση μέ τούς μαρξιστές ἐνορχηστρώνουν τήν ἐπίθεσή τούς χτυπῶντας, μέ ἁπλοϊκό ἐντέλει τρόπο, στά αδύνατα σημεία, ἐνῶ ἡ ἐντιμότητα θά ἐπέβαλλε ἕναν προσανατολισμό στά δυνατά σημεῖα τοῦ ἀντιπάλου.

»Φτιάχνουν, ἔτσι, μία καρικατούρα αὐτοῦ πού ὑπῆρξε χωρίς ἀμφιβολία ἴσως ἡ πιό ἐκτεταμένη καί διαχρονική λαϊκή κουλτούρα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. καί ἀφιερώνουν ἑκατοντάδες σελίδες χωρίς νά παραδέχονται τό παραμικρό ἀνθρώπινο ὄφελος, πού νά ἔχει ἀπορρεύσει ἀπό τήν θρησκευτική ἐμπειρία. Γι' αὐτούς, οἱ μυριάδες ἀνθρώπων πού θυσίασαν τό βόλεμά ἤ καί τή ζωή τούς ἀκόμη γιά τούς ἄλλους στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Αλλάχ ἁπλᾶ εἶναι σάν νά μήν ὑπῆρξαν ποτέ. Ἐξαχνοῦνται ἀπό τήν ἱστορία χωρίς ἴχνος.

»Στήν πραγματικότητα, αὐτό πού ἔχουμε ἐδῶ εἶναι ἡ τεράστια διαστροφή, πού ὀνομάζεται ἐπιστημονισμός καί τείνει νά περιλάβει ὡς ἀντικείμενο ἀποδόμησης ἀκόμη καί ὅσα –ἤ, κυρίως, ὅσα δέν μπορεῖ οὔτε στοιχειωδῶς νά κατανοήσει.

»Εἶναι ἡ ἄλλη πλευρά τῆς καπιταλιστικῆς νεοτερικότητας, στήν ὁποῖα οἱ Χορκχάιμερ καί Ἀντόρνο, ἤδη ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1940, μέ τή *Διαλεκτική τοῦ Διαφωτισμοῦ,* ἐντάσσουν τόσο τήν πενικιλίνη ὅσο καί τό Ἄουσβιτς. Εἶναι ἡ πλευρά, ἀπό τήν ὁποῖα ὁ κοινός νεοφιλελεύθερος «ὑλισμός» καί ἡ τεχνοκρατία παράγει τέρατα.

»Με δεδομένο πως ἡ καπιταλιστική κουλτούρα εἶναι βουτηγμένη στό αἷμα ὅσο καμιά ἄλλη στήν ἀνθρώπινη ἱστορία ὁ Ἥγκλετον καί πάλι σημειώνει πως «τό προηγμένο καπιταλιστικό σύστημα εἶναι ἐγγενῶς ἀθεϊστικό. Εἶναι ἄθεο τόσο στίς ἀπτές ὑλικές προοπτικές του ὅσο καί στίς ὑπονοούμενες σέ αὐτές ἀξίες καί πεποιθήσεις, ὅ,τι κι ἄν διατείνονται ὁρισμένοι ἀπό τούς ἀπολογητές του. Ὑπό αὐτήν τήν ἔννοια, τό καπιταλιστικό σύστημα εἶναι ἀθεϊστικό μέ ὅλους τούς λάθος τρόπους, ἐνῶ ὁ Μαρξ καί ὁ Νίτσε εἶναι ἀθεϊστές μέ τούς σωστούς κατά κανόνα τρόπους».

»Πρέπει νά ὑπογραμμιστεῖ τό συγκεκριμένο σημείο γιατί συνήθως εἶναι ὁ μαρξισμός, πού ἐλέγχεται ὡς φορέας τοῦ μηχανιστικοῦ ὑλισμοῦ. Οὐδέν ἀναληθέστερον γιά ὅποιον ἔχει στοιχειώδη γνώση τοῦ μαρξιστικοῦ φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ. Ὁ μαρξισμός δέν ἰσχυρίζεται πῶς «ἡ ψυχή ἔχει μάζα». Αὐτό πού λέει εἶναι πως «οἱ ἰδέες εἶναι πρακτικές» κι ὄχι ὄντα πτερόεντα.

Αὐτή ἡ πρακτική του διάσταση εἶναι ἡ καρδιά αὐτοῦ πού ἀντιλαμβάνεται ὡς ὑλισμό καί, ἀπό αὐτήν τήν ἄποψη, καί πάλι προσεγγίζει ἕναν ὁρισμένο χριστιανισμό. Συμφωνεῖ μέ τόν Πασκάλ, ὅταν αὐτός ἰσχυρίζεται πως «δέν πιστεύεις κι ἔτσι γονατίζεις καί προσεύχεσαι», ἀλλά «γονατίζεις, προσεύχεσαι, πιστεύεις».

»Ὁ ὑλισμός, πού συνήθως προσάπτεται ἀπό τούς ἀνθρώπους τῆς θρησκείας στόν μαρξισμό, εἶναι αὐτό πού οἱ ἴδιοι οἱ μαρξιστές ἀποκαλοῦν «χυδαίο ὑλισμό» καί ταιριάζει ἀκριβῶς στό νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό φαντασιακό. Και, ἀπό αὐτήν τήν ἄποψη, ἡ «ἀποδόμηση» τοῦ μαρξισμοῦ ἀπό τήν θρησκεία μοιάζει μέ αὐτήν πού κάνουν οἱ φιλελεύθεροι ἀθεϊστές στή χριστιανική διδασκαλία.

»Ἡ ἐχθρότητα, βέβαια, εἶναι ἐξηγήσιμη. Προκύπτει ἀπό τήν σφοδρότητα, μέ τήν ὁποῖα τό ἐργατικό καί κομμουνιστικό κίνημα συγκρούστηκε μέ τήν ἐκκλησιαστική ἐξουσία, ἡ ὁποῖα συχνά στήν ἱστορία τοῦ κόσμου ὑπήρξε ἀπό τίς βαρύτερες μορφές ἐξουσίας.

»Ἐξηγεῖται, ὅμως, καί ἀπό τή βάρβαρη καί μισαλλόδοξη ἀντιμετώπιση πολλῶν πιστῶν στίς κοινωνίες τοῦ «ἀνατολικοῦ στρατοπέδου». Μόνο πού ἡ ἀλήθεια αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας δέν μπορεῖ νά σβήσει τήν ἐντελῶς διαφορετική, ἀνοιχτή καί μεγαλόκαρδη, πρακτική τῆς μεγάλης Ρωσικῆς Ἐπανάστασης, γιά τήν ὁποῖα ἀν δέν ἐκλείψει ἡ κοιλάδα τῶν δακρύων κανείς δέν μπορεῖ νά διαγράψει μέ διατάγματα τήν θρησκεία.

Λύτρωση καί (ἤ) ἀπελευθέρωση

»Ἄν θά ἔπρεπε νά ὀνομάσουμε ἕναν κομμουνιστή, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀντιπροσωπευτική συνείδηση τοῦ καιροῦ του καί τοῦ κινήματος, στό ὁποῖο συμμετείχε, νομίζω πῶς ὁ Βάλτερ Μπένγιαμιν θά ἦταν ὁ κατ' ἐξοχήν ὑποψήφιος.

»Ἐμμένοντας - στίς «θέσεις γιά τή Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας»- πῶς ἡ ἐπανάσταση ἐπιβάλλεται, ὄχι ὡς δῶρο πρός τίς μέλλουσες γενιές, ἀλλά ὡς ὑποχρέωση πρός τίς παρελθοῦσες ταπεινωμένες καί καταπιεσμένες γενιές τῶν ταξικῶν κοινωνιῶν θύμισε πῶς «ὁ Μεσσίας δέν ἔρχεται μόνο ὡς λυτρωτής, ἀλλά καί ὡς νικητής τοῦ Ἀντίχριστου».

»Καί χρησιμοποίησε τήν χριστιανική-μεσσιανική ἀντίληψη τοῦ χρόνου, γιά νά ἀρνηθεῖ τή νομοτελειακή εἰκόνα του ἀναπόφευκτου τῆς ἀνοδικῆς προόδου, πού ἦταν τό κύριο χαρακτηριστικό τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ θετικισμοῦ.

»Ὁ Μπένγιαμιν, μαζί μέ τούς φίλους του σπαρτακιστές ἐξεγερμένους τοῦ 1919 - καί, κυρίως, τή Ρόζα Λούξεμπουργκ, τή μάρτυρα τῆς Γερμανικῆς Ἐπανάστασης - ἤξερε πως «τό κάθε

δευτερόλεπτο εἶναι ἡ μικρή πύλη, ἀπό τήν ὁποῖα μπορεῖ νά περάσει ὁ Μεσσίας». Καί, ἔτσι, διάβαζε τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὡς ἐκεῖνες τίς σκόρπιες, συχνά καταδικασμένες σέ ἀποτυχία, μάχες ἐξ ὀνόματος τῶν καταπιεσμένων, ἰδωμένες, κατά κάποιον τρόπο, ἀπό τήν σκοπιά τῆς αἰωνιότητας.

»Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστός ἦρθε μία τυχαία στιγμή καί μπορεῖ νά ἐπιστρέψει ὁποτεδήποτε, χωρίς καμιά αἰτιακή χρονική ἀλυσίδα νά μπορεῖ νά προβλέψει τήν ὥρα. Ἔτσι καί ἡ Ἐπανάσταση εἶναι συμβάν μή προσδιορίσιμο. Καί στίς δύο περιπτώσεις, ὅμως, οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά προετοιμάζονται.

»Ὁ Σάββας Μιχαήλ προβλέπει γιά τήν ἐποχή μας: «Ὅπως τόν καιρό ἐκείνο, στήν αὐγή τῆς Ρώσικης καί τῆς Γερμανικῆς Ἐπανάστασης, καθόλου τυχαία ὁ Μπένγιαμιν καί ὁ Ἔρνστ Μπλοχ ἤ ὁ ἀναρχικός Λαντάουερ ξαναβλέπουν τή Βίβλο μέ ἄλλο μάτι, μέσα σέ μία Εὐρώπη παραδομένη στίς φλόγες, πιστεύω πως καί τώρα ὑπάρχουν βαθύτατα ἱστορικά ρεύματα πού ὁδηγοῦν στήν ἐπανεμφάνιση μιᾶς τέτοιου εἴδους προβληματικῆς» (στόν συλλογικό τόμο «Ὁ Θεός τῆς Βίβλου καί ὁ Θεός τῶν φιλοσόφων», ἐπιμ. Σταῦρος Ζουμπουλάκης, Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα, 2012).

»Δέν ξέρω ἄν θά ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ πρόβλεψή του, ἀλλά, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τό σύγχρονο μαρξισμό, δέν εἶναι τυχαῖα, νομίζω, ἡ κεντρικότητα τῆς φιλοσοφικῆς ἀναφορᾶς στόν Σπινόζα, αὐτό τόν «Χριστό τῶν φιλοσόφων», γιά τόν ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς ὑπῆρξε ὁ κορυφαίος τῶν σοφῶν, χάρη στή διδασκαλία τοῦ ὁποίου ἀκόμη καί οἱ ἀδαεῖς καί οἱ ἀμαθείς μποροῦν πλέον νά σωθοῦν.

»Οἱ κομμουνιστές ἀγωνίζονται γιά τήν ὑπέρβαση τοῦ καπιταλισμοῦ καί τήν ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἀταξικῆς κοινωνίας ἰσότητας καί ἐλευθερίας. Δέν εἶναι, ὅπως προείπαμε, μόνο μέ τούς φτωχούς, ἀλλά καί μαχητικά ἐναντίον τῶν πλουσίων. Κι αὐτό σημαίνει προσανατολισμό σέ μεγάλη, ἀκραία ταξική σύγκρουση.

»Γιατί, ὅπως είπε ὁ μεγάλος προτεστάντης θεολόγος τοῦ 20ού αἰῶνα Καρλ Μπαρτ, τό καπιταλιστικό σύστημα εἶναι «σχεδόν ἀναμφίβολα δαιμονικό». Ἡ ὑπέρβασή του εἶναι προϋπόθεση γιά τήν αὐτοπραγμάτωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.»

12.Θρησκεῖαι. Το Φαινόμενο

«Ἰουδαϊσμός, ἡ πρώτη μονοθεϊστική θρησκεία. Ἀπό ἱστορική ἄποψη ὁ ἰουδαϊσμός εἶναι ἡ πρώτη μονοθεϊστική θρησκεία δηλαδή ἡ πρώτη θρησκεία πού διακήρυξε τήν ὕπαρξη τοῦ ἑνός καί μοναδικοῦ Θεοῦ. Στήν κλασική καί τυπική μορφή του ὁ ἰουδαϊσμός

ἐμφανίζεται ὡς πίστη σέ ἕναν καί μοναδικό θεό πού δημιούργησε τό σύμπαν καί ἀποφάσισε νά ἀποκαλυφθεῖ σέ μία ἐκλεκτή ὁμάδα ἀνθρώπων μέσα ἀπό ἕναν κανόνα ζωῆς πού ἐπέβαλε ὁ ἴδιος σέ αὐτήν - τήν Τορά (καθοδήγηση ἤ διδασκαλία). Στίς παραδοσιακές ἰουδαϊκές πεποιθήσεις ἡ ἐπίγεια μοίρα τοῦ ἐκλεκτού ἔθνους καθώς καί ἡ αἰώνια σωτηρία τῶν ἀτόμων ἐξαρτῶνται ἀπό τήν τήρηση αὐτῶν τῶν κανόνων ζωῆς μέσω τῶν ὁποίων πρέπει νά ὁλοκληρώνεται κάθε σχέση μέ τόν Θεό.

»Ἡ μελέτη τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τοῦ ἰουδαϊσμοῦ ἀποκαλύπτει ἕναν τύπο μυστικισμοῦ. Ἡ θεωρητική κλίση τῶν Ἰουδαίων στοχαστῶν τήν ἐποχή αὐτή ἀναπτύσσει θεωρητικό συστήματα πού εἶχαν θέμα τή δημιουργία καί διάρθρωση τοῦ σύμπαντος, καθώς καί τή δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, γεννήθηκαν οἱ θεωρίες γιά τούς ἀγγέλους καί τούς δαίμονες ἡ μυθική γεωγραφία, ἡ περιγραφή τῶν οὐρανίων καί οἱ θεωρίες γιά τίς θεϊκές ἀποκαλύψεις πού εἶχαν ὡς ὑπόβαθρο τή λατρεία τοῦ Ναοῦ καί τά ὁράματα τοῦ κινούμενου θρόνου (Merkava) στήν προφητεῖα τοῦ Ἰεζεκιήλ. Ἐπίσης ἐμφανίστηκαν θεωρίες γιά τήν προέλευση τοῦ ἀνθρώπου ὡς πλασμένου ἀπό χῶμα κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, γιά τή συντέλεια τοῦ κόσμου, τήν ἀνάσταση καί γιά τήν ἀνταμοιβή καί τιμωρία στή μέλλουσα ζωή.

»Τήν ἐποχή αὐτή ὑπάρχουν σοφοί ἤ δάσκαλοι ἀναγνωρισμένοι ἀπό τή θρησκευτική κοινότητα γιά τούς ὁποίους ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν ἦταν, ὄχι μόνο προσπάθεια ἐξήγησης καί σύνδεσης νέων ἰδεῶν μέ κείμενα πού ἡ προέλευση τούς θεωρούνταν θεϊκή, ἀλλά καί ἕνα εἶδος ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας. Σίγουρα ὑπάρχει κάποια συνεχεία μεταξύ τῶν ἀποκαλυπτικῶν ὁραμάτων π.χ. τῆς συγκλονιστικῆς ἔλευσης τῆς θείας βασιλείας) καί ἐγγράφων ὁρισμένων αἱρέσεων (πάπυροι τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας) καί κειμένων πού ἔχουν περισωθεῖ στά ἀραμαϊκά.

Μεταξύ Γραφῆς καί Πλάτωνα: Φίλων

»Ὁ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεύς ἤ Φίλων (ὁ) Ἰουδαίος (20 π.Χ. - 45 μ.Χ.), ἑλληνιστής Ἰουδαίος φιλόσοφος, ἔζησε στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου πού ἦταν κέντρο τῆς ἑβραϊκῆς διασπορᾶς. Ἦταν ἕνα ἀπό τά ἐξέχοντα μέλη τῆς πολυπληθοῦς ἑβραϊκῆς κοινότητας τῆς Ἀλεξάνδρειας τῆς Αἰγύπτου. Γνωρίζει σέ βάθος τήν ἑλληνική φιλοσοφία καί τά ἰουδαϊκά θρησκευτικά δόγματα.

»Ὁ Φίλων προσχώρησε στόν πλατωνισμό ὅταν δήλωσε ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀντίγραφο τοῦ καθαρά πνευματικοῦ χώρου.

Θεωρεῖται ἀπό τούς κορυφαίους ἐκπροσώπους τοῦ μέσου πλατωνισμοῦ.

»Ἡ περίοδος τοῦ ἰουδαϊσμοῦ στήν ὁποῖα ζοῦσε ὁ Φίλων ἀποκαλεῖται ἐνίοτε «δεύτερος ἰουδαϊσμός τοῦ Ναοῦ». Εἶναι ἡ ἐποχή πού ἀρχίζει μέ τήν ἀνοικοδόμηση τοῦ Ναού στήν περίοδο τοῦ 515 π.Χ. καί τελειώνει τό 70 μ.Χ., μία γενιά μετά τόν θάνατο τοῦ Φίλωνα, ὅταν καταστράφηκε ἀπό τούς Ρωμαίους μέσα σέ μία σφαγή τῶν ἐπαναστατῶν Ἑβραίων. Ὁ Ναός ἦταν ὁ τόπος τῶν θυσιαστικῶν τελετουργιῶν, ἡ κατοικία τοῦ ἀρχιερέα καί τελικά ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ. Δεν θά ἦταν ἄστοχο νά τόν περιγράψουμε ὡς τό κέντρο τοῦ ἑβραϊκοῦ κόσμου.

»Ὁ Φίλων, ὅπως καί οἱ Ἑβραῖοι τῆς διασπορᾶς, ἀντιμετώπισε τό δύσκολο ζήτημα τοῦ τι σημαίνει νά εἶσαι Ἑβραῖος σέ ξένη γῆ χωρίς πρόσβαση στόν Ναό. Ἦταν ὁ πρῶτος πού ἐπιχείρησε μία συστηματική ἐφαρμογή ἑλληνικῶν φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν στίς ἰουδαϊκές δοξασίες. Ὁ Φίλων προσέδωσε στίς ἰουδαϊκές ἀντιλήψεις πνευματικό καί πολιτισμικό κύρος, διατυπώνοντας τες μέ τή γλώσσα τῆς ελληνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ προσέγγισή του, ἡ ἑρμηνευτική μέθοδός του καί ὁ τρόπος σκέψης τοῦ ἄσκησαν σημαντική ἐπίδραση στήν πρώιμη χριστιανική σκέψη. Ὁ Φίλων θεωρεῖται ὁ ἱδρυτῆς τῆς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας στόν ἰουδαϊσμό, τόν χριστιανισμό καί στό ἰσλάμ. Σύμφωνα μέ τόν Τσάντγουικ (Henry Chadwick «Ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας ἀρχίζει ὄχι μέ ἕναν χριστιανό ἀλλά μέ ἕναν Ἰουδαῖο, τόν Φίλωνα τῆς Ἀλεξανδρείας ἕναν ἡλικιωμένο σύγχρονο τοῦ Ἁγίου Παύλου».

»Ἡ προσπάθειά του νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα στή μονοθεϊστική θρησκεία τῶν Εβραίων καί τήν πλατωνική-στωϊκή φιλοσοφία μέσω τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν ἀποδείχθηκε σημαντική. Ἡ προσπάθειά του θά ἐπηρεάσει τή χριστιανική σκέψη, ἀπό τόν Παῦλο μέχρι τόν Ἰουστῖνο. Τό ἔργο του ἀξίζει νά κατατάσσεται ὡς ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα κατορθώματα στήν ἱστορία τῆς σκέψης.

Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία – Πάνθεον

»Τό «ἔτος μηδέν» ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία βρίσκεται στήν κορύφωσή της. Οἱ Ρωμαῖοι κυριαρχοῦν ὄχι μόνο σέ ὅλη τήν Ιταλία, ἀλλά καί στή σύγχρονη Γαλλία καί Ἰσπανία, σέ τμήματα τῆς Γερμανίας, τῆς Ἑλλάδας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί στά γόνιμα εδάφη τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς. Ἡ Pax Romana, μέ τόν Αὔγουστο αὐτοκράτορα εἶναι γεγονός. Ἡ ἐπικράτησή του, ἡ θεοποίηση τοῦ καί ἡ σχεδόν ταυτόχρονη γέννηση τοῦ Χριστοῦ σημάδεψαν σέ

μεγάλο βαθμό τίς μελλοντικές ἐξελίξεις τοῦ κόσμου. Οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν ἤδη ὑποταχθεῖ στούς Ρωμαίους, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας Αὔγουστος προσάρτησε τό τελευταίο ἀνεξάρτητο βασίλειο τῆς περιοχῆς. Με τήν ὑποταγή τῆς Αἰγύπτου ὅλος ὁ μεσογειακός κόσμος βρέθηκε κάτω ἀπό μία ἀρχή.

»Ἡ θρησκεία ἦταν ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς δομῆς καί τῶν λειτουργιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ ρωμαϊκή θρησκεία μπορεῖ νά ὁριστεῖ ὡς ἕνα σύνολο κοινῆς θρησκευτικῆς γλώσσας, ὡς μία ποικιλία τοπικῶν κοινοτικῶν λατρειῶών, καθώς κάθε πόλη στήν αὐτοκρατορία ὅριζε τά δικά της θρησκευτικά δρώμενα. Πρακτικά, κάθε πόλη διατηροῦσε τήν ἰδιαίτερη θρησκευτική παράδοσή της.

»Ἡ ρωμαϊκή θρησκεία ἦταν ἕνα κράμα θεοτήτων τῶν ντόπιων ἰταλικῶν φυλῶν καί τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου. Οἱ Ρωμαῖοι δέν δίστασαν νά υἱοθετήσουν καί νέους Θεούς ἀπό τούς κατακτημένους λαούς ὅπως τίς μυστηριακές λατρείες τῆς Ἀνατολῆς πρός τιμήν τῆς Μεγάλης Μητέρας Θεάς, τῆς φρυγικῆς Κυβέλης καί τῆς Αἰγυπτιακῆς Ἴσιδας. Ἐπίσης τηροῦσαν μέ μεγάλη τυπικότητα τό τελετουργικό τῶν θρησκευτικῶν τούς ἑορτῶν, ἀπό τίς ὁποῖες σημαντικότερες ἦταν τά Paternalia, κατά τήν ὁποῖα τιμοῦσαν τούς προγόνους, τά Cerialia, ἀφιερωμένα στή γεωργία καί τά Campitalia, πρός τιμήν τῶν θεοτήτων τῶν ὁδηγῶν. Οἱ ὑπήκοοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἐλεύθεροι νά ἀκολουθοῦν τή δική τούς θρησκεία καί νά τελοῦν τίς δικές τούς γιορτές σύμφωνα μέ τό ἡμερολογιακό τους ἔτος.

»Τα περισσότερα μέλη τῶν ἱερατικῶν σχολῶν τήν ἐποχή αὐτή παρέμεναν ἀριστοκράτες ὅπως καί τά προηγούμενα χρόνια, ἀλλά ἡ πραγματική ἐξουσία καί ὁ ἔλεγχος τῆς θρησκείας καί τοῦ ἡμερολογίου προέρχονταν ἀπό ἐπαγγελματίες ἐμπειρογνώμονες ἐπειδή εἶχαν τή δύναμη τῆς γνώσης.

»Ἡ θρησκεία στίς ἀνατολικές ἐπαρχίες τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου δέν ἦταν αὐτό πού θά λέγαμε «ρωμαϊκή». Στα περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ κύριοι θεοί ἦταν ἐκεῖνοι πού ἦταν γνωστοί ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ὁμήρου: ἡ Ἀθηνᾶ καί ὁ Δίας στήν Ἀθήνα, ἡ Ἄρτεμης στήν Ἔφεσο καί ὁ Ἀπόλλων μέ τούς χρησμούς του στόν Κλάρο. Στίς ἀγροτικές περιοχές τῆς Ἀνατολίας θεότητες πού ἀπεικονίζονται μέ ἄλογο, οἱ ἀποκαλούμενοι «θεοί-ἀναβάτες», ἦταν ἰδιαιτέρως δημοφιλεῖς. Ὁ ρωμαϊκός ἔλεγχος περιλάμβανε τήν ἀκτή τῆς Βόρειας Αφρικῆς μαζί μέ τήν Αἴγυπτο, ἡ ὁποῖα εἶχε πέσει λίγα χρόνια πρίν. Οἱ περιοχές τῆς Ἀφρικῆς πλήν τοῦ βόρειου μέρους δέν ἀποτέλεσαν μέρος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἐνῶ ἡ ἔρευνα

ὡς πρός τή θρησκευτική τούς παράδοση εἶναι ἐλάχιστη καί δέν μπορεῖ νά δώσει ἀσφαλή πορίσματα.

»Οἱ διάφορες ὑποπεριφέρειες τῆς αὐτοκρατορίας θά μποροῦσαν νά χαρακτηριστοῦν μέ ἰδιαίτερες μορφές λατρείας. Ὅσο πιό ἀνατολικά πᾶμε τόσο πιό ἐξωτικές γίνονται οἱ λατρείες. Στήν ἀνατολή (Συρία Μεσοποταμία Ἀραβία) ἡ λατρεία συχνά ἐπικεντρώνεται σέ θεότητες μέ ἀσαφή ὀνόματα καί χαρακτηριστικά. Σύμφωνα μέ ὅλα τά ἐξωτερικά χαρακτηριστικά, ἡ θρησκεία στά ἀνατολικά φαινόταν πολύ διαφορετική ἀπό τή ρωμαϊκή προοπτική. Ὡστόσο ὁ αὐτοκράτορας ἀποτελοῦσε μέρος τῆς λατρείας στίς ἀνατολικές ἐπαρχίες, ὅπως καί στίς δυτικές. Αὐτός ἦταν ἕνας τρόπος νά δείξουν τήν ὑποταγή τους στήν ἐξουσία τῆς Ρώμης.

»Τήν ἐποχή αὐτή βρίσκεται σέ ἔξαρση ἡ λατρεία τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν, ὅπως τῆς Εἰρήνης (Pax), τῆς Τύχης (Fortune), τῆς Ὁμόνοιας (Concordia), τῆς Ἀφθονίας (Ops). Ἡ λατρεία τους ἐξυπηρετούσε κυρίως τήν πολιτική προπαγάνδα καί εἶχε μεγάλη ἀπήχηση σέ ὅλη τήν αὐτοκρατορία καθώς οἱ ὑπήκοοι εἶχαν πειστεῖ ὅτι μόνο κάτω ἀπό μία ἰσχυρή Ρώμη, ὅπως αὐτή ἐμφανιζόταν τήν ἐποχή τοῦ Αὐγούστου, θά μποροῦσαν οἱ ἰδέες αὐτές θά πραγματωθοῦν. Ὁ Αὔγουστος, γοητευμένος ἀπό τίς μυστηριακές λατρείες στάθηκε ἰδιαιτέρως εὐνοϊκός ἀπέναντί τους. Ὁ ἴδιος μυήθηκε στά Ἐλευσίνια Μυστήρια καί ἀνέλαβε τήν ἀναδιοργάνωση παλαιότερων λατρειῶν.

»Ἡ συστηματοποίηση τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορα ὡς Θεοῦ μετά θάνατον πραγματοποιήθηκε στή Ρώμη ἀπό τόν Αὔγουστο καί βρῆκε μεγάλη ἀπήχηση στίς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας, κυρίως στίς ἀνατολικές όπου ἀνάλογες τιμές ἀποδίδονταν στούς ἡγεμόνες ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ λατρεία αὐτοῦ τοῦ τύπου δέν σήμαινε ὅτι ὑπῆρχε λαϊκός ἐνθουσιασμός γιά τόν ἡγέτη ὡς πρόσωπο. Ἡ ἰσχύς ἔπρεπε νά εἶναι ἀντικείμενο λατρείας Ἡ θρησκεία στράφηκε στή σωτηρία στόν ἄλλο κόσμο ἐνῶ ἄλλοτε ἐνδιαφερόταν κυρίως γιά τή ζωή σέ αὐτόν.

»Ἄν καί λίγοι Ρωμαίοι καλλιέργησαν καί ἔγραψαν φιλοσοφία σέ ὑψηλό ἐπίπεδο, ὁ ἀριθμός τους ἀντισταθμίζεται ἀπό τούς πολλούς πού ἡ φιλοσοφία ἄγγιζε καί ἐπηρέασε. Δεν θά βροῦμε ἄλλη κοινωνία πού τά μέλη τῆς ἀνώτερης τάξης εἶναι γνώστες τῆς φιλοσοφίας σέ τέτοιον βαθμό ὅπως στήν περίπτωση τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Γιά μερικούς ἀπό αὐτούς αὐτή ἡ γνώση ἦταν ἐπιφανειακή, ἀλλά κάθε γερουσιαστής ἤ μέλος τῆς ἀνώτερης τάξης

θά γνώριζε τή διαφορά μεταξύ τῶν ἀξιῶν ἑνός στωικοῦ καί ἑνός ἐπικούρειου.

»Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί: ὑπάρχει πρόσβαση σέ Ἕλληνες φιλόσοφους ἐντός καί ἐκτός Ἰταλίας, διαθεσιμότητα ἑλληνικῶν φιλοσοφικῶν κειμένων, οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης στούς τομείς τῆς ρητορικῆς καί τῆς γραμματικῆς.

»Για τή ρωμαϊκή ἐλίτ τῆς ἐποχῆς πού διαβάζει φιλοσοφία ἡ ἐπικρατούσα σχολή εἶναι στωικισμός. Αὐτή τήν ἐποχή βρίσκεται στό τέλος τῆς Μέσης Στοάς καί λίγα ἔτη προτοῦ δημιουργηθεῖ ἡ Νέα Στοά. Σημαντικές μορφές τῆς στωικῆς σχολής στή ρωμαϊκή ἐπικράτεια εἶναι ὁ Αθηνόδωρος Κανανίτης ἀπό τή Μικρά Ἀσία. προσωπικός δάσκαλος τοῦ Αὐγούστου, ὁ Κόιντος Σέξτιος ἡ φιλοσοφία τοῦ ὁποίου συνδύαζε πυθαγορισμό μέ στωικισμό καί ἵδρυσε δική του σχολή, ὁ Ἄρειος Δίδυμος, ἐπίσης δάσκαλος τοῦ Αὐγούστου, ὁ Ἄτταλος κ.ά. Αὐτοί ἐκφράζουν τίς βασικές ἰδέες τοῦ στωικισμοῦ, πού εἶναι φιλοσοφία προσωπικῆς ἠθικῆς. Οἱ στωικοί παρείχαν μία ἑνοποιημένη ἀντίληψη τοῦ κόσμου, ἐνῶ τόνισαν τήν ἠθική ὡς τό ἐπίκεντρο τῆς ἀνθρώπινης γνώσης ἄν καί οἱ θεωρίες τους περί λογικῆς εἶχαν μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιά τούς μεταγενέστερους φιλοσόφους.

»Τήν ἐποχή αὐτή παράλληλα μέ τόν στωικισμό ἀναπτύσσεται ὁ νεοπυθαγορισμός. Πρόκειται γιά σχολή πού προέρχεται ἀπό τήν ἑλληνιστική φιλοσοφική σκέψη καί ἀναβίωσε τά πυθαγόρεια δόγματα. Ὁ νεοπυθαγορισμός ἐπηρεάστηκε ἀπό τόν μεσαίο πλατωνισμό καί μέ τή σειρά του ἐπηρέασε τόν νεοπλατωνισμό. Ὡς φιλοσοφικό ρεύμα ξεκίνησε τόν 1ο αιώνα π.Χ. καί ἤκμασε κατά τόν 1ο καί 2ο αἰώνα μ.Χ.

»Πιστεύεται ὅτι ὁ τόπος συνάντησης τῶν νεοπυθαγορείων ἦταν ἡ βασιλική Porta Maggiore, μία ὑπόγεια βασιλική στή Ρώμη καί ὁ μοναδικός ἱστορικός τόπος πού ἔχει συνδεθεῖ μέ τό νεοπυθαγόρειο κίνημα.

»Ὁ νεοπυθαγορισμός ἦταν μία προσπάθεια νά ἐπαναπροσδιοριστεί ἕνα μυστικιστικό θρησκευτικό στοιχείο στήν ἑλληνιστική φιλοσοφία μετά τόν στωικισμό. Οἱ ἱδρυτές τῆς σχολῆς προσπάθησαν νά ἐπενδύσουν τά δόγματά τούς μέ ἀναφορές στόν Πυθαγόρα καί τόν Πλάτωνα. Ξεκίνησαν ἀπό τή μεταγενέστερη περίοδο τῆς σκέψης τοῦ Πλάτωνα κατά τήν ὁποῖα ὁ ἴδιος προσπάθησε νά συνδυάσει τή θεωρία τῶν ἰδεῶν μέ τήν πυθαγόρεια θεωρία τῶν ἀριθμῶν.

»Κεντρικό θέμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ νεοπυθαγορισμοῦ ἦταν ἡ ἔννοια τῆς ψυχὴς καί ἡ ἔμφυτη ἐπιθυμία της γιά μυστικιστική ἕνωση

μέ τό θείο. Ὁ νεοπυθαγορισμός ἦταν «ἕνας κρίκος στήν ἀλυσίδα ἀνάμεσα στό παλιό καί τό νέο» στό τέλος τῆς ἑλληνιστικῆς φιλοσοφίας. Ἔτσι συνέβαλε στό δόγμα τοῦ μονοθεϊσμοῦ ὅπως προέκυψε στήν ὕστερη ἀρχαιότητα (ἐπηρεάζοντας, μεταξύ ἄλλων, τόν πρώιμο χριστιανισμό).

Ἰνδουϊσμός καί ἀριστοκρατικές λατρεῖες

«Τό «ἔτος μηδέν» ὁ ἰνδουϊσμός βρίσκεται σέ μία πρώιμη μορφή, ἡ ὁποῖα ξεκίνησε τόν 2ο π.Χ. αἰῶνα. Τήν περίοδο αὐτή συμβαίνουν πολλές ἀλλαγές μέ κύριο χαρακτηριστικό τήν κατάκτηση τοῦ μεγαλύτερου τμήματος τοῦ Πακιστάν καί τμημάτων τῆς δυτικῆς Ἰνδίας ἀπό διάφορους διαδοχικούς εἰσβολείς. Ἡ Ἰνδία εἶναι ἀνοιχτή σέ ἐπιδράσεις ἀπό τή δύση ὅσο ποτέ στό παρελθόν. Οἱ ἐπιδράσεις αὐτές ἀφοροῦν, ὄχι μόνο τούς διαδοχικούς εἰσβολείς, ἀλλά καί τή Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία, μέσω τοῦ θαλάσσιου ἐμπορίου. Τήν ἐποχή αὐτή στή νότια Ἰνδία οἱ ὀρθόδοξες λατρείες ἦταν ἀριστοκρατικές στόν χαρακτήρα ὑποστηριζόμενες ἀπό βασιλείς καί ἀρχηγούς τῶν ἀνώτερων τάξεων, οἱ ὁποῖοι κέρδισαν σέ προσωπική αἴγλη παίρνοντας ὑπό τήν προστασία τούς βραχμάνους καί υιοθετῶντας ἄλλους τρόπους ζωῆς.

»Οἱ ἰνδουϊστές ἀσχολοῦνται μέ τήν ἐπεξεργασία τῶν Νταρσάνα τῶν ἕξι ὀρθόδοξων σχολῶν (Σάμκια Γιόγκα Βεσεσίκα Νιάγια Μιμαμαά καί Βεδάντα). Κατά τή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου τά βασικά κείμενα τῶν σχολῶν αὐτών τῆς ἰνδουϊστικῆς φιλοσοφίας καταγράφονται ἐπισήμως. Παράλληλα πραγματοποιείται ἐξάπλωση τοῦ ἰνδουϊσμοῦ στή νότια Ἰνδία καί κατόπιν στή Μαλαισιανή χερσόνησο καί τήν Καμπότζη.

»Ἡ σύνθεση τῶν σημαντικότερων ἐπῶν τῆς σανσκριτικῆς τῆς «Ραμαγιάνα» καί τῆς «Μαχαμπαράτα», ἦταν πιθανότατα σέ ἐξέλιξη ἐκείνη τήν περίοδο. Πρόκειται γιά θρυλικούς διαλόγους ἀνάμεικτους μέ φιλοσοφικές πραγματεῖες. Περιέχουν ποικίλες φιλοσοφίες καί σωτηριολογικές ἰδέες καί διαμορφώνουν τήν ἱστορία καί τήν ἰδεολογία τοῦ ἰνδουϊσμοῦ.» (σσ Ὁ Ἰνδουϊσμός κέκτηται 350.000.000 θεότητες ἐν οἷς οἱ ζωόμορφοι Γκανέσα-Ἐλέφαντας, Χανουμάν-Πίθηκος, ὄφις, ποντικός. Ὁ δέ Θεός Κρίσνα ἔχει λάβει κατά τόν Ἰνδουϊσμόν 250.000 συζύγους καί ἔχει γεννήσει 300.000 υἱούς).

Βουδδισμός, ἡ σχολή τοῦ Μεγάλου Ὀχήματος

«Ὁ βουδδισμός εἶναι κλάδος τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἰνδικῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καί ἀντιλήψεων. Ἔχει τήν

ἀφετηρία του σέ μία περιοχή τήν ὁποῖα στήν ἐποχή τοῦ Βούδα συγκλόνιζε ὁ ζῆλος γιά τή θρησκευτική καί πνευματική ζωή. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ βουδδισμοῦ διαπνεόταν ἀπό κοινωνική καί ἀνθρώπινη ευαισθησία πού ἄλλες ἰνδικές θρησκείες καί φιλοσοφικά συστήματα ἀνέπτυξαν σέ μικρότερο βαθμό.

»Στόν βουδδισμό τό «ἔτος μηδέν» ἔχουμε τήν ἔναρξη τῆς θρησκευτικῆς - φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Μεγάλου Ὀχήματος (Μαχαγιάνα), κυρίαρχης μορφῆς τοῦ βουδδισμοῦ στήν ἀνατολική Ἀσία. Πρόκειται γιά μία ἀπό τίς δύο κατευθύνσεις τοῦ βουδδισμοῦ (ἡ ἄλλη εἶναι ἡ Θεραβάντα) πού θεωρεῖται ὅτι προσφέρει τά μέσα τῆς λύτρωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ βουδδισμός Μαχαγιάνα ἀνέπτυξε μία ἐκλεκτική ἄποψη, συμπεριλαμβάνοντας μή ἰνδικές πίστεις καί ἕνα πάνθεον ποικίλης προέλευσης. Αὐτό τό θρησκευτικό ρεῦμα δέν παραγνώρισε τίς προγενέστερες σχολές τίς ὁποῖες χαρακτήριζε ὑποτιμητικά ὡς Μικρό Ὄχημα (Χιναγιάνα). Τίς ξεπέρασε ὅμως γρήγορα γιατί οἱ οἰκουμενικές τάσεις του καί ἡ ἐπαφή του μέ τίς ἀνάγκες τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς βρῆκαν ἐνθουσιώδη ἀπήχηση αὐτή τήν ἐποχή.

»Ὁ βουδδισμός Μαχαγιάνα ἐπικεντρώθηκε σέ ἕναν Βούδδα, ὁ ὁποῖος τυπικά ἦταν ἕνας θεϊκός σωτήρας πού θά μποροῦσε νά λατρεύεται καί νά ἀκολουθεῖται μέ πίστη, μία ἐκδήλωση ἑνός μεγάλου, ἑνιαίου οὐράνιου Βούδα πού ἀρχίζει νά μοιάζει κάπως μέ μία θεϊκή ὕπαρξη πίσω ἀπό ὅλα τά πράγματα ὅπως πιστεύεται καί στόν ἰνδουϊσμό.

»Αὐτή τήν ἐποχή ἀρχίζουν οἱ πρῶτες ἀπεικονίσεις τοῦ Βούδδα μέ ἀνθρώπινη μορφή. Περιοχές ὅπως τό βορειοδυτικό Πακιστάν, τό ἀνατολικό Αφγανιστάν, ἡ σημερινή Οὔταρ Πραντές στήν Ἰνδία, εὑρισκόμενες ὑπό τήν ἰνδοσκυθική δυναστεία τῶν Κουσάνα ἀνέπτυξαν ἕνα λατρευτικό ρεύμα στό πλαίσιο τοῦ ἰνδουϊσμοῦ, τό ὁποῖο ἀπαιτοῦσε πιό προσιτές ἀναπαραστάσεις τοῦ Βούδδα. Ἰνδοί ἔμποροι χρηματοδοτοῦν μεγάλα βουδδιστικά μοναστήρια μεταφέρουν τή θρησκεία στό Θιβέτ καί στήν Κεϋλάνη.

»Τήν ἐποχή αὐτή ὁ βουδδισμός ἀντικατέστησε τίς παλαιότερες θρησκευτικές μορφές στήν Ἰνδία καί ἐξαπλώθηκε κατά μῆκος τῶν κεντρικῶν ἀσιατικῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν μέσω τῆς κεντρικῆς Ἀσίας πρός τήν Κίνα καί τήν Ἰαπωνία. Ἡ πιό ὀρθόδοξη μορφή του τά πῆγε καλύτερα στή νοτιοανατολική Ἀσία καί τήν Ἰνδονησία. Εἶναι παρών σέ μέρος τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου, καθώς τόν εἰσάγουν ἱεραπόστολοι ἀπό τήν Ἰνδία καί τήν κεντρική Ἀσία. Κατά τήν ἐπέκταση τῆς θρησκείας τοῦ βουδδισμοῦ σέ αὐτές τίς χώρες μεταφράζονται θρησκευτικά κείμενα στίς κατά τόπους γλῶσσες. Στήν

κεντρική Ἀσία εἰσχωρεῖ ἀπό τά περάσματα τῶν ἐμπορικῶν δρόμων καί ἀπό τίς θαλάσσιες ὁδούς καθώς καί ἀπό τούς δρόμους τῆς Γιουνάν (ἐπαρχία τῆς Κίνας).

»Οἱ βουδδιστές χρησιμοποιοῦν ναούς καί ὁλόκληρα μοναστήρια λαξευμένα στούς βράχους. Ἀρχαιότερα θεωροῦνται αὐτά πού βρίσκονται στήν Μπάτζα τήν Μπέντσα καί στό Κάρλι, πολύ κοντά στή Βομβάη, καθώς ἐπίσης καί στό Κανέρι τό Νάσικ, στήν Ἐλόρα καί ἰδιαίτερα στήν Ἀτζάντα ὅπου ὑπάρχουν τοιχογραφίες ἀπό τόν 1ο π.Χ. αἰῶνα.

»Μέ τήν ἐμφάνιση τῆς σχολῆς Μαχαγιάνα ἡ ἐξέταση τοῦ προβλήματος «πού πάει ὁ ἄνθρωπος» κατέληξε στό ἰδεῶδες τού νά γίνει κανείς Βούδδας. Τό βασικό ζήτημα μέ τό ὁποῖο ἔρχονται ἀντιμέτωποι οἱ βουδδιστές στήν προσπάθειά τούς νά ὁρίσουν τό περιεχόμενο τῆς σχολῆς εἶναι ποια ὑπῆρξε ἡ ἐμπειρία πού ἐπέτρεψε στόν Βούδδα νά ὀνομαστεῖ φωτισμένος. Αὐτή τήν ἐμπειρία ἐπιθυμοῦν νά περάσουν στούς μαθητές τους μέσω τῆς διδασκαλίας.

»Ὁ Λιού Χσίν (46 π.Χ. - 23 μ.Χ.), ἕνας ἀπό τούς σπουδαιότερους μελετητές τῆς ἐποχῆς του, μαζί μέ τόν πατέρα του, Λιού Χοανγκ, ἔκαναν μία σύνθεση τῶν βιβλίων πού περιεῖχαν τήν ἱστορία «ὅλων τῶν σχολῶν στήν αὐτοκρατορική βιβλιοθήκη. Προσπάθησαν γιά πρώτη φορά στήν κινεζική ἱστορία νά ἐντοπίσουν συστηματικά τήν ἱστορική προέλευση τῶν διαφορετικῶν σχολών καί νά τήν καταγράψουν.

»Τήν ἐποχή αὐτή τῆς δυναστείας τῶν Χάν οἱ διάφορες πηγές τοῦ ταοϊσμοῦ συγχωνεύτηκαν σέ μία συνεκτική παράδοση θρησκευτικῶν ὀργανώσεων καί τελετουργικῶν τάξεων στήν πολιτεία του, τοῦ (σήμερα Σιτσουάν).

»Ὁ ταοϊσμός διδάσκεται, τόσο τήν ἐποχή αὐτή, ὅσο καί εὐρύτερα ἀπό δύο κείμενα τό «Τόο Τέ Κίνγκ» καί τό «Ζέν-γκγί». Τό πρῶτο εἶναι θεμελιῶδες ἔργο τόσο γιά τόν φιλοσοφικό ὅσο καί γιά τόν θρησκευτικό ταοϊσμό. Ἐπηρέασε ἐντόνως τόσο τόν κομφουκιανισμό ὅσο καί τόν βουδδισμό, οἱ ὁποῖοι ἑρμηνεύτηκαν σέ μεγάλο βαθμό μέ τή χρήση ταοϊστικῶν λέξεων καί ἐννοιῶν ὅταν ἐμφανίστηκαν ἀρχικά στήν Κίνα. Ἄν καί πρωτίστως γνωστό ὡς φιλοσοφικό ἔργο, τό «Ζενγκγί» θεωρεῖται ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα λογοτεχνικά ἔργα σέ ὅλη τήν κινεζική ἱστορία, ἕνα ἀριστούργημα φιλοσοφικῆς καί λογοτεχνικῆς δεξιοτεχνίας.»

Κομφουκιανισμός, ταοϊσμός, κρατική ἰδεολογία

«Ὁ κομφουκιανισμός καί ὁ ταοϊσμός εἶναι τά δύο κύρια ρεύματα τῆς κινεζικῆς φιλοσοφικῆς καί θρησκευτικῆς σκέψης

Ἐξελίχθηκαν μέσα ἀπό μακρά πορεία, ἐνῶ ἀπό τόν 5^{ο} μέχρι τόν 3^{ο} αἰ. π.Χ. ἦταν μόνο δύο ἀπό τίς πολλές φιλοσοφικές καί θρησκευτικές σχολές. Κατά τή διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου ὁ ἀριθμός τῶν σχολῶν ἦταν τόσο μεγάλος πού οἱ Κινέζοι ἀναφέρονταν σέ αὐτές ὡς «ἑκατό σχολεία».

»Τό «ἔτος μηδέν» ὁ κομφουκιανισμός ἐπεκτείνεται προοδευτικά στίς χώρες πέριξ τῆς Κίνας. Ἡ αὐτοκρατορία τῶν Χάν ἐπεκτείνεται στήν Κορέα τήν κεντρική Ἀσία τή νότια Κίνα καί τήν Ἰνδοκίνα καί μαζί ἐπεκτείνεται ἡ λατρεία τοῦ κομφουκιανισμοῦ. Παράλληλα ὁ κομφουκιανισμός εἰσάγεται ὡς θρησκευτικό καί φιλοσοφικό σύστημα καί ἐπηρεάζει τούς θεσμούς τῶν χωρῶν αὐτῶν.

»Ὁ κομφουικιανισμός εἶναι ἡ κρατική ἰδεολογία καί ἡ ἐπίσημη λατρεία στήν Κίνα. Οἱ Χάν σέβονται καί διατηροῦν τήν καμφουκιανική ἰδεολογία, ἡ ὁποῖα εἶχε ἑδραιωθεῖ δύο αἰῶνες νωρίτερα. Ὡς διδασκαλία δίνει μεγάλη ἔμφαση στή μετριοπάθεια καί τήν ἀρετή τοῦ ἀτόμου, παρά στό προσωπικό συμφέρον, καθώς καί στή δυνατότητα πού ἔχει κάποιος νά διαμορφώνει τή μοίρα του, ὅπως αὐτή ἐνσωματωνόταν στήν κοινωνική ἰδεολογία καί φιλοσοφία.

»Ὁ κομφουκιανικός κώδικας συμπεριφορᾶς ἦταν κανόνας σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο κάθε ἄνθρωπος κατηύθυνε τή ζωή του. Οἱ κομφουκιανικές ἀξίες χρησίμευαν ὡς πηγές ἔμπνευσης καθώς καί ὡς ρυθμιστές τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων σέ ὅλα τά ἐπίπεδα. Ἀνεγείρονται ναοί σέ κάθε μιά ἀπό τίς 2.000 χιέν (ἀντίστοιχο τῆς ἀγγλικῆς κομητείας) τῆς Κίνας. Οἱ ναοί αὐτοί χρησίμευαν ὡς ἕνα εἶδος κινεζικοῦ πανθέου πού διατηροῦσε ἀναλλοίωτη τή μνήμη τῶν μεγάλων κομφουκιανικῶν λογίων.

»Ἡ διάδοση τοῦ κομφουκιανισμοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς διδασκαλίας πού παρέχεται σέ αὐτούς τούς λόγιους. Ἡ Μεγάλη Σχολή (ἱδρύθηκε τό 124 π.Χ.) διδάσκει ἕνα σύστημα ἀρκετά πολύπλοκο πού στηρίζεται στήν ἀνάγνωση καί στόν σχολιασμό πέντε κλασικῶν βιβλίων («Μεταβολές». «Ποίηση». «Ἱστορία». «Ἄνοιξη καί φθινόπωρο». «Τελετουργίες») πού ἡ παράδοση τά ἀπέδιδε στόν Κομφούκιο, ὅμως γράφτηκαν μεταγενέστερα.

»Ἡ φιλοσοφική σκέψη τήν περίοδο αὐτή σημείωσε σημάδια ἀποστέωσης καί χαρακτηρίστηκε ἀπό μερικούς ὡς περίοδος «μελέτης τῶν γραφῶν». Ἀντί νά προβάλλουν πρωτότυπες ἰδέες, οἱ φιλόσοφοι χρησιμοποίησαν τήν εὐφυΐα τούς πρός τήν κατεύθυνση τῆς ἐνίσχυσης μιας στάσης ἐκλεκτικισμοῦ. Μερικές προσπάθειες, ὅπως ἡ σύνθεση κομφουκιανισμοῦ καί ἀποκρυφισμοῦ ἤ ἡ

ἐνσωμάτωση στοιχείων τοῦ ταοϊσμοῦ στόν κομφουκιανισμό, δέν εἶχαν θετικό ἀποτέλεσμα.

»Ὁ κομφουκιανισμός παρέμενε ἡ πνευματική ἔκφραση τῆς τάξης τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων. Ἀξιωματικοί πού διέθεταν ἐξειδικευμένες γνώσεις σέ διάφορους τομείς ἐκπροσωποῦν τήν ἀνώτερη κοινωνική καί πολική τάξη. ἡ ὁποῖα συγκροτεῖται μετά τή διάλυση τῆς φεουδαρχίας. Οὐυσιαστικά πρόκειται γιά τούς διοικητικούς λειτουργούς τῆς χώρας. Μεσούσης τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Χαν ἐπιβάλλονται σέ όλες τίς θέσεις πού πρίν ἀνατίθεντο στίς μεγάλες ἀριστοκρατικές οἰκογένειες».

13. Ἡ θρησκεία στό ἅρμα τῆς κυρίαρχης ἐλίτ

«Ἡ Διπλωματία τῆς Πίστης (Faith-Based Diplomacy) ὡς ἀντικείμενο ἐπιστημονικῆς διερεύνησης ἀποτελεῖ ἕνα καινούργιο πεδίο τῆς διπλωματίας, τό ὁποῖο γεννήθηκε στίς ἀρχές τοῦ 21ου αιώνα μέσα ἀπό ἐρευνητικά ἱδρύματα τῶν ΗΠΑ τά ὁποῖα μελέτησαν μεθοδικῶς τη διαλεκτική μεταξύ θρησκείας καί πολιτικῆς καί τήν ἰδιαιτερότητα τῶν συγκρούσεων στίς ὁποίες πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραματίζει ἡ διαφορά πολιτιστικῶν καί εἰδικῶς θρησκευτικῶν ταυτοτήτων μεταξύ τῶν ἀντιμαχομένων πλευρῶν.

»Ἡ Διπλωματία τῆς Πίστης εἶναι ἐγκεντρισμένη στήν ἔννοια τοῦ θεῖου. Στό πλαίσιο τῆς Διπλωματίας τῆς Πιότης, τό ὅραμα πού κατευθύνει τήν πολιτική πράξη, οἱ θεμελιώδεις ὑποθέσεις πού γίνονται σχετικά μέ τή φύση τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς πολιτικῆς τάξης καί οἱ κανόνες πού διέπουν τήν πολιτική συμπεριφορά ἀναλύονται ὡς συνέπειες τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ἡ ἑκάστοτε ἀνθρώπινη κοινότητα κατανοεί τή φύση καί τή δράση τοῦ θεῖου.

»Ἡ θρησκεία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στή δόμηση τῆς ταυτότητας τῶν ἀνθρώπων καί δίδει νόημα στίς ζωές τῶν ἀνθρώπων. Εξ' οὗ καί ἡ θρησκεία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο γιά τήν ἀτομική πρόοδο καί τήν ψυχική ὑγεία τῶν ἀνθρώπων, ἐφόσον ἐπηρεάζει τό ἐννοιολογικό καί συμβολικό σύμπαν, τά ἀρχέτυπα καί τίς ἀξίες τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ζμπίγκνιεβ Μπρεζίνσκι (Zbigniew Brzezinski), πρῶην σύμβουλος ἐθνικῆς ἀσφαλείας τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου Κάρτερ, έγραψε τό 1993 στό βιβλίο τοῦ «Out of Control- (New York: Collier Books, σελ 131) τό ἑξῆς σχετικά μέ τή θρησκεία ὡς παράγοντα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνότητας καί βεβαίως ταυτότητας: «Παρότι ἡ ἐπίδραση τῆς θρησκείας ἐπί τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας ἔχει σέ μεγάλη ἔκταση ἐξασθενίσει, καί ἡ Εὐρώπη σήμερα -καί

ἀκόμη περισσότερο ἡ Ἀμερική - εἶναι ουσιαστικά μία ἐκκοσμικευμένη κοινωνία, ἡ ἐπίδραση τῆς κοινής χριστιανικῆς παράδοσης παραμένει. Προσδίδει στήν Εὐρώπη τά ὑποστυλώματα ἑνός κοινού ἠθικοῦ συστήματος καί συγχρόνως εφοδιάζει τήν εὐρωπαϊκή κουλτούρα μέ μία οἰκουμενική φιλοσοφική ἀπήχηση».

»Ἐπίσης, ἡ θρησκεία διαδραματίζει ἀποφασιστικό ρόλο στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁρίζονται ἡ ψυχική ὑγεία καί ἡ ψυχική ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καθώς καί π εὐτυχία αὐτοῦ. Παρότι «ἡ θρησκεία ἔχει ὑπάρξει μία ἀπό τίς σημαντικότερες δυνάμεις σέ ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη ἱστορία» -ὅπως έγραψε τό 1998 ὁ Χάρολντ Πίνκους (Harold Pincus), ἀναπληρωτής ιατρικός διευθυντής τοῦ Γραφείου Ερευνών τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ψυχιατρικοῦ Συνδέσμου (American Psychiatric Association)- «τά ἐπαγγέλματα ὑγείας καί ψυχιατρικῆς δέν ἔχουν γενικά ἀναγνωρίσει αὐτήν τή δύναμη» (Harold Alan Pincus, M.D., στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου «Handbook of Religion and Mental Health», ed. Harold G. Kooning, Academic Press, San Diego, CA, 1998, σελ. xxv). Ιδιαίτερα διακεκριμένη θέση μεταξύ τῶν ἐπιστημόνων πού προωθοῦν τόν διάλογο μεταξύ θρησκείας καί ἐπιστήμης κατέχει μία ὁμάδα ἐπιστημόνων ἀπό τό Πανεπιστήμιο Duke, οἱ ὁποίοι ἔχουν ἐργαστεί μεθοδικά γιά νά συγκεντρώσουν συστηματικές ἐκτιμήσεις πού πανεπιστημίου Duke καί ὁ Ντέιβιντ Λάρσον (David B. Larson), καθηγητής Ψυχιατρικῆς καί ἐπιστήμης τῆς συμπεριφορᾶς στό Πανεπιστήμιο Duke (Harold G. Koenig, M.D., Michael E. McCullough, Ph.D., and David B. Larson, M.D., Handbook of Religion and Health, Oxford University Press, New Mark, 2001).

Ἰσχυρή δύναμη

»Ἡ θρησκεία εἶναι μία μεγάλη δύναμη, γεγονός πού ἀποδεικνύεται τόσο συλλογιστικά, ἀν σκεφτοῦμε τή σημασία πού παίζει στή διαμόρφωση συνειδήσεων καί κοινωνικῶν στάσεων, ὅσο καί πρακτικά, ἀν μελετήσουμε τό ἱστορικό γίγνεσθαι. Ὅπως ἀναφέραμε στό χθεσινό άρθρο μας, σέ αὐτήν τή στήλη τῆς εφημερίδας μας: ἡ ἀλληλόδραση καί ἡ διασύνδεση μεταξύ πολιτισμοῦ (civilization) καί καλλιέργειας (culture) εἶναι άρρηκτες. Καθώς ὁ πολιτισμός ἀποτελείται, ὅπως εἴπαμε χθες, ἀπό θεσμούς καί τεχνολογία, ἡ καλλιέργεια, ἡ κουλτούρα, ἔχει ὡς πυρήνα τῆς τόν μύθο καί ἔχει νά κάνει μέ τήν τέχνη, τή θρησκεία καί τή φιλοσοφία. Κανένας πολιτισμός, δηλαδή κανένα σύστημα θεσμῶν καί τεχνολογίας, δέν εἶναι βιώσιμος ἀν δέν ὑποστηρίζεται ἀπό τήν κατάλληλη κουλτούρα.

Μέσο ελέγχου

»Ἡ σημερινή ἀτλαντική ελίτ, προσπαθεῖ νά πείσει τίς θρησκευτικές ἡγεσίες νά ἀσχολούνται μέ φιλανθρωπίες καί ὄχι μέ ριζικά θεολογικά καί ἀνθρωπολογικά ζητήματα (διότι αὐτά «διχάζουν» καί βεβαίως δέν βολεύουν τό ἀτλαντικό πολιτικό κατεστημένο) καί ἐπίσης προωθεῖ τή διασύνδεση μεταξύ θρησκείας καί οἰκολογίας, ὥστε νά διευκολύνεται ἡ ὁλοκληρωτική πολιτική ἀτζέντα τῆς φιλελεύθερης ὀλιγαρχίας (Τζόρτζ Σόρος κ.λπ.), ἡ ὁποία, μέσω πράσινων πολιτικῶν καί ρητορειῶν, ἐπιχειρεῖ τήν ἐγκαθίδρυση ἑνός ὀργουελικοῦ συστήματος ελέγχου.

Ὑπονόμευση

»Ἐπίσης, στό προαναφερθέν πλαίσιο, ἡ ἀτλαντική ελίτ ὑπονομεύει μεθοδικά τήν ἡγεσία τῆς Ρωσικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἐπειδή, σέ ἀντίθεση μέ ἄλλες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, δέν ἔχει ἐνταχθεῖ στό σύστημα τῆς ἀτλαντικῆς γεωπολιτικῆς, ἀλλά ἀκολουθεῖ αὐτόνομο γεωπολιτικό δρόμο.

»Οἱ θρησκεῖες, ὅταν λειτουργοῦν ὄντως ὑπέρ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἐπικίνδυνες γιά τά σχέδια τῆς ἀτλαντικῆς ελίτ καί ἰδίως γιά τή φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Για παράδειγμα, ὁ ἀπόστολος Παῦλος, στήν πρός Ρωμαίους Ἐπιστολή (Στ΄14), γράφει ὅτι ὁ Χριστός ἀποκάλυψε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ον προορισμένο νά ζει ὑπό τό κράτος τοῦ νόμου, ἀλλά ὑπό τή Χάρη τοῦ Θεοῦ. Στό ἴδιο πνεύμα, ὁ ἀπόστολος Πέτρος, στόν στίχο 9 τοῦ κεφαλαίου 2 τῆς Α΄ Ἐπιστολῆς τούς, ἀποκαλεῖ τούς Χριστιανούς «βασίλειον ιεράτευμα». Τό νά γαλουχηθεῖ κάποιος μέ τήν πίστη ὅτι εἶναι «βασίλειον ἱεράτευμα» εἶναι πράγματι πολιτικά ἐπικίνδυνη διδασκαλία, σύμφωνα μέ τή φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση καί τούς «πράσινους» τοῦ Σόρος.

»Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Ὁμιλία VI: 20) ἔχει γράψει ὅτι δέν πρέπει νά ἐπιθυμοῦμε τήν ὁποιαδήποτε εἰρήνη ἄνευ κριτηρίων καί προϋποθέσεων, οὔτε πρέπει νά καταδικάζουμε τόν ὁποιοδήποτε πόλεμο ἄνευ κριτηρίων καί προϋποθέσεων. Ἀντίστοιχες στάσεις μᾶς διδάσκει ὁ Ἀρτζούνα στή «Μπαγκαβάτ Γκίτα» τῶν Ἰνδῶν. Αὐτή ἡ κριτική στάση ἀπέναντι στήν ἀπροϋπόθετη εἰρήνη εἶναι μία ἐπικίνδυνη διδασκαλία, σύμφωνα μέ τή φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση καί τούς «πράσινους» τοῦ Σόρος, διότι ἔτσι ἡ θρησκεία δέν ἐκπίπτει σέ ἐργαλείο πειθάρχησης τῶν μαζῶν.»

14. Μυθικισμός

«Γνώρισα ὅλα ὅσα εἶναι κρυφά καί φανερά, ἡ Σοφία μοῦ τά δίδαξε, αὐτή ἄλλωστε πού δημιούργησε τά πάντα. (...) Μόνη της μπορεῖ νά κάνει τά πάντα, τά κάνει ὅλα καινούργια καί ἡ ἴδια μένει ἀμετάβλητη. (...) Αὐτή εἶναι πιό λαμπρή ἀπό τόν ἥλιο καί βρίσκεται πιό ψηλά ἀπό τ' ἀστέρια, καί σέ σύγκριση μέ τό φῶς τῆς ἡμέρας ἔχει ὑπάρξει πρίν ἀπ' αὐτό. (...) Ἀπλώνεται ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μέ δύναμη κι ὅλα τά κυβερνάει μέ καλοσύνη».

»Ποιά εἶναι τελικά ἡ Σοφία; Αὐτή ἡ μυστηριώδης θηλυκή μορφή μέ τίς θεϊκές ἰδιότητες πού ὀνομάζεται Χοχμά στά ἑβραϊκά; Μέσα ἀπό κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως οἱ Παροιμίαι, ἡ Σοφία Σολομῶντος, ἡ Σοφία Σειράχ, τό βιβλίο τοῦ Ιώβ καί οἱ Ψαλμοί, τή βλέπουμε νά ξεπροβάλλει ξανά καί ξανά. Ἐμφανίζεται ὡ πρόσωπο πού φτιάχνεται ἀπό τόν Γιαχβέ πρίν ἀπ' τόν κόσμο, παίρνει μέρος στό δημιουργικό του ἔργο καί στέλνεται ἀπ' αὐτόν στή Γῆ γιά νά φανερώσει στούς ἀνθρώπους τά μυστικά τῆς Θείας βούλησης (Παροιμίαι 1: 20-33, 8: 1 -9: 18,8: 22-36, Σοφία Σειράχ 1: 4, 24: 1 -22, 24:9, Σοφία Σολομῶντος 9: 9-12).

»Θά μποροῦσε βέβαια νά ἰσχυριστεῖ κανείς πῶς ὅσα λέγονται γι' αὐτήν εἶναι ποιητικές μεταφορές καί τίποτα ἄλλο. Ὡστόσο, μέσα στή Σοφία Σολομῶντος ὁ συγγραφέας διαγράφει ἀνάγλυφα τή θηλυκή ὑπόσταση αὐτῆς τῆς μυστηριώδους μορφῆς. «Τη Σοφία τήν ἀγάπησα καί τήν ἀναζήτησα ἀπό τά νιάτα μου. Ἐρωτεύτηκα τήν ὀμορφιά της καί ζήτησα νά τήν πάρω γυναῖκα μου» (8:2). Ἐπιπλέον, τήν παρουσιάζει ὡς συντρόφισσα τοῦ Γιαχβέ πού κατέχει τή δύναμη τῆς δημιουργίας.

»Αὐτή ἰσχυρίζεται πῶς ἔχει ὑψηλή καταγωγή, γιατί ζεῖ μαζί μέ τόν θεό, γιατί ὁ Κυρίαρχος τῶν πάντων τήν ἀγάπησε. Γνωρίζει τά μυστήρια πού ὁδηγοῦν στή γνώση τοῦ θεοῦ καί ἀποφασίζει τί θά δημιουργήσει αὐτός. Ἄν ὁ πλοῦτος εἶναι ἐπιθυμητό ἀπόκτημα στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, τί εἶναι πολυτιμότερο ἀπό τή Σοφία, πού ὅλα τά δημιουργεῖ: Ἄν τό ἀνθρώπινο μυαλό δημιουργεῖ, πολύ περισσότερο ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι δημιουργός ὅλων αὐτῶν πού βρίσκονται στήν ὕπαρξη». (8: 3-6)

Ἡ «πνευματική σύζυγος» τοῦ Χριστοῦ

«Ὁ Σίμων ὁ Μάγος (1ος χριστιανικός αἰῶνας), πού θεωρεῖται ἱδρυτής τοῦ γνωστικοῦ Χριστιανισμοῦ, κήρυσσε ὅτι ἡ ἀρχική σκέψη τήν ὁποία συνέλαβε ὁ Θεός πρίν ἀπό τή δημιουργία ἦταν ἡ «Πρώτη Ἔννοια» - ἡ Σοφία. Ἐκείνη κατέβηκε στήν κατώτερη σφαῖρα καί γέννησε τούς ἀγγέλους καί τίς ὑπόλοιπες δυνάμεις πού ἔπλασαν τόν κόσμο. Ἐπειδή ὅμως δελεάστηκαν ἀπό τά κάλλη της, τήν ἐμπόδισαν νά ἐπιστρέψει στόν οὐρανό, ἐγκλωβίζοντάς τήν σέ ἀνθρώπινο σῶμα. Ἐνσάρκωσή της θεωροῦσε ὁ Σίμων μία Ἑλληνίδα: τήν ὡραία Ἑλένη!

»Συνήθιζε ἄλλωστε νά περιοδεύει μαζί μέ μια γυναίκα πού τήν ἔλεγαν Ἑλένη. Ἡ συντρόφισσα τοῦ Σίμωνα θεωρεῖτο ὅτι ἔφερε τό πνεῦμα τῆς Ὡραίας Ἑλένης, ἀλλά καί τῆς Ἰνάνας, τῆς Ἀθηνᾶς καί ἄλλων θεαινῶν. Μάλιστα, οἱ ὀπαδοί τοῦ Σίμωνα τή λάτρευαν ὡς Σοφία, ἐνῶ ὁ ἴδιος παρουσιαζόταν σάν θεάνθρωπος καί ἰσχυριζόταν ὅτι μαζί της εἶχε δημιουργήσει τόν κόσμο. Ἡ σχέση τους θεωρεῖτο ἀντίστοιχη μέ αὐτή πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα στό γνωστικό Χριστό καί τή Μαρία Μαγδαληνή, γιά τήν ὁποία πίστευαν ὅτι ἐνσάρκωνε τή Σοφία σύζυγό του στόν οὐρανό.

»Οἱ ὀπαδοί τοῦ Βαλεντίνου, ἑνός ἀπό τούς σημαντικότερους ἡγέτες τοῦ Γνωστικισμοῦ, δίδασκαν ὅτι ὁ Λυτρωτής εἶναι ὁ Νυμφίος, ὁ ὁποίος γιορτάζει τήν ἕνωσή του μέ τή Νύμφη του, τή Σοφία. Κατά παρόμοιο τρόπο πίστευαν ὅτι ὁ μύστης, ὁ πνευματικός ἄνδρας, θά γίνει ἡ «νύφη» τοῦ ἀγγέλου του. Ὅταν ὁ κόσμος θά φτάσει στό τέλος του καί ἡ ἀνώτατη Σοφία θά σμίξει γιά πάντα μέ τόν Σωτήρα, οἱ μύστες καί οἱ ἄγγελοι τους θά μποῦν γιά πάντα στό «πλήρωμα», δηλαδή στήν οὐράνια ἀφθονία.

»Ὁρισμένα ἀπό τά κείμενα πού σώθηκαν ἀποκαλύπτουν τό βαρυσήμαντο ρόλο τῆς τελευταίας: Τό Trattato Gnostico ἀναφέρει πως ἡ Σοφία ἦταν ἡ μάνα τοῦ Θεοῦ, «ἡ μεγάλη τιμημένη Παρθένος στήν ὁποία ὁ Πατήρ κρυβόταν ἀπό τήν ἀρχή, προτοῦ δημιουργήσει ὁτιδήποτε». Οἱ Κλημεντινές Ὁμιλίες, κείμενα ἑνός ἀνώνυμου χριστιανοῦ ἀπολογητή τοῦ 4ου αἰ., τήν ἀποκαλοῦν Μητέρα τῶν Πάντων καί Βασίλισσα. Ἐξάλλου, σύμφωνα μέ τίς ἀντιλήψεις ὁρισμένων γνωστικῶν, ὁ Χριστός εἶχε συγχωνευτεῖ μαζί της:

»Ὁ Υἱός τοῦ Ἀνθρώπου συμφώνησε μέ τή Σοφία, τή συντρόφισσά του, καί ἀποκάλυψε τόν ἑαυτό του μέσα σ' ἕνα μεγάλο φῶς ὡς ἑρμαφρόδιτο. Ἡ ἀρσενική του φύση ὀνομάζεται «Σωτήρας», γεννήτορας ὅλων τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ἡ θηλυκή του «Σοφία, Μητέρα τῶν Πάντων».

»Ὑπάρχει μάλιστα ἕνας συναρπαστικός μύθος: Ἡ Σοφία ἀπόκτησε δύο τέκνα, τόν Χριστό καί τήν Ἀχαμώθ. Ἔδωσε ζωή στά στοιχεῖα καί στόν ἐπίγειο κόσμο, ἀλλά καί σ' ἕνα νέο θεό: τόν Ἰαλδαβαώθ, τόν Υἱό τοῦ Σκότους, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Γιαχβέ. Γέννησε ἀκόμη πέντε πλανητικά πνεύματα, τά ὁποῖα δημιούργησαν τούς ἀρχαγγέλους, τούς ἀγγέλους καί τούς ἀνθρώπους. Ὁ Ἰαλδαβαώθ-Γιαχβέ ἀπαγόρευσε στόυς ἀνθρώπους νά φᾶνε τόν καρπό τῆς γνώσης, ὅμως ἡ μητέρα του ἔστειλε στή γῆ τό δικό της πνεῦμα μέ τή μορφή τοῦ ὄφεως γιά νά τούς διδάξει νά ἀψηφοῦν τό ζηλιάρη θεό. Κατά παράξενο τρόπο, τό ἑρπετό αὐτό δέν ἦταν ἄλλο ἀπό τόν Χριστό!

»Ἀργότερα, τόν ξαναέστειλε στόν κόσμο τῶν θνητῶν μέ τή μορφή τοῦ ἱεροῦ της περιστεριοῦ, τό συμβολισμό τοῦ ὁποίου θά δοῦμε πιό κάτω. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς βαφτιζόταν στόν Ἰορδάνη, τό πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ μπῆκε μέσα του, ἐνώ μόλις ἐκείνος πέθανε, ἄφησε τό κορμί του κι ἐπέστρεψε στόν οὐρανό. Ἡ Σοφία χάρισε στόν Ἰησοῦ ἕνα αἰθέριο σῶμα καί τοῦ ἔδωσε μιά θέση στά οὐράνια. Λεγόταν ἀκόμη πώς ἔγινε σύζυγός της - ἡ δόξα του βασιζόταν σε αὐτόν ἀκριβῶς τόν Ἱερό Γάμο. Ὅμως, κατά μία ἄποψη, ἐκείνη θεωρεῖτο ἐπίσης μητέρα του: Ἦταν ἡ Παρθένος τοῦ Φωτός, τό πνεῦμα τῆς ὁποίας μπῆκε στό σῶμα τῆς Μαρίας μέ σκοπό τή σύλληψή του.

Ἡ Σοφία ξαναγεννιέται

»Ἴσως σήμερα ἡ αἰνιγματική μορφή τῆς Σοφίας νά μοιάζει ὁλότελα ξεχασμένη. Κι ὅμως, τά ἴχνη της δέν ἐξαφανίστηκαν μές στούς αἰῶνες. Γιά παράδειγμα, ὁ Ρῶσος Πάβελ Φλορένσκι (Pavel Florensky. 1882-1943), θεολόγος καί ἱερέας, καθώς καί φιλόσοφος καί μαθηματικός, ἐπιχείρησε τή δικαίωση τῆς Σοφίας καί τήν ἀποδοχή της μέσα στό σχῆμα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Τήν περιγράφει ὡς ἑξῆς:

«Αὐτό τό Μέγα Ὄν, συνάμα βασιλικό καί θηλυκό (...) ποιά εἶναι, ἄν ὄχι ἡ πιό ἀληθινή ἀνθρωπότητα, τό ἁγνότερο καί πιό ὁλοκληρωμένο ἀπό τά ὄντα, τό μακροκοσμικό ὅλον, ἡ ζωντανή ψυχή τῆς Φύσης καί τοῦ Σύμπαντος πού ἀέναα ἑνώνεται κι ἑνώνει μέσα στήν πορεία τοῦ χρόνου μέ τό Θεῖον κι ἑνώνει μαζί Της καθετί πού ὑπάρχει».

»Ἐπίσης, ὁ περίφημος ψυχολόγος Κάρλ Γιούνγκ δέν παραλείπει ν' ἀναφερθεῖ σ' αὐτήν στό κείμενό του «Ὁ συμβολισμός τῆς μεταμόρφωσης στή Θεία Λειτουργία («Transformation Symbolism in the Mass»):

«Εἶναι ἡ Σοφία, ἡ Sapientia [Σοφία στά λατινικά, ἡ Scientia [Γνώση, Ἐπιστήμη] ἤ ἡ Φιλοσοφία τῶν ἀλχημιστῶν, "ἀπό τήν πηγή τῆς ὁποίας τά ὕδατα ἀναβλύζουν". Ἡ Σοφία εἶναι ὁ νοῦς πού βρίσκεται κρυμμένος καί δεσμευμένος στήν ὕλη, ὁ "serpens mercurialis" [ἑρμαῖος ὄφις] ἤ ὁ "humidum radicale" [θεμελιώδης ὑγρός τόπος] πού ἐκδηλώνεται στό "ποτάμι τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ ἀπ' τήν κορυφή τοῦ βουνοῦ". Αὐτό εἶναι τό ὕδωρ τῆς χάριτος, τό "σταθερό" καί "θεῖο" ὕδωρ πού "τώρα λούζει τόν κόσμο ὁλόκληρο"».

»Σήμερα ἡ ξεχασμένη χριστιανική θεά ἔρχεται ξανά στό προσκήνιο, καθώς πολλοί ἄνθρωποι ἀναζητοῦν μέ ἀγωνία τή χαμένη τους κληρονομιά. Γιά παράδειγμα, ἡ διδάκτωρ τῆς Θεολογίας Ἔλινορ Ρέϊ (Eleanor Rae) ὑποστηρίζει ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι γένους θηλυκοῦ καί ἐκπροσωπεῖ, ὅπως καί ἡ Σοφία, τή γυναικεία πλευρά τοῦ Θείου. Για τήν Κέιτλιν Μάθιους (Caitlin Matthews), ἡ Σοφία εἶναι ἡ ἀρχέγονη Μαύρη Θεά πού κρατάει τό μεγαλεῖο της καλυμμένο μέ πέπλο ὅπως ἡ Ἴσιδα. Ὅπως ἡ Κάλι, μπορεῖ νά σοκάρει καί νά τρομοκρατεῖ, ὡστόσο εἶναι θεματοφύλακας τῆς ἐπίγειας καί τῆς οὐράνιας σοφίας.

»Ἀλλά καί ἀρκετοί καλλιτέχνες ἐμπνέονται ἀπό τή γυναικεία πλευρά τοῦ Θείου, ὅπως ὁ ζωγράφος Ρόμπερτ Λέντζ. Ἐντύπωση προκαλεῖ ἕνας ἀπό τούς πίνακές του, ἕνα εἰκόνισμα μέ τίτλο Χριστός - Σοφία: μία μαύρη γυναικεία μορφή μέ φωτοστέφανο, ντυμένη μέ πέπλο, στέλνει μέ τό δεξί της χέρι εὐλογίες, κρατῶντας ἕνα ἀγαλματίδιο τήν πληθωρική, γυμνή παλαιολιθική Θεά τοῦ Βίλεντορφ. Μαρτυρεῖ ἔτσι τή σύνδεσή της μέ τίς λατρεῖες ἀρχέγονων ἐποχῶν.

»Ὅσο κι ἄν φαίνεται παράξενο, σήμερα, στόν 21° αἰῶνα, κάποιοι ἄνθρωποι ἀκολουθοῦν τά βήματα τῶν γνωστικῶν χριστιανῶν. Ἔτσι, στή σύγχρονη ἀμερικανική Ἐκκλησία τῆς Γνώσεως (Church of Gnosis), πού ἔχει ἐπικεφαλῆς της μια γυναίκα, «τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας γιορτάζεται ὡς ἕνας ἱερός γάμος ἀνάμεσα στή Σοφία, τήν ἀστραφτερή Μητέρα τοῦ Κόσμου, καί τό σύντροφό της, τόν Χριστό».

»Μᾶλλον ἀκούγονται ἀλλόκοτα ὅλα αὐτά, καθώς οἱ συμβολισμοί τοῦ παρελθόντος σμίγουν μέ τίς ἀναζητήσεις τοῦ παρόντος σ' ἕναν παράξενο χορό. Τί νόημα μπορεῖ νά ἔχουν ἄραγε μέσα σ' ἕναν κόσμο πού μαστίζεται ἀπό πολλαπλές κρίσεις: Ἴσως τό μεγάλο στοίχημα εἶναι νά μήν ἀφήσουμε τήν οἰκονομική ἀνέχεια νά μετατραπεῖ σε φτώχεια τοῦ πνεύματος καί τῆς ψυχῆς. Στόν Ἡσαΐα (45: 34) ἀκοῦμε τή Σοφία νά προφητεύει: «Θα σοῦ δώσω τούς θησαυρούς τοῦ σκοταδιοῦ καί τά κρυμμένα πλούτη μυστικῶν

τόπων». Μήπως αὐτοί οἱ θησαυροί βρίσκονται μέσα μας, περιμένοντας ὑπομονετικά νά ἔρθουν στό φῶς: Ἄν καταφέρουμε νά ξεφύγουμε ἀπό τίς συνήθεις ἀγκυλώσεις καί τά ταμπού πού μᾶς ἔχουν ἐπιβάλει, ἴσως καί νά ἀνακαλύψουμε τόν ἀπέραντο πλοῦτο τῆς δικῆς μας κρυμμένης σοφίας...»

15. Περιέργεια σημαίνει πρόοδος. Το «Curiosity», ἡ κατάκτηση τοῦ Ἄρη καί οἱ σύγχρονες κοινωνίες

«Στίς 6 Αὐγούστου 2013 συμπληρώθηκε ἕνα ἔτος ἀπό τήν ἀποστολή τοῦ ρομποτικοῦ ὀχήματος «Curiosity» («Περιέργεια») καί τήν προσεδάφισή του στόν Ἄρη. Ἄμεσος σκοπός τῆς ἀποστολῆς ἦταν ἡ συγκέντρωση στοιχείων γιά τό ἄν ἡ ἀτμόσφαιρα σέ αὐτόν τόν μακρινό πλανήτη μποροῦσε νά ἔχει ὑποστηρίξει στό παρελθόν κάποιου εἴδους μικροβιακή ζωή. Ἡ κινητήριος δύναμη ὅμως τῆς ἀποστολῆς ἦταν ἄλλη. Ἦταν ἀκριβῶς τό εὔστοχο ὄνομα τοῦ διαστημικοῦ ὀχήματος: ἡ «Περιέργεια».

»Ὡς τήν Ἀναγέννηση καί τήν πρώϊμη νεωτερικότητα - μέ ἐξαίρεση τή σκέψη στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα - ἡ ζωή ἦταν ἁπλῶς προετοιμασία γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου. Στίς φεουδαλικές συνθῆκες τοῦ Μεσαίωνα, ὅπου ἐπικρατοῦν οἱ σχέσεις προσωπικῆς ἐξάρτησης (Μάρξ), ὁ Θεός ἀποτελεῖ τήν ἀρχή πού συγκροτεῖ τόν κόσμο. Ἄν ὁ Θεός γνωρίζει τά πάντα, τότε ὁ ἄνθρωπος δέν χρειάζεται νά γνωρίζει τίποτα. Σέ αὐτόν τόν κόσμο καμία ἀνακάλυψη, καμία ἐφεύρεση, καμία πρόοδος δέν χρειάζεται γιά νά ἀπαντηθεῖ τό ἀγωνιῶδες ἐρώτημα τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπάντηση εἶναι γνωστή. Ἀποστολή του εἶναι ὁ θάνατος.

»Στήν ἐποχή τῶν προσωπικῶν ἐξαρτήσεων τό «πίστευε καί μή ἐρεύνα» δέν εἶναι ἁπλῶς μια ἐκκλησιαστική ντιρεκτίβα, εἶναι ἡ αὐτονόητη ἀρχή συγκρότησης τοῦ κόσμου. Γνωστό εἶναι τό ἄγνωστο. Μόνο στήν ἐποχή ὅπου τά πράγματα (ἐμπράγματες καπιταλιστικές σχέσεις) ἀρχίζουν νά ἐπικρατοῦν ἐπί τῶν ἀνθρώπινων ἐξαρτήσεων - στήν Ἀναγέννηση καί κυρίως μετά τή βιομηχανική ἐπανάσταση -, μόνο τότε ἡ περιέργεια γίνεται ἀρχή συγκρότησης τοῦ νέου κόσμου.

»Ἄν ἡ πίστη εἶναι ἡ ἱερή ἀπάντηση στό ἀγωνιῶδες ἐρώτημα γιά τόν προορισμό τοῦ ἀνθρώπου, ἡ περιέργεια εἶναι ἡ κοσμική ἀπάντηση στό ἴδιο ἐρώτημα. Ἡ πίστη θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο ἀντικείμενό της. Ὑποκείμενό της εἶναι ἡ οὐράνια πόλη. Γιά νά ἀπαντήσει ὁ περίεργος ἄνθρωπος στό ἐρώτημα πού ἀφορᾶ τήν ἀποστολή του, πρέπει νά γνωρίζει αὐτά πού συμβαίνουν ἐπί Γῆς,

στή μόνη γνωστή σε αὐτόν πόλη. Ἦρθε ὁ καιρός τῶν θαλασσοπόρων, τῶν ἐφευρετῶν, ἀλλά καί τῶν καιροσκόπων, τῶν βασιλιάδων πού ἀναζητοῦν τή δόξα τῆς κατάκτησης, τῶν ἄπληστων κυνηγῶν τοῦ χρυσοῦ. Γιά ὅλα αὐτά ὅμως χρειάζεται γνώση. Ὁ Τσβετάν Τοντόροφ στό βιβλίο του «Ἡ κατάκτηση τῆς Ἀμερικῆς» (μετ. Κική Καψαμπέλη, ἐκδ. Νῆσος) ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κορτές ἐπιβλήθηκε ὄχι τόσο γιατί τά στρατεύματά του ἦταν ἄπληστα γιά τό χρῆμα, οὔτε γιατί ἡ ἐνόρμηση τῆς κυριαρχίας καθόριζε τή συμπεριφορά τους, οὔτε ἀκόμη ἐπειδή ὑπερεῖχαν ὅσον ἀφορᾶ τόν ἐξοπλισμό τους ἤ ἐπειδή οἱ Ἰνδιάνοι ἦταν διαιρεμένοι. Ἡ ὑπεροχή τοῦ Κορτές στηρίζεται στή γνώση τοῦ κόσμου πού καλεῖται νά κατακτήσει. Ἡ ἀποικιοκρατική δράση εἶναι ἡ πρώτη ἔκφραση τῆς περιέργειας ὡς κινητήριας δύναμης τοῦ νεωτερικοῦ κόσμου.

»Αὐτή ὅμως εἶναι ἡ ἀρχή. Ὅσο εἰσερχόμαστε στήν ἐποχή ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀπελευθερώνεται ἀπό τίς προσωπικές του ἐξαρτήσεις, ἀπό τή βασιλική, τή φεουδαλική καί τήν ἱερή αὐθεντία, τόσο εἰσέρχεται στήν ἐξάρτησή του ἀπό τόν κόσμο τῶν ἐμπράγματων σχέσεων. Καί αὐτός ὁ κόσμος προϋποθέτει τή γνώση γιά νά ἀντιμετωπιστοῦν οἱ προκλήσεις του, ἀλλά καί γιά νά ἀντιμετωπίσει τούς ἐχθρούς του. Ἐχθροί αὐτοῦ τοῦ κόσμου εἶναι ἀπό μια στιγμή καί ὕστερα οἱ ἴδιοι οἱ γεννήτορές του, ἡ λογική τοῦ «πανταχοῦ παρόντος» κέρδους καί, ἀπό τήν ἄλλη, ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἱεροῦ, ὄχι ὡς θέματος ἀτομικῆς πίστης, ἀλλά ὡς κανόνα διαμόρφωσης τῆς δημόσιας συμπεριφορᾶς.

»Ὁ ἐπιστημονικός λόγος μέ ὅπλο του τήν περιέργεια καί ἡ τέχνη μέ ὅπλο της τή φαντασία ἀποτελοῦν τά «ἐργαλεῖα» πού ἔχει ὁ νεωτερικός ἄνθρωπος στή μάχη του ἀφενός κατά τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας τοῦ χρήματος καί τῶν ἐμπράγματων σχέσεων, ἀφετέρου κατά τοῦ ἀνορθολογισμοῦ. Παραφράζοντας, ἐλάχιστα, τόν Λεονάρντο, θά ἔλεγα ὅτι «τό περίεργο μάτι εἶναι τό παράθυρο τῆς ψυχῆς» στόν κόσμο.

»Ἡ ἀποστολή τοῦ «Curiosity», συνεπῶς, δέν ἀφορᾶ μόνο τήν ἀνακάλυψη μορφῶν ζωῆς στόν Ἄρη, ἀλλὰ καί τή διατήρηση τοῦ νεωτερικοῦ κοσμικοῦ κράτους, τό μόνο πού συνάδει μέ τήν προάσπιση τοῦ δικαιώματος στή θρησκευτική πίστη. ἀλλά καί στήν ἀθεΐα.»

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τάς πεποιθήσεις τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου ὅπως τάς ἀπηχοῦν οἱ ἐξωνομαζόμενοι συγγραφεῖς τῶν κειμένων, προκειμένου νά τάς ἀποδομήσωμεν διά τῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ καί Ζ΄.

ΑΝΙΜΙΣΜΟΣ-ΛΑΤΡΕΙΑ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

«Μέ τόν ὅρον τοῦτον νοεῖται γενικώτερον ἡ τάσις ὡρισμένων πρωτογόνων λαῶν νά ἀποδίδουν ψυχήν ὄχι μόνον εἰς τόν ἄνθρωπον, ἀλλά καί εἰς τά πράγματα. Ἰδιαιτέρως λέγονται φυλαί ἀνιμιστικαί αἱ ἀσκοῦσαι εἰδικήν λατρείαν τῶν νεκρῶν καί τῶν ψυχῶν. Ἐπί τοῦ ἀνιμισμοῦ τούτου ὁ Ἡ. Β. Tylor οἰκοδόμησε τήν περί ψυχισμοῦ θεωρίαν του, ἥτις περιλαμβάνει τρία διακρινόμενα ἀλλήλων μέρη: προσπάθειαν ἐξηγήσεως τῆς προελεύσεως τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς, ὑπόθεσιν περί τήν ἱστορικήν διαδοχήν ὡρισμένων μορφῶν θρησκείας καί τέλος τήν γνώμην του περί τήν θέσιν τοῦ τελευταίου τούτου ἀνιμισμοῦ εἰς τήν ὡς ἄνω σειράν.

»Ἡ ἰδέα τῆς ψυχῆς, κατά τόν Tylor, προέκυψεν εἰς τόν νοῦν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου ἐκ δύο κατηγοριῶν φαινομένων: ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ κοιμωμένου, ἀρρώστου, νεκροῦ ἀνθρώπου καί ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ὀνείρου, τῆς ἐκστάσεως, τοῦ ὁραματισμοῦ. Εἰς τήν πρώτην ὁμάδα, ὁ πρωτόγονος ἔσχε τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἀπό κάτι κατά τό μᾶλλον ἤ ἧττον ἐστερήθη τό σῶμα. Εἰς τήν δευτέραν, ὅτι ἀκριβῶς τό ἄγνωστον ἐκεῖνο στοιχεῖον ἐνεργεῖ ἐξ ἰδίας ὠθήσεως καί ἄρα εἶναι εἰς θέσιν νά ὑπάρχῃ ἀνεξαρτήτως. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἰδέα μιᾶς ψυχῆς διακρινόμενης τοῦ σώματος καί ἱκανῆς νά ἐπιβιῇ μετά τόν θάνατον ἐκείνου. Ὁ δυαλισμός οὗτος ἀκολούθως ἐφηρμόσθη καί εἰς τά ζῶα καί τά φυτά, ἀκόμη δέ καί εἰς τήν ἀνόργανον φύσιν. Ἐγεννήθη οὕτως ἐνωρίς ἔπειτα καί ἡ ἰδέα τοῦ καθαροῦ πνεύματος, δηλαδή τοῦ πάντοτε ἐλευθέρου ἀπό σωματικήν ἕνωσιν, κατ' ἀκολουθίαν δέ ἡ ἀπόδοσις ἑνός πνεύματος εἰς ὅλα τά ἀντικείμενα καί στοιχεῖα τῆς φύσεως. Οὕτω προῆλθε μία πλέον ἐξειλιγμένη πολυθεΐα, εἰς τήν ὁποίαν, τέλος, μία θεότης ἐπεβλήθη ἐπί πασῶν τῶν λοιπῶν.

»Ὁ Tylor ὑποθέτει, λοιπόν, μίαν κλίμακα ἐξελικτικήν, ἥτις ἐκκινοῦσα ἐκ τοῦ ψυχισμοῦ, διά μέσου λατρείας πνευμάτων καί πολυθεΐας, φθάνει εἰς τήν μονοθεΐαν. Αἱ ἰδέαι του ἐθριάμβευσαν εἰς τό ἐπιστημονικόν περιβάλλον ἐπί τινας δεκαετίας, παρακμάσασαι εἶτα ἀναποφεύκτως. Σήμερον, ὄντως, δέν συμμερίζεται πλέον ἡ ἐπιστήμη τάς ἀντιλήψεις τοῦ Tylor ὡς πρός τήν προέλευσιν τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς, πιστεύεται δέ ἀντιθέτως ὅτι ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος δυνατόν νά ἤντλησε τήν τοιαύτην ἔννοιαν τόσον ἐκκινῶν ἐκ τῆς ἔννοιας τοῦ προσώπου, τῆς εἰς αὐτόν πολύ γνωστῆς, ὅσον καί ἐκ τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς.

»Καί ἡ ἐξελικτική θεωρία διήνυσε τό στάδιόν της καί ἐξεπεράσθη ἀπό δύο διαφόρους ἀπόψεις. Εἶναι ἡ παραδοχή

ὑπάρξεως μιᾶς προανιμιστικῆς μαγικῆς πίστεως, ἡ δέ ἑτέρα προέρχεται ἐκ τῆς βαθυτέρας γνώσεως τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν. Ὡς πρός τοῦτο, δυνάμεθα πλέον νά εἴπωμεν ὅτι ἡ τοιαύτη γνῶσις ἀποκλείει τόν ψυχισμόν ὡς τήν ἀρχαιοτάτην μορφήν θρησκείας, διότι οἱ ἐνθολογικῶς ἀρχαιότεροι λαοί δέν γνωρίζουν τήν λατρείαν τῶν νεκρῶν ἤ τήν ἀσκοῦν λίαν περιωρισμένως. Οὗτοι, ἀντιθέτως, λατρεύουν ἕν ὑπέρτατον προσωπικόν ὄν, σπανίως ἐσχηματισμένον ἐκ ψυχῆς καί σώματος, ἀλλά κατά κανόνα νοούμενον ὡς πρόσωπον ὅλως ἴδιον καί ὁμοιογενές.

»Καταπίπτει οὕτως ἡ ἱστορική κλίμαξ τῶν θρησκευμάτων, τήν ὁποίαν ἐφαντάσθη ὁ Tylor, διότι ἡ μονοθεΐα οὐδόλως εἶναι τό τελικόν προϊόν μιᾶς ἐξελίξεως, ἀλλά δίδει τό παρών εἰς αὐτήν ταύτην τήν αὐγήν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπομένει πάντως εἰς τόν Tylor ἡ ἀξιομισθία ὅτι ἐφώτισε τήν ἀξίαν τοῦ λατρευτικοῦ ἀνιμισμοῦ ὡς πρός τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ὅτι δηλαδή διέκρινε καί εἰς τόν φυσικόν ἄνθρωπον τόν φιλόσοφον, τόν ἱκανόν νά ἐρευνᾶ ἐπί τῶν αἰτίων τῶν πραγμάτων καί νά μορφώνη μίαν ἀντίληψιν περί τοῦ κόσμου, ὅτι, τέλος, ἠννόησεν ὅτι ἡ ἀντίληψις τοῦ κόσμου τῶν ἀνιμιστῶν δέν ἔχει καθαρῶς ὑλιστικόν βάθος, ἀλλά φθάνει καί εἰς πνευματικά κίνητρα, ὡς δηλοῖ ἡ περί ψυχῆς ἰδέα.

»Εἰς τήν ἰατρικήν ὁ ἀνιμισμός, ὡς καί ἡ θεουργία, ἀπετέλεσε τήν πρώτην καί ἀρχαιοτάτην μορφήν αἰτιολογικῆς ἑρμηνείας τῶν ἀσθενειῶν, τάς ὁποίας οὗτος ἐξηγεῖ ἀποδίδων τήν πρόκλησίν των εἰς τήν ἐνέργειαν ἀοράτων ἐμψύχων ὄντων, ὡς δαιμόνων ἤ κακοποιῶν πνευμάτων ἤ καί ψυχῶν νεκρῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνιμιστική ἑρμηνεία συνυφαίνεται σχεδόν πάντοτε μέ τήν μαγικήν τοιαύτην.

»Ἀνιμιστική μᾶς φαίνεται ἡ ἰατρική ἀντίληψις τῶν ἀρχαιοτέρων περιόδων καί πολιτισμῶν, οἷοι ὁ αἰγυπτιακός, ὁ ἀσυρο-βαβυλωνιακός, ὁ ἰνδικός, ὁ ἰρανικός κ.λπ., ἀπαντᾶ δέ καί εἰς τό Ταλμούδ. Αὕτη εἶναι συνήθως διαδεδομένη εἰς ὅλους τούς νῦν ὑπάρχοντας πρωτογόνους λαούς, ἀκόμη καί ὅταν οὗτοι κατέχουν τήν ἔννοιαν τῶν φυσικῶν αἰτίων τῆς νόσου. Ἡ θεραπεία εἶναι κατ' ἐξοχήν ἐξορκιστική, βασιζομένη ἐπί τῆς ἀρχῆς τῆς πτοήσεως τοῦ κακοποιοῦ πνεύματος, τό ὁποῖον προεκάλεσε τήν ἀσθένειαν, ἤ τῆς ἐκμαυλίσεώς του διά κολακειῶν, τῆς ἐξαπατήσεώς του καί, ἐνίοτε, τοῦ καταβασανισμοῦ του πρός ἐξανάγκασίν του νά φύγῃ.»

Πηγή: «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ καί ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, τ. ΙΒ΄, σελ. 516

ΙΝΔΟΥΪΣΜΟΣ ANNAS KING

«Αὐτό πού σήμερα ἀποκαλοῦμε «Ἰνδουϊσμό» -ἐν μέρει λόγω τοῦ ὅτι δέν ἔχει κάποιο συγκεκριμένο ἱδρυτή, ἕνα ἀποκλειστικό ἱερό κείμενο, θρησκευτική ἱεραρχία ἤ αὐστηρό διατυπωμένα «πιστεύω»- ἔχει ἐξελιχθεῖ σέ ἕναν ἐξαιρετικό πλουραλιστικό θρησκευτικό πολιτισμό μέ μεγάλη ποικιλομορφία ἐθίμων, τύπων λατρείας, θεοτήτων, θεολογιῶν, φιλοσοφιῶν, ἀφηγήσεων, τεχνῶν καί μουσικῆς.

»Πολλοί ἰνδουϊστές πιστεύουν ὅτι οἱ βασικές του διδασκαλίες ἔχουν παραμείνει ἀναλλοίωτες διά μέσου τῶν αἰώνων. Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ ποικιλία ἐντός τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ ἔχει ὁδηγήσει μερικούς μελετητές στό νά μιλοῦν μᾶλλον γιά ἰνδουϊστικά Θρησκεύματα παρά γιά μία καί μοναδική ἰνδουϊστική Θρησκεία- γιά «Ἰνδουϊσμούς» μᾶλλον παρά γιά «Ἰνδουϊσμό» ἤ ἀκόμη καί γιά πλήρη ἐγκατάλειψη τοῦ ὅρου «Ἰνδουϊσμός». Ἐπιπλέον, πολλές διαφορετικές ἰνδουϊστικές φωνές καί παραδόσεις ἀνταγωνίζονται παγκοσμίως γιά νά διατυπώσουν ἕναν ὁρισμό τῶν βασικῶν πεποιθήσεων τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ.

Τί εἶναι οἱ ἰνδουϊστικές πεποιθήσεις;

»Οἱ ἰνδουϊστές δέχονται ὅτι μοιράζονται μεταξύ τους κοινές πεποιθήσεις, ἀρχές καί δομές. Ἐντούτοις, γιά πολλούς ὁ Ἰνδουϊσμός δέν εἶναι τόσο ἕνα σύστημα πεποιθήσεων ὅσον ἕνας τρόπος ζωῆς, ἕνας θρησκευτικός πολιτισμός, μία πνευματική καί διανοητική ἀναζήτηση, καθώς καί μία βιωματική ταύτιση μέ τούς μύριους τρόπους μέ τούς ὁποίους τό ἱερό εἶναι παρόν στήν Ἰνδία. Ὅταν ἐρωτῶνται γιά τίς πεποιθήσεις τους, οἱ ἰνδουϊστές ἀρχίζουν συχνά μέ τίς ἠθικές τους διδασκαλίες: τήν καλοσύνη καί τή φιλαλήθεια, τή φιλοξενία, τό σεβασμό πρός τήν οἰκογένεια καί εἰδικά πρός τούς πρεσβύτερους καί τούς γονεῖς. Μπορεῖ ἀκόμη νά ποῦν τί πιστεύουν σχετικά μέ ὁρισμένες θεότητες, τήν αὐθεντία σημαντικῶν ἱερῶν κειμένων, τήν ἀξία τῶν ἱεραποδημιῶν ἤ τή διδασκαλία περί κάρμα. Κάποιοι ἰνδουϊστές (ἀλλά ὄχι ὅλοι) ἀποδέχονται τήν κοινωνική ἱεραρχία τῶν τεσσάρων βάρνα (τό σύστημα τῶν καστῶν) καί ὁρισμένες ἀρχές περί καθαροῦ καί ἀκάθαρτου. Πάντως, κάθε μελέτη τῶν πεποιθήσεων τοῦ Ἰνδουισμοῦ ὀφείλει νά ἀρχίσει μέ τίς θεότητές του.

Ὁ Θεός καί οἱ θεότητες

»Οἱ ἰνδουϊστές μπορεῖ νά εἶναι πολυθεϊστές, μονοθεϊστές ἤ μονιστές (νά πιστεύουν, δηλαδή, ὅτι Τά πάντα εἶναι στήν πραγματικότητα μία καί μοναδική ὀντότητα). Ὑπάρχουν ὡς καί ὀρθόδοξοι ἰνδουϊστές πού εἶναι ἀθεϊστές. Πολλοί ἰνδουϊστές πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει ἕνας Θεός (Βράχμαν) πού μπορεῖ νά λατρευτεῖ ὑπό πολλές μορφές. Γιά παράδειγμα, ὁ Θεός μπορεῖ νά ἐμφανίζεται ὡς βρέφος, ὡς φίλος, ὡς βασιλιάς, ὡς μητέρα ἤ ὡς ἐραστής μπορεῖ νά φανερωθεῖ μέ ἀρσενική, θηλυκή, ἤ ἀκόμη καί μέ μή ἀνθρώπινη μορφή. Μπορεῖ νά λατρευτεῖ ὡς ἄμορφος (νιργκούνα Βράχμαν) ἤ ἔμμορφος (σαγκούνα Βράχμαν) ἤ καί μέσω εἰκόνων καί ὁμοιωμάτων (μούρη). Τέλος, μπορεῖ νά λάβει τήν ἀνθρώπινη μορφή ἑνός ἁγίου ἤ γκουρού. Ὁρισμένοι γκουρού, ὅπως ὁ Βιβεκανάντα (1863-1902), ἔχουν διδάξει μάλιστα ὅτι ὁ Θεός ἐνσαρκώνεται στή μορφή τοῦ σύμπαντος καί σέ ὅλα Τά πλάσματα. Ἔτσι, ὅταν ὑπηρετοῦμε τούς ἄλλους ὑπηρετοῦμε τόν Θεό.

Μερικές φορές ὁ Θεός κατανοεῖται μέ τριπλό τρόπο, δηλαδή ὡς Τριμούρτι. Τό Τριμούρτι ἀποτελεῖται ἀπό τόν Βράχμα (τό δημιουργό), τόν Βίσνου (τόν προστάτη) καί τόν Σίβα (τόν καταστροφέα). Παρ' ὅλα αὐτά, σήμερα ὄχι μόνο λατρεύεται σπάνια ὁ Βράχμα, ἀλλά καί τό ἴδιο τό Τριμούρτι συχνά ἀντικαθίσταται ἀπό ἕνα σύμπλεγμα πέντε θεοτήτων (Βίσνου, Σίβα, Ντεβί, Σούρια καί Γκανέσα).

- Οἱ δύο κορυφαῖες θεότητες πού λατρεύονται ἀπ' τούς ἰνδουϊστές παντοῦ εἶναι ὁ Σίβα καί ὁ Βίσνου. Ὁ Βίσνου συνδέεται κατεξοχήν μέ τή συντήρηση τοῦ κόσμου καί τῆς τάξης του, κι ἔτσι σχετίζεται μέ τή βασιλεία καί τή διατήρηση τοῦ ντάρμα (νόμου, τάξης, δικαίου) λατρεύεται πιό συχνά μέ τή μορφή τῶν ἐνσαρκώσεων τοῦ (ἀβατάρα) ὡς Ράμα καί Κρίσνα.
- Ὁ Σίβα, ὁ «εὐοίωνος», εἶναι τόσο ὁ κύριος τῶν γιόγκι (ἀσκητῶν) -ὁπότε ἀναπαρίσταται μέ μπερδεμένα μαλλιά, σῶμα ἀλειμμένο μέ στάχτες καί σέ στάση διαλογισμοῦ πάνω ἀπό ἕνα χῶρο καύσης νεκρῶν- ὅσον καί ὁ θεῖος ἐραστής. Λατρεύεται πολύ συχνά μέ τή μορφή τοῦ φαλλοῦ (Aivyica). Ἔχει, μάλιστα, δύο γιούς: τόν Γκανέσα, τόν ἐλεφαντόμορφο θεό, καί τόν Σκάντα ἤ Μουρουγκάν. Ὁ Σίβα εἶναι αὐτός πού ἀποκαλύπτει τήν ἔσχατη φύση τοῦ πραγματικοῦ: τή δυαδικότητα τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, τῆς δημιουργίας καί τῆς καταστροφῆς, τοῦ ἀσκητικοῦ καί

τοῦ ἐρωτικοῦ. Μία δυαδικότητα ἀπό τήν ὁποία ἐξαρτᾶται τό σύνολο τῆς ζωῆς.

- Οἱ παραδόσεις πού θά μπορούσαμε νά ὀνομάσουμε βαϊσναβισμό (ἀφοσίωση στόν Βίσνου), σαϊβισμό (ἀφοσίωση στόν Σίβα) καί σακτισμό (ἀφοσίωση στή Θεά ἤ Ντεβί) ἀποτελοῦν σήμερα τίς πιό γνωστές στό πλαίσιο τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ. Παρ' ὅλα αὐτά, συχνά κάθε ἰνδουϊστής ἐπιλέγει μία ὁρισμένη θεότητα (Ισταντέβ), ἡ ὁποία λαμβάνει γι' αὐτόν τίς διαστάσεις ὑπέρτατου θεοῦ. Τέτοιες θεότητες λατρεύονται τόσο ὡς διακριτά ὄντα μέ τίς δικές τους ἱστορίες καί εἰκονογραφήσεις ὅσον καί ὡς μορφές τῆς μίας ἔσχατης πραγματικότητας (Βράχμαν). Με ἄλλα λόγια, μπορεῖ οἱ ἰνδουϊστές νά λατρεύουν πολλές θεότητες, ἀλλά παράλληλα πιστεύουν ὅτι ὅλες εἶναι μία καί μοναδική.
- Εἰδικά ἡ λατρεία τῆς Θεᾶς συνιστᾶ μία ἀπό τίς πιό χαρακτηριστικές παραδόσεις τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ. Ἀνάγεται, μάλιστα, στούς προϊστορικούς χρόνους. Ὁ ὅρος σάκτι (δύναμη, ρώμη, ἰσχύς) χρησιμοποιεῖται ἀναφορικά μέ τήν ἰσχύ ὁποιασδήποτε θεότητας καί ἀποτελεῖ ἐπίσης τή δραστική ἐνέργεια πού εἶναι ἐνσαρκωμένη στίς θεές.
- Ὅλες οἱ θεές μποροῦν νά θεωρηθοῦν διακριτές θεότητες ἤ ποικίλες μορφές τῆς (Μαχα)ντεβί, τῆς (Μεγάλης) Θεᾶς. Ἡ Θεά (Ἀντιασάκτι) λατρεύεται ὡς τό Ὕψιστο Ὄν καί παράλληλα ὡς σύζυγος ἑνός ἀρσενικοῦ θεοῦ.
- Οἱ σύζυγοι τῶν τριῶν μεγάλων θεῶν πού προαναφέρθηκαν εἶναι ἡ Λάκσμι, ἡ Σαρασβάτι καί ἡ Παρβάτι.
- Μερικές φορές οἱ μελετητές διακρίνουν ἀνάμεσα σέ ἄγαμες θεές, πού εἶναι ἐπικίνδυνες καί «θερμές», καί σέ συζυγικές θεές πού εἶναι μετριοπαθεῖς καί «δροσερές». Γιά πολλές ἰνδουΐστριες ἡ Σίτα (ἡ σύζυγος τοῦ Ράμα) ἀποτελεῖ τό πρότυπο τῆς γυναίκας- συζύγου, τῆς ὁποίας ἡ ἀκεραιότητα καί τό κουράγιο προβάλλονται ἰδιαίτερα στό πλαίσιο τοῦ κινήματος τῶν Ἰνδῶν γυναικῶν.
- Ἡ ἴδια ἡ χώρα τῆς Ἰνδίας λατρεύεται ὡς «Θεία Μητέρα» (Μπαράτ Μάτα) καί εἶναι καθαγιασμένη χάρη στά Σακτιπίτα (κέντρα λατρείας τῆς Θεᾶς) καί τά μεγάλα ποτάμια ὅπως ὁ Γάγγης, τά ὁποῖα μέ τή σειρά τους λατρεύονται ἐπειδή φέρνουν εὐημερία καί ἀπελευθέρωση.

Ἀβατάρα

»Τά ἀβατάρα συνιστοῦν φανερώσεις (κατά λέξη: «καθόδους») τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεοί παρεμβαίνουν ἔτσι κατά περιόδους γιά νά καταπολεμήσουν τό Κακό καί νά διασφαλίσουν ὅτι τό σύμπαν λειτουργεῖ σέ συμφωνία μέ τό ντάρμα. Οἱ πιό ἀγαπητοί εἶναι ὁ Κρίσνα καί ὁ Ράμα (ἐνσαρκώσεις τοῦ Βίσνου).

- Ὁ Κρίσνα λατρεύεται ὡς παιδί, ὡς ὁ θεός τοῦ μυστικοῦ ἔρωτα καί ὡς ὁ ἥρωας τοῦ ἔπους Μαχαμπαράτα. Ἄν καί ὁ νεαρός Κρίσνα μαγεύει τόν κόσμο μέ τόν ἦχο τῆς φλογέρας του (Κρίσνα-λίλα), στό Μπαγκαβάτ Γκιτά ὁ Κρίσνα αὐτοαποκαλύπτεται ὡς μεγάλος διδάσκαλος καί ὕψιστος θεός (Βίσνου).
- Ὁ Ράμα λατρεύεται ὡς ὁ ἰδεώδης ἡγέτης καί ἐκεῖνος πού ἀποκαθιστά τό ντάρμα. Ἐνῶ ἦταν πάντοτε δημοφιλής στή βόρεια Ἰνδία, ὁ Ράμα ἔχει τελευταία ἀναδειχθεῖ στόν βασικό θεό τοῦ ἰνδουϊστικοῦ ἐθνικισμοῦ. Ἡ βασιλεία του (Ραμ Ράτζια) μνημονεύεται ὡς ἕνα εἶδος χρυσοῦ αἰῶνα τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἁρμονίας καί τῆς εὐημερίας.

Ἡ λατρεία τῶν ὁμοιωμάτων

»Ἐνῶ πολλοί ἰνδουϊστές ἀναγνωρίζουν ὅτι τό Βράχμαν εἶναι ἡ ἀπόλυτη πραγματικότητα, οἱ περισσότεροι λατρεύουν ἐπίσης διάφορα θεία ὄντα καί ὁμοιώματα. Πολλοί πιστεύουν ὅτι ἡ δύναμη (σάκτι) μιᾶς θεότητας εἶναι ὄντως παροῦσα στό ὁμοίωμα-εἰκόνα (μούρτι) τῆς θεότητας αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ λατρεία μπροστά σ' ἕνα ὁμοίωμα συνιστᾶ λατρεία πού προσφέρεται στή θεότητα τῆς ὁποίας ἡ δύναμη βρίσκεται ἐντός τοῦ ὁμοιώματος καί ἐπίσης στή θεότητα ὡς εἰκόνα. Ὅταν καθαγιάζεται μία εἰκόνα ἤ ἕνα ὁμοίωμα, ἡ σχετική τελετή μεταμορφώνει τήν πέτρα, τό μέταλλο καί τό ξύλο σέ ἐνσαρκώσεις τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἰνδουϊστές πηγαίνουν στό ναό γιά νταρσάνα, τουτέστιν γιά τή «θέα» ἤ «θεωρία» τῶν θεῶν. Πιστεύεται ὅτι τό νταρσάνα φέρνει καλοτυχία, εὐλογία καί πνευματικά ὀφέλη. Καθιστᾶ ἐπίσης δυνατή μία ἄμεση καί ἀγαπητική σχέση ἀνάμεσα στίς θεότητες καί στούς πιστούς τους. Κατά τή διάρκεια τῆς τελετουργικῆς λατρείας (πουτζά) προσφέρεται στούς θεούς ὑπηρεσία καί περιποίηση, καθώς διάφορα ἀγαθά ἀποτίθενται μπροστά στό ὁμοίωμά τους.

Ντάρμα

»Οἱ ἰνδουϊστές ἀναφέρονται στίς πεποιθήσεις καί τίς πρακτικές τους ὡς σανατάνα ντάρμα (αἰώνια θρησκεία) ἤ βεδικό ντάρμα (βεδδική θρησκεία). Τό ντάρμα μπορεῖ νά σημαίνει τήν κοινωνική τάξη, ἐνδέχεται νά σημαίνει τήν κοσμική τάξη, ἀλλά μπορεῖ ἐξίσου νά ἀναφέρεται καί στήν προσωπική συμπεριφορά καί διάθεση. Στό πιό ἁπλό ἐπίπεδο σημαίνει τά θρησκευτικά καί κοινωνικά καθήκοντα τοῦ ἀτόμου σύμφωνα μέ τή θέση του καί τήν ἡλικία του. Γιά παράδειγμα, τό Μπαγκαβάτ Γκιτά διδάσκει ὅτι εἶναι καλύτερο νά ἐπιτελεῖ κανείς τό δικό του καθῆκον μέ ἀτέλεια παρά τό καθῆκον κάποιου ἄλλου μέ τελειότητα.

Σαμσάρα

»Πολλοί ἰνδουϊστές, εἰδικά ἐκεῖνοι πού ἀνήκουν στίς ἀνώτερες κάστες, πιστεύουν στόν ἀτελείωτο κύκλο τῆς ἀναγέννησης (σαμσάρα). Οἱ προσπάθειες γιά τόν τερματισμό τοῦ κύκλου αὐτοῦ ἀποτελοῦν τή βασική μέριμνα πολλῶν θρησκευτικῶν πρακτικῶν τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ. Μάλιστα, ἡ εἰκόνα τοῦ κόσμου ὡς τοῦ τόπου ὅπου ἡ αἰώνια ψυχή μετενσαρκώνεται ἀδιάλειπτα εἶναι μία εἰκόνα πού δεσπόζει στήν ἰνδική φαντασία ἐδῶ καί πάνω ἀπό τρεῖς χιλιετίες.

Κάρμα

»Τό κάρμα, κεντρικό στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας περί μετενσάρκωσης, εἶναι ἡ δεδομένη πεποίθηση ὅτι οἱ πράξεις κάποιου καθορίζουν τίς συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ζεῖ σ' αὐτή τή ζωή, καθώς καί τήν ἀναγέννησή του στήν ἑπόμενη. Με ἄλλα λόγια, κάθε πράξη ἔχει τίς ἀναπότρεπτες συνέπειές της. Ἔτσι. τό κάρμα εἶναι ἀδιαχώριστο ἀπό τό ντάρμα καί τό σαμσάρα. Συνοψίζοντας θά λέγαμε τά ἑξῆς: οἱ καλές πράξεις ὁδηγοῦν σέ καλό κάρμα, τό ὁποῖο παράγει καλοτυχία στήν ἐδῶ ζωή καί μία καλή ἀναγέννηση στήν ἑπόμενη ζωή. Ἀπό τήν ἄλλη, οἱ κακές πράξεις ὁδηγοῦν σέ κακό κάρμα, τό ὁποῖο ἐνδέχεται νά ἐπιφέρει λιγότερο ἐπιθυμητές ἀναγεννήσεις στίς ἑπόμενες ζωές, ἀναγεννήσεις πού θά ἔχουν τή μορφή ἑνός ἀνθρώπου πού ἀνήκει στίς κατώτερες κοινωνικές θέσεις ἤ τή μορφή ζώου - μπορεῖ ἀκόμη νά ἔχουν τή μορφή μιᾶς δυστυχισμένης ψυχῆς πού ὑποφέρει τά πάνδεινα σέ κάποια ἀπό τίς πολυάριθμες κολάσεις.

»Ὑπάρχουν τρόποι μέ τούς ὁποίους μπορεῖ νά παραμεριστεῖ τό κάρμα. Ἴσως ὁ πιό ἰσχυρός εἶναι ἡ ἀφοσίωση σέ μία θεότητα. Τά θρησκευτικά τελετουργικά καί οἱ φιλάνθρωπες πράξεις μποροῦν ἐπίσης νά ἐξαλείψουν παρελθόντα ἁμαρτήματα. Ὁρισμένοι

ἰνδουϊστές ἀποσύρονται ἀπό τά ἐγκόσμια καί ἐπιδίδονται στήν ἀποφυγή κάθε μέριμνας. Παρ’ ὅλα αὐτά, τό Μπαγκαβάτ Γκιτά διδάσκει ὅτι ἡ προσήλωση στό καθῆκον, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐσωτερική ἀπόταξη κάθε προσκόλλησης ἤ ἐπιθυμίας ἐν σχέσει πρός τά ἀποτελέσματα τῶν πράξεων μπορεῖ νά ὁδηγήσει στήν ἀπελευθέρωση (μόκσα) ἀπό τον κύκλο τοῦ σαμσάρα.

»Ἡ ἰδέα περί κάρμα μπορεῖ νά ὁδηγήσει εἴτε σέ φαταλισμό εἴτε σέ ἠθικό ἀκτιβισμό, μπορεῖ νά ἰδωθεῖ ὡς κάτι ἀνεξέλεγκτο καί ἀπρόσωπο πού καθορίζει τήν ἀνθρώπινη συνθήκη ἤ μπορεῖ νά ἐμψυχώσει τούς ἀνθρώπους ἔτσι ὥστε νά αἰσθάνονται ὑπεύθυνοι γιά τήν ἴδια τους τή μοίρα καί νά προωθοῦν μία δυναμική ἄποψη γιά τή δράση ἐντός τοῦ κόσμου.

Οἱ τρεῖς δρόμοι

»Οἱ τρεῖς δρόμοι (μάργκα ἤ γιόγκα) πρός τήν πνευματική ὁλοκλήρωση εἶναι οἱ: τζνάνα (γνώση, ἔλλαμψη, σοφία), κάρμα (δράση) καί μπάκτι (ἐκστατική ἀφοσίωση). Ὁρισμένοι ἰνδουϊστές θεωροῦν ὅτι ὁ καθένας ἀπό αὐτούς τούς δρόμους ἀπαιτεῖ ἀποκλειστική ἀφιέρωση καί ἀρκεῖ γιά τήν ἀπελευθέρωση. Ἐν τούτοις, πολλοί σύγχρονοι δάσκαλοι καί γκουρού προβάλλουν μία συνθετική γιόγκα. Ὑποστηρίζοντας ὅτι καί οἱ τρεῖς αὐτοί δρόμοι διαπλέκονται, πού σημαίνει ὅτι ἡ ἀπελευθερωτική γνώση μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ ὅταν συνδυαστοῦν ὅλοι μαζί.

- Τό τζνάνα γιόγκα (ὁ δρόμος τῆς σοφίας/γνώσης) ἀπελευθερώνει ἀπό τό κάρμα καί τίς ἀναγεννήσεις, μέ ἄλλα λόγια ἀπό τήν ἀσθένεια, τά γηρατειά καί τό θάνατο. «Ὁδηγεῖ στήν ὑπέρβαση τῆς ἄγνοιας καί τή συνειδητοποίηση τοῦ Βράχμαν. Ἡ ἀναζήτηση τῆς σοφίας συνεπάγεται τίς διάφορες θρησκευτικές πρακτικές, τό διαλογισμό, τήν αὐτοκάθαρση καί πάνω ἀπ’ ὅλα τή μελέτη τῶν γραφῶν. Ἡ βεδδική γραμματεία καί εἰδικότερα οἱ Οὐπανισάδες προσφέρουν τή γνώση τοῦ Βράχμαν καί τῆς πραγματικῆς μας συνθήκης. Πράγματι, ἡ διάσημη πια διδασκαλία τῶν Οὐπανισάδων εἶναι ὅτι κατά τό πνεῦμα (ἄτμαν) οἱ ἄνθρωποι ταυτίζονται μέ τό Βράχμαν. Σύμφωνα μέ κάποιες ἰνδουϊστικές Σχολές, ἐάν οἱ ἄνθρωποι συνειδητοποιήσουν αὐτή τήν ἀλήθεια μποροῦν νά ἀπελευθερωθοῦν ἐν ζωῇ (τζίβαν-μούκτα).
- Τό κάρμα γιόγκα (ὁ δρόμος τῆς ἐργασίας) ἐπιτρέπει στόν μέσο ἄνθρωπο, ὅπου κι ἄν βρίσκεται, νά δώσει πνευματικό νόημα στήν καθημερινή του ζωή. Γιά πολλούς σχετίζεται μέ

τή διδασκαλία τοῦ Μπαγκαβάτ Γκιτά, ὅτι ἡ δράση μπορεῖ νά ἀποτελέσει θετικό μέσο προσωπικῆς μεταμόρφωσης ἐάν οἱ ἄνθρωποι ἐκτελέσουν τό καθῆκον τους δίχως ἐγωϊσμό καί ἐάν ἐνεργήσουν χωρίς τήν ἐπιθυμία γιά κοινωνική θέση ἤ ἀναγνώριση. Ὁ Γκάντι ἐπανερμήνευσε τό κάρμα γιόγκα ἐξισώνοντάς το μέ τό κοινωνικό ἐνδιαφέρον καί τόν κοινωνικό ἀγῶνα. Βρῆκε στό Μπαγκαβάτ Γκιτά τήν αὐθεντία πού χρειαζόταν γιά τή φιλοσοφία του περί μή βίας καί εἰρηνικῆς ἀντίστασης κατά τῆς βρετανικῆς ἐξουσίας.

- Τό μπάκτι γιόγκα (ὁ δρόμος τῆς ἀγαπητικῆς ἀφοσίωσης) συνίσταται σέ μία ἔντονη προσωπική σχέση ἀνάμεσα στή θεότητα καί στόν πιστό. Ἡ ἀνιδιοτελής ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καταναλώνει τό παρελθόν κάρμα καί ὁδηγεῖ σέ μία κατάσταση ἄμεσης, μακάριας καί ἀγαπητικῆς κοινωνίας μέ τή θεότητα. Οἱ ὀπαδοί τοῦ Βίσνου μιλοῦν συχνά γιά πραπάτι (πλήρη ἐρωτική ἐγκατάλειψη) στό πρόσωπο τοῦ Βίσνου. Οἱ μεθυσμένοι ἀπό Θεό ἅγιοι ἀναπαριστῶνται ὡσάν νά εἶναι βουτηγμένοι σέ μακάρια ἀφοσίωση. Στίς μέρες μας πολλοί Ἰνδουϊστές πού εἶναι πολύ ἀπασχολημένοι μέ τά ἐπαγγελματικά τους καθήκοντα ἀκολουθοῦν τό δρόμο τοῦ μπάκτι. Ἡ πνευματική τους ἄσκηση (σαντχάνα) μπορεῖ νά διαφέρει, ἀλλά σέ γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται ἀπό τήν προσφορά ἀνιδιοτελοῦς ὑπηρεσίας καί τήν ἀγαπητική ἀφοσίωση στόν Θεό.

Οἱ τέσσερις στόχοι

»Ὁ Ἰνδουϊσμός προτείνει στούς ἀνθρώπους τέσσερις θεμιτούς στόχους (πουρουσάρθα), οἱ ὁποῖοι θεωρεῖται ὅτι διασφαλίζουν-ἀπό κοινοῦ τήν πνευματική καί κοινωνική ἁρμονία.

- Τό ἀρθά (ὁ ἐγκόσμιος πλοῦτος καί ἡ ἐπιτυχία) ἀποτελεῖ θεμιτό στόχο, ἐάν ἐπιδιωχθεῖ χωρίς ἐπιθυμία, θυμό καί πλεονεξία. Τό Ἀρθά Σάστρα τοῦ Καουτίλια, γραμμένο κατά τόν 3ο ἤ τόν 4ο αἰῶνα π.Χ., ὑποστηρίζει ὅτι ἡ εὐημερία εἶναι ἡ βάση γιά ἕνα καλά ὀργανωμένο κράτος καί πῶς ὁ λαός ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἀρθά ἐάν πρόκειται νά ἀσκήσει τή θρησκεία. Συνεπῶς, τό ἐπάγγελμα, ἡ ἀποταμίευση, ἡ διακυβέρνηση κ.ο.κ. νομιμοποιοῦνται ἐφόσον δέν παραβιάζουν τό ντάρμα.
- Τό κάμα (ἀπόλαυση, ἐπιθυμία) ἀποτελεῖ ἐπίσης θεμιτό στόχο, ἐφόσον συμφωνεῖ μέ τό ντάρμα. Πρόκειται γιά τήν

ἀναζήτηση δραστηριοτήτων πού φέρνουν ἀπόλαυση, συμπεριλαμβανομένων τῆς σεξουαλικότητας, τοῦ παιχνιδιοῦ, τῆς ψυχαγωγίας, τῶν τεχνῶν καί τῆς λογοτεχνίας. Τό Κάμα Σούτρα, γραμμένο κατά τόν 3ο ἤ τόν 4ο αἰῶνα π.Χ., ἀσχολεῖται διά μακρῶν μέ ἐρωτικές στάσεις, καθώς καί μέ τίς τεχνικές τῆς ἀπόλαυσης καί τῆς ἀποπλάνησης.

- Τό ντάρμα (ἀρετή, ἠθικότητα) ἔχει δύο ἐπίπεδα. Πρόκειται τόσο γιά τά ἰδιαίτερα καθήκοντα κάποιου (σβαντχάρμα) ὅσον καί γιά τήν ἀπόλυτη ἠθικότητα πού ἰσχύει καθολικά. Ὅταν κάποιος ἀποζητᾶ τό κέρδος καί τήν ἀπόλαυση καθαυτά, ἔξω δηλαδή ἀπό τό πλαίσιο τοῦ ντάρμα, ὁδηγεῖται στό κοινωνικό χάος.
- Τό μόκσα (ἡ πνευματική ἀπελευθέρωση) εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἰνδουϊστική ἀναζήτηση. Πρόκειται γιά ἀποδέσμευση ἀπό τά δεσμά τῶν παθῶν καί τῶν ἀναγεννήσεων (σαμσάρα).

»Ὁρισμένοι ἰνδουϊστές πιστεύουν ὅτι οἱ παραπάνω στόχοι συνδέονται μεταξύ τους καί πῶς κανένας στόχος δέν εἶναι πρωταρχικός ἀπό μόνος του. Ἄλλοι τοποθετοῦν τούς στόχους αὐτούς ἱεραρχικά, μέ τό μόκσα νά ὑπερβαίνει ἤ ἀκόμη καί νά ἀντιπαρατίθεται στούς ἄλλους τρεῖς. Ὅπως καί νά τό ἀντιλαμβάνεται κανείς, αὐτό τό σύστημα τῶν τεσσάρων στόχων ἀναγνωρίζει σιωπηρά τή συνθετότητα τῶν ἀνθρώπινων κινήτρων καί φιλοδοξιῶν.

Ὁ θάνατος καί ἡ μεταθανάτια ὕπαρξη

»Οἱ ἰνδουϊστικές πεποιθήσεις περί τῆς μεταθανάτιας ὕπαρξης εἶναι σύνθετες. Οἱ περισσότεροι πιστεύουν ὅτι θά ἀναγεννηθοῦν σέ κάποιο ἄλλο σῶμα σύμφωνα μέ τό κάρμα τους. Παρ’ ὅλα αὐτά, τό μόκσα (ἡ σωτηρία ἤ ἡ ἔσχατη πνευματική ὁλοκλήρωση) μπορεῖ νά κατανοηθεῖ μέ διάφορους τρόπους: ὡς τελική ἕνωση μέ τό Βράχμαν ὡς κατάσταση ἀπόλυτης μακαριότητας, ὡς κοινωνία μέ τόν Θεό, ὡς ἀπελευθέρωση σέ κάποιο ἐπουράνιο βασίλειο ἤ Παράδεισο. Πολλοί ἰνδουϊστές, ἀπό τήν ἄλλη, ἐνδέχεται νά θεωροῦν τήν ἰδέα τῆς σωτηρίας ἤ τῆς ἀπελευθέρωσης μετά θάνατον μία πολύ μακρινή ὑπόθεση.

»Ἐπιπλέον, διατηροῦνται μέχρι σήμερα πολύ ἀρχαῖες ἀντιλήψεις σχετικά μέ τή μεταθανάτια ὕπαρξη. Ταφικές τελετές διάβασης καί διάφορα ἐπιμνημόσυνα τελετουργικά ὑποδηλώνουν πίστη στή συνεχιζόμενη ὕπαρξη τῶν προγόνων (πίτρ), οἱ ὁποῖοι

εὐεργετοῦνται ἤ εὐχαριστοῦνται μέ τίς προσφορές πού τούς κάνουν οἱ ἀπόγονοι τους. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἀρκετά δημοφιλεῖς ἀπόψεις σχετικά μέ τό τάξίδι πού κάνει ἡ ψυχή μετά τό θάνατο, τούς πολλαπλούς Παραδείσους καί τίς ἰσάριθμες Κολάσεις, καθώς καί τό ρόλο τῆς θεότητας τοῦ θανάτου (Γιαμράτζ ἤ Νταρμαράτζ) ὡς κριτή, καί τῶν δίχως γαλήνη ἤ κακοποιῶν πνευμάτων (πρέτ, μπούτα), τά ὁποῖα εἶναι σέ θέση νά καταλάβουν ἤ νά διαταράξουν τούς ζωντανούς.

Τά τέσσερα γιούγκα

»Οἱ ἰνδουϊστικές, βουδδιστικές καί τζαϊνιστικές πεποιθήσεις σχετικά μέ τήν ἀπεραντοσύνη τοῦ χρόνου καί τῆς ἡλικίας τοῦ σύμπαντος συμπίπτουν κατά κάποιο τρόπο μέ τή σύγχρονη ἀντίληψη τῆς ἐπιστήμης. Ἡ κλασική ἰνδουϊστική θέση ὑποστηρίζει ὅτι ἐν προκειμένω ἔχουμε νά κάνουμε μέ συνθῆκες πού σταδιακά ὁλοένα καί χειροτερεύουν, ἕως ὅτου ὁ κόσμος καταστραφεῖ τελικά ἀπό φωτιά καί ἐπιστρέψει στό χάος. Ὁ ἴδιος ὁ κόσμος περνάει ἀδιάλειπτα ἀπό τόν ἕνα στόν ἄλλο κύκλο ἀνάπτυξης, ἀπό μία ἀδιαφοροποίητη κατάσταση μέσω μιᾶς σειρᾶς ἐποχῶν στή διάλυση τοῦ κόσμου (πραλάγια) καί ἀπό κεῖ πάλι στήν ἀρχική κατάσταση, ἀπ’ ὅπου ὁ κύκλος ἀρχίζει ξανά.

»Ὅλη αὐτή ἡ διαδικασία ἐξέλιξης καί διάλυσης ἀποτελεῖ μία «ἡμέρα τοῦ Βράχμα»:

- κάθε ἡμέρα τοῦ Βράχμα χωρίζεται στίς δεκατέσσερις «περιόδους τοῦ Μανοῦ»,
- καθεμία ἀπό τίς δεκατέσσερις περιόδους τοῦ Μανοῦ χωρίζεται σέ τέσσερις μεγάλες ἐποχές,
- καθεμία ἀπό τίς τέσσερις μεγάλες ἐποχές χωρίζεται σέ τέσσερα γιούγκα.

»Τό πέρασμα τῶν γιούγκα συνοδεύεται ἀπό σταδιακή ἠθική καί πνευματική κατάπτωση. Στήν παροῦσα φάση βρισκόμαστε στό μέσον τῆς τελευταίας καί χειρότερης ἐποχῆς, τοῦ Καλιγιούγκα. Ὡς ἐκ τούτου, τό γεγονός ὅτι παρατηρεῖται ἠθική ἔκλυση, δεινά, πεῖνα καί πόλεμοι δέν εἶναι κάτι πού ἐκπλήσσει τούς ἰνδουϊστές. Πράγματι, ἡ ὀρθόδοξη ἄποψη εἶναι ὅτι ἡ ζωή θά γίνει χειρότερη καθώς θά προχωρᾶμε περισσότερο μέσα στό γιούγκα.

Οἱ γκουρού

»Ὁ γκουρού (πνευματικός διδάσκαλος) εἶναι ἕνα πρόσωπο ἐξαιρετικῆς σημασίας στόν Ἰνδουϊσμό πού ἀποτελεῖ ἀντικείμενο λατρείας κι ἐμφανίζεται σέ ὅλες τίς παραδόσεις καί ὁμάδες. Κάποιοι

ἐνδέχεται νά προβληθοῦν ὡς γκουρού βάσει τοῦ χαρίσματος τους, ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι μέσω τῆς μύησής τους σέ μία μακραίωνη καθιερωμένη διαδοχή (σαμπραντάγια).»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, Ὀκτώβριος 2006, σελ. 146, ἑπ.

ΤΖΑΪΝΙΣΜΟΣ EMMAS SALTER

«Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς τζαϊνιστικῆς διδασκαλίας ἀσχολεῖται μέ τή φύση τῆς ψυχῆς καί τήν ἀπελευθέρωσή της ἀπό κάθε εἴδους δεσμά. Κάθε ζωντανό πλάσμα ἔχει ψυχή πού εἶναι παγιδευμένη στό σαμσάρα (τόν συνεχή κύκλο τῆς γέννησης, τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναγέννησης πού δεσμεύει τήν ψυχή στήν ἐπίγεια ὕπαρξή της). Κάθε ψυχή δεσμευμένη στό σαμσάρα πιστεύεται ὅτι ὑποφέρει, ἀκόμη κι ἄν τό σῶμα μέσα στό ὁποῖο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ ἀπολαμβάνει μία χαρούμενη ζωή, κι αὐτό διότι οἱ δεσμευμένες ψυχές δέν ἔχουν συνείδηση τῆς ἀληθινῆς τους φύσης, ἡ ὁποία ἔγκειται στήν πανσοφία καί τήν ἀπόλυτη μακαριότητα. Ἡ πανσοφία εἶναι καθαρή καί ταυτόχρονη γνώση ὅλων τῶν πραγμάτων. Μέ τό πού θ' ἀποκτήσει ἡ ψυχή πλήρη συνείδηση τῆς ἀληθινῆς φύσης της, αὐτόματα ἀπελευθερώνεται ἀπό τό σαμσάρα καί γίνεται μία ἐλεύθερη ψυχή (ἀρχάτ ἤ κεβαλίν) πού δέν ὑπόκειται πιά σέ ἄλλες μετενσαρκώσεις καί δέν ὑποφέρει πιά ἀπό καμμία παγίδευση ἐντός τοῦ κόσμου. Οἱ τζίνα ἦταν ἀρχάτ πού διακρίθηκαν χάρη στόν ζωτικό τους ρόλο, ὡς θρησκευτικῶν διδασκάλων.

Ὅταν τό φυσικό σῶμα μέσα στό ὁποῖο εἶναι ἐνσαρκωμένη μία ἀπελευθερωμένη ψυχή πεθάνει, ἡ ψυχή ἐπιτυγχάνει τό μόκσα (κατάσταση ἀπόλυτης καθαρότητας καί τελειότητας) καί ὀνομάζεται σίντα. Οἱ σίντα δέν ἔχουν φυσικά σώματα, ἐνοικοῦν στό ὑψηλότερο σημεῖο τοῦ σύμπαντος, ὅπου ἀπολαμβάνουν μία σταθερή κατάσταση πανσοφίας καί μακαριότητας καί δέν ἐμπλέκονται περαιτέρω μέ τά ἐγκόσμια πράγματα. Ὁ σωτηριολογικός, λοιπόν, στόχος τοῦ Τζαϊνισμοῦ ἔγκειται στό νά ἐπιτύχει κάποιος τό μόκσα καί νά γίνει σίντα.

Τά δεσμά

»Οἱ ψυχές εἶναι παγιδευμένες στό σαμσάρα λόγω τῶν συνεπειῶν τοῦ κάρμα.

- Στόν Τζαϊνισμό ὡς κάρμα νοεῖται μία φυσική ὕλη πού διαχέεται σέ ὁλόκληρο τό σύμπαν, ἀλλά εἶναι τόσο λεπτοφυής, ὥστε δέ γίνεται ἀντιληπτή. Κάτω ἀπό συγκεκριμένες συνθῆκες τό κάρμα «κολλάει» στήν ψυχή καί τήν ἐμποδίζει νά γνωρίσει τήν πραγματική, καθαρή της φύση - ὅπως, ἄς ποῦμε, ἡ σκόνη πάνω στόν καθρέφτη τόν ἐμποδίζει νά μᾶς δώσει καθαρή εἰκόνα. Ἡ ψυχή παράγει ἐνέργεια μέ τό νά παρακινεῖ τό σῶμα νά ἐκτελέσει διανοητικές, λεκτικές ἤ φυσικές δραστηριότητες, ἡ ἐνέργεια αὐτή τραβάει πρός τήν ψυχή τό κάρμα πού περιφέρεται ἐλεύθερο γύρω της.
- Τό κάρμα δέν «κολλάει» στήν ψυχή ἀπό μόνο του. Αὐτό γίνεται μόνον ὅταν ὑπάρχει κασάγια (πού μεταφράζεται ἐλεύθερα ὡς «πάθος» καί περιλαμβάνει τά συναισθήματα τοῦ θυμοῦ, τῆς ὑπερηφάνειας, τῆς ἐξαπάτησης καί τῆς πλεονεξίας). Ἡ ψυχή παράγει τό κασάγια ὅταν ἀνταποκρίνεται στήν προσκόλληση, ἡ ὁποία εἶναι δύο εἰδῶν: προσκόλληση σ’ ἕνα γεγονός ἤ πρᾶγμα καί ἀποστροφή ἑνός γεγονότος ἤ πράγματος.
- Τελικά τό κάρμα πού ἔχει «κολλήσει» στήν ψυχή ὡριμάζει καί παράγει ἕνα ἀποτέλεσμα (μία πνευματική, λεκτική ἤ φυσική πράξη πού συνήθως ἀντανακλᾶ τή δραστηριότητα πού τό τράβηξε πρός τήν ψυχή) προτοῦ χαθεῖ καί πάλι μέ τόν συνήθη τρόπο του. Γι’ αὐτό μερικές φορές οἱ τζαϊνισιές ἀναφέρονται στίς συνθῆκες τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ὡς συνέπειες τοῦ κάρμα τους.
- Τό κάρμα μερικές φορές φέρνει δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἐνῶ ἄλλοτε ἀρεστά ἀποτελέσματα, ἐπειδή ὅμως κάθε κάρμα παγιδεύει τήν ψυχή στό σαμσάρα, εἶναι ἄτοπο νά περιγράφεται τό κάρμα ὡς «καλό». Τό κάρμα ὠθεῖ τήν ψυχή σέ πράξη, ἡ ὁποία παράγει ἐνέργεια πού ἑλκύει ἀκόμη περισσότερο κάρμα στήν ψυχή. Ἡ δέ ἀνταπόκριση τῆς ψυχῆς στήν προσκόλληση ἤ στήν ἀποστροφή σέ σχέση μέ τήν πράξη ἔχει ἐπίσης ὡς ἀποτέλεσμα νά κολλήσει περισσότερο κάρμα στήν ψυχή κι ἔτσι ὁ κύκλος συνεχίζεται.

»Ὡς ἐκ τούτου, τό κάρμα παγιδεύει τήν ψυχή στό σαμσάρα, ἐπειδή τήν ἐξαπατᾶ σχετικά μέ τήν ἴδια της τήν καθαρή φύση κι ἐπειδή τήν περιπλέκει σ’ ἕναν ἀσταμάτητο κύκλο δράσης καί ἀντίδρασης. Ἡ ψυχή πρέπει νά μετενσαρκωθεῖ ξανά καί ξανά γιά νά ἀποδιώξει τό κάρμα πού ἔχει συσσωρεύσει, ἀλλά τήν ἴδια στιγμή

συνεχίζει νά συσσωρεύει περισσότερο κάρμα. Τό εἶδος τοῦ κάρμα πού συσσωρεύεται προσδιορίζει καί τήν ἑπόμενη μετενσάρκωση τῆς ψυχῆς.

Ἀπελευθέρωση

»Οἱ τζαϊνιστές ὑποστηρίζουν ὅτι τά δεσμευτικά ἀποτελέσματα τοῦ κάρμα δέν ταυτίζονται μέ τόν προορισμό τοῦ ἀνθρώπου (σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο τό ἄτομο δέν ἔχει ἐλεύθερη βούληση πού μπορεῖ νά ἐπηρεάσει τά γεγονότα τῆς ζωῆς του), διότι ἡ ψυχή ἀποτελεῖ μία διανοητική δύναμη πού ἀσκεῖ τήν ἐλευθερία τῆς βούλησης μέ τόν τρόπο πού ἐπιλέγει νά ἀνταποκριθεῖ στά γεγονότα τῆς ζωῆς. Οἱ τζαϊνιστές ἀποσκοποῦν στόν ἔλεγχο τοῦ τύπου καί τῆς ποσότητας τοῦ κάρμα πού προσελκύεται στήν ψυχή μέσω τῶν θρησκευτικῶν τους πρακτικῶν. Συνεπῶς οἱ στρατηγικές πρός ὑπέρβαση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς δέσμευσης παρέχουν στούς τζαϊνιστές τό ἠθικό πλαίσιο ἐντός τοῦ ὁποίου ζοῦν.

»Οἱ τζαϊνιστές δέν ἐξαρτῶνται ἀπό κάποιον ἐξωτερικό λυτρωτή, ἀλλά πρέπει νά ἀναλάβουν προσωπικά τήν εὐθύνη τῆς ἀπελευθέρωσής τους. Οἱ διδαχές τοῦ Μαχαβίρα περιγράφουν τό πῶς μποροῦν οἱ τζαϊνιστές νά ἀποκαθάρουν τίς ψυχές τους ἀπό τό κάρμα, ἀλλά ὁ Μαχαβίρα δέν μπορεῖ νά ἀναλάβει γιά λογαριασμό τους τήν ὅλη διαδικασία. Ἡ ὁδός τῆς θρησκευτικῆς πρακτικῆς πού ὁδηγεῖ στήν ἀπελευθέρωση (μόκσα μάργκ) εἶναι ὁριοθετημένη ἀπό τά γκουνασθάνα, τούς δεκατέσσερις σταθμούς καθαρότητας μέσω τῶν ὁποίων πρέπει νά περάσει ἡ ψυχή στήν πορεία της πρός τό μόκσα.

- Ὁ τέταρτος σταθμός συνιστᾶ κρίσιμη καμπή στήν πνευματική πορεία ἑνός τζαϊνιστή, διότι σ' αὐτόν τό σταθμό ὁ τζαϊνιστής βιώνει τό σαμγιάκ νταρσάνα, δηλαδή τήν πραγματική ἐνόραση. Οἱ τζαϊνιστές ἑρμηνεύουν τήν ἐμπειρία τοῦ σαμγιάκ νταρσάνα μέ διάφορους τρόπους. Γιά κάποιους πρόκειται γιά βαθιά προσωπική δέσμευση στή θρησκεία τους, ἐνῶ γιά κάποιους ἄλλους ἀποτελεῖ θρησκευτική δέσμευση συνδυασμένη μέ μία πνευματική ἐμπειρία τῆς ἑνότητας πού ἔχουν μέ τήν ἴδια τους τήν ψυχή.
- Τά ἀνουβράτα (οἱ ὅρκοι τῶν λαϊκῶν) δίνονται κατά τό πέμπτο γκουνασθάνα καί οἱ μαχαβράτα (οἱ ὅρκοι τῶν ἀσκητῶν) κατά τό ἕκτο. Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι μόνο

οἱ ἀσκητές μποροῦν νά ἐπιτύχουν τήν ἀπελευθέρωση. Οἱ Σβετάμπαρα πιστεύουν ὅτι καί γυναίκες ἀσκήτριες μποροῦν νά πετύχουν τήν ἀπελευθέρωση, ἐνῶ οἱ Ντιγκάμπαρα πιστεύουν ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μόνο ἀπό ἄντρες.

- Στό δέκατο τρῖτο γκουνασθάνα ὅλο τό ἀπατηλό κάρμα ἀποβάλλεται τελικά καί ἡ ψυχή ἐπιτυγχάνει τήν πανσοφία.
- Τή στιγμή τοῦ θανάτου ὅλο τό κάρμα πού σχετίζεται μέ τήν ἐνσάρκωση ἐξαντλεῖται καί ἡ ἀπελευθερωμένη ψυχή ἐπιτυγχάνει τό μόκσα. Αὐτό εἶναι καί τό δέκατο τέταρτο γκουνασθάνα.

Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι σ’ αὐτό τό τμῆμα τοῦ σύμπαντος καί κατά τή διάρκεια τῆς τρέχουσας κοσμικῆς ἐποχῆς δέν εἶναι δυνατόν κάποιος νά προχωρήσει πέρα ἀπό τό ἕβδομο γκουνασθάνα.

Ὁ Θεός καί ἡ θεϊκότητα

»Οἱ τζαϊνιστές δέν πιστεύουν σέ κάποιο Θεό- Δημιουργό, πρᾶγμα πού ἐξηγεῖ τό γιατί μερικές φορές ὁ Τζαϊνισμός περιγράφεται ὡς ἀθεϊστικός. Πρόκειται, ὅμως, γιά παρερμηνεία. Στό πλαίσιο τοῦ Τζαϊνισμοῦ οἱ ἀπελευθερωμένες ψυχές γίνονται σεβαστές ὡς θεία ὄντα καί εἶναι αὐτά -κατεξοχήν δέ οἱ τζίνα- πού λατρεύουν οἱ τζαϊνιστές. Ἡ ἱεραρχία τῶν ὄντων πού ἀξίζουν λατρεία διατυπώνεται στό Πάνες Ναμασκάρα Μάντρα:

- Προσκυνῶ τούς ἄρχατ.
- Προσκυνῶ τούς σίντα.
- Προσκυνῶ τούς ἀτσάρια.
- Προσκυνῶ τούς ἀσκητές διδασκάλους.
- Προσκυνῶ τούς ἀσκητές.
- Τοῦτος ὁ πενταπλός χαιρετισμός.
- Πού καταστρέφει κάθε ἁμαρτία.
- Εἶναι κορυφαῖος ὡς τό πιό εὐοίωνο.
- Ἀπ’ ὅλα τά εὐοίωνα πράγματα.

(ἀπό το Π. Σ. Τζαϊνι, The Jaina Path of Purification)

»Ἡ ἀπαγγελία αὐτοῦ τοῦ μάντρα, πού εἶναι τό πιό δημοφιλές στόν Τζαϊνισμό, ἔχει ἐνσωματωθεῖ στά περισσότερα πλαίσια λατρείας καί εἶναι ἀποδεκτό, μέ μικρές παραλλαγές, ἀπ’ ὅλες τίς

τζαϊνιστικές ὁμάδες. Οἱ ἀρχάτ -ἐνσώματα ἀπελευθερωμένα ὄντα- εἶναι οἱ πρῶτοι πού χαίρουν λατρείας καί σεβασμοῦ, κι αὐτό διότι διαιωνίζουν τίς διδαχές τῶν τζίνα. Οἱ σίντα ἔχουν ἐπιτύχει τό μόκσα κι ὡς ἐκ τούτου δέν ἐμπλέκονται πιά στίς ἐπίγειες ὑποθέσεις.

Ἡ φύση τῆς ψυχῆς

»Τά φυσικά σώματα ἀποτελοῦνται ἀπό ὕλη: δέν μποροῦν νά ἐνεργήσουν, νά σκεφτοῦν ἤ ν' ἀντιδράσουν στόν κόσμο παρά μόνο ἐάν «ἐνοικοῦνται» ἀπό κάποια ψυχή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καί τήν ἀντιληπτική τους δύναμη. Ἡ ψυχή εἶναι τό μόνο εἶδος οὐσίας στό σύμπαν πού ἔχει τήν ἱκανότητα τῆς συνείδησης, ἡ ὁποία καί συνιστᾶ τή θεμελιακή τῆς ποιότητα. Δύο ἄλλες ποιότητες τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἐνέργεια καί ἡ μακαριότητα. Τήν τελευταία μόνο οἱ ἀπελευθερωμένες ψυχές μποροῦν νά τή βιώσουν πλήρως.

»Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι ὅλα τά ζωντανά πλάσματα ἔχουν ψυχή. Πιστεύουν ἐπίσης ὅτι ὁλόκληρο τό σύμπαν διατρέχεται ἀπό ἄπειρες, μικροσκοπικές μονάδες ζωῆς πού ὑπάρχουν παράλληλα μέ τίς πιό ἐμφανεῖς μορφές ζωῆς, ὅπως τά φυτά, τά ζῶα, οἱ ἄνθρωποι, τά οὐράνια ὄντα καί τά ὄντα τῆς Κόλασης. Ὅταν ἕνα ζωντανό πλάσμα πεθαίνει, ἡ ψυχή του μετενσαρκώνεται ἀμέσως σέ κάποιο ἄλλο σῶμα, ἄν καί ὄχι κατ' ἀνάγκην τοῦ ἴδιου εἴδους. Γιά παράδειγμα, ἕνας ἄνθρωπος δέν μετενσαρκώνεται κατ' ἀνάγκην ὡς κάποιος ἄλλος ἄνθρωπος. Ἄν καί οἱ ψυχές δέν εἶναι ὑλικές, ἐκτείνονται ἤ μαζεύονται ἔτσι ὥστε νά ταιριάξουν ἀκριβῶς στό μέγεθος καί τό σχῆμα τῆς τρέχουσας ὑλικῆς τους μορφῆς. Ὅπως ἀκριβῶς τό φῶς μιᾶς λάμπας θά γεμίσει δωμάτια διαφορετικῶν μεγεθῶν, ἔτσι καί ἡ ψυχή θά γεμίσει σώματα διαφορετικοῦ μεγέθους.

»Ἡ ψυχή εἶναι αἰώνια, πράγμα πού σημαίνει ὅτι δέν μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ, οὔτε νά καταστραφεῖ καί πῶς κάθε ψυχή εἶναι πιθανόν νά ἔχει βιώσει κάθε δυνατή ἐνσάρκωση ἑκατομμύρια φορές, ξανά καί ξανά. Συνεπῶς, οἱ τζαϊνιστές ἐν γένει υἱοθετοῦν μία στάση σεβασμοῦ ἀπέναντι σέ κάθε ζωντανό πλάσμα, πιστεύοντας ὅτι κάποιος μπορεῖ κάλλιστα νά ἔχει ἐνσαρκωθεῖ σέ παρόμοιες συνθῆκες σέ μία προγενέστερη ζωή καί ὅτι τά περισσότερα ὄντα ἔχουν τή δυνατότητα νά γίνουν σίντα σέ κάποια μελλοντική μετενσάρκωση.

»Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι ὅλα τά ζωντανά πλάσματα, ἀνεξάρτητα ἀπό τό πόσο μικρά εἶναι, μποροῦν νά νιώσουν πόνο, κι αὐτό γιατί ὅλα τά ζωντανά πλάσματα ἔχουν ψυχή καί ἄρα συνείδηση. Προκαλῶντας βλάβη σέ κάποια ψυχή, εἰσρέει στήν ψυχή

τοῦ ἀτόμου κάρμα. Γιά τό λόγο αὐτόν οἱ τζαϊνιστές προσέχουν πάρα πολύ ὥστε ἡ συμπεριφορά τους νά μην εἶναι ἐπιβλαβής. Ἡ μή βία ἀποτελεῖ τήν κύρια ἠθική ἀξία τοῦ Τζαϊνισμοῦ καί χάρη στήν ἔμφαση πού τῆς δίνουν οἱ τζαϊνιστές ἔχουν κερδίσει τή φήμη πῶς τούς χαρακτηρίζει συμπόνια καί ἀνεκτικότητα. Ἡ ἀφοσίωσή τους στήν ἀξία τῆς μή βίας, σέ συνδυασμό μέ τήν πίστη τους στήν πανταχοῦ παρουσία τῆς ζωῆς, ἔχει ὁδηγήσει σέ πολλές ἀπό τίς χαρακτηριστικές πρακτικές τοῦ Τζαϊνισμοῦ, ὅπως ἡ χορτοφαγία. Ἡ διδασκαλία τοῦ Τζαϊνισμοῦ περί μή βίας λέγεται ὅτι ἐνέπνευσε τόν Μαχάτμα Γκάντι στήν εἰρηνική του διαμαρτυρία ὑπέρ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἰνδίας ἀπό τή βρεττανική κυριαρχία.

Κοσμολογία

»Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀδημιούργητος καί αἰώνιος. Εἶναι δυϊστικός, ἀποτελούμενος ἀπό συνείδηση (πού προσδιορίζεται ἀπό τήν ὕπαρξη τῶν ψυχῶν) καί ἀπό ὅ,τι δέν ἔχει συνείδηση. Τό τελευταῖο περιλαμβάνει τόσο τήν ὕλη ὅσον καί στοιχεῖα πού δέν εἶναι οὔτε ὑλικά, οὔτε συνειδησιακά - γιά παράδειγμα, ὁ χῶρος, ὁ χρόνος, ἡ κίνηση καί ἡ μή κίνηση.

»Ἡ ὕλη ἔχει σχῆμα, χρῶμα, γεύση, μυρωδιά καί πυκνότητα. Ἀπό φιλοσοφική ἄποψη, ὁ Τζαϊνισμός θεωρεῖ τήν ὕλη τόσο μόνιμη ὅσον καί προσωρινή. Εἶναι μόνιμη, ἐπειδή τά φυσικά ἄτομα πού συνθέτουν τίς ὑλικές οὐσίες εἶναι σταθερά - δέν μποροῦν οὔτε νά δημιουργηθοῦν οὔτε νά καταστραφοῦν. Παράλληλα, ἡ ὕλη εἶναι προσωρινή, ἐπειδή οἱ οὐσίες μέ συγκεκριμένες ποιότητες καί «τρόπους τοῦ εἶναι» σχηματίζονται ὅταν τά ἄτομα συνδυάζονται μεταξύ τους, ἀλλά ὅταν τά ἄτομα αὐτά ἀπομακρυνθοῦν καί πάλι τό ἕνα ἀπό τό ἄλλο, τότε ἡ οὐσία πού εἶχαν σχηματίσει καταστρέφεται. Στη συνέχεια τά ἄτομα ἐπανασυνδέονται σέ διαφορετικούς συνδυασμούς γιά νά σχηματίσουν νέες οὐσίες μέ διαφορετικές ποιότητες καί «τρόπους τοῦ εἶναι».

»Ἡ δομή τοῦ τζαϊνιστικοῦ κόσμου εἶναι περιορισμένη σέ μέγεθος, ἀλλά ἐκπληκτικά τεράστια σέ σχέση μέ τά ὅσα μπορεῖ νά φανταστεῖ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Τό σχῆμα του περιγράφεται μερικές φορές ὡς δύο τύμπανα πού ἰσορροποῦν τό ἕνα πάνω στό ἄλλο ἤ ὡς μία ἀνθρώπινη φιγούρα πού στέκεται μέ ἀνοιχτά τά πόδια ἔχοντας τά χέρια στή μέση. Στή βάση τοῦ κόσμου ὑπάρχουν τά ἑπτά βασίλεια τῆς Κόλασης, στά ὁποία κατοικοῦν ὄντα τῆς Κόλασης πού ὑποφέρουν ἀνείπωτα δεινά ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ κακοῦ κάρμα πού ἔχουν συσσωρεύσει κατά τίς προηγούμενες ἐνσαρκώσεις τους. Πάνω ἀπό τά ἑπτά βασίλεια τῆς Κόλασης ὑπάρχει ἕνα μεσαῖο βασίλειο, τό

μάντια λόκα, τό μικρότερο κοσμικό βασίλειο καί ἡ ἐπικράτεια τῆς ἀνθρώπινης διαβίωσης. Πάνω ἀπό τό μάντια λόκα ὑπάρχουν τά ἑπτά οὐράνια βασίλεια, τά ὁποῖα κατοικοῦνται ἀπό οὐράνια ὄντα πού ζοῦν μέ μεγάλη πολυτέλεια καί μεγαλοπρέπεια ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ εὐεργετικοῦ κάρμα πού συσσώρευσαν κατά τίς προηγούμενες ἐνσαρκώσεις τους. Τέλος, στήν κορυφή τοῦ κόσμου βρίσκεται τό σίντα λόκα, γνωστό ἐπίσης ὡς ἰσατπραγκμπάρα («τό ἐλαφρῶς καμπυλωτό μέρος»), ὅπου οἱ ἀπελευθερωμένες ψυχές, αὐτές πού εἶναι ἐλεύθερες ἀπό κάρμα, τελοῦν σέ κατάσταση μόκσα.

»Ἀπό μία σωτηριολογική ὀπτική, τό μάντια λόκα εἶναι τό πιό σημαντικό κοσμικό βασίλειο, ἐπειδή εἶναι αὐτό στό ὁποῖο ζοῦν οἱ ἄνθρωποι. Μπορεῖ κάποιος νά ἀπελευθερωθεῖ μονάχα ἀπό μία ἀνθρώπινη ἐνσάρκωση καί σ' αὐτή τήν περίπτωση μονάχα ὡς ἀσκητής. Τό μάντια λόκα περνᾶ ἀπό διηνεκεῖς κυκλικές φάσεις, ὅπως ὁ τροχός πού γυρίζει συνεχῶς. Ὑπάρχουν ἕξι φάσεις ἀνόδου, κατά τίς ὁποῖες τό μάντια λόκα γίνεται ὅλο καί πιό πνευματικό, ἐνῶ τά ἀνθρώπινα δεινά μειώνονται. Αὐτές οἱ φάσεις ἀκολουθοῦνται ἀπό ἕξι φάσεις καθόδου, κατά τίς ὁποῖες ἡ πνευματική καθαρότητα βρίσκεται σέ πτώση καί τά δεινά αὐξάνουν. Οἱ εἴκοσι τέσσερις τζίνα γεννιοῦνται καί κηρύσσουν στό μάντια λόκα, κατά τή διάρκεια τῆς τρίτης καί τῆς τέταρτης φάσης κάθε ἡμικυκλίου. Ἡ ἐπίτευξη τοῦ μόκσα εἶναι ἐφικτή μόνο κατά τίς ἐν λόγω φάσεις, διότι κατά τή διάρκεια τῶν ἄλλων φάσεων ἡ κοινωνία εἴτε τελεῖ σέ τόσο δεινή κατάσταση πού δέν μπορεῖ νά δεχτεῖ τή δυνατότητα τῆς ἀπελευθέρωσης εἴτε βρίσκεται σέ τέτοια κατάσταση ἱκανοποίησης πού δέν μπορεῖ νά δεχτεῖ τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἀπελευθέρωσης. Οἱ τζαϊνιστές πιστεύουν ὅτι ὁ κόσμος μας εἰσῆλθε στήν πέμπτη φάση τοῦ καθοδικοῦ κύκλου ἀμέσως μετά τό θάνατο τοῦ Μαχαβίρα. Μόνο μία περιοχή στό μάντια λόκα ὀνόματι μαχαβιντέχα δέν ἐπηρεάζεται ἀπό τόν κύκλο τῆς ἀνόδου καί τῆς καθόδου. Στό σημεῖο αὐτό, ἕνας τζίνα (ἐπί τοῦ παρόντος ὁ Σιμαντάρ Σβάμι) κηρύσσει συνέχεια κι ἔτσι τό μόκσα μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ ὁποτεδήποτε. Ἡ δομή καί ὁ μηχανισμός τοῦ κόσμου ἐξηγεῖ τό γιατί ἡ ἀπελευθέρωση δέν εἶναι ἐπί τοῦ παρόντος ἐφικτή στόν κόσμο μας, ἀλλά παράλληλα ἐνθαρρύνει τίς θρησκευτικές προσπάθειες ὑπό τό πρίσμα τῆς ἐλπίδας ὅτι μπορεῖ νά ὁδηγήσουν σέ μία μετενσάρκωση στό μαχαβιντέχα.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, Ὀκτώβριος 2006, σελ. 173 ἑπ.)

ΒΟΥΔΔΙΣΜΟΣ ELIZABETH J. HARRIS

«Ἕνας μαθητής τοῦ Βούδδα ὀνόματι Μαλουνκιαπούτα παραπονέθηκε ὅτι ὁ Βούδδας δέν εἶχε ἀπαντήσει σέ μερικά ἀπό τά πιό σημαντικά ἐρωτήματα σχετικά μέ τή ζωή - «Εἶναι ὁ κόσμος αἰώνιος;» «Εἶναι ἡ ψυχή ὅ,τι καί τό σῶμα;» καί ἄλλα παρόμοια. Ὁ Βούδδας τότε τοῦ ἀπάντησε μέ μία ἱστορία:

«Κάποιος πληγώθηκε ἀπό ἕνα βέλος πού, ἦταν βουτηγμένο σέ δηλητήριο. Τοῦ ἔφεραν, λοιπόν, οἱ φίλοι καί οἱ συγγενεῖς του ἕνα χειρουργό. Ὁ πληγωμένος μίλησε καί εἶπε: «Δέ θ' ἀφήσω τό χειρουργό νά βγάλει αὐτό τό βέλος προτοῦ μάθω ἄν ὁ ἄνθρωπος πού μέ πλήγωσε ἦταν εὐγενής, βραχμάνος, ἔμπορος ἤ ἐργάτης. Δέ θ' ἀφήσω τό χειρουργό νά βγάλει αὐτό τό βέλος προτοῦ μάθω τό ὄνομα καί τή γενιά τοῦ ἀνθρώπου πού μέ πλήγωσε... προτοῦ μάθω ἄν ἦταν ψηλός, ἤ κοντός, ἤ μέτριου ἀναστήματος... προτοῦ μάθω ἄν τό τόξο πού μέ πλήγωσε ἦταν μεγάλο ἤ μικρό... προτοῦ μάθω ἄν ἡ χορδή τοῦ τόξου πού μέ πλήγωσε ἦταν ἀπό τρίχα, καλάμι, ἔντερο ἤ φλούδα...». Ὅλα τοῦτα, βέβαια, κανένας δέν μποροῦσε νά τοῦ τά πεῖ κι ἔτσι ἐκεῖνος ἔμελλε νά πεθάνει.

»Τό ἴδιο θά συμβεῖ, συμπλήρωσε ὁ Βούδδας, καί μέ ἐκείνους πού ἐπιμένουν νά μάθουν τίς ἀπαντήσεις σέ θεωρητικά ἐρωτήματα σχετικά μέ τή φύση τῆς πραγματικότητας, προτοῦ ἀρχίσουν νά ζοῦν τήν ἐνάρετη ζωή. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους τά ἐρωτήματα δέ συντελοῦν στόν πραγματικό στόχο, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ παύση τῶν δεινῶν καί τοῦ πόνου».

»Ἡ παραπάνω ἱστορία ἀναφέρεται στήν ἴδια τήν οὐσία τοῦ Βουδδισμοῦ.

»Ἡ πρώτη πρόσκληση τοῦ Βούδδα πρός αὐτούς πού ἐπιθυμοῦσαν νά τόν ἀκολουθήσουν ὡς μοναχοί ἤ μοναχές τόν 5ο αἰῶνα π.Χ. ἦταν ἡ ἑξῆς: «Ἐλᾶτε, ζῆστε τήν ἐνάρετη ζωή, ἔτσι ὥστε νά βάλετε τέλος στά δεινά».

»Ὡς ἐκ τούτου ἡ μόνη δήλωση πίστης στό Βουδδισμό εἶναι ἡ ἑξῆς:

Στρέφομαι στόν Βούδδα γιά καταφύγιο
Στρέφομαι στό Ντάμα γιά καταφύγιο
Στρέφομαι στή Σάνγκα (τή βουδδιστική κοινότητα)
γιά καταφύγιο.

»Αὐτά εἶναι Τά λεγόμενα «Τρία Πετράδια». Ὅποιος μπορεῖ νά τά τοποθετήσει στό κέντρο τῆς ζωῆς εἶναι βουδδιστής. Τό Ντάμα (σανσκριτικά: Ντάρμα) εἶναι αὐτό ὡς πρός τό ὁποῖο ἀφυπνίστηκε ὁ

Βούδδας μέ τό φωτισμό του καί τό ὁποῖο δίδαξε γιά σαράντα ὁλόκληρα χρόνια μετά. Σημαίνει κυριολεκτικά «αὐτό πού διδάσκει/προτείνει» καί γιά τούς βουδδιστές ἀποτελεῖ τήν ἀλήθεια γιά τή φύση τῆς ὕπαρξης, τήν ἀλήθεια πού συντηρεῖ τόν κόσμο, τήν ἀλήθεια πού ὅλοι οἱ Βούδδες ἔχουν διδάξει. Πρόκειται γιά «τή φύση τῶν φαινομένων». Στίς διάφορες βουδδιστικές Σχολές τό Ντάρμα ἐκφράζεται μέ ποικίλους τρόπους. Παρ' ὅλα αὐτά, τρία εἶναι τά στοιχεῖα πού ὅλες οἱ Σχολές δέχονται ἀπό κοινοῦ.

»Τό νά ζεῖ κάποιος τήν ἐνάρετη ζωή στό Βουδδισμό ἀφορᾶ σέ ἕναν τρόπο θεώρησης τοῦ πραγματικοῦ κι ἕναν τρόπο τοῦ πράττειν. Ὁ τρόπος θεώρησης ἀρχίζει μέ τήν ἐμπειρία μᾶλλον παρά μέ τή μεταφυσική: τήν ἐμπειρία ὅτι τό τάδε ἤ τό δείνα στή ζωή εἶναι ἄτοπο, ἐλαττωματικό, ἀνεπαρκές καί γεμάτο πόνο, καθώς καί τή συνειδητοποίηση ὅτι ἕνας λόγος γιά τόν ὁποῖο συμβαίνει αὐτό εἶναι πως ὅλα εἶναι παροδικά. Χάνουμε τούς ἀγαπημένους μας, χάνουμε τή δύναμή μας, γερνάμε, ἀρρωσταίνουμε καί πεθαίνουμε. Ὁτιδήποτε εἶναι γιά μᾶς σημαντικό -νιότη, δύναμη, ὑλικά ἀγαθά, σχέσεις- παρέρχεται. Εἰδικότερα, ὁ Βουδδισμός κάνει λόγο γιά τρία προσδιοριστικά γνωρίσματα τῆς ὕπαρξης: τήν παροδικότητα (Πάλι: ἀνίκα- σανσκριτικά: ἀνίτια), τό ἀνικανοποίητο (Πάλι: ντούκα [dukkha], σανσκριτικά: ντούκα [duhkha]) καί τόν μή ἑαυτό (Πάλι: ἀνάτα σανσκριτικά: ἀνάτμαν). Τό γνώρισμα τοῦ μή ἑαυτοῦ ἀναδύεται ὅταν ἡ ἰδέα τῆς παροδικότητας ἐφαρμοστεῖ στόν ἑαυτό. Ὅπως συμβαίνει μέ ὅλα τά ἐξωτερικό φαινόμενα, ἔτσι τό καθετί στό σῶμα καί τό μυαλό μας μεταβάλλεται, τό καθετί ὑπάρχει μόνο κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες. Δέν ὑφίσταται κάποιος ἀμετάβλητος, αὐθύπαρκτος «ἑαυτός», «ψυχή» ἤ «ἐγώ». Οἱ Βουδδιστές Μαχαγιάνα χρησιμοποιοῦν τή λέξη «κενότητα». Ὅλα τά πράγματα, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἑαυτοῦ, εἶναι «κενά» ὡς πρός τή φύση τους.

»Αὐτή εἶναι ἡ ἀπαρχή τοῦ βουδδιστικοῦ τρόπου ὕπαρξης, ἀλλά δέν εἶναι καί τό τέλος. Τό μήνυμα τοῦ Βούδδα ἦταν ὅτι ὅλα τά δεινά ἤ τό ἀνικανοποίητο τῆς ζωῆς δέν εἶναι τυχαῖα ἤ ἀμετακίνητα. Ὅλα ἔχουν κάποια αἰτία κι ἄν αὐτή ξεριζωθεῖ, τότε τά δεινά καί ὁ πόνος χάνονται. Ἡ αἰτία γιά τήν ὁποία μίλησε ὁ Βούδδας ἦταν ὁ «πόθος»: ὁ ἐγωκεντρικός πόθος γιά τίς ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων καί γιά τήν ἴδια τή ζωή. Διῶξε αὐτό τόν πόθο καί τά δεινά θά παύσουν, κάνοντας τόπο γιά τήν ἀπελευθέρωση, τή νιμπάνα (σανσκριτικά: νιρβάνα). Εἶναι αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἄποψη πού ἀποτελεῖ τήν πρώτη ἀπό τίς Τέσσερις Εὐγενεῖς Ἀλήθειες:

- ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια περί ντούκα: ὑφίσταται ἀτέλεια καί ἀνικανοποίητο στήν καρδιά τῆς ὕπαρξης
- ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια περί προέλευσης τοῦ ντούκα: ἡ αἰτία εἶναι ὁ πόθος ἤ ἡ δίψα (Πάλι: τάνα- σανσκριτικά: τρσνα), ἡ δίψα γιά τίς ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων, ἡ δίψα γιά συνεχῆ ὕπαρξη καί ἡ δίψα γιά ἐκμηδένιση
- ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια περί παύσεως τοῦ ντούκα: ὑπάρχει ἕνας σκοπός, βασισμένος στό νόμο τοῦ αἰτίου καί τοῦ αἰτιατοῦ (τουτέστιν, ἐάν ὁ πόθος καταστραφεῖ, δέν μπορεῖ νά ἀναδυθεῖ τό ντούκα)
- ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια περί τῆς ὁδοῦ πρός παύση τοῦ ντούκα: ἡ Ὀκταπλή Ὁδός.

»Ἡ βουδδιστική κοσμοθεωρία, λοιπόν, κάνει λόγο γιά ἕναν κόσμο ἀσθενῆ, ἕναν κόσμο παγιδευμένο στόν πόθο, ὅπου τό ντούκα βασιλεύει ἀνενόχλητο διότι οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν δεῖ τό ντάμα, τήν ἀλήθεια περί τῆς ὕπαρξης. Πρόκειται γιά ἕναν κόσμο, ὅπου οἱ ἄνθρωποι εἶναι παγιδευμένοι σέ νοητικές φυλακές πού ἔχουν κατασκευάσει οἱ ἴδιοι. Ἐντούτοις, πρόκειται γιά ἕναν κόσμο ὅπου ἡ ἀπελευθέρωση ἀναμένει ὅλους ἐκείνους πού μποροῦν νά ἀλλάξουν τόν τρόπο πού βλέπουν τόν κόσμο καί νά ἐργαστοῦν πρός τήν κατεύθυνση τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπό τόν πόθο, ὁ ὁποῖος εἶναι ριζωμένος στήν ἄγνοια καί ἐκφράζεται μέσω τῆς πλεονεξίας καί τοῦ μίσους.

Ὁ δρόμος πρός τήν ἀπελευθέρωση

»Οἱ Εὐγενεῖς Ἀλήθειες ἀποτελοῦν τόν «οἶκο» ἐντός τοῦ ὁποίου συναρθρώνονται ὅλα τά ὑπόλοιπα στοιχεῖα τοῦ Βουδδισμοῦ. Ἡ Τέταρτη Εὐγενής Ἀλήθεια συνιστᾶ την Ὀκταπλή Ὀδό πρός τή Φώτιση, τό δρόμο πού ὁδηγεῖ στόν τερματισμό τῶν δεινῶν:

- ὀρθή γνώμη/κατανόηση
- ὀρθή ἀπόφαση/σκέψη
- ὀρθή ὁμιλία
- ὀρθή πράξη
- ὀρθός βίος/βιοπορισμός
- ὀρθή προσπάθεια
- ὀρθή ἐγρήγορση
- ὀρθή συγκέντρωση ἤ διαλογισμός

»Τά ἀνωτέρω ἀνάγονται συχνά σέ τρεῖς κατηγορίες: τήν ἠθική πειθαρχία (Πάλι/σανσκριτικά: σίλα) τή συγκέντρωση ἤ διαλογισμό (Πάλι/σανσκριτικά: σαμάντι) καί τή σοφία (Πάλι: πάνα, σανσκριτικά: πράζνα). Μερικές φορές, πάλι, γίνεται ἀναφορά στόν ἑξῆς στῖχο ἀπό τό Νταμαπάντα, ἕνα πολύ γνωστό καί ἀγαπητό κείμενο σέ ὁλόκληρο τόν Βουδδιστικό κόσμο:

»Ἡ ἀποφυγή τοῦ κακοῦ, ἡ ἀνάληψη τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ κάθαρση τόν νοῦ, ἰδού ἡ διδασκαλία τῶν ἀφυπνισμένων.

Νταμαπάντα, στ. 183

»Ἡ ἠθικότητα συνιστᾶ τό θεμέλιο τοῦ βουδδιστικοῦ τρόπου ζωῆς. Συνίσταται στήν «ἀποφυγή τοῦ κακοῦ καί ἀνάληψη τοῦ ἀγαθοῦ». Δίχως ἠθική πειθαρχία δέν μπορεῖ κανείς νά ζήσει τήν ἐνάρετη ζωή. Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς λαϊκούς βουδδιστές τοποθετοῦν τίς ἑξῆς πέντε ἀρχές ἤ ὑποσχέσεις στό ἐπίκεντρο τῆς ζωῆς τους:

- ἀποφεύγω νά προκαλῶ βλάβη σέ ὁποιοδήποτε πλάσμα,
- ἀποφεύγω νά πάρω ὁποιοδήποτε πράγμα δέ μοῦ ἔχει προσφερθεῖ
- ἀποφεύγω κάθε σεξουαλική παρεκτροπή
- ἀποφεύγω τήν ἐσφαλμένη ὁμιλία
- ἀποφεύγω ὁποιοδήποτε πρᾶγμα συγχέει ἤ παρασύρει τό νοῦ (ὅπως ναρκωτικά καί ἀλκοόλ).

»Πολλοί θά τόνιζαν ὅτι αὐτές οἱ ἀρχές δέν ἀφοροῦν μόνο στήν ἀποφυγή, ἀλλά καί στήν καλλιέργεια κάποιας κατάστασης. Ἡ δέσμευση «ἀποφεύγω νά προκαλῶ βλάβη» ἔχει νά κάνει μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἀγαπητικῆς καλοσύνης καί συμπόνιας. Ἡ δέσμευση «ἀποφεύγω νά πάρω ὁποιοδήποτε πράγμα δέ μοῦ ἔχει προσφερθεῖ» ἔχει νά κάνει μέ τήν ἀναγνώριση τῆς ἀξίας καί τῆς ποιότητας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τό ἴδιο καί ἡ ἀποφυγή κάθε σεξουαλικῆς παρεκτροπῆς. Τέλος, ἡ ἀποφυγή ἐσφαλμένης ὁμιλίας ἔχει νά κάνει μέ τήν τιμιότητα καί τήν ἀκεραιότητα.

»Ἕνα ἀρχαῖο κείμενο τῆς παράδοσης Θεραβάντα, τό Καρανιγιαμέτα Σούτα, περιγράφει μέ τόν ἑξῆς τρόπο τήν ἀγαπητική καλοσύνη: «Ὅπως ἀκριβῶς ἡ μητέρα θά προστάτευε τό παιδί της ριψοκινδυνεύοντας τήν ἴδια της τή ζωή, μέ τόν ἴδιο τρόπο νά προσπαθεῖς νά ἔχεις ἀπεριόριστα ἀνοιχτή τήν καρδιά σου πρός ὅλα τά πλάσματα». Ἕνας τρόπος γιά νά γίνει αὐτό εἶναι ὁ διαλογισμός πάνω στή στοργική ἀγάπη (μέτα). Τό πρῶτο βῆμα εἶναι νά

φανταστεῖ κανείς ὅτι περιβάλλεται ἀπό ἀγαπητική καλοσύνη. Κατόπιν, αὐτή ἡ ἀγαπητική καλοσύνη, ἡ ὁποία μερικές φορές ἀναπαρίσταται στή φαντασία ὡς ἕνα λευκό καί θερμό φῶς, προβάλλεται ὅλο καί πιό μακριά μέσα στόν κόσμο. Ἐν πρώτοις, ὁ διαλογιζόμενος φέρνει στό νοῦ του τούς οἰκείους του στή συνέχεια ἡ ἀκτίνα μεγαλώνει καί φτάνει τελικά σέ ἐκείνους πού ἀπεχθάνεται ἤ καί μισεῖ. Πρόκειται γιά μία ἄσκηση πού ἀφορᾶ σέ ὅλες τίς πτυχές τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

»Γιά πολλούς βουδδιστές ἡ ἠθικότητα συνδέεται ἐπίσης μέ τό νόμο τῆς πράξης, τό νόμο τοῦ κάρμα (σανσκριτικά, Πάλι: κάμα), ὅτι δηλαδή ἡ ἐνάρετη πράξη θά παραγάγει καλούς καρπούς, ἐνῶ ἡ μή ὑγιής κακούς καρπούς. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἡ βουδδιστική ἠθικότητα εἶναι κατ' οὐσίαν ἐγωϊστική. Μᾶλλον, τό ἐγώ καί ὁ ἄλλος θεωροῦνται μεγέθη ἀλληλοσυνδεόμενα: ὅ,τι εἶναι ἀγαθό γιά τούς ἄλλους εἶναι ἀγαθό καί γιά τό ἐγώ, ὅ,τι δέ θά ἔκανε κανείς στόν ἑαυτό του δέν πρέπει νά γίνεται στόν ἄλλο.

Διαλογισμός

»Στόχος τοῦ διαλογισμοῦ εἶναι ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ. Αὐτό «δένει» μέ τήν καρδιά τοῦ βουδδιστικοῦ μηνύματος: ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἀσθένειάς μας ἔγκειται στούς πόθους μας, στίς τρεῖς μή ὑγιεῖς ρίζες τῆς πλεονεξίας, τοῦ μίσους καί τῆς ἐξαπάτησης. Ἀπό τή στιγμή πού ὁ νοῦς καί ἡ καρδιά μας παράγουν τόν πόθο, σύμφωνα μέ τό Βουδδισμό, ὁ μόνος τρόπος γιά νά ξεριζωθεῖ αὐτός ὁ πόθος εἶναι νά ἐργαστεῖ κανείς πάνω στό νοῦ καί στήν καρδιά του. Ὁ Βουδδισμός προσφέρει ἀμέτρητες μεθόδους διαλογισμοῦ, ἀλλά μποροῦν ὅλες τούς νά ἀναχθοῦν σέ δύο βασικές πρακτικές: τόν γαλήνιο διαλογισμό (Πάλι/σανσκριτικά: σαμάθα) καί τό διαλογισμό τοποθέτησης πάνω στήν ἀναπνοή (Πάλι: βιπάσανα, σανσκριτικά: βιπάσγιανα).

»Ὁ γαλήνιος διαλογισμός δέν συνιστᾶ ἀποκλειστικότητα τοῦ Βουδδισμοῦ. Πρόκειται γιά μία μέθοδο κατά τήν ὁποία ἕνα ἀντικείμενο διαλογισμοῦ χρησιμοποιεῖται πρός ἑστιασμό τοῦ νοῦ καί ἐπίτευξη τῆς ἐπικέντρωσης. Τό πιό δημοφιλές τέτοιο ἀντικείμενο εἶναι ἡ ἀναπνοή. Ἄλλοι ἑστιάζουν τό βλέμμα τους στό ἀνεβοκατέβασμα τοῦ στομάχου. Ὁ διαλογιζόμενος κάθεται μέ τήν πλάτη εὐθυτενή. Σε κάποιες παραδόσεις ὁ διαλογισμός γίνεται μέ τά μάτια κλειστά, σέ κάποιες ἄλλες παραμένουν λίγο ἀνοιχτά. Ἅμα

τύχει ὁ νοῦς νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό ἀντικείμενο τοῦ διαλογισμοῦ, ἐπανέρχεται, ἤρεμα καί χωρίς νά κρίνει τό γεγονός, στήν ἀναπνοή. Κατά παράδοση ὑπάρχουν ἄλλα σαράντα ἀντικείμενα διαλογισμοῦ πού μπορεῖ κανείς νά ἐπιλέξει ὑπό τήν καθοδήγηση ἑνός διδασκάλου. Αὐτό εἶναι τό εἶδος τοῦ διαλογισμοῦ πού ἐνδέχεται νά ὁδηγήσει σέ ὅ,τι οἱ βουδδιστές ἀποκαλοῦν «διαλογιστικές ἀφομοιώσεις» ἤ τζάνα (Πάλι, σανσκριτικά: ντιάνα), καί οἱ ὁποῖοι εἶναι βασικά ἐκλεπτυσμένες καταστάσεις νοητικῆς καί πνευματικῆς συνείδησης.

»Ὁ ὅρος βιπάσανα σημαίνει «βλέπω μέ σαφήνεια»: τό νά βλέπει κανείς τό σῶμα καί τό νοῦ μέ καθαρότητα. Συνιστᾶ ἀποκλειστικότητα τοῦ Βουδδισμοῦ καί δέν ἔχει καμία σχέση μέ τίς λεγόμενες «ἐναλλακτικές καταστάσεις τῆς συνείδησης». Στόχος τοῦ συγκεκριμένου τύπου διαλογισμοῦ εἶναι ἡ ἄμεση ἐπαλήθευση τοῦ Ντάμα μέσω τῆς παρακολούθησης τοῦ σώματος καί τοῦ νοῦ. Μάλιστα, πολλές εἶναι οἱ ἀσκήσεις πού ἔχουν ἀναπτυχθεῖ ἐντός τῆς βουδδιστικῆς παράδοσης πρός διευκόλυνση αὐτοῦ τοῦ στόχου. Μία μέθοδος πού χρησιμοποιεῖται εὐρέως εἶναι ἡ «ἁπλή προσοχή» ἤ «τυχαία συνειδητότητα», ἕνα εἶδος ἐγρήγορσης πού τονίζει τήν παροῦσα στιγμή. Ὅ,τι προβάλλει στό νοῦ καί τό σῶμα γίνεται ἀντικείμενο διαλογισμοῦ καί συνειδητότητας. Μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἀντίδραση σέ κάποιο ἐρέθισμα ἤ ἡ ἀπέχθεια πού προκαλεῖ κάποιος θόρυβος. Μπορεῖ νά εἶναι καί κάποιος πόνος στά πόδια ἤ πάλι, μπορεῖ νά εἶναι σκέψεις μίσους, ζήλιας ἤ ἀγάπης. Τίποτα δέ θεωρεῖται καλό ἤ κακό, σέ τίποτα δέν ἀγκιστρώνεται κανείς. Τά πάντα τελοῦν ὑπό παρακολούθηση, γίνονται ἀντικείμενο προσοχῆς καί παρέρχονται δίχως καμία ἀντίσταση. Αὐτό πού βλέπει κανείς εἶναι ἡ παροδικότητά τους καί τό γεγονός ὅτι δέν ἀποτελοῦν κάποιον ἑαυτό. Ἐπίσης, βλέπει κανείς τήν πλεονεξία, τό μίσος καί τήν ἐξαπάτηση πού ἐνέχουν, καθώς καί τό τί τά ἐνεργοποιεῖ. Στήν πραγματικότητα, κάθε φάση διαλογισμοῦ ἀποβαίνει ἕνα ταξίδι ἀνακαλύψεων ὅσον ἀφορά στό πώς λειτουργοῦν ὁ νοῦς καί τό σῶμα.

»Οἱ βουδδιστές πιστεύουν ὅτι ὁ διαλογισμός εἶναι τό μέσο διά τοῦ ὁποίου μποροῦν νά ξεριζωθοῦν καί νά ξεπεραστοῦν ἡ πλεονεξία, τό μίσος καί ἡ ἐξαπάτηση ἤ ἡ ἄγνοια. Κεντρικῆς σημασίας στήν «ἐξαπάτηση» (Πάλι: μόχα) εἶναι ἡ πίστη ὅτι διαθέτουμε ἕνα ἀμετάβλητο «Ἐγώ» πού πρέπει νά τοποθετεῖται στό ἐπίκεντρο ὅλων τῶν πραγμάτων, νά προστατεύεται, νά προωθεῖται καί νά δέχεται κάθε εἴδους περιποίηση. Ὁ διαλογισμός δείχνει ὅτι μεγάλο μέρος αὐτοῦ πού πιστεύουμε ὅτι ἀποτελεῖ κάποιον «ἑαυτό» -τά

συναισθήματα, οἱ σκέψεις καί ὁ πόνος μας- εἶναι παροδικό καί κενό.

Ὁ στόχος

»Οἱ βουδδιστές τονίζουν ὅτι ὑπάρχει συνέχεια μετά θάνατον, ἀλλά πῶς ὁ ἔσχατος στόχος τῆς θρησκευτικῆς πράξης δέν εἶναι κάποια μεταθανάτια κατάσταση. Ὁ ὅρος πού χρησιμοποιεῖται συνήθως εἶναι «ἀναγέννηση». Οἱ περισσότεροι βουδδιστές προτιμοῦν αὐτό τόν ὅρο ἔναντι τοῦ ὅρου «μετενσάρκωση», μία καί δέν πιστεύουν ὅτι ὑφίσταται ἀμετάβλητη ψυχή πού μπορεῖ νά μετενσαρκωθεῖ, ἀλλά μᾶλλον μία ἀδιαλείπτως μεταβαλλόμενη διαδικασία αἰτίων καί αἰτιατῶν. Ὁ θάνατος θεωρεῖται ὅτι ὁδηγεῖ συνέχεια ἀπό ἀναγέννηση σέ ἀναγέννηση, μέχρις ὅτου ἡ πλεονεξία, τό μίσος καί ἡ ἐξαπάτηση ξεριζωθοῦν. Σύμφωνα μέ τό Βουδδισμό Θεραβάντα κάποιος μπορεῖ νά γεννηθεῖ στά ἑξῆς πέντε βασίλεια: (1) τίς Κολάσεις, (2) τόν κόσμο τῶν ζώων, (3) τόν κόσμο τῶν πεινασμένων φαντασμάτων, (4) τόν κόσμο τῶν ἀνθρώπων καί (5) τόν κόσμο τῶν θεῶν. Οἱ βουδδιστές Μαχαγιάνα ἔχουν προσθέσει ἄλλο ἕνα ἐπουράνιο βασίλειο: (6) ἐκεῖνο τόν ἡμίθεων. Τό καθένα ἀπό αὐτά τά βασίλεια συνδέεται μέ ἕνα ὁρισμένο αἴσθημα ἤ χαρακτηριστικό. Στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά καταστάσεις τοῦ νοῦ καθώς καί γιά καταστάσεις τοῦ ὄντος. Ἑπομένως, κάποιος πού εἶναι ἀγκιστρωμένος στό μίσος καί τό θυμό εἶναι, ὑπό μία ἔννοια, ἤδη ἐντός τοῦ βασιλείου τῶν Κολάσεων.

»Ὁ στόχος τοῦ βουδδιστικοῦ τρόπου ζωῆς εἶναι νά πάει κανείς πέρα ἀπό τά ἐν λόγω βασίλεια, ἐπιτυγχάνοντας τή νιρβάνα μέ τό ξερίζωμα τῆς πλεονεξίας, τοῦ μίσους καί τῆς ἐξαπάτησης. Ὁρισμένοι βουδδιστές θά θεωροῦσαν πῶς ἄμεσα κάτι τέτοιο ἀποτελεῖ ἀνέφικτο στόχο, γι' αὐτούς ἡ ἀναγέννηση σέ κάποιο ἐπουράνιο βασίλειο (μέσω τῆς τήρησης τῶν πέντε ἀρχῶν πού προαναφέρθηκαν καί τήν καλλιέργεια τῆς ἀγαπητικῆς καλοσύνης) εἶναι καθ' αὐτήν ἕνας ἀρκετά σημαντικός στόχος. Κάποιοι ἄλλοι ἐπιμένουν ὅτι ἡ νιρβάνα εἶναι ἐφικτή ἤδη ἀπ' αὐτή τή ζωή. Πάντως, εἴτε τή θεωροῦν ἐφικτή ἐδῶ καί τώρα εἴτε τή βλέπουν ὡς ἕνα στόχο στό μακρινό μέλλον, ὅλοι οἱ βουδδιστές μιλοῦν γι' αὐτή μέ χαρά καί θαυμασμό. Ἡ νιρβάνα συνιστᾶ τό τέλος τοῦ πόνου καί τῆς ἀναγέννησης, ἐνῶ ἐπιτυγχάνεται ὅταν σβήσει ἡ φωτιά τοῦ πόθου. Πρόκειται γιά τήν ἀνώτερη ἠθική κατάσταση, ἀλλά παράλληλα βρίσκεται πέρα ἀπό κάθε ἀνθρώπινη ἠθική σύλληψη. Προσδιορίζεται ἀπό τή σοφία καί τή συμπόνια, ἀλλά παρ' ὅλα αὐτά βρίσκεται πέρα ἀπό ὁτιδήποτε μπορεῖ νά συλλάβει τό μή

φωτισμένο ἄτομο. Εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἀσφάλεια καί μακαριότητα ἡ ἴδια ἡ ἀπελευθέρωση. Μάλιστα, οἱ Βουδδιστές Μαχαγιάνα τή συσχετίζουν μέ τή συνειδητοποίηση ἐκ μέρους κάποιου τῆς βουδδικῆς του διάστασης. Οἱ δέ βουδδιστές Θεραβάντα κάνουν λόγο γιά τήν ἐπίτευξη τῆς κατάστασης τοῦ ἀρχάτ. Τό τί συμβαίνει μετά θάνατον σέ ὅσους ἔχουν συνειδητοποιήσει τή βουδδική τους διάσταση ἤ ἔχουν φτάσει στήν κατάσταση τοῦ ἀρχάτ εἶναι ἕνα ζήτημα πού παραμένει. Τό μήνυμα πού περνᾶ μέσα ἀπό τά σχετικά κείμενα εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ κάτι πού ξεπερνᾶ τίς δυνατότητες τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας.

»Κάποιοι βουδδιστές τῆς παράδοσης Μαχαγιάνα ἔχουν κι ἕναν ἐπιπρόσθετο στόχο: τήν ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν ὄντων. Οἱ συγκεκριμένοι δίνουν ἕναν ὅρκο γνωστό ὡς ὅρκο τῶν μποντισάτβα, ὁ ὁποῖος ἐπιβεβαιώνει τήν ἀποφασιστικότητα κάποιου νά ἐπιτύχει τό φωτισμό ὄχι μόνο γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά γιά χάρη ὅλων τῶν ὄντων. Μερικές φορές αὐτή ἡ ἀποφασιστικότητα ἐκφράζεται ὡς δέσμευση νά μείνει κανείς ἐντός τοῦ βασιλείου τῶν ἀναγεννήσεων μέχρις ὅτου ἀπελευθερωθοῦν ὅλα τά ὄντα.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 198, ἐπ.)

ΣΙΧΙΣΜΟΣ SEWA SINGH KALSI

«Ἡ κεντρική διδασκαλία τοῦ Σιχισμοῦ εἶναι ἡ πίστη στή μοναδικότητα τοῦ Θεοῦ. Ἡ σιχική γραφή ἀρχίζει μέ τή φράση «Ἔκ Ὄνκαρ» (Ἕνας Θεός). Σύμφωνα μέ τήν ἀντίληψη περί μοναδικότητας τοῦ Θεοῦ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι -ἀνεξάρτητα ἀπό κάστα, πεποιθήσεις, χρῶμα ἤ φῦλο- ἔχουν προέλθει ἀπό μία θεία πηγή. Στίς συνθέσεις τους, μάλιστα, οἱ γκουρού τῶν Σίχ ἔχουν χρησιμοποιήσει ἀρκετούς ὅρους τῆς ἰσλαμικῆς καί τῆς ἰνδουϊστικῆς παράδοσης σχετικά μέ τόν Θεό, ὅπως Ἀλλάχ, Καντίρ, Καρίμ καί Πάαρ Βράχμα.

»Ἡ ποικιλομορφία τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ ἐκλαμβάνεται ὡς θεῖο δῶρο, μέ ὅλες τίς θρησκευτικές παραδόσεις νά θεωροῦνται ἐξίσου ἔγκυρες καί ἱκανές νά ἐμπλουτίσουν τήν πνευματική καί πολιτιστική ζωή τῶν πιστῶν. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Σιχισμοῦ, ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ὁμάδες ἐξελίχθηκαν καί ἀνέπτυξαν τούς δικούς τους τρόπους λατρείας καί θρησκευτικῆς ὀργάνωσης μέσα στό πλαίσιο τοῦ κοινωνικοῦ τους περιβάλλοντος. Στοχαζόμενος πάνω στήν οὐσία καί τήν καθολικότητα τῆς θρησκευτικῆς ἀλήθειας, ὁ δέκατος γκουρού Γκομπίντ Σίχ ἔγραψε τά ἑξῆς:«Νά θεωρεῖτε ὅλη τήν ἀνθρωπότητα, εἴτε πρόκειται γιά μουσουλμάνους εἴτε γιά ἰνδουϊστές, ὡς μία. Ὁ αὐτός Θεός εἶναι ὁ Δημιουργός καί Τροφέας τῶν πάντων. Νά μή βλέπετε καμία διάκριση μεταξύ τους. Ὁ ναός καί τό τζαμί εἶναι τό ἴδιο πρᾶγμα. Παρομοίως ἡ ἰνδουϊστική λατρεία καί ἡ μουσουλμανική προσευχή. Ὅλα τά ἀνθρώπινα ὄντα εἶναι ἕνα καί τό αὐτό» (Ντάσαμ Γκράνθ).

»Στό Σιχισμό ἡ φύση τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται ξεκάθαρα στήν πρώτη σύνθεση τοῦ γκουρού Νανάκ, δηλαδή τό βασικό πιστεύω πού εἶναι εὐρέως γνωστό ὡς Μούλ Μάντρα, καθώς καί στήν πρώτη του διακήρυξη: «Δέν ὑπάρχει ἰνδουϊστής, δέν ὑπάρχει μουσουλμάνος».

»Ἡ ἐναρκτήρια φράση τοῦ Μούλ Μάντρα συνοψίζει τή θεμελιώδη πίστη τῶν Σίχ. Οἱ λέξεις Ἔκ (Ἕνας) καί Ὄνκαρ (Θεός) τονίζουν τή μοναδικότητα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός θεωρεῖται ἐπίσης ὅτι εἶναι ὁ δημιουργός, ἀπό τόν ὁποῖο ἔχει προέλθει τό σύμπαν. Ὁ Θεός εἶναι πέραν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἄρρενος καί τοῦ θήλεος. Αὐτές χαρακτηρίζουν τή δημιουργία καί ὄχι τό δημιουργό. Ὁ Νανάκ λέει: «Τό σοφό καί περικαλλές ὄν δέν εἶναι οὔτε ἄντρας οὔτε γυναίκα, οὔτε πουλί» (ἀντί Γκράνθ 1.010). Ἐπειδή ὁ Θεός θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἀτζούνι, αὐτός/ αὐτή δέν ὑπόκειται στήν ἐμπειρία τῆς γέννησης ἤ τοῦ θανάτου. Μάλιστα, τό γεγονός ὅτι ὁ Θεός δέν ἔχει συγκεκριμένο

φύλο δηλώνει περαιτέρω τήν ἑνότητα καί τήν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων.

»Ὁ Σιχισμός εἶναι αὐστηρά μονοθεϊστικός. Ἡ πίστη στήν ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ καί ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων ἀπορρίπτονται σθεναρά. Ἀπό τή στιγμή πού ὁ Θεός δέν ἔχει μορφή, χρῶμα, σημάδι ἤ καταγωγή, δέν μπορεῖ νά ἀπεικονιστεῖ ὡς εἴδωλο. Ὁ Θεός θεωρεῖται ὡς ἡ αἰώνια ἀλήθεια (ἄντ σάτς), δίχως ἀρχή καί δίχως τέλος, ἐνῶ καθετί ἄλλο στό σύμπαν, συμπεριλαμβανομένων τοῦ ἥλιου, τῆς σελήνης, τῶν ἄστρων καί τῆς Γῆς, θά καταστραφεῖ. Ἡ ἰδέα τῆς μονιμότητας ἔχει ἐφαρμογή μόνο στόν Θεό, ὁ ὁποῖος θά συνιστᾶ τήν ἀλήθεια εἰς τόν αἰῶνα.

Χουκάμ (θεία τάξη)

»Ὁ ὅρος χουκάμ (τάξη, ἐντολή) εἰσήχθη στό παντζάμπι λεξιλόγιο τῶν Σίχ ἀπό τά ἀραβικά. Στήν ἰσλαμική παράδοση ὁ Θεός εἶναι ἐκεῖνος πού δίνει ἐντολές, ἕνας ἐντολέας (χακάμ). Στό Σιχισμό τό χουκάμ γίνεται ἀντιληπτό ὡς ἡ θεία τάξη, καί τά πάντα σέ αὐτό τό σύμπαν πιστεύεται ὅτι ἐργάζονται σύμφωνα μέ τό χουκάμ τοῦ Θεοῦ. Οἱ γκουρού τῶν Σίχ ἐφάρμοσαν ἐκτεταμένα τήν ἰδέα τοῦ χουκάμ στά κείμενά τους, πού περιγράφουν τή φύση τῆς δημιουργίας, τοῦ σύμπαντος καί τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ὁ Νανάκ ἀναφέρεται στό χουκάμ ὡς τό θεῖο χέρι πού βρίσκεται πίσω ἀπό τή λειτουργία τοῦ σύμπαντος καί πίσω ἀπό τήν καθημερινή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

Τό Μούλ Μάντρα

Ἔκ Ὄνκαρ	Ὑπάρχει ἕνας Θεός.
Σατνάμ	Αἰώνια ἀλήθεια εἶναι τό ὄνομα Του/Της.
Κάρτα Πουρόκ	Δημιουργός τῶν πάντων
Νιρμπάου	Δίχως φόβο
Νιρβάιρ	Δίχως εχθρότητα
Ἀκάλ Μουράτ	Ἄχρονος, ἀθάνατος, ποτέ ἐνσαρκωμένος
Ἀτζούνι	Πέρα ἀπό τόν κύκλο τῆς γέννησης καί τοῦ θανάτου
Σαϊμπάμπ	Αὐτοδημιουργημένος, αὐθύπαρκτος
Γκούρου-	Γνωστός μέσω τῆς χάρης πρασάντ τοῦ γκουρού

»Ἄν καί τά ἀνθρώπινα ὄντα εἶναι μοναδικά στή δημιουργία τοῦ Θεοῦ, μονάχα αὐτά προικισμένα μέ τήν ἱκανότητα νά διακρίνουν τό Ἀγαθό ἀπό τό Κακό, οἱ πιό σημαντικές ὄψεις τῆς ὕπαρξης τους, ὅπως ἡ γέννηση καί ὁ θάνατος, βρίσκονται πέρα ἀπό

τόν ἔλεγχο τους. Ἡ ἀνθρώπινη ζωή (μάνας τζάναμ) εἶναι θεῖο δῶρο τόσο ἡ γέννηση ὅσον καί ὁ θάνατος συμβαίνουν σύμφωνα μέ τό χουκάμ. Γιά παράδειγμα, στίς κηδεῖες τῶν Σίχ ὁ θάνατος ἐξηγεῖται ὡς αἰώνια πραγματικότητα, συμβαίνει σύμφωνα μέ τό Ἀλλάχι Χουκάμ (θεία τάξη, ἡ τάξη τοῦ Ἀλλάχ). Ὡς ἐκ τούτου, οἱ θνητοί πρέπει νά ὑποτάσσονται στό Θέλημα τοῦ Θεοῦ δίχως ἀμφιβολίες καί ἀμφισβητήσεις. Ὁ γκουρού Νανάκ στοχάζεται πάνω στήν ἰδέα τοῦ χουκάμ θέτοντας τήν ἑξῆς ἐρώτηση: «Πῶς μπορεῖ κάποιος νά ἐξαγνίσει τόν ἑαυτό του; Πώς νά ἀνοίξει στά δύο τό πέπλο τῶν σφαλμάτων; Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μέ τό νά ζεῖ κανείς σέ συμφωνία μέ τήν Ἐντολή ἤ τό Θέλημα τοῦ Θεοῦ» (Χουκάμ Ἄντι Γκράνθ 2).

»Ἡ ἰδέα περί χουκάμ θέτει ἕνα θεμελιῶδες ἐρώτημα: εἶναι οἱ θνητοί ἀνίσχυρα πλάσματα μέσα στό βασίλειο τοῦ Θεοῦ; Ἡ διδασκαλία τῶν Σίχ ἀπορρίπτει μία τέτοια ἄποψη καί διακηρύσσει ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν προικιστεῖ μέ τήν ἱκανότητα νά ὁρίζουν οἱ ἴδιοι τό πεπρωμένο τους. Ὅπως ἔχουν τονίσει πολύ ἔντονα οἱ γκουρού τῶν Σίχ, ἐάν κάποιος ἐνεργεῖ μέ κακό τρόπο, θά ὑποστεῖ τά ἀνάλογα: ὅ,τι σπέρνει κανείς αὐτό καί θά θερίσει. Τελικά, τό σφάλμα ἤ τό κακό θά καταστραφεῖ καί ἡ ἀλήθεια θά κυριαρχήσει. Γιά νά φτάσει, ὅμως, κάποιος στήν ἀλήθεια, θά πρέπει νά στρέφει τήν ἐνέργειά του σέ ἐνάρετες πράξεις.

Μούκτι (πνευματική ἀπελευθέρωση)

»Ἡ λέξη μούκτι εἶναι ἡ παντζάμπι ἐκδοχή του σανσκριτικοῦ ὅρου μόκσα (νά εἶσαι ἐλεύθερος ἀπό κάτι, νά ἐλευθερωθείς). Ὡς θρησκευτική ἰδέα δηλώνει τήν τελική ἐλευθερία ἤ πνευματική ἀπελευθέρωση τῆς ψυχῆς ἀπό τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, ἡ ὁποία ὁδηγεῖται σέ ἕνωση μέ τήν Ὕψιστη Ψυχή (Παράμ ἄτμα). Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Σιχισμοῦ, ἡ ψυχή (ἄτμα) εἶναι ἀθάνατη, ἐνῶ τό σῶμα μέσα στό ὁποῖο οἰκεῖ φθαρτό. Μετά τό θάνατο τό σῶμα καίγεται καί τό ἄτμα εἴτε ἑνώνεται μέ τήν Ὕψιστη Ψυχή εἴτε περνᾶ ἀπό τή μία μορφή ζωῆς στήν ἄλλη, ἀνάλογα μέ τό κάρμα πού ἔχει κανείς σέ αὐτή τή ζωή.

»Ὡς θρησκευτική ἰδέα ὁ ὅρος κάρμα (κατά λέξη: ἔργα, πράξεις) δηλώνει τόν προκαθορισμένο προορισμό κάποιου. Ἄν καί οἱ Σίχ πιστεύουν στό δόγμα περί κάρμα, δέν θεωροῦν τά ἀνθρώπινα ὄντα ἀνήμπορα πλάσματα. Ἡ ἰδέα περί τζίβαν-μούκτα ὑπερβαίνει τούς περιορισμούς τοῦ κάρμα καί τό μεταμορφώνει σέ δυναμική ἐνέργεια. Ὅπως λέει ὁ γκουρού Νανάκ: «Ἄς εἶναι τά ἔργα τό χῶμα, καί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ σπόρος, ἄς εἶναι ἡ Ἀλήθεια τό καθημερινό πότισμα. Ἄς εἶναι ἡ πίστη ὁ καρπός πού αὐξάνει στό χωράφι σου,

γιατί ἔτσι θά μάθεις τόσο γιά τόν Οὐρανό ὅσον καί γιά τήν Κόλαση» (Ἄντι Γκράνθ 1.245).

»Ὅσον ἀφορᾶ στόν κύκλο τῆς γέννησης καί τοῦ θανάτου, οἱ γκουρού τῶν Σίχ χρησιμοποίησαν τόν ὅρο ἀβαγκάουν, ὁ ὁποῖος βασίζεται στό δόγμα περί κάρμα καί μετεμψύχωσης. Σύμφωνα μέ τήν παραδοσιακή ἰνδουϊστική πίστη, ὑπάρχουν 8.400.000 μορφές ὕπαρξης προτοῦ ἀναγεννηθεῖ κανείς ὡς ἄνθρωπος. Αὐτοί πού εἶναι ἁμαρτωλοί καί στραμμένοι στίς κακές πράξεις διέρχονται συνεχῶς ἀπό τόν κύκλο τῆς γέννησης καί τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ἡ πιό ἐξευτελιστική συνθήκη: νάρακ (Κόλαση). Στίς κηδεῖες τῶν Σίχ ὁ λειτουργός ἐκφωνεῖ τήν τελική προσευχή (ἀντάμ-ἀρντάς) ζητῶντας τή συγχώρηση τοῦ Θεοῦ γιά τήν ψυχή τοῦ νεκροῦ ὥστε νά σωθεῖ ἀπό τό ἀβαγκάουν.

»Γιά νά ὑπερβοῦν τήν ἔσχατη τιμωρία τοῦ τσαουράσι (κύκλος τῆς γέννησης καί τοῦ θανάτου), οἱ Σίχ πρέπει νά ζοῦν σύμφωνα μέ τίς διδαχές τῶν γκουρού τους. Πρέπει νά προσπαθοῦν νά εἶναι στραμμένοι στόν γκουρού (γκουρού-σίχ) παρά στραμμένοι στόν ἑαυτό τους (μανμούκ). Οἱ Σίχ μαθαίνουν νά διάγουν τό βίο ἑνός τίμιου οἰκογενειάρχη, ἑνός ἀτόμου πού πιστεύει ἀληθινά στή μοναδικότητα τοῦ Θεοῦ καί τήν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ παράλληλα κερδίζει τά πρός τό ζῆν μέ τίμια μέσα (κίρατ κάρμα) καί τά μοιράζεται μέ τούς ἄλλους (βάντ τσακνά).

»Ὅταν ἕνας Σίχ καταφέρει νά φτάσει στήν κατάσταση τοῦ γκούρου-σίχ, τότε ὀνομάζεται τζίβαν-μούκτα, εἶναι δηλαδή κάποιος πού ἔχει ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τούς ἐγκόσμιους πειρασμούς, ὅπως ἡ λαγνεία (κάμ), ὁ θυμός (κρόντ), ἡ πλεονεξία (λόμη), ἡ προσέλκυση (μόχ) καί ἡ ἔπαρση ἤ τό ἐγώ (ἀχανκάρ). Ἕνα ἄλλο γνώρισμα ἑνός τζίβαν-μούκτα εἶναι ὄχι ἔχει πίστη στό γκούρον-βανί ὅτι θά ἐπιτύχει τό μούκτι τώρα παρά μετά θάνατον. Ἕνας γκούρου-σίχ μεταμορφώνεται σέ τζίβαν-μούκτα μέ τό νά ζεῖ μία ζωή μακριά ἀπό τούς γήϊνους πειρασμούς καί παράλληλα νά παρεμβαίνει ἐνεργητικά στόν πολιτιστικά ἐμπλουτισμό τῆς κοινωνίας - ἀλλιῶς σέβα (ἐθελοντική ὑπηρεσία). Ἕνας Σίχ τζίβαν-μούκτα μοιάζει μέ τό λωτό πού παραμένει καθαρός παρά τό γεγονός ὅτι φυτρώνει μέσα σέ λασπόνερα.

Ντάρμσαλ (ἡ ἄσκηση δικαιοσύνης)

»Ὁ ὅρος ντάρμσαλ εἶναι σύνθετος ἀπό τό ντάρμ (θρησκευτικές, ἠθικές καί κοινωνικές ὑποχρεώσεις) καί τό σάλ (τόπος κατοικίας). Ὁ γκουρού Νανάκ περιγράφει τή Γῆ ὡς τό ντάρμσαλ (τόπο ἄσκησης δικαιοσύνης) πού ἔχει δημιουργήσει ὁ

Θεός στό σύμπαν. Σε αὐτό τό ντάρμσαλ ἡ ἀνθρώπινη ζωή θεωρεῖται ὡς ἡ ἀνώτερη καί πολυτιμότερη μορφή, καθώς καί ὡς θεῖο δῶρο. Ἐπιπλέον, ἡ Γῆ καί ὅ,τι ὑπάρχει σέ αὐτή θεωρεῖται σάν τή θεία σφραγίδα.

»Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Σιχισμοῦ, οἱ Σίχ δέν εἶναι παθητικοί παρατηρητές ἤ ἀναχωρητές σέ αὐτό τόν κόσμο ἀπαιτεῖται νά συμμετέχουν ἐνεργητικά στό δράμα τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων καί νά εἶναι πραγματικά στραμμένοι στόν γκουρού (γκούρου- σίχ). Ἡ ἰδέα περί ντάρμσαλ ὑπαινίσσεται τήν πίστη στή μοναδικότητα τοῦ Θεοῦ καί στήν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ γκουρού Νανάκ μέμφθηκε μέ δριμύ τρόπο τούς ἰνδουϊστές ἀσκητές (γιόγκι) πού ὑποστήριζαν τήν ὁδό τῆς ἀπάρνησης καί τῆς ἐγκατάλειψης τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων. Με ἐξαίρεση τόν Χάρ Κρίσαν, ὁ ὁποῖος πέθανε σέ ἡλικία ὀκτώ ἐτῶν, ὅλοι οἱ γκουρού τῶν Σίχ ἦταν παντρεμένοι καί ἔδειξαν μέ τό προσωπικό τους παράδειγμα τήν πίστη καί προσκόλλησή τούς στό μοντέλο τοῦ οἰκογενειάρχη (γκριχάσθ ἀσράμα ντάρμα). Γιά τούς Σίχ δέν ὑπάρχει χῶρος γιά τήν ἀπάρνηση τῆς κοινωνίας καί τήν ἄσκοπη ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ μέσα στό δάσος, μετά τήν ἐγκατάλειψη ὅλων τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων.

Γκούρου-πρασάντ (χάρη καί εὐλογία)

»Ὁ ὅρος γκούρου-πρασάντ εἶναι σύνθετος ἀπό τό γκούρου (γκουρού) καί τό τιρασάντ (ἀπό τή σανσκριτική λέξη γιά τή χάρη, τήν εὐλογία ἤ τό ὄφελος), τό ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιά τό καθαγιασμένο φαγητό πού προσφέρεται στό ἐκκλησίασμα στήν κορύφωση τῆς σιχικῆς λατρείας. Τό γκούρου-πρασάντ εἶναι ἡ καταληκτική λέξη στό Μούλ Μάντρα. Ἡ λέξη γκούρου-πρασάντ δέν ἀναφέρεται σέ κανένα συγκεκριμένο γκουρού, ἀλλά στόν αἰώνιο Γκουρού (Θεό). Στήν πραγματικότητα, ὁ ὅρος γκούρου-πρασάντ ἐπιβεβαιώνει τήν πίστη τῶν Σίχ, καθώς καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο μπορεῖ νά γνωσθεῖ ὁ Θεός.

»Οἱ γκουρού τῶν Σίχ ἔχουν χρησιμοποιήσει διάφορους ὅρους γιά νά διασαφηνίσουν τήν οὐσία τοῦ γκούρου-πρασάντ, ὅπως κάραμ, μέχαρ, νάνταρ καί κρίπα. Ἡ λέξη κάραμ προέρχεται ἀπό τά ἀραβικά, οἱ μέχαρ καί νάνταρ ἀπό τά περσικά, καί ἡ κρίπα ἀπό τά σανσκριτικά. Ἡ ἀραβική λέξη κάραμ δέ θά πρέπει νά συγχέεται μέ τήν παραδοσιακή ἰνδουϊστική καί σιχική ἰδέα περί κάρμα, πού δηλώνει πράξεις ἤ ἔργα ἀπό κάποια προηγούμενη ζωή. Θεωρεῖται ὅτι ὁ προορισμός τοῦ καθενός ἔχει προκαθοριστεῖ σύμφωνα μέ τό

κάρμα του καί πῶς τελικά καθένας εἶναι ὑπεύθυνος γιά τίς πράξεις του.

»Ἡ ἰδέα περί γκούρου-πρασάντ φαίνεται πῶς παραμερίζει τό νόμο τῆς ἀνταπόδοσης. Ὅπως λέει ὁ γκουρού Νανάκ: «Μέσω ἀγαθῶν πράξεων συμβαίνει ἡ ἀνθρώπινη ἐνσάρκωση, μέσω τῆς χάρης φτάνει κανείς στή Θύρα τοῦ Θείου» (Ἄντι Γκράνθ 145). Ὁ γκουρού Νανάκ δίνει μία ἀναλογία γιά νά δείξει εὔγλωττα τόν ἀπόλυτο χαρακτήρα τοῦ γκούρου-πρασάντ λέει ὅτι, ὅπως μία σπίθα φωτιᾶς μπορεῖ νά κάψει τεράστια ἀποθέματα ξυλείας, τό ἴδιο οἱ πράξεις τῆς ἀφοσίωσης καί τῆς ἀγάπης στόν Θεό μποροῦν νά ἐκμηδενίσουν τίς συνέπειες τοῦ κακοῦ κάρμα. Οἱ γκουρού τῶν Σίχ βεβαιώνουν κατ' ἐπανάληψη ὅτι ἡ θεία χάρη ἀποτελεῖ καρπό τῆς εἰλικρινοῦς ἀφοσίωσης στόν Θεό.

Ναμσιμράν (διαλογισμός στό ὄνομα τοῦ Θεοῦ)

»Ἡ ἰδέα περί νάμ (ὄνομα) ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά δόγματα-κλειδιά τοῦ Σιχισμοῦ. Συμβολίζει τήν αἰώνια ἀλήθεια ἤ τόν Θεό καί ἐμφανίζεται πολλές φορές στό γκούρου-βανί (Ἄντι Γκράνθ). Ἡ λέξη σιμράν εἶναι οὐσιαστικό πού προέρχεται ἀπό τό ρῆμα «διαλογίζεσθαι». Στήν καθημερινή χρήση ἡ ἰδέα περί ναμσιμράν ἀναφέρεται στήν ἄσκηση τοῦ καθημερινοῦ διαλογισμοῦ πού κάνουν οἱ εὐσεβεῖς Σίχ. Ἀποτελεῖ, μάλιστα, κοινή πρακτική νά χρησιμοποιεῖται ἕνας τύπος ροζαρίου κατά τή διάρκεια τοῦ ναμσιμράν. Συνήθως ἐπαναλαμβάνονται καί οἱ λέξεις Βαχ γκούρου καί Σατνάμ, Ἕνας ἤ πολλοί Σίχ συμμετέχουν σέ ὁμάδες ναμσιμράν πού ὀργανώνονται καί γίνονται στίς γκουρουντβάρα.

»Οἱ γκουρού τῶν Σίχ ἀναφέρθηκαν ἐκτεταμένα στήν ἰδέα περί νάμ γιά νά ἑδραιώσουν τήν πίστη τους στήν πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ καί ἐνέπνευσαν στούς μαθητές τους τήν ἀνάγκη γιά ἐξάσκηση τοῦ ναμσιμράν. Παράλληλα, ὑποστηρίζουν ὅτι τό νάμ εἶναι ὁ δημιουργός τῶν πάντων. Εἶναι μέσω τοῦ νάμ πού παρέχεται στόν ἄνθρωπο κάθε σοφία καί κάθε φωτισμός, τό νάμ ἁπλώνεται σέ ὅλη τή δημιουργία καί δέν ὑπάρχει κανένας τόπος ὅπου νά μή βρίσκεται τό νάμ.

»Ἡ διδασκαλία γιά τό νάμ προσφέρει βαθύτερη κατανόηση γιά τή σχέση ἀνάμεσα σέ γκουρού καί Σίχ. Δύο ἀπό τούς πιό ἀγαπητούς ὅρους, νάμ λάϊνα καί νάμ ντένα, χρησιμοποιοῦνται γιά νά δηλωθεῖ ὁ συγκεκριμένος ἱερός δεσμός (τό λάϊνα σημαίνει «δέχομαι» ἤ «δέχομαι εὐλογία» καί τό ντένα «ἐπιδαψιλεύω»). Πολλοί Σίχ ἐπιθυμοῦν νά γίνουν μαθητές φημισμένων ἁγίων (Σάντους). Στό πλαίσιο αὐτό ὁ πιστός ἐκφράζει τήν ἀφοσίωσή του μέσω τοῦ

τελετουργικοῦ τοῦυ νάμ λάϊνα, ἐνῶ ὁ Σάντ κοινοποιεῖ τό γκούρου-μάντρα («ἱερή λέξη» ἤ «διατύπωση») «Βάχ γκούρου» μέ σκοπό νά μυήσει ἔτσι τόν πιστό. Ἀπό τή στιγμή ἐκείνη θεμελιώνεται ἡ σχέση ἀνάμεσα σέ γκουρού καί Σίχ. Ὑπό κανονικές συνθῆκες, ὁ πιστός προσφέρει ἕνα χρηματικό ποσό στόν νέο γκουρού. Ἐπίσης, ὁ πιστός μαθαίνει νά σηκώνεται πολύ νωρίς τό πρωΐ καί νά λούζεται προτοῦ ἐπιδοθεῖ στό τελετουργικό τοῦ ναμσιμράν. Τέλος, πιστεύεται ὅτι ἡ ἐπανάληψη τοῦ γκούρου-μάντρα καταστρέφει τό ἐγώ τοῦ πιστοῦ.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 224, ἐπ.)

ΠΑΡΣΙΣΜΟΣ JOHN HINNELLS

«Ὁ 10ος αἰῶνας δέν ἦταν ἁπλῶς ἡ περίοδος κατά τήν ὁποία οἱ «πατέρες» τοῦ Παρσισμοῦ μετανάστευσαν στήν Ἰνδία, ἀλλά παράλληλα καί μία περίοδος λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ζωροαστρισμοῦ στήν Περσία. Συγκεκριμένα, παρήχθη ἕνας ἀριθμός κειμένων γιά τήν ἐνθάρρυνση, τήν καθοδήγηση καί τήν ἔμπνευση τῶν πιστῶν, γραμμένα στήν τότε γλώσσα, γνωστή ὡς Παχλαβί ἤ μέση περσική. Τό ἱερό βιβλίο, ἡ Ἀβέστα, ἦταν γραμμένο σέ μία γλῶσσα πού μόνο ἐλάχιστοι λόγιοι ἱερεῖς καταλάβαιναν. Ἔτσι ἐμφανίστηκαν μεταφράσεις, περιλήψεις καί ἐξηγήσεις, καθώς καί ἀπολογίες ὑπέρ τῆς πίστεως, κατά τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰσλάμ, τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ. Ἄν καί γράφτηκαν τόν 9ο καί τόν 10ο αἰῶνα, τά κείμενα αὐτά μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὁριστικές διατυπώσεις τῆς παραδοσιακῆς ζωροαστρικῆς σκέψης, πρόκειται γιά κείμενα τῶν περσικῶν «Μέσων Χρόνων» πού κωδικοποιοῦν, ἀναπτύσσουν καί συστηματοποιοῦν τή διδασκαλία τοῦ ἴδιου τοῦ Ζαρατούστρα (Ζωροάστρη), ἀπό τόν ὁποῖο καί πηγάζουν.

Ἡ Δημιουργία

»Τά ὀνόματα πού χρησιμοποιοῦνται στή μέση περσική γιά τόν Θεό καί τόν Διάβολο, δηλαδή γιά τά ἀρχαία περσικά Αχούρα Μάζντα καί Ἄνγκρα Μαϊνίγιου, εἶναι Ὡρομάσδης καί Ἀριμάν ἀντίστοιχα. Ὁ Ὡρομάσδης ζεῖ στά ὕψη, μέσα σέ ἀπόλυτη ἀγαθότητα καί φῶς, ἐνῶ ὁ Ἀριμάν στά βάθη τῆς ἀβύσσου, μέσα σέ αἰώνιο σκοτάδι. Ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δύο πρωταρχικά πνεύματα ἦταν ἀναπότρεπτη, ἔτσι ὁ Ὡρομάσδης δημιούργησε τούς οὐράνιους καί τούς ὑλικούς κόσμους γιά νά τόν βοηθήσουν στή σύγκρουση αὐτή. Ἀρχικά δημιούργησε τά οὐράνια ὄντα, στή

συνέχεια τόν κόσμο στήν πνευματική του μορφή, δηλαδή ἀόρατο καί ὑπεραισθητό. Στήν πίστη τοῦ Ζωροαστρισμοῦ ὁ ὑλικός κόσμος δέν εἶναι κακός ἤ διεφθαρμένος, ἀλλά ἡ ὁρατή καί ἁπτή φανέρωση τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Πρόκειται γιά δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καί γι' αὐτό εἶναι ἀγαθός.

»Τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ Κακοῦ εἶναι ἡ βία, τό χάος καί ἡ ἐπιθυμία γιά καταστροφή. Ὅταν ὁ Ἀριμάν εἶδε τήν Ἀγαθή Δημιουργία τοῦ Θεοῦ, προσπάθησε νά τήν καταστρέψει, προξενώντας ἐξαθλίωση, δεινά, ἀσθένειες καί θάνατο. Συνεπῶς, κανένα ἀπό αὐτά τά κακά δέν προῆλθε ἀπό τόν Θεό οὔτε κι ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ σχεδίου του γιά τή δημιουργία. Ἀποτελοῦν ἀφύσικες καταστάσεις πού ἔχουν προκληθεῖ ἀπό ἕναν ἀπόλυτα ἀνεξάρτητο «Δαίμονα», ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκει νά καταστρέψει τήν τελειότητα τῆς θείας δημιουργίας.

»Στό μῦθο περί Δημιουργίας λέγεται ὅτι ὁ Ἀριμάν μόλυνε ὅλα τά στοιχεῖα τῆς δημιουργίας: στή δημιουργημένη τάξη ἐπικράτησε τό χάος, ἡ στρογγυλή, ἐπίπεδη Γῆ σείστηκε τόσο, πού δημιουργήθηκαν κοιλάδες καί ὑψώθηκαν βουνά- ὁ ἥλιος μετακινήθηκε ἀπό τήν ἰδανική μεσημεριανή τοῦ θέση, ἡ φωτιά γέμισε μέ καπνό καί, τέλος, ὁ Ἀρχέγονος Ἄντρας καί ὁ Ἀρχέγονος Ταῦρος δοκίμασαν τόν πόνο καί τό θάνατο. Φαινόταν, λοιπόν, ὅτι ὁ Ἀριμάν εἶχε θριαμβεύσει. Τότε ἦταν πού συνέβη τό θαῦμα: τό σπέρμα τοῦ ταύρου καί τοῦ ἄντρα συλλέχθηκε καί ἐξαγνίστηκε, ἀπό τό σπέρμα τοῦ ταύρου δημιουργήθηκαν τά βοοειδή, ἐνῶ ἀπό τό σπέρμα τοῦ ἄντρα προῆλθε ἕνα φυτό, τοῦ ὁποίου τά φύλλα μεγάλωσαν, διαχωρίστηκαν καί πῆραν τή μορφή τοῦ πρώτου ἀνθρώπινου ζευγαριοῦ. Σύμφωνα μέ τό Ζωροαστρισμό, τά ἀνθρώπινα ὄντα εἶναι κυριολεκτικά ἕνα μέ τό περιβάλλον τους.

Ἡ κοσμική σύγκρουση

»Στή συνέχεια ὁ Ἀριμάν ἐπιδίωξε νά διαφύγει ἀπό τόν κόσμο, ἀλλά διαπίστωσε ὅτι εἶχε παγιδευτεῖ μέσα σ' αὐτόν. Ἔτσι τώρα ἡ κοσμική σύγκρουση μεταξύ Ἀγαθοῦ καί Κακοῦ γίνεται στό πεδίο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Τά πρῶτα 3.000 χρόνια μετά τήν ἐπίθεση τοῦ Ἀριμάν οἱ δυνάμεις βρίσκονταν σέ μία εὔλογη ἰσορροπία, πρόκειται γιά τή λεγόμενη «περίοδο τῆς μείξης» (δηλαδή τοῦ Ἀγαθοῦ καί τοῦ Κακοῦ). Ὕστερα γεννήθηκε ὁ προφήτης Ζαρατούστρα. Μέ τήν ἀποκάλυψη τῆς Ἀγαθῆς Θρησκείας ἐξασφαλίστηκε ἡ ἧττα τοῦ Ἀριμάν. Ἀπό τότε ἔχει ἀρχίσει ἡ ἧττα τοῦ Κακοῦ. Στό Ζωροαστρισμό, ὅμως, αὐτή ἡ ἧττα δέν ἦρθε ξαφνικά καί ἀπρόβλεπτα, ὅπως ὁ κλέφτης μέσα στή νύχτα-

ἀντίθετα, πρόκειται γιά ἄλλα 3.000 χρόνια, αὐτή τή φορά χρόνια σύγκρουσης, καθώς ὁ Ἀριμάν κάνει ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νά καταστρέψει καθετί τό ἀγαθό. Μάταια ὅμως. Ἐπιπλέον, κάθε 1.000 χρόνια γεννιοῦνται τρεῖς σωτῆρες: γεννημένος ὁ καθένας ἀπό μία παρθένο ἀπό τό σπέρμα τοῦ προφήτη πού εἶχε διαφυλαχθεῖ σέ μία λίμνη, ὅπου οἱ παρθένες ἔκαναν μπάνιο. Συνεπῶς οἱ σωτῆρες αὐτοί εἶναι γιοί τοῦ προφήτη, ἄν κι ἔχουν γεννηθεῖ ἀπό παρθένο. Μέρος τῆς κακῆς δημιουργίας καταστρέφεται διαδοχικά ἀπό τούς σωτῆρες αὐτούς, μέχρι ὁ τελευταῖος νά ἀναστήσει τούς νεκρούς καί νά σημάνει τήν τελική κρίση. Ἀπό τή στιγμή ἐκείνη ἡ ἀνθρωπότητα θά ἐπιστρέψει στόν Παράδεισο καί στήν Κόλαση γιά μία συγκεκριμένη περίοδο, μετά τήν ὁποία θά ἀναστηθεῖ καί πάλι γιά νά διασχίσει ἕνα ποτάμι μέ λιωμένο μέταλλο - ἡ τελική δοκιμασία προτοῦ καταλήξουν ὅλοι στή ζωή τῆς ἀπόλυτης τελειότητας μαζί μέ τόν Ὡρομάσδη.

»Κατά τή διάρκεια αὐτῶν τῶν κατακλυσμιαίων γεγονότων οἱ οὐράνιες δυνάμεις τοῦ Καλοῦ θά ἐμπλακοῦν στήν ἔσχατη σύγκρουση μέ τίς δαιμονικές δυνάμεις καί στό τέλος θά νικήσουν. Τό λιωμένο μέταλλο, πού θά ἔχει πιά ἰσοπεδώσει τή γῆ ἐπαναφέροντας τήν ἀρχική της κατάσταση, ἀφοῦ ἔχει γεμίσει τίς κοιλάδες καί ἔχει μειώσει τό ὕψος τῶν βουνῶν, ἐνῶ ὑπῆρξε ἡ ἔσχατη δοκιμασία τῶν ἀνθρώπων, θά πλημμυρίσει τήν Κόλαση. Με τόν τρόπο αὐτό ὁ Ἀριμάν θά καταστεῖ ἀνίσχυρος αἰώνια. Γιά πρώτη φορά ὁ Ὡρομάσδης θά γίνει παντοδύναμος καί τό Κακό θά ἐξαλειφθεῖ. Σύμφωνα πάντα μέ τό μῦθο, ἡ Γῆ θά ἀνέβει στό φεγγάρι καί ὁ οὐρανός θά κατέβει στό φεγγάρι - τίποτα δέ χάνεται. Οἱ ὀπαδοί τοῦ Ζωροαστρισμοῦ δέν κάνουν λόγο γιά τό «τέλος τοῦ κόσμου», γιατί κάτι τέτοιο θά σήμαινε τό τέλος τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἀντί γι' αὐτό προσμένουν τήν «ἀνανέωση τῆς δημιουργίας», τήν ἐποχή πού ὁ οὐρανός καί ἡ Γῆ θά συνενωθοῦν γιά νά δημιουργήσουν τό καλύτερο καί ἀπό τούς δύο κόσμους.

Ἡ φύση καί ὁ προορισμός τῆς ἀνθρωπότητας

»Στό Ζωροαστρισμό τό ἄτομο ἔχει νά ἀντιμετωπίσει δύο κρίσεις. Ἡ μία ἔρχεται μετά τό θάνατο, ὅταν οἱ σκέψεις, τά λόγια καί τά ἔργα κάποιου τοποθετοῦνται στή ζυγαριά. Ἄν τό Ἀγαθό ὑπερισχύει τοῦ Κακοῦ, τότε ἡ ἴδια ἡ συνείδηση τοῦ ἀτόμου τό ὁδηγεῖ νά περάσει τή Γέφυρα τοῦ Κριτή πρός τόν οὐρανό. Ἄν ὑπερισχύει τό Κακό, τότε ἡ συνείδηση ὁδηγεῖ τό τρεμάμενο ἄτομο πάνω στήν ἴδια γέφυρα, ἀπ' τήν ὁποία ὅμως πέφτει μέσα στήν ἄβυσσο τῆς Κόλασης. Ἡ δεύτερη κρίση συμβαίνει μετά τήν

ἀνάσταση. Ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός δέν ἔχει νά δώσει καμία ἐξήγηση γιά τήν πίστη σέ δύο κρίσεις, ὁ Ζωροαστρισμός ἔχει. Ὑπάρχουν δύο πλευρές στήν ἀνθρώπινη φύση, ἡ φυσική καί ἡ πνευματική. Καί οἱ δύο εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καί ἄρα τό ἄτομο πρέπει νά κριθεῖ, νά ἀνταμειφθεῖ ἤ νά τιμωρηθεῖ καί γιά τίς δύο ὄψεις τοῦ εἶναι του. Ἡ πρώτη κρίση μετά τό θάνατο εἶναι προφανῶς μία κρίση πού ἀφορᾶ στό πνεῦμα, μιᾶς καί τό σῶμα παραμένει στή γῆ. Ἡ Κόλαση ὅμως δέν εἶναι αἰώνια στό Ζωροαστρισμό. Ὁ σκοπός τῆς τιμωρίας πιστεύουν πῶς πρέπει νά ἔχει σωφρονιστικό χαρακτήρα. Ὅπως κι ἄν προσδιοριστεῖ τό «αἰώνιο» -εἶχε ὡς ἀπόλυτο εἶχε ὡς διηνεκές- μία αἰώνια Κόλαση δέν μπορεῖ νά ἔχει διορθωτικό χαρακτήρα. Οἱ ὀπαδοί του Ζωροαστρισμοῦ πιστεύουν ὅτι στήν Κόλαση ἡ τιμωρία ἀντιστοιχεῖ στό ἀδίκημα, πού σημαίνει ὅτι ἕνας σκληρός ἡγεμόνας πού βασανίζει ἤ καταδικάζει σέ πεῖνα τούς ὑπηκόους του βασανίζεται καί καταδικάζεται σέ πεῖνα ὁ ἴδιος μέσα στήν Κόλαση. Με τήν ἀνάσταση, ὅμως, ὅλοι ἐπιστρέφουν ἀπό τόν Παράδεισο καί τήν Κόλαση γιά νά βρεθοῦν ἀντιμέτωποι μέ μία δεύτερη κρίση, αὐτή τή φορά μέ τό σῶμα τους. Καί πάλι ἐπιστρέφουν στόν Παράδεισο καί στήν Κόλαση ἀνάλογα μέ τό τί ἀξίζει στόν καθένα, ἔτσι ὥστε νά ἀνταμειφθοῦν ἤ νά διορθωθοῦν καί σωματικά.

»Ὁ στόχος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, σῶμα καί ψυχή, νά διορθωθεῖ ὥστε νά μπορεῖ νά ζήσει ὡς ἕνα τέλεια ἑνιαῖο ὄν μαζί μέ τόν Θεό. Ὁ ἄντρας καί ἡ γυναίκα ἀποτελοῦν θεία δημιουργήματα πού ἐξαρχῆς εἶχαν προορισμό νά γίνουν συνεργοί τοῦ Θεοῦ. Κατά τή διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς τους ἔχουν ἀπόλυτη ἐλευθερία βούλησης ἔτσι ὥστε νά πράττουν ὅ,τι θέλουν καί νά ὑποστηρίζουν τίς δυνάμεις εἴτε τοῦ Ἀγαθοῦ, εἴτε τοῦ Κακοῦ. Μποροῦν νά ζήσουν σέ ἀντίθεση μέ τή φύση τους, ἀλλά δέν μποροῦν, μέ ὅρους αἰωνιότητας, νά ἀλλάξουν αὐτή τή φύση. Μέσω τῆς κρίσης, τοῦ Παραδείσου καί τῆς Κόλασης, διορθώνονται καί ἀνταμείβονται γιά τό ρόλο πού ἔπαιξαν στή μεγάλη μάχη μεταξύ Ἀγαθοῦ καί Κακοῦ.

Σῶμα καί ψυχή

»Τό ἀρχικό καθῆκον ἑνός ἀνθρώπου εἶναι νά κάνει τό σῶμα του κατοικία τῶν Μεγαλόψυχων Ἀθανάτων. Ἡ ζωή του θά πρέπει νά προσδιορίζεται ἀπό τήν Ἀγαθή Σκέψη τῆς Δικαιοσύνης καί τῆς Ἀφοσίωσης, οἱ ὁποῖες εἶναι στραμμένες στή θεία Κυριαρχία, Πληρότητα καί Ἀθανασία - καί παράλληλα νά ἀπορρίπτει τή Βία, τήν Πλεονεξία καί τό Ψεῦδος.

»Πράττοντας ἔτσι θά πρέπει νά διατηρεῖ σέ ἰσορροπία τήν πνευματική καί τήν ὑλική πλευρά τῆς φύσης του. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ πιστοί ἔχουν θρησκευτικό καθῆκον νά ἐξαπλώσουν τήν ὑλική δημιουργία τοῦ Θεοῦ καί νά στηρίξουν τήν πνευματική του δημιουργία. Ἕνας ἄντρας θά πρέπει νά παντρεύεται καί νά κάνει οἰκογένεια, νά αὐξάνει τά κοπάδια του καί νά προάγει τό φυσικά περιβάλλον μέσω τῆς γεωργίας. Τό νά μείνει ἄγαμος σημαίνει ὅτι κατά ἁμαρτωλό τρόπο δέν ἀνταποκρίνεται στό καθῆκον του. Ἀπό τήν ἄλλη, δέ θά πρέπει νά καταχρᾶται τό θεῖο δῶρο τοῦ γάμου μέ τή λαγνεία. Σύμφωνα μέ τά πιστεύω τοῦ Ζωροαστρισμοῦ, ἕνας μοναχός εἶναι τόσο ἁμαρτωλός ὅσον κι ἕνας ἀκόλαστος - καί οἱ δύο ἀρνοῦνται τή βούληση τοῦ Θεοῦ. Κατά παρόμοιο τρόπο, τό ἄτομο δέ θά πρέπει νά νηστεύει γιατί ἔτσι τό πνεῦμα δοξάζεται περισσότερο ἀπό τό σῶμα, οὔτε πάλι θά πρέπει νά ὑποταχθεῖ στή λαιμαργία. Ἡ ὑγεία τοῦ σώματος καί ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς ἀλληλοεξαρτῶνται καί θά πρέπει κανείς νά τά φροντίζει τό ἴδιο.

»Ὁ κόσμος εἶναι ἡ Ἀγαθή Δημιουργία τοῦ Θεοῦ καί ἀποτελεῖ θρησκευτικό χρέος τῶν ἀνθρώπων νά φροντίζουν καί νά χαίρονται τή δημιουργία. Ἄλλωστε, οἱ ὀπαδοί τοῦ Ζωροαστρισμοῦ πιστεύουν ὅτι ἡ «μιζέρια διώχνει μακριά τό Θεῖο». Ἔτσι, δέ βλέπουμε καμμία πίστη σέ κάποιον ὑποτιθέμενο πνευματικό ἑαυτό πού ἔχει φυλακιστεῖ σ' ἕνα ξένο ὑλικό σύμπαν, ὅπως παρατηροῦμε σέ κάποια ἄλλα θρησκεύματα. Στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά τό ἀκριβῶς ἀντίθετο - ὁ «Διάβολος» εἶναι ἕνα πνευματικό ὄν πού ἔχει παγιδευτεῖ σέ ὅ,τι ἀποτελεῖ γιά τόν ἴδιο ἕνα ξένο ἀγαθό σύμπαν. Τό πνεῦμα τῆς χαρᾶς διαπερνᾶ, ὄχι μόνο τήν ἠθική τοῦ Ζωροαστρισμοῦ, ἀλλά καί τά τελετουργικά του.

»Ἐάν τό Κακό σχετίζεται μέ τό θάνατο καί τή φθορά ἐντός τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, τότε οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χρέος ν' ἀποφεύγουν τήν ἐπαφή μέ ὁτιδήποτε βοηθᾶ αὐτές τίς ἐκδηλώσεις τοῦ Κακοῦ. Ἡ βρωμιά, ἡ νεκρή φύση καί τά σώματα πού βρίσκονται σέ ἀποσύνθεση εἶναι μέρη ὅπου βρίσκεται ὁ θάνατος, ἄρα καί τό Κακό. Ἡ νοικοκυρά πού καθαρίζει τό σπίτι της, οἱ τελετουργίες πού συνδέονται μέ τή γέννηση, τό γάμο καί τό θάνατο, οἱ κανόνες τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς - ὅλα αὐτά σχετίζονται μέ τή μεγάλη κοσμική σύγκρουση ἀνάμεσα στό Ἀγαθό καί τό Κακό. Με τόν τρόπο αὐτό κάθε ἄτομο, ὡς συνεργός τοῦ Ὡρομάσδη, ἐπιζητεῖ τήν ἐξαφάνιση τοῦ Κακοῦ καῖ τήν ἀποκατάσταση τοῦ κόσμου.

Ἡ προσωπική εὐθύνη

Ὁ Ζωροαστρισμός εἶναι μία θρησκεία πού ἀφορᾶ στόν Ἀγαθό Θεό, στήν Ἀγαθή Δημιουργία καί τήν ἀγαθότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Ὁ ὅρος πού χρησιμοποιοῦν συχνά οἱ ὀπαδοί τοῦ εἶναι «Ἡ Ἀγαθή Θρησκεία». Δέν ὑπάρχει καμία διδασκαλία γιά προπατορικό ἁμάρτημα, οὔτε γιά ἕναν ἄνθρωπο πού πεθαίνει γιά νά σώσει τούς πάντες. Ὁ καθένας εἶναι ὑπεύθυνος γιά τόν δικό του ρόλο ἐντός τῆς κοσμικῆς σύγκρουσης καί, κατ' ἐπέκταση, γιά τόν προορισμό του. Πρόκειται γιά θρησκεία ἀκλόνητης ἀποφασιστικότητας - κάτι πού ἴσως ἐξηγεῖ καί τό γιατί ἔχει καταφέρει νά ἐπιβιώσει γιά τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, παρόλο πού ἐδῶ καί μία χιλιετία τελεῖ ὑπό καθεστώς καταπίεσης.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 247, ἐπ.)

ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ DAN COHN-SHERBOK

«Στήν Ἑβραϊκή Βίβλο, οἱ Ἰσραηλίτες βίωσαν τόν Θεό ὡς Κύριο τῆς Ἱστορίας. Ἡ πλέον ἀσυμβίβαστη ἔκφραση τῆς μοναδικότητάς του εἶναι ἡ προσευχή Σεμά (πού σημαίνει «ἄκου»): «Ἄκου, λαέ τοῦ Ἰσραήλ: εἶναι ἕνας ὁ Κύριος εἶναι ὁ Θεός μας - ὁ Κύριος» (Δευτερονόμιον 6, 4-9). Σύμφωνα μέ τίς Γραφές, τό σύμπαν ὀφείλει τήν ὕπαρξή του στόν ἕναν καί μοναδικό Θεό, τό δημιουργό τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς, καί ἐφόσον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν δημιουργηθεῖ κατ' εἰκόνα του, ὅλοι οἱ ἄνδρες καί ὅλες οἱ γυναίκες εἶναι ἀδέλφια. Συνεπῶς, ἡ πίστη στόν ἕνα Θεό συνεπάγεται γιά τήν Ἑβραϊκή θρησκεία ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα καί ὁ κόσμος εἶναι ἑνιαία.

»Γιά τούς Ἑβραίους, ὁ Θεός γίνεται ἀντιληπτός ὡς ὁ ὑπερβατικός δημιουργός τοῦ σύμπαντος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Θεός εἶναι «ὑπερβατικός» καθότι διακρίνεται ἀπό ὅ,τι ἔχει δημιουργήσει. Ὁ Θεός εἶναι ὑπεράνω καί πέραν τοῦ κόσμου. Εἶναι «ὅλως ἄλλος» σέ σχέση μέ ὁτιδήποτε δέν εἶναι Θεός. Σε ἀντίθεση μέ τή δημιουργία, ὁ Θεός εἶναι ἀδημιούργητος καί δέν ἐξαρτᾶται ἀπό κάτι ἤ κάποιον γιά νά ὑπάρχει. Ἔτσι στό Γένεσις 1,1-2 περιγράφεται νά δίνει μορφή στόν οὐρανό καί στή Γῆ: «Στήν ἀρχή ὁ Θεός δημιούργησε τόν οὐρανό καί τή Γῆ. Ἡ Γῆ ὅμως ἦταν ἔρημη καί ἀσχημάτιστη, ἦταν σκοτάδι πάνω ἀπό τήν ἄβυσσο, καί πάνω στά νερά ἔπνεε Πνεῦμα Θεοῦ».

»Σέ ὁλόκληρη τή Βίβλο τό θέμα τῆς θείας ὑπερβατικότητας βεβαιώνεται ξανά καί ξανά. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας διακηρύσσει: «Δέν τό μάθατε; Δέν τό ἀκούσατε; Δέ σᾶς τό εἶπαν καί δέν τό

καταλάβατε ἀπό τήν ἀρχή, ἀπό τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος; Αὐτός εἶναι πού κάθεται ψηλά πάνω ἀπ' τή Γῆ κι οἱ κάτοικοί της μοιάζουν σάν ἀκρίδες, αὐτός σάν παραπέτασμα τούς οὐρανούς τεντώνει καί τούς ξεδιπλώνει σάν νά 'τανε σκηνή γιά κατοικία» (Ἡσαΐας 40, 21-22).

»Παρά τήν ἄποψη αὐτή γιά τήν ἀπόσταση τοῦ Θεοῦ ἀπό τή δημιουργία του, αὐτός γίνεται ἐπίσης ἀντιληπτός ὡς ἐνεργητικά ἐμπλεκόμενος στό σύμπαν. Στη Βίβλο, ἡ πεποίθηση ὅτι ὁ Θεός εἶναι πάντοτε πανταχοῦ παρών τονίζεται κατ' ἐπανάληψη. Κατά τή ραββινική περίοδο, οἱ Ἑβραῖοι μελετητές διαμόρφωσαν τή διδασκαλία περί Σεκινά, γιά νά δηλώσουν τή θεία παρουσία. Ὡς ἡ ἐμμενής παρουσία τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο, ἡ Σεκινά παρομοιάζεται μέ φῶς. Ἔτσι, τό Μιντράς παραφράζει τό Ἀριθμοί 6, 25 («Ὁ Κύριος νά σοῦ δείξει τήν εὔνοιά του καί νά σέ ἐλεήσει») ὡς ἑξῆς: «Εἴθε νά σοῦ δώσει ἀπό τό φῶς τῆς Σεκινά». Κατά τή μεσαιωνική περίοδο ἡ διδασκαλία τῆς Σεκινά ἀναπτύχθηκε περισσότερο ἀπό τούς Ἑβραίους στοχαστές. Σύμφωνα μέ τόν Σααντία Γκαόν (882-942), ἡ Σεκινά ταυτίζεται μέ τή δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία λειτουργεῖ ὡς ἐνδιάμεση ὀντότητα μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων στό πλαίσιο τῆς προφητικῆς ἐμπειρίας. Ὁ Ἰούδας Χαλεβί (1085-1140) ὑποστήριξε στό ἔργο τοῦ Κουζαρί ὅτι ἡ Σεκινά ἐμφανίζεται στούς προφῆτες, καί ὄχι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

»Πέρα ἀπό τήν ὑπερβατικότητα καί τήν ἐμμένειά του, ἡ Ἑβραϊκή Βίβλος ἀναπαριστᾶ τόν Θεό δίχως νά ἔχει ἀρχή ἤ τέλος. Ἡ διδασκαλία αὐτή ἀναπτύχθηκε ἀπό τούς ραββίνους. Σύμφωνα μέ τό Ταλμούδ, ὑπάρχει ἕνα ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων: «Ἔλα καί δές! Τό μέτρο τοῦ Ἁγίου -εὐλογημένο τό ὄνομά του- δέ μοιάζει μέ τό μέτρο τῆς σάρκας καί τοῦ αἵματος. Τά πράγματα πού φτιάχνει τό πλάσμα τῆς σάρκας καί τοῦ αἵματος διαρκοῦν περισσότερο ἀπ' τό δημιουργό τους, ἀλλά ὁ Ἅγιος -εὐλογημένο τό ὄνομά του- διαρκεῖ περισσότερο ἀπό αὐτά πού φτιάχνει». Στη γραμματεία τῶν Μιντράς ἡ αἰώνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ βεβαιώνεται κατά παρόμοιο τρόπο. Ἐν τούτοις, οἱ ραββίνοι δέν ἐνθάρρυναν τό στοχασμό πάνω στό ζήτημα τῆς αἰωνιότητας. Αὐτή ἡ ἐπιφυλακτικότητα ἀντανακλᾶται σ' ἕνα ἀπό τά ἀποφθέγματα τῆς Μισνά: «Ὅποιος στοχάζεται πάνω σέ τέσσερα πράγματα, θά ἦταν καλύτερο νά μην εἶχε ἔρθει στόν κόσμο: Τί εἶναι πάνω; Τί εἶναι κάτω; Τί εἶναι πρίν; Καί τί εἶναι μετά;»

»Παρ' ὅλα αὐτά, κατά τό Μεσαίωνα οἱ Ἑβραῖοι θεολόγοι ἀσχολήθηκαν πολύ μ' αὐτό τό ζήτημα. Στό ἔργο του ὁ ὁδηγός του ἀμφιβάλλοντος ὁ ραββίνος Μαϊμονίδης (1135-1204) ὑποστηρίζει ὅτι

ὁ χρόνος εἶναι μέρος τῆς δημιουργίας. Ἑπομένως, ὅταν ὁ Θεός περιγράφεται ὡς ὑπάρχων πρίν ἀπό τή δημιουργία τοῦ σύμπαντος, ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου δέ θά πρέπει νά κατανοεῖται μέ τή συνήθη σημασία. Αὐτή ἡ ἰδέα περί χρόνου ὡς μέρους τῆς δημιουργίας ἀναπτύχθηκε ἀργότερα ἀπό τόν Ἰωσήφ Ἄγλμπο στό ἔργο του Ἰκαρίμ (15ος αἰῶνας). Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἔννοιες τοῦ πρότερου καί τοῦ ἀέναου μποροῦν νά ἀποδοθοῦν στόν Θεό μόνο μέ ἀρνητικό τρόπο. Αὐτό σημαίνει ὅτι, ὅταν ὁ Θεός περιγράφεται ὡς «πρίν» ἤ «ἔπειτα» ἀπό κάποια περίοδο, αὐτό συνεπάγεται ὅτι ὁ Θεός δέν ἦταν ἀνύπαρκτος πρίν ἤ ἔπειτα ἀπό αὐτή τήν περίοδο. Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ ὅροι αὐτοί, ὡς δηλωτικοί μιᾶς χρονικῆς διάρκειας, δέν μποροῦν νά ἀποδοθοῦν στόν ἴδιο τόν Θεό.

»Σύμφωνα μέ ἄλλους Ἑβραίους στοχαστές, ὁ Θεός εἶναι ὁλοκληρωτικά ἐκτός χρόνου. Βάσει αὐτῆς τῆς ἄποψης, δέ ζεῖ στό παρόν, δέν ἔχει παρελθόν καί δέν προσβλέπει στό μέλλον: ζεῖ στό «Αἰώνιο Τώρα». Συνεπῶς, ὁ Θεός ζεῖ κάθε στιγμή τῆς παρελθούσας καί τῆς μελλούμενης Ἱστορίας τοῦ κόσμου ταυτόχρονα καί αἰώνια. Ὅ,τι εἶναι γιά μᾶς φευγαλέες στιγμές ἀποτελοῦν μία τεράστια ταπισερί γιά τόν Θεό, στήν ὁποία βλέπει κάθε κομμάτι διαρκῶς.

»Συγγενής μέ τήν πεποίθηση περί αἰωνιότητας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ Ἑβραϊκή πίστη ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἐπίσης παντοδύναμος καί παντογνώστης. Ἤδη ἀπό τούς βιβλικούς χρόνους ἡ πίστη στήν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ κατεῖχε κεντρική θέση στή θρησκεία. Ἔτσι στό Βιβλίο τῆς Γενέσεως, ὅταν ἡ Σάρα ἐξέφρασε τήν ἐκπληξή τῆς ὅτι θά γεννήσει σέ ἡλικία ἐνενήντα ἐτῶν, δέχθηκε δριμεία κριτική. Παρομοίως, ὅταν ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπειλοῦνταν ἀπό τούς Χαλδαίους, ὁ Θεός διακήρυξε: «Ἐγώ εἶμαι ὁ Κύριος, ὁ Θεός ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καί τίποτα δέν εἶναι ἀδύνατο σ' ἐμένα» (Ἱερεμίας 32, 27).

»Κατά τό Μεσαίωνα, ὅμως, οἱ Ἑβραῖοι στοχαστές πάλεψαν σκληρά μέ τήν ἰδέα τῆς θείας παντοδυναμίας. Ὁ Μαϊμονίδης ὑποστηρίζει στό ἔργο τοῦ «Ὁ ὁδηγός τοῦ ἀμφιβάλλοντος» ὅτι ἄν καί ὁ Θεός εἶναι παντοδύναμος, ὑπάρχουν ὁρισμένες πράξεις πού δέν μπορεῖ νά κάνει ἐπειδή εἶναι λογικῶς ἀδύνατες: «Τό μή δυνατό διαθέτει μία μόνιμη καί σταθερή ποιότητα, ἡ ὁποία δέν εἶναι τό ἀποτέλεσμα κάποιου αἰτίου καί δέν μπορεῖ σέ καμία περίπτωση νά ἀλλάξει, κι ὡς ἐκ τούτου δέν ἀποδίδουμε στόν Θεό τή δύναμη νά κάνει ὅ,τι δέν εἶναι δυνατό».

»Ὅσον ἀφορᾶ τήν παντογνωσία τοῦ Θεοῦ, ἡ Βίβλος διακηρύσσει: «Ἀπό τόν οὐρανό κοιτάζει ὁ Κύριος καί βλέπει ὅλους τούς ἀνθρώπους... Ἐκεῖνος πού διαπλάθει τίς καρδιές τους κι ὅλα τά

ἔργα τους τά ξέρει» (Ψαλμοί 33, 13, 33, Ιό). Ἀκολουθώντας τή βιβλική ἄποψη, ὁ ραββινικός Ἰουδαϊσμός ὑποστήριξε ὅτι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ δέν περιορίζεται ἀπό τό χῶρο καί τό χρόνο ἤ καλύτερα, τίποτα δέν μπορεῖ νά μείνει κρυφό σέ ἐκεῖίνον. Ἐπιπλέον, οἱ ραββίνοι διαβεβαίωσαν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων γνώση τῶν γεγονότων ἀπό τόν Θεό δέ στερεῖ ἀπό τούς ἀνθρώπους τήν ἐλεύθερη βούληση. Ἔτσι, στή Μισνά ὁ σοφός τοῦ 2ου αἰῶνα Ἀκίμπα διακηρύσσει: «Ὅλα ἔχουν προβλεφθεῖ, ἀλλά ἡ ἐλεύθερη ἐπιλογή εἶναι δεδομένη». Στό ἔργο του «Ὁ ὁδηγός τοῦ ἀμφιβάλλοντος» ὁ Μαϊμονίδης ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Θεός γνωρίζει ὅλα τά πράγματα προτοῦ αὐτά συμβοῦν, ἐν τούτοις, οἱ ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά κατανοήσουν τή φύση τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, κι αὐτό διότι εἶναι διαφορετική σέ σχέση μέ τή δική τους. Παρομοίως, δύσκολα γίνεται κατανοητό τό πώς εἶναι συμβατές μεταξύ τους ἡ θεία πρόβλεψη καί ἡ ἐλευθερία τῆς βούλησης.

Ἡ ἐκλογή καί ἡ ἀποστολή τοῦ Ἰσραήλ

»Ἡ Βίβλος διαβεβαιώνει ὅτι ὁ Θεός ἐλέγχει καί καθοδηγεῖ τό σύμπαν. Ὁ Ἑβραϊκός ὅρος γιά τήν ἐν λόγω θεϊκή πρόνοια εἶναι Ἀσγκαχά καί προέρχεται ἀπό τό Ψαλμοί 33, 14 - «Ἀπό τῆς κατοικίας του τόν τόπο ἐποπτεύει ὅλους τούς κατοίκους τῆς Γῆς». Μία τέτοια ἄποψη ὑποδηλώνει ὅτι παντοῦ βρίσκεται διάχυτη ἡ σοφή καί ἀγαθοεργός πρόνοια: σέ τελική ἀνάλυση ὅλα τά γεγονότα ἔχουν προκαθοριστεῖ ἀπό τόν Θεό. Ἡ ἴδια ἀντίληψη ἀναπτύχθηκε στή ραββινική γραμματεία. Ὁ Θεός ἀναπαρίσταται ὡς κριτής τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος φροντίζει γιά τό πεπρωμένο τόσο τῶν ἀνθρώπων ὅσον καί τῶν λαῶν μέ βάση τά ἔργα τούς.

»Σ' αὐτή τή συνάφεια οἱ Ἑβραῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Θεός τούς ἐπέλεξε ὡς τόν δικό του, ἰδιαίτερο λαό: «Ἐσεῖς εἶστε λαός ἀφιερωμένος στόν Κύριο, τόν Θεό σας. Αὐτός σᾶς διάλεξε μέσα ἀπ' ὅλους τούς λαούς τῆς Γῆς, γιά νά εἶστε λαός δικός του» (Δευτερονόμιον 7, 6). Μέσω τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰσραήλ ἔχει δεχθεῖ μία ἱστορική ἀποστολή: νά εἶναι ὁ φορέας τῆς θείας ἀλήθειας στήν ἀνθρωπότητα. Ἑπομένως, ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐπιλογή τοῦ Ἰσραήλ συνοδεύεται ἀπό πολυάριθμες εὐθύνες: «Αὐτόν διάλεξα γιά νά διατάξει τούς γιούς του καί τούς ἀπογόνους του ν' ἀκολουθοῦν τό δρόμο τοῦ Κυρίου, νά κάνουν τό σωστό καί τό δίκαιο» (Γένεσις 18,19).

Ἡ Τορά

»Γιά νά ἐπιτευχθεῖ αὐτός ὁ στόχος, ὁ Θεός ἀποκάλυψε τήν προφορική Τορά καί τή γραπτή Τορά στόν Μωϋσῆ, στό ὄρος Σινᾶ. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Μαϊμονίδης: «Ἡ Τορά ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Οὐρανό. Αὐτό ὑποδηλώνει τήν πίστη μας ὅτι τό σύνολο τῆς Τορά πού ἔχουμε στά χέρια μας σήμερα εἶναι ἡ Τορά πού παραδόθηκε στόν Μωϋσῆ, καί εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου θεϊκῆς προέλευσης. Μέ αὐτό ἐννοῶ ὅτι στό σύνολο της ἡ Τορά τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό μέ τρόπο πού μεταφορικά ὀνομάζουμε «ὁμιλία ἡ ἀληθινή φύση, ὅμως, αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας δέν εἶναι γνωστή παρά μόνο στόν Μωϋσῆ».

»Στή ραββινική γραμματεία γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στήν ἀποκάλυψη τῆς Πεντατεύχου (τά πέντε πρώτα βιβλία τῆς Βίβλου - ἡ Τορά) καί στά προφητικά κείμενα. Αὐτό εἶναι κάτι πού συχνά παρατηρεῖται στόν Ἰουδαϊσμό: ἡ Τορά δόθηκε ἀπευθείας ἀπό τόν Θεό, ἐνῶ τά προφητικά βιβλία μέσω προφητείας, τά ὑπόλοιπα βιβλία φανερώθηκαν μέσω τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σύμφωνα μέ τούς ραββίνους, ἡ παρουσίαση καί ἡ ἐπεξήγηση τοῦ γραπτοῦ Νόμου ἐπίσης ἀποκαλύφθηκε στόν Μωϋσῆ στό Σινᾶ. Στη συνέχεια πέρασαν ἀπό γενιά σέ γενιά, κι ἔτσι ἐνσωματώθηκε στήν Ἑβραϊκή θρησκεία ἐπιπρόσθετη νομοθεσία. Αὐτό ὀνομάζεται «προφορική Τορά». Ἔτσι, ὁ παραδοσιακός Ἰουδαϊσμός δέχεται ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ εἶναι διττή καί δεσμευτική στούς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ὁ Θεός ἀποκάλυψε στόν Μωυσῆ 613 ἐντολές. Οἱ συγκεκριμένες μιτοβότ εἶναι καταγεγραμμένες στά Πέντε Βιβλία τοῦ Μωυσῆ καί χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες:

- διατάξεις πού ἀναφέρονται σέ τελετουργικές πράξεις πού θεωροῦνται καθήκοντα στή σχέση τῶν ἀνθρώπων μέ τόν Θεό,
- κρίσεις πού συνίστανται σέ τελετουργικούς κανόνες πού θά εἶχαν υἱοθετηθεῖ ἀπό τήν κοινωνία ἀκόμη κι ἄν δέν εἶχαν θεσμοθετηθεῖ ἀπό τόν Θεό.

»Ὅλοι αὐτοί οἱ νόμοι, σέ συνδυασμό μέ τήν ἀνάπτυξή τους στίς ραββινικές πηγές, ὅπως ἡ Μισνά καί τό Ταλμούδ, εἶναι ἀπόλυτα δεσμευτικές γιά τούς Ἑβραίους.

Ὑπακοή καί ἁμαρτία

»Ὁποιαδήποτε ἀπόκλιση ἀπό τίς ἐντολές, ἔτσι ὅπως αὐτές ἑρμηνεύονται ἀπό τούς σοφούς ραββίνους, θεωρεῖται παραβίαση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ραββινικός Ἰουδαϊσμός διδάσκει ὅτι σέ κάθε ἄτομο ὑπάρχουν δύο τάσεις: ἡ ἀγαθή ροπή (σέτσερ ἀτόβ) καί ἡ κακή ροπή (σέτσερ ἀρά). Ἡ πρώτη ὠθεῖ τόν ἄνθρωπο νά πράξει τό σωστό, ἐνῶ ἡ δεύτερη τόν ἐνθαρρύνει πρός ἁμαρτωλές πράξεις. Γι' αὐτό θά πρέπει κανείς νά εἶναι πάντα σέ ἐγρήγορση, γιά νά ἀντιλαμβάνεται τήν ἐνέργεια τῆς σέτσερ ἀρά.

Ἐσχατολογία

»Ἡ ἐσχατολογία εἶναι ἡ διδασκαλία γιά τά «τελευταία πράγματα», ὅπως τό τέλος τοῦ χρόνου, ἡ μετά θάνατον ζωή, ὁ Παράδεισος καί ἡ Κόλαση. Ὁ παραδοσιακός Ἰουδαϊσμός ὑποστηρίζει ὅτι στό τέλος τοῦ χρόνου ὁ Θεός θά στείλει τόν Μεσσία γιά νά λυτρώσει τό λαό του καί νά ἐγκαινιάσει τή μεσσιανική ἐποχή. Στίς Γραφές ἡ ἐν λόγω μορφή ἀναπαρίσταται μέ ποικίλους τρόπους καί μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ ραββίνοι ἀνέπτυξαν περαιτέρω τά θέματα πού συναντῶνται στή Βίβλο καί στήν Ἑβραϊκή γραμματεία τῆς περιόδου τοῦ Δεύτερου Ναοῦ. Στά μιντρασίμ καί στό Ταλμούδ διαμόρφωσαν καί ἀνέπτυξαν ἕνα ἐσχατολογικό σχῆμα πού διαιρεῖται σέ διάφορες φάσεις. Πρῶτα θά ἔρθει ὁ καιρός τῆς μεσσιανικῆς λύτρωσης. Σύμφωνα μέ τό βαβυλωνιακό Ταλμούδ, ἡ μεσσιανική ἐποχή θά λάβει χώρα πάνω στή Γῆ ἔπειτα ἀπό μιά περίοδο παρακμῆς καί δεινῶν, καί θά καταλήξει στήν ὁλοκληρωτική πλήρωση τῶν ἀνθρώπινων αἰτημάτων. Εἰρήνη θά κυριαρχήσει στόν κόσμο, ἡ Ἱερουσαλήμ θά ξαναχτιστεῖ καί μέ τό πέρας αὐτῆς τῆς ἐποχῆς οἱ νεκροί θά ἀναστηθοῦν γιά νά ἑνωθοῦν καί πάλι μέ τίς ψυχές τους, ἐνῶ ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα θά περάσει ἀπό τελική κρίση. Οἱ δίκαιοι θά εἰσέλθουν στόν Παράδεισο (Γκάν Ἕντεν), ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοί θά καταδικαστοῦν σέ αἰώνια τιμωρία, στήν Κόλαση (Γέενα).

Οἱ ἀλλαγή στίς πεποιθήσεις κατά τή σύγχρονη ἐποχή

»Ἀπό τούς βιβλικούς χρόνους κι ἔπειτα οἱ Ἑβραῖοι ἔχουν διατυπώσει ἕνα εὐρύ φάσμα ἀπόψεων ὅσον ἀφορᾷ τή φύση τοῦ Θεοῦ καί τή δράση του. Στή σύγχρονη ἐποχή αὐτές οἱ πεποιθήσεις ὁλοένα καί ἀμφισβητοῦνται. Τον 19^{ο} αἰῶνα οἱ Μεταρρυθμιστές ἐπεδίωξαν νά ἐπανερμηνεύσουν αὐτό τό σύστημα πεποιθήσεων ὥστε νά ἔχει ἀπήχηση στούς σύγχρονους Ἑβραίους. Κατά τή γνώμη τους, δέν εἶχε πιά νόημα νά πιστεύει κανείς στόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία καί στό ὅλο ἐσχατολογικό σχῆμα, ὅπως αὐτό περιγράφεται

στίς ραββινικές πηγές. Μεταγενέστερα κινήματα, συμπεριλαμβανομένων τοῦ Ἀνασυγκροτισμοῦ καί τοῦ οὑμανιστικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀπέρριψαν τόν ὑπερφυσικό χαρακτῆρα τοῦ παρελθόντος, ζητῶντας τή ριζική ἀναθεώρηση τῆς Ἑβραϊκῆς θεολογίας. Στα πιό πρόσφατα χρόνια, τό Ὁλοκαύτωμα ἔθεσε θεμελιώδη ἐρωτήματα σχετικά μέ τήν πίστη σ' ἕναν ὑπερφυσικό Θεό πού ἐπιβλέπει τόν ἐκλεκτό λαό του. Σήμερα, μάλιστα, θά λέγαμέ ὅτι ὑπάρχει μία διάχυτη ἀβεβαιότητα ὅσον ἀφορᾶ τίς βασικές θέσεις τῆς πίστης.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 286, ἐπ.)

ΚΑΜΠΑΛΑ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΤΕΣ. ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΡΑΜΜΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ

Στῦλος Ὀρθοδοξίας φ. 224/20

«Τό ἑβραϊκό ἔθνος εἶναι συνδεδεμένο μέ τόν μονοθεϊσμό (Ἰουδαϊσμό) καί τήν Παλαιά Διαθήκη. Δύσκολα μποροῦμε νά φανταστοῦμε ὅτι ὑπῆρχαν καί ὑπάρχουν Ἑβραῖοι εἰδωλολάτρες, πολυθεϊστές καί σατανιστές! καί ὅμως, ἡ ἱστορία τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους κινεῖται ἀνάμεσα στόν ἀληθινό Θεό καί τούς ψεύτικους θεούς, τούς δαίμονες. Ὑπῆρχαν καί ἐποχές πού σχεδόν ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν ἀποστατήσει ἀπό τόν Θεό καί εἶχαν γίνει εἰδωλολάτρες, ὅπως ἦταν ἡ ἐποχή πού ἔδρασε ὁ Προφήτης Ἠλίας.

»Οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν γνωρίσει ἀπό κοντά τόν ἀποκρυφισμό καί τήν εἰδωλολατρική θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων, κατά τήν παραμονή τους στήν Αἴγυπτο (1804-1374 π.Χ.), τῶν Χαναναίων καί τῶν Φοινίκων στήν Παλαιστίνη καί τῶν Βαβυλωνίων, κατά τήν ἐξορία τους στήν Βαβυλῶνα (586-538 π.Χ.). Μέ τόν Μέγα Ἀλέξανδρο, ὁ ὁποῖος σεβάστηκε τήν θρησκεία τους, βρέθηκαν ὑπόδουλοι στούς Ἕλληνες καί ἔτσι γνώρισαν καί τήν ἑλληνική φιλοσοφία.

»Ἡ γῆ τῆς Παλαιστίνης, ἡ κοιτίδα τῶν Ἑβραίων, ἔγινε σύντομα πεδίο μαχῶν ἀνάμεσα στούς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου, τούς Πτολεμαίους καί τούς Σελευκίδες, πού διεκδικοῦσαν γιά τό κράτος τούς τήν ἴδια περιοχή. Αὐτό ἀνάγκασε πολλούς Ἑβραίους νά ἐγκαταλείψουν τήν Παλαιστίνη τόν 3° αἰ. π.Χ. καί νά σκορπίσουν σε ἄλλα μέρη τῆς Μεσογείου, δημιουργῶντας τήν λεγόμενη Διασπορά. Ἐκεῖ συγκεντρώνοταν σέ κτίρια, πού ὀνομάστηκαν Συναγωγές, γιά νά μελετοῦν τά βιβλία τῆς Παλαιᾶς Δαθήκης καί νά προσεύχονται. Ἡ πιό ἐνδιαφέρουσα ἑβραϊκή

κοινότητα, ἐκτός Παλαιστίνης, ἦταν αὐτή τῆς Ἀλεξάνδρειας τῆς Αἰγύπτου. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦταν μεγαλούπολη, μέ ἀνάμεικτο πληθυσμό, Ἑλλήνων, Ρωμαίων, Ἑβραίων, Αἰγυπτίων καί ἄλλων. Ἦταν παράλληλα καί πνευματικό κέντρο, μέ διάσημη βιβλιοθήκη καί πανεπιστημιακές σχολές. Σέ αὐτό τό χωνευτήρι πολιτισμῶν καί θρησκειῶν φαίνεται ὅτι κάποιοι Ἑβραῖοι διανοούμενοι, γοητευμένοι ἀπό τά φιλοσοφικά καί θρησκευτικά κινήματα τῆς ἐποχῆς, δημιούργησαν τόν γνωστικισμό.

»Ἐννοεῖται ὅτι αὐτοί οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν ἀπορρίψει τόν Θεό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶχαν γνωρίσει ὅλα τά εἴδη ἀποκρυφισμοῦ τῆς Ἐγγύς Ἀνατολῆς, ἀλλά κινήθηκαν πιό ἔξυπνα ἀπό τούς προγόνους τους, πού εἶχαν γίνει ἀπροκάλυπτα εἰδωλολάτρες.

»Προτίμησαν νά κρύψουν τήν δαιμονολατρεία τους πίσω ἀπό τήν φιλοσοφία. Οὕτως ἤ ἄλλως, καί ὁ ἴδιος ὁ Διάβολος ἀποφεύγει νά ἀποκαλύπτει τό ἀληθινό του πρόσωπο, ἀλλά μεταμφιέζεται, γιά νά ξεγελᾶ τούς ἀνθρώπους (Β΄Κορ. 11,14).

»Κάτι τέτοιο ἔκαναν καί οἱ Ἑβραῖοι τῆς ἑλληνιστικῆς καί ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, λάτρευαν τόν Ἑωσφόρο, ἀσκοῦσαν τήν μαγεία, ἀλλά ἐπιφανειακά ἔδειχναν ὅτι εἶναι μονοθεϊστές καί ὅτι πιστεύουν στήν Ἁγία Γραφή (Παλαιά Διαθήκη), τήν ὁποῖα ἑρμήνευαν μέ ἄλλο τρόπο, ὅπως τούς ἄρεσε!

Φαρισαῖοι καί Ραββῖνοι

»Ἀσφαλῶς, αὐτή ἡ τάση ἦταν ἐντελῶς ἀντίθετη πρός τόν παραδοσιακό Ἰουδαϊσμό. Ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ Ἰουδαϊκή θρησκεία εἶχε ἀρχίσει νά ἀλλοιώνεται ἐσωτερικά ἀπό τούς Ἑβραίους, καί μάλιστα ἀπό τούς Φαρισαίους, μία ὁμάδα μορφωμένων καί (ὑποτίθεται) παραδοσιακῶν Ἑβραίων, πού ἐμφανίζεται γύρω στό 150 π.Χ.

»Μελετοῦσαν καί δίδασκαν τόν μωσαϊκό νόμο (Torah), γι' αὐτό ὀνομάζονταν καί ραββῖνοι, δηλαδή διδάσκαλοι (κατά λέξη, ραββί σημαίνει μεγάλος). Μέσα στόν κύκλο τῶν Φαρισαίων διαμορφώθηκε σταδιακά ἡ θεωρία ὅτι ἐκτός ἀπό τόν γραπτό νόμο, ὁ Θεός εἶχε παραδώσει στόν Μωϋσή καί ἕναν ἄγραφο, μία προφορική παράδοση, πού διαδιδόταν ἀπό γενιά σέ γενιά.

»Αὐτή ἡ (ψευδό)προφορική παράδοση (Oral Torah, Misnah καί Gemara) ὑπονόμευε τήν αὐθεντία τῆς γραπτῆς παράδοσης, καθώς ἄλλοτε οἱ Φαρισαῖοι ἑρμήνευαν λανθασμένα τόν νόμο καί ἄλλοτε τόν παραβίαζαν, μέ τό νά ἐπιβάλλουν τίς δικές τους παραδόσεις σέ βάρος τῆς θεϊκῆς ἀποκάλυψης. Πολύτιμες πληροφορίες γιά αὐτά τά «κόλπα» τῶν Φαρισαίων ἀντλοῦμε ἀπό

τά Εὐαγγέλια τῆς Καινῆς Διαθήκης καί ἀπό τό ἔργο τοῦ Ἑβραίου ἱστορικοῦ Ἰώσηπου «Ἰουδαίων Ἀρχαιολογία».

»Μέσα ἀπό τήν ἑβραϊκή παράδοση γνωρίζουμε ὅτι τό Συνέδριο τῶν Ἑβραίων ἱερέων (Sanhedrin) μεταφέρθηκε, μετά τήν καταστροφή τῆς Ἰερουσαλήμ τό 70 μ.Χ., στήν πόλη Ἰάμνεια (Javne), μέ ἐπικεφαλῆς τόν Ἀρχιραββῖνο Ἰωάννη (Rabban Yohanan ben Zakkai). Το Συνέδριο αὐτό ἀποφάσισε νά ὑποβαθμίσει τήν γραπτή παράδοση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί στήν θέση της νά τοποθετήσει τό Ταλμούδ (Talmud), δίνοντας τήν χαριστική βολή στήν ἴδια τους τήν θρησκεία, τόν Ἰουδαϊσμό.

»Μέ ἄλλα λόγια, ἀπό τό 70 μ.Χ. καί ἔπειτα, οἱ ἴδιοι οἱ Φαρισαῖοι καταργοῦν τήν πατροπαράδοτη θρησκεία τους (τόν Ἰουδαϊσμό τῆς Παλαιάς Διαθήκης) καί στήν θέση της ἐπιβάλλουν τόν ραββινικό ταλμουδισμό, πού ἔκτοτε γίνεται ἡ ἐπίσημη θρησκεία τῶν Ἑβραίων.

Ταλμούδ, ἡ *νέα* ἑβραϊκή θρησκεία

»Ἤδη ἀναφερθήκαμε ἀκροθιγῶς στήν δημιουργία τοῦ Ταλμούδ ἀπό τούς ραββίνους, μετά τήν καταστροφή τῆς Ἰερουσαλήμ, τό 70 μ.Χ. Οἱ προφορικές παραδόσεις τῶν Φαρισαίων σταδιακά ἄρχισαν νά καταγράφονται, μέ ἀποτέλεσμα νά καταρτιστεῖ ἕνα σῶμα γραπτῶν κειμένων τόν 1° καί 2° αἰ. μ.Χ., πού ὀνομάζεται ταναΐμ (tannaim). Τά κείμενα αὐτά ἦταν τά πρῶτα ταλμουδικά κείμενα.

»Οἱ ραββῖνοι αὐτῆς τῆς περιόδου, πού πηγάζουν ἀπό τήν εὐρύτερη ομάδα τῶν Φαρισαίων, ἐκφράζουν μέ εἰλικρίνεια τό ἀπύθμενο μῖσος πού ἔνιωθαν γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό καί τούς Χριστιανούς καί *δέν* κρύβονται, ὅπως οἱ Γνωστικοί, ἀφοῦ ἀπευθύνονται ἀποκλειστικά στούς Ἑβραίους.

»Ἡ συγγραφή τοῦ Ταλμούδ ὁλοκληρώθηκε γύρω στό 350 μ.Χ. καί μέ τίς βλάσφημες ἀναφορές πού ἔχει στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ, προσπαθεῖ νά πείσει τούς Ἑβραίους ὅτι ὁ Χριστός ἦταν κάποιος νόθος γιός, πού ταξίδεψε στήν Αἴγυπτο, διδάχθηκε τήν αἰγυπτιακή μαγεία καί ἐπέστρεψε στήν Παλαιστίνη, γιά νά ξεγελάσει τόν ἑβραϊκό λαό.

»Μέ βάση πάντα τό Ταλμούδ, τά θαύματα τοῦ Ἰησοῦ δέν ἦταν ἀπό τόν Θεό, ἀλλά ἀπό μαγικές δυνάμεις. Οἱ ραββῖνοι, ὅμως, δέν παραπλανήθηκαν ἀπό τόν Ἰησοῦ, δέν πίστεψαν ὅτι ἦταν ὁ Μεσσίας, ἀντιθέτως, γιά νά προστατέψουν τόν ἑβραϊκό λαό ὁδήγησαν τόν Ἰησοῦ σέ θάνατο (ὄχι μέ σταυρό, ἀλλά μέ ἀγχόνη). Ὅλες αὐτές οἱ φρικτές βλασφημίες ἀργότερα καταγράφηκαν καί σέ

ξεχωριστό βιβλίο, πού διακινοῦσαν οἱ Ἑβραῖοι τοῦ Μεσαίωνα, μέ τίτλο Toledot Yeshu (Ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ).

»Ἀπό ὅ,τι φαίνεται, ἡ προσπάθεια τῶν ραββίνων νά συκοφαντήσουν τόν Ἰησοῦ καί νά διαστρέψουν τήν ἀλήθεια εἶχε πάρει μεγάλες διαστάσεις ἤδη ἀπό τόν 2° αἰ. μ.Χ., καθώς ὁ εἰδωλολάτρης Κέλσος στήν πολεμική του κατά τῶν Χριστιανῶν ἐπαναλαμβάνει τίς βλασφημίες, πού βλέπουμε καταγεγραμμένες καί στό Ταλμούδ, πού ἀναμφίβολα τίς ἄκουσε ἤ τίς διάβασε ἀπό ἰουδαϊκές πηγές.

Καμπαλισμός

»Γιά αἰῶνες τό τμῆμα τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, πού μισοῦσε τόν Θεό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί λάτρευε τόν Ἑωσφόρο, κρυβόταν μέσα στόν μονοθεϊστικό ταλμουδισμό. Οἱ δαιμονολάτρες Ἑβραῖοι φοβούνταν ἀκόμη καί τούς συμπατριώτες τους, τούς μονοθεϊστές ταλμουδιστές, γι' αὐτό καί δέν ἐκδήλωναν φανερά τήν πίστη τους.

»Δέν ἔλειπαν, βέβαια, καί οἱ περιπτώσεις, πού Ἑβραῖοι ἔγραφαν αἱρετικά βιβλία, πού ὑποτίθεται ὅτι μιλοῦσαν γιά τόν Θεό καί φαινομενικά συμφωνοῦσαν μέ τόν «ὀρθόδοξο» Ἰουδαϊσμό. Μιλοῦσαν μέ ἀφορμή τίς ὑπερφυσικές ἐμπειρίες πού ἔζησαν οἱ ἀληθινοί προφῆτες τοῦ Θεοῦ, στήν Παλαιά Διαθήκη, ὅπως ὁ Ἰεζεκιήλ ἤ ὁ Ἡλίας. Αὐτή ἡ λογοτεχνία ἀναφέρεται κυρίως στό ἅρμα (merkabah) πού ὁδηγεῖ στά παλάτια (hekhalot) τοῦ Θεοῦ, στόν ἕβδομο οὐρανό.

»Ὡστόσο, κάποτε ἦρθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου γιά νά φανερώσουν αὐτά πού πραγματικά πίστευαν, κάτι πού συνέβη στόν 12° αἰ. μ.Χ., ὅταν οἱ κρυφά-γνωστικοί Ἑβραῖοι ἔγραψαν καί κυκλοφόρησαν τό γνωστικό βιβλίο Μπαχίρ (Bahir, Λάμψη). Τό βιβλίο αὐτό ἀποτελεῖ κάτι σάν θρησκευτική ἐπανάσταση μέσα στόν ἰουδαϊκό κόσμο, καθώς ἐπανέρχεται τό προσκήνιο ὁ θεός τοῦ Γνωστικισμοῦ, ὅπως τόν περιέγραφαν οἱ Γνωστικοί τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, χίλια χρόνια πρίν.

»Μαζί μέ τόν γνωστικό αὐτόν θεό ἔρχονται καί οἱ γνωστοί συνεργάτες του, οἱ Αἰῶνες! Ἀλλά γιά νά μήν ὑπάρξουν ἀπότομες ἀντιδράσεις μέσα στίς ἑβραϊκές κοινότητες, πάλι ὑπάρχει ἡ ἀπαραίτητη μεταμφίεση. Οἱ Αἰῶνες δέν παρουσιάζονται ὡς θεότητες, ἀλλά ὡς ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ (middoth) καί ὀνομάζονται σεφιχρότ (o-min sephiroth). Ἡ πρώτη ἐμφάνιση τῶν σεφιρότ εἶχε γίνει στό λεγόμενο Βιβλίο τῆς Δημιουργίας (Sefer Yesirah).

»Ἀλλά καί γενικότερα, ὅλο αὐτό τό θρησκευτικό σύστημα, πού παρουσιάζουν μέ τό βιβλίο Μπαχίρ, δέν τό ὀνομάζουν Γνώση

(ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Γνωστικοί), ἀλλά τό ἀποκαλοῦν Παράδοση (**Qabalah,** Kabbalah, Καββάλα, Καμπάλα ἤ Καμπαλάχ). Μέσα σέ αὐτήν τήν σατανική παράδοση ξεκινᾶ ἡ προσπάθεια τῶν καμπαλιστῶν Ἑβραίων νά πείσουν τούς ὑπόλοιπους Ἑβραίους ὅτι ὁ Ἑωσφόρος δέν εἶναι κακός, ἀλλά εἶναι μία ἀπό τίς ἰδιότητες τοῦ θεοῦ.

»Ὡς πρός τόν ἴδιο τόν θεό, οἱ ραββῖνοι συγγραφεῖς τοῦ Μπαχίρ χρησιμοποιοῦν μία θεωρία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τό Ἄπειρον, ὅπως τό εἶχε ἐκφράσει ὁ Ἀναξίμανδρος, τό ὁποῖο μεταφράζουν στά ἑβραϊκά ὡς En Sof χωρίς τέλος. Παράλληλα, οἱ καμπαλιστές διδάσκουν ὅτι χρησιμοποιώντας τό ὄνομα τοῦ θεοῦ μποροῦν νά δημιουργήσουν ἤ νά καταστρέψουν πράγματα, (πρακτική Καμπαλάχ).

»Τά ὑπόλοιπα στοιχεῖα τοῦ Γνωστικισμοῦ, ὅπως ἡ θεουργική μαγεία, ἡ μετεμψύχωση καί ὁ ἀνδρόγυνος, ἐντοπίζονται στό Μπαχίρ. Ἡ μαγεία δέν ἔπαψε ποτέ νά εἶναι ἡ εἰδικότητα κάποιων ραββίνων καί αὐτό τό ἐπιβεβαιώνουν οἱ Ἑβραῖοι Καραΐτες, οἱ ὁποῖοι δέν ἀποδέχονταν τήν προφορική ραββινική παράδοση καί πίστευαν μόνο στήν Ἁγία Γραφή. Βιβλία μαγείας γράφονταν στήν Ἀνατολή, ταξίδευαν στήν Μεσόγειο καί μέσῳ τῶν Ἑβραίων τῆς Ἰταλίας διαδίδονταν στούς Ἑβραίους τῆς Γερμανίας (Ashkenazi Hasidim) καί τῆς Γαλλίας.

»Μία τέτοια διαδρομή εἶχε καί τό βιβλίο θεουργίας «Μεγάλο Μυστικό» (Raza Rabba ή Sod ha Gadol), πού γράφτηκε ἀπό Ἑβραίους μάγους μεταξύ 6ου καί 8ου αἰ. μ.Χ. καί ἔπαιξε ἀποφασιστικό ρόλο στήν συγγραφή τοῦ Μπαχίρ, τό ὁποῖο κυκλοφόρησε στήν νότια Γαλλία (Provence), κοντά στά σύνορα μέ τήν Ἱσπανία, μεταξύ 1160 καί 1180 μ.Χ.

»Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, ὑπῆρχαν Ἑβραῖοι πού διαβάζοντας τό Μπαχίρ κατάλαβαν ὅτι ὄχι μόνο δέν ἦταν παραδοσιακό, ἀλλά ἀντιθέτως ἦταν αἱρετικό καί ὕποπτο βιβλίο. Μπορεῖ οἱ Ἑβραῖοι νά ἦταν πλανεμένοι ὡς πρός τόν ἀληθινό Θεό, ἀλλά δέν ἦταν ὅλοι μάγοι καί σατανιστές, μέ ἀποτέλεσμα κάποιοι νά ἀντιδράσουν, ὅπως ὁ Meir ben Simon, πού ἦταν ἕνας ἀπό τούς λόγιους Ἑβραίους πού ἀντέδρασαν δυναμικά ἐνάντια στόν πρωτοεμφανιζόμενο καμπαλισμό, γύρω στό 1230, ἀλλά δέν κατάφερε νά ἐμποδίζει τήν ἐξάπλωση τῆς Καμπαλάχ.

»Αὐτό πού εἶναι ξεκάθαρο εἶναι τό ὅτι ὁ ἑβραϊκός Γνωστικισμός δέν ἔσβησε ποτέ. Οἱ παρανοϊκές καί δαιμονικές θεωρίες τῶν ἀρχαίων Γνωστικῶν διατηρήθηκαν κρυφά μέσα στούς κόλπους τῶν Ἰουδαίων, γιά περισσότερα ἀπό χίλια χρόνια, καί

ἐμφανίζονται ξανά ἀπό τούς πρώτους καμπαλιστές Ἑβραίους τῆς Γαλλίας.

»Ὡστόσο, δέν γνωρίζουμε ἄν ἡ ἐμφάνιση τοῦ γνωστικοῦ καμπαλισμοῦ ἦταν ἕνα ὀργανωμένο σχέδιο μίας ὁμάδας Ἑβραίων, πού ἐπιδίωκαν συγκεκριμένους σκοπούς, ἤ ἄν ἦταν ἕνα τυχαῖο γεγονός, πού σταδιακά ἐξαπλώθηκε σάν χιονοστιβάδα. Ὁ καμπαλισμός σύντομα πέρασε στούς Ἑβραίους τῆς Ἰσπανίας, στήν Ζιρόνα, στήν Βαρκελώνη καί ἀπέκτησε καί ἐκεῖ ὀπαδούς.

»Μετά τό Μπαχίρ γράφτηκε ἕνα ἀκόμη καμπαλιστικό βιβλίο, τό Ζόχαρ ἤ Ζοχάρ (Zohar, Μεγαλεῖο), τό ὁποῖο εἶχε τέτοια διάδοση στούς Ἑβραίους, πού θά μποροῦσε νά χαρακτηριστεῖ ὡς ἡ «Ἁγία Γραφή» τῶν καμπαλιστῶν! Κάπως ἔτσι, ἡ Καμπαλάχ μέσα σέ λίγα σχετικά χρόνια ἀπό κρυφή καί αἱρετική διδασκαλία ἔγινε τό κυρίαρχο πνευματικό ρεῦμα τῶν Ἑβραίων.

»Στό τέλος τοῦ Μεσαίωνα, κατά τόν 15^{ο} αἰώνα, οἱ καμπαλιστές Ἑβραῖοι εἶχαν πάρει τά πνευματικά ἡνία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Λίγοι Ἑβραῖοι εἶχαν παραμείνει ἁπλοί ταλμουδιστές, ἀρνούμενοι τόν καμπαλισμό. Ὁ Θεός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχε ὁριστικά ἐκδιωχτεῖ ἀπό τίς ἑβραϊκές συνειδήσεις καί τήν θέση του εἶχε πάρει ὁ γνωστικός «θεός», ὁ Διάβολος.

»Μέσα στό νέο θρησκευτικό πλαίσιο τά πάντα διαστρέφονται. Οἱ καμπαλιστές ὀνειρεύονται ὅτι τό νέο τους ἀφεντικό θά τούς βοηθήσει νά δημιουργήσουν μία αἰώνια καί παγκόσμια αὐτοκρατορία, μέ πρωτεύουσα τήν Ἰερουσαλήμ, καί θά τούς στείλει καί ἕνα μεσσία, ἕναν ὑπερφυσικό ἄνθρωπο, γιά βασιλιά καί ὅλα αὐτά θά γίνουν μέ τήν δύναμη τῆς μαγείας, ἡ ὁποῖα ἦταν πάντα αὐτό πού γοήτευε ὅλους τούς Γνωστικούς.»

ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ PETER G. RIDDELL

«Ὁ ἀραβικός ὅρος ἰμάν χρησιμοποιεῖται στό Ἰσλάμ γιά νά δηλωθεῖ ἡ πραγματική πίστη στόν Θεό. Προέρχεται ἀπό ἐδάφια τοῦ Κορανίου, ὅπως τό 4, 136: Πιστοί! Πιστεύετε στόν Ἀλλάχ καί τόν Ἀπόστολο Του, στό Βιβλίο πού σας στείλαμε καί στίς Γραφές πρίν ἀπό αὐτό. Ὅποιος δέν πιστεύει στόν Ἀλλάχ καί στούς ἀγγέλους Του, στίς Γραφές καί στούς ἀποστόλους Του καί στήν Ἡμέρα τῆς Κρίσεως, βρίσκεται σέ μεγάλη πλάνη. Αὐτός ὁ στῖχος περιέχει ὄντως ἕνα συνοπτικό κατάλογο ἀπό βασικά ἄρθρα τῆς ἰσλαμικῆς πίστης.

»Τό ἰσλαμικό σύστημα τῆς πίστης ἐπικεντρώνεχαι σ' ἕναν ἀσυμβίβαστο μονοθεϊσμό, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ταουχίντ, δηλαδή «ἡ Ἑνότητα τοῦ Θεοῦ». Πολλά ἐδάφια τοῦ Κορανίου δίνουν μία ἰδέα σχετικά μέ τίς ἰδιότητες καί Τά γνωρίσματα τοῦ Θεοῦ: Δέν ὑπάρχει ἄλλος Θεός ἐκτός ἀπό Αὐτόν, τόν Ἕναν καί Μοναδικό Θεό, τόν Ζωντανό καί Αἰώνιο. Οὔτε κοιμᾶται, οὔτε ἀδρανεῖ. Σέ Ἐκεῖνον ἀνήκει ὅ,τι περιέχει ἡ γῆ καί ὁ οὐρανός καί ὅ,τι βρίσκεται ἀνάμεσα τους. Ποιός μπορεῖ νά παρέμβει χωρίς τήν ἄδειά Του; Γνωρίζει ὅ,τί βρίσκεται στά χέρια τῶν ἀνθρώπων καί ὅ,τι βρίσκεται πίσω ἀπό τίς πλάτες τους. Δέν διαθέτουν οὔτε τό ἀπειροελάχιστο τῆς γνώσης Του. Ὁ θρόνος Του ἁπλώνεται ὅσο ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ καί δέν Τόν κουράζει ἡ διατήρηση τους, γιατί Αὐτός εἶναι Ἀνυπέρβλητος καί Μεγαλοπρεπής (Σούρα 2, 255).

»Ὁ Θεός εἶναι ὕψιστος, αἰώνιος καί παντοδύναμος. Βλέπει Τά πάντα καί εἶναι πανταχοῦ παρών. Εἶναι ὁ μοναδικός δημιουργός καί συντηρητής του σύμπαντος καί ἐλέγχει τή ζωή καί τό θάνατο ὅλων τῶν δημιουργημάτων του. Ὁ Θεός ἔχει ἐνενήντα ἐννέα ὀνόματα, σύμφωνα μέ τίς πεποιθήσεις τῶν μουσουλμάνων, τά ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν τίς πολυάριθμες ἰδιότητες καί ὄψεις του. Τά Χαντίθ ἀποτελοῦν τήν πιό σημαντική πηγή ὅσον ἀφορᾶ στά ἐν λόγω ὀνόματα. Ὁρισμένα σχετίζονται μέ τή συμπόνια καί τήν ἀγάπη, ὡστόσο ἡ μορφή τοῦ Θεοῦ, στό πλαίσιο τῆς ἰσλαμικῆς θεολογίας, εἶναι περισσότερο ἐκείνη ἑνός Θεοῦ πού σέβεται κανείς, μπροστά στόν ὁποῖο αἰσθάνεται δέος καί πρός τόν ὁποῖο δείχνει ὑπακοή.

»Τή φύση τοῦ Θεοῦ μπορεῖ κανείς ἐν μέρει νά τή συλλάβει χάρη σέ μία σειρά ἀποφατικῶν διατυπώσεων πού περιέχονται στά ἱερά κείμενα τοῦ Ἰσλάμ. «Στό ὄνομα τοῦ Ἀλλάχ, τοῦ Φιλεύσπλαχνου καί Ἐλεήμονα»: Πές: Αὐτός εἶναι ὁ Ἀλλάχ, ὁ Ἕνας! Ὁ παντοτινός! Δέ γεννήθηκε ἀπό κανέναν, οὔτε γέννησε παιδί. Καί κανείς δέν εἶναι ἱκανός νά τόν ἀνταγωνιστεῖ! (Κοράνι, Σούρα 112). Ὁ Θεός δέ συνιστᾶ Τριάδα, ἀλλά εἶναι Ἕνας. Ὁ Θεός δέν ἔχει δημιουργηθεῖ, οὔτε εἶναι πατέρας, ἀδελφός ἤ γιός κάποιου ἄλλου. Δέν ἐξαρτᾶται ἀπό κανέναν καί δέν ἔχει καμία ἀνάγκη. Δέν ἔχει ἀτέλειες καί τίποτα δέν τοῦ μοιάζει.

»Ἡ πίστη στούς ἀγγέλους εἶναι ἄλλη μία ἀπό τίς σημαντικές διαστάσεις τοῦ Ἰσλάμ. Τό Κοράνι ἀναφέρει ὅτι οἱ ἄγγελοι δημιουργήθηκαν ἀπό φῶς καί εἶναι τόσο πολυάριθμοι πού μόνον ὁ Θεός γνωρίζει τόν ἀκριβή τους ἀριθμό. Οἱ ἄγγελοι δέν ἔχουν ἀπογόνους, οὔτε εἶναι ἀρσενικοί ἤ θηλυκοί. Ἔργο τους εἶναι νά ὑπηρετοῦν τόν Θεό μέ πολλαπλούς τρόπους. Ὁ μουσουλμάνος

λόγιος Ταμπαρί ὁρίζει τούς ἀγγέλους ὡς «τούς ἀγγελιαφόρους τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στόν Ἴδιο καί στούς προφῆτες Του, καθώς καί σέ ἐκείνους τούς ὑπηρέτες Του στούς ὁποίους μεταβαίνουν».

»Ὁ σημαντικότερος ἀπό τούς ἀγγέλους εἶναι ὁ Τζιμπριήλ ἤ Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μέ τίς πεποιθήσεις τῶν μουσουλμάνων, ἦταν ὁ ἄγγελος πού «ἀποκάλυψε» τό Κοράνι στόν Μωάμεθ. Ὁ Τζιμπριήλ κατέχει τή θέση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στό πλαίσιο τῆς ἰσλαμικῆς πίστης. Ὁ Θεός χρησιμοποίησε ἐπίσης έναν ἄγγελο γιά νά ἀνακοινώσει στή Μαρία τήν ἐπικείμενη γέννηση του υἱού της, τοῦ Ἰησοῦ. Ὕστερα ὁ ἄγγελος εἶπε στή Μαρία: «Ὁ Θεός σοῦ ἀναγγέλλει χαρμόσυνη εἴδηση. Θά γεννήσεις ἕνα γιό, τόν Μεσσία, πού θά ὀνομαστεῖ Ἰησοῦς, γιός τῆς Μαρίας, ἔνδοξος στόν κόσμο τοῦτο καί τόν μελλοντικό καί ἐκλεκτό του Ἀλλάχ. Θά διδάξει τόυς ἀνθρώπους ἀπό τήν παιδική του κι ὅλας ἡλικία κι ἀργότερα ὅταν ἀνδρωθεῖ. Αὐτός θά ἀνήκει στούς ἐνάρετους (Τό Κοράνι, Σούρα 3, 45).

»Στούς ἀγγέλους ἀνατίθενται, ἐπίσης, διάφορες ἀποστολές ἀπό τόν Θεό, σύμφωνα μέ τό Ἰσλάμ. Ἀναπέμπουν ἀσταμάτητα αἵνους πρός τόν Θεό. Κρατοῦν τό θρόνο Του καί συνοδεύουν τούς πιστούς ὅταν προσεύχονται. Σύμφωνα μέ Τά Χαντίθ, οἱ ἄγγελοι εἶναι ἐκεῖνοι πού καταγράφουν ὅλες τίς πράξεις τῶν ἀνθρώπων.

»Ὁ ἄγγελος Ἰζραΐλ (ἤ Ἰσραήλ), ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου, εἶναι αὐτός πού χωρίζει τίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἀπό τό σῶμα τους, ἐνῶ ὁ ἄγγελος Ἰσραφήλ θά ἠχήσει τή σάλπιγγα τῆς Ἔσχατης μέρας, δηλαδή τῆς Ἡμέρας τῆς Κρίσεως. Ἄλλοι ἄγγελοι φυλάσσουν τήν Κόλαση καί ἐλέγχουν ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ. Τό Κοράνι προειδοποιεῖ ὅτι ἡ ἀντιστράτευση στούς ἀγγέλους ἰσοδυναμεῖ μέ ἀντιστράτευση στόν ἴδιο τόν Θεό, μιᾶς καί πρόκειται γιά τούς ἀπεσταλμένους Του: Ὅποιος εἶναι ἐχθρός τοῦ Ἀλλάχ καί τῶν ἀγγέλων καί ἀπεσταλμένων Του, τοῦ Τζιμπριήλ καί τοῦ Μικάλ, ἀλίμονο! Ὁ Ἀλλάχ εἶναι ἐχθρός ἐκείνων πού ἀπορρίπτουν τήν πίστη. (Τό Κοράνι, Σούρα 2, 98).

»Οἱ Ἱερές Γραφές πού ἔχουν ἀποκαλυφθεῖ στήν ἀνθρωπότητα διά μέσου τῆς Ἱστορίας εἶναι δύο εἰδῶν. Οἱ πιό ἐκτενεῖς ὀνομάζονται Κουτούμπ (Βιβλία), ἐνῶ οἱ πιό μικρές εἶναι γνωστές ὡς Σουχούφ (Εἰληχάρια). Περισσότερα ἀπό 100 βιβλία πιστεύεται ὅτι ἀποκαλύφθηκαν στό διάβα τῆς Ἱστορίας, μεταξῦ τῶν ὁποίων καί οἱ πάπυροι πού ἀποκαλύφθηκαν στούς Ἀδάμ, Σήθ, Ἐνώχ καί Ἀβραάμ, ἀλλά ἔχουν πιά χαθεῖ.

»Μόνο τέσσερις ἐξ ἀποκαλύψεως Γραφές ἔχουν διασωθεῖ, σύμφωνα μέ τίς μουσουλμανικές πεποιθήσεις, οἱ ὁποῖες

ἀναφέρονται ὀνομαστικά στό Κοράνι. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ Ταουράτ, δηλαδή ἡ ἑβραϊκή Τορά, ἡ ὁποῖα δόθηκε θεόσταλτα στόν Μωυσή, σύμφωνα μέ τό κορανικό ἐδάφιο: Πρίν ἀπό τό Κοράνι ὑπῆρχε ἡ Βίβλος πού δόθηκε στόν Μωϋσή ὡς ὁδηγός τῶν ἀνθρώπων καί ἀπόδειξη τῆς μακροθυμίας τοῦ Ἀλλάχ... (Σούρα 46, 12). Ὕστερα ἀπό αὐτό ἀκολούθησε τό Ζαμπούρ (Ψαλμοί), πού ἀποκαλύφθηκε στόν Δαβίδ, τό Ἰντζίλ (Εὐαγγέλιο), πού ἀποκαλύφθηκε στόν Ἰησοῦ καί τό Κοράνι, πού ἀποκαλύφθηκε στόν Μωάμεθ. Τά ἱερά βιβλία ἀντιπροσώπευαν τόν κώδικα του Θεοῦ πρός τούς ἀνθρώπους, γιά νά ζήσουν σύμφωνα μέ τόν θεῖο νόμο.

»Γιά τούς μουσουλμάνους τό Κοράνι εἶναι ἡ τελευταία καί ὁριστική ἀποκάλυψη, τό δοχεῖο τῆς τέλειας ἀλήθειας. Ξεπερνᾶ ὅλες τίς προηγούμενες ἀποκαλύψεις πού ἔδωσε ὁ Θεός στήν ἀνθρωπότητα μέσω τῶν προφητῶν. Αὐτό δηλώνεται ξεκάθαρα στά Χαντίθ, καί μάλιστα στά σημεῖα ἐκεῖνα ὅπου προλέγουν τί θά συμβεῖ κατά τούς ἔσχατους καιρούς. Διηγεῖται ὁ Ἀμπού Χουραϊρά: «Ὁ Ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀλλάχ εἶπε: "Τί θά κάνετε ὅταν ὁ υἱός τῆς Μαρίας [δηλαδή, ὁ Ἰησοῦς] θά κατέβει ἀνάμεσά σας καί θά κρίνει τούς ἀνθρώπους μέ τό Νόμο τόν Κορανίου καί ὄχι μέ τό νόμο τοῦ Εὐαγγελίου;"» (Σαχίχ Μπουχαρί, Τόμ. 4, Βιβλ. 55, Αριθ. 658).»

ΠΗΓΗ ΟΙ ΘΡΗΣΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 372, ἑπ.)

ΤΟ ΚΟΡΑΝΙΟΝ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

«Τό Κοράνιον, ἱερόν βιβλίον τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, ἀποτελεῖ γιά τούς Μουσουλμάνους τήν ἀληθινή ἀποκάλυψη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί τήν τελευταῖα ἔκδοση τοῦ αἰωνίου Ἀρχέτυπου πού συνιστᾶ τό ἀσφαλές κριτήριο γιά τήν ἀλήθεια τῶν Γραφῶν πού προηγήθηκαν δηλ. τόσον τῆς «Τορά» Πεντάτευχου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν Ψαλμῶν, ὅσον καί τοῦ «Ἴντζίλ» - Εὐαγγελίου καί πού ἐπικυρώνει ἤ ἀπορρίπτει τήν αὐθεντικότητα τῆς διδασκαλίας τους δέν ἀποδέχεται τήν πίστιν εἰς τήν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διά τῆς σούρας (Ἡ Τράπεζα 5:19) «Ἄπιστοι εἰσίν οἱ λέγοντες ὅτι ὁ Μεσσίας Υἱός τῆς Μαριάμ εἶναι Θεός. Εἶπε αὐτοῖς, τίς δύναται νά ἀναχαιτίση τόν Θεόν ἐάν θελήση νά καταστρέψη τόν Μεσσίαν Υἱόν τῆς Μαριάμ καί τήν μητέραν αὐτοῦ καί πάντα τά ἐπί τῆς γῆς ὄντα;» ἀπορρίπτει ὡσαύτως τήν πίστιν εἰς τήν πατρότητα τοῦ Θεοῦ, διότι ἀφελῶς συνδέεται αὕτη μετ’ ἀποδοχῆς συζύγου καί τέκνων καί βεβαίως τήν πίστιν εἰς τήν Ἁγίαν Τριάδα, διά τῆς σούρας τοῦ

Κορανίου: (Αἱ γυναῖκες 4:169) «Πιστεύετε ὅθεν εἰς τόν Θεόν καί εἰς τούς ἀποστόλους Αὐτοῦ καί μή λέγετε ὅτι ὑπάρχει Τριάς. Παύσατε λέγοντες τοῦτο καί θά ὠφεληθῆτε διότι εἰς εἶναι μόνον ὁ Θεός. Δεδοξασμένον εἴη τό ὄνομα τοῦ Κυρίου, οὗτος δέν ἔχει Υἱόν. Τά ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἄνω καί τά ἐν τῇ γῇ κάτω εἰς Αὐτόν ἀνήκουσι μόνον. Ἡ προστασία αὐτοῦ εἶναι ἐπαρκής», ἀπορρίπτει ὡσαύτως τήν σταύρωσιν καί τήν ἀνάστασιν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ Σωτῆρος καί Λυτρωτοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ τή σούρα τοῦ Κορανίου (Αἱ γυναῖκες 4:156): «Καί εἶπον ἡμεῖς ἐφονεύσαμεν τόν Μεσσίαν Ἰησοῦν, Υἱόν τῆς Μαριάμ τόν Ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ. Οὐχί δέν ἐφόνευσαν, δέν ἐσταύρωσαν αὐτόν ἀλλά ἕτερον τινά ὅμοιον αὐτῷ. Οἱ δέ συζητήσαντες ἐπί τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἔμειναν αὐτοί οἱ ἴδιοι ἐν τῇ ἀμφιβολία, δέν ἦσαν βέβαιοι περί τούτου ἀλλά κατά εἰκασίαν. Ἀληθῶς οὗτοι δέν ἐφόνευσαν αὐτόν ἀλλ' ὁ Θεός ἐν τῇ ἰσχΰϊ καί σοφία αὐτοῦ μετεκαλέσατο αὐτόν», εἰσαγάγει γεώδεις, χωματένιες σαρκικές ἡδονές στόν Παράδεισο μέ τήν σούρα τοῦ Κορανίου (Αἱ γυναῖκες 4:60) «ὁ πιστεύων καί πράττων τό ἀγαθόν εἰσελεύσεται εἰς κήπους περιρύτους ὑπό ρυάκων, ἐκεῖ θά μένει αἰωνίως, ἐκεῖ θά εὕρη γυναῖκας ἀσπίλους καί εὐάρεστον σκιάν» καί θεσπίζει τό ἔγκλημα καί τό φόνο καί τήν ἐπιβολή τῆς βίας σάν πρακτικές διαδόσεως τῆς δῆθεν ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ μέ τήν σούρα τοῦ Κορανίου (Ἡ μετάνοια 9:5) «Ὅταν παρέλθωσι οἱ ἱεροί μῆνες τότε φονεύετε τούς πολυθεϊστάς ὅπου ἄν συναντήσητε, ζωγρεῖτε πολιορκοῦντες καί ἐνεδρεύοντες αὐτούς», καθώς καί μέ τή σούρα (Ὁ Μωάμεθ 47:4-10) «Ὁπόταν συναντᾶτε τούς ἀπίστους φονεύετε καί κατασφάζετε, συγκρατοῦντες στερρῶς τά δεσμά τοῦ αἰχμαλώτου. Μετά δέ τήν κατάπαυση τῆς μάχης ἄφετε ἑαυτόν ἐλεύθερον ἤ ἀνταλλάξατε ἀντί λύτρων. Πράττετε οὕτως ἐάν ἐβούλετο ὁ Θεός θά ἐθριάμβευε ὁ ἴδιος ἐπ' αὐτῶν ἀλλά ὑποβάλλει ὑμᾶς εἰς τόν πόλεμον διά νά δοκιμάσει ὑμᾶς διά τῶν δέ ... ὅσοι πιστοί ἐάν συνδράμετε τόν Θεόν εἰς τήν μάχην Αὐτοῦ κατά τῶν ἀπίστων καί ὁ Θεός θά συνδράμει ὑμᾶς κατευθύνων τά ὑμέτερα διαβήματα».

»Παρά ὅμως τά ἄνωτέρω στό Κοράνιον περιγράφεται καί ἀναγγέλεται ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί Ἀειπαρθένου Μαρίας καί ἡ γέννησις τοῦ Λυτρωτοῦ καί Θεοῦ καί Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μέ τήν σούρα: (Ἡ Μαριάμ 19:16-29) «Ὦ Μωάμεθ πραγματεύθητι ἐν τῷ Κορανίῳ περί τῆς Μαριάμ. Πῶς αὐτή ἀπεσύρθη τοῦ οἴκου τῆς, πρός τό ἀνατολικόν μέρος. Ἐκαλύφθη διά πέπλου, ὅστις ἀπέκρυψεν αὐτήν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν των. Καταπέμψαμεν αὐτή τό Πνεῦμα ἡμῶν, ὅπερ ἐνώπιόν της ἔλαβεν

ἀνθρωπίνην μορφήν. Αὕτη δέ εἶπεν: Ζητῶ καταφύγιον παρά τοῦ Οἰκτίρμονος ἐναντίον σου ἐάν φοβεῖσαι αὐτόν. Οὗτος δέ ἀπεκρίθη. Ἐγώ εἰμί ἀπόστολος τοῦ Κυρίου σου πεμφθείς πρός σέ ὅπως σοί δώσω υἱόν ἅγιον. Πῶς τοῦτο προσέθηκεν αὕτη ἐνῶ ἄνδρα οὐ γινώσκω καί ἐνῶ οὐκ εἰμί ἀκόλαστος. Ὁ δέ ἀπεκρίθη οὕτω γεννήσεται ὁ Κύριος σου εἶπεν τοῦτο δι' ἐμέ εἶναι εὔκολον. Ἔστε δέ σημεῖον τοῖς ἀνθρώποις καί τεκμήριον τῆς ἡμετέρας μακροθυμίας. Τό θέσπισμα ἀπηγγέλθη ἤδη. Συνέλαβεν υἱόν καί ἀπεσύρθη εἰς μεμακρυσμένον μέρος κατέλαβον δέ αὐτήν αἱ ὀδύναι τοῦ τοκετοῦ πλησίον δένδρου φοινίκων... Καί ἐπορεύθη εἰς τόν οἶκον αὐτῆς φέρουσα εἰς τούς βραχίονας τό υἱόν της Μαριάμ παράδοξον ἔργον ἔπραξας». Σέ ἄλλη σούρα (Ἡ Τράπεζα 5:116-117) τοῦ Κορανίου γίνεται δεκτόν τό κατ' ἐξοχήν προφητικόν ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἀπονέμονται σέ Αὐτόν τίτλοι, πού δέν ἀποδίδονται ἀπό τό Κοράνιον στόν ἴδιον τόν Μωάμεθ: «Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς: Πῶς ἠδυνάμην νά εἴπω ... Σύ ἔγνως τά ἐν τῷ μυχῷ τῆς καρδίας μου... ἐγώ δέν ἐδίδαξα αὐτοῖς ἤ τάς ἐντολάς σου. Λατρεύετε τόν Θεόν τόν Κύριον ἐμοῦ καί ἡμῶν. Ἐν ὅσω διέμενον ἐπί τῆς γῆς ἠδυνάμην νά μαρτυρήσω περί αὐτῶν, νῦν ὅμως ἀνεκλίθην παρά σοῦ. Σύ αὐτός ἑώρας τά πάντα καί ἦ μάρτυς πάντων». Στήν σούρα (Ἡ Βοῦς 2:81) ἀναφέρεται τό Κοράνιον στόν Ἰησοῦν Χριστόν μέ τούς λόγους «Παρέσχομεν τῷ Ἰησοῦ Υἱῷ τῆς Μαριάμ σημεῖα προφανή τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἐνισχύσαντες αὐτόν διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Δέν ἀποκαλεῖται στό Κοράνιον ὁ Ἰησοῦς Χριστός μόνον «Προφήτης καί Ἀπόστολος», ἀλλά ἀκόμη «Μεσσίας», «Λόγος Θεοῦ», θεωρεῖται «Νέος Ἀδάμ» διότι ἐγεννήθη κατά ἰδιαίτερον ὑπερφυσικόν τρόπον καί ὄχι ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Στήν σούρα τοῦ Κορανίου (Αἱ γυναῖκες 4:169) διακηρύσσεται «Ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς Υἱός τῆς Μαριάμ, Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καί ὁ Λόγος Αὐτοῦ». Τό ἀνακαινιστικόν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περιγράφεται στό Κοράνιον μέ τρόπον διθυραμβικόν στήν σούρα (Ὁ οἶκος Ἐμράν 3:40-42,43) ὅπου ἀναφέρεται «Ὁ Μεσσίας θά κληθῇ Ἰησοῦς υἱός τῆς Μαριάμ ἔνδοξος ἐν τῷ κόσμῳ τούτω καί ἐν τῷ μέλλοντι καί εἷς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου. Θά διδάξει τούς ἀνθρώπους ἀπό τῆς βρεφικῆς αὐτοῦ ἡλικίας καί εἶτα γενόμενος ἀνήρ. Ἔσεται δέ ἐκ τῶν ἐναρέτων... καί θά διδάξη τήν βίβλον, τήν σοφίαν, τήν Πεντάτευχον καί τό Εὐαγγέλιον. Ὁ Ἰησοῦς ἔσται ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ πρός τούς υἱούς Ἰσραήλ καί θά εἴπη πρός αὐτούς. Ἔρχομαι πρός ὑμᾶς διά τῶν σημείων τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Θά σχηματίσω ἀπό χοῦν πτηνόν, θά ἐμφυσήσω εἰς αὐτό διά τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, θά λάβη ζωήν. Θά θεραπεύσω τόν ἐκ γενετῆς τυφλόν καί τόν λεπρόν, θά ἀναστήσω

νεκρούς διά τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καί θά εἴπω ὑμῖν ὅτι ἐφάγετε καί ὅ,τι κρατεῖτε κρυπτόν ἐν τῇ οἰκία ἡμῶν. Ταῦτα πάντα ἔσονται θαύματα δι' ὑμᾶς ἐάν εἶσθε πιστοί». Τά ἴδια ἐπαναλαμβάνονται καί στήν σούραν (ἡ Τράπεζα 5:109-111). Σέ πολλά σημεῖα τοῦ Κορανίου τονίζεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐγεννήθη κατά τρόπον ὑπερφυσικόν ἐκ τῆς Παρθένου Μαριάμ καί τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Οὐδαμοῦ ἀναφέρεται σάν υἱός ἀνδρός τινός, ὅπως συνήθιζαν οἱ Ἄραβες ἀλλά πάντοτε ὡς ὁ Ἰησοῦς ὁ Υἱός τῆς Μαριάμ, ὁ ὁποῖος ἀπό τοῦ βρεφικοῦ ἤδη λίκνου κατέχει σοφίαν, ὁμιλεῖ, ἀναγγέλει τό ἔργον Του, βεβαιώνει τήν ἁγνότητα τῆς Μητρός Του. Στή σούρα (Ἡ Μαριάμ 19:30-32) ἀναφέρονται «Ἡ Μαριάμ ἔνευσε πρός αὐτούς ἵνα ἐρωτήσωσι τό βρέφος. Πῶς ἠρώτησαν δύναται νά λαλήσῃ πρός ἡμᾶς τό βρέφος κείμενον ἐν τῷ λίκνῳ; Εἰμί δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἶπεν τό βρέφος, ὁ Κύριος μοί ἐδώρησεν τήν βίβλον ποιήσας μέ προφήτην». Στό Κοράνιον ὁ Μωάμεθ γνωρίζει καί σέβεται τήν ὑπέροχον θαυματουργικήν δύναμιν τοῦ Μεσσίου. Ἀναφέρει θεραπεῖες ἀσθενῶν, καθαρισμόν λεπρῶν, ἀνάστασιν νεκρῶν καί ἀκόμη θαύματα τά ὁποῖα μνημονεύονται ἀπό τά ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια. Ἰδιαιτέρα ἔμφασις δίδεται στό θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διά τοῦ ὁποίου διέθρεψε τούς πεντάκις χιλίους ἄνδρας στήν ἔρημον. Στή σούρα (Ἡ Τράπεζα 5:112-115) ἀναφέρεται: «Εἶπον οἱ μαθηταί πρός τόν Ἰησοῦν Υἱέ τῆς Μαριάμ δύναται ὁ Κύριός Σου νά καταβιβάσῃ ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ Τράπεζα πλήρη ἐδεσμάτων; καί ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη φοβήθητε τόν Θεόν ἐάν εἶσθε εὐσεβεῖς. Ἐπιθυμοῦμεν εἶπον οἱ μαθηταί παρακαθήσαντες νά εὐχηθῶμεν ἐπ' αὐτῆς καί τότε στερεωθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν, θά γνωρίσωμεν ὅτι ἐδίδαξας ἡμῖν τήν ἀλήθειαν καί ἐσόμεθα ὁμολογηταί σου. Καί ὁ Ἰησοῦς Υἱός τῆς Μαριάμ δεηθείς πρός τόν Θεόν εἶπε: Κύριε καί Θεέ μου καταβίβασον ἐξ οὐρανοῦ Τράπεζα πρός εὐωχίαν τοῦ πρώτου καί τοῦ τελευταίου ἡμῶν καί αὕτη ἔστω ὡς τεκμήριον τῆς σῆς παντοδυναμίας. Διάθρεψον ἡμᾶς Σύ ὁ ἄριστος τῶν διατροφέων. Εἶπεν ὁ Θεός: Θά καταβιβάσω αὐτήν πρός ὑμᾶς πλήν οὐαί εἰς τόν μή πιστεύοντα εἰς τό θαῦμα τοῦτο».

»Σέ δέκα τρία κεφάλαια ἀναφέρεται ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος Μαρία μέ ἐξόχως τιμητικόν τρόπον σάν ἄσπιλος παρθένος στήν σούραν (Οἱ Προφῆται 21:91), «εἰς δέ τήν Ἄσπιλον Παρθένον ἐνεφυσήσαμεν τό Πνεῦμα ἡμῶν», σάν ἐνάρετος μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ στήν σούραν (Ἡ Τράπεζα 5:79) «ἡ δέ μήτηρ αὐτοῦ (Μεσσίου) ἦτο ἐνάρετος» σάν Ἁγνή πάσης κηλίδος μεταξύ ὅλων τῶν γυναικῶν, στήν σούρα (Ὁ οἶκος Ἐμράν 3:37) «Καί εἶπεν ὁ ἄγγελος Μαριάμ ὁ

Κύριος σου ἐξέλεξέ σέ καί ἐτήρησέ σέ ἁγνήν πάσης κηλίδος μεταξύ ὅλων τῶν γυναικῶν».

»Κατόπιν ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνωτέρω ἐνδεικτικῶς ἀναφερομένων σημείων τοῦ Κορανίου παραθέτομεν τό κήρυγμα τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου πού προηγήθη ἕξ (6) ὁλοκλήρους αἰῶνες τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἄραβος ἐμπόρου Μωάμεθ ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τό ἔτος 570 μ.Χ. στή Μέκκα τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου, υἱός τοῦ Ἀμπνταλάχ καί τῆς Ἄμινα Μπίντ Οὐαχάμπ ἀπό τήν φυλή τῶν Κουραϊσιτῶν πού ἀνῆκε στήν οἰκογένεια τῶν Χασιμιτῶν καί πού ὀρφανός ἀνετράφη ἀπό τόν πάππον του Ἀμπντούλμουτταλίμπ καί τόν θεῖον του Ἀμπού Ταλίμπ καί 25ετής ὤν συνεζεύχθη τήν 40χρονη χήρα Χαντίτζα καί ἄλλας ὀκτώ (8) ἐπισήμους γυναίκας, μετά τόν θάνατον της καί πού ἄρχισε νά κηρύττει τό 610 μΧ σέ ἡλικία 40 ἐτῶν ἔχων πολλάς ἀμφιβολίας διά τό ἔργον αὐτό. Τό κήρυγμα λοιπόν τοῦ διακηρυσσομένου καί ἀπό τόν Μωάμεθ σάν Μεσσίου δηλ. ἀπεσταλμένου τοῦ Θεοῦ πού προανήγγειλαν ὅλοι οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί Θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετον μέ ὅ,τι ὁ Μωάμεθ συνέλαβε σάν ἰδέα περί τοῦ ἑνός καί ἀληθινοῦ Θεοῦ καί τήν διεκήρυξε. Παραθέτομεν τρία μόνο ἐνδεικτικά σημεῖα ἀπό τό ἄπειρο πλῆθος πού ὑπάρχει: Α. «Εἰ ἀγαπᾶτε τούς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καί γάρ οἱ ἁμαρτωλοί τούς ἀγαπῶντας αὐτούς ἀγαπῶσι καί ἐάν ἀγαθοποιῆτε τούς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καί γάρ οἱ ἁμαρτωλοί τό αὐτό ποιοῦσι, καί ἐάν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καί γάρ οἱ ἁμαρτωλοί ἁμαρτωλοῖς δανείζουσι ἵνα ἀπολάβωσι τά ἴσα, πλήν ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς ὑμῶν καί ἀγαθοποιεῖτε καί δανείζετε μηδέν ἀπελπίζοντες, καί ἔσται ὁ μισθός ὑμῶν πολύς, καί ἔσεσθε υἱοί ὕψιστου, ὅτι αὐτός χρηστός ἔστιν ἐπί τούς ἀχαρίστους καί πονηρούς. Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθώς καί ὁ πατήρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί». (Λουκ. 6,36) Β. «Οὐ περί τούτων δέ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλά καί περί τῶν πιστευόντων διά τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἕν ὦσιν, καθώς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοί κἀγώ ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ὦσιν, Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύση ὅτι σύ μέ ἀπέστειλας, κἀγώ τήν δόξαν ἥν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἕν καθώς ἡμεῖς ἕν ἐσμέν, ἐγώ ἐν αὐτοῖς καί σύ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσιν τετελειωμένοι εἰς ἕν, καί ἵνα γινώσκη ὁ κόσμος ὅτι σύ μέ ἀπέστειλας καί ἀγάπησας αὐτούς καθώς ἐμέ ἠγάπησας. Πάτερ, οὕς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμί ἐγώ κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τήν δόξαν τήν ἐμήν ἥν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς μέ πρό καταβολῆς κόσμου, πάτερ δίκαιε,

καί ὁ κόσμος σέ οὐκ ἔγνω, ἐγώ δέ σέ ἔγνων, καί οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ μέ ἀπέστειλας, καί ἐγνώρισα αὐτοῖς τό ὄνομά σου καί γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἥν ἠγαπησάς μέ ἐν αὐτοῖς ᾖ κἀγώ ἐν αὐτοῖς» (Ἰωαν. 17, 20-26) Γ. «Πλανᾶσθε μή εἰδότες τάς γραφάς μηδέ τήν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἐν γάρ τή ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι.» (Ματθ. 22,29-30) Ὁλόκληρο τό Εὐαγγέλιον ἀποκαλύπτει τήν πατρική σχέση τοῦ Θεοῦ μέ τόν ἄνθρωπο καί καλεῖ τόν ἄνθρωπο ὄχι νά ὑποταγῇ στόν Θεόν ἀλλά νά ἑνωθῇ μέ τήν θεία Του φύση καί νά γίνη Θεός καί ὁ ἄνθρωπος κατά χάριν. Τό κήρυγμα τοῦ Μεσσίου δέν ἀφοροῦσε ἀσφαλῶς μόνο τούς ἑβραίους ἀλλά ὅλο τό ἀνθρώπινον γένος κατά τόν λόγον Αὐτοῦ πρός τούς μαθητάς Του: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδάσκοντες αὐτοῖς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καί ἰδού ἐγώ μεθ' ἡμῶν εἰμί πᾶσας τάς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἕως τῆς συντελείας του αἰῶνος (Ματθ. 28, 19-20). Τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δέν ἦρθε νά καταργήση τόν Μωσαϊκόν Νόμον καί τούς Προφήτας ἀλλά νά τούς συμπληρώση καί εἶναι ἡ μόνη καί ἡ πλήρης γιά τόν Θεόν, τόν κόσμον καί τόν ἄνθρωπον ἀλήθεια ἡ ὁποία ἀπεδείχθη καί ἐσφραγίσθη ὄχι μέ τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ μόνον, ἀλλά μέ τό αἷμα καί τό μαρτύριον τους, διότι τά ἀληθινά παιδιά τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ οὐδέποτε ἐπεβλήθησαν μέ τήν βία καί τήν μάχαιρα καί τόν θάνατο τῶν ἄλλων, ἀλλά μέ τό θαῦμα καί τήν προσωπική τους θυσία. Τό ἀληθές κήρυγμα λοιπόν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Μεσσίου βεβαιοῦται μέ τήν μαρτυρία καί τό μαρτύριο ἐπί τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνες τῶν Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί 11.000.000 περίπου σφαγιασθέντων κατακρεουργηθέντων καί καέντων μαρτύρων καί Ἁγίων Της καί ἑπομένως ἐγείρεται κατόπιν ὅλων τῶν ἀνωτέρω τό ἀμείλικτο ἐρώτημα: Ποιός λέγει τήν ἀλήθειαν; Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Θεάνθρωπος, πού ἐγεννήθη στόν κόσμον αὐτόν ὑπερφυσικῶς, διά τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καί ὄχι κατά τήν φυσικήν όδόν τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἀποδεικνύεται καί διά τῆς παραθέσεως τῶν ἀνωτέρω σουρῶν ὅτι ἀποδέχεται καί διακηρύσσει πλήρως καί ὁ Μωάμεθ στό Κοράνιον του, καί τοῦ ὁποίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τό κήρυγμα ἀποτελεῖ συμπλήρωσιν καί ὁλοκλήρωσιν τῆς εἰς τούς Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γενομένης ὑπό τοῦ Θεοῦ Ἀποκαλύψεως, ὁ δέ Λόγος Του καί ἡ Ἀνάστασίς Του μᾶς δίδεται ἀψευδής διά τῶν μέ τόν θάνατο τους μαρτυρησάντων τήν Ἀλήθειαν ἤ ὁ λόγος καί οἱ πεποιθήσεις ἑνός κοινοῦ ἀνθρώπου τοῦ Ἄραβα ἐμπορου Μωάμεθ υἱοῦ τοῦ

Ἀμπνταλάχ καί τῆς Ἄμινα Μπίντ Οὐαχάμπ, πού ἔζησε ἑξακόσια χρόνια μετά τόν Ἰησοῦν Χριστόν καί πού γεννήθηκε ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται κατά φύσιν καί πού ἀνατρέπουν πλήρως καί οὐσιαστικῶς ὅλον τό περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ διά τῶν προφητῶν καί τοῦ ἐνσαρκωθέντος, σταυρωθέντος καί ἀναστάντος Υἱοῦ Του, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ὅταν ληφθῆ ἐπιπροσθέτως ὅτι ὁ Μωάμεθ ὑπ’ οὐδενός ἐπροφητεύθη διότι ὁ ἰσχυρισμός του στή σούρα τοῦ Κορανίου (Πολεμική παράταξη 61:6) «Ὁ δέ Ἰησοῦς Υἱός τῆς Μαριάμ εἶπε πρός τόν λαόν αὐτοῦ Ὦ υἱοί Ἰσραήλ ἐγώ εἰμί Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ πεμφθείς πρός ὑμᾶς ὅπως κυρώσω τήν πρό ἐμοῦ ἀποσταλεῖσαν Πεντάτευχον καί εὐαγγελίσωμαι ὑμῖν τήν ἔλευσιν ἑτέρου Ἀποστόλου μετ’ ἐμέ οὗ τό ὄνομα Ἀχμέτ» καθώς καί ἡ θέσις τῶν Μουσουλμάνων ἑρμηνευτῶν ὅτι δῆθεν στό Εὐαγγελικό ἐδάφιο Ἰω. 16, 7 «Ἐάν μή ἀπέλθω ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρός ὑμᾶς, ἐάν δέ πορευθῶ πέμψω αὐτόν πρός ὑμᾶς» ὑπῆρχε ἀρχικά ἡ λέξις περικλυτός καί ὄχι Παράκλητος ἡ ὁποία σημαίνει ἔνδοξος καί εἶναι συνώνυμος τῆς κορανικῆς λέξεως Ἀχμέτ εἶναι ἐντελῶς ἀνάξια ἀντικρούσεως διότι προσκρούουν στήν ἐπί ἕξι αἰῶνες μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς δῆθεν ἀποκαλύψεως τοῦ Κορανίου, χριστιανική πίστη, Οἰκουμενικές Συνόδους, θεολογία, συγγραφική δραστηριότητα, παγχριστιανική πεποίθηση καί ἐπιστήμη καί μάλιστα στήν κοινή λογική διότι εἶναι ἐντελῶς ἀδιανόητο νά ἀνέμενε ὁ Θεός ἕξι ὁλοκλήρους αἰῶνες ἀπό τήν ὑπερφυσική ἐνσάρκωση, δράση καί παρουσία τοῦ Μεσσίου καί ἀνάληψή του στούς οὐρανούς γιά νά ἀποστείλει τήν δῆθεν σφραγίδα πάντων τῶν προφητῶν δηλαδή τόν κοινόν ἄνθρωπον Μωάμεθ. Ἀντιθέτως ὁ ἀληθινός Παράκλητος, τό τρῖτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τό Πανάγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησε πενήντα μέρες μετά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί δέκα μετά τήν ἀνάληψη Του στούς μαθητάς καί Ἀποστόλους Του ἱδρύοντας τήν Ἐκκλησία Του πού εἶναι τό σῶμα Του μέ ἐκεῖνον κεφαλή, ἐνδυναμώνοντας τούς κρυβομένους καί τρομοκρατημένους μαθητάς τοῦ Χριστοῦ γιά νά κηρύξουν σέ ὅλο τόν κόσμο τό Εὐαγγέλιο τῆς υἱοθεσίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τό Θεό Πατέρα καί νά ἀδιαφορήσουν γιά τήν προσωπική τους τύχη καί γιά τά τρομακτικά βάσανα καί τελικά τόν μαρτυρικό καί ἐπώδυνο θάνατο, πού θά «κέρδιζαν» ἀπό ὅλη αὐτή τήν πνευματική προσπάθεια. Ὅταν ληφθῇ ἐπίσης ὑπ’ ὄψιν ὅτι ὁ Μωάμεθ κατά τά ἄνωτέρω ἐπέβαλε τήν θρησκεία του μέ τήν βία, τόν θάνατο καί τήν ἐξουσία καί τό κυριώτερον ἐάν ἦσαν ἀληθεῖς οἱ δῆθεν ἀποκαλύψεις πού ἐγένοντο σέ αὐτόν ἀπό τόν φερομένον σάν ἀρχάγγελον Γαβριήλ, θά ἔπρεπε ὁ Θεός νά εἶναι ἐντελῶς παράφρων,

ἐφ’ ὅσον ἄλλα ἐκήρυσε καί ἀπεκάλυπτε ἐπί αἰῶνες στό ἀνθρώπινον γένος καί ἑξακόσια χρόνια μετά τήν τελευταίαν του ἀποκάλυψιν «μετέβαλε γνώμην» καί ἄλλαξε ριζηδόν τήν περί τοῦ Ἑαυτοῦ του γνωστοποίηση. Ἐπειδή ὅμως αὐτό εἶναι βλασφημία καί ὕβρις κατά τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὅπως τό μεγαλειῶδες σύμπαν, «τό ἔργον τῶν χειρῶν Του» ἀποδεικνύει μέ τήν ὑπερμαθηματικήν ἀκρίβειαν τῶν δισεκατομμυρίων γαλαξιακῶν σχηματισμῶν εἶναι ἡ πανσοφία, εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια, εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἀγάπη, λογικῶς εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νά ἔχει συμβεί καί κατά λογική ἀκολουθία τό συμπέρασμα πού ἐξάγεται εὐχερῶς εἶναι, ὅτι ὁ κοινός ἄνθρωπος Μωάμεθ διεμόρφωσε ἑξακόσια χρόνια μετά τήν ὁλοκλήρωση τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, σκέψεως καί ἀντιλήψεως τό θρησκευτικό του σύστημα πού ἀποτελεῖ συμπίλημα ἀρχαίων ἀραβικῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν ἰουδαϊκῶν καί χριστιανικῶν ἀντιλήψεων καί τό χρησιμοποίησε γιά νά συνενώσει τίς Ἀραβικές φυλές τῆς ἐποχῆς του καί γιά νά δημιουργήσει τό θεοκρατικό, ἡγεμονικό του καθεστώς, κατακτῶντας τήν ἐξουσία καί δημιουργῶντας κράτος.

»Ὡς ἐκ τούτων ὁ Μουσουλμανισμός ἀποτελεῖ βαθυτάτη πλάνη καί ἡ θρησκευτική παραδοχή αὐτοῦ δέν ἀποτελεῖ ἀποκάλυψη τοῦ ζῶντος Θεοῦ ἀλλά ἀνθρωποπαθές κατασκεύασμα πού οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τήν ἀλήθεια τοῦ ἀποκαλυφθέντος στήν Παλαιά Διαθήκη Δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος κόσμου Ἑνός καί μοναδικοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ, στούς γενάρχες τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ καί ἐξαιρέτως στόν Προφήτη Μωϋσῆ καί κατά τήν Καινή Διαθήκη ἐνσαρκωθέντος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λόγου Αὐτοῦ, σέ ἐκπλήρωση τῶν ἀνά τούς αἰῶνας προφητειῶν γιά τήν σωτηρία τοῦ κόσμου. Τίς ἀνωτέρω θέσεις δέν τίς ὑποβάλλω μέ φονταμενταλιστική διάθεση ἐχθρότητος καί ἀντιπαραθέσεως ἀλλά ἐπειδή προκύπτουν εὐθέως ἀπό τό θεωρούμενο ἀπό τούς Μουσουλμάνους συνανθρώπους μας καί συμπολίτες μας Ἱερό βιβλίο πού ταυτοποιεῖ τό λόγο τοῦ Θεοῦ (Κοράνιο).»

ΠΗΓΗ: Ἱερά Μητρόπολις Πειραιῶς, Φυλλάδιο ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Διοδώρου Ράμμου, Ἀρχαιολόγου, Στῦλος Ὀρθοδοξίας Ἰούλιος Φ. 223/2020

Ἡ γοητεία τῆς πλάνης: «Ὁ Ἀλλάχ εἶναι θεός καί διάβολος μαζί, καλός καί κακός, εἶναι οἱ δύο θεοί τοῦ Γνωστικισμοῦ σέ ἕνα!»

«Ὅπως οἱ Πέρσες εἶχαν τόν Μάνη, έτσι καί οἱ Ἄραβες εἶχαν τόν δικό τους ψευδοπροφήτη καί ἱδρυτή θρησκείας, τόν Μωάμεθ (571-632). Ὁ Μωάμεθ ἦταν Ἄραβας ἔμπορος, πού ἰσχυριζόταν ὅτι τοῦ ἐμφανίστηκε ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ καί τοῦ ἀποκάλυψε τήν ἀλήθεια τοῦ θεοῦ (Ἀλλάχ στά ἀραβικά). Οὐσιαστικά ἐπανέλαβε ὅσα ἰσχυριζόταν ὁ Ἐλκεσαῖος καί ὁ Μάνης, πού ἐπίσης εἶχαν δεχτεῖ οὐράνιες ἐπισκέψεις καί ἀποκαλύψεις!

»Ἡ πιό πιθανή ἐξήγηση εἶναι ὅτι καί οἱ τρεῖς ἔπεσαν θύματα δαιμόνων, πού προφανῶς τούς ἐμφανίστηκαν σάν ἄγγελοι φωτός. Ὁ ὑπερήφανος ἄνθρωπος εὔκολα μπορεῖ νά πέσει σέ παγίδα τοῦ Ἑωσφόρου καί νά πλανηθεῖ, ἀπό μία ὑπερφυσική ἐμπειρία, πίσω ἀπό τήν ὁποῖα κρύβονται δαιμόνια.

»Κάτι τέτοιο συνέβη καί στόν Μωάμεθ καί ἀποφάσισε νά ἀφήσει τά καραβάνια καί τό ἐμπόριο καί νά γίνει κήρυκας μίας νέας θρησκείας, τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ Μωάμεθ συναναστρεφόταν μέ ἀρκετούς Γνωστικούς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀπό τούς ὁποίους γνώρισε τίς γνωστικές μυθικές παραδόσεις. Καθώς ἦταν βυθισμένος στήν πλάνη, θεωροῦσε ὡς σωστούς Χριστιανούς τούς Γνωστικούς καί τούς ἀληθινούς Χριστιανούς τούς θεωροῦσε πλανημένους!

»Ὡς ἐκ τούτου, ἡ γνώση του γιά τόν Ἰουδαϊσμό, τόν Χριστιανισμό καί τήν Ἁγία Γραφή ἦταν ἀλλοιωμένη. Στήν πραγματικότητα, δέν γνώρισε ποτέ τό ἀληθινό περιεχόμενο τής Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλά ἤξερε μόνο ὅσα τοῦ δίδαξαν οἱ Γνωστικοί. Γνωστικός, καί μάλιστα Ἐβιονίτης, φαίνεται ὅτι ἦταν ὁ Βαράκα (Waraqah ibn Nawfal), συγγενής τῆς πρώτης γυναίκας τοῦ Μωάμεθ, πού ἦταν κάτι σάν πνευματικός πατέρας γιά τόν Μωάμεθ.

»Καθώς οἱ Ἐβιονίτες ἀνῆκαν στούς μονοθεϊστές Γνωστικούς, ὁ Μωάμεθ ἀντίστοιχα υἱοθέτησε τόν αὐστηρό μονοθεϊσμό καί ὄχι τόν δυαλισμό τοῦ ὑπόλοιπου Γνωστικισμοῦ. Ἡ πρωτοτυπία τοῦ Μωάμεθ ἦταν ὅτι ἕνωσε τόν καλό μέ τόν κακό θεό, δηλαδή ἀπέδωσε στόν Ἀλλάχ στοιχεῖα τοῦ ἀληθινοῦ καλοῦ Θεοῦ (δίκαιος, παντοδύναμος, φιλεύσπλαχνος) καί τοῦ Διαβόλου (δίψα γιά αἱματοχυσίες).

»Ἀξίζει νά δοῦμε κάποιες ἀπό τίς ποικίλες ὁμοιότητες ἀνάμεσα στόν Γνωστικισμό καί τό Κοράνι, τό ἱερό βιβλίο τοῦ Ἰσλάμ, πού ἔγραψε ὁ Μωάμεθ. Βασική ἀντίληψη εἶναι ὅτι ὁ Ἀλλάχ στέλνει κατά καιρούς διάφορους προφῆτες στούς ἀνθρώπους, γιά νά τούς ἀποκαλύψει τήν ἀλήθεια. Ἀλλά, ἰδίως οἱ Ἑβραῖοι καί οἱ

Χριστιανοί, ἀλλοίωσαν καί διαστρέβλωσαν τήν ἀποκάλυψη τοῦ θεοῦ. Γι' αὐτό καί ὁ Ἀλλάχ ἔστειλε τόν Μωάμεθ, ὡς τελευταῖο καί κορυφαῖο προφήτη, γιά νά μεταδώσει ξανά τήν ἀλήθεια στούς ἀνθρώπους.

»Ὡς προφῆτες τοῦ Ἀλλάχ θεωρεῖ ἀρκετά βιβλικά πρόσωπα, ὅπως τόν Ἐνώχ (Idris), τόν Νώε (Nuh), τόν Ἰακώβ (Yaqub), τόν Ἰωσήφ (Yusuf), τόν Μωυσῆ (Musa), τόν Ἀβραάμ (Ibrahim), τόν Δαβίδ (Daud), τόν Σολομῶντα (Sulayman), τόν Ἰωάννη τόν Βαπτιστή (Yahua) καί τόν Ἰησοῦ (Isa).

»Ὁ Ἰησοῦς στό Κοράνι εἶναι ὁ ψεύτικος Ἰησοῦς τῶν Γνωστικῶν. Ἀπό τό γνωστικό εὐαγγέλιο τοῦ Θωμᾶ προῆλθε ὁ μῦθος ὅτι ὁ Ἰησοῦς, στήν παιδική του ἡλικία, ἔπλαθε πτηνά μέ πηλό, τά φυσοῦσε καί αὐτά ζωντάνευαν, κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται στό Κοράνι (Σούρα 3,49 καί 5,10).

»Μέ βάση τό Κοράνι (Σούρα 4,157) οἱ Ἑβραῖοι νόμιζαν ὅτι σταύρωσαν τόν Χριστό, ἀλλά στήν πραγματικότητα τήν ὥρα τῆς σταύρωσης ὁ ἀληθινός Χριστός ἔφυγε ἀπό τούς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι σταύρωσαν ἕναν ἄνθρωπο πού ἔμοιαζε μέ τόν Ἰησοῦ. Αὐτή ἡ μυθική παράδοση προέρχεται ἀπό τό γνωστικό κείμενο «Ἀποκάλυψη τοῦ Πέτρου».

»Ἀκόμη μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον ἔχει τό πῶς ἀντιλαμβάνεται τό Ἰσλάμ τόν Διάβολο (Iblis). Ὅπως εἴδαμε, ὁ Γνωστικισμός παλεύει νά πείσει τούς ἀνθρώπους ὅτι ὁ Σατανᾶς δέν εἶναι κακός ἤ, τουλάχιστον, δέν εἶναι τόσο κακός, ὅσο τόν παρουσιάζει ἡ Ἁγία Γραφή. Τό ἴδιο κάνει καί τό Κοράνι, πού ἀναφέρει ὅτι ὁ Διάβολος δέν εἶναι ὁ ἐχθρός τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μόνο τοῦ ἀνθρώπου (Σούρα 7) καί ὅτι τό ἁμάρτημα τοῦ Διαβόλου εἶναι ὅτι ἀρνήθηκε νά προσκυνήσει τόν Ἀδάμ. Αὐτό, ἀντίστοιχα, προέρχεται ἀπό τό γνωστικό εὐαγγέλιο τοῦ Βαρθολομαίου.

»Ἄλλα γνωστικά καί ἀπόκρυφα κείμενα πού ἐπηρέασαν τόν Μωάμεθ ἦταν τό βιβλίο τῶν Ἰωβηλαίων (Book of Jubilees) καί τά βιβλία τοῦ Ἐνώχ (Books of Enoch). Οἱ ἐρευνητές θεωροῦν ὅτι ὁ Μωάμεθ δέν εἶχε διαβάσει κανένα ἀπ' αὐτά τά βιβλία, ἀλλά τά γνώριζε ἀπό τίς προφορικές διηγήσεις τῶν γνωστικῶν φίλων του.

»Ὁ Μωάμεθ ἄρχισε νά κηρύττει τήν διδασκαλία του τό 610 μ.Χ., τήν ἐποχή πού μαινόταν ὁ φοβερός πόλεμος τῶν Περσῶν (Σασσανιδῶν) ἐνάντια στούς Ἕλληνες (Βυζαντινούς). Τό ἀρχικά εἰρηνικό του κήρυγμα ὄχι μόνο δέν βρῆκε ἀπήχηση στούς κατοίκους τῆς Μέκκας, ἀλλά προκάλεσε ἀντιδράσεις, γι' αὐτό βρῆκε καταφύγιο στήν Μεδίνα (Yathrib). Ἐκεῖ προσπάθησε νά κάνει

μουσουλμάνους τούς Ἑβραίους τῆς πόλης, ἀλλά καί αὐτοί ἀντέδρασαν.

»Τότε ὁ Μωάμεθ προχώρησε σέ μία πρωτοποριακή ἐνέργεια, πού κανένας ἱδρυτής θρησκείας δέν εἶχε κάνει ὡς τότε ἀποφάσισε νά χρησιμοποιήσει τόν πόλεμο, γιά νά ἀντιμετωπίσει τούς ἀντιπάλους του στήν Μέκκα. Μέ ἀλλεπάλληλες μάχες νίκησε καί τελικά ἔγινε ἐκτός ἀπό θρησκευτικός ἀρχηγός καί στρατιωτικός ἡγέτης τῶν ἀραβικῶν φυλῶν. Ἀπό τότε, ὁ πόλεμος ἔγινε τό βασικό μέσο, πού ἐξασφάλισε στούς μουσουλμάνους τήν ἐπιτυχία.

»Τό Ἰσλάμ θεωρητικά πρέπει νά διαδοθεῖ μέ εἰρηνικό τρόπο, μέ ἱεραποστολή. Ἀλλά ἐφόσον οἱ ἄνθρωποι τό ἀρνοῦνται, τότε οἱ μουσουλμάνοι πρέπει νά πολεμήσουν τούς ἀπίστους, ὥστε νά κυριαρχήσει ἡ πίστη τοῦ Ἀλλάχ σέ ὅλον τόν κόσμο. Ἐξαίρεση γίνεται στούς λαούς πού ὑποτάσσονται στούς μουσουλμάνους. Μποροῦν νά διατηρήσουν τήν πίστη τους, ἀρκεῖ νά γίνουν σκλάβοι τῶν μουσουλμάνων καί νά πληρώνουν βαρύτατους φόρους. Συνεπῶς, γιά τό Κοράνι δέν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἤ θά τό προσκυνήσουν οἱ ἄνθρωποι ἤ θά γίνουν δοῦλοι του.

»Ἀπό τήν μία τό Κοράνι ἀπαγορεύει τήν κλοπή, τήν ἀδικία πρός χῆρες καί ὀρφανά, ἐπιβάλλει ἐλεημοσύνη (ζακάτ). Ἀπό τήν ἄλλη ἐπιβάλλει τήν ἀνισότητα (ἀνάμεσα σέ μουσουλμάνους καί μη μουσουλμάνους), τήν καταπίεση τῆς γυναίκας, τήν πολυγαμία, τήν δουλεία. Ἐπίσης, σέ περίπτωση πού κάποιος μουσουλμάνος ἀλλάξει θρησκεία, πρέπει οἱ ἴδιοι οἱ συγγενεῖς του νά τόν σκοτώσουν! Ὁ Ἀλλάχ εἶναι θεός καί διάβολος μαζί, καλός καί κακός, εἶναι οἱ δύο θεοί τοῦ Γνωστικισμοῦ σέ ἕνα!

»Ὁ Μωάμεθ, μέ τήν σειρά του, ἦταν ἕνας ἐντελῶς ἀντιφατικός ἄνθρωπος. Ἀπό τήν μία ἐμφανίζεται ὡς ἀσκητικός, λιτοδίαιτος, πρᾶος καί μεγαλόψυχος, ἀπό τήν ἄλλη καθιερώνει τή βία καί τίς αἱματοχυσίες (γιά νά ἐξαπλωθεῖ ἡ θρησκεία του) ἤ νυμφεύεται συνολικά 13 γυναίκες, μέ τελευταία ἕνα κοριτσάκι 9 ἐτῶν, τήν Ἀϊσά (Aisha), ἐνῶ ὁ Μωάμεθ ἦταν 53!

»Μέσα στό Κοράνι καί τό Ἰσλάμ κρύβονται καί ἐπιρροές ἀπό τόν ἑρμητισμό. Ἡ ἑρμητική ἀντίληψη τῶν ἑπτά οὐρανῶν υἱοθετήθηκε ἐπίσημα ἀπό τόν Μωάμεθ, ὅπως φαίνεται κυρίως στό μυθικό νυκτερινό ταξίδι του πρός τήν Ἱερουσαλήμ καί ἔπειτα πρός τόν Ἀλλάχ (Isra and Miraj). Ἐπιπλέον, ὁ Idris τοῦ Κορανίου εἶναι ἕνας συνδυασμός τοῦ βιβλικοῦ Ἐνώχ καί τοῦ Τρισμέγιστου Ἑρμῆ.

»Μέσα στό Ἰσλάμ ὑπάρχει καί ἡ πίστη στήν μαγεία (sihr στά ἀραβικά). Χαρακτηριστική περίπτωση εἶναι ἡ πίστη στά τζίνι (Djinn ἤ Jinn), δηλαδή σέ πνεύματα μέ μαγικές δυνάμεις.

Διηγοῦνται γιά τόν Σολομῶντα ὅτι εἶχε λάβει ἀπό τόν ἀρχάγγελο Μιχαήλ ἕνα μαγικό δακτυλίδι, μέ τό ὁποῖο μποροῦσε νά ὑποτάσσει τά τζίνι καί μάλιστα ὑποχρέωσε τά τζίνι νά ἐργαστοῦν, γιά νά κτίσουν τόν ναό τῶν Ἱεροσολύμων.

»Ὁλοκληρώνοντας τήν ἀναφορά στό Ἰσλάμ, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Μάνης, ἀλλά καί ἄλλοι Γνωστικοί, μέ τόν προσηλυτισμό καί τά κηρύγματά τους πέτυχαν νά ἀποκτήσουν πολύ περισσότερους πιστούς, ἀπό ὅσους κέρδισε τό ἀρχικά εἰρηνικό κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ. Ἀλλά, δυστυχῶς γιά ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα, ὁ Μωάμεθ ἐπέλεξε νά χρησιμοποιήσει τό ξῖφος, ὅταν εἶδε ὅτι ὁ λόγος του δέν ἔχει τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα.

»Ἀνάμεσα σέ ὅλους τούς γνωστικούς ἀρχηγούς, ὁ Μωάμεθ δικαιωματικά κατέχει τήν κορυφαία θέση. Ὅλες οἱ ἄλλες γνωστικές θρησκευτικές ὁμάδες τοῦ παρελθόντος ἔσβησαν ἤ ἐπιβιώνουν, ἔχοντας λιγοστούς ὀπαδούς. Ἐνῶ ἡ γνωστική θρησκεία τοῦ Μωάμεθ κυριαρχεῖ μέχρι σήμερα, ἀριθμῶντας ἑκατομμύρια ὀπαδούς, πού λατρεύουν τόν Ἀλλάχ, τόν θεό τοῦ Γνωστικισμοῦ, δηλαδή τόν μεταμφιεσμένο Ἑωσφόρο.»

ΚΟΜΦΟΥΚΙΣΜΟΣ (ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ)

«Ὁ ὅρος «Κομφουκισμός», ἀπό τό ἐκλατινισμένο ὄνομα «Confucius», ἀποτελεῖ ἐφεύρεση τῆς Δύσης, συγκεκριμένα, προέρχεται ἀπό τούς Ἰησουίτες τοῦ 17^{ου} αἰῶνα. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι αὐτοί οἱ ἱεραπόστολοι ἀπό τή Δύση ἀναγνώρισαν τόν θρησκευτικό χαρακτήρα τοῦ Κομφουκισμοῦ, ἔστω κι ἄν δέ συμφωνοῦσαν μέ τίς παραδόσεις καί τά τελετουργικό του.

»Ὁ κινεζικός ὅρος γιά τόν Κομφουκισμό, δηλαδή τό Τζόν (μελετητές, λόγιοι - μέ τήν είδική σημασία πού εἶχε κατά τή δυναστεία τῶν Τάνγκ), ὑποδηλώνει τόν εὐρύτερο χαρακτήρα του ὡς θεωρητικῆς παράδοσης. Γενικά, θεωρεῖται φιλοσοφία (rata), ἄν καί χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ὅροι ὅπως Τζού- τσιάο, Κούνγκ-τσιάο (Κούνγκ ἦταν τό ἐπώνυμο τοῦ Κομφούκιου) ἤ Λί-τσιάο (τό Λί ἀναφέρεται στά τελετουργικά τοῦ Κομφουκισμοῦ). Ὅλοι αὐτοί οἱ ὅροι ἀναφέρονται σέ λατρευτικές, τελετουργικές καί θυσιαστικές ὄψεις, οἱ ὁποῖοι οὕτως ἤ ἄλλως ἀνήκουν στή σφαῖρα τῆς θρησκείας, ὅπως δηλώνει ἄλλωστε καί ὁ ὅρος τσιάο.

»Ὁ Κομφουκισμός εἶναι πιό γνωστός γιά τήν ἠθική του φιλοσοφία, ἐκφραστές τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Κομφούκιος (551-479 π.Χ.), ὁ Μέγκιος (371-περ. 289 π.Χ.) καί ὁ Σύντζου (περ. 298-238

π,Χ.). Στηρίζεται σαφῶς στή θρησκεία - τή βαθιά πίστη πρός τόν Οὐρανό- Θεό. Ἀκόμη καί ὁ μεγάλος ὀρθολογιστής Σύντζου βλέπει τήν κοινωνία νά θεμελιώνεται στίς βαθυστόχαστες συλλήψεις τοῦ σοφοῦ πνεύματος. Ἀπό τήν ἄλλη, ἐνῶ ὁ Κομφουκισμός εἶναι πολύ λίγο γνωστός γιά τό μυστικισμό του, τό ἔργο τοῦ Μέγκιου, καθώς καί διάφορα ἀλλα ἔργα, δέν μποροῦν νά κατανοηθοῦν παρά μόνο ὑπό τό πρίσμα τοῦ μυστικισμοῦ.

»Τό Τσούνγκ Γιούνγκ, ἕνα ἀπό τά «Τέσσερα Βιβλία», τό ὁποῖο ἔγινε ἡ βάση γιά τήν κομφουκιστική αὐτοκαλλιέργεια στούς Σούνγκ τοῦ νότου (1126-1279 μ.Χ.), δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι ὁ σοφός, ἐπειδή ἔχει πραγματώσει τήν ἀληθινή ὁλοκλήρωση (τσένγκ), γίνεται ἕνα μέ τόν Οὐρανό καί τή Γῆ. Συνεπῶς, ἡ ἠθική μεταφυσική τοῦ Κομφουκισμοῦ ἀπλώνεται μέσα στή θρησκευτική ἀναζήτηση τῆς ἑνότητας μέ τό θεμέλιο τοῦ εἶναι.

»Πέρα ἀπό αὐτό, ὁ Κομφουκισμός ἀποδίδει τεράστια σημασία στήν ἠθική ἀπό τήν ὁποία πρέπει νά διαπνέονται οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις, ἐντοπίζοντας καί θεμελιώνοντας αὐτή τήν ἠθική στή θεία ὑπερβατικότητα. Τό τέλειο παράδειγμα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κομφούκιος, ὁ ὁποῖος ἔχει μείνει στήν Ἱστορία κυρίως ὡς μεγάλος διδάσκαλος. Βάση τῆς διδασκαλίας του ἦταν ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀνθρωπιᾶς, πού συνοψίζονται στόν ὅρο γιέν.

»Ὅπως ἀκριβῶς ἡ συμπόνια εἶναι ἡ ἀνώτερη ἀρετή στό Βουδδισμό καί ἡ ἀγάπη στό Χριστιανισμό, τό γιέν ἀποτελεῖ τόν ὕψιστο στόχο τῆς συμπεριφορᾶς καί αὐτομεταμόρφωσης τοῦ κομφουκιστή. Καί ἐνῶ οἱ περισσότερες ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ Κομφούκιου τονίζουν τήν ἠθική διάσταση τῆς ἀνθρωπότητας, κατέστησε σαφές ὅτι ἡ ὑπακοή καί ἡ πίστη στόν Οὐρανό-θεό ἦταν αὐτή πού τόν προστάτεψε καί τοῦ ἔδωσε τό μήνυμα πού κήρυξε: «Ὁ Οὐρανός εἶναι ὁ δημιουργός τῆς ἀρετῆς πού ὑπάρχει μέσα μου».

»Ὁ Κομφούκιος στέκει ὡς ἕνας προφήτης πού προσφέρει μία ἠθική διδασκαλία, ἡ ὁποία θεμελιώνεται στή θρησκευτική συνείδηση. Ὁ Μέγκιος δίνει τήν ἐντύπωση τοῦ μυστικιστή διδασκάλου- θαυμάζει τή σοφία καί πιστεύει στήν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου καί στήν ἀγαθή φύση του. «Μέσα μου βρίσκονται ὅλα τά πράγματα. Ὅταν στοχάζομαι τόν ἑαυτό μου μέ πᾶσα εἰλικρίνεια, ἡ χαρά μου εἶναι ἀπεριόριστη». Αὐτό πού στόν Κομφούκιο ἦταν ἐμμέσως ἕνα θρησκευτικό μήνυμα γίνεται σαφῶς τέτοιο στόν Μέγκιο. Γιά παράδειγμα, ὁ Κομφούκιος δέν ἀσχολήθηκε μέ τή σχέση ἀνάμεσα στήν ἀνθρώπινη φύση καί τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ. Ἀντίθετα, ὅλο τό σύστημα σκέψης τοῦ Μέγκιου στρέφεται γύρω ἀπό αὐτές τίς δύο ἔννοιες. Ἐπιχείρησε νά δείξει πῶς ἡ Ὁδός τοῦ

Οὐρανοῦ, ἡ θεία δύναμη τοῦ σύμπαντος, ἔγινε ἀνθρώπινη φύση. Αἰσθανόταν πῶς ἐάν καλλιεργοῦσε κανείς τήν ἀνθρώπινη φύση μέ τόν σωστό τρόπο, τότε ἀκόμη κι ἕνας ἁπλός ἄνθρωπος μποροῦσε νά γίνει σοφός.

»Τά Κλασσικά Κομφουκιστικά ἔργα (ὑπάρχουν δεκατρία τέτοια κείμενα) ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας πού συνίσταται στή συναισθηματική ἁρμονία καί τήν ψυχική ἰσορροπία- μιλῶντας γιά ἁρμονία δέν ἐννοοῦν τήν ἀπουσία τῶν παθῶν. Ἡ «Θεωρία περί τοῦ Μέσου» (Τσούνγκ Γιούνγκ), ἕνα ἀπό τά «Τέσσερα Βιβλία», κάνει διάκριση ἀνάμεσα στίς δύο καταστάσεις τῆς θεμελιώδους νόησης, τήν κατάσταση «πρό τῆς ἀνάδευσης» (πρίν ἀπό τήν ἐμφάνιση τῶν συναισθημάτων) καί τήν κατάσταση «μετά τήν ἀνάδευση» (μετά τήν ἐπαφή μέ τά πράγματα καί τά γεγονότα τοῦ κόσμου). Τό νόημα πού ἐκφράζεται καλύτερα μέ τήν ἔννοια τῆς ἀληθινῆς ὁλοκλήρωσης (τσένγκ) ἔγκειται στήν ἁρμονία τῶν συναισθημάτων πού ἔχουν προκύψει, ἀλλά μοιάζει μέ τήν ἰσορροπία τῆς κατάστασης «πρό τῆς ἀνάδευσης».

»Τό Τσούνγκ Γιούνγκ, ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτή ἡ ἁρμονία φέρνει τόν ἄνθρωπο σέ ἐπαφή μέ τίς κοσμικές διαδικασίες τῆς ζωῆς καί τῆς δημιουργικότητας. «Ἐάν μποροῦν νά βοηθήσουν στή διαδικασία μεταμόρφωσης καί καλλιέργειας τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς, τότε μποροῦν νά σχηματίσουν τριάδα μέ τόν Οὐρανό καί τή Γῆ».

»Ὁ τρῖτος ἀπό τούς θεμελιωτές τοῦ Κομφουκισμοῦ, ὁ Σύν-τζου, εἶναι περισσότερο γνωστός γιά τή διδασκαλία του περί τελετουργικῆς πράξης (λί) ἐάν ὁ Κομφούκιος ἀρχίζει τόν Κομφουκισμό μέ τή δραματική, σχεδόν προφητική, ἀπαίτηση νά ζήσουμε τή ζωή τοῦ γιέν ἤ τῆς τέλειας ἀνθρωπότητας, καί ἐάν ὁ Μέγκιος ἀναπτύσσει τήν ἔννοια τοῦ γιέλ γιά νά δείξει ὅτι πρόκειται γιά μία ζωή ἐξυψωμένης διϋποκειμενικότητας καί ἐνορατικότητας ὡς πρός τήν ἀπεριόριστη χαρά πού βιώνει ὁ φωτισμένος σοφός, ὁ Σύντζου εἶναι ἐκεῖνος πού μᾶς παρέχει τήν πρακτική πλευρά τῆς κομφουκιστικῆς θρησκείας.

»Ἡ δική τοῦ εὐφυΐα εἶναι αὐτή πού καταδεικνύει τή δύναμη τῆς ὀρθῆς τελετουργικῆς πράξης, ἡ ὁποία χρειάζεται γιά νά μεταμορφώσει τήν ἀνθρώπινη καρδιά -πού οὕτως ἤ ἄλλως ἔχει τήν τάση νά σφάλλει- σέ νόηση τοῦ σοφοῦ. Μέ αὐτό ὁ Σύντζου προσφέρει ἕνα μοντέλο καθημερινῆς ζωῆς πού ὑποστηρίζει τούς θρησκευτικούς καί ἠθικούς θεσμούς τοῦ Κομφούκιου καί τοῦ Μέγκιου. Δίχως τελετουργική ζωή -τή λειτουργική πράξη τῆς καθημερινῆς ζωῆς πού προσφέρει τό μέτρο τῆς εὐπρέπειας στήν

ἀνθρώπινη συμπεριφορά- οἱ ἀνώτατες συλλήψεις τοῦ Κομφούκιου καί τοῦ Μέγκιου θά ἦταν ἀδύνατον νά βιωθοῦν.

»Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, τό νόημα τῆς λέξης «Οὐρανός» γίνεται ἀμφίσημο μετατοπίζεται ἀπό τήν πρώιμη ἀναφορά σέ μία ὕψιστη θεότητα (στά Ἀνάλεκτα τοῦ Κομφούκιου) σ' ἕνα συνδυασμό αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς μέ τήν ἠθική ἐνέργεια (Μέγκιος) καί, στή συνέχεια, μέ τό ἴδιο τό σύμπαν (Σύντζου).»

Νεο-Κομφουκισμός

»Ὁ κομφουκιστικός μυστικισμός, εἰδικά στή δεύτερη μεγάλη φάση του τό Νεο-Κομφουκισμό, κλίνει ὅλο καί περισσότερο πρός τόν πανθεϊσμό. Αὐτό ἐξάγεται μέ βάση τόν μεταγενέστερο φιλόσοφο, τόν Τσάνγκ Τσάι (1020-1077). Ἐν προκειμένῳ φαίνεται πως ἡ κομφουκιστική θρησκεία καί ὁ μυστικισμός ἔχουν ἐπηρεαστεῖ ἀπό τόν Ταοϊσμό καί τό Βουδδισμό. Ἐντούτοις, ὁ Τσάνγκ Τσάι ἐμφανίζει ἀκόμη ἕνα βαθύτατα κομφουκιστικό χαρακτήρα στίς μυστικιστικές του ἐνοράσεις ὅσον ἀφορᾷ στήν ἑνότητα τοῦ κόσμου - κι αὐτό διότι ἐκφράζει αὐτή τήν ἑνότητα μέ τήν εἰκόνα μιᾶς τέλειας οἰκογένειας. Πιό συγκεκριμένα, στίς ἐνοράσεις του ὅλος ὁ κόσμος σχετίζεται μέ τόν ἴδιο, σάν νά εἶναι ἡ οἰκογένειά του- ἔτσι βεβαιώνεται ἐκ νέου τό στοιχεῖο τοῦ διϋποκειμενικοῦ ἐνδιαφέροντος τό ὁποῖο τόνισαν ὁ Κομφούκιος καί ὁ Μέγκιος.

Οἱ δύο δρόμοι

»Τήν περίοδο τῆς πρώτης μεγάλης ἄνθησης τοῦ Κομφουκισμοῦ ἐμφανίστηκαν τόσο διαφορετικοί στοχαστές, ὅπως ὁ Μέγκιος καί ὁ Σύντζου. Ὁ Νεο-Κομφουκισμός ἔδωσε τόν Τσού Σί (1130-1200) καί τόν Βάνγκ Γιάνγκ-μίνγκ (1472-1529). Καί οἱ δύο ξεκίνησαν μέ τήν ἐπιθυμία νά μεταρρυθμίσουν τόν Κομφουκισμό τῆς ἐποχῆς τους καί στή συνέχεια ἐπεδίωξαν νά προσφέρουν πρακτική καθοδήγηση ὅσον ἀφορᾶ στήν τελείωση τοῦ νοῦ. Οἱ Σχολές τούς ὀνομάστηκαν «ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχῆς» (λι-συέ) καί «ἡ διδασκαλία τοῦ νοῦ» (σιν-συέ), ἀντιστοίχως. Στήν πραγματικότητα, καί οἱ δυό ἐνδιαφέρονταν πρωτίστως γιά τήν ἐπίτευξη τῆς σοφίας. Ἡ μεγάλη διαμάχη μεταξύ τους ἐπικεντρωνόταν στόν τρόπο πού θά ἐπιτευχθεῖ αὐτή ἡ διαδικασία.

»Ὁ Τσού Σί πίστευε ὅτι πρέπει νά περάσουμέ ἀπό μία μακρά καί ἐπίπονη διαδικασία αὐτοκαλλιέργειας καί ἠθικῆς δραστηριότητας γιά νά μπορέσουμε νά πετύχουμε τό γιέν. Τόνισε τή μέθοδο τῆς «ἐξέτασης τῶν πραγμάτων» (κό-βού) ὡς τό καλύτερο μέσο γιά τήν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου. Πρόκειται, ὅμως, γιά κάτι περισσότερο ἀπό ἐπιστημονικό ἐνδιαφέρον γιά τήν ὑλική διάσταση τοῦ κόσμου. Σήμαινε τήν ἐξέταση ὅλων τῶν ἠθικῶν καί πνευματικῶν καταστάσεων τοῦ νοῦ, τήν προσπάθεια νά γνωρίσει κανείς τόν ἑαυτό του, ἔτσι ὥστε νά τελειοποιήσει τήν ἀρχική φύση, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀγαθή.

»Ὁ Τσού Σί ἐξέφρασε τόν πνευματικό του στόχο μέ τόν ἑξῆς τρόπο:

»Ὁ νοῦς τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς, ὁ ὁποῖος γεννᾶ ὅλα τά πράγματα, εἶναι τό ἀνθρώπινο (γιέν). Ὁ ἄνθρωπος, ἔχοντας προικιστεῖ μέ ὕλη καί ἐνέργεια, λαμβάνει αὐτόν τό νοῦ τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς, καί κατ' ἐπέκταση τή ζωή του. Συνεπῶς, ἡ τρυφερότητα τῆς καρδιᾶς καί ἡ ἀνθρωπιά εἶναι κομμάτια τῆς ἴδιας τῆς οὐσίας τῆς ζωῆς του.

»Ὁ Βάνγκ Γιάνγκ-μίνγκ συμφωνοῦσε ὅσον ἀφορᾶ στόν στόχο τῆς σοφίας, ἀλλά ἀπέρριπτε τήν προοδευτική προσέγγιση τοῦ Τσού Σί. Γιά τόν Βάνγκ μονάχα ἡ «ἐμπειρία τοῦ φωτισμοῦ» τῆς ἀπόλυτης ἑνότητας τοῦ νοῦ μέ τό νοῦ τοῦ Τάο (ἤ Ντάο) ἦταν ἀρκετή γιά τήν ἀπόκτηση τῆς σοφίας. Ὅλες οἱ ἄλλες μέθοδοι, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀπόπειρας τοῦ Τσού Σί γιά προοδευτική αὐτοκαλλιέργεια, ἦταν χάσιμο χρόνου, ἐάν δέν προκαλοῦσαν τήν ἐν λόγω πραγμάτωση τῆς ἐμπειρίας τοῦ φωτισμοῦ, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Βάνγκ δοκίμασε μία τέτοια ἐμπειρία, ἔγραψε τά ἑξῆς:

»Ἡ ἴδια μου ἡ φύση εἶναι ἀσφαλῶς ἀρκετή γιά τήν ἐπίτευξη τῆς σοφίας. Ἔκανα, λοιπόν, λάθος πού ἀναζητοῦσα τήν ἀρχή σέ ἐξωτερικά πράγματα καί σέ ὑποθέσεις ἔξω ἀπό μένα.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 396, ἑπ.)

Ταοϊσμός

«Ἡ ταοϊστική θρησκεία εἶναι ἀπό πολλές ἀπόψεις τό ἀντίθετο τοῦ Κομφουκισμοῦ. Ὁ Κομφουκισμός ἐπιζητεῖ νά τελειοποιήσει

τούς ἀνθρώπους ἐντός τοῦ κόσμου, ἕνας στόχος πού ἀντιμετωπίζει τό κοσμικό ὡς ἱερό. Ὁ Ταοϊσμός προτιμᾶ νά στραφεῖ μακριά ἀπό τήν κοινωνία, νά προσηλωθεῖ στή φύση, ἀναζητῶντας τήν πληρότητα στό αὐθόρμητο καί «ὑπερ-ἠθικό». Τό Τάο, ἕνα εἶδος μεταφυσικοῦ ἀπολύτου, φαίνεται πῶς ὑπῆρξε ἡ φιλοσοφική μεταμόρφωση ἑνός προγενέστερου προσωπικοῦ Θεοῦ. Ὁ δρόμος πού αὐτό διδάσκει ὁδηγεῖ σέ μία ἕνωση μέ τό ἴδιο - πρόκειται, δηλαδή, γιά μία ὁδό παθητικῆς ἀποδοχῆς καί μυστικιστικῆς θεωρίας. Τέτοια εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν μεγάλων τάοϊστῶν στοχαστῶν, τοῦ Λάο-τσέ καί τοῦ Τσουάνγκ- τζού. Ἐλάχιστα εἶναι αὐτά πού γνωρίζουμε γιά τή ζωή τους. Ἐάν καί ἐφόσον βέβαια ὑπῆρξαν ποτέ, ἀλλά αὐτό φαίνεται πῶς ταιριάζει σέ ἀνθρώπους πού φέρεται ὅτι ἐπέλεξαν μία ζωή στήν ἀφάνεια καί δίδαξαν τήν ὁδό τῆς σιωπῆς.

»Ὁ Ταοϊσμός δέν εἶναι ἁπλῶς παθητικός στοχασμός. Τά κείμενα τοῦ Λάο-τσέ καί τοῦ Τσουάνγκ-τζού -ἔτσι ὀνομάζεται καί τό βιβλίο τοῦ δασκάλου Τσουάνγκ- βρῆκαν γόνιμο ἔδαφος σέ μία μεταγενέστερη γενιά θρησκευτικά προσανατολισμένων στοχαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκαν νά ὑπερβοῦν τά ὅρια τῶν περιορισμένων συνθηκῶν τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Φιλοδοξία τους ἦταν νά «κλέψουν τό μυστικό τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς», νά ἀποσπάσουν ἀπό μέσα του τό μυστήριο τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ἔτσι ὥστε νά ἐκπληρώσουν τήν ἐπιθυμία τους γιά ἀθανασία.

»Στόχος τοῦ κομφουκιστή ἦταν νά γίνει σοφός, ὑπηρέτης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Στόχος τοῦ ταοϊστή ἦταν νά γίνει ἀθάνατος (σιέν). Ἀναβίωσαν, λοιπόν, τήν πίστη σέ προσωπικές θεότητες, ἀσκῶντας τελετουργικά προσευχῆς καί ἐξιλασμοῦ. Καλλιέργησαν τήν τέχνη τῆς ἀλχημείας -τῆς ἐξωτερικῆς ἀλχημείας πού «ἐσωτερίκευε» τό χρυσό χάπι τῆς ἀθανασίας- τήν ὁποία καί ἀναζήτησαν μέσω τῆς γιόγκα καί τοῦ διαλογισμοῦ. Ἐπίσης, εἶδαν τή σεξουαλική ὑγεία, ὡς ἄλλο ἕνα μέσο γιά παράταση τῆς ζωῆς.

»Αὐτός ὁ νέος τύπος Ταοϊσμοῦ ἀποκαλεῖται «ταοϊστική θρησκεία», κι αὐτό γιά νά διαχωριστεῖ ἀπό τήν κλασσική φιλοσοφία τοῦ Λάο-τσε καί τοῦ Τσουάνγκ-τζού καί τήν ἐκ μέρους τους ἀποδοχή τόσο τῆς ζωῆς ὅσον καί τοῦ θανάτου. Αὐτή, λοιπόν, ἡ ταοϊστική θρησκεία ἀνέπτυξε τή δική της μυστικιστική παράδοση, ἡ ὁποία ἐμπλουτίστηκε μέ ἱστορίες γιά θαυματουργά φάρμακα καί θαυματοποιούς ἀθανάτους, αἰωρήσεις καί σωματικές ἀναλήψεις στόν οὐρανό. Βασιζόμενοι στά πρώϊμα κείμενα τοῦ Λάο-τσέ, τοῦ Τσουάνγκ-τζού, τοῦ Χουάι-νάν-τζού καί τοῦ Λιέ-τζού- οἱ

θρησκευτικοί στοχαστές τοῦ Ταοϊσμοῦ δημιούργησαν μία σειρά ἀπό θρησκευτικούς θεσμούς μακρᾶς διάρκειας.

»Ὁρισμένες ἀπό αὐτές τίς ὁμάδες ταοϊστῶν ὑπάρχουν μέχρι καί σήμερα καί οἱ καταβολές τους ἀνιχνεύονται στά ταοϊστικά κινήματα πού ἐμφανίστηκαν στό τέλος τοῦ 2ου αἰῶνα μ.Χ. Με τίς ἐσωτεριστικές -καί ὄχι μόνο- διδασκαλίες τους, τή διαδοχή τῶν ὀρθόδοξων διδασκάλων τους καί τίς κοινωνικές τους ὀργανώσεις, μοιάζουν ἀρκετά μέ τίς ἄλλες μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητας. Πάντως, ἡ κύρια ἀρχή πού διατρέχει τόν Ταοϊσμό εἶναι τό κινεζικό χρῶμα: ἐπιζητοῦν τήν ἑνότητα μέ τό Τάο, τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά ὀνομαστεῖ.

»Πῶς μπορεῖ νά διαχωριστεῖ ὁ Ταοϊσμός ἀπό τή μεγάλη συγγενή θρησκεία τοῦ Κομφουκισμοῦ; Ἕνας ἀπό τούς κύριους στόχους ὅλων τῶν σχολῶν τοῦ Ταοϊσμοῦ ἦταν ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐλευθερίας. Γιά ὁρισμένους ἐπρόκειτο γιά ἐλευθερία ἀπό τά πολιτικά καί κοινωνικά δεσμά τοῦ ἀναδυόμενου κομφουκιστικοῦ κράτους. Γιά ἄλλους ἐπρόκειτο γιά τήν ἀκόμη πιό βαθιά καί οὐσιαστική ἀναζήτηση τῆς ἀθανασίας. Γιά κάποιους ἄλλους, πάλι, ἐπρόκειτο γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἑνότητας μέ τό ἴδιο τό Τάο. Αὐτό τό Τάο ἦταν τό σύνολο ὅλων τῶν πραγμάτων πού ὑπάρχουν καί ἀλλάζουν, μία καί ἡ ἴδια ἡ ἀλλαγή ἀποτελοῦσε πολύ σημαντικό κομμάτι τῆς ταοϊστικῆς ἀντιμετώπισης τῆς πραγματικότητας. Ὅπως μᾶς λέει ὁ Τσουάνγκ-τζού, τό Τάο εἶναι «πλῆρες, περικλείει τά πάντα, εἶναι τό ὅλο: αὐτά εἶναι διαφορετικά ὀνόματα γιά τή μία πραγματικότητα πού δηλώνει τό Ἕνα».

»Αὐτό τό Ἕνα, ἡ ὁλότητα τοῦ Τάο, ἔδρασε ὡς ἀπελευθερωτική ἰδέα στούς ταοϊστές. Μέσα στήν ἀσταμάτητη ροή τοῦ Τάο, αὐτοί βρῆκαν τή δύναμη νά ζήσουν τή ζωή τους μέ ἕναν αὐθόρμητο τρόπο. Πιθανότατα ἡ πιό διάσημη δήλωση περί τῆς ἐλευθερίας τοῦ ταοϊστή ἀθανάτου εἶναι ἐκείνη τοῦ Λάο-τσε ὅταν δηλώνει: «Οἱ τρόποι τῶν ἀνθρώπων προσδιορίζονται ἀπό ἐκείνους τοῦ Οὐρανοῦ, οἱ τρόποι τοῦ Οὐρανοῦ ἀπό ἐκείνους τοῦ Τάο, ἐνῶ τό Τάο ὑπάρχει ἀπό μόνο του». Ἑπομένως, τό Τάο εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ σύμπαντος καί ἀποτελεῖ παράλληλα ἕνα πρότυπο γιά τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά, πού συχνά ὀνομάζεται «δράση χωρίς προσπάθεια» (βού-βέι).

»Ὅλα τά πράγματα ἀλλάζουν καί μεταβάλλονται, Δίχως μία στιγμή νά σταματοῦν, περιστρεφόμενα, στροβιλιζόμενα καί φευγαλέα.

»Ἀπομακρυνόμενα καί γυρίζοντας πίσω, ὅπως οἱ μεταλλάξεις τοῦ τζίτζικα. Βαθιές, λεπτές καί ἀπεριόριστες. Ποιός μπορεῖ νά σταματήσει περιγράφοντάς το;

Ἡ Κουκουβάγια

»Ἡ ταοϊστική φαντασία ἦταν ἐντελῶς ἀπελευθερωμένη ἀπό τούς περιορισμούς τοῦ κομφουκιστικοῦ πρωτοκόλλου καί τῆς εὐαισθησίας πού τό χαρακτήριζε. Στόν κινεζικό λαό πρόσφεραν ἕναν κῆπο μαγικό, καί κάποιοι τόν πῆραν πάρα πολύ στά σοβαρά. Κάποιοι ἄλλοι θεώρησαν πῶς κι αὐτό ἦταν ἁπλῶς ἄλλη μία ψευδαίσθηση τοῦ μεταβαλλόμενου Τάο. Γιά παράδειγμα, στό τέλος μιᾶς ἀναφορᾶς σ' ἕνα μαγικό ταξίδι πού ἀποδίδεται στό βασιλιά Μί τῆς δυναστείας Τσού, ὁ μάγος, πού ἦταν ὁ καθοδηγητής του σ' αὐτό τό ταξίδι, δηλώνει τά ἑξῆς ἐπεξηγηματικά:

»Μεγαλειότατε, αἰσθάνεστε ἄνετα μέ τό μόνιμο καί εἶστε ἐπιφυλακτικός ἀπέναντι στό ξαφνικό καί τό προσωρινό. Μπορεῖ, ὅμως, κανείς νά μετράει πάντοτε πόσο καί μέ ποιά ταχύτητα μία σκηνή θά μετατραπεῖ ἀργότερα σέ κάτι ἄλλο;

»Ἡ, ὅπως τό θέτει ἡ ἑπόμενη ἱστορία ἀπό τό Λιέ-τζού:

»Ἡ ἀνάσα ὅλων αὐτῶν πού ζοῦν καί ἡ ἐμφάνιση ὅλων αὐτῶν πού ἔχουν μορφή εἶναι ψευδαίσθηση.

»Σέ ἀντίθεση, ὅμως, μέ τά μεγάλα θρησκεύματα τῆς Ἰνδίας καί τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ταοϊστές ποτέ δέν αἰσθάνθηκαν ὅτι τό Τάο μποροῦσε νά προσδιοριστεῖ ὡς μία ἐνσυνείδητη θεότητα.

»Πῶς μπορεῖ ὁ Δημιουργός νά ἔχει ἐνσυνείδητο νοῦ; Αὐθόρμητα λαμβάνει χώρα, ἀλλά μοιάζει μέ μυστήριο. Ἡ ἀνάσα καί ἡ ὕλη συγκεντρώνονται, γίνονται συμπαγή καί ἀποκτοῦν μορφή- μεταμορφώνεται διαρκῶς, δίχως ποτέ νά σταματάει.

Ἡ ζωή συνεχίζεται

»Στό διάβα τῆς Ἱστορίας, οἱ διάφοροι διδάσκαλοι τοῦ Ταοϊσμοῦ ἐπεδίωξαν μέ ποικίλους τρόπους νά γίνουν κομμάτι αὐτοῦ τοῦ «ἔτσι ἔχουν τά πράγματα». Με ἄλλα λόγια, ἡ ζωή συνεχίζεται ἀπό μόνη της σ' ἕνα ἀδιάσπαστο κῦμα δημιουργικῆς αὐθορμησίας. Οὔτε ὁ κομφουκιστικός Οὐρανός, οὔτε ἡ ἐξουσία τῶν ἐπίγειων βασιλέων καί αὐτοκρατόρων, οὔτε ἡ ἀνοησία τῶν δαιμόνων καί τῶν ξωτικῶν μποροῦν νά τήν ἀψηφήσουν.

Ὄντας ἀπό τόν ἑαυτό τους ἔτσι ὅπως εἶναι
Σιωπηρά τούς προκαλεῖ,
Τούς προσφέρει γαλήνη, τούς δίνει εἰρήνη,
Τούς συντροφεύει καθώς πορεύονται καί
τούς καλωσορίζει καθώς ἀποχωροῦν.

»Ὁ ἀληθινός ἀθάνατος, λοιπόν, ζεῖ γιά νά μαθαίνει μία ζωή πού θά βρίσκεται συντονισμένος μέ τό Τάο.

»Σέ ὅλη τήν ἔκταση τῆς ταοϊστικῆς θρησκευτικότητας ὑπάρχει μία ποιητική φλέβα, μία συναίσθηση ὅτι ἡ ζωή εἶναι ἕνα ὡραῖο καί τρομακτικό πανόραμα μεταμορφώσεων. Καμία ἄλλη θρησκεία ὅσον αὐτή δέν ἔχει καταφέρει νά προκαλέσει τήν αἴσθηση τοῦ θαυμαστοῦ πού δημιουργοῦν αὐτές οἱ μεταμορφώσεις στούς ἀνθρώπους. Κρυμμένοι στά βουνίσια ἡσυχαστήριά τούς καί στίς παραλίμνιες καλύβες τους, οἱ ταοϊστές ὑπῆρξαν πραγματικά οἱ ποιητές τῆς φάσης. Ὁ μεγάλος Τάο Τσιέν (365-427 μ.Χ.) ἐκφράζει αὐτή τήν αἴσθηση περί τοῦ θαυμαστοῦ, ἀνάμεικτη μέ γαλήνια παραίτηση καί ἐλπίδα.

Παραδώσου ἁπλῶς στόν κύκλο
τῶν πραγμάτων,
Δῶσε τόν ἑαυτό σου στά κύματα
τῆς Μεγάλη Ἀλλαγῆς,
Ποτέ χαρούμενος, οὔτε καί φοβισμένος,
Κι ὅταν εἶναι καιρός νά φύγεις, τότε
ἁπλῶς φύγε,
Δίχως φασαρίες περιττές.

»Σήμερα αὐτή ἡ αἴσθηση ποιητικῆς ὀμορφιᾶς καί ἡ ἐπιθυμία γιά ἐπίτευξη τῆς ἑνότητας μέ τό Τάο ἐξακολουθεῖ νά χαρακτηρίζει τή θρησκευτικότητα τῶν ταοϊστῶν. Λόγω τῶν μεγάλων ἐπαναστατικῶν ἀλλαγῶν στήν Κίνα καί τῆς ἐχθρότητας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μάο κατά τῆς παραδοσιακῆς «δεισιδαιμονίας», ἦταν δύσκολο νά προβλέψει κανείς ἐάν καί πώς ὁ Ταοϊσμός θά ἐπιβίωνε στήν κινεζική ἐνδοχώρα. Στήν πρόσφατη ἐποχή, εἶναι ἐμφανής μία χαρακτηριστική ὕφεση γύρω ἀπό τά θρησκευτικά ζητήματα. Ἀποδεικνύεται δέ πως ἦταν ἀλήθεια ὅτι ὁ Ταοϊσμός βρισκόταν πάντοτε σέ σύγκρουση μέ τήν κυβέρνηση, ἀλλά ἐπιβίωσε καί θά συνεχίζει νά ἐπιβιώνει ὅσον θά ὑπάρχει κινεζικός πολιτισμός.

»Τά μεγάλα κινεζικά θρησκεύματα ἐπηρέαζαν πάντοτε τό ἕνα τήν ἱστορική ἐξέλιξη τοῦ ἄλλου. Στήν πρώιμη Κίνα, οἱ διαμάχες καί οἱ συζητήσεις μεταξύ ταοϊστῶν καί κομφουκιστῶν ἦταν μεγάλες, τά ἐπιχειρήματα, ὅμως, βοήθησαν καί τίς δύο πλευρές νά ἀναπτύξουν τόν ἰδιαίτερο χαρακτήρα τους.

»Ἡ κατάσταση γίνεται ἀκόμη πιό πολύπλοκη μέ τήν εἴσοδο τοῦ Βουδδισμοῦ στήν Κίνα. Τόσο ὁ Ταοϊσμός ὅσον καί ὁ Κομφουκισμός δανείστηκαν πάρα πολλά στοιχεῖα ἀπό τή νέα ἰνδική θρησκεία. Οἱ ταοϊστές τροποποίησαν τίς θρησκευτικές δομές

τους, ἵδρυσαν μοναστήρια καί συνέταξαν ἕναν τεράστιο κανόνα ἱερῶν κειμένων μιμούμενοι τά βουδδιστικά πρότυπα.

»Ἀκόμη καί ἡ μεγάλη νεο-κομφουκιστική ἀναβίωση κατά τόν 11° καί 12° αἰῶνα μ.Χ. θά ἦταν ἀδιανόητη δίχως τό ἐρέθισμα καί τήν πρόκληση τῆς βουδδιστικῆς φιλοσοφίας. Ἄν καί οἱ κομφουκιστές δέ δανείστηκαν ἀπό τούς βουδδιστές ὅσα δανείστηκαν οἱ ταοϊστές, ἀναμφίβολα ἀναγκάστηκαν νά ἐπεξεργαστοῦν τή δική τους ὥριμη φιλοσοφική ἀπάντηση στή βουδδιστική σκέψη. Σε πρακτικό ἐπίπεδο, ἔμαθαν ἀπό τούς βουδδιστές πάρα πολλά γιά τό διαλογισμό, τόν ὁποῖο καί ὀνόμασαν «σιωπηλό κάθισμα».

»Τό ἀποκορύφωμα τῶν θρησκευτικῶν διασταυρώσεων στήν Κίνα ήρθε μέ τή δυναστεία τῶν Μίνγκ (1369-1644). Τήν περίοδο ἐκείνη πολλοί μεγάλοι θρησκευτικοί στοχαστές, ὅπως ὁ Λίν Τσάο-ἐν (1517-1598), προσπάθησαν νά ἐναρμονίσουν τίς τρεῖς μεγάλες θρησκεῖες τῆς Κίνας, ὑποστηρίζοντας ὅτι τά τρία θρησκεύματα εἶναι ἕνα.

»Ὁ Λίν προσπάθησε νά ἑνοποιήσει τά καλύτερα στοιχεῖα τοῦ ταοϊστικοῦ καί τοῦ βουδδιστικοῦ διαλογισμοῦ μέ τό κομφουκιστικό ἐνδιαφέρον γιά τά ἄλλα πλάσματα, ἔτσι ὥστε νά προκύψει μία μοναδική κινεζική σύνθεση. Αὐτό τό εἶδος τοῦ συγκρητισμοῦ εἶναι ἀκόμη ἐμφανές στή ζωή τῶν Κινέζων. Καί δέ θά ἀπεῖχε πολύ ἀπό τήν ἀλήθεια ἐάν λέγαμε ὅτι οἱ περισσότεροι θρησκευόμενοι στήν Κίνα ἀντιπροσωπεύουν στήν πραγματικότητα ἕνα μεῖγμα τῶν τριῶν μεγάλων θρησκευμάτων. Μάλιστα, εἶναι τέτοια ἡ ἀπήχηση τοῦ συγκρητισμοῦ, ὥστε δέ φαίνεται περίεργο νά εἶναι κάποιος ταυτόχρονα βουδδιστής, ταοϊστής καί κομφουκιστής.

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 398, ἑπ.)

Σίνκυο HARVIE CONN

«Ἡ παραδοσιακή θρησκεία τῆς Κορέας, τό Σίνκυο, ἔχει χαρακτηριστεῖ «θρησκεία δίχως ὄνομα». Δέν πρόκειται τόσο γιά ἕνα δομημένο σύνολο ὁμοιόμορφων πεποιθήσεων ὅσον γιά ἕνα θρησκευτικό τρόπο θέασης τοῦ κόσμου. Ὅπως καί ἄλλα θρησκεύματα, τό Σίνκυο ἔχει πέντε «σημεῖα ἀναφορᾶς»:

»**Ἐγώ καί ὁ κόσμος:** Ἡ ἀνθρωπότητα ζεῖ μέ τό ρυθμό τοῦ κόσμου. Οἱ δυνάμεις τῆς φάσης πού ἐλέγχουν τή ζωή καί τό θάνατο, τή γονιμότητα καί τή στειρότητα, προσωποποιοῦνται καί θεοποιοῦνται. Ὁ κόσμος εἶναι θρησκευτική σκηνή πού κατοικεῖται

ἀπό τά πνεύματα τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, τοῦ νεροῦ καί τῶν δέντρων.»

»**Ἐγώ καί ὁ κανόνας**: Ὁ μύθος τοῦ Τανγκούν, τοῦ θρυλικοῦ ἱδρυτή τῆς Κορέας, τονίζει τήν αἴσθηση τοῦ κοσμικοῦ κανόνα στόν ὁποῖο πρέπει νά συμμορφώνονται οἱ Κορεάτες. Ὁ Οὔνγκ, ὁ γιός τοῦ Οὐρανοῦ, μεταμόρφωσε μία ἀρκούδα σέ γυναίκα, ἡ ὁποία ὅμως δέν ἔβρισκε κανέναν νά παντρευτεῖ. Ὁ Οὔνγκ ἄλλαξε τή μορφή του, τήν παντρεύτηκε καί ἔκαναν τόν Τανγκούν. Ὁ μῦθος αὐτός ἀποτελεῖ τό ἐπίκεντρο τῆς «ἡμέρας πού ἄνοιξε ὁ Οὐρανός», μιᾶς ἐτήσιας ἐθνικῆς ἑορτῆς. Ὑπάρχουν παρόμοιοι θρύλοι πού σχετίζονται μέ διάφορους φυλετικούς ἀρχηγούς καί μυθικούς προγόνους τῶν σημερινῶν εὐρύτερων οἰκογενειακῶν ὁμάδων.

»**Ἐγώ καί ὁ προορισμός**: Πῶς συμβιβάζεται τό ὅτι εἴμαστε ἐνεργητικά ὄντα καί παράλληλα θύματα τῆς μοίρας ἤ τοῦ πεπρωμένου; Ἀντλῶντας ἀπό προκομφουκιστικές ἀντιλήψεις, τό Σίνκυο βρίσκει τήν ἀπάντηση σ' ἕνα κοσμικό σχῆμα ὅπου ὁ οὐρανός, ἡ ἀνθρωπότητα καί ἡ φύση διαμορφώνουν μία ἁρμονία ἀντιθέτων. Αὐτά τά ἀντίθετα λειτουργοῦν συμπληρωματικά τό ἕνα γιά τό ἄλλο. Πρόκειται γιά τίς μεγάλες δυνάμεις τοῦ γίν καί τοῦ γιάνγκ, τοῦ μή ὄντος καί τοῦ ὄντος. Τό γίν εἶναι ἀρνητικό, παθητικό, ἀδύναμο καί καταστροφικό. Τό γιάνγκ εἶναι θετικό, ἐνεργητικό, δυνατό καί δημιουργικό. Καθώς ἐνεργοῦν καί ἀλληλεπιδροῦν, ἡ ἁρμονία ὄχι μόνο ἐπιτυγχάνεται ἀλλά δημιουργεῖται ξανά καί ξανά. Τό γίν εἶναι θηλυκό, μητέρα, μαλακό, σκοτεινό καί ὑγρό. Τό γιάνγκ εἶναι ἀρσενικό, πατέρας, ἰσχυρό, σκληρό καί φωτεινό.

»Ἀπό αὐτά τά ἀντίθετα προκύπτει τό σύστημα πού ὀνομάζεται «γεωμαντική». Τό ἐρώτημα «πού θά ζήσουμε;» εἶναι θρησκευτικοῦ χαρακτήρα καί ἀναφέρεται στό σημεῖο πού εἶναι τό καταλληλότερο γιά τήν ἀνοικοδόμηση σπιτιοῦ ἤ γιά τήν ἐπιλογή τάφου ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἁρμονίας τῶν ἀντιθέτων. Πιό συγκεκριμένα, ἡ κατοικία ἤ ὁ τάφος πρέπει νά συμμορφώνονται μέ τήν κοσμική δράση τοῦ γίν καί τοῦ γιάνγκ καί τήν ἁρμονία τῶν πέντε στοιχείων: τοῦ ξύλου, τοῦ μετάλλου, τῆς φωτιᾶς, τοῦ νεροῦ καί τῆς γῆς. Με ἄλλα λόγια, δέν πρέπει νά διαταραχθεῖ ἡ ἀλληλεπιδροῦσα ροή αὐτῶν τῶν δυνάμεων.

»**Ἐγώ καί ἡ σωτηρία:** Ἀπό τή στιγμή πού ἡ ἁρμονία συχνά διαταράσσεται, τό Σίνκυο καλεῖται νά ἱκανοποιήσει τόν πόθο τῶν ἀνθρώπων γιά σωτηρία. Ὅταν τήν ἄνοιξη ὀργώνονται τά ρυζοχώραφα, οἱ συγγενεῖς τοῦ γεωργοῦ ἐξευμενίζουν τά πνεύματα τῆς γῆς μέ μουσική καί τελετουργίες. Ὅταν ὀρθώνεται ὁ βασικός

στῦλος τοῦ καινούργιου σπιτιοῦ, προσφέρεται σ’ αὐτόν κρασί καί φαγητό, ἐνῶ κάποιος ψάλλει: «Παρακαλῶ σε, παππού καί γιαγιά τοῦ στύλου τοῦ κραταιοῦ, εὐλόγα μας μέ καλοτυχιά καί μακροζωΐα καί μέ πολλούς γιούς!»

»Ἡ ζωή τελεῖ συνεχῶς ὑπό μία κατάρα καί μία σκιά φέρνει τή σκοτεινιά στήν κοσμική ἁρμονία. Ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς πρός τόν «ἀπολεσθέντα Παράδεισο» περνᾶ μέσα ἀπό τίς τελετουργικές θυσίες. Γιά παράδειγμα, ἡ ρίψη μιᾶς πέτρας πάνω σ’ ἕναν ἁπλό βωμό προστατεύει κάποιον ἀπ’ τό πρήξιμο τῶν ποδιῶν του κατά τή διάρκεια μεγάλου ταξιδιοῦ. Τό δέ φτύσιμο πάνω σέ βωμό φέρνει κάθαρση καί κρατᾶ μακριά τά κακά πνεύματα. Τά πνεύματα τῆς γῆς πρέπει νά ἱκανοποιηθοῦν προτοῦ ταφεῖ ὁ νεκρός. Ἁμαρτία δέν σημαίνει ἀτομική παραβίαση τῆς θέλησης ἑνός προσωπικοῦ «θεοῦ», ἀλλά διατάραξη τῆς κοσμικῆς ἑνότητας.

»Ὁ κύριος ρόλος στήν ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας διαδραματίζεται συχνά ἀπό τό Μουντάνγκ. Πρόκειται πάντοτε γιά γυναίκα, τῆς ὁποίας βασικός σκοπός εἶναι ἡ θεραπεία κάθε εἴδους ψυχικῆς καί σωματικῆς ἀσθένειας. Ὅπως οἱ σαμάνοι τῆς Σιβηρίας, ἔτσι κι αὐτή προσφέρει τίς θυσίες τῆς κοινότητας, διασφαλίζει καλή σοδειά στούς καλλιεργητές, καλά τάξίδια καί καλή ψαριά στούς ψαράδες. Στίς στείρες γυναῖκες θά δώσει γιούς, θά καλέσει μετά τήν ταφή τά πνεύματα τῶν νεκρῶν ἤ θά τά ὁδηγήσει στό βασίλειο τῶν μακάρων. Τέλος, θά ἐξευμενίσει τά πνεύματα ὅσων πεθαίνουν μέ τραγικό τρόπο.

Λόγω τῆς αὐξανόμενης ἐπιρροῆς τοῦ Κομφουκισμοῦ στήν Κορέα ἀπό τόν 3° αἰῶνα μ.Χ. καί ἑξῆς, τό Σίνκυο ἄρχισε νά ἀντιμετωπίζει μέ ἄλλο τρόπο τόν κόσμο τῶν πνευμάτων. Ἡ κομφουκιστική ἀντίληψη περί εὐσέβειας τῶν τέκνων ὡς κυρίαρχη ὅλων τῶν ἀρετῶν ἐνίσχυσε -ἐάν ὄχι δημιούργησε- τήν πρώιμη λατρεία τῶν προγόνων στήν Κορέα. Κατά τό θάνατο προσφερόταν τροφή στούς συγγενεῖς, ἐνῶ τό ἴδιο ἐπαναλαμβανόταν σέ διάφορες ἐπιμνημόσυνες περιστάσεις στά χρόνια πού ἐπακολουθοῦσαν. Με τόν τρόπο αὐτό, πίστευαν ὅτι ὁ πρόγονος θά ἔδειχνε εὐμένεια ἀπέναντι στούς ἀπογόνους του.

»**Ἐγώ καί τό Ὕψιστο Ὄν:** Οἱ Κορεάτες διαβάζουν γιά τούς θεούς στό μεγάλο εἰκονογραφημένο βιβλίο πού ὀνομάζουμε κόσμο. Ἀνάμεσα στά πνεύματα τῆς φύσης, τό πνεῦμα τοῦ οὐρανοῦ (Χανανίμ ἤ Χανουνίμ) κατέχει περίοπτη θέση. Ἄν καί δέν εἶναι κάποιος «ὕψιστος θεός», ἀπόμακρος καί ὑπέρτατος, θεωρεῖται ὅτι φέρνει τή βροχή καί τό φῶς τοῦ ἥλιου. Οἱ ἀστραπές, οἱ ξηρασίες καί διάφορες ἄλλες καταστροφές εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς κρίσης του

κατά τῶν φαύλων ἀνθρώπων. Χάρη στήν εὐμένειά του καί μόνο ζοῦμε καί ἀναπνέουμε. ὅταν, μάλιστα, συνέβαινε κάποια ἐθνική συμφορά, ὁ βασιλιάς συνήθιζε νά προσφεύγει στόν Χανανίμ ἐξομολογούμενος τόσο τά δικά του ἁμαρτήματα ὅσον καί ἐκεῖνα τοῦ λαοῦ του. Ὁ Χανανίμ ἦταν ὁ παππούς τοῦ Τανγκούν, τοῦ ἥρωα-ἱδρυτή τῆς Κορέας, καί ὑπό μία ἔννοια ἕνας «οὐράνιος θεός».

Τό Σίνκυο καί τά νέα θρησκευτικά κινήματα

Ὅταν ἡ Κορέα δέχθηκε τήν ἐπιρροή τοῦ Κομφουκισμοῦ, τοῦ Βουδδισμοῦ καί τοῦ Χριστιανισμοῦ, τό Σίνκυο δέ συρρικνώθηκε ἀντίθετα, μεταβλήθηκε καί ἐνισχύθηκε. Ἀπό τόν Κομφουκισμό ἐμπνεύστηκε τούς ἠθικούς κώδικες πού σχετίζονται μέ τή λατρεία τῶν προγόνων. Ὁ Ταοϊσμός καί ὁ Νεο-Κομφουκισμός ἐνίσχυσαν τή μαγική πλευρά τοῦ Σίνκυο καί τή γεωμαντία τοῦ. Ἀπό τό Βουδδισμό προέρχεται ἡ ἐπίδραση στό θέμα τοῦ πόνου καί τῶν δεινῶν, ἡ ὁποία τώρα ὅμως συνδέεται μέ τή θεραπευτική καί τή μαντική.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι τό Σίνκυο ἔχει προσφέρει, ἐπίσης, τό ὑπόβαθρο γιά τίς ποικίλες νέες θρησκείες τῆς Κορέας. Ἡ μονοθεϊστική θρησκεία Τσοντόγκιο («Κοινωνία τῆς Οὐράνιας Ὁδοῦ») ἱδρύθηκε στά μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα σέ ἀντίδραση πρός τήν ἔλευση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐνδυνάμωσε τήν αἴσθηση πού ἔχουν οἱ Κορεάτες γιά τούς ἱερούς δεσμούς τους μέ τό σύμπαν. Τέλος, ὁ Σούν Μιούνγκ Μούν (γεν. 1920), ὁ Κορεάτης ἱδρυτής τῆς Ἑνωτικῆς Ἐκκλησίας, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὁ μέγας μεσολαβητής ἀνάμεσα στό λαό καί τόν κόσμο τῶν πνευμάτων (σ.σ. ἤδη ἀπεβίωσε).

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 408 ἐπ.)

Σιντοϊσμός MICHAEL PYE

«Στήν Ἰαπωνία ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ ἕνα ἐντυπωσιακό ψηφιδωτό ἀπό ἑτερόκλητες παραδόσεις πού ἔχουν ἱστορία 2.000 χρόνων. Μάλιστα πολλοί Ἰάπωνες πιστεύουν σέ περισσότερες ἀπό μία θρησκεῖες, κάποιος θεωρεῖται πολύ φυσιολογικό νά κάνει ἕνα σιντοϊστικό γάμο καί νά ταφεῖ μέ βουδδιστικό τυπικό, ἄν καί εἶναι ἀποδεκτοί τόσο οἱ βουδδιστικοί ὅσον καί οἱ κοσμικοί γάμοι. Παράλληλα, μπορεῖ νά ὑπάρχει κάποιο ἰδιαίτερο προσωπικό ἤ οἰκογενειακό ἐνδιαφέρον γιά ἕναν ὁρισμένο βουδδιστικό κλάδο ἤ

πρακτική, καθώς καί συμμετοχή σέ μία ἀπό τίς πολλές νέες θρησκεῖες πού προσελκύουν τό ἕνα τρῖτο περίπου τοῦ πληθυσμοῦ.

»Αὐτές οἱ διαφορετικές μορφές θρησκευτικότητας διαθέτουν ξεχωριστές ὀργανώσεις, κτιριακές ἐγκαταστάσεις, ἑορτές, ἱερές γραφές, θρησκευτικούς λειτουργούς ἤ ἱερεῖς κτλ. Παρ' ὅλα αὐτά, θά πρέπει κανείς νά ἔχει πάντοτε κατά νοῦ ὅτι οἱ θρησκεῖες αὐτές σέ πολλές περιπτώσεις ἔχουν διασταυρωθεῖ στήν Ἱστορία τῆς Ἰαπωνίας καί ἐξακολουθοῦν νά συναντῶνται στή ζωή πολλῶν Ἰαπώνων. Γιά τό λόγο αὐτόν, εἶναι δυνατόν νά μιλᾶ κανείς τόσο γιά «ἰαπωνικά θρησκεύματα» ὅσον καί γιά «ἰαπωνική θρησκευτικότητα» - κυρίως ἐπειδή στήν ἰαπωνική γλῶσσα δέν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στόν ἑνικό καί τόν πληθυντικό ἀριθμό.

Γῆ καί θρησκεία

»Τό γενικό μοτίβο τῆς ἰαπωνικῆς θρησκευτικότητας ἀποτελεῖ κατά μία ἔννοια ἀντανάκλαση τῆς γεωγραφικῆς θέσης καί τοῦ χαρακτῆρα τῆς Ἰαπωνίας. Ἡ Ἰαπωνία ἔχει δεχθεῖ πάρα πολλές ἐπιρροές ἀπό τήν ἀσιατική ἤπειρο, σχεδόν ὅλες τους ἀπό τήν Κορέα καί τήν Κίνα ἤ μέσω αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ πιό διαδεδομένες εἰσαγόμενες θρησκεῖες εἶναι ὁ Βουδδισμός, κυρίως τῆς παράδοσης Μαχαγιάνα, καί ὁ Κομφουκισμός. Ἡ ἐπιρροή τοῦ Ταοϊσμοῦ ὑπῆρξε σέ μεγάλο βαθμό ἔμμεση καί συνδέεται ἐν μέρει μέ πρακτικές μαντικῆς καί ἐν μέρει μέ τό ὕφος τοῦ Βουδδισμοῦ Ζέν. Μάλιστα, λόγω τῆς ἀντίθεσης πρός τά πανίσχυρα βουδδιστικά καί κομφουκιστικά συστήματα -μέ τό κῦρος τῶν ἐκφραστῶν τους καί τήν πολιτική τους ἐπιρροή- ἡ γηγενής ἰαπωνική θρησκεία τοῦ Σιντοϊσμοῦ ὀργανώθηκε καί καθορίστηκε γιά πρώτη φορά μέ σαφήνεια. Πράγματι, οἱ ἐπιπτώσεις τοῦ κινεζικοῦ καί ἐν συνεχεία τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, καθώς καί ἡ στάση τῆς Ἰαπωνίας σέ αὐτές, προσφέρουν τή συνολική πολιτιστική προοπτική ἐντός τῆς ὁποίας μπορεῖ νά κατανοηθεῖ ἡ ἰαπωνική θρησκευτικότητα.

»Τό γεγονός ὅτι ἡ χώρα ἀποτελεῖται βασικά ἀπό τέσσερα μεγάλα νησιά, τά ὁποῖα εἶναι ἁπλωμένα κατά μῆκος μιᾶς μεγάλης ἀπόστασης ἀπό τό βορρά στό νότο, ἔχει ἐπίσης παίξει τόν δικό του ρόλο.

»Τά πιό διάσημα ἱστορικά ἱερά τοῦ Σιντοϊσμοῦ καί οἱ βουδδιστικοί ναοί βρίσκονται στό νότιο τμῆμα τοῦ μεγαλύτερου νησιοῦ, τοῦ Χόνσου. Εἰδικότερα, πολύ παλιά σιντοϊστικά ἱερά βρίσκονται στό Ἴσε, ὅπου λατρεύεται ἡ θεότητα τοῦ ἥλιου, Ἀματεράσου, καί ὅπου ὁ καινούργιος ἑκάστοτε πρωθυπουργός ἀνακοινώνει συνήθως τό σχηματισμό τοῦ κυβερνητικοῦ

συμβουλίου, καθώς καί στό Ἰζούμο, ὅπου λέγεται ὅτι ὅλοι οἱ θεοί, οἱ κάμι, τῆς Ἰαπωνίας ἐπιστρέφουν μία φορά τό χρόνο.

»Ἀνάμεσα σ' αὐτές τίς δύο τοποθεσίες βρίσκονται οἱ πρώην πρωτεύουσες, Νάρα καί Κιότο, οἱ ὁποῖοι ἔχουν νά ἐπιδείξουν ὄχι μόνο κάποια πολύ γνωστά σιντοϊστικά ἱερά, ὅπως τό ἱερό Κασούγκα στή Νάρα, ἀλλά καί πολλούς ἔξοχους βουδδιστικούς ναούς μέ ὑπέροχα ὁμοιώματα. Ἡ σεκταριστική ἀνάπτυξη τοῦ Βουδδισμοῦ κατά τόν 13° αἰῶνα ἀντανακλᾶται στούς ναούς καί στά ὁμοιώματα στό Καμακούρα, πού ἐπίσης βρίσκεται στό νησί Χόνσου, ἀλλά ἀνατολικότερα, πρός τό σύγχρονο Τόκιο.

»Τό μικρότερο νησί Σικόκου, τό ὁποῖο μαζί μέ τό Χόνσου περιβάλλει τή γραφική Ἐσωτερική Θάλασσα, δέν εἶχε ποτέ τήν παραμικρή πολιτική σημασία, καί ἔτσι δέ διαθέτει μεγάλα θρησκευτικά μνημεῖα. Παρ' ὅλα αὐτά, ὑπάρχει μία διάσημη διαδρομή γιά τούς προσκυνητές, πού περιλαμβάνει συνολικά ὀγδόντα ὀκτώ βουδδιστικούς ναούς. Σήμερα οἱ ναοί αὐτοί δέχονται συχνά τίς ἐπισκέψεις χιλιάδων τουριστῶν, γεγονός πού καταδεικνύει τόν στενό σύνδεσμο ἀνάμεσα σέ τουρισμό καί θρησκεία στή σύγχρονη Ἰαπωνία. Ὑπάρχουν καί διάφορες ἄλλες τέτοιες διαδρομές σέ ἄλλες περιοχές τῆς χώρας, μέ πιό σημαντική τά τριάντα τρία σημεῖα στό δυτικό Χόνσου, ὅπου λατρεύεται ὁ μποντισάτβα Κάνον-σάμα.

»Τό νησί Χοκάιντο, στό βορρά, ἦταν ἐν πολλοῖς ὑπανάπτυκτο μέχρι τόν 19ο αἰῶνα, ὅταν νέοι ἀπό τό Τόκιο ἀπεστάλησαν ἐκεῖ μέ πνεῦμα ἐνθουσιῶδες καί πρωτοπόρο γιά νά ἀντιμετωπίσουν τό ὄχι καί τόσο εὐχάριστο κλίμα. Ἡ κύρια πόλη, τό Σαπόρο, ὑπῆρξε τήν ἐποχή ἐκείνη κέντρο τῶν προτεσταντικῶν ἱεραποστολικῶν προσπαθειῶν, ἄν καί σήμερα οἱ κάτοικοι του ἀσκοῦν τίς πιό συνηθισμένες μορφές τῆς ἰαπωνικῆς θρησκευτικότητας.

»Στό Κιούσου, τό νοτιότερο ἀπό τά μεγάλα νησιά, ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχουν ὁρισμένες ἀπό τίς ἀρχαιότερες ἱστορικές τοποθεσίες στήν Ἰαπωνία, κι αὐτό λόγω τῆς ἐγγύτητας τοῦ νησιοῦ μέ τήν Κορέα. Ἡ σπουδαιότητά του ὡς θαλάσσιου καί ἐμπορικοῦ σταθμοῦ γιά τή Δύση σήμαινε ὅτι ἐντελῶς φυσιολογικά ἔγινε ἡ κύρια βάση γιά τίς ρωμαιοκαθολικές ἱεραποστολές κατά τόν 16ο αἰώνα καί, μάλιστα, ἡ σκηνή πολλῶν μαρτυρικῶν θανάτων, εἰδικά στό Ναγκασάκι. Ὁ ρωμαιοκαθολικός Χριστιανισμός κατεστάλη ἐν μέρει λόγω τοῦ ὅτι υἱοθετήθηκε ἀπό ἐκείνους τούς φεουδάρχες τοῦ Κιούσου πού ἐκδήλωσαν αὐτονομιστικές τάσεις. Κατά ἀνάλογο τρόπο, τό Κιούσου ὑπῆρξε ἐπίσης ἡ γεωγραφική κοιτίδα τῆς ἐμπνεόμενης ἀπό τό Σιντοϊσμό ἐπαναβεβαίωσης τοῦ αὐτοκρατο-

ρικοῦ καθεστῶτος στά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅταν ἡ κεντρική στρατιωτική κυβέρνηση στό Ἔναστο (τό σημερινό Τόκιο) ἔλαβε τέλος ἔπειτα ἀπό δυόμισι αἰῶνες ἀδιατάρακτης κυριαρχίας.

»Ἡ ὀρεινή μορφολογία τῆς χώρας ἄσκησε τή δική της μεγάλη ἐπίδραση στήν ἰαπωνική θρησκευτική ζωή. Πολλά εἶναι τά βουνά πού ἔχουν ἱερά στίς κορυφές τους καί δέν εἶναι λίγα ἐκεῖνα πού προσελκύουν ὁμάδες προσκυνητῶν οἱ ὁποῖοι ἀναζητοῦν τήν κάθαρση καί τήν ἐμπειρία ἔντονων πνευματικῶν καταστάσεων. Βέβαια, τό πιό διάσημο ἀπό αὐτά τά βουνά εἶναι τό ὄρος Φούτζι, τό ὁποῖο λειτουργεῖ ὡς οἱονεί θρησκευτικό σύμβολο γιά τό σύνολο τοῦ ἔθνους.

»Οἱ βουδδιστές εἶχαν ἤδη χρησιμοποιήσει στήν Κίνα τά βουνά ὡς τόπους ἀπομόνωσης ἀπό τόν ὑπόλοιπο κόσμο, μία πρακτική πού μεταφέρθηκε καί στήν Ἰαπωνία. Τό πιό γνωστό παράδειγμα ἦταν τό ὄρος Κόγια, ἕνα ἀπό τά βασικά κέντρα τοῦ Βουδδισμοῦ Σιν- γκόν.

»Ἐπιπλέον, ὁ ὀρεινός ἀσκητισμός ὁδήγησε σέ ἕνα ἀπό τά πιό ἐντυπωσιακά συγκρητιστικά κινήματα στήν Ἱστορία τῶν θρησκευμάτων, τό κίνημα Σούγκενντο, τό ὁποῖο συνένωσε Σιντοϊσμό καί Βουδδισμό. Τό συγκεκριμένο κίνημα, στό πλαίσιο τῆς ἀναζήτησης σαμανικῶν μαγικῶν δυνάμεων, ἀφενός χρησιμοποιοῦσε ἀσκητικές μεθόδους ἀποσκοπῶντας στό φωτισμό, ἀφετέρου ἐπιτελοῦσε πνευματιστικοῦ τύπου θεραπεῖες καί τελετές πυροβασίας. Ἄν καί ἀναπτύχθηκε στό παρελθόν, δέν ἔχει χαθεῖ στίς μέρες μας, ἐνῶ ἔχει ἀσκήσει τεράστια ἐπιρροή στή διαμόρφωση νέων θρησκειῶν.

Σιντοϊσμός

«Σίντο» εἶναι ὁ ὅρος πού χρησιμοποιεῖται γιά ἕνα εὐρύτατο ἄθροισμα θρησκευτικῶν πρακτικῶν πού ἔχουν τίς ρίζες τούς στήν προϊστορική Ἰαπωνία. Ἐλάχιστα εἶναι αὐτά πού γνωρίζουμέ γιά τό Σιντοϊσμό πρίν ἀπό τήν εἰσαγωγή τοῦ σινοκορεατικοῦ πολιτισμοῦ καί τή δημιουργία ἑνιαίου ἐθνικοῦ κράτους μέ κέντρο τό Γιαμάτο (ἀπό τόν 4ο μέχρι καί τόν 7ο αἰῶνα μ.Χ.). Σε γενικές γραμμές, ὅμως, ἦταν ἀνιμιστική θρησκεία, καί οἱ ὀπαδοί της πίστευαν ὅτι κάποια ὑπερφυσική ζῶσα δύναμη ἐνοικοῦσε σέ φυσικά ἀντικείμενα, ὅπως τά βουνά, τά δέντρα καί τά ζῶα.

»Τά ἀρχαιότερα λογοτεχνικά κείμενα στήν Ἰαπωνία δημιουργήθηκαν ἀπό τό συνδυασμό μύθων καί θρύλων πού προέρχονταν ἀπό διάφορες φυλετικές ὁμάδες οἱ ὁποῖοι σφυρηλάτησαν τήν πολιτική ἑνότητα. Τό πιό παλιό ἀπό αὐτά τά ἐπίσημα κείμενα εἶναι τό Κοτζίκι (712 μ.Χ.), τό ὁποῖο ὅμως πολύ γρήγορα ἀντικαταστάθηκε ἀπό τό Νιχόνγκι (720 μ.Χ.), πού εἶναι ἐπίσης γνωστό ὡς

Νιχόν-σόκι. Μέχρι καί σήμερα αὐτά τά δύο ἔργα διατηροῦν ἰδιαίτερα τιμητική θέση στή σκέψη καί τήν καρδιά τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ἐνῶ θεωροῦνται ἐξαιρετικῆς σημασίας ἀπό τούς ὀπαδούς τοῦ Σιντοϊσμοῦ. Ἀπό τήν ἄλλη, οὔτε ἀπαγγέλλονται οὔτε μελετῶνται ἀπό τούς ἁπλούς πιστούς.

»Οἱ ἀρχηγοί ἑνός γένους τῆς περιοχῆς Γιαμάτο ἀναγνωρίστηκαν ὡς ἀπόγονοι τῆς θεᾶς τοῦ ἥλιου, Ἀματεράσου, καί μέ βάση αὐτή τή διάκριση ἀποτέλεσαν τόν αὐτοκρατορικό οἶκο τῆς Ἰαπωνίας. Γιά τό λόγο αὐτόν τό ἱερό στό Ἴσε εἶχε πάντοτε στενή σχέση μέ τόν αὐτοκρατορικό οἶκο. Ἀπό τό 1868 καί ἔπειτα, μέ τήν Παλινόρθωση τῶν Μέιτζι καί τήν ἀποκατάσταση τῆς αὐτοκρατορικῆς δύναμης μέχρι καί τό τέλος τοῦ Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου τό 1945, ἡ σιντοϊστική θρησκεία ἐπικεντρωνόταν ἔντονα στό ἱερό τοῦ Ἴσε καί στή λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα. Μετά τόν πόλεμο ὁ ἡμιθεϊκός χαρακτήρας τοῦ αὐτοκράτορα ἐγκαταλείφθηκε ἐπίσημα καί ὁ Σιντοϊσμός ἔχασε τόν καθεστωτικό του χαρακτήρα. Ἀπό τότε καί ἑξῆς τά δημόσια σχολεῖα δέν προσφέρουν θρησκευτική ἐκπαίδευση, ἐνῶ ἡ τήρηση τῶν σιντοϊστικῶν πρακτικῶν ἀποτελεῖ πλέον ἐθελοντική ὑπόθεση. Ὡστόσο, ἡ αὐτοκρατορική οἰκογένεια χαίρει ἀκόμη πολύ μεγάλου κύρους στά μάτια τοῦ λαοῦ, ἐνῶ μεγάλα σιντοϊστικά ἱερά παραμένουν σημαντικά σύμβολα τοῦ ἰαπωνικοῦ ἔνθους.

Σιντοϊστικά ἱερά

»Σήμερα ὁ Σιντοϊσμός βασίζεται οὐσιαστικά πάνω στά ἐπί μέρους ἱερά. Ἄν καί τά περισσότερα ἱερά πού εἶναι ἀρκετά μεγάλα γιά νά ἔχουν ὀργανωμένο προσωπικό ἀνήκουν στό Σύνδεσμο τῶν Σιντοϊστικῶν Ἱερῶν, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἐπισκέπτονται κάποιο ἱερό ἤ συμμετέχουν σέ κάποια ἑορτή εἶναι ἀπίθανο νά γνωρίζουν αὐτή τή λεπτομέρεια. Πιό συγκεκριμένα, ἡ ὕπαρξη κάθε ἱεροῦ ὀφείλεται σέ κάποιον εἰδικό λόγο, εἴτε αὐτός ἀποτελεῖ κάποιο φυσικό φαινόμενο, ὅπως ἕνα βουνό, κάποιο ἱστορικό γεγονός μεγάλης σημασίας γιά τήν τοπική κοινότητα εἴτε, τέλος, κάποια πράξη προσωπικῆς εὐσέβειας ἤ πολιτικῆς προστασίας. Πράγματι, ἡ ποικιλία εἶναι ἀτέλειωτη.

»Γιά παράδειγμα, τό ἀρχαίο ἱερό στήν Κασίμα, κοντά στίς ἀκτές τοῦ Χόνσου ἀπό τήν πλευρά τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀποτελεῖ κέντρο λατρείας γιά ὅσους ἀσχολοῦνται εἰδικά μέ τίς

πολεμικές τέχνες, ὅπως τήν ξιφομαχία καί τό κέντο. Παράλληλα, φιλοξενεῖ στόν εὐρύτερο χῶρο του διάφορα ἄλλα μικρότερα ἱερά.

»Ἕνας ἀπό αὐτά εἶναι ἀφιερωμένο σέ μία πηγή πού ξεπηδᾶ ἀπ' τήν πλαγιά ἑνός λόφου καί ἔχει τή συμβολική του πύλη στή λιμνούλα πού σχηματίζεται στούς πρόποδες. Ἕνα ἄλλο ἱερό ἔχει τή μορφή περιφραγμένου κλειστοῦ χώρου, στό μέσον τοῦ ὁποίου βρίσκεται ἕνας μεγάλος λίθος, ἀπό τόν ὁποῖο πάλι εἶναι ὁρατή μόνο ἡ στρογγυλεμένη κορυφή του, μία καί ὁ ὑπόλοιπος εἶναι βυθισμένος στήν ἄμμο. Ὁ συγκεκριμένος λίθος πιστεύεται ὅτι κρατᾶ κάτω ἀπό τή γῆ τό γιγάντιο ψάρι πού εὐθύνεται γιά τούς σεισμούς.

»Ἡ θεότητα ἤ κάμι ἑνός ἱεροῦ μπορεῖ νά εἶναι τό ἴδιο τό φυσικό ἀντικείμενο, μπορεῖ νά εἶναι κάποια ἀπό τίς θεότητες πού ἀναφέρονται στό Κοτζίκι ἤ τό Νιχόνγκι ἤ, τέλος, μπορεῖ νά εἶναι κάποιο θρυλικό ἤ ἱστορικό πρόσωπο. Στα ἱερά ὅπου φυλάσσεται κάποιο ἰδιαίτερο ἀντικείμενο ἐντός τοῦ ἀδύτου, συνήθως δέν εἶναι γνωστό γιά ποιό ἀντικείμενο πρόκειται, μία καί δέν τό βλέπει ποτέ κανένας.

»Τά σιντοϊστικά ἱερά ἔχουν ὁρισμένα κοινά γνωρίσματα, τά ὁποῖα μπορεῖ πάντοτε νά παρατηρήσει κανείς. Τό πρῶτο πού θά δεῖ ὁ ἐπισκέπτης εἶναι ἡ μεγάλη συμβολική πύλη, πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο κατακόρυφους παραστάτες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν στήν κορυφή τους δύο σταυρωτές δοκούς. Μερικές φορές οἱ πύλες αὐτές (τόριι) στέκουν ἀρκετά μακριά, πρός τό τέλος ἑνός πολυσύχναστου δρόμου μέ μαγαζιά καί περίπτερα πού καλύπτουν τίς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπισκεπτῶν, μπορεῖ μάλιστα, νά ὑπάρχουν δύο ἤ καί περισσότερες τέτοιες πύλες ἤ ἀκόμη καί μία μεγάλη σειρά ἀπό αὐτές, πού σχηματίζουν δρόμο ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ στόν ἱερό περίβολο. Στό ἐσωτερικό τοῦ περιβόλου ὑπάρχει μία μεγάλη σκάφη μέ καθαρό νερό, ἡ ὁποία εἶναι συνήθως σκεπαστή καί ἔχει καθαρές ξύλινες κουτάλες. Ἐδῶ ὁ πιστός πλένει τό πρόσωπο καί τά χέρια του, πρόκειται γιά ἁπλή πράξη πού συμβολίζει τήν κάθαρση. Ὅσον ἀφορᾶ στά κύρια κτίσματα τοῦ ἱεροῦ, γιά τά ὁποῖα ὑπάρχουν ἀρκετοί παραδοσιακοί ἀρχιτεκτονικοί τύποι, αὐτά περιλαμβάνουν μία αἴθουσα λατρείας (χαϊντέν) καί μία κύρια αἴθουσα (χοντέν) πού βρίσκεται δίπλα. Ἡ κύρια αἴθουσα εἶναι συνήθως μικρότερη καί σέ αὐτήν δέν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος, μιά καί εἶναι ἡ φυσική κατοικία τῆς ἴδιας τῆς θεότητα-κάμι.

»Στήν αἴθουσα λατρείας εἰσέρχονται οἱ σιντοϊστές ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν γιά νά προσφέρουν προσευχή ἤ παράκληση. Οἱ ἁπλοί ἐπισκέπτες τοῦ ἱεροῦ ἁπλῶς στέκονται ἔξω, μπροστά στήν αἴθουσα λατρείας, ρίχνουν ἕνα κέρμα στό κουτί γιά τίς προσφορές,

τραβοῦν μία φορά ἕνα αἰωρούμενο σκοινί πού ἔχει καμπανάκι ἤ κουδουνίστρα στήν κορυφή του, χτυποῦν δύο φορές τά χέρια τους, σκύβουν γιά λίγο καί προσεύχονται, χτυποῦν καί πάλι τά χέρια τους καί φεύγουν. Ὁ ἦχος τῆς κουδουνίστρας, καθώς καί ὁ ἦχος τῶν χεριῶν, σκοπό ἔχει νά τραβήξει τήν προσοχή τῆς θεότητας στήν παρουσία τοῦ πιστοῦ.

»Τό μπροστινό τμῆμα τῆς αἴθουσας λατρείας εἶναι συχνά διακοσμημένο μ' ἕνα χοντρό σκοινί (σιμενάουα) καί λωρίδες ἀπό διπλωμένο λευκό χαρτί, οἱ ὁποῖοι κατά κανόνα σηματοδοτοῦν μία ἱερή περιοχή ἤ ἕνα ἱερό ἀντικείμενο. Μερικές φορές αὐτές οἱ λωρίδες ἁπλῶς κρέμονται γύρω ἀπό κάποιο βράχο ἤ δέντρο, ὑποδηλώνοντας ἔτσι ὅτι καί αὐτά θεωροῦνται ἱερά τῶν κάμι τοῦ βράχου ἤ τοῦ δέντρου.

Οἱ βασικοί τύποι ἱερῶν εἶναι τρεῖς:

- τά ἱερά πού ἔχουν ἀποκλειστικά καί μόνο τοπική σημασία καί φιλοξενοῦν τό κάμι ἑνός συγκεκριμένου τόπου (ουτζιγκάμι),
- τά ἱερά πού ἀνήκουν σ' ἕναν τύπο πού ἐπαναλαμβάνεται κατά κάποιον τρόπο, ὅπως εἶναι τά ἱερά στό Ἰνάρι πού τά ἐπισκέπτεται ὁ κόσμος μέ σκοπό νά ἐξασφαλίσει τήν ἐπιτυχία στίς ἐπιχειρηματικές του δραστηριότητες. Αὐτοῦ τοῦ τύπου τά ἱερά μπορεῖ νά τά συναντήσει κανείς σέ ὁποιαδήποτε περιοχή τῆς χώρας,
- τά ἱερά μέ μεγάλη ἐθνική καί ἐν μέρει πολιτική σημασία, ὅπως τά ἱερά στό Ἴσε καί τό Ἰζούμο πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω, τό ἱερό Μέιτζι στό Τόκιο, τό ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένο στόν αὐτοκράτορα Μέιτζι, καί τό ἱερό Γιασουκούνι, ἐπίσης στό Τόκιο, πού εἶναι ἀφιερωμένο στίς ψυχές τῶν πεσόντων στούς πολέμους τῆς Ἰαπωνίας.

Ἰαπωνικός Βουδδισμός

»Ἡ Ἱστορία τοῦ ἰαπωνικοῦ Βουδδισμοῦ ξεκινᾶ στίς ἀρχές τοῦ 6ου αἰῶνα μ.Χ., ὅταν στάλθηκαν ἀπό τήν Κορέα ὁμοιώματα καί σούτρα (βουδδιστικά κείμενα). Ἡ πρώτη σημαντική πράξη ὑποστήριξης πρός τό Βουδδισμό ἔλαβε χῶρα ὅταν ὁ πρίγκιπας Σοτόκου, ἀντιβασιλέας κατά τήν περίοδο 593-622, καθιέρωσε τό Βουδδισμό σέ ἐθνικό θρήσκευμα, συνδέοντάς τον μέ τά κομφουκιστικά ἰδεώδη τῆς ἠθικῆς πειθαρχίας καί τῆς διοίκησης.

»Ἕνα πλῆθος ἀπό ἐξέχοντες μοναχούς ἔφερε περισσότερη γνώση σχετικά μέ τή νέα θρησκεία ἀπό τήν Κορέα καί τήν Κίνα, κι

ἔτσι οἱ πρώιμες παραδόσεις στήν πρωτεύουσα Νάρα παραγκωνίστηκαν τό 805 μ.Χ. ἀπό ἕνα πολύ μεγαλύτερο βουδδιστικό κέντρο στό ὄρος Χιέι, τό ὁποῖο δέσποζε πάνω ἀπό τή νέα πρωτεύουσα τοῦ Κιότο. Αὐτό τό νέο βουδδιστικό κέντρο ἀντλοῦσε τήν ἔμπνευσή του ἀπό τήν κινεζική Σχολή Τιέν-τάι, ἡ ὁποία στήν Ἰαπωνία ἔμεινε γνωστή ὡς Βουδδισμός Τενταΐ.

Αὐτός ὁ Βουδδισμός μέ τή σειρά του ἐπηρεάστηκε γρήγορα ἀπό τίς διδασκαλίες καί τίς πρακτικές μιᾶς ἐσωτεριστικῆς ἐκδοχῆς τοῦ Βουδδισμοῦ, ἀρκετά ὅμοιας μέ ἐκείνης τοῦ Θιβέτ. Σχεδόν ἀμέσως ἕνα ἀντίπαλο κέντρο γι' αὐτό τό εἶδος Βουδδισμοῦ ἱδρύθηκε στό τότε ἐντελῶς ἀπρόσιτο ὄρος Κόγια, τό ὁποῖο βρισκόταν σέ κάποια ἀπόσταση νότια τοῦ Κιότο. Ἡ συγκεκριμένη αὐτή Σχολή, ὁ Βουδδισμός Σινγκόν, θεμελιώθηκε ἀπό τόν περίφημο μοναχό Κουκαΐ (744-835), ὁ ὁποῖος μετά θάνατον ἔμεινε γνωστός ὡς Κόμπο Νταϊσί καί τιμήθηκε ὡς μεγάλος ἅγιος.

»Οἱ σέκτες Τενταΐ καί Σινγκόν ἐνισχύθηκαν γρήγορα μέ ἄλλες, οἱ ὁποῖες ἐν μέρει ἀντλοῦσαν ἀπό κάποιες ἰδιαίτερες τάσεις τοῦ κινεζικοῦ Βουδδισμοῦ καί ἐν μέρει ἀφείλονταν σέ ἰαπωνικές καινοτομίες. Τό Σούτρα τοῦ Λωτοῦ ἔπαιζε ἤδη σημαντικό ρόλο στό Βουδδισμό Τενταΐ, ἀλλά ὁ Νιτσίρεν (1222-1282) ἔδωσε νέα ἔμφαση, ἐνῶ τά ἑρμηνευτικά του κείμενα πρόσφεραν ἐπίσης τή βάση γιά ἕναν ἀριθμό ἀπό νέες σέκτες. Μεταξύ αὐτῶν συμπεριλαμβάνονται μερικά ἀπό τά πιό σημαντικά καί δυναμικά βουδδιστικά κινήματα τῶν νεότερων χρόνων. Αὐτό πού χαρακτηρίζει ἀπό κοινοῦ ὅλες τίς σέκτες πού στηρίζονται στόν Νιτσίρεν εἶναι ἡ ἀπαγγελία τῆς ἁπλῆς διατύπωσης «Namfu Myoho Range Kyo» («Χαῖρε, Ὑπέροχο Ντάρμα τοῦ Σούτρα τοῦ Λωτοῦ»).

»Ὅλες αὐτές οἱ σέκτες, ἡ καθεμία μέ τόν δικό της τρόπο, ἐκφράζουν σπουδαῖες θεματικές τῆς βουδδιστικῆς παράδοσης Μαχαγιάνα, ἡ ὁποῖα ἐξαπλώθηκε ἀπό τήν Ἰνδία μέχρι τήν Ἀνατολική Ἀσία. Ἐνῶ κάποιοι δείχνουν ἰδιαίτερη ἀφοσίωση σέ κάποια σέκτα -εἰδικά στήν περίπτωση τῶν σεκτῶν νεμπούτσου ἤ τῶν σεκτῶν πού στηρίζονται στόν Νιτσίρεν- ὑπάρχουν πολλά στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς εὐσέβειας πού δέν ἀνταποκρίνονται στίς σεκταριστικές διαιρέσεις.

»Δύο ἀπό τίς πιό ἀγαπημένες καί εὐρύτερα τιμώμενες μορφές εἶναι οἱ Μποντισάτβα Τζίζο-σάμα καί Κάνον-σάμα. Ὁ Τζίζο-σάμα πιστεύεται ὅτι φροντίζει ἰδιαίτερα τά παιδιά ἤ τά βρέφη πού πέθαναν πρόωρα. Ὁ Κάνον-σάμα (στά σανσκριτικά Ἀβαλοκιτεσβάρα) τόν συναντᾶ κανείς σέ πολλά σημεῖα, ὅπως στούς ναούς τοῦ Σότο Ζέν».

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 440, ἑπ.)

Μπαχαϊσμός MOOJAN MOMEN

«Ἡ διδασκαλία τῆς Πίστης Μπαχάι ὑποστηρίζει ὅτι ὁ σκοπός τῆς ζωῆς σ' αὐτό τόν ὑλικό κόσμο εἶναι ἡ πραγμάτωση, στόν μέγιστο δυνατό βαθμό, πνευματικῶν ἰδιοτήτων ὅπως ἡ ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὑπομονή, ἡ συμπόνια, ἡ σοφία, ἡ ἁγνότητα καί ἡ ἀξιοπιστία. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι σέ θέση νά ἐπιδείξουν αὐτές τίς ἀρετές, ἄν καί ὁ καθένας σέ διαφορετικό βαθμό. Ὁ φυσικός κόσμος ἀποτελεῖ τήν ἀρένα γιά τήν ἀνάπτυξη καί τήν τελείωση τοῦ ἀνθρώπου, μία αἴθουσα διδασκαλίας γιά τήν πνευματική του ἐκπαίδευση καί τήν ὡρίμαση τῆς ψυχῆς, ὅπου ἡ πρόοδος μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ τόν καλύτερο τρόπο ἐάν κανείς ἀκολουθήσει τή διδασκαλία κάποιου ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι εἶναι καί οἱ ἀληθινοί παιδαγωγοί τῆς ἀνθρωπότητας. Ἀπό τή στιγμή πού οἱ συγκεκριμένες πνευματικές ἰδιότητες εἶναι καί ἰδιότητες τοῦ Θείου, ἡ ἀπόκτησή τους ἰσοδυναμεῖ μέ τό νά ἔρθει κανείς πλησιέστερα στόν Θεό. Ἡ θεϊκή δυνατότητα εἶναι ἤδη παροῦσα στόν καθένα. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ γραφές τῶν Μπαχάι θεωροῦν τήν ἐκπαίδευση ὡς ἐκείνη τή διαδικασία, μέσω τῆς ὁποίας ἀνασύρει κανείς ἀπό τό ὀρυχεῖο τῆς ψυχῆς του τά πετράδια πού ἤδη βρίσκονται ἐκεῖ.

»Ὁλόκληρη ἡ ζωή κάποιου περιγράφεται μερικές φορές ὡς ἕνα ταξίδι πρός τόν Θεό. Στό δρόμο μπορεῖ κανείς νά συναντήσει δοκιμασίες καί δυσκολίες, ἀλλά αὐτές θά πρέπει νά ἀντιμετωπίζονται ὡς ἀφορμές γιά μεγαλύτερη πρόοδο, εὐκαιρίες πού ἀποκαλύπτουν τίς ἀτέλειες κάποιου καί τοῦ προσφέρουν τή δυνατότητα νά τίς ὑπερβεῖ. Γιά τούς Μπαχάι ἡ σωτηρία δέν εἶναι μία κατάσταση, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπιτύχει ἤ ὄχι. Πρόκειται γιά μία διαδικασία πού ἀρχίζει μέ τή γέννηση καί συνεχίζεται ἀκόμη καί μετά τό θάνατο. Μόνον ὁ Θεός μπορεῖ νά γνωρίζει ἀπό ποῦ ἀκριβῶς ἄρχισε αὐτή τήν πορεία κάθε ἄνθρωπος, σέ ποιά κατάσταση ἔχει φτάσει, καθώς καί τό βαθμό τῆς προόδου πού ἔχει ἐπιτύχει. Συνεπῶς, οἱ ἄνθρωποι δέ θά πρέπει νά κρίνουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο μέ βάση αὐτά τά ζητήματα.

Ἀναζητῶντας τήν ἀλήθεια

»Γιά νά παίξει κανείς καλό πιάνο, πρέπει νά ἔχει πειθαρχία καί νά ἀσκεῖται καθημερινά. Κατά παρόμοιο τρόπο, ἀποσκοπῶντας

στό νά βοηθήσει τούς ἀνθρώπους μέ τήν πνευματική τούς πρόοδο, ὁ Μπαχά Ἀλλάχ ἔχει παραδώσει ὁρισμένους νόμους, ὅπως ἡ καθημερινή ὑποχρέωση νά προσεύχεται κανείς, νά διαβάζει τίς γραφές καί νά διαλογίζεται, καθώς καί νά νηστεύει γιά μία συγκεκριμένη περίοδο κάθε χρόνο. Χάρη σέ ὅλα αὐτά, ὅπως καί χάρη στίς συμβουλές πού δίνει, ἡ ὁμάδα στά μέλη της, μπορεῖ κανείς νά ἔχει τή θρησκευτική καθοδήγηση πού χρειάζεται, τήν ὁποία σέ ἄλλα θρησκεύματα δίνουν οἱ θρησκευτικοί ἡγέτες. Ὁ Μπαχά Ἀλλάχ, ὅμως, ἔχει ἀπαγορεύσει ὁποιαδήποτε μορφή ἱερατείου ἤ θρησκευτικῆς ἡγεσίας μεταξύ τῶν Μπαχάι. Ὅλοι οἱ Μπαχάι ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά ἐρευνοῦν γιά τήν ἀλήθεια μόνοι τους, μέσω τῆς προσευχῆς, τῆς μελέτης τῶν γραφῶν, τοῦ διαλογισμοῦ καί τοῦ στοχασμοῦ πάνω στίς ἐμπειρίες τους. Χρειάζεται, ἐπίσης, σοφία ὅταν κανείς διδάσκει ἄλλους, ἔτσι ὥστε νά ἀποφεύγονται οἱ συγκρούσεις καί οἱ διαμάχες. Αὐτά, ὅμως, πού δέν ἐπιτρέπεται εἶναι νά ἀρνεῖται κανείς τήν πίστη του.

»Τέλος, ἄν καί ἐγκωμιάζονται οἱ ἄφθονοι μάρτυρες πού προέρχονται τόσο ἀπό τούς ὀπαδούς τοῦ Μπάμπ ὅσον καί ἀπό ἐκείνους τοῦ Μπαχά Ἀλλάχ, τό μαρτύριο δέν εἶναι κάτι πού θά πρέπει κανείς νά ἐπιζητᾶ συνειδητά, ἐνῶ ἡ αὐτοκτονία καταδικάζεται.

Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ

»Ὁ Μπαχά Ἀλλάχ βεβαιώνει ὅτι ὑπάρχει μία ὕψιστη δύναμη, πού στά Δυτικοῦ τύπου θρησκεύματα ὀνομάζεται Θεός, ἐφ' ὅσον ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος καί ὁ νοῦς μας μπορεῖ νά συλλάβει ἐννοιολογικά μονάχα τό πεπερασμένο, ἡ ἀνθρωπότητα δέν ἔχει καμία πρόσβαση στή γνώση τῆς ὕψιστης αὐτῆς πραγματικότητας. Οὔτε οἱ διατυπώσεις περί Θεοῦ ἐκ μέρους τῶν Δυτικῶν θρησκευμάτων ἀλλά οὔτε καί οἱ περιγραφές διαφόρων τύπων ἔσχατης πραγματικότητας στά Ἀνατολικά θρησκεύματα (γιά παράδειγμα, τό Βράχμαν, τό Νταρμακάγια, τή νιρβάνα ἤ τό Τάο) εἶναι ἐπαρκεῖς ἤ ἀκριβεῖς. Ἡ μόνη θετική γνώση πού μποροῦν νά ἔχουν οἱ ἄνθρωποι εἶναι αὐτή πού μεταδίδεται ἀπό ὁρισμένους διαμεσολαβητές, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίστηκαν ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν καί ἵδρυσαν τίς μεγάλες θρησκεῖες τῆς ἀνθρωπότητας. Αὐτοί οἱ Ἀγγελιαφόροι τοῦ Θεοῦ - ἀνάμεσα στούς ὁποίους οἱ Μπαχάι ἀναγνωρίζουν τόν Ἀβραάμ, τόν Κρίσνα, τόν Μωϋσῆ, τόν Ζαρατούστρα, τόν Βούδα, τόν Χριστό καί τόν Μωάμεθ- ἀποκαλύπτουν στούς ἀνθρώπους τίς ἰδιότητες τῆς ὕψιστης πραγματικότητας τόσο μέ τά γραπτά τούς ὅσον καί μέ τήν ἴδια τούς τή ζωή. Στίς γραφές τῶν Μπαχάι αὐτές οἱ μορφές

ὀνομάζονται «ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ». Ὁ Μπαχά Ἀλλάχ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ὁ πλέον πρόσφατος στήν ἀλυσίδα τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μπάμπ θεωρεῖται κι αὐτός ὅτι ἦταν μία ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ.

»Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ φέρνουν στόν κόσμο διδασκαλίες πού εἶναι ἀναγκαῖες γιά τήν πνευματική καί κοινωνική πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας. Ἀπό τή στιγμή πού ἡ καθεμία ἀπό αὐτές ἔχει λάβει χώρα σέ διαφορετικό χρόνο καί σέ διαφορετικά σημεῖα τοῦ κόσμου, κάθε θεϊκό μήνυμα ἔχει προσαρμοστεῖ στίς ἀνάγκες τοῦ τόπου καί τῆς ἐποχῆς καί ἔχει οἰκοδομήσει πάνω σέ ὅ,τι εἶχε προηγηθεῖ. Ὁ Μπαχά Ἀλλάχ ἰσχυρίζεται ὅτι κομίζει τό πλέον πρόσφατο στήν ἀλυσίδα αὐτή τῶν μηνυμάτων ἐκ μέρους τῆς ὕψιστης πραγματικότητας καί ὅτι τό δικό του μήνυμα εἶναι αὐτό πού σχετίζεται μέ τό σήμερα, συγκεκριμένα, ὅτι ἔχει ἀνατείλει πλέον ἡ ὥρα γιά νά ἑνοποιηθεῖ ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα σέ μία κοινωνία πού θ' ἀγκαλιάζει ὅλο τόν κόσμο. Ἐπιπρόσθετα, ὁ Μπαχά Ἀλλάχ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι φύσει καί θέσει ἴσος μέ τούς προγενέστερους ἱδρυτές τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου. Οἱ Μπαχάι πιστεύουν ὅτι τό μήνυμά του ἀποτελεῖ τήν πληρέστερη καί πιό σχετική μέ τό σήμερα ἀποκάλυψη τῆς Θέλησης του Θεοῦ καί, ἄρα, ἡ δική του ἀποκάλυψη ἔχει μεγαλύτερη σημασία γιά τούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ Μπαχά Ἀλλάχ ἰσχυρίζεται, μάλιστα, ὅτι ὅλες οἱ γραφές τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου περιέχουν προφητεῖες γιά ἕνα μελλοντικό σωτήρα τοῦ κόσμου καί ὅτι ὁ ἴδιος ἀποτελεῖ τήν ἐκπλήρωση αὐτῶν τῶν προφητειῶν.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 424, ἑπ.)

Νέα Θρησκευτικά Κινήματα GEORGE D. CHRYSSIDES

«Ὁ ὅρος «Νέα Θρησκευτικά Κινήματα» (ΝΘΚ) ἀναφέρεται σέ ποικίλες θρησκευτικές ὀργανώσεις πού ἔχουν ἐμφανιστεῖ σχετικά πρόσφατα καί χαρακτηρίζονται συνολικά ὡς «λατρεῖες». Ὁ ὅρος «λατρεία», βέβαια, εἶναι ἀκατάλληλος, κι αὐτό διότι εἶναι ὑποτιμητικός καί ἀσαφής. Ὁρισμένοι μελετητές ἔχουν ὁρίσει τίς νέες θρησκεῖες ὡς τίς ὀργανώσεις αὐτές πού ἔχουν κάνει τήν ἐμφάνισή τους στή Δύση μετά τόν Β´ Παγκόσμιο Πόλεμο, ἐνῶ ἄλλοι θεωροῦν ὅτι ἡ κατηγορία «νέο» καλύπτει τά τελευταῖα 150 χρόνια. Τά ΝΘΚ εἶναι παγκόσμιου χαρακτῆρα καί ὄχι ἁπλῶς φαινόμενα τοῦ Δυτικοῦ κόσμου: ὑπάρχουν περίπου 10.000 μονάχα στήν Ἀφρική,

περίπου 3.000 στίς ΗΠΑ καί 500-600 στή Βρετανία. Στη δέ Ἰαπωνία οἱ ὀπαδοί τους ὑπολογίζονται γύρω στά 31 ἑκατομμύρια.

»Τά ΝΘΚ τείνουν νά ξεφεύγουν ἀπό τά καθιερωμένα θρησκεύματα, μερικές φορές λόγῳ δογματικῶν διαφωνιῶν, ἄλλες φορές λόγω ἀμφιλεγόμενων πρακτικῶν. Οἱ ὁμαδικές αὐτοκτονίες ὀπαδῶν τῆς ὀργάνωσης τῶν Λαῶν τοῦ Ναοῦ στό Τζόουνσταουν στή Γουιάνα (1978) καί ὀπαδῶν τοῦ Ντέιβιντ Κόρες καί τοῦ Κλάδου τῶν Δαβιδιανῶν στό Οὐάκο τοῦ Τέξας (1993), καθώς καί οἱ ὁμαδικές αὐτοκτονίες μελῶν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἥλιου στήν Ἑλβετία καί στόν Καναδᾶ (1994), τῆς θρησκείας τῶν UFO μέ τό ὄνομα «Πύλη τοῦ Οὐρανοῦ» στήν Καλιφόρνια (1997) καί τοῦ Κινήματος γιά τήν Ἀποκατάσταση τῶν Δέκα Ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ στήν Οὐγκάντα (2000), καί τέλος οἱ ἐπιθέσεις μέ δηλητηριώδη ἀέρια στό μετρό τοῦ Τόκιο πού ἀνέλαβε ἡ ὀργάνωση Ἄγουμ Σινρίκυο (1995) - μέ δώδεκα νεκρούς καί δεκάδες τραυματίες- ἐνισχύουν τήν ἀντίληψη ὅτι τά ΝΘΚ εἶναι βίαια, ἀνεξάρτητα ἀπ’ τό ἄν τέτοια περιστατικά εἶναι σπάνια ἤ ὄχι.

Τά ΝΘΚ πού σχετίζονται μέ τό Χριστιανισμό

»Τά ΝΘΚ τοῦ 19ου αἰῶνα στή Δύση ἦταν κατά βάση χριστιανικοῦ χαρακτήρα. Ὁ Οὐίλιαμ Μίλερ (1782-1849), ἕνας πρώϊμος ὑποστηρικτής τοῦ Ἀντβεντισμοῦ, διακήρυξε ὅτι ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἦταν πρό τῶν πυλῶν. Προσδιόρισε τό 1843 καί μετά τό 1844 ὡς τό ἔτος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ἡ ἀπογοήτευση τῶν ὀπαδῶν τό 1844 ἔμεινε γνωστή ὡς ἡ «Μεγάλη Ἀπογοήτευση». Ἐν τούτοις, οἱ ἰδέες του ἄσκησαν μεγάλη ἐπίδραση. Ἡ Ἕλεν Τζ. Οὐάιτ (1827- 1915), ἡ ὁποία ἵδρυσε τούς Ἀντβεντιστές τῆς Ἕβδομης Ἡμέρας τό 1861, δίδαξε ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔχει ὄντως ἐπιστρέψει, ἀλλά ἡ παρουσία Του εἶναι ἀόρατη. Ὁ Τσάρλς Τέιζ Ρῶσσελ (1852-1916), ὁ ὁποῖος ἵδρυσε στά 1874 τήν Ἑταιρεία τοῦ Παρατηρητηρίου τοῦ Ναοῦ («Σκοπιά τοῦ Πύργου»), δίδαξε ἐπίσης τήν «ἀόρατη παρουσία» τοῦ Χριστοῦ, ἄν καί οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ, ὅπως τούς ὀνόμασε τό 1931 ὁ διάδοχος τοῦ Ρῶσσελ, ὁ Τζόζεφ Φράνκλιν Ράδερφορντ (1869-1941), θεωροῦν σήμερα ὡς χρονιά ἔναρξης αὐτῆς τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τό 1914.

»Δέν ἀποδέχονταν ὅλα τά κινήματα αὐτοῦ τοῦ τύπου τό ἀλάθητο τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῶν Ἁγίων τῶν Τελευταίων Ημερῶν, τά μέλη τῆς ὁποίας εἶναι οἱ

Μορμόνοι, ἐπικαλεῖται μία νέα ἀποκάλυψη, ἡ ὁποία δόθηκε στόν Τζόζεφ Σμίθ, τόν ἱδρυτή καί ἡγέτη της. Εἰδικότερα, λένε ὅτι ὁ ἄγγελος Μορόνι τοῦ δάνεισε ἕναν ἀριθμό ἀπό χρυσές πλάκες, ἀπό τίς ὁποῖες καί μετέφρασε τό Βιβλίο τοῦ Μόρμον (1830). Τό βιβλίο αὐτό κάνει λόγο γιά το κήρυγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στίς ΗΠΑ μετά τήν Ἀνάσταση Του. Ὁ Σμίθ δολοφονήθηκε το 1844 καί στή συνέχεια ὁ Μπρίγκαμ Γιάνγκ ἀνέλαβε τήν ἀρχηγία καί ὁδήγησε τούς «Ἁγίους» στή Μεγάλη Ἀλμυρή Λίμνη τῆς Γιούτα.

»Μία ἄλλη σημαντική τάση ἦταν ἐκείνη τῆς Νέας Σκέψης, ἡ ὁποία τόνιζε τή βελτίωση τῆς ὑγείας μέσω ψυχικῶν «ἐπιβεβαιώσεων». Ἡ ἰδέα αὐτή ἐπηρέασε τή Χριστιανική Ἐπιστήμη τῆς Μαίρης Μπέικερ Ἕντι (1821-1910) καί τόν Μεταφυσικό Σύνδεσμο Χόπκινς, ἱδρύτρια τῆς ὁποίας ὑπήρξε ἡ Ἔμα Κέρτις Χόπκινς (1853-1925) τό 1887. Μάλιστα, ὁρισμένοι ἀπό τούς μαθητές τῆς Χόπκινς ἵδρυσαν τίς δικές τους ὀργανώσεις, μέ πιό γνωστή ἀπ' αὐτές τή Σχολή τῆς Ἕνωσης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

»Μία ἄλλη τάση ἦταν ἡ ἐπικοινωνία μέ τά πνεύματα. Ὁ σύγχρονος πνευματισμός μπορεῖ νά ἀναχθεῖ στίς «ἐκστομίσεις» πού ἄκουγαν οἱ ἀδελφές Φόξ στό Χάϊντσβιλ τῆς Νέας Ὑόρκης τό 1848, ἄν καί θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ πνευματιστικές ἐκκλησίες τονίζουν τή θεραπεία ἐξίσου μέ τήν ἐπικοινωνία τῶν νεκρῶν. Ἡ Ἕλενα Μπλαβάτσκι (1831- 1891), ἕνα ἀπό τά ἱδρυτικά μέλη τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρείας, ὑποστήριξε ὅτι εἶχε ἔρθει σ' ἐπαφή μ' ἕναν ἀριθμό ἀπό «Ἀναληφθέντες Διδασκάλους», δηλαδή προχωρημένα πνευματικά ὄντα πού κάποτε ἔζησαν στή Γῆ. Οἱ Ἀναληφθέντες Διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι μερικές φορές ἀποκαλοῦνται «ἡ Μεγάλη Λευκή Ἀδελφότητα», συναντῶνται καί σέ ἄλλες ὀργανώσεις, ὅπως οἱ Ροδόσταυροι, ἡ Καθολική καί Θριαμβεύουσα Ἐκκλησία καί τό Κίνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς.

Τά ΝΘΚ κατά τίς δεκαετίες '60 καί '70

»Τό μεταπολεμικό κύμα τῶν ΝΘΚ ἔλαβε χῶρα κατά τή δεκαετία τοῦ '60. Βασισμένο στήν Ἁγία Γραφή καί διαθέτοντας χαρισματικό χαρακτήρα, τό «Κίνημα τοῦ Ἰησοῦ» (ἤ «τοῦ Λαοῦ τοῦ Ἰησοῦ») ἀνέπτυξε ἰδιαίτερη δυναμική στό πλαίσιο τῆς ἀντικουλτούρας τῶν νέων ἐκείνης τῆς περιόδου, ὑποστηρίζοντας τήν κοινοκτημοσύνη καί τήν ὁμαδική συμβίωση. Πολύ συχνά οἱ προσήλυτοι εἶχαν περάσει ἀπό τά ναρκωτικά, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀρμαγγεδῶνα καί ἡ Φάρμα τοῦ Στέφεν Γκάσκιν στά πρώτα της χρόνια ἐνθάρρυναν μάλιστα τή χρήση ναρκωτικῶν οὐσιῶν. Ἄλλες ὅμως ὁμάδες, ὅπως ἡ Χριστιανική Διακονία τοῦ

Ἄλαμο, εἶχαν προγράμματα ἐπανένταξης. Ἀπό τίς κοινοτικές ὁμάδες οἱ πιό γνωστές εἶναι ἡ Οἰκογένεια (γνωστή ἀρχικά ὡς Τά Παιδιά τοῦ Θεοῦ) καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑνοποίησης.

- Ἔχοντας ὡς ἱδρυτή τόν Ντέιβιντ Μπράντ Μπέργκ (ἤ Μωϋσῆ Δαυΐδ, 1919-1994), ἡ ὀργάνωση Τά Παιδιά τοῦ Θεοῦ εἶχε ἐνστερνιστεῖ τόν προτεσταντικό φονταμενταλισμό, ἀλλά ἀμφισβητήθηκε ἔντονα λόγω τῆς «ἐρωτοτροπούσας ἁλίευσης» πού ἐφάρμοζε καί τῆς προσφορᾶς σέξ στούς ἐνδιαφερόμενους - ἐκ μέρους τῶν γυναικῶν τῆς ὀργάνωσης. Ἡ πρακτική αὐτή ἐγκαταλείφθηκε τό 1987, λόγω τοῦ φόβου ἀπέναντι στό AIDS, ἀλλά ἐπιτρέπεται ἀκόμη τό «μοίρασμα» τῶν συζύγων στούς κόλπους τῆς ὀργάνωσης.
- Ἄν καί προσφέρει μία ἑρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑνοποίησης προβάλλει μία νέα ἀποκάλυψη, τήν ὁποία ἐπικαλεῖται ὁ ἱδρυτής καί ἀρχηγός τῆς ὀργάνωσης, Σάν Μιούνγκ Μούν (1920-2012). Ὁ Μούν ἐδίδασκε ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέν ἦταν σέ θέση νά ἐκπληρώσει ἀπόλυτα τό μεσσιανικό του ἔργο, τό ὁποῖο ἦταν νά παντρευτεῖ καί νά γίνει πατέρας ἀναμάρτητων τέκνων. Ὁ Σάν Μιούνγκ Μούν καί ἡ σύζυγος του, Χάκ Τζά Χάν Μούν, θεωροῦνται ἀπό κοινοῦ οἱ νέοι μεσσίες, ἐνῶ τά μέλη τῆς ὀργάνωσης μποροῦν νά εἰσέλθουν στή δική τους ἀποκαταστημένη οἰκογένεια μέσω τῆς Τελετῆς τῆς Εὐλογίας (ἤ ἀλλιῶς τόν «μαζικό γάμο»). Τό 1996 ἡ ὀργάνωση μετονομάστηκε σέ Οἰκογενειακή Ὁμοσπονδία γιά τήν Παγκόσμια Εἰρήνη καί Ἑνοποίηση, μία καί ἡ ἐπίσημη συμμετοχή στήν ὀργάνωση ὡς μέλος κρίθηκε λιγότερο σημαντική ἀπό τήν ἀποδοχή τῆς Εὐλογίας, ἡ ὁποία προσφέρεται πιά καί σέ ὅσους δέν εἶναι μέλη (σ.σ. ἤδη ἀπεβίωσε ὁ ἱδρυτής).

»Τά ΝΘΚ μέ ἰνδικές καταβολές

- Ὁ πρῶτος ἰνδουϊστής σβάμι (ἀσκητής) πού ἐπισκέφθηκε τή Δύση ἦταν ὁ μαθητής τοῦ Ραμακρίσνα, ὁ Βιβεκανάντα, ὁ ὁποῖος μάλιστα μίλησε στό Παγκόσμιο Κοινοβούλιο τῶν Θρησκειῶν τό 1893 καί ἵδρυσε τή Βεδαντική Ἑταιρεία τό 1896. Στή Δύση κατέφθασαν ἀργότερα κι ἄλλοι γκουρού, ὅπως ὁ Γιογκάναντα, ὁ

ἱδρυτής τῆς Ἀδελφότητας τῆς Αὐτοπραγμάτωσης, ὁ Μεχέρ Μπάμπα, ὁ Μαχαρίσι Μαχές Γιόγκι, ὁ Σρί Τσίνμοϊ, ὁ Σβάμι Βακτιβεντάντα Πραμπουπάντα (1896-1977) καί ὁ Μαραχάτζι (τό «παιδί-γκουρού» πού ἡγήθηκε τῆς Ἀποστολῆς τοῦ Θείου Φωτός, ἡ ὁποία τώρα ὀνομάζεται Ζωτική Δύναμη).

- Ὁ Πραμπουπάντα ἔφτασε στή Νέα Υόρκη τό 1965. ὅπου ἵδρυσε τή Διεθνή Ἑταιρεία Ἐπίγνωσης τοῦ Κρίσνα (IKSON), γνωστή εὐρέως ὡς κίνημα «Χάρε Κρίσνα». Τό μάντρα «Χάρε Κρίσνα» ἔγινε γνωστό γιά πρώτη φορά ἀπό τόν ἐκστατικό διδάσκαλο Τσαϊτάνια (περ. 1485-1533), ἐνῶ τό κίνημα ἑστιάζει στόν ἰνδουϊστικό θεό Κρίσνα.
- Ὁ Ὑπερβατικός Διαλογισμός (ΤΜ), πού ἵδρυσε ὁ Μαχαρίσι Μαχές Γιόγκι (γεν. 1911 ἤ 1918), ἀσχολεῖται, ὅπως φανερώνει καί ἡ ὀνομασία, μέ τό διαλογισμό. Στούς μαθητές δίνεται ἕνα μάντρα γιά νά ἀσκοῦνται σ' αὐτό δύο φορές τήν ἡμέρα. Ὁ Ὑπερβατικός Διαλογισμός δέν θεωρεῖται ἀπό τούς ὀπαδούς του θρησκεία, ἀλλά μία διαδικασία πού προσφέρει πραγματιστικές ὠφέλειες, ὅπως καλύτερη ὑγεία καί ἀποτελεσματικότητα, καί ὄχι τόσο πνευματικό φωτισμό.
- Ἄν καί ὁ Σάτια Σάι Μπάμπα (1926-2011) δέν ἔχει ἐπισκεφθεῖ ποτέ τή Δύση, εἶναι πολύ γνωστός στούς Δυτικούς ὡς θαυματοποιός, ἐνῶ οἱ ὀπαδοί τοῦ διαβεβαιώνουν ὅτι ἔχει παραφυσικές δυνάμεις καί μπορεῖ νά ὑλοποιήσει ἀντικείμενα, ὅπως δαχτυλίδια καί ρολόγια. Οἱ ὀπαδοί του πηγαίνουν γιά προσκύνημα στά δύο μεγάλα ἄσραμ πού ἔχει στήν Ἰνδία, γιά νά λάβουν τό ντάρσαν (παραδοσιακά τό ντάρσαν σημαίνει τήν ἐμφάνιση μιᾶς θεότητας, ὁ Σάι Μπάμπα θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ).(σσ ἤδη ἀποβιώσας).
- Λιγότερο γνωστή, ἀλλά ἐξίσου σημαντική, εἶναι ἡ ὀργάνωση Μπράχμα Κουμάρις, τήν ὁποία ἵδρυσε ὁ Νχάντα Λεκράτζ (1876- 1969). Ὁ Λεκράτζ εἶχε στόχο τή βελτίωση τῆς κατάστασης τῶν γυναικῶν καί γι' αὐτό μετά τό θάνατο του τό κίνημά του εἶχε γυναῖκες ὡς ἀρχηγούς. Ἐνθαρρύνεται ἰδιαίτερα ἡ ἀγαμία καί διδάσκεται ἡ Ράτζα Γιόγκα, μία διανοητική τεχνική πού στοχεύει στην ἑνοποίηση τῆς ψυχῆς μέ τό Θεῖο.

➢ Ὁ Μπαγκαβάν Σρί Ρατζνίς (1931-1990), γνωστός ἀργότερα ὡς Ὄσο, γεννήθηκε ἀπό τζαϊνιστές γονεῖς στήν Ἰνδία ἀλλά δίδαξε μία ἰδιάζουσα μορφή Βουδδισμοῦ Ζέν. Τή δεκαετία τοῦ ’70, οἱ ὀπαδοί του ντύθηκαν στά πορτοκαλί καί κόκκινα ἀποκτῶντας ἔτσι τό παρατσούκλι οἱ «ἄνθρωποι-πορτοκάλια». Οἱ διδαχές του ἀπέρριπταν τήν ἐξουσία καί ἐκθείαζαν τή σεξουαλική ἐλευθερία καί τόν ὑλισμό. Τό 1981 ὁ Ρατζνίς πῆγε στό Ὄρεγκον τῶν ΗΠΑ, ὅπου καί ἵδρυσε τή δική του «φωτισμένη πόλη» (γνωστή ὡς Ρατζνίς-πουράμ). Ἔπειτα ἀπό διαμάχες μέ τούς κατοίκους τοῦ Ὄρεγκον, ὁ Ὄσο συνελήφθη τό 1985 καί ἡ κοινότητά του διαλύθηκε˙ παρ’ ὅλα αὐτά, ἡ ὀργάνωση Ὅσο συνεχίζει νά ὑφίσταται.

Βουδδιστικά ΝΘΚ

»Μέ τήν ἄφιξή του στίς ΗΠΑ τό 1897, ὁ Ντ. Τ. Σουζούκι (1870-1966) ἔγραψε πάρα πολλά κείμενα ἀναφορικά μέ τό Ζέν. Ἡ νεανική ἀντι-κουλτούρα τῶν ΗΠΑ κατά τή δεκαετία τοῦ ’60 ἐξέλαβε τή ζενική ἰδέα περί τοῦ «Ἔνδον Βούδδα» ὡς ἀναφερόμενη στήν προσωπική ἀσέλγεια. Αὐτή ἡ ἀναρχική καί ἀντικομφορμιστική ἐκδοχή τοῦ Ζέν χαρακτηρίζεται μερικές φορές ὡς «Beat Zen» («Ζέν τῶν Χτύπων») - ἀπό τό κίνημα τῶν Μπίτνικς στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ ’50. Τά βουδδιστικά ΝΘΚ προέρχονται ἀπό διάφορες παραδόσεις. Γιά παράδειγμα:

➢ Τό κίνημα Βιπάσανα προωθεῖ μία διαλογιστική πρακτική τῆς βουδδιστικῆς παράδοσης Θεραβάντα πού ἀποσκοπεῖ στό νά δεῖ κάποιος τήν ἀληθινή φύση τῆς πραγματικότητας. Ἡ Βιπάσανα εἶναι μία ἀρχαία πρακτική, ἡ ὁποία ἀναβίωσε στή Μιανμάρ (πρώην Βιρμανία) καί τήν Ταϊλάνδη κατά τή διάρκεια τοῦ 20ου αἰῶνα. Παρ’ ὅλα αὐτά, ἡ σύγχρονη ἐκδοχή της ἔχει καινοτομίες, ἀφού διδάσκεται σέ λαϊκούς τῆς Δύσης καθώς καί σέ γυναίκες.
➢ Καινοτόμες μορφές τοῦ Θιβετιανοῦ Βουδδισμοῦ περιλαμβάνουν τή Νέα Καντάμπα Παράδοση (ΝΚΤ), ἡ ὁποία προκάλεσε κύμα ἀμφισβήτησης τό 1996 ἐξαιτίας μιᾶς τελετουργικῆς πρακτικῆς γνωστῆς ὡς Ντότζε Σούγκντεν, τήν ὁποία εἶχε ἀπαγορεύσει ὁ Δαλάϊ Λάμα.

- Ἡ Διεθνής Σόκα Γκακάι (SGI), ἱδρυμένη τό 1930, ἀρύεται τίς διδασκαλίες της ἀπό τόν Ἰάπωνα διδάσκαλο Νιτσίρεν (1222-1282) καί τό ἀγαπημένο κείμενο του, τό Σούτρα τοῦ Λωτοῦ. Τά μέλη τῆς SGI ἀπαγγέλλουν πολύ τακτικά τό μάντρα «Χαῖρε, Ὑπέροχο Ντάρμα τοῦ Σούτρα τοῦ Λωτοῦ», τό ὁποῖο πιστεύεται ὅτι διαθέτει τεράστια δύναμη πού μεταφράζεται τόσο σέ ὑλικές ὅσον καί σέ πνευματικές εὐεργεσίες.
- Οἱ Φίλοι τοῦ Δυτικοῦ Βουδδιστικοῦ Τάγματος (FWBO) προσπαθοῦν νά ἀναπτύξουν μία νέα μορφή Βουδδισμοῦ γιά τους Δυτικούς. Ἱδρυμένη ἀπό τόν Οσιότατο Σανγκαρακσίτα (Ντένις Λίνγκγουντ, γεν. 1925), ἡ ὀργάνωση αὐτή τονίζει τήν «ὀρθή βιοτή» (τό πέμπτο σημεῖο ἀπό τήν Ὀκταπλή Ὁδό πρός τή Φώτιση τοῦ Βούδδα) παρά τή μοναστική πράξη τῆς ἐλεημοσύνης.
- Ὁ Βουδδισμός τῆς Παρέμβασης βασίζεται στή διδασκαλία τοῦ Τί Νάτ Χάν (γεν. 1926), ἕνα μοναχό τοῦ Ζέν ἀπό τό Βιετνάμ, καί τονίζει τήν ἐνεργή παρέμβαση σέ κοινωνικά καί πολιτικά προβλήματα.

Τά κινήματα τῆς Μαύρης Δύναμης καί τοῦ Λευκοῦ Ἰσλάμ

»Ὁρισμένα ΝΘΚ ἔχουν προέλθει ἀπό ἔγχρωμες κοινότητες. Οἱ Ρασταφαριανοί, πού προέρχονται ἀπό τήν Τζαμάϊκα, ἦταν ἀρχικά ἕνα κίνημα Μαύρης Δύναμης πού ὑποστηριζόταν ἀπό τούς ἀπογόνους τῶν σκλάβων. Πίστευαν ὅτι ἦταν μετενσάρκωση τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ὑποτάχθηκαν στή λευκή φυλή ὡς τιμωρία γιά τίς ἁμαρτίες τους καί πῶς θά βροῦν τή λύτρωση ἄν ἐπαναπατριστοῦν στήν πραγματική τους πατρίδα, τήν Αφρική, ὑπό τήν καθοδήγηση του αὐτοκράτορά τους, Χαϊλέ Σελασιέ Α΄ (1891-1975), ὁ ὁποῖος θεωρήθηκε μεσσίας. Βέβαια, μετά τό θάνατο τοῦ Χαϊλέ Σελασιέ αὐτές οἱ ἀντιλήψεις ἐπαναπροσδιορίστηκαν καί τώρα πιά ὑπάρχουν διαφορετικές προσδοκίες στό κίνημα.

»Ἄλλα κινήματα Μαύρης Δύναμης στηρίχθηκαν στό Ἰσλάμ. Τό Ἔθνος τοῦ Ἰσλάμ (NOI) ἦταν ἀρχικά μία ὀργάνωση πού ὑποστήριζε τήν ἀνωτερότητα τῶν ἔγχρωμων λαῶν, ἱδρύθηκε τή δεκαετία τοῦ ’30 καί ἀργότερα εἶχε ὡς ἡγέτη τόν Ἐλάιτζα Μοχάμεντ (Ἐλάιτζα Πούλ, 1897-1975). Μέλος αὐτῆς τῆς ὀργάνωσης ἔγινε καί ὁ Μάλκολμ Χ. (1925-1965), ἀλλά τήν ἐγκατέλειψε τό 1964, διαφωνώντας μέ τόν ρατσιστικό χαρακτήρα της.

»Τό ἐνδιαφέρον τοῦ λευκοῦ πληθυσμοῦ γιά τό Ἰσλάμ τείνει νά ἐπικεντρώνεται περισσότερο στό Σουφισμό, ὁ ὁποῖος εἰσήχθη

στίς ΗΠΑ τό 1910 ἀπό τόν Πίρ Χαζράτ Ἰναγιάτ Χάν, καί ἔγινε ἰδιαίτερα δημοφιλής χάρη στά γραπτά τοῦ Ἰντρις Σάχ (1924-1996).

Θρησκεῖες τῶν UFO. Ἀνθρώπινο Δυναμικό καί Νέα Ἐποχή

»Τά UFO, τά Ἄγνωστης Ταυτότητας Ἱπτάμενα Ἀντικείμενα, ἔχουν ἀποκτήσει ἰδιαίτερη σπουδαιότητα γιά ἕναν ἀριθμό πνευματικῶν ἀναζητητῶν καί οἱ ὀργανώσεις πού ἔχουν προκύψει ἀπό αὐτό τό ἐνδιαφέρον ὀνομάζονται συνολικά «θρησκεῖες τῶν UFO». Τυπικά, οἱ ὀργανώσεις αὐτές ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ διάφορες θεότητες εἶναι ἐξωγήϊνοι πού ἐπικοινωνοῦν μέ ὁρισμένους ἀνθρώπους- κλειδιά.

- Ἡ παλαιότερη θρησκεία τῶν UFO στή Δύση εἶναι ἡ Αἰθέρια Ἑταιρεία, ἱδρυμένη ἀπό τόν Τζώρτζ Κίνγκ (1919-1997) τό 1955.
- Πιό γνωστό εἶναι τό κίνημα τῶν Ραελιανῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός γιά τή σύγχρονη τεχνολογία περιλαμβάνει τήν προώθηση τῆς κλωνοποίησης, γιά τήν ὁποία ἄλλωστε πιστεύουν ὅτι εἶναι τό κλειδί γιά τήν προσωπική ἀθανασία. Οἱ Δυτικές θρησκεῖες τῶν UFO βασίζονται συχνά στήν Ἁγία Γραφή: ὁ Ραέλ (Κλώντ Βοριλόν, γεν. 1946) ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἰουδαιο-χριστιανικές Γραφές ὑπαινίσσονται κατ' ἐπανάληψη τά διαστημόπλοια, ὅπως συμβαίνει γιά παράδειγμα μέ τά ἅρματα τοῦ Ἠλία καί τοῦ Ἰεζεκιήλ.

»Ἄν καί μερικές φορές κατατάσσεται στίς θρησκεῖες τῶν UFO, ἡ Ἐκκλησία τῆς Σαϊεντολογίας δέν ἐπικαλεῖται πνευματικούς προγόνους. Ὁ συγγραφέας ἐπιστημονικῆς φαντασίας Λ. Ρόν Χάμπαρτ (1911-1986) ἔγινε ἐξαιρετικά δημοφιλής κατά τή δεκαετία τοῦ '50 μέ τό μπεστ σέλερ «Διανοητική» ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη τῆς ψυχικῆς ὑγείας, τό ὁποῖο ὑποστηρίζει τήν αὐτοπροαγωγή. Εἰδικότερα, ἡ Διανοητική διατείνεται ὅτι ἀπαλλάσσει τήν «ἑαυτότητα» ἀπό τίς βλαπτικές «ἐγγραμμώσεις» (καταγραφές δυσάρεστων ἐμπειριῶν τοῦ παρελθόντος). Ἅπαξ καί ἀπομακρυνθοῦν αὐτές, ὁ ἀσκούμενος θεωρεῖται «καθαρός» καί μπορεῖ νά προχωρήσει στά διάφορα ἐπίπεδα τῆς «ἐνεργοποίησης τῆς ἑαυτότητας», τά ὁποῖα ἀποκαλύπτονται μόνο σέ ἐγκεκριμένους μαθητές.

»Ἡ Σαϊεντολογία ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς πολλές ὁμάδες πού συναπαρτίζουν τό Κίνημα τοῦ Ἀνθρώπινου Δυναμικοῦ (HPM) -

ἕνας γενικός χαρακτηρισμός γιά ὅλες αὐτές τίς ὀργανώσεις πού προσφέρουν καλύτερη ποιότητα ζωῆς. Ὁ Βέρνερ Ἔρχαρντ, ἱδρυτής τοῦ Erhard Seminar Training (πού τώρα ὀνομάζεται Landmark Forum), εἶχε μελετήσει στήν ἀρχή τή Σαϊεντολογία, ἀλλά κάποιες ἄλλες ὁμάδες δέν ἔχουν τέτοιου εἴδους ἐπιρροές, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ Μέθοδος Σίλβα, ἡ Διανοητική Ἀνάπτυξη PSI καί ἡ Σχολή τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης (SES) - ἡ τελευταία ἔχει δεχθεῖ τήν ἐπίδραση τοῦ Ὑπερβατικοῦ Διαλογισμοῦ.

»Τό Κίνημα τοῦ Ἀνθρώπινου Δυναμικοῦ εἶναι ἕνα χαλαρό μᾶλλον σύνολο ἀπό ὁμάδες καί ἰδέες, τό ὁποῖο συγχωνεύεται μέσα στό ἐξίσου νεφελῶδες Κίνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς (NAM). Το NAM χαρακτηρίζεται ἀπό ἐκλεκτικισμό, αἰσιοδοξία σχετικά μέ τήν ἀνθρώπινη φύση καί ἀπομυθοποίηση τῆς ὀργανωμένης θρησκείας.

»Ἀπό τή δεκαετία τοῦ ’80 οἱ τάσεις στά ΝΘΚ ἔχουν ἀλλάξει. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ νέες θρησκεῖες πού ἔχουν ἐμφανιστεῖ. Ἡ Φάλουν Γκόνγκ εἶναι ἡ μόνη σημαντική περίπτωση: ἱδρύθηκε τό 1992 στήν Κίνα ἀπό τό διδάσκαλο Λί Χοντζί (γεν. 1951) καί προσφέρει ἕνα σύνολο ἀπό ἀσκήσεις πού θυμίζουν τό τάι τσί καί ἀποσκοποῦν νά κάνουν κάποιον Βούδδα.

»Μερικές ἀπό τίς ἀλλαγές πού ἔχουν συντελεστεῖ στά ΝΘΚ περιλαμβάνουν μείωση τῶν κοινοβίων, λιγότερο προσηλυτισμό, λιγότερο ἐνδιαφέρον ἀπό τήν πλευρά τῶν ΜΜΕ καί μεγαλύτερη θεσμοποίηση. Μάλιστα, πολλά ΝΘΚ ἔχουν διδαχθεῖ ἀπό τά λάθη του παρελθόντος καί ἔχουν τροποποιήσει ὁρισμένες ἀμφιλεγόμενες πρακτικές.»

Πηγή: «ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΡΑΝΟΣ (ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ, σελ. 440, ἑπ.)

ΣΥΜ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Κατ' ἀρχάς συγχαίρομεν τάς ἐκδόσεις ΟΥΡΑΝΟΣ τῆς ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΑΕ διά τό θρησκειολογικόν ἔργον αὐτῶν «Οἱ θρησκεῖες τοῦ κόσμου», τό ὁποῖον συνιστῶμεν εἰς τούς θρησκειολόγους καί τούς ἐνδιαφερομένους διότι ἀποτελεῖ οὐσιωδεστάτη μελέτη τῶν θρησκειῶν τοῦ πλανήτου.

Δημοσιεύομεν τά ἀνωτέρω παραθέματα ἐκ τοῦ ὡς εἴρηται ἔργου κατά τάς διατάξεις τοῦ ἄρθου 19 τοῦ Ν. 2121/1993 «Περί πνευματικῆς ἰδιοκτησίας».

Ἀναδιφῶντες τάς θρησκείας τῶν ἀνθρώπων καί τάς πεποιθήσεις των ὡς ἐκτίθενται ἐν τοῖς ὕπερθεν, κατανοῶμεν τήν ἔνθεον καταγωγήν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καί τό ἐγγενές θρησκευτικόν του συναίσθημα καί τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὅπως ἀνάγεται πνευματικῶς καί ὀντολογικῶς πρός τόν Δημιουργόν αὐτῆς. Αἱ θρησκεῖαι τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν εἴπομεν εἶναι τραγικῶς ἄτεχνοι ἀπόπειραι κοινωνίας μετά τοῦ ἱεροῦ, τοῦ Ὁσίου, τοῦ αἰωνίου, τοῦ ὑπερβατικοῦ καί τοῦ ἀφθίτου. Θαυμάζει τις τόν ἄσβεστον πόθον τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ὅπως εἰσδήση, ὅπως κατανοήση, ὅπως ἑρμηνεύση τήν δημουργίαν καί τόν Δημιουργόν, μέ τάς ἰδικάς του ἐγκοσμιοκρατικάς προσεγγίσεις. Ἀλλ' ὡς ἀνθρώπιναι ἀτελεῖς προσπάθειαι χειμάζονται ἐκ τοῦ διαμονικοῦ περιπαίγματος δι' ὅ καί ἀποβαίνουν «θρησκεῖαι δαιμονίων». Καί ἰδού αἱ θρησκεῖαι τῶν ἀνθρώπων μέ δυσεξαριθμήτους καί φανταστικάς ἀποπείρας ἑρμηνείας τοῦ ὑπερβατικοῦ καί τοῦ θείου, τραγικαί ἀνθρωποκατασκευαί, ἐπιδιώκουσαι τήν ἀπάντησιν εἰς τά ὑπαρξιακά ἐρωτήματα ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπινος βίος ἀποβαίνει «βοσκηματώδης» καί ἀνοημάτιστος. Πρόσωπα ἐπιρρεπῆ εἰς τόν μυστικισμόν καί τήν ἐσωτερικότητα κατήρτισαν τά θρησκευτικά των συστήματα, ὡς ἐπαρουσιάσαμεν μέ κείμενα ἐνασχοληθέντων πρός αὐτά, ἀλλ' εἰς ὅλας τάς θρησκευτικάς παραδοχάς καί ἀντιλήψεις ἀποπειρωμένας ὅπως ἑρμηνεύσουν τήν ζωήν καί τόν θάνατον πρωτιστεύουν ὁ ἀνθρώπινος λόγος καί ἡ ἀνθρωπίνη ἐνόρασις καί φαντασία. Ὡς ἡ ἀρχαία Ἑλληνική θρησκεία τοῦ Δωδεκαθέου ἦτο κατά τόν πολύν Ἠρόδοτον τόν καί πατέρα τῆς Ἱστορίας ἀποκληθέντα, ἔργον δύο ποιητῶν, τοῦ Ὁμήρου καί τοῦ Ἠσιόδου, οὕτω καί αἱ ἀναλυόμεναι

θρησκεῖαι εἶναι ἔργον τῶν ἀνθρώπων πού τάς ἐνεπνεύσθησαν καί τάς κατεσκεύασαν, ἀσφαλῶς μέ τήν παρέμβασιν τοῦ ἀλάστορος ἀρχαίου πτερνιστοῦ. Δι' ὅ καί ὁ ἀληθής Πανάγιος Θεός κηδόμενος τῶν δημιουργημάτων Του «ἔκλινε οὐρανούς καί κατέβη» καί ἀπεκαλύφθη διά τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου Υἱοῦ Του καί ἐκάλεσεν πάντας εἰς ἑνότητα διά τοῦ ἀχράντου Του Σώματος τῆς Ἁγίας Του Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνταῦθα διευκρινίζομεν ὅτι καί ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως θεϊστικός Ἰουδαϊσμός μετά τήν ἐνανθρώπησι τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀρνηθείς Αὐτόν καί ἐν σταυρῷ προσηλώσας, ἐξετράπη εἰς Ταλμουδισμόν καί Καμπαλισμόν καί ἀπέβη Ἑωσφορισμός καί δαιμονιώδης κατασκευή τοῦ ραββινικοῦ κατεστημένου, δι'ὅ καί πλέον τόν συμπεριλαμβάνομεν μετά τῶν θρησκειῶν τῶν ἀνθρώπων.

Διά τῶν ἀκολουθούντων καταδεικνύεται ὅτι ὁ κόσμος καί ἡ ἐν αὐτῷ ὑπερμαθηματική ἀκρίβεια, ἡ τελονομία καί ἡ ἁρμονία προϋποθέτουν σκέψιν καί ἡ σκέψις σκεπτόμενον Νοῦν καί προδήλως ἀΐδιον καί πάνσοφον Δημιουργόν ἔχοντα πανάγιον, πανακήρατον, δίκαιον καί ἀληθῆ Νοῦν. Ὁ Τρισάγιος καί Τρισυπόστατος Θεός δι'οὗ ὑπερβαίνονται τά ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ὑφιστάμενα ἤτοι ἡ σχετικότης, τό ὅριον καί ἡ ἔλλειψις καί δι'οὗ θεραπεύεται δι'υἱοθεσίας καί κατά χάριν ἡ ἐξ αὐτοῦ σχᾶσις.

Ὅθεν, ὁ ἀΐδιος Δημιουργός δέν συλλαμβάνεται διά τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καί δυναμικῆς ἀλλ' ἀποκαλύπτει Ἑαυτόν ἐν χώρῳ καί χρόνῳ «ὡς ἐστίν» καί ὡς Ἐκεῖνος «βούλεται». Καί τό γεγονός αὐτό αὐτό ἐπισυνέβη διά τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου-Υἱοῦ Αὐτοῦ ἐπί Τιβερίου Καίσαρος, Αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης. «Ἐκεῖνος δέ ἐξηγήσατο...»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΘΕΪΑΣ *καί* ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΟΣ ΖΩΝΤΟΣ ΘΕΟΥ[76]

α) Τό πεπερασμένον τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος

«....Τά γάρ ἀόρατα, Αὐτοῦ ἀπό κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται ἥ ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καί θειότης...»
Ρωμ. Α΄ 20

Βασική προϋπόθεσις πρός ἀκριβῆ κατανόησιν τῆς σημασίας τῆς παρούσης προσπαθείας εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ φανέρωσις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ καί ζῶντος Θεοῦ ὥστε νά καταδειχθῆ ἡ δαιμονική προέλευση τῶν θρησκειῶν τῶν ἀνθρώπων καί ἡ σατανική ἀθεΐα.

Καί εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι αἱ περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀποδείξεις δέν εἶναι ἐπιστημονικαί, ἐν τῇ κυριολεκτικῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀποδείξεων τῶν φυσικῶν- θετικῶν ἐπιστημῶν, διότι ὁ ὑπερβατικός Θεός δέν ἐμπίπτει εἰς τήν παρατήρησι καί τό πείραμα, τάς μεθόδους τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, εἶναι ὅμως λογικαί καί δή φιλοσοφικαί καί διά τοῦτο ἔχουν μείζονα σημασίαν διά τό ἐπίμαχον θέμα, ὅπερ, ἀποτελεῖ τόν ὕψιστον τῆς Φιλοσοφίας σκοπόν. Διότι αἱ μέν καθαρῶς ἐπιστημονικαί ἀποδείξεις τῶν φυσικῶν- θετικῶν ἐπιστημῶν,

---

[76] Αἱ ἐν τῷ παρόντι κεφ. «ἀποδείξεις» περί τῆς ὑπάρξεως του ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦν κυρίως τήν Ὀρθόδοξον Χριστιανικήν «ἀντικριτικήν» ἐναντίον τῆς ἀθέου καί ὑλιστικῆς «κριτικῆς» τῆς ἀσκηθείσης κατά τήν τελευταίαν ἰδία ἐποχήν ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δέν συνιστοῦν ἄρα «Φυσικήν Θεολογίαν» αὐτοτελῆ καί ἄσχετον πρός τήν ἁγίαν Γραφήν, διεκδικοῦσαν τήν ἀπόδειξιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ἀσχέτως πρός αὐτήν, ὡς ἄλλως καί ἐκ τοῦ ὅλου περιεχομένου τῆς παρούσης ἐργασίας εὐχερῶς συνάγεται. Ἀντιθέτως, ἔχουσαι ὡς βάσιν τάς ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ (Π. καί Ν. Διαθήκη) σχετικάς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ περί τῆς «ὑπάρξεως» δηλαδή ἀλλά καί τοῦ «Τρισυποστάτου» Αὐτοῦ, τῶν «ὁποίων ἡ ὁλοκλήρωσις ἐγένετο διά τοῦ Κ. ἡ Ἰ. Χριστοῦ, διά τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Αἰωνίου Λόγου ἐν Αὐτῷ- καί δι' ὧν ὁ Θεός εὐδοκήσας ἐγνώσθη εἰς τόν ἄνθρωπον- καί περί αὐτάς ὡς πρός ἄξονα συνεχόμεναι, ἀποτελοῦν ἐπιστημονικάς, φιλοσοφικάς, λογικάς καί ἠθικάς προσμαρτυρίας διευκολυνούσας τήν «ἐπίγνωσιν» ὑπό πάντων (Ἐφεσ. Δ΄ 13) τοῦ δι' ἀποκαλύψεων γνωσθέντος εἰς τόν ἄνθρωπον Θεοῦ - καί τοῦ μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ. Οὕτω, καί κατά τάς συμφώνους γνώμας τῶν ἁγίων πατέρων τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, αἱ ἀποδείξεις αὗται, ὅπως καί αἱ ἐν τῇ συνέχεια προστιθέμεναι φιλοσοφικαί τοιαῦται περί τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ καί τῆς ὀντότητος τοῦ Αἰωνίου Λόγου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποτελοῦν ἀπαραίτητον «ἐπιστέγασμα» τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιαν. Θεολογίας, συμβάλλουσαι τά μέγιστα εἰς τήν Ὀργάνωσιν ὁλοκλήρου τῆς Κοσμικῆς πραγματικότητος ἐν Χριστιανικῇ ἐννοίᾳ (Πρβλ. καί Νικ. Νησιώτη, μνημ. ἔργ. σελ. 145, 163, 167, 175-176 καί 186).

περιοριζόμεναι εἰς τήν πληρεστέραν διακρίβωσιν τῶν εἰδικῶν φυσικῶν νόμων, ὑπό τό κράτος τῶν ὁποίων σχηματίζονται - διαμορφοῦνται, ἀναπτύσσονται, ἀναπαράγονται καί ἀλληλεπιδροῦν πρός ἄλληλα τά πολυποίκιλα φαινόμενα - ὄντα τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὑποβοηθοῦν τόν ἄνθρωπον νά χρησιμοποιήση ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ τούς νόμους τούτους, εἴτε διά τήν τελείαν γνῶσιν τῆς φύσεως τῶν φαινομένων (ὄντων), εἴτε διά τήν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν του δι' αὐτῶν. Ἡ ὑγιής ὅμως, ὑπό τοῦ Θεοῦ φωτιζομένη Φιλοσοφία, ἀναζητοῦσα πλέον καί εὑρίσκουσα τούς γενεσιουργούς «λόγους» καί σκοπούς τῶν φαινομένων - ὄντων, ὑψοῦται λογικῶς, διά τῆς συσχετίσεως αὐτῶν, εἰς τήν ἀνεύρεσιν τοῦ Λόγου τῆς ὅλης δημιουργίας καί ζωῆς. Καί διά τοῦτο αἱ ἀποδείξεις αὐτῆς εἶναι σημασίας πολύ μεγαλυτέρας ἀπό τάς τοιαύτας τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τόσον διά αὐτά ταῦτα τά φαινόμενα - ὄντα, καθ' ἑαυτά, ἰδία ὅμως διά τό ἐπίμαχον θέμα. Δέν ἀποτελοῦν δέ αἱ λογικαί καί φιλοσοφικαί περί Θεοῦ ἀποδείξεις «ἀπάντησιν τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου πρός ἑαυτόν», ἤ «ἐπιστροφήν» τῆς περί Θεοῦ φιλοσοφικῆς ἰδέας πρός ἑαυτήν». Εἶναι ἀντιθέτως κραυγαί - φωναί καί διακηρύξεις ἀληθῶς ὑπερκόσμιαι ὅλων τῶν «φαινομένων - ὄντων» τῆς ἐκπάγλου ταύτης ὑλικῆς δημιουργίας, δι' ὧν ἕν ἕκαστον χωριστά, ἀλλά καί ὅλα ὁμοῦ, πολυειδῶς καί πολυτρόπως διακηρύσσουν τήν ὕπαρξιν, ἀλλά καί τήν ἄπειρον δύναμιν καί σοφίαν τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ (Ψαλμ. ΙΑ΄ 1- 2, Ρωμ. Α΄ 20-21 καί Α΄Κορ. Α΄ 21).

Ἔρχονται δέ κατά σειράν αἱ ἀποδείξεις αὗται ὡς ἑξῆς: α) ἡ Κοσμολογική, ἡ χωροῦσα ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου καί τοῦ μεταβλητοῦ τοῦ Κόσμου καί συνάγουσα, κατά τόν νόμον τῆς αἰτίας, τήν ὕπαρξιν τοῦ ἀναγκαίου καί ἀμεταβλήτου Ὄντος, ὅπερ εἶναι ἡ αἰτία ἑαυτοῦ καί τοῦ παντός. β) ἡ τελολογική ἡ ἐκ τῆς τάξεως τοῦ Κόσμου συνάγουσα τήν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὡς Δημιουργοῦ τῆς τάξεως καί διέποντος τά πάντα, γ) ἡ ἠθική, ἡ ἐκ τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ Κόσμου συνάγουσα ὅτι ὑπάρχει ἐκτός τοῦ Κόσμου δύναμις συμβιβάζουσα καί συνδυάζουσα ἀρετήν καί εὐδαιμονία, δ) ἡ ὀντολογική ἡ ἐκφράζουσα τάς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεόν καί προϋποθέτουσα οὕτω τήν σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον. Καί ε) ἡ ἱστορική ἡ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ καθολικοῦ τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ[77].

Αἱ ἐν τῷ κεφ. τούτῳ ἀναφερόμεναι ἀποδείξεις ἀποτελοῦν ἀναντιρρήτως ἐπιστημονικήν καί φιλοσοφικήν διεύρυνσιν τῶν δύο πρώτων καί τῆς τετάρτης, τῆς ὀντολογικῆς, ἐπί τῇ βάσει τῶν

---

[77] Πρβλ. μακαριστοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου Δογματ. § 11, σελ. 38-39.

συγχρόνων προόδων τῶν φυσικῶν Ἐπιστημῶν καί τῆς Φιλοσοφίας. Διά τήν ἱστορικήν, ἀπεδείξαμεν ἀρκούντως ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι δέν ἀποτελεῖ αὐτή ἁπλῆν ἐκδήλωσιν τῆς ἐσωτερικῆς τάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρός σχηματισμόν τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ. Ἀντιθέτως εἶναι καί αὐτή περιφανής μαρτυρία καί βεβαίωσις τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ πρός τούς πρωτοπλάστους - ἐν συνεχείᾳ δέ καί πρός ἄλλους ἐκλεκτούς Του -καί τῆς μεταδόσεως τοῦ ὑπερκοσμίου τούτου γεγονότος, διά τῆς ἀγράφου τότε παραδόσεως (ἐξ οὗ καί αἱ πλάναι κλπ.) καί εἰς τάς μεταγενεστέρας γενεάς.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τήν «ἠθικήν», εἶναι μέν γεγονός ὅτι ἡ ἠθική τάξις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ποικίλλει κατά καιρούς καί κατά τόπους, ὅμως ἀναντίρρητον ἐπίσης τυγχάνει ὅτι, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπί τῆς Γῆς ἡ κοινωνική αὐτοῦ ζωή διέπεται πάντοτε ὑπό ὡρισμένων ἠθικῶν κανόνων, θά ἦτο βεβαίως δυνατόν νά ὑποστηριχθῇ, ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι ἐπενοήθησαν ὑπό τῶν ἀνθρώπων πρός διασφάλισιν τῆς ἀτομικῆς καί δή τῆς ὁμαδικῆς εὐδαιμονίας των, ἐν τούτοις ὀφείλομεν νά δεχθῶμεν, κατά τούς ὑπερόχους σχετικούς συλλογισμούς τοῦ Σωκράτους, ὅτι ἔναντι καί τῆς ὑπό τοῦ ἀνθρώπου ἔστω ἐπινοηθείσης ἀτελοῦς περί ἠθικῆς ἐννοίας ὑπάρχει, ἀναντιρρήτως, ὑπερτάτη καί ὑπερκόσμιος ἀρχή ἐνέχουσα, σύν τοῖς ἄλλοις ἐν ἑαυτῇ καί τήν ἠθικήν τελειότητα. Πρός τούτοις ἐβεβαιώθη ὅτι οἱ τελειότεροι κανόνες καί περί «ἠθικῆς» εἶναι οἱ δοθέντες ὑπό τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι δέ προοδευτικῶς καί... διά παθημάτων καθολικῶς ἐπικρατοῦντες, θά ἐξασφαλίσουν εἰς τούς ἀνθρώπους τήν ἀληθῆ ἀτομικήν καί ὁμαδικήν εὐτυχίαν καί εἰρήνην καί ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἰδία ὅμως τήν ἐπουράνιον καί αἰωνίαν μακαριότητα καί ζωήν. Εἰς τάς ἀποδείξεις ταύτας προσετέθη ἐσχάτως καί ἡ ἀποκληθεῖσα «βιολογική», καθ' ἥν, «ὅπως πᾶν ὁρμέμφυτον τῶν ἐμψύχων ὄντων ἀντιστοιχεῖ πρός κάτι τό ὁποῖον ἀναντιρρήτως ὑπάρχει, οὕτω καί τό θρησκευτικόν ὁρμέμφυτον τό ἐκδηλούμενον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀπ' ἀρχῆς, τῆς ἐμφανίσεώς του ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ ἀμάχητον ἐπίσης βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, εἰς ὅ τοῦτο ἱκανοποιεῖται καί πληροῦται»[78]. Ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις αὐτή προδήλως ταυτίζεται μέ τήν διά τῆς «διαισθήσεως» βεβαίωσιν- «γνῶσιν» τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ.

---

[78] Περί τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἰδέ πλείονα εἰς μακαριστοῦ Ἰωάν. Καλογήρου «Ὁ Χριστιανισμός ἐξ ἀντικειμένου καί ὑποκειμένου ἐπαλήθευσις τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀξιολογικῆς θρησκευτικῆς λειτουργίας», σελ. 10-11 καί βιβλ. αὐτόθι.

[79] Μακαριστοῦ Νικ. Νησιώτη μνημ. ἔργ., σελ. 111-113 καί βιβλ. αὐτ. Ὡσαύτως αὐτόθι καί ἐν σελ. 113-128, ἰδέ λεπτομερῆ περιγραφήν τοῦ τρόπου τῆς «γνώσεως» τοῦ Θεοῦ διά τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, ὡς καί τῆς «μυστικιστικῆς γνώσεως», αἵτινες ὅμως εἶναι «ὑποκειμενικαί», προσωπικαί.

Καί ἡ «διαίσθησις» δέν εἶναι ἁπλῆ «φαντασία». Εἶναι «συμμαρτυρία» τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, «ἡ κατ' ἐξοχήν ἐμπειρική κατάστασις γνώσεως, ἐνεργοῦσα ἐπί τῇ βάσει ὑποκειμενικοῦ βιώματος πρός σύλληψιν ἐν τῇ ψυχῇ τῆς μετά τοῦ Θεοῦ ἑνότητος τοῦ προσωπικοῦ συνειδητοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἐπαφῇ καί ἐξαρτήσει τελοῦντος ἀπό τῆς δημιουργικῆς ἀγνώστου αὐτοῦ πηγῆς[79] ἐφόσον βεβαίως δέν ἐπέλθη ἡ διαστροφή τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ.

Πρωταρχικήν λοιπόν καί μεγαλειώδη ἀληθῶς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπείρου Θεοῦ ἀποτελεῖ αὐτό τοῦτο τό περικαλλές ὑλικόν Σύμπαν, ὅπερ μᾶς περιβάλλει. Διότι, πῶς εὑρέθη τό Σύμπαν τοῦτο, τοῦ ὁποίου τό πεπερασμένον ἀπολύτως ἤδη ὑπό τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀποδεικνύεται καί ἐκτείνεται εἰς 16-20 δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός διάμετρον; (σσ ἕν ἔτος φωτός ἰσοῦται πρός 9,5 τρισεκατομμύρια χιλιόμετρα). Ποία ἡ ἀρχή, ἡ αἰτία, ἐξ ἧς προῆλθεν ἀφοῦ ἀναμφιβόλως εἶναι πεπερασμένον;

Ἀποδεικνύεται δ' ἀπολύτως σήμερον ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν εἶναι πεπερασμένον. Ἡ ἐσχάτως ἐπιτευχθεῖσα διάσπασις τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀτόμου διακηρύσσει τοῦτο πανηγυρικῶς. Διότι τό ἄτομον, τό θεωρούμενον μέχρι τινός ὡς ἡ ἐσχάτη καί ἄτμητος μονάς τῆς συμπαντικῆς ὕλης (ἐξ οὗ καί ἀπεκλήθη ἄτομον ὑπό τῶν ἡμετέρων ἀρχαίων προγόνων Λευκίππου καί Δημοκρίτου)[80], ἀποτελεῖ, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη ἐκ τῶν τελευταίων προόδων τῆς ἐπιστήμης, ὑπέροχον ἡλιακόν σύστημα ἐν μικρογραφίᾳ. Σχηματίζεται δηλαδή ἐκ τοῦ κεντρικοῦ πυρῆνος - ἡλίου καί τῶν περί τόν πυρῆνα, δίκην πλανητῶν οὐρανίων σωμάτων, περιφερομένων ἠλεκτρονίων. Καί τά μέν ἠλεκτρόνια εἶναι σωματίδια ὡρισμένης μάζης, ἀληθῶς ἄτμητα πλέον, φορτισμένα μέ ἀρνητικόν ἠλεκτρισμόν, ταῦτα δέ (ὅπως καί τά ἴσης μάζης σωματίδια, τά φορτισμενα μέ θετικόν ἠλεκτρισμόν, ἅτινα ἀπεκλήθησαν ποζιτρόνια) θεωροῦνται ἤδη ὡς τά ἔσχατα συστατικά τῆς ὕλης[81]. Ὁ δέ πυρήν, σχηματίζεται ὡσαύτως ἐκ πρωτονίων, ἤτοι ὁμοίων σωματιδίων φορτισμένων μέ θετικόν ἠλεκτρισμόν (ἐχόντων μᾶζαν κατά 200 περίπου φοράς μεγαλυτέραν τοῦ πρωτονίου) ὡς καί τῶν

---

[80] Πρβλ. καί Samuel Glasstone, συμβούλου τῆς Ἀμερικανικῆς Ε.Α. Ἐνεργείας «ἡ ἀτομική ἐνέργεια», (μεταφρ. Δ. Κρέμου), σελ. 9.

[81] Ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 41-46, 53, 54 καί 93.

νετρονίων ἤ οὐδετερονίων, σωματιδίων ἴσης μάζης μέ τά πρωτόνια, ἀλλά μή φερόντων φορτίον ἠλεκτρικόν.[82]

Τά σωματίδια λοιπόν ταῦτα, ἤτοι τό ἠλεκτρόνιον καί τό ποζιτρόνιον, τό πρωτόνιον καί τό νετρόνιον, εἶναι τά βασικά συστατικά, αἱ θεμελιώδεις μονάδες ὕλης, ἐξ ὧν σχηματίζεται ἡ συμπαντική ὕλη. Εἰς τά σωμάτια ταῦτα αἱ ἐπιστημονικαί πρόοδοι τῶν τελευταίων δεκαετιῶν προσέθεσαν καί τά σωματίδια α) τοῦ ἀντιπρωτονίου, ἤτοι σωματίου ἴσης μάζης μέ τό πρωτόνιον, φορτισμένου ὅμως μέ ἀρνητικόν ἠλεκτρισμόν, β) τοῦ ἀντινετρονίου, διαφέροντος τοῦ νετρονίου μόνον διότι παρουσιάζει ἰδιότητας μικροῦ μαγνήτου (συνδεδεμένου μέ τήν περιστροφήν ἑνός μαγνητικοῦ φορτίου) γ) τῶν μεσονίων (πιονίων, μιονίων καί ὑπερονίων), μάζης διαφόρου, ἀλλά διαμέσου μεταξύ ἠλεκτρονίου καί ποζιτρονίου ἀφ’ ἑνός, καί πρωτονίου καί ἀντιπρωτονίου ἀφ’ ἑτέρου καί, τέλος, τῶν νετρίνων καί ἀντινετρίνων, μάζης ἐλαχιστοτάτης, μικροτέρας τῶν μεσονίων, καί στερουμένων ἐπίσης φορτίου ἠλεκτρικοῦ[83].

Ἐξ ὡρισμένου ὅθεν ἀριθμοῦ τῶν πεπερασμένων τούτων σωματιδίων ἀποτελουμένη ἡ συμπαντική ὕλη εἶναι ἀναντιρρήτως πεπερασμένη. Ἐφόσον δηλαδή τά ἐλάχιστα συστατικά της εἶναι σωμάτια πεπερασμένα, μή ἐχόντα συνοχήν, πεπερασμένον ἄρα καί ὡρισμένον, ἀναντιρρήτως, δέον νά εἶναι καί τό ἄθροισμα τῶν σωματίων τούτων, ὅσον μέγα καί ἂν εὑρεθῇ, δεδομένου μάλιστα ἤδη, κατά τάς τελευταίας διαπιστώσεις τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι δέν ὑπάρχει πέραν τῶν σωματίων τούτων ἄλλη μορφή ὕλης, ὁ αἰθήρ, ὡς πλανηθέντες ἐπίστευσάν τινες τῶν ἀρχαίων ἀλλά καί τῶν μεταγενεστέρων φιλοσόφων, ὅπως καί ὁ Πνευματισμός, φρονοῦντες ὅτι αἱ βασικαί αὗται μονάδας τῆς ὕλης εἶναι ἡ πρώτη μορφή συμπυκνώσεως τοῦ αἰθέρος. Κατά τήν νεωτέραν θεωρίαν τῆς περιωρισμένης ἀλλά καί τῆς γενικῆς σχετικότητος (Ἀϊνστάιν, Maxwell - Lorentz) δέν ὑπάρχει αἰθήρ, ἀλλά μόνον ὕλη- ἐνέργεια, τῆς ὁποίας μορφαί εἶναι αἱ διάφοροι ἀκτινοβολίαι, καί ἀφ’ ἑτέρου ἠλεκτρομαγνητικά πεδία, διαμορφούμενα ἀναλόγως τοῦ χωροχρόνου. Μεταξύ τῶν πυρήνων τῶν διαφόρων στοιχείων καί τῶν πέριξ αὐτῶν περιφερομένων ἠλεκτροφόρων ἤ μή σωματίων ὕλης ὑπάρχει πράγματι ἀπόλυτον κενόν. Ὁ ἐν καταπληκτικῇ δ’ ἀκρίβεια καθορισμός τῆς ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος

---

[82] Ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 119, 121, 247 καί 394.

[83] Samuel Glasstone, μνημ. ἔργ. σελ. 54-61 ἑξ., 73-77, 110-119, 212- 217, 275, 355. ἑξ. καί 631-637.

ἐκλυομένης ἐνεργείας, καί τῆς ἐν τῷ χώρῳ - διαστήματι οὕτω κινήσεως πυραύλων, διαστημοπλοίων κ.ἄ. μεθ' ὑπερμαθηματικῆς ἀκριβείας, ὑφ' ἡμῶν προκαθοριζομένης καί κατευθυνομένης, ἀποτελοῦν ἀναντιρρήτως ἀπόλυτον ἐπαλήθευσιν τῆς νεωτέρας ταύτης θεωρίας, καί τήν βεβαίωσιν ὅτι ἐκτός τῶν θεμελιωδῶν τούτων σωματίων δέν ὑπάρχει οὐδεμία ἄλλη μορφή ὕλης καί δή ὁ ἀποκληθείς αἰθήρ.

Ἐκ τῶν σωματίων δέ τούτων τοῦ ἀρνητικοῦ καί τοῦ θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὡς καί τῶν προμνησθέντων λοιπῶν σωματίων τῶν μή φερόντων ἠλεκτρικόν φορτίον, σχηματίζονται ὅλα τά ἄτομα, κατ' ἀρχήν, καί τά στοιχεῖα[84], ἐν συνεχείᾳ, ἐξ ὧν σχηματίζεται ἡ συμπαντική ὕλη. Τά ἄτομα - στοιχεῖα ταῦτα ὑπετίθετο μέχρις ἐσχάτων ὅτι ἀνήρχοντο εἰς 92, ἐξ ὧν τά 90 εἶναι βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν εἰς τήν Γῆν. Ἤδη ἀνεβιβάσθησαν εἰς 102, προστεθέντων ἑτέρων 10 τεχνητῶς. Πιστεύεται ὅτι θά παρασκευασθοῦν τεχνητῶς καί ἄλλα στοιχεῖα καί πέραν τοῦ ἀτομικου τούτου ἀριθμοῦ[85].

Καί ἔχουν πάντα τά ἄτομα ὅλων τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σχηματίζεται ἡ συμπαντική ὕλη, ἴδιον, ἕκαστον ἀτομικόν πυρῆνα σχηματιζόμενον ἐξ ὡρισμένου ἀριθμοῦ πρωτονίων καί νετρονίων καί περιβαλλόμενον ὑφ' ὡρισμένου ἐπίσης ἀριθμοῦ ἠλεκτρονίων, μέ τήν ταχύτητα τοῦ φωτός, ὡς ἐπί τό πολύ, περιφερόμενων περί αὐτόν. Ἀποτελοῦν οὕτω πάντα ἡλιακά συστήματα ἐν μικρογραφίᾳ, δεδομένου ὅτι μεταξύ πυρῆνος καί ἠλεκτρονίων ὑπάρχει χῶρος, κενός. Ὑφ' ὡρισμένας δέ, καί ἐννόμους πάλιν, πυκνώσεις καί ἑνώσεις, σχηματίζουν τά χημικά στοιχεῖα τῆς συμπαντικῆς ὕλης, ὑπό τήν συνήθη αὐτῶν σύστασιν καί μορφήν. Ἐάν π.χ. ἔχωμεν πυρῆνα σχηματιζόμενον ἐξ ἑνός μόνον πρωτονίου, πέριξ δ' αὐτοῦ περιφερόμενον ἕν μόνον ἠλεκτρόνιον, ἔχομεν τό ἄτομον- στοιχεῖον τοῦ ὑδρογόνου, ὅπερ θεωρεῖται τό ἐλαφρότερον τῶν στοιχείων. Ἐάν ἔχωμεν πυρῆνα ἀποτελούμενον ἐκ δύο πρωτονίων, πέριξ δέ αὐτοῦ περιφερόμενα δύο ἠλεκτρόνια, ἔχομεν τό ἄτομον τοῦ ἡλίου, ὅπερ ἔρχεται δεύτερον εἰς τήν κλίμακα τῶν στοιχείων. Ὁ πυρήν τοῦ λιθίου, ἐν συνεχείᾳ, τοῦ ἐχόντος τόν ἀριθμόν 3, φέρει τρία θετικά πρωτόνια καί ἰσάριθμα πλανητικά ἠλεκτρόνια κ.ο.κ. Τό βαρύτερον

[84] Ὡς ἄτομον δύναται νά ὁρισθῇ τό μικρότερον σωματίδιον ἑνός στοιχείου, τό ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ εἰδικοῦ πυρῆνος καί τῶν περί αὐτόν περιφερομένων ὡρισμένων, δι' ἕκαστον πυρῆνα, ἠλεκτρονίων. Ὡς στοιχεῖον, δέ, δύναται νά χαρακτηρισθῇ τό σωματίδιον τό συγκείμενον ἐκ περισσοτέρων ὁμοίων ἀτόμων. Καί ὁ ὅρος «στοιχεῖον» ἀνήκει ἀρχικῶς εἰς τόν ἐξ Ἀκράγαντος Ἕλληνα φιλόσοφον Ἐμπεδοκλήν. Τήν ἐξ «ἀτόμων», δέ σύνθεσιν τῆς ὕλης ἐδίδαξαν κατ' ἀρχήν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἐπίσης, φιλόσοφοι Λεύκιππος καί Δημόκριτος, ὅστις, κατά τούς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἐνεπνεύσθη τήν «ἀτομικήν» θεωρίαν ἀπό τόν Πυθαγόραν.

[85] Samuel Glasstone μνημ. ἔργ. σελ. 12, 17, 27, 102, 334 καί 553.

ἐν τῇ φύσει ὑπάρχον στοιχεῖον, τό οὐράνιον, ἔχει ἀτομικόν ἀριθμόν 92. Τό ἰδιαίτερον δηλαδή ἄτομον τοῦ στοιχείου τούτου ἀποτελεῖται ἐκ πυρῆνος μέ 92 θετικά πρωτόνια καί ἐξ ἰσαρίθμων πλανητικῶν ἠλεκτρονίων ἐξωπυρηνικῶν...[86].

Ὁ ἀριθμός λοιπόν τῶν πρωτονίων καί τῶν νετρονίων τῶν σχηματιζόντων τόν πυρῆνα (ἅτινα ὁμοῦ ὠνομάσθησαν νουκλεόνια) καί ὁ ἀριθμός τῶν περί τόν πυρῆνα πλανητικῶς περιφερομένων ἠλεκτρονίων, προκαλοῦν τάς διαφοράς τοῦ βάρους καί τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων- τοῦ εἴδους τῶν στοιχείων τῆς συμπαντικῆς ὕλης[87], τά λοιπά σωματίδια, ἀντιπρωτόνια καί ἀντινετρόνια, μεσόνια καί νετρίνα, δέν ἀποτελοῦν, ὡς επί τό πολύ, οὐσιώδη συστατικά τῶν στοιχείων. Συντελοῦν μᾶλλον εἰς τήν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἑλκτικῶν καί μαγνητικῶν ἰδιοτήτων τῶν σωματίων τῶν ἀποτελούντων τά ἄτομα ἤ τούς πυρῆνας. τά στερούμενα δέ ἠλεκτρικοῦ φορτίου (ἀντινετρόνια καί νετρίνα) καί εἰς τήν διάσπασιν ἤ καί ἀνασύστασιν αὐτῶν[88].

Πρόκειται, κατά ταῦτα, περί πεπερασμένων- καί ὡρισμένων, πάντοτε, εἰς μέγεθος καί βάρος- μονάδων ἠλεκτρισμοῦ, αἵτινες, ὅταν σχηματίζουν ἡλιακά συστήματα ἐν μικρογραφία, συνέχονται ὑπό ὡρισμένης ἐπίσης ἕλξεως, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πλανῆται περί τόν ἥλιον. ἡ ἀπόσπασις δέ ἑνός ἤ καί περισσοτέρων ἰόντων (πλανητῶν) ἐκ τῶν κεντρικῶν πυρήνων- ἡλίων ἐπιφέρει τοιαύτην διαταραχήν εἰς τήν σύστασιν τοῦ στοιχείου, ὥστε ἐπακολουθεῖ ἡ καθολική αὐτοῦ μεταβολή. Τοῦτο ἐπιτελεῖται φυσιολογικῶς εἰς τά διάφορα ραδιενεργά σώματα. Μεταστοιχειοῦνται ταῦτα αὐτομάτως συνεπεία τῆς ἐκπεμπομένης ὑπ' αὐτῶν ἀκτινοβολίας καί μετατρέπονται τόσον εἰς ἁπλῆν ἀκτινοβολίαν, ὅσον καί, τελικῶς, εἰς στοιχεῖα μικροτέρας μάζης καί βάρους, ὅπως π.χ. τό ράδιον μεταβάλλεται τελικῶς εἰς μόλυβδον. Πραγματοποιεῖται ὅμως ἤδη ἡ μεταστοιχείωσις αὕτη καί τεχνητῶς διά βομβαρδισμοῦ, δι' ἀκτινοβολιῶν μεγάλης ἐντάσεως, καί ἀποσπάσεως οὕτως ἐκ τοῦ πυρῆνος - ἡλίου πλανητῶν (ἰόντων), ἐπίσης δέ διά τῆς διασπάσεως αὐτοῦ τοῦ πυρῆνος. Αἱ διασπάσεις αὗται ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ἀδύνατοι. Ὁ Λόρδος ὅμως Ράδερφορδ ἐπέτυχε πρῶτος τήν διάσπασιν τοῦ στοιχείου καί οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι ἡ οὐσία τῆς συστάσεως ὅλων τῶν

[86] Ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 119.

[87] Ἰδίου αὐτόθι, σελ. 119, 121, 247, καί 394.

[88] Ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 54, 61, 63, 73, 75, 78, 212-217 καί 630-647. fol 2.

στοιχείων εἶναι πεπερασμέναι σταθεραί πλέον μονάδες καθαρῶς ἠλεκτρικαί.[89]

Ἐνῷ ὅμως τοιαῦτα καί τόσον σαφῆ εἶναι σήμερον τά πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης διά τά βασικά συστατικά ἐξ ὧν ἡ συμπαντική ὕλη σχηματίζεται, ἐβεβαιώθησαν δέ τά πορίσματα ταῦτα πειραματικῶς μέχρι καί τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, διϊσχυρίσθησάν τινες ὅτι ὕλη δέν ὑπάρχει ἀλλά μόνον ἐνέργεια. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀπολύτως πεπλανημένη καί ἐπιστημονικῶς ἀστήρικτος. Ὁ Ἀϊνστάιν πρῶτος ὀρθῶς περί αὐτῆς ἀπεφάνθη, εἰπών ὅτι «ὕλη- μᾶζα καί ἐνέργεια εἶναι ἕν καί τό αὐτό νόμισμα, ἤ ἄλλως αἱ δύο πλευραί τοῦ αὐτοῦ νομίσματος». Ὁ μαθηματικός τύπος του περί ἐνεργείας: E = m2 (ἤτοι «ἡ ἐνέργεια ἰσοῦται πρός τό γινόμενον τῆς μάζης ἐπί τό τετράγωνον τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός») τήν ἀλήθειαν ταύτην ἀκριβῶς βεβαιοῖ[90]. Τά αὐτά ἐπανέλαβεν ὁ Νόρδμαν, γράφων ὅτι ἡ «ἐνέργεια δέ νοεῖται ἄνευ ἀτόμων ἠλεκτρισμοῦ» (σωματιδίων ὕλης)[91]. Τέλος τά αὐτά ἐπί λέξει τονίζει καί ὁ συγγραφεύς τοῦ μνημονευθέντος συγγράμματος «ἡ Ἀτομική Ἐνέργεια» Samuel Glasstone, σελ. 104. Ὅτι δηλαδή «ἡ μᾶζα-ἐνέργεια εἶναι δύο διαφορετικαί ἐκδηλώσεις μιᾶς θεμελιώδους ἰδιότητος τῆς ὕλης. Εἰς πᾶν δέ φαινόμενον ἤ πᾶσαν μεταβολήν, τό ποσόν τό ὁποῖον διατηρεῖται ἀμετάβλητον εἶναι ὁ συνδυασμός μάζης- ἐνεργείας».

Ὅτι δέ ἡ ἀποκληθεῖσα ἐνέργεια εἶναι ἁπλῶς ὡρισμέναι ἰδιότητες τῆς ὕλης, διαφόρων μάλιστα μορφῶν, μόλις παρίσταται ἀνάγκη σήμερον νά ὑποστηρίξωμεν. Διότι ἡ ἐνέργεια εἶναι κινητική (μηχανική), ἠλεκτρική, φωτιστική, θερμική καί μαγνητική (ἑλκτική). ἡ «ἀτομική ἐνέργεια» εἶναι μορφή ἐνεργείας μή διαφέρουσα ὡς ἀνωτέρω, ὡσαύτως δέ καί ἡ «ραδιενέργεια». Πᾶσαι ὅμως αἱ μορφαί αὗται τῆς ἐνεργείας δέν εἶναι δυνατόν νά νοηθοῦν ἄνευ σωματιδίων ὕλης, σωματίων, φορτισμένων μέ θετικόν ἤ ἀρνητικόν ἠλεκτρισμόν, ἤ καί οὐδετέρων. Ἡ κινητικότης τῶν σωματίων τούτων καί ἡ ταχύτης τοῦ φωτός, μεθ’ ἧς, ὡς ἐπί τό πολύ, κινοῦνται, προκαλεῖ τήν κινητικήν- μηχανικήν ἐνέργειαν, ἀλλά καί τήν φωτιστικήν, τήν ἠλεκτρικήν, τήν θερμικήν, ὡς καί τήν ραδιενέργειαν. Ἰδιότητας

[89] Ὡς ἀπέδειξεν ὁ Blank, καί παρεδέχθη ἡ νεωτέρα Φυσική, τό φῶς καί ἡ θερμότης ἐκπέμπονται κατ’ αὐτοτελεῖς μονάδας. Ἡ θεωρία δέ τοῦ Blank, βελτιωθεῖσα ὑπό τῶν Bohr καί Sommerfeld, παρέσχεν εἰς τήν Φυσικήν τά μέσα διά τήν ἐπίλυσιν τοῦ πλείστου μέρους τῶν προβλημάτων τῆς Φυσικῆς τοῦ ἀτόμου, ἐπιτευχθείσης ἤδη καθολικῆς συμφωνίας μεταξύ θεωρίας καί παρατηρήσεως.

[90] Πρβλ. Samuel Glasstone, μνημ. ἔργ. σελ. 102-103 καί 105-107, ἔνθα καί ἄλλαι μαθηματικαί ἐξισώσεις μάζης καί ἐνεργείας.

[91] Νόρδμαν. «Ὁ Ἀϊνστάιν καί τό Σύμπαν», σελ. 102.

ὡσαύτως ὡρισμένων σωματιδίων, μεμονωμένων ἤ ἡνωμένων εἰς ὁμάδας (πυρήνας, ἄτομα- στοιχεῖα) ἀποτελοῦν ἡ ἕλξις καί ὁ μαγνητισμός.

Καί εἶναι πᾶσαι αἱ «ἰδιότητες» αὗται τῆς ὕλης (αἱ ἀποκληθεῖσαι «ἐνέργειαι» διότι ἐπιτελοῦν ἤ προκαλοῦν ὡρισμένον ἔργον[92]) ἰδιότητες θέσει καί ὄχι φύσει[93]. Ἐδόθησαν δηλαδή εἰς τά βασικά συστατικά τῆς ὕλης, εἰς τά θεμελιώδη, σωματίδια, ἐξ ὧν αὕτη σύγκειται, προδήλως ὑπό ἐξωκοσμίου, πανσόφου καί παντοδυνάμου δοτῆρος- τοῦ Θεοῦ, ἵνα δι' αὐτῶν καί ὑπό τό κράτος ἀτέγκτων καί ἀναλλοιώτων φυσικῶν νόμων, τούς ὁποίους Αὐτός πάλιν ἔθεσε σχηματίζουν, ὑπό διαφόρους πήξεις- πυκνώσεις ἤ θερμοκρασίας, ἑνώσεις καί μορφάς, τό διάφορα φαινόμενα τῆς δημιουργίας, ἅτινα ἀντιμετωπίζομεν διά τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω σχηματίζονται τά 102 χημικά στοιχεῖα τῆς συμπαντικῆς ὕλης, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν τῇ φύσει, ὡς καί τά 10 ἅτινα μέχρι σήμερον παρεσκευάσαμεν τεχνητῶς.

Ἐκ τῆς ἑνώσεως δέ τῶν στοιχείων τούτων μεταξύ των, εἰς ὡρισμένας πάντοτε ἀναλογίας καί μίξεις, ὑπό τό κράτος, φυσικῶν νόμων (ἐννόμων δυναμικῶν νομοτελειῶν) ἀτέγκτων καί ἀναλλοιώτων, σχηματίζονται, καί διαμορφοῦνται ὅλα τά φαινόμενα τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὡς καί ὀργανισμοί τῶν ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ἐνοργάνων ὄντων. Ἕνωσις δηλαδή ὀξυγόνου καί ὑδρογόνου, εἰς ὡρισμένας ἀναλογίας καί πήξεις- θερμοκρασίας, σχηματίζει τό ὕδωρ, ἕνωσις ὀξυγόνου, ἀζώτου καί ἄνθρακος, εἰς ὡρισμένας ἀναλογίας καί πῆξιν- θερμοκρασίαν, σχηματίζει τόν ἀέρα, ἕνωσις χλωρίου καί νατρίου, εἰς ὡρισμένας ἀναλογίας καί πήξεις, σχηματίζει τό ἅλας κ.ο.κ. ἡ οὐσία, ἡ ὕλη, ἐξ ἧς σχηματίζονται πάντα τά φαινόμενα - ὄντα, ἤ κυριολεκτικώτερον τά κτίσματα-

---

[92] Πρβλ. Samuel Glasstone, μνημ.ἔργ. σελ. 79.

[93] Ὅτι πᾶσαι αἱ ἰδιότητες τῆς ὕλης, αἱ ἀποκληθεῖσαι «ἐνέργειαι», εἶναι ἰδιότητες ἁπλαῖ, καί ἰδιότητες θέσει, τῶν θεμελιωδῶν σωματιδίων ἐξ ὧν αὕτη σχηματίζεται, ἀποδεικνύεται πανηγυρικῶς ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν ἰδιοτήτων τούτων ἐφ' ὡρισμένον χρόνον. Ἡ καί ἐκ τοῦ παντελοῦς ἀφανισμοῦ των, ὅταν οἱ φορεῖς των, ἤτοι τά περί ὧν βασικά καί θεμελιώδη σωματίδια τῆς ὕλης, εὑρεθοῦν ὑπό τήν ἐπίδρασιν ὡρισμένων εἰδικῶν συνθηκῶν. Οὕτως ἐν σωματίδιον κινούμενον μέ τήν ταχύτητα τοῦ φωτός, καί ἀκτινοβολοῦν, ὡς ἐκ τούτου, ὅταν προσπέσῃ ἐπί πυρῆνος ἀτομικοῦ καί αἰχμαλωτισθῆ ὑπ' αὐτοῦ, χάνει ὄχι μόνον τήν ταχύτητά του καί τήν ἀκτινοβολίαν του, ἀλλά καί τό ἠλεκτρικόν φορτίον τοῦ ἀκόμη, μετατρεπόμενον πολλάκις ἀπό οὐδέτερον εἰς θετικόν κ.ο.κ. (πρβλ. Samuel Glasstone μνημ. ἔργ. σελ. 355-357 ἑξ.). Μή δυνάμενοι νά ἐπεκταθῶμεν εἰς πλείονας σχετικάς λεπτομερείας, λόγῳ τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης, θά θέσωμεν ὑπ' ὄψιν τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἀληθείας τάς μεταμορφώσεις, ἅς ὑφίσταται ἡ ἡλιακή ἀκτινοβολία- ἐξ ἠλεκτρικῶν καί φωτιστικῶν σωματίων ἀποτελούμενη - ὅταν προσπίπτῃ ἐπί τῶν διαφόρων ἐνοργάνων ἀλλά καί τῶν ἀνοργάνων ὄντων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καί ἀπορροφᾶται ὑπ' αὐτῶν. Τά ἠλεκτρικά καί φωτιστικά σωματίδια χάνουν τάς κινητικάς, φωτιστικάς ἰδιότητάς των καί μεταμορφοῦται εἰς ἄλλας μορφάς ὕλης, ἑνούμενα μετ' ἄλλων τοιούτων.

γεγονότα τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος εἶναι τά 92 ἤ 102 χημικά στοιχεῖα τῆς συμπαντικῆς ὕλης. Βαθύτερον δέ καί γενικώτερον, τά προμνημονευθέντα βασικά σωματίδια, αἱ θεμελιώδεις μονάδες ὕλης, ἐξ ὧν καί τά στοιχεῖα ταῦτα σχηματίζονται, ἤτοι σωματίδια θετικοῦ καί ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἤ καί οὐδέτερα, ὄχι μόνον στερούμενα νοήσεως καί εἰδέναι, ἀλλά μή ἔχοντα πρός ἄλληλα μήτε συνοχήν.

Ἐφόσον λοιπόν ἡ συμπαντική ὕλη σχηματίζεται, ἐν τῷ συνόλῳ της ἐκ τῶν χημικῶν τούτων στοιχείων, τά δέ βασικά συστατικά τῶν στοιχείων τούτων εἶναι μονάδες σταθεραί, σωματίδια πεπερασμένα ἠλεκτρισμοῦ, ἄρα, τό σύνολον τῆς συμπαντικῆς ὕλης- ἐνεργείας εἶναι πεπερασμένον. Εἶναι ἄθροισμα - ἀσύλληπτον βεβαίως ἄχρι τοῦ νῦν- πεπερασμένων ὅμως καί σταθερῶν ἠλεκτρικῶν σωματίων ὡρισμένης μάζης. Ἔχει ὅθεν, ὡς ἐκ τούτου, τέρμα, ὡς ἄλλως βεβαιοῖ καί ἡ σύγχρονος ἀστροφυσική. Καί εἶναι σφαιρικόν - κύρτον κατά τήν θεωρίαν τῆς «Σχετικότητος» τοῦ Ἀϊνστάιν, τήν ὁποίαν παρεδέχθη ὁ Ἔντιγκτον κ.ἄ.[94] Θά ἔλθη ἀσφαλῶς ἡ ἡμέρα καθ’ ἥν, γνωρίζοντες, ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, τήν μᾶζαν καί τό βάρος των ἀποτελούντων τήν συμπαντικήν ὕλην βασικῶν καί θεμελιωδῶν σωματιδίων καί στοιχείων, θά ὑπολογίσωμεν, ἔστω καί κατά προσέγγισιν, καί τό ὅλον βάρος τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὡς ὑπελογίσαμεν ἤδη καί τήν διάμετρον αὐτοῦ ὡς ἔχουσαν μῆκος 16-20 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός... ἡ καμπυλότης τοῦ χώρου - χρόνου, ἡ βεβαιωθεῖσα ἤδη, καί διά τῆς θεωρίας τῆς «Σχετικότητος», μαρτυρεῖ καί τήν ἀλήθειαν ταύτην.

Ἀποδεικνυομένου ὅμως ἀπολύτως πλέον ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν εἶναι «πεπερασμένον», ἀκολουθοῦν, ἀναντιρρήτως, αἱ ἑξῆς ἀλήθειαι:

α) Ὅτι εἶναι τοῦτο γεγονός- δημιούργημα, γενόμενον ἐξ οὐκ ὄντων. Ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα αἰτιατόν, καί, ὡς τοιοῦτον, δέν εἶναι ἄναρχον, ἔχει ἀρχήν. Ὡσαύτως δέ, ὅτι ἐδημιουργήθη παρ’ ἄλλης τίνος οὐσίας ἤ αἰτίας ἀνωτέρας αὐτοῦ, ἀνάρχου ταύτης καί ἀναιτίου, ἐφόσον, ὡς πεπερασμένον, δέν δύναται νά ἔχῃ τήν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεώς του ἐν ἑαυτῷ, καί ἀποκλείεται ἐπίσης νά προῆλθεν ἐκ τοῦ μηδενός (-0-), πολύ δέ περισσότερον ὅτι εἶναι αὐταπάτη.

[94] Ὁ διακεκριμένος ἀστρονόμος μακαρίτης Κ. Χασάπης, εἰς ἄρθρον του δημοσιευθέν ἐν τῷ περιοδικῷ Ἥλιος, ἔγραψε σχετικῶς, σύν ἄλλοις καί τά ἑξῆς: «Ὡς πρώτης τάξεως «σύστημα» δύναται νά λογισθῇ αὐτό τοῦτο τό Σύμπαν ἐν τῷ συνόλῳ του (σ.σ. Ὡς δευτέρας τάξεως θεωροῦνται αἱ «συστροφαί» τῶν Γαλαξιῶν, ὡς τρίτης, οἱ Γαλαξῖαι κ.ο.κ.). Ἐάν θεωρηθῇ ὡς ἑνιαῖον σύνολον, πρέπει νά εἶναι «κλειστόν», πεπερασμένον. Κατά τόν Γκάμοβ δέ (1946), ὁλόκληρον τό Σύμπαν δυνατόν νά περιστρέφεται (σ.σ. ὅπως δηλαδή καί ὅλα τά μικρότερα ἐν αὐτῷ «συστήματα»), περί ὡρισμένον ἄξονα.

β) Ὅτι «χῶρος» καί «χρόνος» (χωρίς οὐδόλως νά ἀποτελοῦν «Τετάρτην διάστασιν») δέον νά νοηθοῦν μόνον ἀφ' ἧς τό ὑλικόν Σύμπαν ἐδημιουργήθη ἐξ οὐκ ὄντων. Ἡ μέν ἔννοια τοῦ χώρου, ὡς ἔκστασις- θέσις, ἥν κατέλαβεν ἡ συμπαντική ὕλη ἀπό τῆς ἐξ οὐκ ὄντων ὀντοποιήσεως της ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ (Πραξ. ΙΖ´ 28) ἡ δέ τοιαύτη τοῦ «χρόνου»- διαμορφουμένη ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἐκ τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν γινομένων- ὡς ἔναρξις καί διάρκεια τῆς ἐν τῷ χώρῳ κινήσεως, ἀλλοιώσεως, μεταμορφώσεως αὐτῆς, Ἡ θεωρία τοῦ Ρενάν ὅτι ὁ «χρόνος» εἶναι δημιουργός τῆς ὕλης εἶναι ὅλως μωρά καί ἀναξία ἀνασκευῆς. Διότι «χρόνος» ἄνευ περιεχομένου ὑλικοῦ ἀποτελεῖ ἀφηρημένην ἔννοιαν, ἀνυπαρξίαν καί ἰσοῦται τῷ μηδενί. Τό δέ -0- μηδέν, δέν δύναται νά παραγάγῃ ὀντότητας. Καί διά τοῦτο ρητῶς τονίζει ἡ Γραφή ὅτι, μετά τήν διάλυσιν καί ἀποπνευμάτωσιν τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος καί τήν δημιουργίαν «καινῶν οὐρανῶν καί καινῆς γῆς» - «τῶν πάντων καινῶν» (Β´ Πετρ. Γ´ 13, Ἀποκ. ΚΑ´ Ι´ κ.ἄ.) «χρόνος, ἡμέρα καί νύξ ἡλιακή καί φῶς ἡλιακόν δέν θά ὑπάρχωσι πλέον». (Ἀποκ. Ι´ 6 καί ΚΒ´ 5). Θά εἶναι διηνεκές παρόν, αἰωνιότης καί ὑπερκόσμιον- θεῖον φῶς. Ἀλλά τήν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς ταύτης μόνον ὡς ἐν «ἐσόπτρῳ καί αἰνίγματι» (Α´ Κορινθ. ΙΓ´ 12) δυνάμεθα ἀπό τοῦδε νά νοήσωμεν. Καί

γ) Ὅτι καθ' ὅ πεπερασμένον τό ὑλικόν Σύμπαν, ὄχι μόνον εἶναι δημιούργημα ἄλλης οὐσίας, ἀλλά καί ὑπάρχει που. Διότι ὅπως δέν εἶναι δυνατόν νά δεχθῶμεν ὅτι τό ὑλικόν Σύμπαν προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας, ἐκ τοῦ μηδενός – 0- τοῦ ἀπαισίως χαίνοντος, καί ὅτι τό μηδέν, ἤτοι τό μή ὄν, εἶναι ἡ αἰτία, ἡ οὐσία καί ἡ δύναμις ἡ δημιουργήσασα τό ἀσυλλήπτου κάλλους, ἁρμονίας καί τάξεως ὑλικόν Σύμπαν, οὕτως ἀποκλείεται ἀπολύτως νά νοήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ - 0- μηδενί ἵσταται τοῦτο καί ὑπάρχει, νοουμένης ἀνυπαρξίας-μηδενός πέραν τῶν ὁρίων αὐτοῦ. Τό μηδέν –0- , κατά τήν λογικήν καί τήν ἐπιστήμην, εἶναι ἄρνησις ὑπάρξεως. Ὡς ἐκ τούτου λοιπόν δέν δύναται νά ἐκληφθῇ ὡς ἀρχή - αἰτία δημιουργική ὀντοτήτων καί ὡς ἐνέχον ὀντότητας (ὡς εἶναι ἀπό τῆς ὀντοποιήσεως τῆς ἡ συμπαντική ὕλη) ἐν ἑαυτῷ.

Τό ὑλικόν λοιπόν Σύμπαν, κατ' ἀρχήν, ἀποτελεῖ τήν μεγαλειωδεστέραν ἀληθῶς ἀπόδειξιν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ. Διότι ὡς πεπερασμένον τοῦτο διακηρύσσει:

α) Ὅτι ὑπάρχει ἑτέρα οὐσία ἄπειρος μή ὕλη- ἀκατάληπτος καί ἀπερινόητος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν οὐσίαν αὐτῆς καί τήν φύσιν- ἥτις τό ἔφερεν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι δημιουργικῶς.

β) Ὅτι ἡ ἄπειρος αὐτή «μή ὕλη» οὐσία εἶναι ἀναίτιος καί ἄναρχος διότι ἄλλως θά ἦτο καί αὐτή πεπερασμένη.

γ) Ὅτι ἀποκλειομένης ἀπολύτως τῆς ἐννοίας τῆς ἀνυπαρξίας - τοῦ μηδενός -0- πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ἡ ἄπειρος αὐτή μή ὕλη καί δημιουργός τοῦ Σύμπαντος οὐσία ἐνέχει προδήλως τό ὑλικόν Σύμπαν ἐν ἑαυτῇ[95], ἐφόσον δέν εἶναι δυνατόν νά νοηθῇ ὑπάρχον τοῦτο ἐκτός τοῦ Ἀπείρου. Καί

δ) Ὅτι πρός τήν ἄπειρον ταύτην καί μή ὕλην οὐσίαν, τό ὑλικόν Σύμπαν ἔχει σχέσιν αἰτιατοῦ πρός αἴτιον, ἀποτελέσματος πρός αἰτίαν καί ἀρχήν.

Ἡ ἄπειρος λοιπόν αὐτή «μή ὕλη» οὐσία, τήν ὁποίαν Πνεῦμα τά μεμυρωμένα χείλη τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ ἀπεκάλεσαν (Ἰωάν. Δ΄ 24), εἶναι ἡ οὐσία, ἡ δύναμις τήν ὁποίαν ἀποκαλοῦμεν Θεόν. Τό ἐρώτημα «ποῖος ἐδημιούργησε τόν Θεόν» εἶναι ἀφελές, ἀντιεπιστημονικόν, παράλογον. Τό Ἄπειρον ἐνέχει τόν λόγον, τήν αἰτίαν τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ἐν ἑαυτῷ. Εἶναι ἀναίτιον. Ἕτερον Ἄπειρον εἶναι ἀδύνατον νά νοηθῇ, νά ὑπάρξῃ, διότι δύο ἄπειρα θά ἀντανήρουν ἄλληλα. Θά ἀπετέλουν τό ἕν πέρας διά τό ἄλλο. Καί τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τήν στοιχειώδη λογικήν.

Καταφαίνεται δέ πόσον «ἀναγκαίᾳ» εἶναι ἡ παραδοχή τῆς «ὑπάρξεως»- τοῦ «εἶναι» τοῦ ἀναιτίου, ἀδημιουργήτου καί ἀνάρχου Θεοῦ, ἐφόσον πάντα τά ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι φαινόμενα, καί τό Σύμπαν ἐν τῷ συνόλῳ του, ἀποδεικνύονται ὡς «αἰτιατά», δημιουργήματα, ὡς «ἔχοντα ἀρχήν», ὡς «ἐνδεχόμενα». Ἡ ἐπιστημονική καί φιλοσοφική ἀπόδειξις ὅτι τά πάντα εἶναι «κτίσματα», ἐπιβάλλει τήν ὑποχρέωσιν τῆς παραδοχῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀδημιουργήτου ἀνάρχου, καί ἀναιτίου οὐσίας, ὡς «ἀρχῆς» καί «αἰτίας» πάντων τούτων, θεοπνεύστως δέ καί ὡς πρός τοῦτο ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός γράφει (Ἐκθ. Ὀρθοδ. Πιστ.) «Κτιστά ὄντα τά πάντα, πάντως ὑπό τίνος ἐδημιουργήθησαν. Δεῖ δέ τόν δημιουργόν ἄκτιστον εἶναι εἰ γάρ κἀκεῖνος ἐκτίσθη, πάντως ὑπό τίνος ἐκτίσθη, ἕως ἂν ἔλθωμεν εἰς τό ἄκτιστον». Διά τοῦτο καί ἡ λέξις «Θεός» ἑρμηνεύεται, κατ' ἀρχήν ὡς «γεννήτωρ»- πατήρ, ἤτοι ἄναρχος καί ἀναίτιος οὐσία ἐξ ἧς τά πάντα ἔλαβον ἀρχήν

---

[95] Πρβλ. Ἰωαν. ΙΖ΄ 21. « Ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ἕν ὦσι». Πραξ. ΙΖ' 28. « ἐν Αὐτῷ - τῷ Θεῷ - γάρ ζῶμεν, κινούμεθα καί ἐσμέν». Κολασ. Α΄ 16-17, «Ὅτι ἐν αὐτῷ- (τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ, ὡς Αἰωνίῳ Λόγῳ Υἱῷ) ἐκτίσθη τά πάντα τά ἐν τοῖς οὐρανοῖς καί τά ἐπί τῆς γῆς, τά ὁρατά, καί τά ἀόρατα καί ἐν αὐτῷ τά πάντα συνέστηκε». Καί Ἐφεσ. Α΄ 10 « ἀνακεφαλαιωθήσονται τά πάντα ἐν αὐτῷ (τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ, ὡς Αἰωνίῳ Λόγῳ-Υἱῷ) τά ἐν τοῖς οὐρανοῖς καί τά ἐπί τῆς Γῆς». Διά τῶν δύο τελευταίων τούτων χωρίων τῆς Γραφῆς διακηρύσσεται, ἐν συνδυασμῷ καί πρός τό βον, καί τό ἄπειρον τοῦ Αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ. Διότι ἐάν ὁ Αἰώνιος Λόγος- Υἱός ἦτο κτίσμα-πεπερασμένος, ἀναντιρρήτως δέν ἦτο δυνατόν νά κτισθοῦν, νά ὑπάρχουν καί νά ἀνακεφαλαιωθοῦν ἐν αὐτῷ τά πάντα, ἀόρατα καί ὁρατά. Ἡ βεβαίωσις δέ αὕτη τῆς Γραφῆς ὅτι ἡ ὑλική δημιουργία, ἀλλά καί τά πνευματικά δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ (Κολασ. Α΄ 16 κ.ἄ.) ὑπάρχουν, ζοῦν ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ, οὐδεμίαν σχέσιν, ἔχει μέ τήν νέαν θεωρίαν τοῦ «Πανενθεϊσμοῦ».

δημιουργικῶς, ἐξ «οὐκ ὄντων». Καί ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, ὅπως καί ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἕλλην. Φιλοσοφίᾳ, νοεῖται ὡς «ἀγέννητος», ἀδημιούργητος, ἄναρχος, ἀναίτιος, ἄπειρος, παντοδύναμος, πανάγαθος, ἀπολύτως θαυμαστός, ἀπολύτως λαμπρός, ἀπολύτως ἀπαθής, ἔχων ἄπειρον ἀγάπην (αὐτή αὕτη ἡ ἐνυπόστατος ἀγάπη-Ἰωάν. Α΄ Καθολ. Δ΄ 8), ἀπείρως μακάριος καί εὐδαίμων, ἀεί θέλων τό ἀγαθόν καί πρός αὐτό συνεργῶν, πανταχοῦ παρών καί τά πάντα πληρῶν, Δημιουργός τοῦ ὁρατοῦ καί τοῦ ἀοράτου Κόσμου, κυβερνήτης καί τροφεύς τοῦ παντός[96].

β) Ἡ ἀέναος κίνησις τῆς Συμπαντικῆς ὕλης - μάζης

«...καί αὐτή ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπό τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς..»
(Ρωμ. η΄ 21)

Ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ἡ διηνεκής κίνησις, ἀλλοίωσις, μεταμόρφωσις τῆς συμπαντικῆς ὕλης- μάζης. Διότι ἐβεβαιώθη ἀπολύτως ὑπό τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι ἡ Συμπαντική ὕλη ἀενάως κινεῖται, ἀλλοιοῦται, μετασχηματίζεται, μεταμορφοῦται ὑπό τό κράτος ἀτέγκτων φυσικῶν νόμων (ἐννόμων δυναμικῶν νομοτελειῶν, περί τῶν ὁποίων, θά ἀσχοληθῶμεν ἐν τῇ συνεχείᾳ), πρός ἐπιτέλεσιν καί πραγμάτωσιν πάντοτε ὡρισμένων σκοπῶν. Τό ὑπέροχον φιλοσοφικόν ἀπόφθεγμα τοῦ Ἡρακλείτου «τά πάντα ρεῖ», προσεπεκύρωσεν ἡ σύγχρονος Ἐπιστήμη διά τῆς θαυμασίας ἐπίσης διακηρύξεως ὅτι, «ἡ φύσις ἐπεκρέμασε τήν ἑαυτῆς κατάραν κατά τῆς ἠρεμίας».

Ἡ διηνεκής ὅμως αὕτη κίνησις τῆς συμπαντικῆς ὕλης (καί αἱ ἐπακολουθοῦσαι τροπαί, ἀλλοιώσεις καί μεταμορφώσεις αὐτῆς) τόσον εἰς τά ἐλάχιστα συστατικά της - τά ἄτομα, στοιχεῖα - ὅσον καί εἰς τά μέγιστα, ἤτοι τούς ἀστέρας, τούς Γαλαξίας, τάς ὁμάδας καί τάς συστροφάς τῶν Γαλαξιῶν, ἐπίσης καί εἰς πάσας τάς μορφάς καί πυκνώσεις αὐτῆς εἶναι ἀψευδεῖς ὡσαύτως μαρτυρίαι, ὅτι εἶναι αὕτη γεγονός, ἐν τῷ συνόλῳ της δημιούργημα, ἐφόσον πάντα τά ὡς ἀνωτέρω κατηγοροῦνται μόνον ἐπί τοῦ γεγονότος, καί ὄχι ἐπί τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ ἀναιτίου, ἤ ἄλλως τοῦ ἔχοντος τήν αἰτίαν τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ εἶναι ἀΐδιον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, κλπ., κατά τόν Πλάτωνα, ἀλλά, καί ἰδία, κατά τήν ἀψευδῆ βεβαίωσιν τῆς Γραφῆς (Ἔξοδ. Γ΄ 14, Ἰακώβου Καθ. Α΄ 17).

[96] Πρβλ. καί ἀοιδίμου Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Σπετσέρη «Θεός» σελ. 14-15 ἑξ. καί βιβλ. αὐτ.

Δόγμα δέ τῆς ἐπιστήμης εἶναι ὅτι «πᾶν κινούμενον ἔχει τήν αἰτίαν τῆς κινήσεώς του ἐκτός ἑαυτοῦ». Κινουμένη συνεπῶς ἡ ὕλη ἀενάως καί τρεπομένη, ἀλλοιουμένη, μετασχηματιζομένη διηνεκῶς, ἐξαγγέλλει καί διά μόνης τῆς ἀπαύστου κινήσεως καί τῶν μεταβολῶν της, ὅτι τήν αἰτίαν τῆς κινήσεως καί τῶν τροπῶν καί μεταμορφώσεών της, ἀλλά καί τοῦ ἑαυτῆς εἶναι, ἔχει ἐκτός ἑαυτῆς. Ὄχι βεβαίως ἐν τῷ μηδενί (-0-). Ἀλλ' ἀναμφιβόλως καί ἀναντιρρήτως ἐν τῷ ἀπείρῳ παντοδυνάμῳ καί πανσόφῳ Θεῷ, τῷ ὑποτάξαντι αὐτήν, κατά τόν ἀπόστ. Παῦλον (Ρωμ. η΄ 20), εἰς τήν δουλείαν τῆς διηνεκοῦς κινήσεως καί τῶν πολυειδῶν τρόπων, ἀλλοιώσεων, μεταστοιχειώσεων, μετασχηματισμῶν, ἵνα δι' αὐτῶν καί ὑπό τό κράτος πανσόφων, ἀτέγκτων καί ἀναλλοιώτων νόμων, ἐπιτελῆ αὐτή ὡρισμένους σκοπούς. Ὁ Ἀριστοτέλης ὀρθῶς, ἐφρόνει περί τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶναι «τό τά πάντα κινοῦν ἀκίνητον».

Ἐβεβαιώθη προσέτι ὑπό τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ της ἡ συμπαντική ὕλη εὑρίσκετο κατ' ἀρχήν εἰς κατάστασιν ἠλεκτρισμοῦ, πυκνωθεῖσα δέ περιῆλθεν διαδοχικῶς εἰς τήν ἀερώδη, τήν ὑγράν καί τήν στερεάν τοιαύτην. Τοιουτοτρόπως, ὄχι μόνον ἐπεκυρώθη πάλιν ἡ σχετική ἀψευδής μαρτυρία τῆς Γραφῆς ὅτι «ἡ Γῆ» ἦν ἀόρατος καί ἀκατασκεύαστος (Γενεσ. Α΄ 2), ἀλλά καί ἀπεδείχθη ὅτι, «τραπεῖσα» ἡ συμπαντική ὕλη, ἵνα προσλάβῃ διαδοχικῶς τάς προμνησθείσας μορφάς καί πήξεις- πυκνώσεις, ἀναμφιβόλως ἔπραξε τοῦτο ὄχι ἀφ' ἑαυτῆς ἀλλ΄ ἐξ ἐπιδράσεως ἐξωτερικῆς καί παντοδυνάμου, ἐκδηλωθείσης προοδευτικῶς, ἐν «καιροῖς ἰδίοις» (Πραξ. Α΄ 7) καί πρός πραγμάτωσιν ὡρισμένων τελολογικῶν σκοπῶν. Τό ὅτι καί ἡ δύναμις αὕτη τῆς «τροπῆς» τῆς συμπαντικῆς ὕλης δέν ἐμφανίζεται ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὀντοποιήσεως τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐκδηλοῦται προοδευτικῶς καί πρός πραγμάτωσιν ἰδίων τελολογικῶν πάντοτε καί πανσόφων σκοπῶν, ἀποτελεῖ πρόσθετον μαρτυρίαν ὅτι ἡ αἰτία καί ἡ πηγή καί τῆς δυνάμεως ταύτης εὑρίσκεται ἐκτός τῆς ὕλης.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τήν τελείαν ἄνοιαν- τήν ἔλλειψιν νοήσεως, τήν χαρακτηρίζουσαν τήν ὕλην ἀπό τῆς ἀρχῆς τῆς ὀντοποιήσεως της ἐπάναγκες κρίνομεν νά διευκρινίσωμεν, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καί μόνον, ἀπό τῆς δημιουργίας του καί ἐντεῦθεν ἐκδηλουμένη «νόησις» οὐδόλως ἀποτελεῖ τροπήν ἤ ἀνέλιξιν τῆς ὕλης, ἔστω καί ἐξ ἐπιδράσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνθρωπίνη νόησις ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ὅλως δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτις ἐγένετο καί γίνεται νοοῦσα, ἐνσυνείδητος, ἄρα δέ καί ἐλευθέρα πνευματική ὑπόστασις, δι' ἰδιαιτέρας δημιουργικῆς παρεμβάσεως τοῦ Θεοῦ.

γ) Οἱ φυσικοί νόμοι

«Ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα ἀλλά διά τόν ὑποτάξαντα...
(Ρωμ. Η´ 20)

Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἴσης δυνάμεως, εἶναι οἱ αἰώνιοι, ἀΐδιοι, ἀναλλοίωτοι ἀλλά καί πάνσοφοι φυσικοί νόμοι, (αἱ πάνσοφοι ἔννομοι δυνάμεις)[97], ὑφ' οὕς εἶναι ὑποτεταγμένη ἡ συμπαντική ὕλη, ἵνα ὑπό τήν ἄτεγκτον αὐτῶν δεσποτείαν ἐπιτελῆ ὡρισμένους πάντοτε σκοπούς. Διότι τίθεται καί πάλιν τό ἐρώτημα: Πόθεν προῆλθον οἱ φυσικοί λεγόμενοι νόμοι, αἱ πάνσοφοι αὗται καί ἔννομοι δυνάμεις, ὑφ' ἃς ὑποτεταγμένη καί δουλεύουσα ἡ συμπαντική ὕλη, ἀενάως, ἀλλά καί μετά προδήλου πάντοτε «σκοποῦ», κινεῖται, τρέπεται, ἀλλοιοῦται, μετασχηματίζεται καί μεταμορφοῦται, ἵνα διά τῶν ἀπαύστων κινήσεων, τροπῶν, ἀλλοιώσεων της πραγματοποιοῦνται πάντοτε ὡρισμένοι τελολογικοί σκοποί; Ἡ διηνεκῶς δηλαδή κινουμένη, τρεπομένη, ἀλλοιουμένη ὕλη, ἡ ἐξ ἀλόγων σωματίων μάζης ἠλεκτρικῆς ἀποτελουμένη, ἦτο δυνατόν νά ἐκπορεύσῃ δυνάμεις ἐννόμους, σταθεράς καί ἀτρέπτους (ὧν μάλιστα αἱ νεώτεραι δεσπόζουν καί ἐπί τῶν προηγουμένων) καί νά ὑποταγῇ συνάμα εἰς αὐτάς; Ἀναντιρρήτως ὄχι. Διότι ἐκ πηγῆς- μάζης ἀλόγου, στερουμένης νοήσεως, εἰδέναι καί συνοχῆς..., δέν εἶναι, δυνατόν, κατ' ἀρχήν, νά προέλθουν δυνάμεις, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἄπειρος σκοπιμότης, σοφία καί πρόνοια. Οὐδέποτε ἐπίσης ἀποτέλεσμα, προϊόν τι ἤ παράγωγον προερχόμενον ἐξ οἱασδήποτε πηγῆς, δύναται νά εἶναι ἀνώτερον τῆς πηγῆς ἐξ ἧς πηγάζει ἤ προέρχεται ἡ ἐκδοχή ὅτι ἡ ἐξ ἀλόγων, καί πεπερασμένων μονάδων ἠλεκτρισμοῦ ἀποτελουμένη συμπαντική ὕλη - ἐνέργεια, ἐνέχουσα ἐν ἑαυτῇ, ἄγνωστόν πως, τήν ἱκανότητα τῆς ἐκπορεύσεως ἐννόμων δυνάμεων, ἐξεπόρευσε ταύτας μυστηριωδῶς, καί ὑπετάγη εἰς ταύτας ἀκολούθως καθ' ὅν τρόπον ὁ ἄνθρωπος ὑποβάλλεται ἑκουσίως εἰς αὐτοπεριορισμόν, εἶναι ἐκδήλως παράλογος, ἀβάσιμος καί ἀστήρικτος. Κατ' ἀρχήν μέν, διότι πηγή (ἡ συμπαντική ὕλη- ἐνέργεια) ἄλογος, στερουμένη δηλαδή νοήσεως καί συνειδέναι, δέν ἦτο δυνατόν νά παραγάγῃ δυνάμεις, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἄπειρος σοφία καί πρόνοια. Ὁ ἔλλογος

[97] Νόμοι παγκοσμίου ἕλξεως καί βαρύτητος, νόμοι χημικοί, βιολογικοί, , ἐξ ὧν οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τήν ἐνόργανον ὕλην - τά ὀργανικά ὄντα, ἄψυχά καί ἔμψυχα- ἐμφανίζονται πολύ μετά τήν διαμόρφωσιν τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος (καί δή κατά τήν προδευτικήν ἐμφάνισιν ἐπί τῆς Γῆς τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς), ἀλλά καί δεσπόζουν ἐπί τῶν προηγουμένων γενικῶν νόμων τῆς κινήσεως, ἕλξεως κλπ.

δέ καί σκόπιμος αὐτοπεριορισμός, εἰς ὅν ἐξ ὅλων τῶν κτισμάτων τῆς παρούσης δημιουργίας μόνον ὁ ἄνθρωπος συνειδητῶς ὑποβάλλεται, τελεῖται δι' ἐλλόγου πνευματικῆς δυνάμεως, ἥτις δέν προέρχεται ἐκ τοῦ ὑλικοῦ σώματος ἡμῶν. Εἶναι ἀπόρροια καί ἀποτέλεσμα ἐκδηλώσεως τῆς βουλήσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Ἡ πνευματική δέ καί ἐνσυνείδητος ψυχή ἡμῶν ἔχει βεβαίως τήν ἱκανότητα τῆς τελείας κυριαρχίας ἐπί τοῦ σώματος ἡμῶν (καί τῆς ὅλης ὑποστάσεώς μας) καί τοῦ ἑκουσίου ἑπομένως καί συνειδητοῦ ἡμῶν αὐτο-περιορισμοῦ. Στερουμένη ὅμως ἡ συμπαντική ὕλη- ἐνέργεια, εἰς τά βασικά αὐτῆς συστατικά, νοήσεως καί συνειδέναι, ἤτοι πνευματικῆς ὑποστάσεως ἤ ψυχῆς, δέν ἦτο δυνατόν ἄρα οὔτε τούς φυσικούς νόμους (δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἄπειρος σοφία) νά παραγάγη, μήτε, καί ἀκολούθως, αὐτοπεριοριζομένη, νά ὑποταγῇ σκοπίμως εἰς αὐτούς.

Εἶναι ἑπομένως ὅλως πρόδηλον, ὅτι οἱ ἀρχικοί, οἱ καθολικοί καί παγκρατεῖς φυσικοί νόμοι, οἱ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὀντοποιήσεως - ὑπάρξεως τῆς ὕλης ἐκδηλουμένοι, ἤτοι ὁ νόμος τῆς ἀενάου, καί μέ ὡρισμένας ταχύτητας, κινήσεως τῶν θεμελιωδῶν συστατικῶν σωματίων μονάδων τῆς ὕλης (ἠλεκτρονίων, ποζιτρονίων, πρωτονίων κ.ἄ.) καί ὁ νόμος τῆς ἕλξεως ἤ βαρύτητος, οἱ ἰθύνοντες τάς κινήσεις, τάς ἕλξεις καί τάς ἐπακολουθούσας ἑνώσεις, πυκνώσεις-πήξεις, ἀλλοιώσεις καί μεταμορφώσεις τῆς συμπαντικῆς ὕλης, ὡς ἄτεγκτοι δυναμικαί νομοτέλειαι, πρός ἐπιτέλεσιν πάντοτε ὡρισμένων τελολογικῶν σκοπῶν, δέν ἐξεπορεύθησαν ἐκ τῆς ὕλης, δέν προῆλθον ἐξ αὐτῆς. Διότι ἄλλως δέν θά ἦτο δυνατόν καί νά ὑποτάξουν αὐτήν, νά δεσπόσουν ἐπ' αὐτῆς. Τό αὐτό δέ ἰσχύει καί διά τούς μεταγενεστέρους, τούς νεωτέρους φυσικούς νόμους (χημικούς, βιολογικούς).

Ἐνέχει δέ ὑψίστην σημασίαν καί τό ὅτι οἱ νεώτεροι φυσικοί νόμοι, οἱ ἐμφανιζόμενοι καί ἐκδηλούμενοι μετά τήν πῆξιν- πύκνωσιν τῆς συμπαντικῆς ὕλης καί τήν περιέλευσιν τῆς διαδοχικῶς, εἰς τάς καταστάσεις τῶν ἀερίων, τῶν ὑγρῶν καί τῶν στερεῶν, ἤτοι οἱ χημικοί καί οἱ βιολογικοί νόμοι (ἐξ ὧν οἱ τελευταῖοι ἐκδηλοῦνται μόνον μετά τήν ἐμφάνισιν ἐπί τῆς Γῆς τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς) δεσπόζουν ὄχι μόνον ἐπί τῆς ὕλης, ἀλλά καί ἐπί τῶν παγκρατῶν προηγουμένων τοιούτων, τῆς κινήσεως καί τῆς ἕλξεως, καί ἀφαιροῦν, τρόπον τινά, μέρος τῆς ἐπί τῆς συμπαντικῆς ὕλης καθολικῆς κυριαρχίας αὐτῶν. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νά δεχθῶμεν ὅτι καί οἱ νεώτεροι οὗτοι φυσικοί νόμοι προῆλθον εἴτε ἐκ τῆς ὕλης, εἴτε ἐκ τῶν πρωταρχικῶν καί γενικωτέρων τοιούτων, τῆς κινήσεως καί τῆς ἕλξεως; Ἄν ἐξεπορεύοντο ἐκ τῆς ὕλης, δέν ἦτο δυνατόν νά κυριαρχήσουν ἐπ' αὐτῆς. Ἄν προήρχοντο ἐκ τῶν προηγουμένων καί

πρωταρχικῶν τοιούτων, ἀναντιρρήτως ἐπίσης ἔδει νά εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτούς.

Περί τῶν ἐννόμων τούτων δυνάμεων, αἵτινες διέπουν καί ἰθύνουν πάσας τάς κινήσεις τῆς συμπαντικῆς ὕλης- ἐνεργείας Διανοητής ἔγραψε τά κάτωθι:

«...*Θά ἦτο ἀληθῶς ἄπειρος ἡ ὕλη, ἂν κατηγοροῦντο ἐπί ταύτης ἡ ἀϊδιότης, τό πρώταρχον, τό πάμπρωτον... Ἂν ἀποδώσωμεν εἰς τήν ὕλην ἀϊδιότητα ὑπάρξεως, ὀφείλομεν ἄρα νά συμπαραδεχθῶμεν ὅτι ἀναγκαίως «αἱ δυνάμεις τῆς δράσεως ἐκπορεύονται ἐξ αὐτῆς..». Φύσει δ' ἐνταῦθα τό ἑξῆς ἀνακύπτει ζήτημα: Πότερον αἱ ὡς εἴρηται δυνάμεις... ἕδρων ἀνάρχως, ἡ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἕδρων, ἐν λανθανούσῃ τελοῦσαι καταστάσει (σ.σ. ὅπως π.χ. ἰδίως οἱ χημικοί καί βιολογικοί νόμοι οἱ ἐκδηλουμένοι μετά τήν δημιουργίαν τῶν ἐνοργάνων ὄντων), τῆς δράσεως τούτων ἐντεῦθεν ὁρίου τινός ἀρξαμένης, καί ἄρα ἐγχρόνου οὔσης, τοῦ ὁρίου τῆς ἐνάρξεως τῆς δράσεως, τοῦ χωρίζοντας ταύτην ἐκ τῆς ἀδρανείας, ἀναγκαίως τήν ἔννοιαν τοῦ χρόνου καθορίζοντος.*

»Ἀλλ' ἐάν ὑπῆρχε περίοδος ἀδρανείας τῶν δυνάμεων..., τότε δέον ἀναγκαίως νά ζητηθῇ τῆς ἀδρανείας ὁ λόγος, τῆς λανθανούσης αὐτῶν καταστάσεως ἡ αἰτία ἐντός αὐτῆς τῆς ὕλης, διότι ἂν ἐκζητήσωμεν ἀλλαχοῦ τόν λόγον τόν τηρήσαντα ταύτας ἐν ἀδρανείᾳ, τότε ἀναγκαίως παραδεχόμεθα οὐσίαν ἑτέραν, ἐκτός τῆς ὕλης, συνύπαρξιν δηλαδή δύο ἀπείρων, ὅπερ, ἀποκλείεται ἀπολύτως.

»Ἀλλ' ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἑστία, ἀφ' ἧς ἐκπορεύονται αἱ δυνάμεις τῆς δράσεως, ἐνοικεῖ ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς, ὅτε μέν ἐν ἀδρανείᾳ τάς δυνάμεις τηρῶν, ὅτε δέ δρᾶσιν τούτων ἐπιτρέπων, αἴρομεν διά τῆς παραδοχῆς ταύτης τήν ἀναιτιότητα τῆς ὕλης, ἀφοῦ οὐσιωδῶς τάς δυνάμεις ταύτας χαρακτηρίζει ἡ τροπή, ἡ ἀλλοίωσις, ἡ μεταβολή. Διότι τροπή καί ἀϊδιότης αἱροῦσιν ἄλληλα. Οὐδέν δύναται νά νοηθῇ ὡς ὅν ἀεί ἴδιον ἑαυτῷ καί πάλιν τρεπόμενον, μεταβαλλόμενον, ἀλλοιούμενον....

»Ἑπομένως ἐπί τῆς ὕλης, οὐσιωδῶς διά τῆς τροπῆς χαρακτηριζομένης, δέν δύναται ἄρα νά κατηγορηθῇ τό «εἶναι» ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτοῦ σημασίᾳ (τό ὁποῖον ἀποκλείει ἀδυσωπήτως ἀφ' ἑαυτοῦ τήν τροπήν) ἀλλά τό «γίγνεσθαι»...

»Ὅπως ἀποφευχθῇ τοῦτο, τό ὁποῖον αἴρει ἄρδην τήν ἀϊδιότητα... τῆς ὕλης, ὀφείλομεν νά δεχθῶμεν ὅτι αἱ δυνάμεις, ἀπό ταύτης ἐκπορευόμεναι, εἶναι τῆς τροπῆς ἀνώτεραι... καί ἀνάρχως δρῶσι... Ἔχομεν ἄρα: Ὕλην, οὐσίαν πρώταρχον, ἑστίαν ἐκπορεύουσαν δυνάμεις, ἡ δρᾶσις τῶν ὁποίων ἔχει ἀντικείμενον

τήν ὕλην, ἀπό τῆς ὁποίας ἐκπορεύονται. Ἀλλά τοῦτο εἶναι ἀντίκρυς παραλογισμός..., διότι: ἡ ὕλη ἐκπορεύουσα τάς δυνάμεις τῆς δράσεως, πῶς, ἀφοῦ εἶναι αἰτία τούτων, δύναται ἐν ταυτῷ νά μεταπίπτη εἰς τήν ἥσσονα τοῦ «αἰτιατοῦ θέσιν», μεταβολάς πάσχουσα ὑπό τῶν δυνάμεων, ἃς αὕτη ἐκπορεύει, καί αἵτινες ὀφείλουν νά εἶναι ἀΐδιοι..., ἀΐδιοι δέ οὖσαι, πῶς ἀπό τρεπτοῦ ἐκπορεύονται, πῶς τρεπτόν ἐργάζονται... καί καθιστοῦν ὅ,τι, ἐξ ἀρχῆς (ὑποθετικῶς) ἀΐδιον παρεδεξάμεθα, πρώταρχον αἰτιότητα τήν ὕλην ὁμολογήσαντες;

»Ἡ χαώδης αὕτη ἀντίφασις, εἰς ἥν κατελήξαμεν παραδεξάμενοι τήν ὕλην ὡς πρώταρχον οὐσίαν, ἀναγκάζει ἡμᾶς νά ἀπορρίψωμεν... τήν περί ἀϊδιότητος.

»Ἀλλ' ἐκτός τοῦ ἀνωτέρω συμπεράσματος... ἀνακύπτει καί τό ἑξῆς ἄκαμπτον ἐρώτημα: Αἱ ὡς εἴρηται δυνάμεις... ἐργάζονται μετά σκοποῦ ἤ χωρίς τούτου, ὅλως ἀσκόπως; Ἰδού ζήτημα πανυπέρτιμον, λεπτεπίλεπτον... Ἐάν ἡ ἀΐδιος τῶν δυνάμεων δρᾶσις φέρη ὡς χαρακτῆρα τήν ἐρημίαν τοῦ σκοποῦ... τότε ἅπασα ἡ φύσις... οὐδέν ἄλλο δύναται νά εἶναι εἰμή τυφλός τίς μηχανισμός, ἐξελισσομένων τῶν ὑπό ἀσυνειδήτων... δυνάμεων καθοριζομένων φαινομένων εἰς τρεῖς ἀναβαθμούς, οἷον τόν «χημικόν ἐξελιγμόν», τόν ἠλεκτρισμόν καί τόν καθολικόν μαγνητισμόν. Ἀλλά τίς, ἐξαιρέσει παραφροσύνης, νά δεχθῇ τοῦτο δύναται, ἀφοῦ ἀπό τῶν φωσφοριζόντων βυθῶν τῶν ἀβύσσων μέχρι τῶν ἀτερμόνων οὐρανίων ἐκτάσεων μία ἀκούεται φωνή, ὡσεί φωνή βροντῆς ἀσυλλήπτῳ ὅλως δυνάμει ἐξαγγέλλουσα ὅτι ἁπανταχοῦ σελαγίζει τῆς σκοπιμότητος ἡ ὑπέροχος σφραγίς;...».

Πάντες ἑπομένως οἱ φυσικοί νόμοι, αἱ πάνσοφοι καί ἔννομοι δυνάμεις αἱ διέπουσαι καί ἰθύνουσαι τάς κινήσεις, τάς μεταβολάς, τάς μεταμορφώσεις τῆς συμπαντικῆς ὕλης, ὑφ' ὅλας αὐτῆς τάς πυκνώσεις καί μορφάς, εἶναι δυνάμεις θέσει καί οὐχί φύσει, δυνάμεις δηλαδή δοταί ταχθεῖσαι τῇ ὕλῃ ἔξωθεν, ἵνα ὑπό τό κράτος καί τήν ἐπιβολήν αὐτῶν ἐπιτελῇ αὕτη ὡρισμένους πάντοτε σκοπούς. Τούς νόμους δέ τούτους ἐχρησιμοποιήσαμεν διά τήν τεχνητήν μεταστοιχείωσιν τῆς ὕλης, ἤτοι διά τήν μεταβολήν βαρυτέρων στοιχείων εἰς ἐλαφρότερα, ἤ ἀντιστρόφως, ὡς ἐπίσης καί διά τήν τεχνητήν μετουσίωσιν φυσικῶν τίνων προϊόντων, ὡς ἡ μεταβολή τοῦ γάλακτος εἰς μαλλίον, κ.λπ.

Καί ἐπειδή ἡ στοιχειώδης λογική, ἀλλά καί ἡ ὑγιής ἐπιστήμη καί φιλοσοφία ἀποκλείουν ἀπολύτως νά δεχθῶμεν, ὅτι αἱ ἔννομοι αὗται δυνάμεις, αἱ δεσπόζουσαι ἐπί τῆς συμπαντικῆς ὕλης, δι' ὧν

ἐκδηλοῦται ἀσύλληπτος παντοδυναμία, πανσοφία, σκοπιμότης καί πρόνοια, μή προερχόμεναι προδήλως ἐκ τῆς ὕλης, ἦτο δυνατόν νά προέλθουν ἐκ τοῦ μηδενός (-0-), ἄρα καί αἱ δυνάμεις αὗται ἀποτελοῦν ὑπερόχους καί ἀμαχήτους μαρτυρίας τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑπερκοσμίου, παντοδυνάμου καί πανσόφου Νομοθέτου καί Δοτῆρος των, ἤτοι τοῦ ἀπείρου Θεοῦ.

Δέν ἀποτελοῦν ὅμως ἀμαχήτους μαρτυρίας τῆς ὑπάρξεως-τοῦ ἀπείρου, πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ οἱ φυσικοί νόμοι μόνον διά τῆς ἐπιβολῆς των ἐπί τῆς συμπαντικῆς ὕλης. Ἀποτελοῦν ὡσαύτως καί διά τῆς σκοπίμου παραβιάσεώς των, πρός τελειοτέραν ἐξυπηρέτησιν τῆς δημιουργίας. Τοιαύτη παραβίασις τοῦ γενικοῦ φυσικοῦ νόμου, καθ' ὅν «πᾶν σῶμα θερμαινόμενον διαστέλλεται, πηγνύμενον δέ συστέλλεται» (παραβίασις ἐξυπηρετοῦσα τόν σκοπόν τῆς δημιουργίας) παρατηρεῖται εἰς τήν διαστολήν τοῦ ὕδατος- ἐν ὡρισμένου βαθμοῦ ψύξει καί πήξει - καί εἰς τήν συστολήν, ἀντιθέτως, τῆς ἀργίλου κατά τήν μέχρις ὡρισμένων ἐπίσης βαθμῶν θέρμανσιν. Διά τῆς παραβιάσεως ταύτης ἐξυπηρετεῖται ἡ δημιουργία πολλαπλῶς. Διαστελλόμενον τό ὕδωρ, εἰς ὡρισμένον βαθμόν ψύξεως καί πήξεως, καθίσταται ἐλαφρότερον, ὡς ἐκ τούτου δέ οἱ ἐπί τῆς ἐπιφανείας του σχηματιζόμενοι πάγοι ἐπιπλέουν εἰς τούς πόλους καί εἰς τάς λίμνας τῶν πλησίον αὐτῶν περιοχῶν καί δέν βυθίζονται εἰς τούς βυθούς. Ἀποφεύγεται οὕτως ἡ σύν τῷ χρόνῳ αὔξησις αὐτῶν καί ἡ ἀναπόφευκτος, ὡς ἐκ τούτου, βλάβη τῆς ζωῆς τόσον ἐν ταῖς λίμναις, ταῖς θαλάσσαις καί ταῖς περιοχαῖς αὐτῶν, ὅπως καί γενικώτερον ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ὡσαύτως ὅμως καί ἄλλως ἡ ὠφελιμότης τῶν πάγων εἶναι πολλαπλῆ. Πολύτιμος π.χ. εἶναι ἡ συμβολή των εἰς τήν διάσπασιν τῶν πετρωμάτων τῶν ὀρέων καί τῶν λόφων (τά ὁποῖα θρυμματιζόμενα οὕτως γίνονται χῶμα ἀνανεῶνον τό ἔδαφος τῶν πεδιάδων), διά τήν διατήρησιν ἀσήπτων τῶν τροφίμων κ.ἄ.

Ἡ ἄργιλλος, ἀντιθέτως, θερμαινομένη συστέλλεται, ἵνα ἐμποδίζηται ἡ προσέγγισις τῶν ὑποχθονίων ὑδάτων εἰς τό περίκεντρον τοῦ πλανήτου καί ἡ μεταβολή αὐτῶν εἰς ἀτμούς, λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης ἐκεῖ μεγάλης θερμοκρασίας. Διά τοῦτο τό περίκεντρον τοῦ πλανήτου περιβάλλουν παχύτατα στρώματα ἀργίλλου. Ἄλλως μεγάλα τμήματα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς θά ἀνετινάσσοντο συχνάκις εἰς τό κενόν ὑπό τῶν ὑποχθονίων μεγάλων ποσοτήτων ἀτμῶν, οἵτινες θά ἐσχηματίζοντο ἐκ τῆς ἐξατμίσεως τῶν ὑπογείων ὑδάτων, ἐάν ταῦτα, διά τῆς διακρινούσης τό ὕδωρ διεισδυτικῆς καί διαβρωτικῆς ἰδιότητος, ἔφθανον μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ πλανήτου.

Παραβίασιν ἐπίσης ἑτέρου φυσικοῦ νόμου, διακοσμητικήν προφανῶς τῆς δημιουργίας, ἀποτελοῦν αἱ ἀνάδρομοι κινήσεις τριῶν ἐκ τῶν 11 δορυφόρων τοῦ πλανήτου Διός, τῶν δορυφόρων τοῦ Οὐρανοῦ, ἑνός ἐκ τῶν 10 δορυφόρων τοῦ Κρόνου, ὡς καί τῶν δορυφόρων τοῦ Ποσειδῶνος, κινουμένων κατ' ἀντίθετον φοράν πρός τήν κίνησιν τῶν ἐν λόγῳ πλανητῶν, ὡσαύτως δέ καί αἱ δυσεξήγητοι κινήσεις ὡρισμένων ἄλλων ἀπλανῶν ἀστέρων. Προσμαρτυροῦν καί πᾶσαι αἱ παραβιάσεις καί κινήσεις αὗται τήν ἄπειρον δύναμιν σοφίαν καί πρόνοιαν τοῦ παντοδυνάμου καί πανσόφου Νομοθέτου τῶν φυσικῶν νόμων, προσέτι δέ καί τό ὅτι πάντες οἱ φυσικοί νόμοι εἶναι δυνάμεις θέσει καί ὄχι φύσει, διότι ἄλλως θά ἦτο ἀδύνατος ἡ παραβίασις αὐτῶν.

Ὅτι δέ πάντες οἱ φυσικοί νόμοι, οἱ διέποντες καί ἰθύνοντες τάς κινήσεις τῆς συμπαντικῆς ὕλης, εἶναι δυνάμεις θέσει καί ὄχι φύσει, δυνάμεις δηλαδή δοταί τῇ ὕλῃ ἔξωθεν καί ὄχι πηγαῖαι, ἐκ τῆς ὕλης δηλονότι προερχόμεναι, διακηρύσσεται ὄχι μόνον ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω ἀμαχήτων ἐπιχειρημάτων, ἀλλά καί ἐκ τῆς ἐπιτευχθείσης ἐσχάτως διασπάσεως τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος. Διότι ἂν αἱ δυνάμεις αἱ ἐκλυόμεναι ἐκ τῆς διασπάσεως τῶν ἀτόμων (καί τῶν ἀτομικῶν πυρήνων) ἦσαν πηγαῖαι, δυνάμεις δηλαδή φύσει, οὐδέποτε θά ἦτο δυνατόν νά διασπασθοῦν καί νά ἐκλυθοῦν. Εἶναι ἀδυνατον νά ἀφαιρεθῇ, ἤ νά ἐλαττωθῇ ἔστω, ἀπό σῶμά τι δύναμις φύσει ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσα, ἄρα δέ καί πηγαίως, ἀτρέπτως καί ἀναποσπάστως συνυφασμένη μετ' αὐτοῦ.

Ἀλλά ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος δέν ἐβεβαιώθησαν μόνον αἱ ὡς ἀνωτέρω ἀλήθειαι. Διεκηρύχθη, προσέτι, ἅπαξ ἔτι, ἡ πανσοφία, ἡ παντοδυναμία καί ἡ ἀσύλληπτος ἐν πολλοῖς πρόνοια τοῦ ἀπείρου Δημιουργοῦ. Διότι ἀπεδείχθη, ὅτι ὡρισμένη ἀπολύτως εἶναι ἡ ἑλκτική δύναμις, ἡ συνέχουσα καί συγκρατοῦσα πρός ἄλληλα τά σωματίδια τῶν πρωτονίων καί τῶν νετρονίων, τά σχηματίζοντα ἕκαστον ἀτομικόν πυρῆνα ὅτι ὡρισμένος ἀπολύτως εἶναι, ὁ ἀριθμός τῶν πρωτονίων κλπ., ἐξ ὧν ἕκαστος τῶν ἀτομικῶν πυρήνων σχηματίζεται, καί ὡρισμένος, ὡσαύτως, Ὁ ἀριθμός τῶν ἠλεκτρονίων, ἅτινα πλανητικῶς περιφέρονται περί αὐτόν. Ὅτι ὡρισμένη ἀπολύτως εἶναι ἐπίσης καί ἡ ἑλκτική δύναμις ἡ συγκροτοῦσα τά ἠλεκτρόνια ὡς πλανήτας πέριξ τῶν πυρήνων[98].

Καί γνωσθείσης ἐπακριβῶς, ὡσαύτως, τῆς μάζης καί τῆς ταχύτητος, ἥν ἀναπτύσσουν ἐν τῷ χώρῳ τά ἐλευθερούμενα μετά τήν

---

[98] Πρβλ. Samuel Glasstone, μνημ. ἔργ. σελ. 392-496.

διάσπασιν σωμάτια (πρωτόνια καί νετρόνια), τά σχηματίζοντα ἕκαστον πυρῆνα, ὅπως καί τά ἠλεκτρόνια τά περιφερόμενα πλανητικῶς περί αὐτόν, ὑπελογίσθη, ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, ἡ ἐκ τῆς διασπάσεως ἑνός ἀτόμου, ὡς συνόλου (πυρῆνος καί ἠλεκτρονίων) ἐκλυομένη δύναμις - ἐνέργεια, τόσον ἡ κινητική, ὅσον καί ἡ φωτιστική, ἡ θερμική, ἀλλά καί ἡ ραδιενεργός (προερχομένη, ἡ τελευταία, ἐξ ὡρισμένων μόνον στοιχείων, ὡς τό ῥάδιον, τό οὐράνιον κλπ.[99]), ἥτις, καί ὑφ' ὅλας αὐτῆς τάς μορφάς, εἶναι πολύμορφοι ἁπλαί ἰδιότητες τῶν ἐλευθερουμένων σωματίων, ἐκδηλούμεναι ὅταν κινοῦνται ταῦτα ἐν τῷ χώρῳ μέ τήν ταχύτητα τοῦ φωτός. Ἐκ παραλλήλου ἐγένετο γνωστόν ὡσαύτως, ὅτι καί τό βάρος τῆς μάζης ὅλων τῶν σωματίων τῶν ἀπαρτιζόντων ἕκαστον ἄτομον (πυρῆνα καί ἠλεκτρόνια ὁμοῦ) εἶναι ἐπίσης ἀπολύτως ὡρισμένον. Δι' ἁπλοῦ ὅθεν μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ εὑρέθη εὐκόλως ἡ ποσότης τῶν ὁμοίων ἀτόμων- στοιχείων, ἥτις ἀπῃτεῖτο διά τήν ἔκλυσιν ὡρισμένης μεγάλης ποσότητος δυνάμεως, κινητικῆς, φωτιστικῆς, θερμικῆς κλπ., πρός πραγμάτωσιν ὡρισμένου ἔργου-σκοποῦ. Ἡ ἀτομική ἐνέργεια- δύναμις ἐτέθη τοιουτοτρόπως εἰς τήν διάθεσιν τῆς Ἐπιστήμης. Ἐάν χρησιμοποιηθῇ ἀποκλειστικῶς δι' εἰρηνικούς σκοπούς (καί πρός ὄφελος τοῦ συνόλου καί ὄχι τῶν ὀλίγων), θά προέλθουν, ἀσφαλῶς, διά τό σύνολον τῆς Ἀνθρωπότητος πολλά ἀγαθά. Ἡ ἀνακάλυψίς της ὅμως καί ἡ χρησιμοποίησίς της εἶναι ἀναντιρρήτως μία εἰσέτι διακήρυξις τῆς ἀπείρου σοφίας, οἰκονομίας καί προνοίας τοῦ Θεοῦ.

Αἰσθάνεται, κατόπιν τούτων, ὄχι ἁπλοῦν θαυμασμόν, ἀλλά πραγματικόν δέος ἡ «ἐν πνεύματι ἀληθείας» φιλοσοφοῦσα ψυχή, διαβλέπουσα, σήμερον, τήν ἄπειρον ταύτην δύναμιν, σοφίαν καί πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, τήν ἐκδηλουμένην καί εἰς τά ἐλάχιστα- τά ἔσχατα συστατικά τῆς ἐκπάγλου ταύτης δημιουργίας, ὅπως βεβαίως καί εἰς τά μέγιστα, ἤτοι εἰς τούς ἀστέρας, τά νεφελώματα καί τούς Γαλαξίας, τάς ὁμάδας καί τάς συστροφάς τῶν Γαλαξιῶν. Προβάλλει δέ περιφανής καί περίλαμπρος ἡ ἄπειρος αὕτη δύναμις, σοφία, ἀλλά καί πρόνοια τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ διά τῶν θαυμασίων ἀληθῶς λεπτομερειῶν καί τῶν μαθηματικῶν ἀναλύσεων καί ἐξισώσεων τῶν ἀναπτυσσόμενων ἐν τῷ μνημονευθέντι συγγράμματι τοῦ Samuel Glasstone «Ἡ ἀτομική ἐνέργεια».

Διότι, ἐβεβαιώθη ἀπολύτως πλέον ὑπό τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι ἐξ ἀλόγων καί ἐλαχιστωτάτων σωματίων μάζης θετικοῦ καί ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὡς καί οὐδετέρων (μή ἐχόντων πρός ἄλληλα συνοχήν),

---

[99] Πρβλ. αὐτόθι, σελ. 81-106, καί 141-162.

σχηματίζεται καί ἀποτελεῖται ἡ συμπαντική ὕλη. Τά σωμάτια ταῦτα ἔχοντα ἕκαστον ὡρισμένην μᾶζαν καί ὡρισμένον βάρος, ἑνοῦνται εἰς ὡρισμένας ἀναλογίας θετικοῦ καί ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καί ὑπό τό κράτος ἀτέγκτων ἐννόμων δυνάμεων κινήσεως καί ἕλξεως σχηματίζουσι τά 102 ἄτομα - στοιχεῖα, ἐξ ὧν τό σύνολον τῆς συμπαντικῆς ὕλης ἀποτελεῖται καί ὧν τό εἰδικόν βάρος εἶναι κατόπιν τούτου ἀπολύτως ἐπίσης ὡρισμένον. Τά ἄτομα - στοιχεῖα ταῦτα ἑνούμενα, ὑπό τό κράτος πάλιν εἰδικῶν νόμων θερμοκρασίας καί πιέσεως, σχηματίζουν, εἰς ὡρισμένας πυκνώσεις, τά μόρια τῶν στοιχείων, ἔχοντα ὡσαύτως ἕκαστον εἰδικόν βάρος, διαιροῦνται δέ εἰς ὁμάδας καί ὑποομάδας, μέ ἰδίας ἑκάστη ὁμάς ἰδιότητας περιοδικῶς ἐκδηλουμένας, ὥστε ἡ ἕνωσις των μετ' ἄλλων νά γίνεται μόνον καθ' ὡρισμένην ἀπαραβίαστον ἔννομον τάξιν, ἐνῷ τινά ἐξ αὐτῶν (ὡς τό ἥλιον, τό ἀργόν, τό κρυπτόν κ.ἄ.), οὐδόλως ἑνοῦνται μετ' ἄλλων καί διά τοῦτο ἀπεκλήθησαν εὐγενῆ ἤ μονοατομικά.

Ὁ ἠλεκτρισμός εἶναι ροή-ρεῦμα τῶν θεμελιωδῶν τούτων συστατικῶν σωματίων τῆς ὕλης, ρεόντων - κινουμένων τό ἕν μετά τό ἄλλον ἐννόμως πρός ὡρισμένην πάντοτε κατεύθυνσιν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἠλεκτρικοῦ φόρτου, καί μέ ὡρισμένην ταχύτητα, κυματοειδῶς, ἤτοι εἰς κύματα ὡρισμένου μήκους, βραχέα ἤ μακρά, ἀνάλογα μέ τήν μᾶζαν τῶν σωματίων, σταθερά πάντως, ὡρισμένα, ἀμετάβλητα. Τό φῶς καί ἡ θερμότης, ὡς ἰδιότητες ἤ δυνάμεις ὡρισμένων στοιχείων τῆς ὕλης, εἶναι ὡσαύτως ἀποτελέσματα τῆς ἐλευθέρας ἐν τῷ χώρῳ κινήσεως τῶν αὐτῶν σωματίων, μέ ὡρισμένην ταχύτητα, πᾶσαι δέ αἱ ἀκτινοβολίαι ἔχουν ἑκάστη ὡρισμένην ἔντασιν, ὅπως καί οἱ βαθμοί τῆς θερμότητος, ἀλλά καί τοῦ «μαγνητισμοῦ», ὅστις ἐκδηλοῦται ἐπίσης μόνον δι' ὡρισμένων στοιχείων.[100]

Ἡ δομή ἑκάστου ἀτόμου (πυρῆνος καί ἠλεκτρονίων) εἶναι σταθερά καί ὡρισμένη καί ὡρισμέναι ὡσαύτως καί αἱ εἰδικαί ἰδιότητες τῶν ἠλεκτρονίων καί τῶν ποζιτρονίων, τῶν πρωτονίων καί τῶν ἀντιπρωτονίων, τῶν νετρονίων καί τῶν ἀντινετρονίων, τῶν νετρίνων καί τῶν ἀντινετρίνων, ἵνα πραγματοποιοῦνται διά τῶν ἐκδηλώσεών των, καί ὑπό ὡρισμένας ἐννόμους πάντοτε συνθήκας,

[100] Ὅτι πᾶσαι αἱ ἰδιότητες τῆς ἀνοργάνου ὕλης (ἀκτινοβολία, θερμότης, μαγνητισμός, κ.ἄ.) εἶναι, ἰδιότητες «θέσει» καί ὄχι «φύσει» ἰδιότητες, δηλ. ὄχι «πηγαῖαι», ἀλλά δοταί τῇ ὕλη ἔξωθεν, ἀποδεικνύεται καί ἐκ τοῦ ὅτι τά διάφορα ἀκτινοβολοῦντα σώματα, ὑπό ὡρισμένας ἐπιδράσεις, χάνουν ἐν μέρει ἤ ἐν ὅλῳ την ἀκτινοβολίαν αὐτῶν· ἡ θερμότης τῶν σωμάτων ὑποβαθμίζεται ἤ καί ἐκλείπει τελείως, μαγνῆται ἐπί μακρόν ἀνεπηρέαστοι ἀφηνόμενοι χάνουν μέρος τῆς μαγνητικῆς των δυνάμεως, τεμάχιον χρυσοῦ 22 π. καρατίων, ὑποβαθμίζεται μετά πάροδον ὡρισμένου χρόνου κατά τινα κράτια κ.ο.κ.

ὡρισμέναι ἑνώσεις, διασπάσεις, μεταβολαί[101], μεταστοιχειώσεις, πυκνώσεις. Ὡρισμένα ὡσαύτως εἶναι τά ραδιενεργά στοιχεῖα - περί τά 40, μέ ἰδιαιτέρας ἕκαστον ἰδιότητας, καί είδικοί τέλος νόμοι ἰθύνουν τάς σχέσεις τῶν ἰσοτόπων στοιχείων, φυσικῶν καί τεχνητῶν, πρός τά ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντα 92 στοιχεῖα, ὅσον καί πρός ἄλληλα. Διά τῆς χρησιμοποιήσεως δέ ὑφ' ἡμῶν πασῶν τῶν ἐννόμων τούτων δυνάμεων ἐπετεύχθη, καί ἡ τεχνητή μεταστοιχείωσις, ἡ τεχνητή παρασκευή τῶν δέκα ὑπερουρανίων στοιχείων καί ὁ τεχνητός σχηματισμός συνθέτων πυρήνων.

Καί ἐρωτᾶται καί πάλιν, μετά τάς τοιαύτας διαπιστώσεις τῆς Ἐπιστήμης. Ὑπό τίνος ἐτάχθησαν αἱ ἔννομοι αὐταί δυνάμεις, ἵνα ὑπό τό κράτος αὐτῶν καί ὑπό τήν ἄτεγκτον αὐτῶν ἐπιβολήν καί δεσποτείαν κινουμένη ἡ συμπαντική ὕλη, τρεπομένη, πυκνουμένη, μετασχηματιζομένη καί διαφόρους, ἀλλ' ὡρισμένας πάντοτε μορφάς προσλαμβάνουσα, ἐμφανίζῃ τήν ὑπέροχον καί τόσον ἐναρμόνιον ποικιλίαν τῶν φαινομένων τοῦ Κόσμου τούτου, τόσον εἰς τά ἐλάχιστα ὅσον καί εἰς τά μέγιστα; Ποῖος ἔταξε τούς πρωταρχικούς νόμους τῆς κινήσεως καί τῆς ἕλξεως τῆς συμπαντικῆς ὕλης, ποῖος ἐχώρησε τριαδικῶς τά θεμελιώδη συστατικά της σωματίδια εἰς φορεῖς θετικοῦ καί ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὡς καί εἰς οὐδέτερα, καί ποῖος διήρεσε τά σωματίδια μέ εἰδικήν καί ὡρισμένην δι' ἕκαστον μᾶζαν; Ποῖος ἔταξεν ἀκολούθως καί τούς νεωτέρους φυσικούς νόμους - τούς χημικούς, βιολογικούς - τούς δεσπόζοντας καί ἐπί τῶν πρωταρχικῶν καί παγκρατῶν τοιούτων, τῆς κινήσεως καί τῆς ἕλξεως, καί ποῖος τέλος ἐνηρμόνισε πάσας τάς ἐννόμους ταύτας δυνάμεις, ὄχι μόνον διά νά πραγματοποιῆται ἡ ἀσύλληπτος ἐν πολλοῖς τάξις καί ἁρμονία ἐν τῇ ὑλικῇ ταύτῃ δημιουργίᾳ (καί ἐξυπηρετῆται ἡ ἀνάπτυξις καί ἡ διαιώνισις ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς), ἀλλά καί ἵνα τάς χρησιμοποιῇ καί ὁ λογικός ἄνθρωπος (ὅπως, ἐνστικτωδῶς, καί τίνα ἀλλά ἔμψυχα ὄντα) διά τήν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν; Ὦ ὕψος καί βάθος δυνάμεως καί σοφίας Θεοῦ. Καί ὅμως τήν ἄπειρον ταύτην δύναμιν, σοφίαν καί πρόνοιαν τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημι-

[101] Τήν ἕνωσιν ζεύγους ποζιτρονίου καί ἠλεκτρονίου καί τήν συνεπείᾳ ταύτης μετατροπήν ἀμφοτέρων εἰς ἀκτῖνα καί δή ἀκτῖνα γ΄ ἀπεκάλεσαν τινές ἐξαΰλωσιν. Ἀλλ' ὅτι οὐδόλως πρόκειται περί ἐξαϋλώσεως, ἤτοι ἀφανισμοῦ τῆς ὕλης, ἀλλά μόνον περί ἁπλῆς μεταβολῆς ἤ μετατροπῆς τῶν σωματιδίων τούτων, μόλις, μετά τά προεκτεθέντα, παρίσταται ἀνάγκη νά εἴπωμεν. Διότι ἐν τῇ ἀκτῖνι εἰς ἥν μετατρέπονται τά σωματίδια ταῦτα, ὑφίσταται τό βάρος τῆς μάζης των καί αὐτή αὕτη ἡ μᾶζα των, ὅπως συνυπάρχει εἰς πᾶσαν ἀκτινοβολίαν ἡ μᾶζα ὅλων τῶν προκαλούντων ταύτην σωματίων, ἅτινα ἀπό τῆς καταστάσεως τῆς ἀκτινοβολίας μετατρέπονται πάλιν εἰς σωματίδια μή φωτεινά, μόλις προσπέσουν εἰς μή φωτεινόν σῶμα ἤ ὑποστοῦν τήν ἐπίδρασιν ὡρισμένων παραγόντων ἐξωτερικῶν. Πρβλ. Samuel Glasstone, μνημ. ἔργ. σελ. 106-109.

ουργοῦ ἀπέδωκαν οἱ ὑλισταί εἰς τά ἄβουλα καί ἄψυχα σωματίδια τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τά σχηματίζοντα ἐν τῷ συνόλῳ τήν συμπαντικήν ὕλην, καί μή ἐχόντα πρός ἄλληλα μήτε συνοχήν. Καί βέβαια αὐτός ὁ Δημιουργός ἀπεκαλύφθη ἐν χώρῳ καί χρόνῳ διά τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου του, διότι ὅλη αὐτή ἡ σοφία δέν μπορεῖ νά προκύψη ἀπό κατασκευασμένες ψευδο-θεότητες τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ ἤ τῆς ἀνθρώπινης ἀντιλήψεως ὡς αἱ παρατεθεῖσαι θρησκεῖαι τῶν ἀνθρώπων.

δ) Τό ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξύ ἀνοργάνου καί ὀργανικῆς ὕλης

Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ δι' ἀγεφυρώτου χάσματος χωρισμός τῆς συμπαντικῆς ὕλης εἰς δύο βαθμίδας, ἤτοι: α) τήν ἀνόργανον (ἠλεκτρόνια καί λοιπά σωματίδια, ἄτομα, στοιχεῖα, ἀέρια, ὑγρά, ὀρυκτά) καί τήν ἐνοργάνον, ἤ ἄλλως τήν ζῶσαν, ἐν ᾗ αἱ μυριάδες τῶν εἰδῶν καί γενῶν ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἀψύχων (φυτῶν- δένδρων) καί ἐμψύχων, ἀπό ἀπόψεως βεβαίως μόνον ὀργανικῆς.

Καί εἶναι ὄντως ἀγεφύρωτον τό χάσμα μεταξύ ἀνοργάνου καί ἐνοργάνου ὕλης. Διότι ἡ μέν πρώτη- ὑπείκουσα, ὡς ὄγκος, ὑπό τόν παγκρατῆ νόμον τῆς βαρύτητος- χαρακτηρίζεται διά τῆς ψιλῆς μόνον κινήσεως, ἤτοι τῆς μηχανικῆς καί τυφλῆς (ἀλόγου) κινήσεως τῶν ἠλεκτρονίων περί τούς πυρῆνας, τῶν πρωτονίων καί νετρονίων, ὅταν διασπῶνται οἱ πυρῆνες, καί τῶν λοιπῶν θεμελιωδῶν σωματίων τῆς ὕλης, ἐπίσης δέ καί διά τῆς μηχανικῆς ὡσαύτως μεταστοιχειώσεως, μεταμορφώσεως καί μεταβολῆς, ἁπασῶν τῶν κινήσεων καί μεταβολῶν τούτων τελουμένων, ὑπό τό κράτος αἰωνίων φυσικῶν νόμων- ἐννόμων δυνάμεων- πανσόφων καί ἀναλλοιώτων, πρός ἐπίτευξιν πάντοτε ὡρισμένων τελολογικῶν σκοπῶν. Ἡ δέ δευτέρα, ἡ ἐνοργάνος ἤ ζῶσα, χαρακτηρίζεται καί διακρίνεται, ἀπό ἀπόψεως ὀργανικῆς κατ' ἀρχήν, α) ὑπό κινήσεως ὀντοτικῆς καί ὀντοποιητικῆς, κινήσεως δηλαδή ὀργανικῆς- ζωϊκῆς, κινήσεως θρέψεως, ἀφομοιώσεως καί ἀνομοιώσεως, ἤ ἀφετεροιώσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης, κινήσεως, τέλος, πάντοτε σκοπίμου (ἥν ἄλλοι ἀπεκάλεσαν «ζωϊκήν δρᾶσιν», ἄλλοι «ζωϊκήν δύναμιν», ἄλλοι «διευθυντήριον καί δημιουργικήν ἰδέαν», ἄλλοι «ζωϊκήν ὁρμήν», ὁ δέ Ἀριστοτέλης «ἐντελέχειαν»)[102] διά τῆς κατ' εἰδικούς τρόπους προσλήψεως ξένων καί νεκρῶν- ἀνοργάνων

[102] Ἐν τῷ ὅρῳ ἐντελέχεια περιελαμβάνοντο ἀναντιρρήτως καί αἱ ψυχικαί ἐκδηλώσεις τῶν ἐμψύχων ὄντων, ἐξαιρουμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

οὐσιῶν καί μεταβολῆς αὐτῶν εἰς ἴδια ζῶντα κύτταρα καί ἰδίους, διαφόρους εἰς ἕκαστον εἶδος καί γένος, ἱστούς καί ὀργανισμούς ὑπό σκοπίμου ἐπίσης (ἐλλόγου) κινήσεως ἀναπτύξεως- αὐξήσεως τῶν ὀργανισμῶν μέχρις ὡρισμένων καί ἀναλλοιώτων πάντοτε ὁρίων, γ) ὑπό κινήσεως σκοπίμου ζωῆς καί ἐπιδράσεως ἐπί τοῦ ἐν γένει περιβάλλοντος, μέχρις ὡρισμένων πάλιν ὁρίων καί μέ ὡρισμένας καί ἀναλλοιώτους ἱκανότητας προσαρμογῆς καί ἐπιλογῆς καί δ) ὑπό κινήσεως- ἱκανότητος σκοπίμου ὡσαύτως καί ἐλλόγου ἀναπαραγωγῆς καί διαιωνίσεως τῶν ὀργανισμῶν δι' ὡρισμένων πάντοτε καί ἀναλλοιώτων ὀργάνων, συστημάτων καί τρόπων ἀναπαραγωγῆς.[103] Τάς ἰδιότητας ταύτας δέν ἔχει ἡ ἀνόργανος ὕλη, καίτοι οἱ ὀργανισμοί τῶν ἐνοργάνων ὄντων σχηματίζονται ἐξ αὐτῆς. Καί τό χάσμα τοῦτο μεταξύ αὐτῆς καί τῶν ἐνοργάνων ὄντων δέν θά γεφυρωθῇ ποτέ. Τυχαίως ἤ τεχνητῶς δέν θά παραχθῇ ποτέ ἐκ τῆς ἀνόργανου ὕλης ζῶν ὀργανισμός[104].

Εἶναι δέ ἀνόητος καί ἐπιστημονικῶς ἀβάσιμος ἡ ἀπόπειρα τῶν ἱδρυτῶν καί τῶν ὀπαδῶν τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, ὅπως χαρακτηρισθῇ ὁ σταλακτίτης ὡς συνδετικός κρίκος μεταξύ ἀνοργάνου καί ἐνοργάνου ὕλης. Ὁ σταλακτίτης εἶναι ἁπλῆ φυσική - μηχανική συσσώρευσις ἁλάτων. Οὔτε ζωϊκήν - ζωτικήν κίνησιν (ἐντελέχειαν) ἔχει, μήτε θρέψιν ἀποκτᾷ, διά καταλλαγῆς ἄλλης ὕλης

[103] Κατά τήν ὁμολογίαν διακεκριμένων χημικῶν, οἷοι ὁ Γερμανός Λίντικ (1806- 1873), ὁ Γάλλος Σερβέλ, (1786-1889) καί οἱ Ἄγγλοι Σέρ Χάμφρεϋ Δάϋγ (1778 -1828) καί Σέρ Ἐρρῖκος Ροσκόλ (1833- 1915), οὐδ' ἐλαχίστη ἐλπίς ὑπάρχει ὅτι θά δυνηθῇ ποτέ ὁ χημικός νά ὑπερπηδήσῃ τό μέγα χάσμα, τό διαχωρίζον τά προϊόντα τῆς ἀνοργάνου φύσεως ἀπό τά ἐνόργανα ὄντα. Κατά τόν μέγαν ἐπίσης βιολόγον Εὐτύχιον Χόππε Σέϋλε (1825-1898), καθηγητήν τῶν Πανεπιστημίων Βερολίνου, Τυβίγγης καί Στρασβούργου «Ἡ «ζωή εἶναι μοναδικόν καί μέγα μυστήριον». Κατά τόν διάσημον ὡσαύτως Γερμανόν βοτανικόν Φερδινάνδον Cohn (1828-1898) «αἱ ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς δυνάμεις δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναλυθοῦν εἰς τάς γνωστάς δυνάμεις τῶν ἀτόμων, τό δέ μεταξύ ὀργανικῆς καί ἀνοργάνου φύσεως χάσμα οὔτε ἐγεφυρώθη, οὔτε θά γεφυρωθῇ ποτέ». Τάς αὐτάς γνώμας διεκήρυξαν καί πολλοί ἄλλοι διακεκριμένοι σύγχρονοι εἰδικοί ἐπιστήμονες. Ὡσαύτως, ὁ μακαρίτης καθηγητής τῆς βιολογικῆς χημείας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀναστ. Χρηστομάνος, ἐν σειρᾷ σχετικῶν διατριβῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Βραδυνή» Ἀθηνῶν, ἔγραφε, σύν ἄλλοις, καί τά ἀκόλουθα: «Δεν γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι, καί ἂν ὑπερνικήσωμεν εἰς τό ἀπώτερον μέλλον τάς τεχνικάς δυσκολίας καί κατορθώσωμεν μίαν ἡμέραν νά συνθέσωμεν λεύκωμα τοῦ αὐτοῦ μοριακοῦ βάρους πρός τά ἐν τῇ φύσει εὑρισκόμενα, πάλιν νεκρόν λεύκωμα θά ἔχωμεν .· νομίζω ὅτι συμφώνως πρός τόν μεγάλον φυσιολόγον καί φιλόσοφον τοῦ π. αἰῶνος Du Bois Raymond, δέν δυνάμεθα παρ' ὅλας τάς προόδους τῆς ἐπιστήμης, νά περιμένωμεν ὅτι θά κατορθώσωμεν νά ἐπιτύχωμέν ποτε τήν σύνθεσιν τοῦ ζῶντος λευκώματος». Καί ἀληθῶς. Διότι ἡ ζωή, ἀσχέτως τοῦ ὅτι δέν δύναται νά περιορισθῇ εἰς τήν σύστασιν τοῦ «ζῶντος λευκώματος», δέν εἶναι ἀποτέλεσμα οἱωνδήποτε χημικῶν ἑνώσεων ἤ φυσικῶν παραγόντων, μηχανικῶν καί τυφλῶν. Προῆλθεν, ὑφ' ὅλας αὐτῆς τάς μορφάς, διά τῆς δημιουργικῆς παρεμβάσεως τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, καί μόνον ἐπί τῆς Γῆς, ἀποδειχθέντος ἀπολύτως, διά τῆς ἀναλύσεως τοῦ φωτός διά τοῦ φασματοσκοπίου, ὅτι εἰς οὐδέν ἄλλο οὐράνιον σῶμα ὑπάρχουν φυσικαί συνθῆκαι, ἐπιτρέπουσαι τήν ἐπ' αὐτοῦ ὕπαρξιν ζωῆς, μορφῆς ὁμοίας μέ τάς ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ἤ καί παρεμφεροῦς

[104] Πρβλ. ἡμ. ἔργ. «ΚΟΣΜΟΣ» Ὡσαύτως, Δ. Σπηλιώτου, χημικοῦ καί διδάκτορος φυσικῶν ἐπιστημῶν «ἡ Θεωρία τῆς καταγωγῆς ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἐπιστητοῦ», ἔνθα παρατίθενται ἐν περιλήψει καί αἱ ἐναντίον τῶν θεωριῶν τῆς «αὐτομάτου γενέσεως» καί τῆς «Ἐξελίξεως» γνῶμαι πολλῶν καί διεθνοῦς φήμης ἐπιστημόνων (ἐν οἷς καί πολλοί σύγχρονοι)

(ἀφομοιώσεως καί ἀνομοιώσεως), οὔτε ἱκανότητα ἀναπαραγωγῆς κέκτηται. Εἶναι ἑπομένως ἀνόργανος ὕλη. Ὁμόφωνος ἐπί τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ γνώμη ὅλων τῶν διεθνοῦς κύρους εἰδικῶν ἐπιστημόνων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς.

Ἀλλά καί οἱ ἰοί (οἵτινες δέν ἀποκαλοῦνται πλέον «διηθητοί», διότι ἀνεκαλύφθησαν καί μή «διηθητοί» τοιοῦτοι) οὐδόλως δύνανται νά πληρώσουν τό προμνησθέν χάσμα μεταξύ ἀνόργανου καί ὀργανικῆς ὕλης. Διότι ὡς ἐβεβαιώθη ἀπολύτως διά τῶν νεωτάτων ἐπιτεύξεων τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι καί οὗτοι ἁπλῶς αὐτοπαραγόμενα λευκώματα, πολύ ἐπίπλοκα χημικῶς, περιέχοντα ὡρισμένας ὁμάδας πυρηνικῶν ὀξέων. Εἶναι νοσογόνα σωματίδια, μή ὑπάρχοντα αὐτοτελῶς, ἀλλά πολλαπλασιαζόμενα ἐννόμως, ὡς ζῶντα κύτταρα, μόνον ἐντός ζῶντος κυττάρου ἤ ἐπιζῶντος κυτταρικοῦ σώματος. Δέν ἀποτελοῦν ἄρα ζῶντα κύτταρα ἤ ζῶντας ὀργανισμούς, ἀλλά παράσιτα αὐτῶν, ἀποτελοῦντα τό μεταίχμιον μεταξύ ἀνοργάνου- νεκρᾶς, καί ὀργανικῆς- ζώσης ὕλης, ἡ δέ τεχνητή παρασκευή των ἐν τοῖς χημικοῖς ἡμῶν ἐργαστηρίοις ἀπεδείχθη ἀδύνατος, καίτοι διαθέτομεν ὅλας τάς φυσικάς συνθήκας καί θερμοκρασίας, ὑφ' ἅς εὑρίσκετο ἡ Γῆ, ὅταν ἐπ' αὐτῆς ἐνεφανίσθη τό φαινόμενον τῆς ζωῆς. Διά τοῦτο, δέν εἶναι δυνατόν νά ὑποστηριχθῇ ὅτι ἐγένοντο πότε καί οὗτοι αὐτομάτως, διά τυχαίας συναναμίξεως τῶν χημικῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σχηματίζονται. Οὔτε, ἐπίσης, ὅτι ἐξ αὐτῶν προῆλθον προοδευτικῶς διά τῆς ἐξελίξεως ἄλλοι πολυσύνθετοι καί πολυκύτταροι ὀργανισμοί, ὑπό τήν ἐπίδρασιν οἱωνήποτε φυσικῶν συνθηκῶν ἤ παραγόντων, διότι, οὐδέποτε ἐγένετο, οὔτε θά γίνῃ ποτέ, οἱαδήποτε ἐξέλιξις ἤ μεταμόρφωσις ἐνοργάνου τινός ὄντος εἰς ἕτερον. Ἐφόσον δέ καί διά τῶν ἰῶν ἐπεδιώχθησαν προφανέστατα, καί προκαλοῦνται ἐννόμως, καί ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις, ὡρισμένα καί πάλιν ἀποτελέσματα καί ὡρισμένοι εἰδικοί ἑκάστοτε σκοποί, βεβαιούμεθα ἁπλῶς καί δι' αὐτῶν περί τῆς παντοδυνάμιας καί τῆς πανσοφίας τοῦ Δημιουργοῦ. Καί πειθόμεθα, ἅπαξ ἔτι, ὅτι ἀληθῶς, «πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν».

Τό ἀδύνατον λοιπόν τῆς αὐτομάτου γενέσεως καί τῆς παραγωγῆς τεχνητῆς ζωῆς ἐν τοῖς χημικοῖς ἡμῶν ἐργαστηρίοις (καίτοι ἔχομεν εἰς τήν διάθεσιν ἡμῶν, διά τεχνητῶν μέσων, ὅλας τάς φυσικάς καταστάσεις, ὑφ' ἅς διετέλεσεν ὁ πλανήτης ἡμῶν ἀπό τῆς πυκνώσεως αὐτοῦ, καί ἰδία ἀπό τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐμφανίσεως τῶν πρώτων ζώντων ὀργανισμῶν, μέχρι σήμερον) βεβαιοῦν τό ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξύ ἀνόργανου καί ὀργανικῆς ὕλης καί διαγγέλλει συνάμα ὅτι: α) Καί οἱ μονοκύτταροι ἀκόμη ὀργανισμοί

δέν ἐγένοντο αὐτομάτως ἐκ τῆς ἀνοργάνου ὕλης, πολύ δέ περισσότερον οἱ λοιποί, οἱ πολυκύτταροι, οἵτινες ὡσαύτως δέν προῆλθον ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς, οὔτε διά τῆς ἐξελίξεως β) ὅτι ἀποκλειομένης τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν πρώτων ἐνοργάνων ὄντων, δέν δύναται, λογικῶς ἐπίσης, νά γίνῃ δεκτή ἐκδοχή τῆς αὐτιαιτιότητος ἤ τῆς αὐτοδημιουργίας αὐτῶν, ὅτι δηλαδή ἐδημιούργησαν αὐτά ἑαυτά, γ) ὅτι αἱ ἰδιότητες τάς ὁποίας ἐμφανίζουν οἱ Κόσμοι τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἀπό ἀπόψεως ὀργανικῆς κατ' ἀρχήν, μή ὑπάρχουσαι προηγουμένως εἰς τήν ἐνοργάνον ὕλην, ἐξ ἧς οἱ ὀργανισμοί των σχηματίζονται, εἶναι ἀναμφιβόλως ἰδιότητες θέσει καί ὄχι φύσει, ἰδιότητες δηλαδή δοταί, δοθεῖσαι προφανῶς εἰς τά ὀργανικά ὄντα ἔξωθεν (ὑπό δοτῆρος δηλαδή ἐκτός τῆς ὕλης), ἀφ' ἧς τά ὄντα ταῦτα ἐνεφανίσθησαν εἰς τό εἶναι δημιουργικῶς; καί δ) ὅτι, ἀποκλειομένης τῆς προελεύσεως καί τῶν ἰδιοτήτων τούτων ἐκ τοῦ μηδενός, ἀποδεικνύεται καί πάλιν ὅτι, οὐσία καί δύναμις, ὑπερεπέκεινα καί ἀνωτέρα τῆς ὕλης, παντοδύναμος καί πάνσοφος, παρέσχε καί εἰς τά ὀργανικά ὄντα τάς ἰδιότητας ταύτας (ἀφοῦ τά ἔφερεν εἰς τό εἶναι δημιουργικῶς), ἵνα δι' αὐτῶν καί ὑπό τό κράτος εἰδικῶν καί πανσόφων ἐννόμων δυνάμεων - ἤτοι τῶν εἰδικῶν βιολογικῶν νόμων- ὑπ' αὐτῆς καί πάλιν τεθεισῶν, ἐπιτελοῦν ἕν ἕκαστον, κατ' ἰδίαν, καί ἐν ὑπερόχοις σχέσεσι καί ἀλληλεπιδράσεσιν, ὡρισμένους πάντοτε σκοπούς.

Εἶναι δέ ὅλως ἀβάσιμος ἐπίσης καί ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἰδιαίτεροι χρωματισμοί τῶν ἐνοργάνων ὄντων δέν ὑπάρχουν οὐσιαστικῶς, καθ' ἑαυτούς, ἅτε προερχόμενοι ἐκ τῆς ἐξιδιασμένης διατάξεως τῶν στοιχείων τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας (ἐπιδερμίδος, τριχώματος, φλοιοῦ κλπ.) τῶν ἐνοργάνων ὄντων, καί τῆς εἰδικῆς ἐπίσης ἐξ αὐτῶν κυματοειδοῦς ἐκπομπῆς μονάδων ὕλης, ὧν οἱ κραδασμοί, ἐρεθίζοντες τόν ἀμφιβληστροειδῆ τῶν ὀφθαλμῶν, προκαλοῦν τόν σχηματισμόν τῆς ἐντυπώσεως τῶν χρωμάτων, σχετικῶν πάντοτε πρός τήν ἔντασιν καί τήν πυκνότητα τῶν κραδασμῶν. Διότι καί ἡ ἐπιστημονική αὕτη διαπίστωσις δέν αἴρει ποσῶς τήν ἀλήθειαν ὅτι πρόκειται πάλιν περί ἰδιοτήτων θέσει, δοθεισῶν εἰς τά ἐνοργάνα ὄντα ἔξωθεν, πρός ἐξυπηρέτησιν ὡρισμένων σκοπῶν. Ἡ γενεσιουργός δηλονότι αἰτία καί τῆς ἐξιδιασμένης ταύτης διατάξεως τῶν στοιχείων τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ὀργανισμῶν τῶν ἐνοργάνων ὄντων (δερμάτων, τριχωμάτων, ὀστράκων κ.ἄ.) καί ἡ δύναμις τῆς ἐννόμου ἐκπομπῆς εἰδικῶν σωματίων ἐξ αὐτῶν, πρός παραγωγήν τοῦ φαινομένου τῶν εἰδικῶν χρωματισμῶν, εὑρίσκεται μέν εἰς τά ὄντα, ἐκδηλοῦται ὅμως ἀφ' ἧς ταῦτα ἐμφανίζονται εἰς τό εἶναι ὡς ἐνοργάνα τοιαῦτα, καί εἶναι

διάφορος εἰς τά ποικίλα εἴδη καί γένη, ὡς καί κατά τάς περιόδους τῆς ἀναπτύξεως καί τῆς παρακμῆς τῶν ὀργανισμῶν. Δι' ἀναλόγου δέ καί εἰδικῆς πάλιν μηχανοχημικῆς ἀλλά καί ψυχικῆς λειτουργίας ἐπροικίσθησαν τά ὁρῶντα ὄντα, ὥστε νά ἐπέρχηται, διά τῆς ἐπιδράσεως τῶν κραδασμῶν ἐπί τῶν ὀργάνων τῆς ὁράσεως αὐτῶν, τό εἰδικόν πάντοτε ἀποτέλεσμα τῆς ὁράσεως ὡρισμένων χρωμάτων. Τό αὐτό ἰσχύει καί διά τάς γεύσεις καί τάς ὀσμάς, δι' ἃς ὡσαύτως προϋποτίθενται εἰδικαί πάντοτε ἐκπομπαί σωματίων ὕλης, ὡρισμένης πυκνότητος καί ἀναλογιῶν, ὅπως καί εἰδικά ὄργανα αἰσθήσεων, διά τήν αἴσθησιν αὐτῶν.

Ἑπομένως οὐδεμία δύναται νά ὑπάρξῃ ἀντίρρησις, ὅτι καί αἱ προμνησθεῖσαι ἰδιότητες τῶν ἐνοργάνων ὄντων εἶναι ἰδιότητες θέσει καί ὄχι φύσει, ἐφόσον δέν ὑπάρχουν εἰς τήν ἀνόργανον ὕλην, ἐξ ἧς καί οἱ ὀργανισμοί τῶν ὄντων σχηματίζονται. Ἐδόθησαν δέ καί αὗται ὑπό τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ, ἵνα διά τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν ἐπέρχηται ὡρισμένον πάντοτε καί ἀναλλοίωτον διά μέσου τῶν αἰώνων ἀποτέλεσμα. Ἡ πολλαπλῆ δηλαδή ἐξυπηρέτησις τῆς ζωῆς τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ὀργανική καί ψυχική.

Ὅτι ὑπάρχει ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξύ τῆς ἀνοργάνου καί τῆς ὀργανικῆς ὕλης, ἐγένετο ὁμοφώνως σχεδόν δεκτόν ἤδη, ὑπό τῶν κορυφῶν τῆς ἐπιστήμης τόσον τοῦ παρέλθοντος αἰῶνος ὅσον καί τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς. Ἐγένετο δεκτόν ὡσαύτως ὅτι ὑπάρχουν ἀγεφύρωτα ἐπίσης χάσματα καί μεταξύ τῶν διαφόρων ἐνοργάνων ὄντων, ἤτοι μεταξύ φυτῶν καί δένδρων, μεταξύ τῶν ἑρπόντων ἐπί τῆς Γῆς καί τῶν σχιζόντων τόν ἀέρα, μεταξύ πάντων τῶν ζῴων μεταξύ των, καί, τέλος, μεταξύ τῶν ζῴων καί τοῦ ἀνθρώπου. Διότι καί τά σπέρματα τῶν διαφόρων εἰδῶν καί γενῶν εἶναι βασικῶς διάφορα, ἐξ οὗ καί αἱ διασταυρώσεις περιορίζονται εἰς ὡρισμένα μόνον εἴδη καί γένη στενῶς συγγενῆ, μή δυνάμενα νά ὑπερβοῦν τά ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ τεθέντα ὅρια. Ἀλλά καί αἱ σάρκες καί τά αἵματα τῶν διαφόρων ἐμψύχων ὄντων ἔχουν ὡσαύτως βασικάς διαφοράς, ὅπως παρατηρεῖ καί ὁ θεῖος Παῦλος (Α΄Κορ. ΙΕ΄ 39). Τό αἷμα δέ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὅλως διάφορον ἀπό τοῦ αἵματος ὅλων τῶν αἱματοφόρων ζώων, ἀλλά καί τοῦ τόσον ὑμνηθέντος πιθήκου, ἐξ οὗ τινες τῶν συνανθρώπων μας ἐπιθυμοῦν νά κατάγωνται. Ἐπεκυρώθη οὕτω, κατόπιν τῶν ὡς ἀνωτέρω, τό ἀπόφθεγμα «πᾶν ὄν, μόνον ἐξ ὁμοίου ὄντος γεννᾶται καί ἀναπαράγεται». Καί κατεδικάσθησαν ὁριστικῶς αἱ θεωρίαι τόσον τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ὅσον καί τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, ὑφ'

ὅλας αὐτῆς τάς μορφάς[105]. Ἄκρως λυπηρόν εἶναι τό ὅτι καθηγηταί τινες τῶν ἡμετέρων, Πανεπιστημίων, ἀλλά καί πολλοί ἄλλοι ἐπιστήμονες διδάσκουν καί γράφουν περί καθαρῶς μάλιστα ὑλιστικῆς «αὐτομάτου γενέσεως» καί «ἐξελίξεως» τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων, δηλητηριάζοντες οὕτω τάς ψυχάς τῆς φοιτώσης καί τῆς σπουδαζούσης ἐν γένει νεολαίας, ἀλλά καί πολλῶν ἄλλων ἀνθρώπων, μή δυναμένων νά ἒχουν εἰδικάς γνώσεις ἐπί τοῦ βαρυσημάντου τούτου θέματος. Ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Πολιτεία ὀφείλουν- καί ὤφειλον βεβαίως ἀπό καιροῦ - νά λάβουν τήν πρέπουσαν θέσιν ἐναντίον πάντων τούτων. Ὄχι μόνον διότι ὑπονομεύονται διά τῶν ἐν λόγῳ θεωριῶν τά θεμέλια τῆς πρός τόν Θεόν πίστεως, ἥτις ἀποτελεῖ καί τήν συνισταμένην τοῦ ἠθικοῦ βίου καί τῆς ὁμαλῆς διατηρήσεως καί ἀναπτύξεως τῶν Κοινωνιῶν, ἀλλά διότι κυρίως εἶναι τελείως ἀβάσιμοι αἱ θεωρίαι αὗται καί ἀπολύτως ψευδεῖς.

ε) Ἡ ὀργανική διάπλασις καί ἡ ζωή τῶν ἐνοργάνων ὄντων

Ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ὀργανισμοί τῶν πολυποικίλων καί πολυμόρφων ἐνοργάνων ὄντων τῶν διακοσμούντων, τόσον θαυμαστῶς, τό ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ὑπέροχον φαινόμενον τῆς ζωῆς. Διότι μετά τήν ἀπόδειξιν τοῦ ἀναληθοῦς καί ἀβασίμου τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐνοργάνων ὄντων ἐκ τῶν ἁπλουστέρων εἰς τά ἀνώτερα, ὡς καί τῆς θεωρίας τῆς αὐτομάτου γενέσεως καί τῶν μονοκυττάρων ἔστω ὀργανισμῶν ἐκ τῆς ἐνοργάνου ὕλης, δύο ἄλλαι ἐκδοχαί ἀπομένουν πρός ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς ὑπάρξεως καί τῆς ζωῆς ἐν γένει τῶν διαφόρων ἐνοργάνων ὄντων, ἀπό ἀπόψεως, κατ’ ἀρχήν, μόνον ὀργανικῆς. α) ἡ ἐκδοχή τῆς αὐτομάτου καί τυχαίας γενέσεως τῶν πρώτων εἰδῶν καί γενῶν ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἅτινα ὑπάρχουν σήμερον, ὡς ἀπ’ ἀρχῆς ἐνεφανίσθησαν ταῦτα καί εἶναι εἰσέτι ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς- ἐπίσης δέ καί τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐξαφανισθέντων. Καί β) ἡ ἐκδοχή τῆς αὐτοαιτιότητος, ἤ ἄλλως τῆς αὐτοδημιουργίας αὐτῶν.

Καί ὅσον μέν ἀφορᾷ εἰς τήν πρώτην ἐκδοχήν, προβάλλει ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως τό ἐρώτημα: Εἶναι δυνατόν νά

---

[105] Ἱστάμεθα νοερῶς ἐπί τῶν ὁρίων τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, τοῦ ἀποτελοῦντος τεραστίαν σφαῖραν ὡρισμένου ὄγκου, περιεχομένου καί βάρους καί λέγομεν πρός αὐτό: Ἐγώ, τό μόνον ἐν σοί ὄν τό ἔχον συνείδησιν τῆς ὑπαρξεώς μου, ἔχω μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεώς μου ὅτι δέν εἶμαι αὐτοαίτιος, δέν ἐδημιούργησα ἐμαυτόν καί ἄρα εἶμαι δημιούργημα, γεγονός. Σύ, ἐν τῷ συνόλῳ σου, ἀπαρτιζόμενον ἐξ ἀλόγων πεπερασμένων σωματίων ἠλεκτρισμοῦ, μή ἐχόντων οὐδέ συνοχήν, εἶναι δυνατόν νά εἶσαι αὐτοαίτιον; Ἀναμφιβόλως ὄχι.

δεχθῶμεν ὅτι οἱ ὀργανισμοί τῶν διαφόρων ἐνοργάνων ὄντων, οἱ ἀποτελοῦντες ὑπέροχα ἐργοστάσια καταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἀσυλλήπτων καί αὐτομάτων φυσικοχημικῶν καί μηχανικῶν λειτουργιῶν, ἐν τῇ διαπλάσει τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦνται σοφία, πρόνοια καί σκοπιμότης ἐκδήλως ἄπειροι, (διά τήν ἐξυπηρέτησιν τόσον τῆς ἰδίας ἑκάστου ὄντος ζωῆς, ὅσον καί ἄλλων ὄντων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἤ καί συγγενῶν καί μή εἰδῶν καί γενῶν) ἐγένοντό ποτε αὐτομάτως, οἷοι εἶναι σήμερον, διά τῆς τυχαίας συναναμίξεως τῶν σχηματιζόντων αὐτούς χημικῶν στοιχείων, ὧν ἡ βασική σύστασις δέν εἶναι τί ἄλλο εἰμή ἄλογοι μονάδες ἠλεκτρισμοῦ, μή ἔχουσαι πρός ἀλλήλας μηδέ συνοχήν; Ἀναντιρρήτως ὄχι.

Ἐρχόμεθα εἰς τήν δευτέραν ἐκδοχήν. Ἐρωτῶμεν πάλιν καί ὡς πρός ταύτην τόν ἄνθρωπον, τήν κορωνίδα τῶν ἐνοργάνων ὄντων καί δημιουργόν (κατά χάριν), τόν ἄνθρωπον, γενικῶς, ἀσχέτως τόπου καί χρόνου. Ποία ἡ μαρτυρία τῆς συνειδήσεώς σου; Μήπως ἐδημιούργησες σεαυτόν; Ἡ ἀπάντησις ἥν θά λάβωμεν, ἐξαιρέσει παραφροσύνης, θά εἶναι αὕτη: Δύο μαρτυρίαι προβάλλουν ἐν τῇ συνειδήσει μου, α) «ὅτι εἶμαι γεγονός, γενόμενον ἐν χρόνῳ», καί β) «ὅτι δέν ἐδημιούργησα ἐμαυτόν». Ἡ ἐνδεχομένη ἀντίρρησις ὅτι ἔχομεν καί τρίτην μαρτυρίαν, ὅτι δηλαδή ἐγεννήθημεν ἀπό τούς γονεῖς ἡμῶν, εἶναι ἄνευ οὐσιαστικοῦ περιεχομένου ἁπλῶς λογικοφανής. Δέν μεταβάλλει τήν πραγματικότητα. Διότι ἡ κυρία ἀπάντησις τήν ὁποίαν ὑποχρεοῦται νά δώσῃ πᾶς ἄνθρωπος (καί οἱ γονεῖς ἡμῶν καί οἱ πρόγονοι μέχρι τῶν πρώτων ἀνθρώπων) εἰς τό ρηθέν ἐρώτημα, εἶναι ὅτι: «εἶναι γεγονότα καί ὅτι δέν ἐδημιούργησαν αὐτοί ἑαυτούς».

Ἐάν ὅμως τήν μαρτυρίαν ταύτην τῆς συνειδήσεώς του ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὁ βασιλεύς τῶν ἐνοργάνων ὄντων, πόσον μᾶλλον τά ὑπό τόν ἄνθρωπον, ζῶα, τά δένδρα καί τά φυτά; Θά ἦτο δυνατόν ποτέ νά ὑποστηριχθῇ λογικῶς, ὅτι ταῦτα δέν εἶναι γεγονότα καί ὅτι ἐδημιούργησαν αὐτά, ἑαυτά; Ὄχι ἀσφαλῶς.

Εἶναι συνεπῶς τόσον ὁ ἄνθρωπος ὅσον καί τά λοιπά ἐνόργανα ὄντα, ἔμψυχα καί ἄψυχα, δημιουργήματα- γεγονότα, γενόμενα εἰς ὡρισμένους καιρούς, τήν ἀλήθειαν δέ ταύτην οὐδαμῶς μεταβάλλει οὐδ' αὐτή ἡ παραδοχή τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως. Διότι ἡ Ἐπιστήμη παρεδέχθη ἀπολύτως, ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχή ὅλως ἀζωϊκή. Ἐποχή δηλαδή καθ' ἥν δέν ὑπῆρχεν ἐπί τοῦ πλανήτου οὐδέ ἴχνος ζωῆς. Ἡ μαρτυρία λοιπόν αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως «ὅτι εἶναι γεγονός», ἐπεκτεινομένη ὄχι μόνον ἐπί τοῦ συνόλου τῶν

ἐνοργάνων ὄντων, ἀλλά καί ἐπί τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος[106], διακηρύσσει καί πάλιν, ὅτι τά πάντα εἶναι γεγονότα, δημιουργήματα τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ. Διότι ἀποκλεισμένων, α) τῆς ἐκδοχῆς τῆς αὐτομάτου γενέσεως μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, ὡς καί τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν εἰς τελειότερους, β) τῆς ἐκδοχῆς τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῶν πρώτων εἰδῶν καί γενῶν, ὅπως ταῦτα ἐνεφανίσθησαν καί ὑπάρχουν ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς, καί γ) τῆς ἐκδοχῆς τῆς αὐτοδημιουργίας τῶν πρώτων ὄντων καί τῆς αὐτοαιτιότητος αὐτῶν, ὑποχρεούμεθα νά δεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τήν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς, ὅτι πάντα τά ἐνόργανα ὄντα ἐδημιουργήθησαν ὑπό τοῦ Θεοῦ. (Γενεσ. Α΄ καί Β΄). Καί εἶναι ὑπέροχοι ἀληθῶς μάρτυρες τῆς ὑπάρξεως τῆς σοφίας καί τῆς παντοδυναμίας Αὐτοῦ.

Ἐκδηλοῦται δέ ἡ ἀσύλληπτος, κατ' ἀρχήν, πρόνοια καί ἡ πάνσοφος παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ καί ἐν τῇ ὀργανικῇ διαπλάσει καί ζωή ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἀψύχων καί ἐμψύχων (περιλαμβανομένου καί τοῦ ἀνθρώπου), διότι πάντα τά εἴδη καί γένῃ αὐτῶν ἐπλάσθησαν μέ ὀργανισμούς καταλλήλους καί μέ εἰδικά- καί ἀναλλοίωτα ἀπ' ἀρχῆς καί μέχρι σήμερον- ὄργανα ἀναπαραγωγῆς, ἵνα πανσόφως διαιωνίζηται τό «εἶδος» ἤ τό «γένος» ἑκάστου καί ἀσφαλῶς ἐπιτελῇ ἕκαστον τόν ἑαυτοῦ προορισμόν. Οἱ ὀργανισμοί καί τά ἰδιαίτερα αἰσθητήρια ὄργανα ἁπάντων ἐδημιουργήθησαν ἀνάλογα μέ τάς φυσικάς συνθήκας καί τό φυσικόν περιβάλλον ἐν ᾧ προωρίσθησαν νά ζήσουν, τῶν μέν ὑδροβίων ἀνάλογα πρός τήν πυκνότητα καί τήν πίεσιν τοῦ ὕδατος, τῶν δέ χερσαίων καί τῶν πετεινῶν κατάλληλα διά τήν πυκνότητα, τήν θερμότητα καί τήν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, τήν ἀκτινοβολίαν τοῦ

---

[106] Ἡ θεία παντοδυναμία, πανσοφία καί πρόνοια ἐκδηλοῦται βεβαίως, πολυειδῶς μάλιστα καί πολυτρόπως, καί εἰς πάντα τά συστήματα ὁράσεως τῶν λοιπῶν ἐμψύχων ὄντων. Οὕτω π.χ. τά κήτη, ζῶντα εἰς τά μεγάλα βάθη τῶν βυθῶν τῶν ὠκεανῶν, ὅπου ἐπικρατεῖ ἀπόλυτον σκότος, ἐκτός τῆς ὑπερόχου ἐσωτερικῆς διαπλάσεως τοῦ σώματος αὐτῶν, δι' ἧς ἐξουδετεροῦται ἡ εἰς τά βάθη ἐκεῖνα μεγάλη πίεσις τοῦ ὕδατος, ἔχουν ἀντί ὀφθαλμῶν πραγματικούς ἠλεκτρικούς προβολεῖς, ἔνιοι μάλιστα τῶν ὁποίων εὑρίσκονται καί εἰς τά πλευρά αὐτῶν ἐν εἴδει ἠλεκτρικῶν πλακῶν. Ἡ φωτιστική ἔντασις τῶν προβολέων τούτων ὑπερβαίνει πολλάκις καί τά 15 μέτρα, ἡ δέ μηχανική διάταξις αὐτῶν εἶναι ἀσυγκρίτως πληρεστέρα τῶν ὑφ' ἡμῶν κατασκευασθέντων τοιούτων, τόσον διά τήν παραγωγήν τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός, ὅσον καί διά τήν αὔξησιν τῆς ἐντάσεώς του διά καταλλήλων πρισμάτων, ἀνακλαστικῶν φακῶν κ.ἄ. Οὕτω τά κήτη ταῦτα, ἀνάπτοντα τούς ἠλεκτρικούς αὐτῶν προβολεῖς κατά βούλησιν, ὄχι μόνον ρυθμίζουν τάς κινήσεις αὐτῶν κατά τάς ἑκάστοτε ἀνάγκας των, ἀλλά φωτίζουν συνάμα καί τά ἐρεβώδη βάθη τῶν βυθῶν, διευκολύνοντα τήν κίνησιν καί τήν ζωήν καί ἄλλων ὄντων στερουμένων τοῦ ὀπτικοῦ καί φωτιστικοῦ τούτου συστήματος. Πολλῶν ἐπίσης ἐντόμων οἱ ὀφθαλμοί ἀποτελοῦν πολυεδρικούς φακούς ὑπερόχου τέχνης. Τοῦ δέ ἀετοῦ οἱ ὀφθαλμοί εἶναι κατά τοιοῦτον τρόπον διαπεπλασμένοι, ὥστε οἱ βολβοί αὐτῶν νά μεταβάλλουν θέσιν, ὅταν ἀπό μεγάλου ὕψους κατέρχεται ὡς ἀστραπή, διά νά ἐπιτεθῇ κατά τῆς λείας του. Ἄν ἐστεροῦντο τοῦ πλεονεκτήματος τούτου, θά ἐτυφλοῦντο ταχέως λόγῳ τῆς ἀποτόμου μεταβολῆς τῆς ἀποστάσεως. Ἀλλά καί πρό τῆς τυφλώσεως, δέν θά ἠδύνατο ὁ ἀετός νά διακρίνῃ τό θῦμα του κατερχόμενος ἀποτόμως πλησίον αὐτοῦ

ἡλίου, ἀλλά καί πλείστων ἄλλων γνωστῶν ἤ καί ἀγνώστων ἴσως εἰς ἡμᾶς φυσικῶν συντελεστῶν, ἐπωφελῶν καί ἐπιβλαβῶν, ὡς αἱ κοσμικαί ἀκτῖνες κ.ἄ. Καί ὡς κορωνίς καί τῆς ὀργανικῆς δημιουργίας ἐτέθη πάλιν ὁ ἄνθρωπος. Διότι καί ἡ ὀργανική καί μηχανοχημική διάπλασις καί λειτουργία καί τοῦ σώματός του ὑπερέχει πάντων τῶν λοιπῶν.

Θά παρατηρήσουν ἴσως τινές ὅτι ὁ ὀργανισμός τοῦ ἀνθρώπου οὔτε τήν ἱκανότητα τῆς ἐπί μακρόν παραμονῆς ἐν τῷ ὕδατι ἔχει, μήτε καί πτητικά ὄργανα διά νά ἵπταται ἐν τῷ ἀέρι. Ἐπίσης, ὅτι καί ὁ ὀφθαλμός τοῦ ἀνθρώπου δέν φθάνει τήν ὀξύτητα τῆς ὁράσεως τοῦ ἀετοῦ, ὡς καί τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γαλῆς κ.ἄ. Πλήν πάντα ταῦτα ἀνεπλήρωσεν ὁ Δημιουργός διά τοῦ εἰς τόν ἀνθρώπου μόνον δοθέντος λογικοῦ καί ἐνσυνειδήτου πνεύματος, οὐδόλως προέρχεται ἐκ τῆς φυσικοχημικῆς λειτουργίας τοῦ σώματος ἡμῶν. Καί διά τῶν κατακτήσεων τοῦ πνεύματος, διασχίζομεν σήμερον ὄχι μόνον τά ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας ἀλλά καί αὐτό τό διάστημα μέ ὑπερηχητικήν ταχύτητα, βλέπομεν, καλλίτερον τοῦ ἀετοῦ, εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις καί πλέομεν ἀνέτως, ἐν τέλει, καί ἐπί μακρόν καί εἰς τούς βυθούς τῶν θαλασσῶν. Πλασθείς ὁ ἄνθρωπος διά νά κυριαρχήση καί βασιλεύση ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων (Γενεσ. Α΄ 26-31 κ.ἄ.), τινά τῶν ὁποίων εἶναι ἀσυγκρίτως ὑπέρτερα αὐτοῦ εἰς ὀργανικάς διαστάσεις καί δύναμιν, ἐπροικίσθη ὑπό τοῦ Θεοῦ διά τῆς ἀνεκτιμήτου δωρεᾶς τοῦ λογικοῦ καί ἐνσυνειδήτου πνεύματός του, δι' οὗ ἀνεπλήρωσε πάσας τάς ἔναντι τῶν λοιπῶν ἐνοργάνων ὄντων ὀργανικάς ἀτελείας ἤ ἐλλείψεις του καί ἐν πολλοῖς ὑπερέβαλε καί τά εἰδικά τούτων προσόντα ἤ πλεονεκτήματα, τά ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ καί πάλιν εἰς αὐτά δοθέντα πρός ἐπιτέλεσιν τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ ἀνεκτιμήτου τούτου θείου δώρου καί τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλάσθη γενικῶς, κατά τρόπον ὅπως δήποτε πληρέστερον καί πολυπλοκώτερον πάντων τῶν ὀργανισμῶν τῶν λοιπῶν ἐνοργάνων ὄντων. Καί ὡς ἐκ τούτου ἀπαρτίζει ἐν ὑπέροχον μηχανοχημικόν ἐργοστάσιον, κινήσεως, καύσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἀσυλλήπτου, ἐν πολλοῖς, φυσικοχημικῆς καί μηχανικῆς λειτουργίας, ἐν τῇ φιλοσοφικῇ διερευνήσει τοῦ ὁποίου ἰλιγγιᾷ κυριολεκτικῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

Ἐξετάζοντες λοιπόν φιλοσοφικῶς, ἐν γενικωτάτη πάντως φιλοσοφικῇ διερευνήσει, τόν τρόπον τῆς διαπλάσεως, τῆς λειτουργίας καί ἀλληλεπιδράσεως καί ἀλληλεξαρτήσεως τῶν διαφόρων ὀργάνων καί συστημάτων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, διαπιστοῦμεν εὐκόλως τήν ἐν αὐτοῖς - καί δι' αὐτῶν- ἐκδηλουμένην ὑπέροχον

σκοπιμότητα καί τήν ἄπειρον καί ἀσύλληπτον σοφίαν, δύναμιν καί πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένας βεβαίως ἀναλόγως καί ἐν τῇ διαπλάσει καί τῇ ὀργανικῇ ζωῇ καί πάντων τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐνοργάνων ὄντων, ἅτινα, ὅπως καί ὁ ἄνθρωπος, οὔτε αὐτομάτως, μήτε δι' αὐτοδημιουργίας, ἀλλ' οὔτε καί διά τῆς ἐξελίξεως κατέλαβον τήν ἣν ἀπ' ἀρχῆς κατέχουν θέσιν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς ζωῆς.

Οὕτως οἱ ὀφθαλμοί ἡμῶν, κατ' ἀρχήν (ὁμοίους σχεδόν τῶν ὁποίων ἔχουν καί τά πλεῖστα τῶν λοιπῶν ἐμψύχων ὄντων, ἐνῷ τά ἔντομα καί πολλά τῶν ἐναλίων καί ὑδροβίων ἐν γένει ἔχουν διάφορα καί πολυποίκιλα ἀλλ' ὑπέροχα ἐπίσης συστήματα ὁράσεως) ἀποτελοῦν τό τελειότερον ὀπτικόν, φωτογραφικόν ἀλλά καί κινηματογραφικόν συνάμα σύστημα. Τοῦτο ἐχόντες ὡς πρότυπον κατεσκευάσαμεν τήν φωτογραφικήν ἀλλά καί τήν κινηματογραφικήν μηχανήν, ἀναμφιβόλως ὅμως αὗται οὐδέποτε θά φθάσουν τήν τελειότητα τῆς ἀνθρωπίνης ὁράσεως. Τά βλέφαρα, π.χ., ἀνοίγουν καί κλείουν αὐτομάτως διά νά ἐπιτρέψουν ἤ ἀποκλείσουν τήν δρᾶσιν εἴτε συνεπείᾳ ἐπιταγῆς τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς, ἤ καί λόγῳ ἀμέσου ἤ ἐμμέσου ἐπιδράσεως τῶν γενικωτέρων σχετικῶν ἀναγκῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ ὕπνου π.χ. τῆς ἀφυπνίσεως κ.ο.κ. Αἱ βλεφαρίδες, ἐκφυόμεναι εἰς τά ἄκρα τῶν βλεφάρων, προφυλάσσουν τόν βολβόν ἀπό τοῦ κονιορτοῦ ὡς καί ἄλλων μικροοργανισμῶν ἤ σωματιδίων μεταφερομένων ὑπό τοῦ ἀέρος, ἐνῷ αἱ ὀφρῦες, ἄνωθεν τῶν βλεφάρων τοποθετημέναι, ἀπομακρύνουν τόν ἐκ τοῦ μετώπου κατερχόμενον- καί ἐπιβλαβῆ εἰς τούς ὀφθαλμούς - ἱδρῶτα, κοσμοῦσαι, συνάμα, καί τό πρόσωπον. Διά τήν ἀέναον δέ σχεδόν, κατά τήν διάρκειαν τῆς ἐγρηγόρσεως, κίνησιν τῶν βλεφάρων ἐγχύνεται αὐτομάτως ἐπίσης ὑπό εἰδικῶν ἀδένων τό πολύτιμον, καί ἀπό ψυχικῆς ἀπόψεως, δάκρυ, ἡ ποσότης τοῦ ὁποίου αὐξάνει μόλις παραστῇ ἔκτακτος τίς ἀνάγκη ἐπί τῆς ἐπιφανείας τοῦ βολβοῦ, ὡς ἡ εἰσβολή ξένου σώματος ἤ ἄλλη ἐξωτερική προσβολή.

Δέν θά περιγράψωμεν βεβαίως λεπτομερῶς τόν ὑπέροχον μηχανισμόν καί τήν ἐν γένει διάπλασιν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ βολβοῦ, ὡς καί τόν θαυμάσιον τρόπον τῆς δι' αἵματος τροφοδοτήσεώς του, ἐφόσον ἐκφεύγει τοῦτο τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης, εἶναι δ' ἐξ ἄλλου ἔργον τῶν ὀφθαλμολόγων, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων, καί οἱ πλέον διακεκριμένοι, κατεδίκασαν τάς μωράς θεωρίας τῆς «αὐτομάτου γενέσεως» καί τῆς «ἐξελίξεως» μόνον ἐκ τῆς ὑπερόχου, σκοπιμότητος καί τῆς θείας ἀληθῶς προνοίας καί σοφίας, αἵτινες ἐκδηλοῦνται εἰς τόν τρόπον τῆς διαπλάσεως καί τῆς

λειτουργίας τῶν ὀφθαλμῶν. θά περιορισθῶμεν εἰς τάς πολυτίμους μηχανοχημικάς ἰδιότητας καί λειτουργίας τοῦ φακοῦ του, προσαρμοζομένου ἑκάστοτε, αὐτομάτως καί ταχύτατα, μέ τάς ἀποστάσεις τῶν ἐξωτερικῶν εἰκόνων δι' ἀναλόγων, καί αὐτομάτων ἐπίσης, συστολῶν καί διαστολῶν τῆς κόρης, δι' ὧν ἰδία καθορίζεται ἡ ποσότης τοῦ ἀναγκαιοῦντος φωτός πρός φωτογράφησιν τῆς ἔξωθεν λαμβανομένης, ἀνακλαστικῶς, εἰκόνος καί τόν σχηματισμόν ταύτης ἀνεστραμμένης ἐπί τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὅπως ἀκριβῶς ἐπιτελεῖται εἰς τάς φωτογραφικάς μηχανάς. Ἐνῷ ὅμως ἡμεῖς ἐκ τοῦ κλειστοῦ θαλάμου τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς λαμβάνομεν ἀνεστραμμένην τήν ἀποτυπωθεῖσαν φωτογραφίαν καί ἐνεργοῦμεν δευτέραν φωτογράφησιν ταύτης, διά νά ἔχωμεν τήν ὀρθήν εἰκόνα τοῦ φωτογραφηθέντος ἀντικειμένου, ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἡμῶν ἐπιτελεῖται καί πάλιν αὐτόματος πρός τοῦτο μηχανική λειτουργία, ὥστε διά μεταφορᾶς τῆς ἀνεστραμμένης εἰκόνος εἰς ἰδιαίτερον ἐσωτερικόν κέντρον (διά δευτέρας οὕτως εἰπεῖν φωτογραφήσεως) διαμορφοῦται ἡ φυσιολογική τοῦ ὁρωμένου ἀντικειμένου εἰκών. Τό ὅτι εἰδικοί ἀδένες ἐκχύνουν ἰδιαίτερον ὑγρόν διά τόν καθαρισμόν τῆς οὕτω σχηματιζομένης εἰκόνος, ὅπως ἀκριβῶς καθαρίζονται αἱ φωτογραφίαι εἰς τάς φωτογραφικάς ἡμῶν μηχανάς, δίδει μικράν ἰδέαν τῆς λεπτοτάτης καί πολυποικίλης μηχανοχημικῆς λειτουργίας τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, αὐτομάτως εἰς ἐνέργειαν τιθεμένης, εἴτε, τῇ ἐπιβολῇ τοῦ πνεύματος - τῆς ψυχῆς, εἴτε ὑπό τήν ἐπίδρασιν τῶν εἰδικῶν ἐνδοοργανικῶν ἤ ἐξωτερικῶν συντελεστῶν.

Ἐπί πλέον ὅμως τῆς ὑπερόχου ταύτης λειτουργίας, οἱ ὀφθαλμοί ἡμῶν ἔχουν πλεονεκτήματα, τά ὁποῖα δέν θά δυνηθῶμεν ἀσφαλῶς νά προσθέσωμεν ποτέ εἰς τάς φωτογραφικάς ἡμῶν μηχανάς. Διότι αἱ δύο κεχωρισμέναι εἰκόνες τῶν δύο ὀφθαλμῶν ἑνοῦνται ἀκολούθως εἰς μίαν, αὕτη δέ διά βραχυτάτων διαλειμμάτων εἰς τόν ἐγκέφαλον μεταφερομένη (ὅπως ἀκριβῶς εἰς τόν κινηματογράφον) καί ἀπό τῶν λοιπῶν συμβλεπομένων τυχόν εἰκόνων διαχωριζομένη, χωρίς νά γίνῃ οὐδεμία σύγχυσις ἤ ἀλλαγή, μεταβάλλεται ἀκαριαίως ὑπό τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰς ἰδέαν, περιέχουσαν ὄχι μόνον καί τάς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῆς μορφῆς τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἀλλά καί τούς ἰδιαιτέρους αὐτῶν χρωματισμούς. Ταυτοχρόνως ἡ ἐπιλεγεῖσα ὑπό τῆς ψυχῆς καί εἰς ἰδέαν μετατραπεῖσα εἰκών ἀποταμιεύεται εἰς τήν ἀποθήκην τῆς «μνήμης», διά νά ἀνασύρηται ἐκεῖθεν ἑκάστοτε, καί ἐφ' ὅρου ζωῆς, κατά τήν βούλησιν ἡμῶν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁσονδήποτε καί ἄν προχωρήσωμεν εἰς ἐπιστημονικάς κατακτήσεις, οὐδέποτε θά δυνηθῶμεν νά κατασκευάσωμεν ὀπτικόν μηχανοχημικόν σύστημα

τόσον τέλειον καί τόσον πλῆρες (καί ἐν τόσῳ μάλιστα περιωρισμένῳ χώρῳ) ὅσον εἶναι τό σύστημα τῆς ὁράσεως τοῦ σώματος ἡμῶν[107].

Παράλληλον, καί ἴσης λεπτότητος ἀλλά καί μηχανοχημικῆς ὅπως καί τεχνικῆς διαπλάσεως καί λειτουργίας ὄργανον τοῦ ἡμετέρου σώματος ἀποτελεῖ τό οὖς. Ἡ ἐξωτερική διασκευή του, σχηματίζουσα λεπτοτάτην, ἀπό ἀπόψεως τεχνικῆς καί μηχανικῆς, χοάνην (βάσει δέ τῶν ἀναλογιῶν τοῦ σώματος, καί δή τῆς κεφαλῆς, ὡραιοτάτην καί ἀπολύτως συμμετρικήν) συγκεντρώνει τά κύματα τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν ἐξωτερικῶν ἤχων καί μεταφέρει ταῦτα ἐπί τῆς ἐπιφανείας τοῦ λεπτοτάτου ἀκουστικοῦ τυμπάνου, ὅπερ κλείει τό κάτω μέρος τοῦ στομίου τῆς τελειοτάτης ταύτης ἀκουστικῆς καί τεχνικῆς συσκευῆς. Ὁ εἰς τήν μεβράνην οὕτω φθάνων ἦχος πολλαπλασιάζεται διά τῶν 6.000 χορδῶν (τῆς ἀποκληθείσης κιθάρας τοῦ Κοτύ), ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ μεμβράνῃ, ἀλλά καί τονοῦται, προσέτι, ὑπό τῶν τριῶν ὀσταρίων, τῶν εὑρισκομένων ὄπισθεν αὐτῆς, ἤτοι τοῦ ἀναβολέως, τῆς σφύρας καί τοῦ ἄκμονος, κατά τόν ἐσχάτως γνωσθέντα φυσικόν νόμον τῆς μείζονος μεταδόσεως τοῦ ἤχου διά τῶν στερεῶν. Ἐκεῖθεν ὁ ἦχος μεταφέρεται, αὐτομάτως καί πάλιν, καί δι' ὑπερόχων ἐπίσης ἀλλά καί λεπτοτάτων ἀγωγῶν, εἰς τό εἰδικόν κέντρον τοῦ ἐγκεφάλου, διά νά μεταβληθῇ καί οὗτος εἰς ἰδέαν ἅμα τῇ ἐπαφῇ μετά τῆς ψυχῆς. Τό γεγονός ὅτι πλήν τῆς ὑπερόχου διαπλάσεως τοῦ ἀκουστικοῦ τυμπάνου, ἐτοποθετήθησαν ὄπισθεν αὐτοῦ καί στερεά σώματα, ἵνα μεταφέρηται εὐχερέστερον ὁ ἦχος, δίδει καί αὖθις μικράν εἰκόνα τῆς παγγνωσίας ἀλλά καί τῆς ἀπείρου προνοίας, ἥτις προϋπελόγισε καί συνεδύασε τά πάντα τόσον εἰς τόν ἄνθρωπον, ὅσον καί εἰς τά λοιπά ἔμψυχα ὄντα, πρός τελείαν (ἀναλόγως πάντοτε τοῦ εἰδικοῦ ἑκάστου προορισμοῦ) ἐξυπηρέτησιν καί τῆς ἀκοῆς.

Ἡ ρίς, ἐν συνεχείᾳ ἀποτελεῖ ἐπίσης λεπτοτάτην καί πληρεστάτην μηχανοχημικήν συσκευήν, ἐξυπηρετοῦσαν- πλήν τῆς διακοσμήσεως τοῦ προσώπου - τόσον τήν ἀναπνοήν ὅσον καί τήν ὄσφρησιν. Εἰς τάς καλλιτεχνικάς αὐτῆς εἰσόδους ἐτέθη πάλιν ὑπό

---

[107]Διεπιστώθη ἐσχάτως ὑπό τῆς Ἐπιστήμης ὅτι οἱ πυρηνικοί σχηματισμοί εἰς τόν πυθμένα καί τά τοιχώματα τῆς 3ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου λειτουργοῦν ὡς «κέντρα», ἐφορεύοντα ἐπί τῆς ὑλανταλλαγῆς τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, δηλαδή τῶν ὑδατανθράκων, τῶν λιπῶν καί τῶν λευκωμάτων, ἐπί τῆς οἰκονομίας τοῦ ὕδατος εἰς τόν ὀργανισμόν, ἐπί τῆς θερμοκρασίας καί ἐπί τῶν λοιπῶν νευροφυτικῶν ἤ ἁπλῶς φυτικῶν λειτουργιῶν. Ὅλοι αὐτοί οἱ πυρῆνες, συνδέονται, κατά διαφόρους τρόπους, διά νευρικῶν δεσμίδων ἤ συρμῶν μεταξύ των καί μετά τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου, ἰδία τοῦ ρινεγκεφάλου (ὀσφρητικῆς περιοχῆς), μετά τοῦ ὀπτικοῦ θαλάμου κ.ἄ. Ἐκπέμπουν δέ κατιούσας φυτικάς ἶνας πρός τούς πυρῆνας τοῦ προμήκους καί, διά μέσου τοῦ μυελοῦ τοῦ αὐχένος, πρός τό πάγκρεας, τά ἐπινεφρίδια καί ἄλλους ἐνδοκρινεῖς ἀδένας.

τοῦ δημιουργοῦ πολύτιμον τρίχωμα, παρεμποδίζον τήν εἰσβολήν μικροοργανισμῶν ἤ μικροσωμάτων, τόσον δέ τοῦτο, ὅσον καί εἰδικοί, ἐν συνεχείᾳ, θάλαμοι, διά καταλλήλων ὑγρῶν αὐτομάτως περιβρεχόμενοι, διϋλίζουν καί θερμαίνουν συνάμα τόν εἰσπνεόμενον ἀέρα, ἵνα μή φθάση ψυχρός καί ἀκάθαρτος εἰς τούς πνευμονας. Λεπτότατοι, ἐκ παραλλήλου, εἰδικοί ἀδένες, ἡ λειτουργία τῶν ὁποίων μέχρι σήμερον δέν εἶναι πλήρως γνωστή, ἐξυπηρετοῦν τήν αἴσθησιν τῆς ὀσφρήσεως, μεταφερομένης ἐπίσης ἀκαριαίως δι' ὑπερόχων ἀγωγῶν εἰς τόν ἐγκέφαλον. Καί μεταβαλλομένης ὁμοίως εἰς ἰδέαν, ἅμα τῇ ἐπαφῇ αὐτῆς μετά τῆς ψυχῆς.

Ὁμοίαν πολλαπλήν λειτουργίαν καί συλλειτουργίαν, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, ἐπιτελοῦν τό στόμα, τά χείλη, ἡ γλῶσσα, ὁ λάρυγξ καί ὁ φάρυγξ. Καλλιτεχνικώτατα ὄργανα καί εἰδικοί ἀδένες, μέ θαυμασίας ἰδιότητας, ἐξυπηρετοῦν τήν πολλαπλήν ταύτην λειτουργίαν, ἐν ᾗ περιλαμβάνεται, σύν ἄλλοις, καί ἡ αἴσθησις τῆς γεύσεως, δι' ἧς διαχωρίζομεν τό γλυκύ ἀπό τό πικρόν, τό ἁλμυρόν, τό ὄξινον κ.ο.κ. Τάς ἰδιότητας ταύτας δέν θά δυνηθῶμεν ποτέ νά προσδώσωμεν εἰς τούς μηχανικούς ἀνθρώπους τούς ὁποίους κατεσκευάσαμεν. Ἐξ ἄλλου, δέν γνωρίζει εἰσέτι ἡ Ἐπιστήμη, διατί τό α΄ εἶδος τό αἰσθανόμεθα γλυκύ καί τό ἄλλο πικρόν, κλπ., ἐνῷ πρόκειται, κατά βάθος, περί τῶν αὐτῶν χημικῶν στοιχείων μέ ἐλαχίστας διαφοράς ἀναλογιῶν. Ὡσαύτως ἐν τῇ αὐτῇ «συλλειτουργία» περιλαμβάνεται ὁ «ἔναρθρος λόγος». Καί ὡς ἀπεδείχθη, διά σχετικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἐν Ἀμερικῇ, ἡ φωνή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «ἐγγενής» καί ὄχι «ἐπίκτητος». Ὁ ἄνθρωπος μόνον ἐξ ὅλων τῶν ἐμψύχων ὄντων κατέχει σύστημα παραγωγῆς ἤχων ἀπολύτως μοναδικόν, δημιουργηθέν, προδήλως, διά τήν παραγωγήν τοῦ «ἐνάρθρου λόγου». Ὁ φάρυγξ τοῦ ἀνθρώπου δέν ἔχει προηγούμενον ἤ παράλληλον φαινόμενον εἰς τό ζωϊκόν βασίλειον. Ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ὁμιλεῖ καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ἀκούει τούς ἤχους αὐτούς εἶναι ἀπολύτως ἀλληλένδετοι. Ἡ ἀντίληψις δέ τῆς ἐπενεργείας ταύτης γίνεται εἰς τόν ἐγκέφαλον.

Εἰς τόν ἐγκέφαλον (τοῦ ὁποίου αἱ ἀπό μέρους ἶνες συνδέονται διά πολυπλόκων διακλαδώσεων (νευρῶνες) κατά τρόπον κυριολεκτικῶς ἀφάνταστον - μυστηριώδη καταλήγουν, δι' ὑπερόχων, ἀγωγῶν, πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαί ἀνακλαστικαί ἐπιδράσεις ἐπί τοῦ σώματος ἡμῶν, ὅπως καί αἱ ἐνδοοργανικαί λειτουργίαι, οἱ ἐκκρίσεις τῶν διαφόρων ἀδένων, καί ἐνήμερον, αὐτῶν καθιστοῦν τοῦτον, προκαλοῦν τήν δι' αὐτοῦ αὐτόματον ἀνακλαστικήν κίνησιν ἀντιστοίχων τοῦ σώματος ὀργάνων ἤ συστημάτων, πρός ἐξυπηρέτησίν των ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἤ τῶν ἐνδοοργανικῶν

ἐπιδράσεων προκαλουμένων ἀναγκῶν, ὡς ἡ ὑπόφυσις μετά τῶν τριῶν λοβῶν αὐτῆς, ὁ πρῶτος ἐκκρίνει τάς σωματοτρόπους ὁρμόνας, ὁ δεύτερος τάς τρέπουσας εἰς ἐνέργειαν τόν θυρεοειδῆ ἀδένα καί ὁ τρῖτος τάς γοναδοτρόπους ὁρμόνας πού τρέπουν εἰς ἐνέργειαν τούς γεννετικούς ἀδένας. Πρός τοῦτο συλλειτουργοῦν ἕν δισεκατομμύριον περίπου λεπτοτάτων νευριδίων καί κυττάρων, σχηματιζόντων πολυειδεῖς μηχανοχημικάς ὁμάδας καί ἀναλόγους ἀλληλεξαρτωμένους συνδυασμούς[108]. Ἡ ἑκάστοτε παρέμβασις τῆς ψυχῆς εἶναι ὅλως ἄσχετος. Δύναται βεβαίως ἡ ψυχή, καταλλήλως μάλιστα ἀσκουμένη, νά ἀντιδρᾷ ἐναντίον πασῶν τῶν ἐπί τοῦ ἐγκεφάλου ἐπιδράσεων, διατάσσουσα μάλιστα καί ὑποχρεοῦσα αὐτόν νά ἐνεργήσῃ ἀντιθέτως ὅλως ἀπ' ὅ,τι αὗται ἐπιβάλλουν. Ὅπως δήποτε ὅμως εἶναι τόσον λεπτή καί τόσον πολύπλοκος ἡ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, ὥστε προκαλεῖ τόν θαυμασμόν. Εἰδικά π.χ. «κέντρα» καί ὄργανα προκαλοῦν τούς ἐρεθισμούς καί τήν κίνησιν τῶν ἀντιστοίχων συστημάτων καί ὀργάνων τοῦ ὅλου σώματος. Εἰδικόν ὄργανον, αὐτομάτως λειτουργοῦν, προκαλεῖ τόν ὕπνον καί τήν ἐκ τοῦ ὕπνου διέγερσιν, ὅταν μολυνθῇ ἡ ἀτμόσφαιρα ὑπερμέτρως καί ἐπίκειται ὁ ἐξ ἀσφυξίας θάνατος. Πῶς, πράγματι, λογικοί ἄνθρωποι - καί μάλιστα ἐπιστήμονες - ἠδυνήθησαν νά φαντασθοῦν ὅτι πάντα ταῦτα, ἀλλά καί ἡ ὅλη διάπλασις τῶν διαφόρων συστημάτων καί ὀργάνων τοῦ σώματος ἡμῶν, διεμορφώθησαν αὐτομάτως καί τυχαίως, ἤ συνεπείᾳ οἱωνδήποτε ἐξελίξεων καί ἐπιδράσεων τυφλῶν καί μηχανικῶν;

Καί μόνον ὅμως τό γεγονός ὅτι ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου, ἐγκεκλεισμένος, πρός μεγαλυτέραν προφύλαξιν, ὄχι μόνον ἐντός τῆς ὀστεΐνης θήκης τοῦ κρανίου ἀλλά καί εἰς τό ὑπέροχον καί τριπλοῦν περιτύλιγμα τῶν τριῶν μεμβρανῶν τῶν μηνίγγων, ἤτοι τῆς σκληρᾶς, τῆς ἀραχνοειδοῦς καί τῆς μαλακῆς (διά τήν ἀποφυγήν προσκρούσεων ἤ τριβῆς ἐπί τῶν κρανιακῶν ὀστῶν κατά τάς διαφόρους κινήσεις, καί δή τάς ἀποτόμους, τῆς κεφαλῆς καί τοῦ σώματος) ἐπιπλέει προσέτι, τρόπον τινά, καί ἐπί πυκνοτάτου ὑγροῦ, ὥστε κατά τάς διαφόρους καί βιαίας πολλάκις κινήσεις τοῦ σώματος νά μή ὑφίσταται οὐδεμίαν ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν, δέν

[108] Ὁ λύκος δέν δύναται ὄχι μόνον νά στρέψῃ τήν κεφαλήν του δεξιά καί ἀριστερά, ἀλλ' οὐδέ νά ἀνοίξῃ εὐκόλως καί τάς σιαγόνας του. Διά τοῦτο δέ καί ἐπιτίθεται κατά τῶν ποιμνίων μέ ἀνοικτόν στόμα. Αἱ ἀτέλειαι αὗται ἐδόθησαν προδήλως εἰς αὐτόν ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ πρός περιορισμόν τῶν ἐπιβλαβῶν ἰδιοτήτων του. Ἐπίσης ὁ ἐλέφας σκοπίμως ἐστερήθη λαιμοῦ καί τραχήλου διότι, λόγῳ τοῦ μεγάλου ὄγκου καί βάρους τῆς κεφαλῆς του, θά ἐκινδύνευεν ὁσάκις θά ἔκλινε τήν κεφαλήν πρός τά κάτω διά νά φάγῃ ἤ νά πίῃ, ἔχων λαιμόν καί τράχηλον ἀνάλογον τοῦ ὕψους του. Ἀλλ' ἀντί τούτων ἐδόθη εἰς τόν ἐλέφαντα ἡ προβοσκίς, ἐξυπηρετοῦσα πλήρως πάσας τάς σχετικάς ἀνάγκας του.

ἀποκλείει καί δέν καταδικάζει πᾶσαν ἐξελικτικήν ὑπόθεσιν οἱασδήποτε μορφῆς; Διότι ἐάν καί τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου διεμορφοῦτο, ὡς πιστεύουν οἱ διάφοροι... «ἐξελικτικοί», ἀπό ἑρπόντων, ἀρχικῶς, καί τετραποδιζόντων ἀκολούθως ὀργανισμῶν, φυσιολογική συνέπεια θά ἦτο ἡ βαθμιαία μετατόπισις, ἐλάττωσις καί ἐξαφάνισις τοῦ ὑγροῦ τούτου εἰς τήν βάσιν τοῦ ἐγκεφάλου (ἐφ' οὗ, ἐπιπλέει κυριολεκτικῶς ὁ ἐγκέφαλος) πιεζομένου ὑπό τοῦ βαρυτάτου ὄγκου τοῦ ἐγκεφάλου, μόλις ὡς ὁ ἄνθρωπος θά ἵστατο ὄρθιος. Οὕτως ἡ ἐξέλιξις καί ἡ ὀρθή στάσις τοῦ ἀνθρώπου θά ἔβλαπτε καιρίως τό σπουδαιότερον ὄργανον τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἄς κατέλθωμεν ἀπό τῆς κεφαλῆς εἰς τόν λαιμόν καί τά λοιπά συστήματα καί ὄργανα τοῦ σώματος ἡμῶν, ἵνα ἴδωμεν κατά πόσον θά ἦτο δυνατόν νά διαμορφωθοῦν καί ταῦτα αὐτομάτως καί τυχαίως ἤ καί δι' ἐξελίξεως οἱασδήποτε «μορφῆς»... Ὁ λαιμός ἡμῶν, θαυμαστῶς ἐπίσης ἐξυπηρετῶν πολλάς ἀνάγκας καί λειτουργίας τοῦ σώματος, ἀποτελεῖ συνάμα καί τό στερεόν βάθρον τῆς βαρυτάτης κεφαλῆς μέ ἰδιαίτερον καί μοναδικόν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ ὄργανον, τήν εἰδικήν κορυφήν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τόν ἄτλαντα, ἵνα στρέφηται ἡ κεφαλή ἡμῶν εὐχερῶς πρός πάσας τάς κατευθύνσεις. Ἐάν ἦτο δυνατή ἡ τοιαύτη πρός τά ἄνῳ διάταξις τῆς σπονδυλικῆς ἡμῶν στήλης δι' ἐξελίξεως (ἐν ἀντιθέσει πρός πάντα τά λοιπά ἔμψυχα ὄντα, ὧν ἡ κεφαλή κλίνει πρός τά κάτω) πῶς θά ἐξηγηθῇ ἡ ἐλαττωματικότης τοῦ ἐλέφαντος, στερουμένου τελείως λαιμοῦ, ἀλλά καί τοῦ λύκου, μή δυναμένου νά στρέψῃ τήν κεφαλήν τοῦ δεξιά καί ἀριστερά;[109] Διατί τά ζῷα ταῦτα δέν ἠδυνήθησαν νά ἀπαλλαγοῦν τῶν ρηθεισῶν ἀτελειῶν των, ἐπίσης δέ καί τόσα ἀλλά, μέ ἀνωτέρας ὡσαύτως ψυχικάς ἰδιότητας (ὡς ὁ κύων, ἡ γαλή, ἡ ἀλώπηξ κ.ἄ.) δέν ἠδυνήθησαν ὁμοίως νά ἀποκτήσουν τήν ἱκανότητα τῆς στροφῆς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν καί πρός τά ἄνω, παρά τήν ἀναμφισβήτητον προσπάθειαν, τήν ὁποίαν ἀπ' ἀρχῆς προδήλως καταβάλλουν; Μόνον λοιπόν εἰς τόν λαιμόν τοῦ ἀνθρώπου συνεδυάσθησαν ὑπέροχα ὄργανα καί συστήματα, ὥστε, σύν τοῖς ἄλλοις, νά δύναται οὗτος νά στρέψῃ τήν κεφαλήν του κατά βούλησιν πρός ὅλα τά σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Καί ἐν αὐτῷ ἐπίσης ἐτοποθετήθησαν θαυμάσιοι ἐνδοκρινεῖς ἀδένες (ὁ θυρεοειδής μετά τῶν παραθυρεοειδῶν) δι' ὧν ρυθμίζεται ἡ θρέψις τοῦ σώματος, καθαρίζεται τό αἷμα κ.ἄ. Εἰς κατάλληλον δέ θέσιν αὐτοῦ, παρά τήν «παρεγκεφαλίδα» ἐτοποθετήθη ὁ μυστηριώδης ἀδήν τῆς «ὑποφύσεως», ὡς ἀναφέραμεν ὅστις καί ἀπεκλήθη «δεύτερος ἐγκέφαλος»

[109] σ.σ. Ἡ σοφία καί ἡ πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ.

διά τήν ἄκρως πολύτιμον ἀλλά καί πολύμορφον ὑπηρεσίαν, τήν ὁποίαν προσφέρει εἰς τόν ὅλον ὀργανισμόν.

Δι' ἑνός ὀργάνου τοῦ λαιμοῦ -καί ἐν ἐλαχίστῳ χώρῳ- συνεδυάσθησαν ὑπέροχοι, πολλαπλαί καί πολυειδεῖς μηχανοχημικαί λειτουργίαι καί ἐξυπηρετήσεις τοῦ ὅλου σώματος, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἐν τῷ λαιμῷ ὑπάρχουν καί ὁ λάρυγξ ἀλλά καί ὁ φάρυγξ, ὡσαύτως δ' ἐξ αὐτοῦ διέρχονται τόσοι ἀγωγοί τοῦ αἵματος καί τῶν νεύρων, συνδέοντες τήν κεφαλήν μετά τοῦ λοιποῦ σώματος, ὡς οἱ καρωτίδαι ἀρτηρίαι. Τό πλεῖστον δέ καί τῶν προμνησθέντων ὀργάνων καί συστημάτων λειτουργοῦν αὐτομάτως, ὅπως καί τό ἀναπνευστικόν ἡμῶν σύστημα, τοῦ ὁποίου τά κύρια ὄργανα ἀποτελοῦν, ὡς γνωστόν, οἱ πνεύμονες ἡμῶν.

Διά τούς πνεύμονας, ἀρκεῖ φρονοῦμεν νά σημειωθῇ ὅτι ἡ ἐξωτερική αὐτῶν ἐπιφάνεια καταλαμβάνει ἔκτασιν (80) ὀγδοήκοντα περίπου τετραγωνικῶν μέτρων. Καί εἶναι ὅλως πρόδηλον ὅτι οὔτε τυχαίως, μήτε ἐξελικτικῶς..., συνεπτύχθησαν καί οὗτοι εἰς τόσον ἐλάχιστον χῶρον, ἵνα διαμορφωθῇ οὕτως ὁ τόσον λεπτός καί τόσον ὑπέροχος αὐτῶν μηχανισμός, ὥστε, χωρίς κἄν νά λαμβάνωμεν ἡμεῖς γνῶσιν τῆς πολυτίμου λειτουργίας του, ὁ διά τοῦ στόματος ἤ τῆς ρινός εἰσπνεόμενος ἀήρ (ὁ τόσον ἀπαραίτητος διά τήν ζωήν) νά συντελῇ καί εἰς τόν καθαρισμόν ὡς καί τήν ὀξυγόνωσιν τοῦ αἵματος, ὅπως καί εἰς τήν καῦσιν τῶν τοξινῶν κλπ., τάς ὁποίας συναποφέρει τοῦτο κατά τήν ἀέναον διαδρομήν του πρός τροφοδότησιν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Πρός τούτοις καί ἡ θαυμασία αὕτη ἀλλά καί τόσον πολύπλοκος μηχανοχημική λειτουργία (καθ' ἥν εἰσπνέονται καθ' ἑκάστην καί ἀποπνέονται ἑκατόνταδες κυβικῶν μέτρων ἀέρος) ἐπιτελεῖται, μηχανικῶς καί ὅλως αὐτομάτως τόσον ἐν ὑπνώσει ὅσον καί ἐν ἐγρηγόρσει. Αὐτομάτως δ' ἐπίσης προσαρμόζεται, μέχρις ὡρισμένων ὁρίων, καί κατά τάς διαφόρους ἐκτάκτους ἀνάγκας τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἀλλά καί ἡ λειτουργία τῆς καρδίας δέν εἶναι ὀλιγώτερον θαυμαστή. Ἀπαρτίζει καί αὐτή λεπτοτάτην καί τελειοτάτην ἀντλίαν, ὄχι μόνον αὐτομάτως ἐπίσης λειτουργοῦσαν ἄνευ διακοπῆς ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀλλά καί αὐτομάτως ὡσαύτως διανέμουσαν τό αἷμα μετά μαθηματικῆς ἀκριβείας καί ὑπερόχου ἁρμονίας κατά τάς ἑκάστοτε ἀνάγκας τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Διότι δέν συγκεντρώνει αὕτη μόνον τό πολύτιμον διά τό σῶμα αἷμα ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν τροφῶν ὑπό τοῦ στομάχου. Ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐπίσης πολυτίμων ὀργάνων, μεριμνᾷ διά τοῦ θαυμασίου ἐπίσης συστήματος τῶν ἀρτηριῶν καί τῶν φλεβῶν, καί διά τήν δικαίαν διανομήν τούτου εἰς τά διάφορα μέρη τοῦ

σώματος, αὐτομάτως αὐξάνουσα ἑκάστοτε τήν ποσότητα αὐτοῦ – δι’ ἀναλόγου ἐλαττώσεως ἐξ ἄλλων μερῶν- ὅταν ἔκτακτος τίς ἀνάγκη (τραῦμα π.χ.) ὡρισμένου μέρους ἤ μέλους ἐπιβάλλῃ τήν τοιαύτην αὔξησιν. Ληγούσης δέ τῆς ἐκτάκτου ἀνάγκης, ἐπαναλαμβάνεται ἡ προτέρα τάξις καί ἡ κανονική διανομή τοῦ αἵματος, ἐπανερχομένης τῆς σχετικῆς λειτουργίας εἰς τόν κανονικόν αὐτῆς ρυθμόν. Εἰδικαί καί θαυμάσιαι ἐπίσης βαλβίδες συντελοῦν ὥστε νά εἰσέρχηται τό αἷμα εἰς τούς κόλπους τῆς καρδίας μετ’ ἀφαντάστου ἀκριβείας. Ἐπειδή δέ προωρίσθη νά πάλληται διηνεκῶς, διϋφάνθη προσέτι αὕτη, ὑπό τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ, δι’ ὅλως ἐξαιρετικῶν ἰνῶν γραμμωτῶν καί σταυρωτῶν ἀλλά καί ἐλαστικωτάτων πρός πρόληψιν τῆς συγκοπῆς εἴτε ἐκ μεγάλης χαρᾶς, ἤ καί ἐν ἰσχυρῷ θυμῷ, ἐν ὑπερεντάσει σωματικῶν δυνάμεων.

Ὁ στόμαχος, ὡσαύτως, ἀποτελεῖ θαυμάσιον μηχανοχημικόν «σύστημα», μέ εἰδικόν τρόπον λειτουργίας καί εἰδικά ἐπίσης ὑποβοηθητικά ὄργανα. Ἅμα τῇ γενέσει τῆς ἀνάγκης τῆς τροφῆς (ἰδία δέ ἅμα τῇ λήψει της), εἰδικοί ἀδένες ἐκχύνουν αὐτομάτως τό πολύτιμον «γαστρικόν ὑγρόν», ἐνῷ ἐκ παραλλήλου, καί δή κατά τήν λῆψιν τῆς τροφῆς, οἱ σιελογόνοι ἀδένες προσθέτουν τόν σίελον πρός πληρεστέραν ἐξυπηρέτησιν τῆς πέψεως. Αἱ τροφαί πολτοποιοῦνται ἀρχικῶς δι’ αὐτομάτων παλμικῶν κινήσεων καί μεταβάλλονται ἐν συνεχείᾳ εἰς αἷμα καί οὐσίας περιττάς..., ἡ... ἀπόρριψις τῶν ὁποίων γίνεται διά τῶν γνωστῶν καί ὑπερόχων ἐπίσης ἀποχετευτικῶν ἀγωγῶν[110]. Τήν ὑπό τοῦ στομάχου δέ γινομένην ἐπεξεργασίαν τῶν τροφῶν διϋλίζουν, καί συμπληροῦν προσθέτως, ἀλλά καί αὐτομάτως ἐπίσης, αἱ ὑπέροχοι καί σπουδαιόταται ὡσαύτως συνέργειαι καί λειτουργίαι τοῦ σπληνός, τοῦ ἥπατος, τοῦ παγκρέατος, τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως καί τῶν νεφρῶν, τῶν τελευταίων ἰδία χρησιμευόντων καί ὡς τιμαλφῶν ἠθμῶν πρός ἀπαλλαγήν τοῦ σώματος ἀπό ἐπιβλαβεστάτων οὐσιῶν ἐνίοτε καί θανατηφόρων. Τοιουτοτρόπως ὄχι μόνον συμπληροῦται ἡ ὑπό τοῦ στομάχου γενομένη ἐπεξεργασία τῶν τροφῶν ἀλλά καί ρυθμίζονται, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, αἱ ποσότητες διαφόρων πολυτίμων οὐσιῶν (ἁλάτων, ζακχάρου κ.ἄ.), δι’ ὧν οὗτος τροφοδοτεῖται. Εἰς πάντα δέ τά θαυμάσια ταῦτα ὑποβοητικά τοῦ στομάχου ὄργανα προσετέθησαν καί οἱ πολυτιμότατοι ἐπίσης ἐνδοκρινεῖς ἀδένες τῶν ἐπινεφριδίων, εὑρισκόμενοι ἐπί τοῦ ἥπατος καί δή ἐπί τῶν ἀποκληθεισῶν «νησίδων» τοῦ Λάγκεραντ, ἡ βλάβη

[110] Ὁ στόμαχος τῆς ἀγελάδος ἔχει τρεῖς θυλάκους διά τήν διαδοχικήν ἐπεξεργασίαν τῶν τροφῶν. Ἐκ τούτων δέ τό γάλα τῆς ἀγελάδος εἶναι λεπτότερον.

τῶν ὁποίων προκαλεῖ τόν ζαχαροδιαβήτην. Ὡσαύτως πολύτιμος εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ ἐνδοκρινοῦς ἐπίσης ἀδένος «θύμος», εὑρισκομένου ὄπισθεν τῆς λαβῆς τοῦ «στέρνου», διά τήν κανονικήν ἀνάπτυξιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐξαφανίζεται δέ ὁ ἀδήν οὗτος μετά τήν ἐφηβικήν ἡλικίαν, ἤτοι μετά τήν ὁλοκλήρωσιν τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ.

Δέν ὑπάρχει ἀσφαλῶς τεχνητόν μηχανοχημικόν συγκρότημα τόσον πλῆρες, τέλειον, ἁρμονικόν ἀλλά καί πολυσύνθετον, καί ἐν τόσῳ μάλιστα μικρῷ χώρῳ, δυνάμενον νά παραβληθῇ μέ τό ἀνθρώπινον σῶμα. Ἡ ζωτική καί μηχανοχημική κίνησις καί λειτουργία τῶν κυττάρων εἶναι ὅλως ἰδιαιτέρα καί διάφορος τῆς ἀντιστοίχου τοιαύτης τῶν ἐξ ὡρισμένου πάντοτε ἀριθμοῦ κυττάρων σχηματιζομένων διαφόρων ὀργάνων, συστημάτων καί μελῶν τοῦ σώματος. Ἕκαστον κύτταρον (καί ἐν τῷ συνόλῳ του τό σῶμα ἀποτελεῖ «συνομοσπονδίαν» κυττάρων) τρέφεται καί συντηρεῖται ἰδιαιτέρως, ἔχει ζωήν ἰδιαιτέραν. Δι’ ὡρισμένα μάλιστα ἐκ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, προορισθέντα δι’ ἐπαχθεῖς ἤ ἐξαιρετικῶς λεπτάς λειτουργίας, ὑπάρχουν καί ὑποβοηθητικά τοιαῦτα, ἀλλά δέ ἐπλάσθησαν διπλᾶ (ὡς τά νεφρά, οἱ ὀφθαλμοί κ.ἄ.), ὥστε βλαπτομένου τοῦ ἑνός νά ἐξυπηρετῆται ἡ σχετική ἀνάγκη ἤ αἴσθησις διά τοῦ ἄλλου.

Καί δέν ὑπάρχει σημεῖον τοῦ σώματος ἐξ οὗ νά μή ἐκδηλοῦται μία πάνσοφος σκέψις, σκοπιμότης καί πρόνοια, προβλέψασα καί συνδυάσασα τά πάντα καί διά τάς πλέον ἀπιθάνους ἐκδοχάς. Διά τούς πόδας ἡμῶν ἀναπτύσσονται καί διαμορφοῦνται, ἐκ τῶν αὐτῶν γενετικῶν κυττάρων, ὡρισμένα ὀστᾶ, ὡρισμένων καί πάλιν σχημάτων, ἵνα βαδίζωμεν, τρέχωμεν, ἱστάμεθα ὄρθιοι ἤ καθήμεθα καθ’ ὅλους τούς τρόπους εὐχερῶς. Ἄλλων διαστάσεων ὀστᾶ διαμορφοῦν καί σχηματίζουν τήν σπονδυλικήν στήλην, τόν θώρακα, τό κρανίον, τά βραχιόνια ὀστᾶ κ.ο.κ., ὑπερόχως ἐξυπηρετοῦντα τόν ἴδιον ἕκαστον προορισμόν. Καλλιτεχνικώτατοι καί αὐτομάτως ἐπίσης συστελλόμενοι καί διαστελλόμενοι μύες (ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἀναγκῶν τοῦ σώματος) εἶναι τοποθετημένοι εἰς καταλλήλους θέσεις, ὥστε πᾶσαι αἱ κινήσεις ἡμῶν νά γίνωνται ἀνέτως καί εὐκόλως. Καί, τέλος, τελειότατον καί πληρέστατον ἐξωτερικόν περίβλημα, τό δέρμα, καλύπτει τό σῶμα διά τῶν τριῶν στοιβαδῶν του (ἤτοι τῆς ἐπιδερμίδος, τοῦ χορίου καί τοῦ ὑποδερματίου ἤ ὑποδορίου πετάλου), προασπίζον τά εὐπαθέστατα ἐσωτερικά μέρη καί ὄργανα ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καί μεταβολῶν, παραλλήλως πρός τάς λοιπάς ὑπηρεσίας του ὡς αἰσθητήριον ὄργανον τοῦ ψύχους, τῆς θερμότητος, τῆς

ἐξωτερικῆς πιέσεως, τοῦ πόνου. Διά τοῦ δέρματος προσέτι ἐξασφαλίζεται ἡ κανονική θερμοκρασία τοῦ σώματος δι' αὐτομάτου συρρικνώσεως μέχρις ὡρισμένων βεβαίως ὁρίων, καί ἐξυπηρετεῖται ἐπίσης ἡ ἄδηλος ἀναπνοή, ἡ ἀποβολή ἐπιβλαβῶν ἁλάτων διά τοῦ ἱδρῶτος κ.ἄ.

Ὁ διάσημος βιολόγος Καρέλ, ἐν τῷ πολυκρότω συγγράμματί του «Ὁ ἄνθρωπος, αὐτό τό μυστήριον», ὁμολογεῖ, ἐκτός ἄλλων, ὅτι ἡ ὕπαρξις τῆς σκοπιμότητος εἰς τά ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι ἀναντίρρητος. Ὅλα τά μέρη τῶν ὀργάνων φαίνονται κατασκευασμένα δι' ἕνα σκοπόν...... Ὡς ἐπί τό πλεῖστον, θά προσθέσωμεν, ὄχι μόνον ἕνα ἀλλά πολλούς....

Τοιαύτη, ἐν ἄκρᾳ συνόψει, ἡ πρόνοια, ἡ σκοπιμότης, ἡ σοφία, αἱ ἐκδηλούμεναι ἐν τῇ διαπλάσει καί λειτουργία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Αἱ ἐπιστημονικαί κατακτήσεις τῆς τελευταίας ἐποχῆς συνεχῶς ἀποκαλύπτουν καί νέας, ἀγνώστους μέχρι τοῦδε, ὑπερόχους μηχανοχημικάς λειτουργίας καί ἀλληλεπιδράσεις τῶν διαφόρων συστημάτων καί ὀργάνων του. Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι ὡρισμέναι ἀποχρώσεις τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν βολβῶν τῶν ὀφθαλμῶν καί τῆς γλώσσης ἐκδηλοῦν ἀντιστοίχους ὁμαλάς ἤ ἀνωμάλους καταστάσεις ὡρισμένων ἐσωτερικῶν ὀργάνων ἤ συστημάτων τοῦ σώματος. Ὁ χρωματισμός ἐπίσης τῶν ὀνύχων τῶν δακτύλων, ἡ στερεότης, ὁ βαθμός τῆς αὐξήσεως αὐτῶν καί αἱ καλλιτεχνικαί, τέλος, λευκαί στεφάναι αἱ ἐμφανιζόμενοι ἀλλά καί ἐξαφανιζόμεναι εἰς τάς βάσεις τῶν ὀνύχων, ἰδία τῶν χειρῶν, εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς καταστάσεως τοῦ αἵματος καί τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐεξίας τῆς καρδίας καί τῆς ζωτικότητος τοῦ ὅλου σώματος. Τάς αὐτάς μαρτυρίας παρέχουν ὁ χρωματισμός τῶν χειλέων, ἡ στιλπνότης καί τό χρῶμα τοῦ δέρματος, ἐπίσης δέ ἡ στιλπνότης τῆς κόμης, ἀλλά καί τῆς γενειάδος καί τοῦ μύστακος, προκειμένου περί τῶν ἀνδρῶν.

Εἰς τάς πολυειδεῖς μηχανάς τῶν διαφόρων ἐργοστασίων καί ἄλλων πολυσυνθέτων μηχανισμῶν τάς ὁποίας καί ἡμεῖς ἐσχάτως κατεσκευάσαμεν, ἔχομεν παραπλησίας μηχανικάς συσκευάς (μανόμετρα, βολτόμετρα, ὡρολόγια - μετρητάς ταχυτήτων, καύσεων, θερμάνσεων, δυναμικότητος κινητήρων κ.ἄ.), δι' ὧν δυνάμεθα, κατά τήν διάρκειαν τῆς λειτουργίας τοῦ ἐργοστασίου, νά ἔχωμεν τελείαν γνῶσιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως καί λειτουργίας τῶν διαφόρων ὀργάνων ἤ τμημάτων αὐτῶν. Τά προμνησθέντα λοιπόν ὄργανα τοῦ σώματος ἡμῶν (ὅπως καί ἄλλαι βεβαίως ἐνδείξεις πολλῶν ἄλλων) ἀποτελοῦν, ἀναντιρρήτως, πλήν τοῦ εἰδικοῦ προορισμοῦ των, καί θαυμασίους προσέτι «δείκτας», δι' ὧν αὐτομάτως ἐκδηλοῦται καί

ἀπεικονίζεται ἡ εἰδική ἤ γενική ἐσωτερική κατάστασις καί λειτουργία τῶν διαφόρων ὀργάνων ἤ συστημάτων αὐτοῦ.

Οὕτω τό σῶμα ἡμῶν (καί ἐν σχετικῷ παραλληλισμῷ τά σώματα πάντων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων) ἀπαρτίζει, ἐξ ἐπόψεως ὀργανικῆς, ἕν ἀσύλληπτον καί ἀνεξερεύνητον εἰσέτι, ἐν πολλοῖς, μηχανοχημικόν ἐργοστάσιον καύσεως, πρωτίστως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης (ἀφομοιώσεως καί ἀφετεροιώσεως), ἔχον μηχανισμούς καί μηχανοχημικά ἐν γένει ὄργανα καί συστήματα ἀσυγκρίτως λεπτότερα καί πολυπλοκώτερα ὅλων - καί τῶν προσφάτων - τεχνητῶν τοιούτων. Εἰς τό ἐργοστάσιον ὅμως τοῦτο ἐνυπάρχει καί ἡ πνευματική ἡμῶν ψυχή, ἥτις ἀποτελοῦσα ἰδιαιτέραν πνευματικήν ὑπόστασιν, ἐνσυνείδητον καί ἐλευθέραν ἐποπτεύει, ἰδίᾳ ἐν ἐγρηγόρσει, ἐπί πασῶν τῶν λειτουργιῶν του, ἀλλά καί τό διευθύνει κυριαρχικῶς, καί κατά βούλησιν, ὡς κυβερνήτης, ἀσχέτως τῶν αὐτομάτων μηχανικῶν καί φυσικοχημικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν.

Παράλληλος, εἶναι καί ἡ σύνθεσις ὡς καί ἡ μηχανοχημική, ὅπως καί ἡ ζωτική βεβαίως κίνησις καί λειτουργία ὅλων τῶν ὀργανισμῶν τῶν διαφόρων καί πολυποικίλων ἐνοργάνων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων. Τά πάντα καί ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς τῶν θαυμασίων καί πολυμόρφων τούτων ζώντων ἐργοστασίων καύσεως καί τῆς καταλλαγῆς τῆς ὕλης (καί κινήσεως, βεβαίως, τῶν ἐμψύχων), ἀναπαραγωγῆς ὁμοίων κλπ., εἶναι συνδεδυασμένα μέ ὑπερμαθηματικήν τάξιν, ἄφθαστον ἁρμονίαν, ἀλλά καί ἀσύλληπτον σοφίαν καί πρόνοιαν, ὥστε, λεπτότατα ὄργανα καί πολυπλοκώτατοι μηχανοχημικοί συνδυασμοί, ἐξυπηρετούμενοι δι' ἀναλόγων ἁπλῶν ἤ συνθέτων ὀργάνων, αὐτομάτως, ὡς ἐπί τό πολύ, λειτουργούντων, ἀπαρτίζουν, ἐν τῷ συνόλῳ των, ἑνιαῖον - ἕκαστον - μηχανοχημικόν συγκρότημα - ὀργανισμόν - δι' ὡρισμένην πάντοτε ζωήν (κίνησιν καί δρᾶσιν), εἰδικόν τρόπον διαιωνίσεως τοῦ εἴδους ἤ γένους καί ἴδιον ἐπίσης τρόπον φθορᾶς - θανάτου. Μιμούμενοι δέ τά ἐργοστάσια ταῦτα, ἠδυνήθημεν ἐσχάτως νά κατασκευάσωμεν καί ἡμεῖς τεχνητά σχεδόν ὅμοια, ὑπερβάντες ἐν τίσι, εἰς τό μέγεθος κυρίως ἀλλά καί εἰς ἄλλας λειτουργίας, καί τά πρότυπα. Τό αὐτοκίνητον π.χ. εἶναι ἁπλῆ ἀπομίμησις τοῦ σώματος ἑνός τετραπόδου ζῴου. Τό ἀεροπλάνον, ἑνός μεγάλου πτηνοῦ. Τό ὑποβρύχιον, ἑνός μεγάλου κήτους κ.ο.κ.

Τούτων ὅμως δεδομένων, προβάλλει ἀφ' ἑαυτοῦ τό ἐρώτημα: Εἶναι δυνατόν νά δεχθῶμεν ὅτι τά γνωστά ἤδη χημικά στοιχεῖα τῆς ὕλης (ὧν ἡ βασική σύστασις εἶναι, ἁπλαῖ, πεπερασμέναι μονάδες ἠλεκτρισμοῦ ἄλογοι, στερούμεναι δηλαδή νοήσεως καί εἰδέναι), ἐξ

ὧν εἶναι κατασκευασμένα τά διάφορα ἐργοστάσια καί μηχανήματα ἡμῶν, θά ἠδύναντο ποτέ, ὑφ' οἱασδήποτε φυσικάς συνθήκας, μίξεις καί ἀλληλεπιδράσεις, αὐτομάτως καί τυχαίως ἤ καί δι' οἱωνδήποτε ἐξελίξεων ἀναμιγνυόμενα νά σχηματίσουν τά ἐργοστάσια καί τά μηχανήματα ταῦτα; Ἀναντιρρήτως ὄχι. Ἀλλ' ἐάν, προδήλως, ἦτο ἀδύνατον νά σχηματισθῇ εἴτε αὐτομάτως ἤ δι' οἱασδήποτε ἐξελίξεως καί προσαρμογῆς ὁ μηχανισμός καί τοῦ πλέον ἁπλοῦ μηχανήματος ἡμῶν, πῶς δέον νά χαρακτηρισθοῦν οἱ διανοηθέντες καί ὑποστηρίξαντες ὅτι τά αὐτά σχεδόν «πτωχά», κατά τόν ὑπέροχον ὁρισμόν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Γαλάτ. Δ΄ 9), ὡς ἄμοιρα νοήσεως καί «εἰδέναι», στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται καί οἱ ὀργανισμοί ὅλων τῶν ἐνοργανων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων[111], εἰς ἀκαθόριστον ἐποχήν καί ὑφ' οἱασδήποτε φυσικάς συνθήκας ἤ ἐπιδράσεις, ὑπερπηδήσαντα θαυμαστῶς, κατ' ἀρχήν, τό ἀγεφύρωτον, χάσμα μεταξύ ἀνόργανου καί ὀργανικῆς ὕλης, συνανεμίχθησαν τυχαίως, συνεδυάσθησαν ὁμοίως καί ἐσχημάτισαν ἀκολούθως εἴτε ἀποτόμως, ἤ καί ἐξελικτικῶς, τά ὑπέροχα, ἐργοστάσια τῶν σωμάτων καί ὀργανισμῶν ὅλων τῶν ενοργάνων ὄντων, ἐν τῇ διαπλάσει καί τῇ καθόλου λειτουργίᾳ (ζωῇ) τῶν ὁποίων ἐξαστράπτει πάνσοφος πρόνοια καί σκοπιμότης εἰς τά κατ' ἰδίαν ὄργανα αὐτῶν, ὅπως καί, συνολικῶς εἰς τόν ὅλον ὀργανισμόν των;

Καί ὑπεστήριξαν βεβαίως τινές, ὡς ὁ Arrenius κ.ἄ., ὅτι τό φαινόμενον τῆς ζωῆς ἦλθεν ἐπί τῆς Γῆς ἐξ ἄλλου πλανήτου, ὡς μονοκύτταρος ὀργανισμός ἤ πολλοί τοιοῦτοι, ὡς βάσιν ὅμως καί τῆς «ὑποθέσεως» - θεωρίας ταύτης ἔθεσαν καί πάλιν τήν «τυχαίαν» καί αὐτόματον γένεσιν καί, ἀκολούθως, τήν προοδευτικήν ἤ καί «δι' ἁλμάτων» ἐξέλιξίν του ἢ τῶν ὀργανισμῶν ἐκείνων ἐπί τῆς Γῆς. Ἐν τούτοις καί ἡ «θεωρία» αὕτη εἶναι προδήλως ἀπολύτως ἀναληθής καί ἀστήρικτος. Ὄχι μόνον διότι ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ φωτός διά τοῦ φασματοσκοπίου οὐδαμοῦ τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχουν κατάλληλοι φυσικαί συνθῆκαι διά τήν ὕπαρξιν καί τήν διατήρησιν ζωῆς οἱασδήποτε μορφῆς, ἀλλά, καί προσθέτως, διότι ἀποδεικνυο-

[111] Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν ἑξῆς κυρίως χημικῶν στοιχείων, α) ὀξυγόνον, 62,81%, β) ἄνθραξ, 19,37%, γ) ὑδρογόνον, 9,31%, δ) ἄζωτον, 5,14%, ε) ἀσβέστιον, 1,38%, στ) θεῖον, 0,64%, ζ) φωσφόρος, 0,63, ή) νάτριον, 0,26, θ) κάλλιον, 022, ι) χλώριον 0,18, ια) μαγνήσιον, 004, ιβ) σίδηρος 0,005. Ἤτοι ἐν ὅλω 99.895 τοῦ ὅλου σώματος. Τά ὑπόλοιπα 15/100.000 εἶναι ἄλλα 24 χημικά στοιχεῖα εἰς ἐλαχίστας ποσότητας. Οὕτω τό πλεῖστον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (τά 60%, κατά μέσον ὅρον) εἶναι κοινόν ὕδωρ. Ἐκ τῶν αὐτῶν δέ χημικῶν στοιχείων, μέ ἐλάχιστας παραλλαγάς εἰς τάς ἀναλογίας, ἀπαρτίζονται καί οἱ ὀργανισμοί ὅλων τῶν ἐμψύχων ἰδία ὄντων. Καί ἡ βασική σύστασις καί τῶν χημικῶν τούτων στοιχείων, εἶναι μονάδες ἠλεκτρισμοῦ ἄλογοι, μή ἔχουσαι μηδέ συνοχήν.

μένων ἤδη ἀπολύτως ἐπίσης ἀβασίμων καί ἀστηρίκτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπικουρικῶν καί τῆς «ὑποθέσεως» ταύτης θεωριῶν, ἤτοι τῶν θεωριῶν τῆς «αὐτομάτου γενέσεως» καί τῆς «ἐξελίξεως», καθίσταται πασίδηλον πόσον παράλογος καί ἀντιεπιστημονική εἶναι καί αὕτη, μεταθέτουσαι ἁπλῶς τό πρόβλημα τοῦ τρόπου τῆς ἀρχικῆς γενέσεως τῆς ζωῆς εἰς ἄλλους πλανήτας χωρίς νά τό ἐπιλύῃ, καί προϋποθέτουσα - μετά τήν ἀπόδειξιν τοῦ ἀβασίμου τῆς «θεωρίας τῆς ἐξελίξεως» - τήν διά διαστημοπλοίων, πυραύλων ἤ.... ἱπταμένων δίσκων μεταφοράν ἐπί τῆς γῆς πάντων τῶν πρώτων ενοργάνων ὄντων, τόσον τῶν ἤδη ὑπαρχόντων, ὅσον καί τῶν πρό πολλοῦ ἐκλιπόντων. Οὕτως ἀπομένει (διά τούς μή πιστεύοντας βεβαίως ὅτι καί πάντα τά ἐνόργανα ὄντα ἐδημιουργήθησαν ὑπό τοῦ Θεοῦ, ὡς ταῦτα ἔχουν – τά ὑπάρχοντα - ἤ εἶχον, τά ἤδη ἐξαφανισθέντα) ἡ ἐκδοχή τῆς αὐτοδημιουργίας τῶν πρώτων ἐνοργάνων ὄντων. Ἀλλά συνείδησιν αὐτοαιτιότητος καί αὐτοδημιουργίας δέν ἔχει, οὔτε ὁ ἄνθρωπος, ἡ κορωνίς τῶν ἐνοργάνων καί ἐμψύχων ὄντων, ἀσχέτως τόπου καί χρόνου. Ἀποκλείεται ὅθεν ἀπολύτως τοιαύτη ἀφ' ὅλων τῶν κατωτέρων αὐτοῦ ὄντων, διά τό προδήλως ἄλλως ἀντιεπιστημονικόν καί παράλογον αὐτῆς.

Ἐπί τοῦ ὡραίου συνεπῶς τούτου πλανήτου ἐνεφανίσθησαν προοδευτικῶς πάντα τά ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχοντα σήμερον ἀλλά καί τά ἐξαφανισθέντα ἤδη ἐνόργανα ὄντα, οἱ ὀργανισμοί τῶν ὁποίων, ἀπαρτίζοντες ὑπέροχα ἐργοστάσια καύσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης (τά δέ ἔμψυχα καί κινήσεως κλπ.), μέ τήν θαυμαστήν ἐπίσης «ζωτικήν» ἱκανότητα της κατ' ἰδίους τρόπους καί δι' ἰδίων ἐπίσης ὀργάνων καί συστημάτων ἀναπαραγωγῆς, οὐδεμίαν ὑπέστησαν διά μέσου τῶν αἰώνων μεταμόρφωσιν ἤ μεταβολήν. Καί ἐφόσον οἱ ὀργανισμοί πάντων τῶν πρώτων ὄντων (διά τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν ὁποίων ἐπολλαπλασιάσθησαν ταῦτα ἐπί τῆς γῆς) δέν ἦλθον ἐξ ἄλλων πλανητῶν..., δέν ἐγένοντο ὑπό τῶν ἰδίων, δέν προῆλθον τυχαίως καί αὐτομάτως εἰς τό «εἶναι» καί δέν διεμορφώθησαν ἐπίσης δι' «ἐξελίξεως» οἱασδήποτε «μορφῆς», εἶναι ὅλως πρόδηλον ὅτι, ὅπως τά ἡμέτερα ἁπλᾶ ἤ σύνθετα μηχανήματα (ἐργοστάσια, μηχανικαί συσκευαί, αὐτοκίνητα κ.ἄ.) ἐπενοήθησαν, ἐσχεδιάσθησαν καί κατεσκευάσθησαν, διά τῆς ὑφεστώσης ὕλης, ὑπό τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοῦ ἀνθρωπίνου «νοός», τοῦ μή προερχομένου βεβαίως ἐκ τῆς «ζωτικῆς» καί μηχανοχημικῆς λειτουργίας τοῦ σώματος ἡμῶν - οὕτω, καί ἐν ἀντιπαραβολῇ, τό ἄπειρον Πνεῦμα, ὁ Θεός, εἶχεν, ἀρχικῶς, ἐν ψιλαῖς ἰδέαις τά μή ὑπάρχοντα προηγουμένως σχέδια ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, καί, ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ Του, διά τῶν πανσθενῶν προσταγμάτων Του (Γενεσ. Α΄), ἔφερε

ταῦτα εἰς τό εἶναι, ἐξ «οὐκ ὄντων» δημιουργικῶς. Τοῦτο, ὑποχρεούμεθα νά δεχθῶμεν, ὡς ἄτεγκτον καί ἀμάχητον ἐπιταγήν τῆς στοιχειώδους λογικῆς ἀλλά καί τῶν πορισμάτων τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης. Ἄλλως ἀπομένει ἡ ἐκδοχή ὅτι τά πάντα προῆλθον ἐξ «οὐκ ὄντων» εἰς τό «εἶναι» ἐκ τοῦ ἀπαισίως χαίνοντος «μηδενός» (-0-)[112].

Κατά τόν αὐτόν δέ τρόπον ἔφερεν ὁ Θεός εἰς τό «εἶναι» ἐξ «οὐκ ὄντων» καί τό σύνολον τῆς συμπαντικῆς ὕλης, καί διεμόρφωσεν αὐτήν εἰς τήν ἔκπαγλον ταύτην ὑλικήν κτίσιν - δημιουργίαν. Καί ὅπως ὑπό τοῦ πεπερασμένου ἀνθρωπίνου πνεύματος ἤ νοός προκαθωρίσθησαν νοερῶς, ἐν σχεδίῳ, πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς μηχανοχημικῆς λειτουργίας πάντων τῶν πολυποικίλων ἁπλῶν ἤ συνθέτων ἀνθρωπίνων μηχανημάτων, πρίν ταῦτα δημιουργηθοῦν, ληφθείσης προνοίας ὥστε νά προεξασφαλισθοῦν ἅπαντες οἱ τεχνικοί καί «φυσικοί» ὅροι τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας ἤ ἀλληλεπιδράσεως καί ἀλληλεξαρτήτως αὐτῶν, οὕτω καί ὑπό τοῦ ἀπείρου Πνεύματος - τοῦ Θεοῦ - προεγνώσθησαν καί προκαθωρίσθησαν πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ζωῆς, κινήσεως ἑνός ἑκάστου ἐνοργάνου ὄντος, ὡς καί αἱ σχέσεις καί ἀλληλεπιδράσεις αὐτῶν ἐν τῇ ὁμαδικῇ ἤ συλλογικῇ αὐτῶν ζωῇ, ὡς εἰδῶν καί γενῶν, ὡς «ὁμάδων» καί ὡς συνόλου. Ἐν τῇ ἀπείρῳ ταύτῃ προγνώσει τοῦ Θεοῦ προωράθη, ἀναντιρρήτως, καί ἡ ἐπί τῶν ἐνοργάνων ὄντων ἐπίδρασις πάντων τῶν λοιπῶν κτισμάτων τῆς ὑλικῆς Δημιουργίας, καί δή τῶν ἀκτινοβολιῶν, τῆς ἀτμοσφαίρας, τοῦ ὕδατος κ.ο.κ., ὥστε τά πάντα νά διαγγέλλουν τήν ὕπαρξιν τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ των. Οἱ δέ ὀργανισμοί τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων, προσθέτως καί διά τῆς ὑπερόχου καί πανσόφου διαπλάσεως, τῆς ζωτικῆς καί μηχανοχημικῆς των λειτουργίας ὡς καί τῆς ἀλληλεπιδράσεως αὐτῶν.

[112] Διά τήν «Θεωρίαν» τῆς Θεοσοφίας, «ὅτι πάντα τά «φαινόμενα» τῆς ὑλικῆς δημιουργίας εἶναι «μονάδες» τοῦ ἑνός τμήματος τῆς «Θείας οὐσίας καί συνειδήσεως ἀποβαλούσης, ἑκουσίως, τήν ἑαυτῆς ἀϊδιότητα καί μακαριότητα καί σκοπούσης νά ἐπανακτήσῃ ταύτην διά συνεχῶν ἐξελικτικῶν μεταμορφώσεων», ἀποδεικνύει τήν φαιδρότητά της ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ δημιουργίᾳ σκέψεως συνειδητῆς, ὑποστάσεως ἐξωκοσμίου πού δέν ὑποτάσσεται εἰς τό ὅριον τήν σχετικότητα καί τήν ἔλλειψιν. Σχετικαί εἶναι καί αἱ νεώτεραι «Πανθεϊστικαί» ἤ «πανθεϊστικαί» θεωρίαι τοῦ Σπινόζα κ.ἄ. Κατά τάς «θεωρίας» ταύτας ὄχι μόνον οἱ ὀργανισμοί τῶν ἐνοργάνων ὄντων ἄλλα καί τά ἀπορρίματα αὐτῶν δέον νά θεωρηθοῦν μέρη τῆς «θείας οὐσίας» ἐφόσον πᾶσα ἡ συμπαντική ὕλη εἶναι «τμῆμα» αὐτῆς.

στ) Αἱ ψυχικαί ἰδιότητες τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐμψύχων ὄντων καί ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή

Ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἶναι αἱ πολυποίκιλαι ψυχικαί ἰδιότητες καί δυνάμεις (ἔνστικτα - ὁρμέμφυτα κ.ἄ.), αἱ ἐμφανιζόμεναι εἰς τά κατώτερα τοῦ ἀνθρώπου ἔμψυχα ὄντα. Πᾶσαι αἱ ἰδιότητες αὗται καί δυνάμεις, μή προϋπάρχουσαι, εἰς τήν ἀνόργανον ὕλην, ἐξ ἧς οἱ ὀργανισμοί τῶν ὄντων, ἀψύχων καί ἐμψύχων, σχηματίζονται, ὡσαύτως δέ εἰς τά ἔμψυχα μόνον ὄντα ἐκδηλούμεναι τό πρῶτον, καίτοι ταῦτα ἐμφανίζονται εἰς τό «εἶναι» πολύ μετά τά φυτά καί τά δένδρα, ἐδόθησαν προδήλως ἔξωθεν - ὑπό τοῦ Θεοῦ καί πάλιν - εἰς τά ἔμψυχα ὄντα κατά τήν δημιουργίαν αὐτῶν[113]. Ὁμοία δέ ἀπόδειξις εἶναι ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μόνον ἐμφαινομένη καί διά τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἀμέσως ἐκδηλουμένη ἐν-συνείδητος «νόησις», δι᾽ ἧς νοοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς ὑπάρχοντας (ὅπως καί τόν περιβάλλοντα ἡμᾶς κόσμον), τῶν πρό τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ὄντων, ἐμψύχων καί ἀψύχων, χαρακτηριζομένων ἀπό τῆς τελείας «ἀνοίας». Εἶναι ὅθεν καί ἡ ἀνθρωπίνη ἐνσυνείδητος νόησις πνευματική δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δοτή ἔξωθεν. Ἐδόθη δηλαδή - καί δίδεται - δημιουργικῶς μόνον εἰς τόν ἄνθρωπον, ἐξ οὗ καί μόνον ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή εἶναι ἐνσυνείδητος πνευματική, ἄρα δέ καί ἐλευθέρα ὑπόστασις, κατ᾽ «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ (Γενεσ. Α´ 26).

Περί τοῦ τρόπου τῆς ὑπό τοῦ Θεοῦ δημιουργίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς νοοῦσαν ἐνσυνείδητον ὑπόστασιν πανηγυρικῶς καί δι᾽ ἀμαχήτων ἐπιστημονικῶν, φιλοσοφικῶν καί γραφικῶν ἐπιχειρημάτων ἀποδεικνύομεν τήν ἰδιαιτέραν πνευματικήν ὑπόστασιν αὐτῆς. Διά τῆς πνευματικῆς του ψυχῆς ἐχωρίσθη ὁ ἄνθρωπος ἀποτόμως ἀπό τοῦ συνόλου τῶν ἐμψύχων ὄντων, ὅπως καί ἀπό τῆς λοιπῆς δημιουργίας καθόλου[114]. Ἐνῷ δηλαδή σύμπασα ἡ ἀνόργανος ὕλη καί τό σύνολον τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου, ἀψύχων καί ἐμψύχων, στεροῦνται τελείως νοήσεως, ἄρα δέ καί συνειδέναι, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου μόνον, ἐμφανιζομένου ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς πολύ μετά τήν ἐμφάνισιν ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, φέρει τήν δύναμιν τῆς ἐνσυνειδήτου νοήσεως. Πόθεν λοιπόν καί ἡ δύναμις αὕτη, ἡ μή

[113] Περί τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων καί δυνάμεων τῶν ζῴων, αἵτινες εἶναι ἐπίσης ἰδιότητες καί δυνάμεις «θέσει» καί ὄχι «φύσει», ἰδέ πλείονα εἰς ἡμετ. ἔργ. «ΚΟΣΜΟΣ»

[114] Σχετικῶς, ὁ πολύς Πασκάλ γράφει τά ἑξῆς: «Ἔναντι τοῦ μεγαλείου τοῦ κόσμου ἐγώ εἰμί σκιά καί κάλαμος. Ναί, ἀλλά κάλαμος σκεπτόμενος ., προικισμένος διά τῶν ἀπεράντων τοῦ γνωστικοῦ δυνάμεων, ὧν στεροῦνται οἱ πλανῆται καί ἡ κτίσις».

ὑπάρχουσα εἰς τό σύνολον τῆς συμπαντικῆς ὕλης (ἐξ ὡρισμένων στοιχείων τῆς ὁποίας καί τό σῶμα ἡμῶν σχηματίζεται) ἀλλά καί εἰς πάντα τά κατώτερα καί πρό τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανισθέντα ἐπί τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς ἐνόργανα ὄντα; Ἀναντιρρήτως καί πάλιν ἐκ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ.

Καί αἱ ψυχικαί συνεπῶς ἰδιότητες ὅλων τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐμψύχων ὄντων, ὅπως καί ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μόνον ἐμφαινομένη καί δι᾽ αὐτοῦ ἀμέσως ἐκδηλουμένη ἐνσυνείδητος νόησις εἶναι περιφανεῖς ἐπίσης ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐκτός τῆς συμπαντικῆς ὕλης Δοτῆρος καί τούτων, ἤτοι τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Θεοῦ. Ἀλλά καί περί τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μόνον - καί διά τοῦ ἀνθρώπου - ἀμέσως ἐκδηλουμένης νοήσεως, καλόν ἐθεωρήσαμεν νά μεταφέρωμεν ἐν τῇ παρούσῃ, ἐκ πραγματείας δοκίμου Στοχαστοῦ τά ἀκόλουθα:

«...Ἡ ἔκφανσις τῆς νοήσεως ὑπῆρξεν ἐν χρόνῳ ἤ εἶναι ἄχρονος; Ἰδού ἐν δίλημμα, μεταξύ τῶν δύο θέσεων τοῦ ὁποίου συντρίβεται ἀφράστως ὁ ὑλισμός... Καί ἐνταῦθα, ὡς καί ἐν τῷ προηγουμένῳ διλήμματι (σ.σ. τῆς προελεύσεως δηλαδή τῶν «Φυσικῶν νόμων», περί ὧν ἠσχολήθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις) δύο θέσεις μόνον ὑπάρχουσιν... Ἤ ἡ ἔκφανσις τῆς νοήσεως ὑπῆρξεν ἐν χρόνῳ ἤ εἶναι ἄχρονος. Πάντως δέ ἡ μία ἐκ τῶν δύο τούτων θέσεων ἀληθεύει, τῆς ἑτέρας ἀναγκαίως ψευδομένης διά τήν ἄκραν πρός τήν ἄλλην ἀντίφασιν. Διερευνήσωμεν ἐν ἐσχάτῃ ἀκρίβειᾳ τήν πρώτην... Ἰδού αὕτη: «Ἡ ἔκφανσις τῆς νοήσεως ὑπῆρξεν ἐν χρόνῳ». Ἀλλ᾽ ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου περιέχει ἐν αὕτῃ φύσει τήν ἔννοιαν τοῦ «ὁρίου». Πᾶν τό γενόμενον ἐν χρόνῳ ἔχει ἀναγκαίως ὅριον, ἐντεῦθεν τοῦ ὁποίου ἄρχεται, ἐπέκεινα τούτου ἑπομένως μή ὄν. Ἄρα, ἐάν ἡ ἔκφανσις τῆς νοήσεως ὑπῆρξεν ἐν χρόνῳ, ἕπεται ἀναγκαίως ἐντεῦθεν ὅτι πρό τῆς χρονικῆς ἐκείνης στιγμῆς... δέν ὑπῆρχεν....

»Ἀλλ᾽ ἂν ἡ θέσις αὕτη ἀληθεύῃ, ἂν δηλονότι ἐν χρόνῳ ἡ νόησις ὑπῆρξεν, ἀκολουθεῖ ἄρα ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἔγχρονος ἔκφανσις τῆς νοήσεως, χωριζόμενη δι᾽ ἀποτόμου γραμμῆς, ὅλως ἀποκλειστικοῦ ὁρίου, ἀπό τοῦ πρό ταύτης κρατοῦντος ἀπολύτου κυριολεκτικῶς ἐρέβους, προέκυψεν ἐκ τῆς ἀνοίας, ἀνοίας ἀπολύτου.

»Ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἱ ἀριθμοί ἕν, δύο, τρία... ἑκατόν... χίλια... προέκυψαν ἐκ τοῦ μηδενός, ὅπερ ἀποτελεῖ πλήρη τῆς μονάδος ἄρνησιν... Τό μηδέν, καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον καί ἂν ἐπαναληφθῇ...

εἶναι ἀνίκανον νά δώσῃ ἀριθμόν... Ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμοῦ καί ἡ ἔννοια τοῦ μηδενός ἀποκλείονται.

»Οἱ ὑλισταί ἐνόμισαν ὅτι, ἂν παρεμβάλωσιν ἀπό τῆς χρονικῆς στιγμῆς τῆς ἐπί τῆς γῆς ἐμφάνειας τοῦ ἀνθρώπου 250.000 ἐτῶν μέχρι σήμερον, θά κατώρθουν, διά τοῦ ὄγκου τῶν χιλιάδων τούτων, νά ἐξηγήσωσι τό θαυμάσιον φαινόμενον τῆς ἐλλόγου νοήσεως, τοῦ μυστηριώδους τούτου ὄντος, ὅπερ ὁ Ἰσοκράτης ὥριζεν ὡς μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ. Ἀλλ' ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι ψευδέστατος ὁ χρονικός οὗτος ὄγκος, δέν ἠδυνήθησαν νά ἐννοήσωσιν ὅτι ὄχι διά 250.000, ὄχι διά 250.000.000 ἐτῶν, ἀλλ' οὐδέ δι' οἱουδήποτε ἀφαντάστου ὄγκου χρόνου εἶναι δυνατή ἡ γεφύρωσις τοῦ χάσματος ἀναμέσου τῆς πλήρους καί ὁλοσχεροῦς ἀνοίας ἀφ' ἑνός καί τῶν θεσπεσίων τῆς νοήσεως ἀστραπῶν ἀφ' ἑτέρου...

»Ἡ νόησις - καί εἶναι τοῦτο πάσης ἀμφιβολίας ἐκτός - ἐξαστράπτει ἐν ὀργανισμοῖς. Ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις τούτων προϋποθέτει ἤδη νόησιν, τόσῳ θαυμασίως τά ὄργανα τούτων νοήσασαν καί διαπλάσσασαν, τόσον ὑπερφυῶς πρός ἄλληλα προσαρμόσασαν. Οἱ ὑλισταί εἶναι ἀνίκανοι νά ἐννοήσωσι τόν «φαῦλον κύκλον» εἰς ὅν ἀνεπιστημόνως ἐμπίπτουσιν, ὡς ἐν κλοιῷ... Ἡ νόησις ἐμφαίνεται ἡμῖν ἐν ὀργανισμοῖς, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις τοῦ ὀργανισμοῦ καί συλλήβδην καί ἐν τοῖς μέρεσι, προϋποτίθησιν ἀναγκαίως νόησιν, διότι ταύτης εἶναι ἔργον.

»Ἐάν εἶναι ἀνάγκη νά προηγηθῶσι τεράστιαι... προπαρασκευαστικαί ἐργασίαι ὅπως μεταβληθῇ ἡ ἀπόλυτος ἄνοια εἰς νόησιν, δι' ἀνατολῆς ὀργανισμοῦ καταλλήλου ἀρχομένου ἐξ ἀτελεστάτης τινος κυτταρώδους ὑφῆς, ὄχι, ἐπαναλαμβάνομεν, 250.000 ἐτῶν ἂν παρεμβάλωμεν ἀπό τῆς ἐμφάνειας τοῦ ἀνθρώπου μέχρι σήμερον, ἀλλά 250 δισεκατομ. ἤ τρισεκ. κ.ο.κ., τό ζήτημα θά ὑπολείπηται πάλιν ἄλυτον, τῆς ἀνοίας μενούσης τοιαύτης, διότι ἡ διαμόρφωσις τῆς κυτταρώδους ἐκείνης ὑφῆς θά εἶναι ἀναγκαίως ἔργον νοῦ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς λελογισμένης ἐννοίας τῶν μελῶν ἀποδιδόντων ὡρισμένην ἰδέαν, ἑκάστου ἐπιτελοῦντος ἰδίαν ἐργασίαν, θαυμασίως πρός τάς τῶν ἄλλων ἐναρμονιζομενην, πρός πραγμάτωσιν διά τῶν ἐπί μέρους ἐργασιῶν ἀλλά καί τῆς συλλογικῆς τοιαύτης ὡρισμένων σκοπῶν[115].

» Οἱ ὑλισταί εἰσίν ἀνίκανοι νά ἐννοήσωσιν ὅτι τό ἄπειρον δέν εἶναι ἐν ταὐτῷ καί πεπερασμένον. Ἡ ἔγχρονος δ' ἀνατολή τῆς

[115] Περί τῆς μετά «λόγου» διαπλάσεως καί λειτουργίας καί τῶν «κυττάρων» ἴδε ἡμ. πόνημα «ΚΟΣΜΟΣ»

νοήσεως παρεμβάλλει, παρά τήν ἀδυναμίαν τῶν ὑλιστῶν ὅπως νοήσωσι τοῦτο, τήν ἔννοιαν τοῦ ἀπείρου - πεπερασμένου[116]*, ἔννοιαν ἀπολύτως ἀντιστρατευομένην εἰς ὕπατον τῆς λογικῆς νοήσεως νόμον. Διότι ἡ ἄνοια, ἂν εἶναι ἔγχρονος ἡ ἔκφανσις τῆς νοήσεως, τερματιζομένη ἐν τῷ ὁρίῳ τῆς ἐπαφῆς της ἐν ὡρισμένῃ χρονικῇ στιγμῇ ἀνατελλούσης νοήσεως θά ἦτο οὕτως ἄπειρος μέν ἄνωθεν, πεπερασμένη, δ' ἐν τῷ ὁρίῳ τούτῳ (σ.σ. καί διότι ὑπέστη τροπήν...), ὅπερ ἀπολύτως ἀδύνατον. Διότι τό ἄπειρον εἶναι ἀπείρως ἄπειρον καί ὄχι ἄπειρον κτλ πεπερασμένον.*

Ἄρα τῆς ἐγχρόνου νοήσεως ἀποκλειόμενης, ἡ νόησις εἶναι θρόνος, ἄναρχος, ἑπομένως παντός ὁρίου ἐλευθέρα. Ἐπειδή δέ δύο ἀρχαί ἀπόλυτοι ἀποκλείουσιν ἀλλήλας, ἄρα εἶναι αὐτή καί μόνη ἡ ἀρχή ἁπαξαπάντων τῶν πραγματικῶς ὑπαρχόντων (σ.σ. δηλαδή τῶν κτισμάτων ἤ δημιουργημάτων) καί τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργουσῶν δυνάμεων»[117].

Ἀλλά καί εἰς τούς ὑπερόχους καί ἀμαχήτους τούτους φιλοσοφικούς συλλογισμούς θα προσθέσωμεν ὅτι, τό «ἄναρχον» τῆς νοήσεως καί ἡ ὑπ' αὐτῆς διαμόρφωσις τῶν διαφόρων φαινομένων τῆς Συμπαντικῆς ὕλης - ἐνεργείας δέν ἀποδεικνύεται μόνον ἐκ τοῦ ὅτι αὐτή ἐξαστράπτει - ἐμμέσως - ἐν ὀργανισμοῖς, ἡ σκόπιμος καί ἔλλογος διαμόρφωσις ἤ διάπλασις, ζωή, κίνησις, ἀναπαραγωγή καί ἀλληλεπίδρασις τῶν ὁποίων προϋπόθεσις ἀναντιρρήτως εἶναι ἡ νόησις. Ἡ προΰπαρξις καί τό ἄναρχον, ἄρα δέ καί ἄχρονον τῆς νοήσεως ἀποδεικνύεται ἐπίσης ἐμμέσως ἀλλ' ἐξ ἴσου, καί ἐκ τῆς ὅλης διαμορφώσεως καί διατάξεως τῆς συμπαντικῆς ὕλης ἐν τῷ χώρῳ, τόσον εἰς τά ἐλάχιστα αὐτῆς (ἤτοι εἰς τά ἠλεκτρόνια καί τά ὑπ' αὐτῶν σχηματιζόμενα στοιχεῖα καί μόρια), ὅσον καί εἰς τά μέγιστα, τούς ἀστέρας δηλαδή καί τάς διαφόρους ἀστερισμούς, τούς Γαλαξίας, τάς ὁμάδας καί τάς συστροφάς τῶν Γαλαξιῶν. Ἡ ὅλη διαμόρφωσις τῆς μάζης καί τοῦ βάρους τῶν ἠλεκτρονίων ὡς ἁπλῶν μονάδων, ὅπως καί ἡ ἀλληλεπίδρασις αὐτῶν, ἡ διαμόρφωσις, ἀκολούθως, τῶν ἐξ αὐτῶν σχηματιζομένων στοιχείων καί μορίων καί τῶν ἐκ τούτων,

[116] σ.σ. Ἐφόσον βεβαίως οἱ ὑλισταί δέν παραδέχονται τήν ὕπαρξιν ἄλλης πηγῆς καί αἰτίας τῆς νοήσεως, ἐκτός τῆς ὕλης.

[117] σ.σ. Ἀποδεικνύεται δι' ἐπιστημονικῶν καί φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι, ἐκτός τῆς ἐμμέσου ἐκδηλώσεως τῆς ὑπάρξεώς τοῦ ἐκτός τῆς ὕλης ἀπείρου πνεύματος - ἀπείρου «Νοῦ» (τοῦ Θεοῦ), ἐν τῇ μετά «λόγου» δημιουργίᾳ τοῦ ὅλου ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὡς καί πάντων τῶν ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ἐνοργάνων ὄντων, ἡ ἄμεσος διά τοῦ ἀνθρώπου, καί ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μόνον, τοιαύτη οὐδόλως εἶναι ἀποτέλεσμα, τῆς μηχανοχημικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Εἶναι δοτή καί αὕτη ἔξωθεν - «ἐκτός τῆς ὕλης» (χαρακτηριζόμενης ὑπό τῆς ἀπολύτου ἀνοίας), ὑπό τοῦ μόνου ἀπείρου πνεύματος ἤτοι τοῦ Θεοῦ.

ἀποτελουμένων μεγαλυτέρων «φαινομένων» τῆς ὑλικῆς δημιουργίας, ἡ ἀναντίρρητος ἔννομος κίνησις, ἕλξις καί ἀλληλεπίδρασις πάντων, ὑπό τό κράτος πανσόφων Φυσικῶν νόμων (ἐννόμων δυνάμεων) ἀτέγκτων καί ἀναλλοιώτων καί ἡ ὑπέροχος, τέλος, συμπαντική τάξις καί ἁρμονία, ὑφ' ἃς ἀναντιρρήτως συνέχεται ἡ κτίσις, ἀπ' ἀρχῆς τῆς «ἐξ οὐκ ὄντων» ὀντοποιήσεώς της - πολύ δηλαδή πρό τῆς ἐμφανίσεως ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου τῶν διαφόρων ἐνόργανων ὄντων, ἀψύχων καί ἐμψύχων - ἐμμέσως ἐπίσης διαγγέλλουν, ὅτι προϋπῆρξε πάντων «ΝΟΗΣΙΣ» - Νοῦς ἄπειρος, πάνσοφος καί παντοδύναμος, καί ὑπ' Αὐτοῦ ἐγένετο ἡ τόσον ἐναρμόνιος, περικαλλής καί θαυμαστή, ἐν κυριολεξίᾳ, διαμόρφωσις, συσχέτισις καί ἀλληλεπίδρασις ὅλων τῶν κτισμάτων, διά νά ἀποτελοῦν ταῦτα καί κατ' ἰδίαν ἕκαστον, ἀλλά καί καθ' ὁμάδας, ὅπως καί ὡς σύνολον, τά θαυμάσια «φαινόμενα» τῆς ὑλικῆς δημιουργίας. Ἡ ἄχρονος δέ καί ἄναρχος, ἄρα δέ καί ἄπειρος αὐτή ΝΟΗΣΙΣ - ὁ Θεός - δέν ὑπῆρξε ἁπλῶς ὁ διακοσμητής τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, ὅπως πλανηθεῖσα ἐπίστευσε καί ἡ ἀρχαία Ἑλληνική Φιλοσοφία. Εἶναι ὁ «ἐξ οὐκ ὄντων» καλέσας τήν συμπαντικήν ὕλην εἰς τό «εἶναι» διά τῶν πανσθενῶν προσταγμάτων Του (Γενεσ. Α΄), ὁ παντοδύναμος καί πάνσοφος Δημιουργός αὐτῆς.

ζ) Ἡ ἁρμονία τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος

Ἐπιστέγασμα ὅλων τῶν προαναπτυχθεισῶν ἀποδείξεων τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, λαμπρότητος καί κάλλους ἀληθῶς ὑπερκοσμίου, καί κρηπίδωμα αὐτῶν ὁμολογουμένως θεῖον εἶναι ἡ ὑπερκοσμία ἁρμονία τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος καί ἡ ἀσύλληπτος ὑπερμαθηματική τάξις ἀλλά καί σκοπιμότης αἱ ἐκδηλούμεναι ἐν αὐτῷ. Δικαίως ὁ Πλάτων διεκήρυξεν ὅτι «οἱ σοφοί τοῦ Κόσμου (... οἱ ἀληθῶς σοφοί) ἐναβρύνονται πιστεῦσαι Θεῷ, ἀρνούμενοι δέξασθαι ὅτι τό περικαλλές τοῦτο Σύμπαν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ εἰκῆ καί ὡς ἔτυχε». Τά ἐξοχωτέρα πνεύματα τῆς οἰκουμένης, διά μέσου τῶν αἰώνων, μετ' ἀληθῶς θρησκευτικοῦ δέους - φόβου ἐπίστευσαν καί πολυτρόπως διεκήρυξαν τήν πίστιν των πρός τόν Θεόν. Ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Κοπέρνικος, ὁ Νεύτων, ὁ Κέπλερ, ὁ Λαβουαζιέ, ὁ Πικάρ, ὁ Ρισέ, ὁ Οὐώλλας, ὁ Λινναῖος, ὁ Ἀμπέρ, ὁ Παστέρ, ὁ Ντρίς, ὁ Μαρκόνι, ὁ Βόλτα, ὁ Καρέλ, ὁ Φλέμιγκ, ὁ R. Millikan, ἐκ τῶν κορυφαίων φυσικῶν, ὁ Arthur Compton, ὁ Max Plank, δημιουργός τῆς Φυσικῆς τοῦ 20^{ου} αἰῶνος, καί πλῆθος ἄλλο

διασήμων εἰδικῶν ἐπιστημόνων ὅλων τῶν ἐποχῶν ὑπῆρξαν εὐλαβέστατοι προσκυνηταί τῆς θείας δυνάμεως καί σοφίας, αἵτινες ἐκδηλοῦνται εἰς τά ἐλάχιστα, (ἄτομα, στοιχεῖα, κύτταρα...) τῆς παρούσης ὑλικῆς δημιουργίας, ὅπως καί τά μέγιστα, ἤτοι τούς Γαλαξίας, τάς «ὁμάδας» τῶν Γαλαξιῶν ὡς καί τάς «συστροφάς» αὐτῶν[118].

Καί ἀποδεικνύεται περιφανῶς ἤδη πόσον δικαίως αἱ ὑπέροχοι αὐταί φιλοσοφικαί ἀλλά καί ἐπιστημονικαί διάνοιαι ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐπίστευσαν εἰς πάνσοφον καί παντοδύναμον δημιουργόν Θεόν. Διότι, ὅπως εἰς τά ἐλάχιστα συστατικά τῆς συμπαντικῆς ὕλης (ἐν συνεχείᾳ δέ καί εἰς τούς ὀργανισμούς πάντων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, εἰς τάς ψυχικάς ἐκδηλώσεις τῶν ἐμψύχων τοιούτων, καί, ἰδιαιτέρως, εἰς τάς πνευματικάς τοιαύτας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς), οὕτω καί εἰς τάς κινήσεις καί ἀλληλεπιδράσεις τῶν ἀφαντάστων, ἐν πολλοῖς, ὑλικῶν ὄγκων τῶν ἀμετρήτων οὐρανίων σωμάτων, τά ὁποῖα μετ' ἰλιγγιωδῶν ταχυτήτων διατρέχουν τό χάος τοῦ Ὑλικοῦ Σύμπαντος - ἔχοντος διάμετρον, κατά τίνας ὑπολογισμούς εἰδικῶν, 16-20 δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός περίπου -ἐκδηλοῦται ἡ ἀσύλληπτος δύναμις, σοφία ἀλλά καί πρόνοια ἑνός ἀναμφισβητήτως ἐξωκοσμίου καί ὑπερυλικοῦ Δημιουργοῦ - Θεοῦ. Οἱ ὄγκοι καί τά βάρη τῶν οὐρανίων σφαιρῶν, συστημάτων ἤ συγκροτημάτων, αἱ ἀποστάσεις μεταξύ αὐτῶν, ὡς μονάδων καί ὡς ὁμάδων, αἱ ἕλξεις καί αἱ ἀπώσεις των, αἱ ταχύτητες καί αἱ ἀκτινοβολίαι ἤ ἀλληλεπιδράσεις αὐτῶν εἶναι προδήλως ἀπολύτως ὡρισμένα... καί προϋπολογισμένα μεθ' ὑπερμαθηματικῆς ἀκριβείας. Ὡς ἐκ τούτου δέ, καίτοι ἀενάως καί ἰλιγγιωδῶς περιφέρονται, ὡς μονάδες, ὁμάδες ἤ εὐρύτερα συγκροτήματα, πέριξ ὡρισμένων πάντοτε κέντρων, οὐδεμία παρουσιάζεται διαμέσου τῶν αἰώνων διαταραχή.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ὑπερμαθηματική τάξις καί ἀκρίβεια, αἵτινες διέπουν τάς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὥστε δυνάμεθα μέ μαθηματικούς ὑπολογισμούς νά προκαθορίσωμεν πρό ἑκατοντάδων ἐτῶν πότε θά γίνῃ μία ἔκλειψις (ἀπόκρυψις...) ἡλίου ἤ σελήνης, εἰς ποῖον σημεῖον τῆς γῆς θά παρατηρηθῆ καί πόσον θά διαρκέσῃ. Ὁμοίως τάς περιοδικάς ἐμφανίσεις κομητῶν. Ὁ πλανήτης Ποσειδῶν κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἀνεκαλύφθη ὑπό τῶν ἀστρονόμων La Verriez, Γάλλου καί Galle. Γερμανοῦ, ἐπίσης δέ ὁ Οὐρανός, ὁ Πλούτων καί ἡ Δήμητρα. Ὑπό πραγματικοῦ δέους, ἐπαναλαμβά-

[118] Πρβλ. μακαριστοῦ καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτη, μνημ. ἔργ. σελ. 46, « ὑπό πάντων γίνεται παραδεκτόν ὅτι ὁ δημιουργηθείς κόσμος ἀποτελεῖ τό πρῶτον αἴτιον ἀναγωγῆς εἰς τήν ἰδέαν τοῦ δημιουργοῦ». Καί Μεγ. Βασιλ. «Ὁμιλ. εἰς ἑξαήμερον» 1, 6 Ἐ.Π.Migne τ. 29, 16. «Ἡ δημιουργία εἶναι διδασκαλεῖον καί θεογνωσίας παιδευτήριον».

νομεν, συνέχονται οἱ ἀληθῶς σοφοί, διεισδύοντες εἰς τάς λεπτομέρειας τῶν πανσόφων μαθηματικῶν νόμων οἵτινες διέπουν τάς μεγαλειώδεις καί τόσον ἐναρμονίους κινήσεις τῶν ἀναριθμήτων εἰσέτι κόσμων τοῦ Σύμπαντος[119].

Καί ὑπεστηρίχθη βεβαίως ὑπό πολλῶν ἐπιστημόνων ἡ ὑλιστική θεωρία τοῦ Λαπλάς περί τοῦ τυχαίου καί συμπτωματικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος (ἐν γενικωτέρα δ' ἐπεκτάσει καί τῶν λοιπῶν ἐν τῷ Σύμπαντι ἀστερισμῶν) συνεπείᾳ τυχαίας συμπυκνώσεως τοῦ ἀρχικοῦ νεφελώματος - ἐξ οὗ διεμορφώθη - πέριξ ἑνός τυχαίου καί πάλιν πεπηγμένου κέντρου, προελθόντος ἐξ ἄλλου νεφελώματος ἤ προγενεστέρου ἀστρικοῦ συστήματος, ὅτι δηλαδή ὁ ἐξ ἄλλου νεφελώματος ἤ πλανητικοῦ συστήματος πεσῶν εἰς τό κέντρον τοῦ ἡμετέρου τοιούτου ἀερόλιθος ἐχρησιμοποιήθη ὡς πυρήν - κέντρον - διά τήν ἐπ' αὐτοῦ προσκόλλησιν τῶν ὀγκωδεστέρων, ἀρχικῶς, ἐν συνεχείᾳ δέ τῶν λεπτοτέρων μορίων τοῦ νεφελώματος, ὁ πυρήν δ' οὗτος κατέστη ἀκολούθως ὀγκώδης μᾶζα, ἥτις, διά τῆς προστριβῆς τῶν διαφόρων μορίων της ἐγένετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον θερμοτέρα καί ἐν τέλει πυρίκαυστος. Ὅτι ἡ μᾶζα αὕτη, συνεπεία τῶν ἀναπτυχθέντων ρευμάτων ἀέρος εἰς τήν ἐπιφάνειαν αὐτῆς ἤρξατο κινουμένη, προσλάβουσα δέ τελικῶς περιστροφικήν κίνησιν ἰλιγγιώδη (χωρίς νά ἐξηγῆται βεβαίως ὁ λόγος τῆς προδευτικῆς ἐπιταχύνσεως τῆς κινήσεως, οὔτε τῆς μετατροπῆς αὐτῆς εἰς περιστροφικήν) κατέστη ἡ ἀρχική ζύμη τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ὁ ἀρχικός καί μοναδικός, κατ' ἀρχήν, ἥλιος, ἐκ τοῦ ἡλίου δέ τούτου, λόγῳ τῆς περί τόν ἄξονα περιστροφῆς του καί τῆς περί τούς πόλους συμπιέσεως, ἀπεκόπησαν διαδοχικῶς διαφορά τμήματα τοῦ διογκωθέντος Ἰσημερινοῦ, σχηματίσαντα τούς πλανήτας. Καί ὅτι τό αὐτό

[119] Εἰς τήν ἐφημερίδα «Τά Νέα», Ἀθηνῶν, τῆς 27ης–1-1998, ἐδημοσιεύθη ὅτι, εἰς διάλεξίν του ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν «Φίλων τοῦ Λαοῦ» ὁ διακεκριμένος ἀστρονόμος μακαρίτης καθηγητής Χασάπης ἐτόνισε, σύν ἄλλοις, ὅτι «τό Σύμπαν εἶναι μία μονάς μέ ἁρμονικήν διάταξιν ὅλων τῶν ἐπί μέρους στοιχείων του Πρέπει δέ νά ὑπακούῃ εἰς μίαν μαθηματικήν ἔκφρασιν, εἰς τήν μονάδα, ἀπό τήν ὁποίαν ἀπορρέει πᾶς ἀριθμός, ὅπως εἶπεν ὁ Πυθαγόρας. Ἡ νεώτερα ἐπιστήμη, μέ τόν νόμον τοῦ Ντίλιους - Ντόττε, διετύπωσε μέ μαθηματικά τήν καθαρῶς γεωμετρικήν κλίμακα εἰς τήν ὁποίαν εἶναι τοποθετημένοι οἱ πλανῆται τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος εἰς τήν τροχιάν των περί τόν ἥλιον. Ὁ νόμος αὐτός ἐκφράζεται μέ ἁπλᾶ μαθηματικά 3 – 6 – 12 – 24 - 48... Ὁ Γαλαξίας μας ἔχει σχῆμα συμμετρικόν, φακοειδές, ἐνέχει 200 δισεκατομμύρια περίπου ἡλίους, καί περί τό κέντρον του δύο σπειροειδῆ συγκροτήματα, ἑλισσόμενα συμμετρικώτατα. Ἐπίσης ἄλλα συγκροτήματα 10-20 χιλιάδων ἀστέρων ἀποτελοῦν ἀκριβεῖς σφαιροειδεῖς διατάξεις ἐν τῷ Γαλαξία καί κινοῦνται ἐπί ἁρμονικῶν τροχιῶν, ὅπως καί ἄλλα πολύ μικρότερα τοιαῦτα ἐκ 2 ἤ 3 ἀστέρων. Οἱ ἀστέρες τῶν συγκροτημάτων τούτων ἔχουν διάφορα χρώματα (λευκόν, κίτρινον, πράσινον, ἐρυθρόν κ.ο.κ.), διότι ἐκπέμπουν ἀκτινοβολίαν δονήσεων διαφόρου συχνότητος. Καί τά χρώματα εἶναι ἔκφρασις τῆς συχνότητος τῶν κυμάτων τοῦ φωτός. Ἡ χρωματική αὕτη ποικιλία καί ἁρμονία τοῦ Κόσμου τῶν ἀστέρων, ἡ ὁποία προσδίδει εἰς τό Σύμπαν καί ὑπέροχον ὀπτικήν - θεαματικήν φαντασμαγορίαν, ἐκφράζεται ἐπίσης μέ μαθηματικά καί ὑπείκει εἰς μαθηματικούς νόμους».

ἐπανελήφθη κατά τόν σχηματισμόν τῶν δορυφόρων τῶν πλανητῶν, ἀποκοπέντων ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν μάζης.

Δέν παρῆλθε βεβαίως πολύς χρόνος ἀπό τῆς διατυπώσεως τῆς θεωρίας ταύτης καί ὑπό τήν ἐπιβολήν νεωτέρων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων καί ἀνακαλύψεων ἤρξατο καί αὔτη πολεμουμένη βασικῶς, ἐπεκράτησε δέ σχεδόν ἡ καί σήμερον ἰσχύουσα γνώμη, καθ' ἥν τό πλανητικόν ἡμῶν σύστημα δέν ἐγένετο ἐκ τῆς αὐτομάτου, περιοδικῆς, ἀποσπάσεως τῶν πλανητῶν ἐκ τοῦ διογκωθέντος, προοδευτικῶς, Ἰσημερινοῦ τοῦ ἡλίου, προῆλθεν ὅμως εἴτε συνεπείᾳ συγκρούσεως τοῦ ἡλίου πρός ἄλλον ἥλιον ἤ καί συνεπείᾳ ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτοῦ μεγαλυτέρου τινός ἡλίου, ὅστις διά τῆς ἑλκτικῆς του δυνάμεως, διελθών πολύ πλησίον του, ἀπέσπασεν ἐκ τῆς μάζης του ἕν μέγα τμῆμα ἐπίμηκες. Τό οὕτως ἀποσπασθέν ἐκ τοῦ ἡλίου τμῆμα, τεμαχισθέν ἀργότερον εἰς μικρότερα τεμάχια, λόγῳ τῆς συμπυκνώσεως καί πάλιν τῆς ἀρχικῆς μάζης του, ἐσχημάτισε τούς πλανήτας. Καί κατά τόν ἴδιον τρόπον ἀπεκόπησαν ἐκ τῶν πλανητῶν καί οἱ δορυφόροι των, ἐνῷ συντελεῖτο ἡ πύκνωσις τῆς ἀρχικῆς μάζης αὐτῶν.

Αἱ δύο αὗται θεωρίαι διετυπώθησαν κατά τήν τελευταίαν ἐποχήν περί τοῦ τρόπου τῆς «γενέσεως» καί διαμορφώσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀσχέτως ὅμως τοῦ ὅτι ἀμφότεραι εἶναι κατά βάθος συγγενεῖς, οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἐξηγεῖ, κατ' ἀρχήν, πόθεν ἀρχικῶς προῆλθεν ἡ συμπαντική ὕλη - ἐνέργεια, ἐξ ἧς, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐσχηματίσθησαν τά νεφελώματα... Καί ἐφόσον, ἐκτός αὐτῆς οὐδεμία ἄλλη δύναμις ὑπῆρχε διά νά ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτῆς πῶς καί διά τίνα λόγον ἤρξατο πηγνυομένη καί ἀποβάλλουσα οὕτω μέρος τῆς ἀρχικῆς της θερμότητος. Πῶς δηλαδή ἐτράπη ἐκ τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως αὐτῆς, διαγγέλλουσα ἀπ' ἀρχῆς τό «τρεπτόν» αὐτῆς ὅπερ εἶναι ἀπόλυτος ἄρνησις τῆς ἀϊδιότητος. Ἡ θεωρία καθ' ἥν ἡ βαθμιαία ἀπόψυξις τῆς συμπαντικῆς ὕλης προῆλθεν ἐκ τῆς διηνεκοῦς ἀκτινοβολίας αὐτῆς εἰς τό «κενόν» οὐδέν ἐπιλύει, δι' ἄλλους λόγους, ἀλλά καί διότι προϋποθέτουσα «κενόν» πέραν τῆς ὕλης, δεχόμενον τήν ἀκτινοβολίαν αὐτῆς (χωρίς νά ἐξηγῇ ἐπίσης καί κατά τίνα τρόπον ἡ εἰς τό κενόν ἐκπεμπόμενη ἀκτινοβολία ἐξαφανίζεται ἤ ἐκμηδενίζεται...), ἀναγκαίως ὁμολογεῖ ταύτην πεπερασμένην καί ἑπομένως τήν ὕπαρξιν, πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς οὐσίας ἑτέρας μή ὕλης, ἀπείρου, δέ ταύτης, χωρίς τῆς ὁποία τό πεπερασμένον τῆς συμπαντικῆς ὕλης δέν δύναται νά νοηθῇ. Διότι ὡς «κενόν» πέραν τῆς ὕλης δέν δύναται βεβαίως νά νοηθῇ τό ἀπαισίως χαῖνον μηδέν -0- .

Ἀλλά, πρός τούτοις, οὐδεμία ἐπίσης ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων ἐξηγεῖ πῶς, ἐν συνεχείᾳ (μετά τήν ἔναρξιν δηλαδή τῆς πήξεως τῆς συμπαντικῆς ὕλης - «ἐνεργείας» - καί τῆς μετατροπῆς αὐτῆς εἰς νεφελώματα), ἐπετεύχθη ὁ τόσον ἁρμονικός διαχωρισμός τῶν νεφελωμάτων καί ἡ ἐν ἀσυλλήπτῳ μαθηματικῇ τάξει καί ἁρμονία κατάταξις αὐτῶν ἐν τῷ χώρῳ... Πῶς διεμορφώθη, ἀκολούθως, ἡ ὑπέροχος ποικιλία τῶν ἀστρικῶν συστημάτων καί συγκροτημάτων, καί πῶς συνεδυάσθησαν τόσον πανσόφως οἱ ὄγκοι, αἱ κινήσεις, αἱ ἕλξεις, αἱ ἀπώσεις, αἱ ἀλληλεπιδράσεις καί αἱ ἀποστάσεις αὐτῶν, ὅπως καί τῶν ἐν αὐτοῖς σχηματισθέντων ἀστέρων, εἰς ὑπέροχον πάντοτε ἔκφρασιν πανσόφων μαθηματικῶν νόμων... Ὄχι δέ μόνον ἡ πάνσοφος καί «ἔννομος» διασπορά καί ἀέναος ἁρμονική κίνησις ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος τῶν ἀναριθμήτων οὐρανίων σφαιρῶν, ὡς μονάδων, συστημάτων καί συγκροτημάτων, ἀλλά καί αὐτή ἡ περί τόν ἄξονα «ἔννομος» ἐπίσης περιστροφή αὐτῶν, ὅπως καί ἡ πέριξ ὡρισμένων πάντοτε κέντρων ὁμοία περιφορά των δέν δύνανται νά ἐξηγηθῇ ποσῶς ὑπό τῶν μνησθεισῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν. Κατά μείζονα δέ λόγον δέν δύνανται νά ἐξηγηθοῦν καί ὡρισμένοι ὑπερελιγμοί καί παραβιάσεις τῶν νόμων τῶν διεπόντων τάς κινήσεις καί τάς ἀλληλεπιδράσεις ἐν γένει τῶν οὐρανίων σωμάτων, αἱ διαπιστωθεῖσαι ὑπό τῆς Ἐπιστήμης καί εἰς πολλούς μέν ἄλλους ἀστερισμούς ἤ ἀστέρας, ἀλλά καί εἰς ἀρκετούς πλανήτας τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἡμῶν.

Καί πρός εὐχερῆ κατανόησιν τῆς σημασίας καί τῶν ὑπερελιγμῶν ἤ παραβιάσεων τούτων ἄς δεχθῶμεν, πρός στιγμήν, ὅτι εἴτε συνεπείᾳ ψύξεως τῆς μάζης τοῦ πρωταρχικοῦ νεφελώματος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγένετο τό ἡμέτερον πλανητικόν σύστημα (καί τῆς διογκώσεως τοῦ κέντρου τοῦ ἐκ τῆς περί τόν ἄξονα περιστροφῆς του) ἤ καί συνεπείᾳ προσκρούσεως ἤ ἐπιδράσεως ἄλλου νεφελώματος ἤ ἡλίου ἐπ' αὐτοῦ, ἀπεσπάσθη ἐξ αὐτοῦ μία μᾶζα ἐπιμήκης πυριφλεγοῦς ὕλης, ἐξ αὐτῆς δέ, ψυγείσης καί τεμαχισθείσης, ἐσχηματίσθησαν οἱ διάφοροι πλανῆται. Ἡ μᾶζα λοιπόν ἐκείνη, ἡ ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀρχικοῦ νεφελώματος ἤ ἡλίου ἀποκοπεῖσα δέν θά ἔπρεπε νά συνεχίσῃ τήν αὐτήν κίνησιν μέ τήν μητρικήν μᾶζαν, νά παρακολουθῇ δηλαδή πρός τήν αὐτήν κατεύθυνσιν τόν ἥλιον εἰς τήν ἡλιακήν αὐτοῦ τροχιάν; Ἀναντιρρήτως, ναί... Καί ἐφόσον τεμαχισθεῖσα ἡ μᾶζα αὕτη διεμορφώθη ἀκολούθως εἰς πλανήτας καί δορυφόρους πλανητῶν, δέν ἔπρεπε καί οἱ πλανῆται, ὅπως καί οἱ δορυφόροι αὐτῶν, νά συνεχίσουν κινούμενοι ἐπί παραλλήλων τροχιῶν, νά κινοῦνται δηλαδή π.χ. ἐξ ἀνατολῶν πρός δυσμάς;

Τοιαύτη προφανῶς ἔδει νά εἶναι ἡ κατεύθυνσις τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν (καί τῶν δορυφόρων των) τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, τοῦ, κατ' ἀμφοτέρας τάς προμνησθείσας θεωρίας, προελθόντος ἐκ τῆς αὐτῆς μητρικῆς μάζης, ὁ αὐτός δέ νόμος, ἔδει νά διέπη καί τάς κινήσεις ὅλων τῶν ἐν τῷ Σύμπαντι ἀστέρων ἤ ἀστρικῶν συστημάτων, ἐφόσον πρόκειται περί ἐννόμων φυσικῶν συνθηκῶν κρατουσῶν ἐπί τῆς αὐτῆς οὐσίας - ὕλης. Παρά ταῦτα ὅμως ὄχι μόνον καί εἰς πολλούς ἄλλους ἀστερισμούς, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι παρετηρήθησαν καί ἐβεβαιώθησαν κινήσεις ὡρισμένων δορυφόρων ἄκρως ἀντίθετοι πρός ἀμφοτέρας τάς ρηθείσας θεωρίας, αἱ ἀντίθετοι δ' αὗται κινήσεις εἶναι αἱ κινήσεις τῶν τριῶν ἐκ τῶν 11 δορυφόρων τοῦ πλανήτου Διός (τοῦ VIII» IX καί XI), τοῦ ἑνός ἐκ τῶν 10 δορυφόρων τοῦ Κρόνου (τοῦ IX), τῶν τεσσάρων δορυφόρων τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ καί τοῦ δορυφόρου τοῦ Ποσειδῶνος, οἵτινες, κατ' ἀνεξήγητον καί παράδοξον τρόπον περιφέρονται πέριξ τῶν ρηθέντων πλανητῶν μέ κατεύθυνσιν ἀκριβῶς ἀντίθετον ἐκείνης, ἥν οἱ πλανῆται οὗτοι διαγράφουν εἰς τήν περί τόν ἥλιον τροχιάν αὐτῶν[120].

Πῶς λοιπόν συνέβη ἡ τοιαύτη παραβίασις τοῦ παγκρατοῦς νόμου τῆς πρός τήν αὐτήν κατεύθυνσιν κινήσεως ὅλων τῶν οὐρανίων σωμάτων, τῶν προερχομένων ἐκ τῆς αὐτῆς μητρικῆς μάζης; Οἱανδήποτε ὑπόθεσιν «γενέσεως», προελεύσεως, τῶν μνησθέντων δορυφόρων καί ἄν δεχθῶμεν βάσει ἀμφοτέρων τῶν ρηθεισῶν θεωριῶν, ὀφείλομεν νά ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ «ἀνάδρομος» ἤ «ὀπισθοχωρητική» αὐτῶν κίνησις πέριξ τῶν πλανητῶν των ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως σοβαράν καί οὐσιώδη ἀνατροπήν καί διάψευσιν ἀμφοτέρων. Καί ὑπεστηρίχθη βεβαίως ὑπό τίνων ὅτι οἱ περί ὧν δορυφόροι προῆλθον ἐξ ἄλλων πλανητῶν ἤ πλανητικῶν συστημάτων εὑρισκομένων ἐντός τοῦ ἡμετέρου Γαλαξία, ἀλλά καί ἡ... «ὑπόθεσις» αὕτη χωρίς νά ἐπιλύῃ, μᾶλλον περιπλέκει περισσότερον τό ρηθέν ἄλυτον ἄχρι τῆς σήμερον ἀστρονομικόν πρόβλημα. Διότι δέον νά εὑρεθοῦν κατ' ἀρχήν οἱ ἄλλοι οὗτοι πλανῆται, οἱ κινούμενοι ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γαλαξίᾳ μέ τήν αὐτήν κατεύθυνσιν τῶν περί ὧν ὁ λόγος δορυφόρων. Δέον νά ἀναζητηθῇ ὁ

[120] Ἐνῶ ἡ περί τόν ἥλιον περιφορά τῶν εἰρημένων πλανητῶν γίνεται ἐξ ἀνατολῶν πρός δυσμάς, ἡ περί αὐτούς κίνησις τῶν ρηθέντων δορυφόρων των εἶναι «ἀνάδρομος». Περιφέρονται πέριξ τῶν πλανητῶν μέ κατεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρός ἀνατολάς. Αἱ κινήσεις δηλαδή τῶν δορυφόρων τούτων εἶναι «ὀπισθοχωρητικαί», ἐν ἀντιθέσει πρός τάς κινήσεις τῶν πλανητῶν των αἱ ὁποῖαι εἶναι «προχωρητικαί». Πρός τούτοις ὅμως καί ὁ πρῶτος δορυφόρος τοῦ Ἄρεως, ὡς καί οἱ ἐσωτερικοί δακτύλιοι τοῦ Κρόνου κεῖνται πλησιέστερον πρός τούς πλανήτας τούτους καί κινοῦνται ταχύτερον ἀπ' ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ θεωρία τοῦ Λαπλάς.

λόγος τῆς ἀποσπάσεως αὐτῶν ἐκ τῶν πλανητῶν των. Καί τέλος δέον νά ἐξηγηθῆ ἐπίσης πῶς ἡ ἑλκτική δύναμις τῶν ρηθέντων πλανητῶν αἰχμαλωτίσασα τούς ξένους δορυφόρους δέν ἐπέδρασε καί ἐπί τῆς «ἀναδρόμου» κινήσεως αὐτῶν.

Οὕτως ἡ «ἀνάδρομος» ἤ «ὀπισθοχωρητική» κίνησις τῶν ἐν λόγῳ δορυφόρων, ἡ ἀπόστασις ἀπό τοῦ Ἄρεως τοῦ πρώτου δορυφόρου του, αἱ ἀποστάσεις ἀπό τοῦ Κρόνου τῶν ἐσωτερικῶν δακτυλίων του, ἀλλά καί ἡ ταχύτης τῆς κινήσεως αὐτῶν δέν δύνανται νά ἐξηγηθοῦν ὑπ’ ἀμφοτέρων τῶν μνησθεισῶν κοσμογονικῶν θεωριῶν. Ἀλλά μήπως ἐξηγεῖται ὑπ’ αὐτῶν ὁ σχηματισμός καί αἱ κινήσεις τῶν διαφόρων «κομητῶν», τῶν ὁποίων ἡ τροχιά εἶναι τόσον διάφορος τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν;

Δέν περιορίζονται ὅμως εἰς ταῦτα μόνον τά ἄλυτα ἄχρι τῆς σήμερον προβλήματα τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκτός πολλῶν ἄλλων, δέν ἠδύνατο νά ἐξηγηθῇ μέχρις ἐσχάτων διατί εἷς τῶν νεωστί ἀνακαλυφθέντων μεγάλων ἡλίων (ὑπερνόβα) ἐστερεῖτο κατά περιόδους τοῦ ἡμίσεος ἀκριβῶς τῆς φωτιστικῆς του ἐντάσεως, τό τηλεσκόπιον ὅμως τοῦ ὄρους Παλομάρ ἔδωκε τήν ἐξήγησιν. Ἀνεκαλύφθη δηλαδή ὅτι πρόκειται περί δύο ἰσομεγέθων ἡλίων τῶν ὁποίων ὁ εἷς περιφέρεται πέριξ τοῦ ἄλλου, τούτου δ’ ἕνεκεν ὅταν ὁ εἷς ἐπισκιάζει τόν ἄλλον διά τοῦ ὄγκου του, ἐλαττοῦται τό φῶς ἀμφοτέρων κατά τό ἥμισυ. Πῶς οἱ ἰσομεγέθεις οὗτοι ἥλιοι ἕλκονται καί περιφέρονται ὁ εἷς περί τόν ἄλλον; Δέν κατέστη δυνατόν νά δοθῇ μέχρι σήμερον ἐξήγησις. Ὅπως ἀνεξήγητα παραμένουν (ἴσως καί θά παραμείνουν μέχρι συντελείας...) ὁ σχηματισμός τοῦ βορείου Σέλαος καί πολλά ἄλλα «μυστήρια» τοῦ Οὐρανοῦ. Ἡ Ἐπιστήμη, ἡ ὑπό τοῦ Θεοῦ καί πάλιν δοθεῖσα εἰς ἡμᾶς (Σοφ. Σειράχ ΛΗ΄ 6 κ.ἄ.), δέν θά δυνηθῇ νά ὑπερβῇ τά τεθέντα καί εἰς αὐτήν ὅρια. Πέραν τούτων θά ἐκδηλοῦται ἀμέσως ἤ ἐμμέσως ἡ παντοδυναμία καί ἡ πανσοφία τοῦ Θεοῦ, διακηρύσσοντος ἐν τῇ Γραφῇ, σύν ἄλλοις...: «Ὅτε ἐγεννήθησαν ἄστρα ᾔνεσαν μέ φωνῇ μεγάλῃ πάντες οἱ ἄγγελοί μου» (Ἰώβ ΛΗ΄ 7). Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια περί τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως καί τῆς διαμορφώσεως τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, μετά τῶν ἀναριθμήτων εἰσέτι «κόσμων» αὐτοῦ[121].

[121] Ἡ Ἀστρονομία διεπίστωσεν ἐσχάτως ὅτι οἱ Γαλαξίαι ἀπομακρύνονται ἀλλήλων μέ ταχύτητας συνεχῶς αὐξανομένας, ἐκ τούτου δέ ὑπεστηρίχθη ὑπό τίνων ἡ ἐκδοχή τῆς συνεχοῦς διαστολῆς τοῦ Σύμπαντος εἴτε συνεπεία ἐκρήξεώς του, κατά τήν θεωρίαν τοῦ Μίλν, ἤ καί διά νά ἐκραγῇ, ἐν τῷ μέλλοντι, κατά τήν γνώμην ἄλλων. Ὀρθῶς ὅμως παρετηρήθη ὑπό Χριστιανῶν Ἐπιστημόνων (πρβλ. «Σύγχρονος Ἐπιστήμη καί Χριστιανική πίστις», ἐκδ. «ὁ Λόγος», Ἀθῆναι 1980, σελ. 290), ὅτι ἂν τοῦτο συνέβαινε, τό δέ ὑλικόν Σύμπαν ἦτο ἄτερμον - «ἄπειρον», οἱ Γαλαξίαι πρό πολλοῦ ἤδη θά εἶχον ἀπομακρυνθῇ τόσον, ὥστε θά ἦσαν εἰς ἡμᾶς ἀθέατοι, ἀόρατοι. Ἐναντίον τῆς ὀρθῆς ταύτῆς παρατηρήσεως ἀντετάχθη ἑτέρα ὑπόθεσις, τῆς περιοδικῆς «συστολῆς» τοῦ Σύμπαντος, ὅταν ἡ διαστολή αὐτοῦ φθάσῃ ὡρισμένα ὅρια, ἡ θεωρία δηλαδή

Καί ἀληθῶς. Τό ὑλικόν Σύμπαν ἀποτελεῖ ἐν τῷ συνόλῳ του, ἕν ὑπέροχον καί ἀσύλληπτον, ἐν πολλοῖς, ὡρολόγιον - χρονόμετρον, δημιουργηθέν ὄχι διά τῆς τυχαίας πυκνώσεως καί τοῦ τυχαίου μετασχηματισμοῦ τῆς συμπαντικῆς ὕλης - «ἐνεργείας» ἤ μιᾶς ἀσυνειδήτου ἐκρήξεως, ἀλλά καθ' ὅν τρόπον ἠθέλησεν ὁ παντοδύναμος καί πάνσοφος Δημιουργός, τάξας ὡρισμένους φυσικούς νόμους «ἐννόμους δυνάμεις» - ἵνα λειτουργήσῃ ἐφ' ὡρισμένον χρόνον, μέχρις ὁλοκληρώσεως δηλαδή τοῦ δι' ὃν ἐδημιουργήθη σκοποῦ[122]. Τούς «νόμους» δέ τούτους περεβίασεν ἐνιαχοῦ ὁ Δημιουργός, ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ Του, εἴτε πρός ἐξυπηρέτησιν τῆς δημιουργίας (ὡς ἐν τῇ «διαστολῇ» τοῦ ὕδατος κατά τήν μέχρις ὡρισμένων βαθμῶν ψῦξιν καί τῇ «συστολῇ» τῆς ἀργίλου κατά τήν «θέρμανσιν» αὐτῆς μέχρις ὡρισμένων καί πάλιν βαθμῶν) ἤ καί πρός ἁπλῆν ἐκδήλωσιν τῆς παντοδυναμίας καί τῆς πανσοφίας Του καί μεγαλοπρεπεστέραν, παράστασιν αὐτῶν.

Τήν ὑπέροχον δέ καί ἀπολύτως ὑπερμαθηματικήν λειτουργίαν τοῦ συμπαντικοῦ τούτου ὡρολογίου - χρονομέτρου δυνάμεθα σήμερον νά παρακολουθήσωμεν τόσον εὐχερῶς. Προκειμένου π.χ. περί τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἐνῷ ἡ Γῆ, κατ' ἀρχήν, ἀενάως περιστρέφεται, κατά 24ωρον, περί τόν ἄξονα τῆς διά νά ἔχωμεν, εἰς ὡρισμένας ζώνας της τό 24ωρον ἡμερονύκτιον, περιφέρεται ταυτοχρόνως αὕτη, μέ ταχύτητα 30 χιλ. τό 1° καί περί τόν ἥλιον. Τήν περί τόν ἥλιον περιφοράν αὐτῆς συμπληροῖ εἰς ἕν ἔτος, κατ' αὐτήν δέ σύρει περί ἑαυτήν καί τόν δορυφόρον αὐτης τήν Σελήνην, ἁρμονικῶς ἐπίσης περιφερομένην περί αὐτήν. Ὁ ἥλιος περιφέρεται εἰς ὡρισμένον χρόνον καί μέ ὡρισμένην ταχύτητα περί

τῆς «ἀνακυκλωτικῆς» - διαδοχικῆς «διαστολῆς» καί «συστολῆς», ἀσχέτως ὅμως τοῦ ὅτι οἱ εἰδικοί ἀστροφυσικοί δέν παρεδέχθησαν τελικῶς τήν θεωρίαν ταύτην (αὐτοθ. σελ. 22 ὑποσ. 14), εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐάν καί αὐτή ἠλήθευεν, θά ἀπεδείκνυεν ἐπίσης τήν ὕπαρξιν σχετικοῦ φυσικοῦ Νόμου, τεθέντος πάλιν, ὡς καί οἱ λοιποί, ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, καθ'ἅ ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴπομεν. Καθ' ἡμᾶς ὅμως ἡ φαινόμενη ἀπομάκρυνσις τῶν Γαλαξιῶν ἀπ' ἀλλήλων δέν εἶναι εἰμή ἡ κυκλική κίνησις καί αὐτῶν (ὅπως δηλαδή ὅλων τῶν οὐρανίων σωμάτων ἤ συστημάτων) πέριξ ὡρισμένων ἐπίσης κέντρων ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Σύμπαντος, ἀλλά μέ ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Ἐπειδή δέ ἡ παρατήρησις τῆς κινήσεως τῶν Γαλαξιῶν γίνεται ὑφ' ἡμῶν ἀπό τεραστίων ἀποστάσεων καί ἐν ἐλαχίστῳ, σχετικῷ, χρόνῳ, ἐθεωρήθη αὕτη ὡς ἀπομάκρυνσις ἀπ' ἀλλήλων καί ὡς διαστολή τοῦ Σύμπαντος, ἐνῶ πρόκειται ἁπλῶς περί τῆς κυκλικῆς (ἐλλειψοειδοῦς, ἀσφαλῶς), κινήσεως αὐτῶν ἐπί τῶν μεγάλων τροχιῶν τῶν πέριξ ὡρισμένων κέντρων, πρός ἀντιθέτους κατευθύνσεις.

[122] Ὁ κύριος σκοπός τῆς δημιουργίας τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος εἶναι ἡ «συμπλήρωσις» ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἀνθρωπίνων ψυχῶν, αἵτινες πιστεύουσαι εἰς τόν «μόνον ἀληθινόν Θεόν» - καί τόν Κ. ἡ. Ἰ. Χριστόν - καί τηροῦσαι τάς ἐντολάς του θά καταστοῦν ἄξιαι τῆς αἰωνίας ζωῆς καί μακαριότητος, διά νά σχηματίσωμεν, μετά τῶν οὐρανίων πνευματικῶν δυνάμεων (Ἀρχαγγέλων, ἀγγέλων, Θρόνων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, κ.ἄ. - Κολασ. Α΄ 16), τήν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Ὅταν ὁ σκοπός οὗτος ὁλοκληρωθῇ, τότε καί τό ὑλικόν Σύμπαν θά διαλυθῇ - θά ἀποπνευματισθῇ (Ρωμ. Η΄21). Καί «καινοί οὐρανοί» καί «καινή Γῆ» (Β΄ Πετρ. Γ΄ 13 καί Ἀποκ. ΚΑ΄ 1) θά δημιουργηθοῦν ὑπό τοῦ Θεοῦ, «ἐν οἷς θά κατοικῇ δικαιοσύνη». (Αὐτόθι).

τό κέντρον τοῦ ἡμετέρου Γαλαξία, σύρων περί αὐτόν, ὡς πολυέλαιος, τήν γῆν καί τούς λοιπούς πλανήτας, μετά τῶν δορυφόρων αὐτῶν, κινουμένους ἐπίσης ἐναρμονίως εἰς τάς ἰδίας αὐτῶν τροχιάς. Οἱ λοιποί ἀστέρες καί ἀστερισμοί ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γαλαξία, ἀλλά καί ὁ Γαλαξίας, ὡς σύνολον, ἐν συνεχείᾳ δέ οἱ «διπλοῖ» Γαλαξίαι, αἱ «ὁμάδες» καί αἱ «συστροφαί» τῶν Γαλαξιῶν[123] διαγράφουν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Σύμπαντος τάς ἐναρμονίους αὐτῶν τροχιάς. Ἐκ τῆς κινήσεως τῶν Οὐρανίων σωμάτων διεμορφώθη ἡ ἔννοια τοῦ «χρόνου». Τοῦ ἡμερονυκτίου, ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς περί τόν ἄξονα της. Τοῦ ἔτους, ἐκ τῆς περιφορᾶς της περί τόν ἥλιον. Τοῦ κοσμικοῦ ἔτους, ἐκ τῆς περιφορᾶς τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος περί τό κέντρον τοῦ Γαλαξία κατά 200 ἑκατομ. ἔτη κ.ο.κ.

Τά πάντα ἐν τῷ ὑλικῷ σύμπαντι εἶναι διατεταγμένα καί συνδεδυασμένα μέ ὑπερμαθηματικήν ἀκρίβειαν διά νά ἐξυπηρετῆται δ' ὁ σκοπός τῆς Δημιουργίας, ἐκδηλοῦται καί ἡ «δόξα» τοῦ Θεοῦ. Τονίσαντες ὅτι ἔχουν ὑπολογισθῇ, μεθ' ὑπερμαθηματικῆς ἀκριβείας, αἱ ἀποστάσεις, αἱ ἕλξεις, αἱ ἀπώσεις καί αἱ ταχύτητες τῶν Οὐρανίων σωμάτων (αἱ συμφυῶς ἔχουσαι μέ τάς πυκνότητας αὐτῶν), ὥστε παρά τούς ὄγκους καί τάς ἰλιγγιώδεις ταχύτητας αὐτῶν νά μή δύναται νά γίνῃ οὐδεμία διαταραχή, ἐπάναγκες θεωροῦμεν νά προσθέσωμεν ὅτι ἔχει ἀπολύτως ἐπίσης ὑπολογισθῆ ἡ ἀπόστασις τῆς Γῆς ἀπό τοῦ Ἡλίου, ἵνα δύναται νά ὑπάρξῃ, ἀναπτυχθῇ καί διατηρῆται ἡ ἐπ' αὐτῆς ὀργανική ζωή. Ἐάν δηλαδή ὁ Ἥλιος ἦτο ὀλίγον πλησιέστερος πρός τήν Γῆν θά κατεκαίετο πᾶσα ἐπ' αὐτῆς ὀργανική ὕπαρξις. Ἐάν, ἀντιστρόφως, ἦτο κατά τί περισσότερον μεμακρυσμένος, οὐδεμία μορφή ζωῆς θά ἦτο δυνατόν νά διατηρηθῇ. Ἡ περιλούουσα τήν γῆν ἀκτινοβολία τοῦ Ἡλίου, συντέλουσα προσέτι, διά τῆς ἐξατμίσεως τῶν ὑδάτων τῶν

---

[123] Εἰς τήν Ἀστρονομίαν τό Σύμπαν, ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ θεωρεῖται ἤδη, κατά τά προεκτεθέντα, ὡς «πρώτης» τάξεως ἑνιαῖον ἀστρικόν «σύστημα». Ὡς «δευτέρας» τάξεως λογίζονται αἱ «συστροφαί» τῶν Γαλαξιῶν, ὡς καί ἡ τῆς «Κόμης Παρθένου», ἀριθμούσης 2.800 Γαλαξίας. «Τρίτης» τάξεως «σύστημα» εἶναι ἡ «ὁμάς» Γαλαξιῶν. Πολλαί ὁμάδες ἀποτελοῦν μίαν «συστροφήν». «Τετάρτης» τάξεως «σύστημα» εἶναι οἱ Γαλαξίαι, εἴτε ἀποτελοῦντες αὐτοτελῆ ἀνεξάρτητα ἀστρικά συστήματα, εἴτε ἀνήκοντες εἰς «ζεῦγος», εἰς «ὁμάδας» ἡ εἰς «συστροφάς» Γαλαξιῶν. Ὅπως δέ τά ἡλιακά συστήματα κινοῦνται ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Γαλαξία των εἰς ἐναρμονίους τροχιᾶς, ὡς ἑνιαία συγκροτήματα (ἐνῶ οἱ πλανῆται περιφέρονται περί τόν ἥλιον καί περί τόν ἄξονα των, οἱ δέ δορυφόροι περί τούς πλανήτας), οὕτω καί οἱ μεμονωμένοι κατ' ἀρχήν Γαλαξίαι περιφέρονται, ὡς ἑνιαία σύνολα, εἰς τάς ἰδίας των ἐπίσης τροχιάς, ἐνῶ τά δισεκατομμύρια τῶν ἀστέρων - ἡλίων ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται, εἴτε ὡς μεμονωμένοι οἱ διπλοῖ ἀστέρες ἤ καί ὡς ἡλιακά συστήματα, κινοῦνται ἐναρμονίως εἰς τάς τροχιάς τῶν ἐντός τοῦ χώρου αὐτῶν. Ἡ αὐτή δ' ἀσύλληπτος ἁρμονία καί τάξις ἰθύνει τάς κινήσεις, πέριξ ὡρισμένων πάντοτε κέντρων, τῶν «διπλῶν» Γαλαξιῶν, τῶν «ὁμάδων» καί τῶν «συστροφῶν» αὐτῶν ὡς ἰδιαιτέρων καί ἀνεξαρτήτων ἀστρικῶν συγκροτημάτων. Δικαίως ἡ Γραφή τονίζει ὅτι «οἱ οὐρανοί διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δέ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τό στερέωμα» (Ψαλμ. ΙΗ´ 2).

θαλασσῶν, τῶν λιμνῶν καί τῶν ποταμῶν, εἰς τόν σχηματισμόν τῶν νεφῶν, εἶναι ὡσαύτως ἀπολύτως μεμετρημένη, διά νά ἐξατμίζωνται τόσαι ἀκριβῶς ποσότητες ὑδάτων, ὅσαι θά ἦτο δυνατόν νά ἀποδοθοῦν εἰς τάς πηγάς των διά τῶν βροχῶν, τῶν χιόνων καί τῶν χαλαζῶν[124].

Ἐνηρμονίσθη ὡσαύτως πρός πάντα τά ἀνωτέρω ἡ πυκνότης τῆς περιβαλλούσης τήν Γῆν ἀτμοσφαίρας, ἵνα ἀποκτοῦν αἱ ἡλιακαί ἀκτῖνες τόσον τήν φωτιστικήν ὅσον καί τήν θερμαντικήν αὐτῶν δύναμιν προσκρούουσαι ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐπίσης καί διά νά ἀπορροφῶνται, κατά μέγα μέρος, πρίν φθάσουν μέχρις ἡμῶν, αἱ ὑπεριώδεις τοιαῦται τόσον τοῦ ἡλίου ὅσον καί ἄλλων ἀστέρων, αἵτινες καί μόναι θά ἦσαν ἱκαναί νά καταστρέψουν τήν ἐπί τῆς Γῆς ζωήν. Τέλος συνεδυάσθη, ἐπίσης πανσόφως, ἡ σύγκρασις τῆς ἀτμοσφαίρας, μέ τάς ἀδιατάρακτους ἐν αὐτῇ ἀναλογίας τῶν διαφόρων ἀερίων πρός τά ἀναπνευστικά ὄργανα ὅλων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ὅπως καί ἡ σύγκρασις καί ἡ πυκνότης τῶν ὑδάτων διά τά ἐν αὐτοῖς ζῶντα ὡς καί τάς σχετικάς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν.

Ἀνασκοποῦντες τήν θείαν τάξιν καί ἁρμονίαν τοῦ Συμπαντικοῦ ὡρολογίου - χρονομέτρου καί τήν ἀσύλληπτον σοφίαν καί πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ αἵτινες πολυτρόπως ἐκδηλοῦνται ἐν ταῖς κινήσεσι καί ἀλληλεπιδράσεσι τῶν ἀμετρήτων οὐρανίων σφαιρῶν ὡς μονάδων ἤ ὁμάδων, μικρῶν καί μεγάλων, καλόν θεωροῦμεν νά προσθέσωμεν ὅτι, εἰς ἐπιδράσεις τῆς Σελήνης ὀφείλονται αἱ ἐπί τῆς Γῆς παλίρροιαι καί ἀμπώτιδες, τό δ' ἑτερόφωτον αὐτῆς ἐξυπηρετεῖ τά μέγιστα τά ἐνόργανα ὄντα - καί δή τά φυτά καί τά δένδρα - ὅταν ἡ Γῆ περιφερόμενη περί τόν ἄξονα της στερεῖται τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου εἰς τό ἥμισυ τῆς εἰς ὡρισμένας ζώνας (καί δή εἰς τήν εὔκρατον) ἐπιφανείας αὐτῆς.

Εἶναι ἐπίσης ὅλως πρόδηλον (προκειμένου ἰδιαιτέρως περί τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἡμετέρου πλανήτου), ὅτι ὄχι τυχαίως οὐδέ συμπτωματικῶς διεχωρίσθη ἡ ξηρά ἀπό τῶν θαλασσῶν καί ὄχι τυχαίως ἐπίσης καί ἄνευ λόγου ἐσχηματίσθησαν οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πεδιάδες, αἱ ὀροσειραί... Οὐδείς δύναται νά ἀρνηθῇ ὅτι τά ὄρη, μέ τάς ὑπερόχους κλιτύας καί χαράδρας των, ὡς καί τάς ὑψηλάς αὐτῶν κορυφάς ἐξυπηρετοῦν τά μέγιστα τόν καθαρισμόν τῆς ἀτμοσφαίρας, διά τοῦ σχηματισμοῦ τῶν νεφῶν, τῶν βροχῶν καί

[124] Εἶναι ἐπίσης προεγνωσμένη καί προϋπολογισμένη ἡ βαθμιαία πύκνωσις τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἐκ τῶν αὐξανομένων ἁλάτων, ὥστε ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἐν αὐτῇ ζώντων ὀργανισμῶν νά συμπέσῃ μέ τήν λῆξιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Θεοῦ ἐπί τῆς Γῆς.

τῶν χιόνων, τῶν πηγῶν τῶν ὑδάτων, τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος, τῶν καταιγίδων καί τῶν θυελλῶν κ.ἄ. Οἱ ποταμοί τῆς ἐπιφανείας ὅπως καί τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γῆς (διότι ὑπάρχουν πολλοί ὑπόγειοι ποταμοί ἀλλά καί λίμναι) ὀφείλονται, ὡς γνωστόν, εἰς τά ὄρη. Καί δέν θά ὑπῆρχον πεδιάδες εὔφοροι ἄνευ αὐτῶν, ὅπως ἐπίσης θά ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐπί μακρόν διατήρησις τῆς ζωῆς ἐπί τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου ἄνευ τῆς ἀνεκτίμητου συμβολῆς τοῦ ὕδατος, ὅπερ, ἐκτός τῶν τόσων ἄλλων πολυτιμοτάτων διά τήν ὅλην ἐπί τοῦ πλανήτου ζωήν ὑπηρεσιῶν του, ἐξατμιζόμενον, διά τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας (ἤ καί ἐξ ἐπιδράσεων ἄλλων πηγῶν θερμότητος) ἐπανέρχεται ὡς βροχή, ὡς χιών καί ὡς χάλαζα εἰς τάς ἀρχικάς αὐτοῦ πηγάς. Οἱ αἰώνιοι ὡσαύτως πάγοι εἰς ἀμφοτέρους τούς πόλους τοῦ Πλανήτου, ἐν συνδυασμῷ πρός τάς ὀροσειράς τῶν ὑψηλῶν κυρίως ὀρέων συντελοῦν τά μέγιστα, σύν ἄλλοις - διά τοῦ σχηματισμοῦ τῶν διαφόρων ρευμάτων τοῦ ἀέρος - καί εἰς τάς τόσον ἀναγκαίας καιρικάς μεταβολάς.

Ἀλλά καί αἱ κατά περιόδους γενόμεναι γεωλογικαί μεταβολαί ἐπί τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου δέν εἶναι εἰμή προδήλως προμελετημέναι καί σκόπιμοι ἐνέργειαι πρός ἐπίτευξιν ὡρισμένων σκοπῶν. Εὕρομεν - καί εὑρίσκομεν συνεχῶς - τεραστίας ἀποθήκας γαιανθράκων καί πετρελαίων ὑπό τήν ἐπιφάνειαν τοῦ πλανήτου καί ἐνιαχοῦ εἰς μεγάλα βάθη αὐτοῦ. Ἄνευ αὐτῶν θά ἦτο ἀδύνατον νά ἐξυπηρετήσωμεν τάς ἀνάγκας ἡμῶν, πληθυνθέντες, ἀλλά καί ἐξ αἰτίας τοῦ πολιτισμοῦ.... Ποῖος ὅμως προϋνόησε καί ἐπλήρωσε τάς ἀποθήκας ταύτας, ἵνα τάς χρησιμοποιήσωμεν ἡμεῖς διά τάς ἀνάγκας ἡμῶν τόσον ἀγνωμόνως, πολλάκις δέ καί πρός ἀλληλεξόντωσιν; Καί ὅμως. Οἱ μέν γαιάνθρακες δέν εἶναι εἰμή ἡ κατακαλυφθεῖσα ὑπό τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν πλούσια βλάστησις μεγάλων δασῶν καί φυτῶν ἐν γένει τῆς προιστορικῆς ἐποχῆς, μετασχηματισθεῖσα διά τῆς ἐγγείου θερμότητος, ἀφ' ἑνός, καί τῆς πιέσεως τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῆς Γῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀφοῦ πρότερον συνετέλεσεν εἰς τήν ἀποκάθαρσιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπό τῆς περισσείας τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, διά νά διευκολυνθῇ ἡ ζωή τῶν ἐν συνεχείᾳ δημιουργηθέντων ζώων, τό δέ πετρέλαιον, κατά μέγα μέρος, εἶναι τό λίπος τῶν ἐξ αἰτίας τῶν αὐτῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν καταπλακωθέντων μεγάλων χερσαίων ἤ ἀμφιβίων μεγαθηρίων (δεινοσαύρων, βροντοσαύρων κ.ἄ.), τά ὁποῖα κατ' ἀγέλας τότε διέτρεχον τάς παρθένας τοῦ πλανήτου περιοχάς.

Αἰσθανόμεθα βαθυτάτην κατάνυξιν διερευνῶντες φιλοσοφικῶς τά «ἔργα» τοῦ παντοδυνάμου καί πανσόφου Δημιουργοῦ. Δι' ἑκάστην ἐποχήν καί διά πᾶσαν ἀνάγκην προέγνω καί πανσόφως

προόρισε (Ρωμ. Η΄ 29) καί συνεδύασε τά πάντα ἐν Οὐρανῷ καί ἐπί Γῆς, ἵνα μή διαταραχθῇ ἡ ἁρμονία τῆς ἐκπάγλου ταύτης δημιουργίας καί ἐξασφαλισθοῦν, μέ ὑπερμαθηματικήν ἀκρίβειαν καί τάξιν, πᾶσαι αἱ περιπτώσεις, αἵτινες θά προέκυπτον ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τοσούτων καί τηλικούτων ὄντων -κτισμάτων καί δυνάμεων, πραγματοποιῶνται δέν «καιροῖς ἰδίοις» (Λουκ. ΚΑ΄ 24, Ἐφεσ. Α΄ 10 κ.ἄ.) ὡρισμένοι, προεγνωσμένοι καί προτεταγμένοι ὑπ' Αὐτοῦ σκοποί. Συνεχῶς ἀνακαλύπτομεν νέας ἐκδηλώσεις προνοίας, πανσοφίας καί παντοδυναμίας καί ὑπερόχους νόμους ἤ δυνάμεις πρός ἁρμονικήν λειτουργίαν καί πολύμορφον ἐξυπηρέτησαν τοῦ ὅλου Ὡρολογίου -Χρονομέτρου τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, τοῦ ὁποίου τόν μοναδικόν ἐνσυνείδητον «δείκτην» ἀποτελοῦμεν, διά τοῦ πνεύματος ἡμῶν, ἡμεῖς. Ποῖος σήμερον δύναται νά ἀμφισβητήσῃ ὅτι πρόκειται ὄντως περί συμπαντικοῦ ὡρολογίου - χρονομέτρου, ὑπερόχου ἁρμονίας καί τάξεως, καί ἀπείρου σοφίας καί δυνάμεως, ἡ ἐν τῷ ὁποίῳ κίνησις καί ἀλληλεπίδρασις τεραστίων καί πολυμόρφων ὀργάνων - μερῶν προϋκάλεσεν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν καί τήν ἔννοιαν τοῦ χρόνου; Ἐκ τῶν πράγματι «εἰδικῶν» καί τῶν εὐσυνειδήτως φιλοσοφούντων ἀσφαλῶς οὐδείς.

Τούτων ὅμως δεδομένων προβάλλει ἀφ' ἑαυτοῦ καί πάλιν τό ἑξῆς ἐρώτημα: Κατεσκευάσαμεν καί ἡμεῖς διάφορα ὡρολόγια, τῶν ὁποίων τά ποικίλα ὄργανα συλλειτουργοῦντα δεικνύουν τάς ὥρας ἤ πραγματοποιοῦν ἄλλους συναφεῖς σκοπούς. Εἶναι λοιπόν δυνατόν, λογικῶς σκεπτόμενοι, νά δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἄξονες καί τά λοιπά ὄργανα τῶν ἡμετέρων ὡρολογίων τυχαίως κάποτε καί αὐτομάτως διαμορφωθέντα, ὑπολογισθέντα καί ταξινομηθέντα συνεκρότησαν καί ἀπετέλεσαν αὐτά; Ἀναντιρρήτως ὄχι. Ἐάν ὅμως εἶναι ἀδύνατον λογικῶς νά δεχθῶμεν, ὅτι αὐτομάτως ἤ κατόπιν οἱασδήποτε ἐξελίξεως συνεδυάσθη καί ἐγένετο ὁ μηχανισμός ἑνός ἡμετέρου οἱουδήποτε ὡρολογίου, πῶς δέον νά χαρακτηρισθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι οἵτινες ὑπεστήριξαν – καί ὑποστηρίζουν - ὅτι τυχαίως ὅλως διεμορφώθη, ἐταξινομήθη καί ἐτέθη εἰς λειτουργίαν τό ἀσύλληπτου τάξεως καί ἁρμονίας, τό θεῖον ὄντως ὡρολόγιον - χρονόμετρον τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, τό ὁποῖον ὁ Πυθαγόρας ἀπεκάλεσε «Κόσμον» ἐκ τῆς ὑπερόχου ἀκριβῶς τάξεως καί ἁρμονίας του;

Ἀληθῶς. Ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι τό σύνολον τῆς συμπαντικῆς ὕλης -ἐνεργείας δέν εἶναι ἄλλο εἰμή πεπερασμέναι καί σταθεραί πλέον μονάδες ἠλεκτρισμοῦ ἄλογοι καί μή ἔχουσαι μηδέ συνοχήν, ὅτι ἐκ τῆς μάζης - ὕλης ταύτης σχηματίζεται τό τόσον περικαλλές καί ἐναρμόνιον Σύμπαν, τοῦ ὁποίου ἡ διάμετρος

ὑπελογίσθη ἤδη ὡς ἔχουσα μῆκος 16-20 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός (ἕν ἔτος φωτός ἰσοῦται πρός 9,5 τρισεκατομμύρια χιλιόμετρα), ὅτι ὁ ἀμέτρητος εἰσέτι ἀριθμός τῶν οὐρανίων σφαιρῶν τάς ὁποία περιέχει τό ὑλικόν Σύμπαν, κινοῦνται καί διαγράφουν ἐν αὐτῷ τάς ἑαυτῶν ἐναρμονίους τροχιάς μέ ἰλιγγιώδεις ταχύτητας τόσον ὡς μονάδες, ὅσον καί ὡς ὁμάδες, μικραί ἤ μεγάλαι, ὅτι εἶναι ὑπολογισμέναι, μετά ὑπερμαθηματικῆς ἀκριβείας, αἱ ἀποστάσεις μεταξύ τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὡς μονάδων καί ὡς ὁμάδων, τά βάρη καί αἱ πυκνότητες αὐτῶν, αἱ ἕλξεις καί ἀπώσεις των κ.ἄ., ὥστε τό σύνολον αὐτῶν νά ἀποδίδηται μέ παραστάσεις μαθηματικάς, εὐλαβῶς ὑποχρεούμεθα νά κάμψωμεν γόνυ σώματος καί ψυχῆς καί μετά τοῦ προφητάνακτος Δαυΐδ νά ἀναφωνήσωμεν: «Οἱ Οὐρανοί διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ ποίησιν δέ χειρῶν Αὐτοῦ, ἀναγγέλλει τό στερέωμα..» (Ψαλ. ΙΗ΄ 2). Τό ὑλικόν Σύμπαν ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως τήν μεγαλοπρεπεστέραν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως - ἀλλά καί τῆς παντοδυναμίας καί πανσοφίας τοῦ ἀπείρου δημιουργοῦ του, τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ[125].

***

Καθίσταται δέ πρόδηλον, πόσον ὑπέρμετρος ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμός ἀλλά καί ὁ θαυμασμός τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἀνθρωπότητος, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε τήν Σελήνην καί μέ διαστημικάς συσκευάς τούς πλανῆτες τοῦ συστήματός μας. Διότι ἡ ἀπόστασις ἡ χωρίζουσα τήν Γῆν ἀπό τῆς Σελήνης - ὅπως καί ἀπό τῶν λοιπῶν πλανητῶν τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος - εἶναι

[125] Κατόπιν τῶν προαναπτυχθεισῶν περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ σκέψεων, καταφαίνεται πόσον μωρά εἶναι καί ἡ θεωρία τοῦ «ἀγνωστικισμοῦ», καθ’ ἥν δέν δυνάμεθα οὔτε νά βεβαιωθῶμεν ἀπολύτως περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, οὔτε μετά βεβαιότητος ἐπίσης νά ὑποστηρίξωμεν τό ἀντίθετον. Ὡσαύτως πόσον ἀβάσιμος εἶναι καί ἡ πολεμική τοῦ Κάντιου ἐναντίον τῶν «λογικῶν» ἀποδείξεων περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Διότι διά μέν τήν πρώτην θά παρατηρήσωμεν: Ἄν ἡ ἐπιστημονική - καί λογική -ἐξέτασις τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ ἑνός ὡρολογίου ἤ οἱασδήποτε μηχανῆς, ἁπλῆς ἤ συνθέτου, ὄχι μόνον δέν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίαν ἀλλ’ ἀντιθέτως ἐπιβάλλει τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐκτός αὐτῶν κατασκευαστοῦ των ὡρολογοποιοῦ ἤ τεχνίτου, πόσῳ μᾶλλον ἡ ἐπιστημονική καί φιλοσοφική ἐξέτασις τοῦ ὑπερόχου συμπαντικοῦ ὡρολογίου, ὡς καί τῶν καθέκαστα ἐργοστασίων καύσεως καί καταλλαγῆς τῆς ὕλης (κινήσεως κ.ἄ.) τῶν ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ἐνοργάνων ὄντων δέν ἐπιβάλλουν τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐκτός αὐτῶν δημιουργοῦ των; Ὅσον δ’ ἀφορᾶ εἰς τήν δευτέραν, καθ’ ἥν « γνῶσις ὑπάρχει ἐκεῖ μόνον ὅπου ὑπάρχει αἰσθητός κόσμος» ἀλλά καί περί αὐτοῦ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἡ «γνῶσις εἶναι ὑποκειμενική», εἰς ὅσα περί τῆς «Θεωρίας» τοῦ Κάντιου εἴπομεν, θά προσθέσωμεν ὅτι, ἡ ἀληθής γνῶσις - «ἰδέα» ἡμῶν περί τοῦ Κόσμου καί τῶν ἀποτελούντων αὐτόν φαινομένων ἐπιβάλλεται εἰς τήν νόησιν ἡμῶν ὑπ’ αὐτῶν, διότι ταῦτα ὑπάρχουν αὐτά καθ’ ἑαυτά. Καί ὅπως ἐκ τῆς θεωρήσεως ἑνός ὡρολογίου σχηματίζομεν ἐν τῇ νοήσει ἡμῶν τήν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καί τοῦ ἐκτός αὐτοῦ δημιουργοῦ του, οὕτω καί ἡ ἐπιστημονική καί φιλοσοφική θεώρησις τοῦ συμπαντικοῦ ὡρολογίου καί ὅλων τῶν κτισμάτων τῆς ὑλικῆς δημιουργίας, - ἀναντιρρήτως ὑπαρχόντων - ἐπιβάλλουν, εἰς τήν νόησιν ἡμῶν ὄχι μόνον τήν ἰδέαν καί τήν βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως των, ἀλλά καί τοῦ ἐκτός αὐτῶν ὑπερκοσμίου Δημιουργοῦ αὐτῶν.

τόσον μικρά ἔναντι τῶν διαστάσεων καί μόνον τοῦ ἡμετέρου Γαλαξίου, πολύ δέ περισσότερον ἔναντι τῶν διαστάσεων τοῦ Σύμπαντος ἔχοντος, διάμετρον, κατά τάς τελευταίας διαπιστώσεις τῆς Ἀστρονομίας, 16-20 περίπου δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός. Ἐπιπροσθέτως, τό ἐπιστημονικόν, μηχανικόν καί τεχνικόν τοῦτο κατόρθωμα τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο διά τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πανσόφων φυσικῶν νόμων, τῶν ἐννόμων δηλαδή Φυσικῶν δυνάμεων, αἵτινες διέπουν καί ἰθύνουν πάσας τάς κινήσεις, τάς ἀλλοιώσεις, τάς μεταμορφώσεις καί τούς μετασχηματισμούς τῆς συμπαντικῆς ὕλης - ἐνεργείας εἰς τά ἐλάχιστα αὐτῆς συστατικά (ἠ-λεκτρόνια -ἄτομα), ὅπως καί εἰς τά μέγιστα, ἤτοι εἰς τά διαφορά «φαινόμενα», τά διά τῶν πυκνώσεών της ἐν τῷ Σύμπαντι διαμορφούμενα, τούς ἀστέρας δηλαδή, τούς ἀστερισμούς, τούς Γαλαξίας, τάς «ὁμάδας καί τάς «συστροφάς», τῶν Γαλαξιῶν... Καί οἱ «φυσικοί» οὗτοι Νόμοι, εἶναι δυνάμεις «θέσει» καί ὄχι «φύσει». Ἐδόθησαν δηλαδή εἰς τήν ὕλην -ἐνέργειαν ἔξωθεν, ἤτοι ὑπό τοῦ πανσόφου καί παντοδυνάμου Δημιουργοῦ-Θεοῦ.

Γνωρίζοντες ὅθεν σήμερον ἐπακριβῶς, διά τῶν θαυμαστῶν ὁμολογουμένως προόδων τῆς Ἐπιστήμης, τήν ποσότητα τῆς κινητικῆς δυνάμεως (σωματίων ὕλης - ἐνεργείας) ἥτις ἐκλύεται ἐκ τῆς καύσεως ἤ τῆς διασπάσεως ὡρισμένης μάζης - βάρους ὡρισμένων στοιχείων τῆς ὕλης, τόν βαθμόν τῆς σχετικῆς ἀντιστάσεως τῆς περιβαλλούσης τήν Γῆν ἀτμοσφαίρας καί τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως τῆς Γῆς, τήν μαθηματικήν ὡσαύτως ἀκρίβειαν τῆς ταχύτητος μεθ’ ἧς κινεῖται ἡ Γῆ περί τόν ἥλιον καί ἡ Σελήνη ἐν τῇ περί τήν Γῆν τροχιά της· τήν ἀκριβῆ ἀπόστασιν τῆς Σελήνης ἀπό τήν Γῆν, τήν ἑλκτικήν αὐτῆς δύναμιν κ.ἄ., ὑπελογίσαμεν, ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, τήν ποσότητα τῆς καυσίμου δυνάμεως - ἐνεργείας, ἥτις ἀπητεῖτο διά νά μεταφέρῃ πύραυλον ὡρισμένου βάρους, ὡς καί δορυφόρον ἤ διαστημόπλοιον μέχρι τῆς Σελήνης εἰς ὡρισμένον χρόνον. Δέν ἐπετελέσαμεν συνεπῶς μέγα ἤ θαυμαστόν, ἐφόσον ἐπετύχομεν τά ἐπιτεύγματα ταῦτα διά ξένων ὑλικῶν καί δυνάμεων. Καί δέν θά ἐπιτελέσωμεν, ὡς ἐκ τούτου, σπουδαιότερον καί ὅταν ἐνδεχομένως δυνηθῶμεν νά προσεδαφισθῶμεν καί εἰς ἄλλους πλανήτας, ἀφοῦ καί τά ἐπιτεύγματα ταῦτα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μηδαμινά ἔναντι τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἰθύνει καί κινεῖ ἐν ἀσυλλήπτῳ δυνάμει καί ἁρμονία, ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Σύμπαντος, τούς ἀναριθμήτους κόσμους τῶν οὐρανίων σωμάτων, κινουμένους πέριξ ὡρισμένων τροχιῶν μέ ἀσυλλήπτους ταχύτητας καί χωρίς πυραύλων ...καί ξένων καυσίμων δυνάμεων... Ἀληθῶς. «Τό μωρόν τοῦ Θεοῦ, τό

σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. Καί τό ἀσθενές τοῦ Θεοῦ, πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἰσχυρότερον» (Α΄ Κορ. Α΄ 25 κ.ἄ.).

Ἀλλά διά τῆς μεταβάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν Σελήνην δέν ἀπεδείχθη μόνον, ἅπαξ ἔτι, ἡ ὑπέροχος καί ὑπερμαθηματική ἀκρίβεια τῆς λειτουργίας τῶν πανσόφων, Φυσικῶν Νόμων, τῶν ὑπό τοῦ Θεοῦ ἀναντιρρήτως τεταγμένων, τῶν διεπόντων ἀτέγκτως καί ἀναλλοιώτως πάντα τά φυσικά «φαινόμενα» τῆς ὑλικῆς Δημιουργίας, τούς ὁποίους αἱ μέν πεφωτισμέναι διάνοιαι τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καί τεχνιτῶν ἀνεκάλυψαν, κατά παραχώρησιν Κυρίου, ἐν πάσῃ πληρότητι, καί ἐχρησιμοποίησαν ἐπίσης διά τήν κατασκευήν τῶν πυραύλων καί τῶν διαστημοπλοίων (ὡς καί τῶν λοιπῶν ὑποβοηθητικῶν ὀργάνων τηλεπικοινωνίας, τηλεοράσεως, κατασκευῆς διαστημικῶν στολῶν καί λοιπῶν ἐφοδίων), οἱ δέ γενναῖοι ἀληθῶς Ἀστροναῦται ἐχρησιμοποίησαν ὁμοίως διά νά φθάσουν καί νά περιπατήσουν ἐπί τῆς Σελήνης καί νά ἐπανέλθουν εἰς τήν Γῆν ἀλλά προσεπιβεβαιώθη ἐπί πλέον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν ἐπλάσθη διά τήν Σελήνην, οὔτε καί δι' ἄλλους πλανήτας ὡς καταδεικνύεται καί ἀπό τήν διερεύνησι του πλανήτου Ἄρη.

Ὅπως βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ φωτός διά τοῦ φασματοσκοπίου, ὄχι μόνον εἰς τόν Ἄρην ὅπου προσεδαφίσθη ὑπό τῆς NASA τό ἐρευνητικόν σκάφος «Curiosity» καί τούς λοιπούς πλανήτας τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἀλλά καί εἰς πάντα τά οὐράνια σώματα τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος δέν δύναται νά ὑπάρξῃ οἱαδήποτε ὀργανική ζωή, ἐλλείψει τῶν εἰδικῶν φυσικῶν συνθηκῶν τῶν ἀπαραιτήτων δι' αὐτήν. Ἀλλά καί ἂν ὑπῆρχον εἰς οὐράνιον σῶμα φυσικαί συνθῆκαι ὅμοιαι ἤ παραπλήσιαι πρός τάς τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καί πάλιν τό «φαινόμενον» τῆς ζωῆς δέν θά ἦτο ἁπλή ἀπόρροια ἤ ἀποτέλεσμα αὐτῶν. Δέν θά ἐγεννᾶτο δηλαδή αὐτομάτως ἐξ αὐτῶν ἡ ζωή εἰς οἱανδήποτε μορφήν. Διότι, τό μεταξύ ἀνοργάνου καί ὀργανικῆς ὕλης χάσμα εἶναι - καί θά εἶναι ἐσαεί - ἀγεφύρωτον, ἐκ τῆς ἀνοργάνου δέ ὕλης - «ἐνεργείας», οὐδέποτε θά παραχθῇ αὐτομάτως οἱαδήποτε μορφή ζωῆς, ὅσα ἑκατομμύρια ἐτῶν καί ἂν παρέλθουν καί οἱασδήποτε φυσικαί συνθῆκαι καί ἂν παρεμβληθοῦν. Τό φαινόμενον τῆς ὀργανικῆς ζωῆς εἶναι ἀποτέλεσμα δημιουργικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Καί ἂν ἑπομένως ἀπεδεικνύετο ἡ ὕπαρξις οἱασδήποτε μορφῆς ζωῆς ἐπί τοῦ Ἄρεως ἤ ἐπί ἄλλου ἀστέρος, θά ὠφείλετο καί πάλιν αὕτη εἰς τήν θείαν παρέμβασιν. Θά ἦτο δημιουργία. Εἰς τήν σχετικήν δέ διακήρυξιν τῆς Γραφῆς, ὅτι πᾶσαι αἱ μορφαί τῆς ὀργανικῆς ζωῆς τῆς κατωτέρας τοῦ ἀνθρώπου, ἀψύχου καί ἐμψύχου, ἐδημιουργήθησαν ὑπό τοῦ Θεοῦ ἐπί τῆς Γῆς διά τῶν πανσθενῶν προσταγμάτων Του (Γενεσ. Α΄),

μόλις ὡς ἡ Γῆ διεμορφώθη εἰς ὡρισμένην φυσικήν κατάστασιν ἤ πύκνωσιν, θά ἦτο δυνατόν τότε νά δοθῇ εὐρυτέρα ἑρμηνεία. Νά θεωρηθῇ δηλαδή ὡς «Γῆ» πᾶν οὐράνιον σῶμα περιερχόμενον εἰς τήν φυσικήν κατάστασιν εἰς ἥν περιῆλθεν ἡ Γῆ, ὅταν ἐδημιουργήθησαν ἐπ' αὐτῆς προοδευτικῶς τά διάφορα ὄντα. Καί τό δημιουργικόν θεῖον πρόσταγμα θά ἐπεξετείνετο οὕτω καί ἐκεῖ. Ἡ ἀνεύρεσις ὅθεν καί εἰς ἄλλα Οὐράνια σώματα οἱωνδήποτε μορφῶν ἀλόγου ζωῆς - κατωτέρας τοῦ ἀνθρώπου - οὐδόλως θά ἀντέκειτο ὄχι μόνον εἰς τήν πίστιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀλλά καί εἰς αὐτό τό εὐρύτερον πνεῦμα τῆς Γραφῆς περί τῆς ὑπό τοῦ Θεοῦ δημιουργίας πάντων τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐνοργάνων ὄντων, ἀψύχων καί ἐμψύχων. Ἀσχέτως τοῦ ὅτι, οὐδαμοῦ τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχει καί οὔτε θά εὑρεθῇ ποτέ οἱαδήποτε μορφή ζωῆς. Ἀφελής μυθιστοριογραφία εἶναι ὅλαι αἱ θεωρίαι περί ἐξωγήϊνων UFO διότι ἐάν ὑφίστατο ἕνας τοσοῦτον προηγμένος πολιτισμός νά ταξιδεύῃ μέ τήν ταχύτητα τοῦ φωτός, ἤτοι με 300.000 χιλιόμετρα τό δευτερόλεπτον, ἀσφαλῶς δέν θά ἔπαιζεν «κρυφτούλι» μέ τήν ἀνθρωπότητα.

Καί, κατά μείζονα λόγον, εἰς τήν δημιουργικήν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ θά ὠφείλετο ἡ ὕπαρξις καί εἰς ἄλλο οὐράνιον σῶμα οἱωνδήποτε λογικῶν, ἄρα δέ καί εὐσυνειδήτων ὄντων, ὁμοίων ἤ παραπλησίων τῷ ἀνθρώπῳ, ἀποκλεισμένης τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν ἐξ ἄλλων κατωτέρων ὄντων, στερουμένων μάλιστα νοήσεως, ἐφόσον, γενικῶς, ἡ ἰδέα ἤ θεωρία τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων, εἶναι ὅλως ἀβάσιμος, καί ἀναληθής, τό δέ χάσμα μεταξύ τοῦ λογικοῦ καί ἐνσυνειδήτου ἀνθρώπου καί πάντων τῶν κατωτέρων αὐτοῦ ἐμψύχων ὄντων εἶναι - καί θά εἶναι ἐπίσης ἐσαεί - ἀγεφύρωτον. Ὡς ὀρθῶς δέ ἔγραψε ὁ μακαριστός καί ἐν Ἁγίοις αὐλιζόμενος Ἀρχιμ. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος, εἰς ἄρθρον του δημοσιευθέν καί ἐν τῇ «Ἐνορία» τῆς 10.8.1969, διά τά ὄντα ταῦτα - ἐάν ὑπῆρχον - τρεῖς ὑποθετικαί ἐκδοχαί θά ἦτο δυνατόν νά ἰσχύσουν: α) Ὅτι θά ζοῦν εἰς κατάστασιν προπτωτικήν, πρᾶγμα ἀδύνατον, καθ' ἡμᾶς, δεδομένου ὅτι «ὅπου συνείδησις καί ἐλευθερία, αἰωρεῖται πάντοτε τό ἐνδεχόμενον τῆς πτώσεως», ὑπάρχοντος μάλιστα τοῦ ἀρχεκάκου διαβολέως Σατανᾶ, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς «ἀνθρωποκτόνου καί ψεύστου» (Ἰωάν. Η΄ 44). β) Ὅτι διά τήν σωτηρίαν αὐτῶν θά ἦτο δυνατόν νά οἰκονομήσῃ ὁ Θεός καί ἄλλον τρόπον, γ) Ὅτι ἡ θυσία τοῦ Κυρίου ἐπί τῆς γῆς θά ἔχῃ προορισθῇ νά ἐπεκταθῇ καί εἰς αὐτά δι' ἡμῶν, μεταβαινόντων καί ἐκεῖ. Εἰς τήν ἐντολήν δηλαδή τοῦ Κυρίου «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη» (Ματθ. ΚΗ΄ 19), θά ἐδίδετο ἐπίσης οὕτως εὐρυτέρα ἔννοια. Καί θά ἀπεδεικνύετο

προσέτι ὅτι, ἐκτός τῶν ἄλλων ἐνδεχομένων ἤ καί βεβαίων ἐπιστημονικῶν ὠφελειῶν ἡμῶν, καί διά τόν λόγον τοῦτον ηὐρύνθη ὑπό τοῦ Θεοῦ ἐσχάτως τό ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅπως ἐφεύρωμεν τά ἀπαραίτητα μηχανικά καί τεχνικά μέσα, διά νά ἐπιτελέσωμεν καί τό διαπλανητικόν ἤ διαστρικόν ἀποστολικόν καθῆκον ἡμῶν. Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, οὐδεμία ἐκ τῶν ἐκδοχῶν τούτων πρόκειται νά ἀποδειχθῇ ποτέ πραγματικότης, διά τόν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἐκτός τοῦ μικροῦ τούτου ἀλλά τόσον γραφικοῦ πλανήτου οὐδαμοῦ ἀλλοῦ εἰς τό ὑλικόν Σύμπαν ὑπάρχει οἱαδήποτε μορφή ζωῆς.

Καί ὡς ἡμεῖς ἀκραδάντως πιστεύομεν, θά ἀποδειχθῇ ἤδη ἀπολύτως καί ὑπό τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι ὁ ἄνθρωπος (ὅπως καί ὅλα τά ὀργανικά ὄντα) ἐπλάσθη ὑπό τοῦ Θεοῦ μόνον ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου, μέ κύριον σκοπόν νά ἀθλήσῃ καί δοκιμασθῇ ἐπ' αὐτοῦ πολυειδῶς καί πολυτρόπως ἐφ' ὡρισμένον χρόνον, ὡς πάροικος καί παρεπίδημος (Α´ Πετρ. Β´ 11 κ.ἄ.). Ὅτι ὁ προορισμός του δέν εἶναι ἡ Σελήνη (ἡ ὁποία, ὡς ἀπεδείχθη καί ἐκ τῶν ἀναλύσεων τῶν πετρωμάτων τά ὁποία ἔφερον οἱ ἀστροναῦται, εἶναι νεκρά καί δέν γονιμοποιεῖται ἡ ζωή) οὔτε ἄλλος πλανήτης. Προορισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὁ πνευματικός Κόσμος, ὁ Παράδεισος, καί τά «...ἃ ὀφθαλμός οὐκ οἶδε καί οὖς οὐκ ἤκουσε καί ἐπί καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (Α´ Κορ. Β´ 9 κ.ἄ.)

Δυνάμεθα δέ νά μεταβῶμεν ἐκεῖ ἄνευ κινδύνων, διαστημοπλοίων καί διαστημικῶν ἐφοδίων καί στολῶν καί κατά τήν διάρκειαν τῆς ζωῆς ταύτης, ἴσως καί σωματικῶς (διά προσκαίρου «ἀλλαγῆς» - ἀποπνευματώσεως - Α´ Κορ. ΙΕ´ 52 καί Β´ Κορ. ΙΒ´ 2 ἑξ.), ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος, πολύ δέ εὐκολώτερον πνευματικῶς, ἐν ἐκστάσει, ὅπως οἱ προφῆται (Ἡσ. Στ´ 1-6, Ἰεζεκ. Η´ 3, ΜΡ 6-7 καί Μδ´ 2-5, Δαν. Ζ´ 9 κ.ἄ.), διασχίζοντες ἀκαριαίως ὄχι μόνον τήν ἀπόστασιν μεταξύ τῆς Γῆς καί τῆς Σελήνης ἤ τοῦ Ἄρεως, ἀλλά καί τό ὑλικόν Σύμπαν ἐν τῷ συνόλῳ του. Δυνάμεθα ἐπίσης νά μεταστῶμεν ἐκεῖ ζῶντες, κατά τό τέλος τῆς παρεπιδημίας ἡμῶν, ὅπως ὁ Ἐνώχ καί ὁ Ἡλίας (Γενεσ. Ε´ 24 καί Δ´ Βασ. Β´ 11) ἤ καί διά μεταστάσεως, μετά θάνατον, καί τοῦ νεκροῦ σώματος ἡμῶν, ὅπως ἡ Πάνσεπτος Θεομήτωρ καί ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, κατά τήν ἀψευδῆ Παράδοσιν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας ἡμῶν. Τέλος, μεταβαίνομεν ἐκεῖ, ἀσφαλῶς καί ἀναμφιβόλως, ὡς ψυχαί «δίκαιαι καί τετελειωμέναι..», κατά τόν λεγόμενον θάνατον, τόν χωρισμόν δηλαδή τῆς ψυχῆς ἀπό τοῦ σώματος ἡμῶν, διά πίστεως εἰς τόν «μόνον» ἀληθινόν Θεόν (καί Ὅν οὗτος ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν» - Ἰωάν. ΙΖ´ 3), ὅστις εἶναι μόνον ὁ Θεός τῆς Ὀρθοδοξίας,

ἀλλά καί διά τῆς τηρήσεως συνάμα τῶν ἐντολῶν Αὐτοῦ (Ματθ. ΚΗ΄ 20 κ.ἄ.).

***

Καί ὡς ἀμάχητον πλέον συμπέρασμα τῆς γενικωτάτης πάντως ταύτης ἐπιστημονικῆς καί φιλοσοφικῆς διερευνήσεως τῆς φύσεως, τῆς οὐσίας, τῆς ἀλληλεξαρτήσεως καί τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἐν γένει τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς Κόσμου, εἰς τά ἐλάχιστα τῆς παρούσης Δημιουργίας καί εἰς τά μέγιστα, ἀλλά καί τό σύνολον αὐτῆς προβάλλει, περιφανῶς φρονοῦμεν, ἡ ἀναμφισβήτητος διακήρυξις καί ἀπόδειξις, ὅτι τά πάντα ἐν τῷ ὑλικῷ Σύμπαντι ἐδημιούργησεν ἐξ «οὐκ ὄντων», ἕν ἄπειρον «Πνεῦμα», εἷς ἄπειρος, παντοδύναμος καί πάνσοφος «Νοῦς» ἐκ τοῦ μεγέθους καί τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων Του ἀναλόγως θεωρούμενος (Σοφ. Σολ. ΙΓ΄ 5, Ρωμ. Α΄ 20, Α΄ Κορ. Α΄ 21 κ.ἄ.) ὅτι, κατά συνέπεια, ὁ Δημιουργός εἶναι ἄπειρος πνευματική, ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος – νοοῦσα Ἑαυτήν - οὐσία τελειότατη, ἀκατάληπτος βεβαίως ὡς «οὐσία» καί «φύσις»[126], ὁ ἀληθινός Τρισυπόστατος Θεός «προσωπικός»[127], ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ ἐκδηλούμενος, ὅπως ἐν τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ἐκδηλοῦται ἡ προσωπικότης ἡμῶν, αἱ δυνάμεις καί ἡ σοφία ἡμῶν, ὡς δημιουργῶν αὐτῶν. Ὅτι εἶναι «αὐθύπαρκτος», ἀναίτιος (Αὐτός ὢν ἡ αἰτία Ἑαυτοῦ καί τοῦ παντός), πανταχοῦ παρών, αἰώνιος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος (Ἰακ. Καθ. Α΄ 17 κ.ἄ.). Ὅτι εἶναι παντοδύναμος, παντογνώστης, πάνσοφος, πανάγαθος, ἅγιος ἀλλά καί δίκαιος, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἀπολύτου». Εἶναι αὐτή αὕτη ἡ ἐνυπόστατος ἀγάπη (Ἰωάν. Α΄ Καθολ. Δ΄ 8 κ.ἄ.). Χαρακτηριζόμενος δέ φύσει ὑπό τοῦ συνόλου τῶν πνευματικῶν τούτων καί ἠθικῶν ἰδιοτήτων (ἰδιωμάτων - προσόντων)[128], εἶναι, προσέτι, καί Τρισυπόστατος

---

[126] Πρβλ. καί μακαρ. καθηγ. Νικ. Νησιώτη, μνημ. ἔργ. σελ. 19. «Τό ἀκατάληπτον, κυρίως καί κατ' ἀρχήν, ἔχει ὡς αἴτιον ὄχι τήν ὕπαρξιν ἤ μή τοῦ Θεοῦ , ἀλλά τό μυστηριῶδες καί ἀσύλληπτον τῆς οὐσίας Αὐτοῦ».

[127] Πρβλ. Ἰδίου, αὐτ. σελ. 149. «Προσωπικός Θεός εἶναι, κατά τήν ἁγίαν Γραφήν, ὁ ἀνάρχως, ἀτρέπτως καί ἀϊδίως ζῶν (κινούμενος καί ἐργαζόμενος – Β΄ Κορ. Στ΄ 16, Α΄ Θεσσ. Α΄ 9, Ἑβρ. Γ΄ 12, Ἰωανν. Ε΄ 17 κ.ἄ.), κατ' ἀρχήν, καί ἐν σχέσει προσωπικῇ καθ' Ἑαυτόν ὑπάρχων Θεός, καί Ὅστις σκέπτεται τόν ἄνθρωπον ὅπως ὑπάρχει, ὡς ἐλεύθερον ὑποκείμενον ἔναντί Του. Ἤτοι ὁ πλέον τοῦ μονολιθικοῦ, ἀκινήτου καί καθ' ἑαυτόν ἐν τῇ μονώσει ὑπάρχοντος Θεοῦ. Ἡ μονοθεΐα τῆς Γραφῆς εἶναι δυναμική καί προσωπική, σημαίνουσα τήν Τριαδικότητα αὐτοῦ. Ἡ Γραφή ὁμιλεῖ πάντοτε περί τοῦ καθ' Ἑαυτόν ὑπάρχοντος Τρισυπόστατου Θεοῦ, τοῦ κινουμένου ἀφ' Ἑαυτοῦ καί φερομένου ἀμοιβαίως καθ' Ἑαυτόν ἐν ἀγάπῃ προσωπικοῦ Θεοῦ. Διά τοῦτο προκειμένου περί ἀποφασιστικῶν ἐνεργειῶν ἐν σχέσει πρός τήν δημιουργίαν, συντήρησιν καί σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου, ὁμιλεῖ ἐν τῇ Γραφῇ εἰς τό πρῶτον πληθυντικόν πρόσωπον (Γενεσ. Α΄ 26) ἤ ἐνεργεῖ ὡς Τριάς».

[128] Πρβλ. μακαριστοῦ καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου «Δογματ.» § 12-14, καί «Δογματ. Θεολογ.», +Ἀρχιμ. Ἀντωνίου, πρυτάνεως τῆς ἐν Κιέβῳ Ἐκκλησ. Ἀκαδ. § 19-27.

φύσει, ὡς διακηρύσσει σαφῶς ἡ Γραφή, τῆς ὁποίας τάς σχετικάς μαρτυρίας θά παραθέσωμεν. Διότι δέν εἶναι δυνατόν νά εἶναι ἄλλως. Αὐτός καί μόνος ἐπίσης δύναται νά χαρακτηρισθῇ μέ τήν ἔννοιαν τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ ἀεί ζῶντος ἀενάον πνευματικήν ζωήν (Β΄ Κορ. Στ΄ 16, Α΄ Θεσ. Α΄ 9, Ἑβρ. Γ΄ 12 κ.ἄ.).

Ὡς ἄπειρος δέ, παντοδύναμος καί πάνσοφος ὁ Τρισυπόστατος Θεός, ζῶν ἀενάον καί τελειοτάτην πνευματικήν ζωήν, ὄχι μόνον ἔφερεν ἐξ «οὐκ ὄντων» εἰς τό εἶναι - ἐδημιούργησε τήν πνευματικήν καί τήν ὑλικήν δημιουργίαν, εἰς ἐκδήλωσιν καί ἔκχυσιν ἐπ' αὐτῶν τῆς Ἑαυτοῦ ἀγάπης (ἐφόσον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς αὐθυπάρκτου καί ἐνυποστάτου ἀγάπης συνυπάρχει καί ἡ δημιουργία ἐνσυνειδήτων κτισμάτων, ἐφ' ὧν θά μεταδοθῇ αὕτη), ἀλλά καί φύσει, ὡς πάνσοφος νοῦς, «ἀεί γεωμετρεῖ» κατά Πλάτωνα, καί «δι' ἀριθμῶν, κατά Πυθαγόραν, διέπει τό Σύμπαν». Γίνεται τοῦτο ἔκδηλον πανταχοῦ. Καί εἰς τά ἐλάχιστα τῆς δημιουργίας καί εἰς τό σύνολον αὐτῆς. Τριαδικότης εἰς τά «στοιχεῖα» τῆς ὕλης, ἤτοι ἄτμητοι μονάδες (πρωτόνια, ἠλεκτρόνια, νετρόνια) κίνησις καί ἕλξις. Τριαδικότης εἰς τήν καθόλου δημιουργίαν, χωριζομένην: α) Εἰς τήν ἀνόργανον ὕλην -ἐνέργειαν.

β) Εἰς τήν ἐνόργανον τοιαύτην, ἐν ᾗ περιλαμβάνονται τά πολυποίκιλα καί πολυσύνθετα ἐνόργανα ὄντα, ὧν τά μέν κατώτερα (φυτά καί δένδρα) ἀπό ἀπόψεως ἁπλῶς ὀργανικῆς ζωῆς, τά δέ ἀνώτερα, τά ζῷα, πλήν τοῦ ἀνθρώπου, καί ἀπό ἀπόψεως ψυχικῆς. Διότι τήν ψυχικήν ζωήν τῶν ζῴων ἀποτελοῦν τά διάφορα ἔνστικτα καί ὁρμέμφυτα, αἱ αἰσθήσεις καί τά συναισθήματα, δι' ὧν, τά ἀνώτερα ἐξ αὐτῶν, ἐπροικίσθησαν ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ, ταῦτα ὅμως εἶναι ἐνστικτώδεις - ἀσυνείδητοι ἀνακλαστικαί ἐνέργειαι, καί διά τοῦτο συναφανίζονται τελείως κατά τήν θανήν τῶν ζῴων. Ὡς ἐκ τούτου λοιπόν καί τά ζῷα περιλαμβάνονται εἰς τήν βαν βαθμίδα τῶν ὄντων. Καί

γ) Εἰς τήν ἀνθρωπίνην ψυχήν, τήν ἐνσυνείδητον καί ἐλευθέραν πνευματικήν ὑπόστασιν, τήν πλασθεῖσαν ὑπό τοῦ Θεοῦ «κατ' εἰκόνα» Αὐτοῦ (Γενεσ. Α΄ 27). Εἰς τήν βαθμίδα δέ ταύτην περιλαμβάνονται καί τά πνευματικά κτίσματα (Ἄγγελοι - Δαίμονες, θρόνοι, Κυριότητες... - Κολασ. Α΄ 16), ὡς πνευματικά, ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητα ὄντα εἰς τόν πνευματικόν Κόσμον.

Σχηματίζεται οὕτω μία κλίμαξ ὄντων ἐκ τεσσάρων βαθμίδων, ἧς ἡ τετάρτη καί ἀνωτάτη βαθμίς εἶναι Αὐτός ὁ Θεός. Αἱ δύο βαθμίδες τῆς κλίμακος εἶναι καθαρῶς ὑλικαί, αἱ ἕτεραι δύο πνευματικαί. Ἀποκαλοῦμεν ὄντα καί τά εἰς τάς τρεῖς ὡς ἀνωτέρω βαθμίδας τῆς ὀντολογικῆς κλίμακος περιλαμβανόμενα δημιουργή-

ματα τοῦ Θεοῦ, διότι μετέσχον ταῦτα δημιουργικῶς εἰς τό εἶναι ἀπό τῆς ὀντοποιήσεως αὐτῶν. Πρόκειται ὅμως πάντοτε περί κτισμάτων. Τό ὄντως Ὄν, ὁ Ὤν, εἶναι μόνον ὁ Θεός, πού ἀπεκαλύφθη ἐν χώρῳ καί χρόνῳ διά τοῦ Λόγου Υἱοῦ Του.

Καί ἐφόσον εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ, κατόπιν τῆς πρωτοβουλίας – εὐδοκίας - Αὐτοῦ νά ἀποκαλυφθῇ πρός ἡμᾶς[129]. Ἐφόσον δηλαδή ἀπεκαλύφθη ἐν τρισίν ὑποστάσεσιν, ἐφόσον ἀπεκάλυψεν ἐπίσης ὅτι «κατ' εἰκόνα» Αὐτοῦ ἔπλασε τόν ἄνθρωπον (Γενεσ. Α΄ 27), ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀπεικόνισις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἐν τῇ «ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ», ἥτις, εἶναι τριαδική καί, τέλος, ἐφόσον ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός - Λόγος τό τρισυπόστατον ἐπίσης τοῦ Θεοῦ καί τό ὁμοούσιον καί ἰσότιμον τῶν τριῶν ὑποστάσεων Αὐτοῦ (τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος) ἐπανειλημμένως ὡσαύτως διεκήρυξε (Ματθ. ΚΗ΄ 19, Ἰωάν. Γ 30, ΙΔ΄ 25 καί ΙΕ΄ 26 κ.ἄ.)[130], δημιουργεῖται ἐν ἡμῖν ἡ εὐλογία μετοχῆς εἰς τάς ἀκτίστου ἐνεργείας Αὐτοῦ, διότι ἡ οὐσία Αὐτοῦ εἶναι ἀμέθεκτος καί ἀκατάληπτος ὡς ἡ Ἁγία Θ΄ Οἰκουμ. Σύνοδος ἐδογμάτισεν (1351), ὡς τοῦ ὑψηλότερου σκοποῦ πάσης πνευματικῆς ὑπάρξεως[131].

Ἔχοντες ὅθεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τάς ἰδιαιτέρας ἰδιοτήτας - «γνωρίσματα» τῶν ὄντων ἑκάστης τῶν τριῶν πρώτων βαθμίδων, ἐν τῇ τρίτῃ δέ τοιαύτῃ ἀναντιρρήτως μόνον τάς ἰδιότητας - γνωρίσματα, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τῆς «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ δημιουργηθείσης, θά ἐπιζητήσωμεν, διά τῆς μεθόδου τῶν ἀναλογιῶν καί τῆς συγκρίσεως, τήν ὕπαρξιν τοῦ πρωτοτύπου τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἤτοι τόν χαρακτῆρα (Ἑβρ. Α΄ 3) τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ, ὡς ἔπραξαν διακεκριμένοι πατέρες τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, καί δή ὁ Μ. Ἀθανάσιος καί ὁ Μ. Φώτιος, ὧν τάς σχετικάς φιλοσοφικάς παραστάσεις - ἐξεικονίσεις τοῦ Θεοῦ παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ[132]. Ἐπειδή ὅμως καί ὡς πρός τήν ὕπαρξιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχῆς πνευματικῆς πολλοί εἶναι οἱ ἀμφιβάλλοντες ἀλλά καί οἱ ἀπιστοῦντες, πρός εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ ὅλου θέματος, ἤτοι τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, ἐπάναγκες καθίσταται νά ἀναπτύξωμεν, ἐν ἄκρα συνόψει, καί τό βαρυσήμαντον τοῦτο θέμα, τῆς ἰδιαιτέρας δηλαδή πνευματικῆς ὑποστάσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

---

[129] Πρβλ. μακαριστοῦ καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτη μνημ. ἔργ. σελ. 29-30.

[130] Πρβλ. ἰδίου, αὐτόθι, σελ. 36, 39 καί 167. «Ἡ ὑπό τοῦ Θεοῦ γνῶσις ἡμῶν ἐν Χριστῷ στερεῖ μέν ἡμᾶς τοῦ δικαιώματος τῆς μόνον ἀφ' ἑαυτῶν γνώσεως Αὐτοῦ, ἀποτελεῖ ὅμως πηγήν συγχρόνως ὑποκειμενικῆς νέας γνώσεως ἐπί τῇ βάσει τῆς γνώσεως τοῦ γιγνώσκοντος ἡμᾶς Θεοῦ πρός ἐλευθέραν ἀπόφασιν, ἀποδοχήν καί ἐνσάρκωσιν τῆς γνώσεως ταύτης ἐν ἡμῖν ὡς ἐπιγνώσεως».

[131] Πρβλ. ἰδίου αὐτόθι

[132] Μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § Π καί 12, σελ. 44-45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΥΠΟΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΨΥΧΗΣ

α) Περί γενέσεως τῆς ψυχῆς

Προκειμένου νά ἀναπτύξωμεν τάς ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ ἀνθρώπω πνευματικῆς, ἄρα δέ καί ἀφθάρτου καί ἀθανάτου ψυχῆς, προέχει ἀναντιρρήτως ἡ ὑποχρέωσις τῆς περιγραφῆς, ἐν συνόψει, τοῦ τρόπου, καθ' ὅν ἐγένετο τό πρῶτον καί δημιουργεῖται ἔκτοτε αὐτή ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν.

Καί εἰς ὅ,τι μέν ἀφορᾶ τόν τρόπον τῆς δημιουργίας τῶν ψυχῶν τῶν πρωτοπλάστων εἶναι ἀρκούντως διαφωτιστικαί, αἱ σχετικαί πληροφορίαι τῆς Γραφῆς (Γενεσ. Α΄ 27 καί Β΄ 7)[133]. Τά πορίσματα ἄλλως τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης ἐβεβαίωσαν ταύτας.

Διά τάς ψυχάς ὅμως τῶν μεταγενεστέρων ἀνθρώπων τρεῖς κυρίως θεωρίαι ἐνεφάνησαν καί ἐν τῇ Ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία ἀπό τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς. Ἡ τῆς προϋπάρξεως, ἡ τῆς μεταφυτεύσεως καί ἡ τῆς δημιουργίας. Τήν πρώτην τούτων κατεδίκασεν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ Ε΄ Οἰκουμενική Συνόδῳ, χωρίς ν' ἀποφανθῇ ὑπέρ οὐδετέρας τῶν ἑτέρων δύο. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐν τούτοις, διετυπώθησαν ἐπί τοῦ θέματος ἱκαναί γνῶμαι, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Τοῦ ἱεροῦ Θεοτόκη, συντάκτου τοῦ Κυριακοδρομίου (τόμ. Β΄ σελ. 237).

«Καί ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς καί ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχήν ζῶσαν. Ὁ Θεός οὐδέ πνεύμονας ἔχει, οὐδέ στόμα, οὐδέ χείλη ἵνα φυσήσῃ, ἀλλ' ἐπειδή ὅταν ἔπλασε τό σῶμα, ἔπλασε τόν ἄνθρωπον χοῦν λαβών ἀπό τῆς Γῆς, διά τοῦτο ἵνα διδάξῃ ὅτι ἡ ψυχή οὐκ ἔσχε σῶμα ὑλικόν, ἔλαβε τήν λέξιν ἐνεφύσησε... Καί εἰς μέν τό πρόσωπον τῶν πρωτοπλάστων τότε ἐμφυσήσας ὁ Θεός ἔπλασε τήν ψυχήν αὐτῶν. Νῦν δέ παντός ἀνθρώπου τήν ψυχήν πλάττει ὡς αὐτός εἶδεν, ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ».

β) + Ἀρχιμ. Ἀντωνίου, πρυτάνεως τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Κιέβου, Δογματική, § 124, σελ. 172. «Ἡ καταγωγή ἑκάστου ἀνθρώπου.... Ἰδίως ὁ Θεός ποιεῖ... β) τήν ψυχήν. Διότι ὁ

Ἐκκλησιαστής λέγει: Τό πνεῦμα ἐπιστρέψει πρός τόν Θεόν, ὃς ἔδωκεν αὐτό (12.7), ὁ δέ προφήτης Ἡσαΐας ἐπίσης μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεός δίδωσι «πνοήν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς (τῆς Γῆς) καί πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν» (42.5). Καί αὐτός ὁ Θεός διά τοῦ αὐτοῦ λέγει. «Πνεῦμα γάρ παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται καί πνοήν πᾶσαν ἐγώ ἐποίησα». (57.16). Καί ὁ προφήτης Ζαχαρίας: «Κύριος, ἐκτείνων Οὐρανόν, καί θεμελίων Γῆν καί πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ» (12.1). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπίσης καλεῖ τόν Θεόν «Πατέρα τῶν πνευμάτων». (Ἑβρ. ΙΒ΄ 9)».

γ) Ἁγίου Ἀθ. Πάριου, Δογματική, κεφ. Η΄, σελ. 265.

«....Οὕτω καί τήν ψυχήν διά τοῦ θείου αὐτοῦ ἐμφυσήματος κτίσας, εἰς τό ἤδη προϋποστάν σῶμα φέρων ἐνῴκησεν, ἀρρήκτοις δεσμοῖς ἄμφω συνάψας εἰς μίαν ὑπόστασιν. Οὕτω καί νῦν καί ἀεί ἔκτοτε γίνεται, τουτ' ἐστί μετά τό διοργανωθῆναι καί μορφωθῆναι εἰς εἶδος σώματος, οἷόν τινα πηλόν, ἐν τῇ τῆς γυναικός μήτρα τόν τοῦ ἄρρενος θορόν, εἰσάγεται θεόθεν αὐτίκα κτιζομένη ἑκάστη λογική ψυχή... Ἀνατρέπει δέ τό θεῖον τοῦτο τῆς πίστεως ἡμῶν Δόγμα τήν τῶν Πυθαγορικῶν καί Πλατωνικῶν μυθευομένην τῶν ψυχῶν προΰπαρξιν.... Ἀνατρέπει προσέτι καί τήν κακίστην ἐκείνην δόξη, ὡς ἄρα παρά τοῦ πατρός, ἤτοι τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἀνθρωπίνη ὑπάρχει ψυχή, ὡς δῆθεν ἔμψυχον τό σπέρμα παράγοντος, ὅπερ ἄτοπον. Ἄψυχον γάρ ἐκεῖνο, ἅτε ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἀψύχων ὄντων ἔχον τήν σύστασιν. Ἔνθεν τοι τό μέν σῶμα κατά διαδοχήν οἷόν γίνεσθαι καί ἄλογον τῇ προόδῳ... Τήν δέ λογικήν καί νοεράν ψυχήν καί ἀσώματον... ἐκ τοῦ τά πάντα πληροῦντος καί περιέχοντος θείου Λόγου παράγεσθαι καί κτίζεσθαί ὁμοῦ»[134].

δ) Μακαριστοῦ καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματική, § 28, σελ. 135 - 136.

«....Ἡ δέ θεωρία τῆς δημιουργίας ἐξαίρει τήν ὑπεροχήν τοῦ ἀνθρώπου... Πλεῖστα δέ τῆς Γραφῆς χωρία φαίνονται συνηγοροῦντα ἐμμέσως ὑπέρ τῆς ἀμέσου παρά τοῦ Θεοῦ δημιουργίας τῶν ψυχῶν. (Ψαλμ. ΑΒ΄ 15, Ζαχαρ. ΙΒ΄ 1, Μακκαβ. Β΄ 7, 22, 23). Ἀλλά καί ἡ θεωρία αὐτή εἶναι μονομερής. Ἰδίᾳ δέ κατ' αὐτήν ἡ ἁμαρτία παρίσταται ἑδρεύουσα ἐν τῷ σώματι... Ὅπερ οὔτε πρός τήν Γραφήν συνάδει, οὔτε ἄλλως εἶναι παραδεκτόν. Ἡ ὀρθή περί τῆς ἀρχῆς τῶν ψυχῶν θεωρία κεῖται μᾶλλον ἐν τῇ συνάψει τῆς δημιουργίας καί τῆς

[134] Τήν θεωρίαν τῆς συνεχοῦς δημιουργίας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀσπάζεται καί ὁ ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ὑποτύπωσις περί ἀνθρώπου», σελ. 172.

μεταφυτεύσεως οὕτως, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά ᾖ προϊόν τῆς θείας καί τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, τῆς δημιουργικῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως συνεργούσης ἐν τῇ γεννήσει ἑκάστου».

Ἐάν λοιπόν εἰς τάς γνώμας ταύτας προσθέσωμεν καί τήν ὑπέροχον ἀληθῶς σχετικήν προσθήκην τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, ἔχουσαν οὕτω: «διττήν ἐγώ γε, οἶμαι τήν δύναμιν τῆς ψυχῆς εἶναι, μιᾶς καί τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης. Τήν μέν τοῦ σώματος ζωτικήν, τήν δέ ἕτερον θεωρητικήν τῶν ὄντων, ἥν δή καί νοεράν ὀνομάζομεν, ἐπειδή συγκέκραται τῷ σώματι ἡ ψυχή... »[135], δυνάμεθα, φρονοῦμεν, νά ἐξεύρωμεν τήν πληρεστέραν λύσιν, συνοψιζομένην ἐν τοῖς ἑξῆς:

Βεβαιωθέντος ἤδη ὑπό τῆς ἐπιστήμης ὅτι κληρονομοῦνται ὑπό τῶν τέκνων ὡρισμέναι ψυχικαί ἰδιότητες - στίγματα τῶν γονέων ἤ καί τῶν προγόνων, ἐνῷ τό σπερματοζωάριον τοῦ ἀνδρός καί τό ᾠάριον τῆς γυναικός στεροῦνται ἀπολύτως νοήσεως καί συνειδέναι, ὑποχρεούμεθα νά δεχθῶμεν, ὅτι μεταβιβάζεται δι' αὐτῶν εἰς τούς ἐπιγενομένους, δυνάμει τοῦ θείου προστάγματος «αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε», ἀφ' ἑνός μέν ἡ δύναμις -ἐντελέχεια τῆς διαμορφώσεως τοῦ ὑλικοῦ ἡμῶν σώματος, συνάμα ὅμως καί αἱ κατώτεραι ψυχικαί ἰδιότητες τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, αἱ συνυφασμέναι μέ τάς σωματικάς λειτουργίας, τάς ὁποίας ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὀνομάζει «δύναμιν ζωτικήν». Διά τῶν ἰδιοτήτων τούτων ἐπροικίσθησαν, κατά τό μέτρον τῆς οἰκονομίας τοῦ Κυρίου, καί τά ζῶα, ὡς γνωστόν μεταδίδονται θαυμαστῶς αὗται διά μόνης τῆς ἀναπαραγωγῆς. Οὕτως ἐξηγοῦνται ἀπολύτως πᾶσαι αἱ περιπτώσεις τοῦ νόμου τῆς κληρονομικότητος καί ἡ μεταβίβασις, εἰς τούς ἐπιγενομένους ὡρισμένων ἰδιοτήτων καί προδιαθέσεων ψυχικῶν, ἐν αἷς καί τό προπατορικόν ἁμάρτημα.

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τήν πνευματικήν ὑπόστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μεθ' ἧς συνυφαίνονται καί αἱ κατώτεραι αὐτῆς ἰδιότητες (ὅπως συνδέεται καί τό σῶμα δεσμοῖς ἀρρήκτοις), εἶναι ὅλως προφανές ὅτι δημιουργεῖται αὕτη διά παρεμβάσεως τῆς δημιουργικῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας - τοῦ Αἰωνίου Λόγου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑφ' ὧν περιβαλλόμεθα (διότι «ἐν τῷ Θεῷ ζῶμεν, κινούμεθα καί ἐσμέν» - Πράξ. Ζ΄ 28 κ.ἄ.), μετά τήν ἕνωσιν τοῦ σπερματοζωαρίου μετά τοῦ ᾠαρίου ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς μητρός. Τήν ἄποψιν δέ ταύτην δέν ἐπιβάλλει μόνον ἡ ἐπιστημονική ἀλήθεια ὅτι τό σπερματοζωάριον καί τό ᾠάριον στεροῦνται ἀπολύτως νοήσεως καί συνειδέναι, ἐν ὑπερόχῳ ἀληθῶς συνδυασμῷ πρός τά

[135] Παρά Μιχ. Γλυκᾶ, τῷ Κερκυραίῳ, ἐν Ἱστορ. χρον. τῆς κοσμοποιΐας, σελ. 96, ἔκδ. Θεσ/νίκης, 1858.

μνημονευθέντα ὡς ἀνωτέρῳ χωρία τῆς Γραφῆς, δέν ἐνισχύει ἐπίσης μόνον ἡ θαυμάσια παρατήρησις, ἥν ποιεῖται ὁ μακαριστός καθηγητής Χρ. Ἀνδροῦτσος ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ (σελ. 135), ἀντικρούων τήν θεωρίαν τῆς «μεταφυτεύσεως», ὅτι ἡ «δύναμις τῆς δημιουργίας πνευματικῶν ψυχῶν - ὑποστάσεων, ἥκιστα προσήκει εἰς πεπερασμένα ὄντα ὡς ὁ ἄνθρωπος...», ὡσαύτως δέ ἡ ἴσης σημασίας τοιαύτη, καθ' ἥν «πάντες οἱ μετά τούς πρωτοπλάστους ἄνθρωποι δέν θά ἐτυγχάνομεν τῆς αὐτῆς ἰδιαιτέρας τοῦ Θεοῦ μερίμνης καί τιμῆς διά τήν δημιουργίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀλλά θά ἐγεγνώμεθα ὅπως καί τά ζῷα». Τήν ἄποψιν, ταύτην, ἐπιβεβαιοῖ ἀπολύτως καί ἡ βαθύτατη ἐπίγνωσις τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐπλάσθη ἵνα διαδραματίσῃ, ἀθλῶν ἐν τῷ Κόσμῳ τούτῳ, ὑπέροχον σκοπόν πνευματικόν. Διά τήν πραγμάτωσιν δέ τοῦ τοιούτου σκοποῦ θά ἦτο προφανέστατα ὅλως ἀνεπαρκής μία τυφλή ἀναπαραγωγική ἐνέργεια, τελούμενη ὑπό τό κράτος ὀργανικῶν ὁρμῶν, ἐν ἁμαρτίᾳ ἤ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ σκοποῦ δι' ὃν αὕτη ἐδόθη ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ συνήθως ἐκδηλουμένων. Συνεπῶς, ὡς ἐκ τούτου, παρεμβαίνει ἰδιαιτέρως ὁ Θεός εἰς τήν δημιουργίαν ἑκάστης ψυχῆς, καί χωρίζει τάς ἰδιαιτέρας πνευματικάς διακρίσεις καί διαβαθμίσεις ἡμῶν, τάς ἰδιοφυΐας καί τά λοιπά χαρίσματα (πρός Ἐφεσ. Δ΄ 11-13), ἵνα ἐξυπηρετῆται ἐν πάσῃ ἁρμονίᾳ καί ἀσυλλήπτῳ τελειότητι, θετικῶς καί ἀρνητικῶς, τό ἀφάνταστον μυστήριον τό τελούμενον διά τῆς δοκιμασίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Καί ἵνα κρινώμεθα ἑκάστος, ὅπου ὑπ' Αὐτοῦ τάσσεται (Ρωμ. ΙΒ΄ 4-9, Α΄Κορ. ΙΒ΄ 28-31 κ.ἄ.), διά τόν τρόπον καθ' ὅν θά κάμωμεν χρῆσιν τῆς ἐνσυνειδήτου πνευματικῆς ἐλευθερίας ἡμῶν.

β) Ἀπόδειξις περί τῆς πνευματικῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς

Ἀμάχητος ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῆς, ἄρα δέ ἀφθάρτου καί ἀθανάτου ψυχῆς, εἶναι, κατ' ἀρχήν, τό «ἐνσυνείδητον πνεῦμα» ἡμῶν (τό χαρακτηριζόμενον διά τῆς ἐλευθερίας, τῆς βουλήσεως, τῆς λογικῆς καί τῆς κρίσεως), δι' οὗ νοοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς ὑπάρχοντας - ὡς ἐπίσης ὑπάρχοντα ἐκτός ἡμῶν καί τόν περί ἡμᾶς Κόσμον – ἐξαντικειμενοποιοῦμεν τό ἴδιον ἡμῶν σῶμα καί κρίνομεν τάς ἰδίας ἡμῶν ἀποφάσεις καί πράξεις.

Καί εἶναι ὅλως πρόδηλον ὅτι τό πνεῦμα ἡμῶν ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν πνευματικήν νοούσης ὑπερυλικῆς - πνευματικῆς ὑποστάσεως, ὑπαρχούσης ἐν ἡμῖν. Διότι τό σῶμα ἡμῶν εἶναι ὑλικόν.

Ἀπαρτίζεται ἐξ ὡρισμένων χημικῶν στοιχείων, ἀπολύτως γνωστῶν εἰς ἡμᾶς. Τά χημικά ὅμως ταῦτα στοιχεῖα εἶναι ὅλως ἔρημα νοήσεως καί συνειδήσεως. Εἶναι πτωχά, κατά τόν ὑπέροχον χαρακτηρισμόν τοῦ θείου Παύλου (Γαλατ. Δ´ 9), σωμάτια - μονάδες ἠλεκτρισμοῦ, μή ἔχοντα πρός ἄλληλα, μηδέ συνοχήν.

Ἔχοντες ἑπομένως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκδηλώσεις νοητικῶν ἰδιοτήτων ἐμφαινομένας μόνον μετά τήν ἐξωμήτριον αὐτοῦ ζωήν, ἐκδηλώσεις πνευματικάς ἐνεχούσας καί δυναμικήν ἐνέργειαν, ἤτοι ἐπιδρώσας ἐπωφελῶς ἤ ἐπιβλαβῶς καί ἐπί τῶν ἄλλων ὄντων, ἀψύχων καί ἐμψύχων, ὡς μαρτυροῦν τά διάφορα τηλεπαθητικά φαινόμενα, ἡ βασκανία καί ὁ ὑπνωτισμός, ὑποχρεούμεθα ἀναντιρρήτως νά δεχθῶμεν, ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις καί αἱ ἰδιότητες αὗται δέν εἶναι δυνατόν νά προέρχονται ἐκ τοῦ ὑλικοῦ σώματος ἡμῶν. Εἶναι ἄρα ἐκφάνσεις - ἐκδηλώσεις νοούσης ἐν ἡμῖν καί ἐνσυνειδήτου ὑποστάσεως, ἤτοι τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ψυχῆς.

Διά τοῦ πνεύματος δέ τούτου τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὄχι μόνον νοοῦμεν συνειδητῶς ὑπάρχοντας ἡμᾶς αὐτούς κεχωρισμένως ἀπό τοῦ λοιποῦ Κόσμου, κατά τό ὡραῖον ἀπόφθεγμα τοῦ Καρτεσίου, «νοῶ, ἄρα ὑπάρχω» (ὅπως νοοῦμεν ὑπάρχοντα ἐπίσης καί τόν περί ἡμᾶς Κόσμον), ἀλλ' ἀγόμεθα εἰς τήν παραδοχήν τῆς ὑπάρξεως καί τοῦ Δημιουργοῦ, νοοῦντες ἡμᾶς καί τά περί ἡμᾶς ὄντα ὡς αἰτιατά - γεγονότα, διασπῶντες ὅλων τῶν φαινομένων τά σκληρά περιβλήματα καί ἀνευρίσκοντες τούς γενεσιουργούς λόγους αὐτῶν. Πρός τούτοις, ἐκφάνσεις ἤ ἐκδηλώσεις τῆς ἐν ἡμῖν νοούσης καί ἐνσυνειδήτου ὑποστάσεως - τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι:

α) Ἡ συνείδησις ἡμῶν καί ἡ συνειδητή ἀντίληψις τῶν ἐννοιῶν τοῦ τελείου, τοῦ ὡραίου, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καθήκοντος τοῦ ἠθικοῦ νόμου (ἀρετῆς τιμῆς, ἠθικῆς κλπ.) καί τοῦ Ἀπείρου. Ἐπίσης ἡ συνειδητή ἀντίληψις καί τῶν ἀντιστρόφων ἐννοιῶν, ἤτοι τοῦ ἀτελοῦς, τοῦ κακοῦ διά τῆς λογικῆς συγκρίσεως τῶν ὁποίων συνετελέσθη καί συντελεῖται ἡ ἀνθρωπίνη πρόοδος. Τήν ἐξ ἀντικειμένου ὕπαρξιν τῶν ἐννοιῶν τούτων ἀπέδειξε πρῶτος ὁ Σωκράτης. Καί ὡς συμβατικαί ὅμως αὗται νοούμεναι, μαρτυροῦν ἐπίσης τήν ὕπαρξιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νοούσης ἐνσυνειδήτου δυνάμεως, δι' ἧς κατά καιρούς ἡ κατά τόπους γίνεται ἡ σύλληψις καί ἡ διαμόρφωσις αὐτῶν, ὡς καί τῶν ἀφηρημένων ἐν γένει οὐσιαστικῶν, ὧν ὁ ἀριθμός ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρός τόν πολιτισμόν καί τήν πρόοδον τῆς Ἀνθρωπότητος.

β) Ἡ μεταβολή εἰς ἰδέας πασῶν τῶν ὑλικῶν ἐφ' ἡμῶν ἐπιδράσεων, ἐντυπώσεων ἐσωτερικῶν (ἐνδοοργανικῶν) καί ἐξωτερικῶν καί ἡ γέννησις σκέψεων - λογισμῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς

ἐσωτερικῆς ἤ ἐξωτερικῆς ἀνακλαστικῆς ἐπιδράσεως ἤ αἰτίας. Ὡσαύτως τά συναισθήματα τῆς συνειδητῆς χαρᾶς καί λύπης, τῆς ἐλπίδος καί τοῦ φόβου, ὅπως καί τά θρησκευτικά, ἠθικά καί καλλιτεχνικά τοιαῦτα.

γ) Ἡ δυνατότης τῆς μή ἱκανοποιήσεως, διά τῆς βουλήσεως καί τῆς θελήσεως, ὅταν μάλιστα αὗται καταλλήλως ἀσκηθοῦν καί ἀναπτυχθοῦν (ὅπως καί διά τῆς λογικῆς βεβαίως καί τῆς κρίσεως), πασῶν τῶν ἐπί τοῦ σώματος ἡμῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καί τῶν ἀνακλαστικῶν ἐκ τούτων ἀντιδράσεων καί ἐρεθισμῶν καί ἡ ἐκμηδένισις αὐτῶν, ἡ δυνατότης τῆς μή ἱκανοποιήσεως ἐκζητήσεων τοῦ σώματος προκαλουμένων ἐξ ἐνδοοργανικῶν λειτουργιῶν καί ἐκκρίσεων τῶν διαφόρων ἀδένων καί ὁ ἐξαναγκασμός τοῦ σώματος νά πράξῃ ἀντιθέτως ὅλως, ἀφ' ὅ,τι αἱ αἰσθήσεις καί αἱ ἐνδοοργανικαί λειτουργίαι καί ἀνάγκαι ἀπαιτοῦν τέλος, ἡ συνειδητή προσφορά εἰς ἀλτρουϊστικήν θυσίαν καί θάνατον διά πνευματικούς λόγους καί γενικῶς ὑπέρ ἰδεώδους τινός.

δ) Ἡ συνειδητή καί δυναμική ἐπίδρασις - τόσον ἐπωφελῶς, ὅσον καί ἐπιβλαβῶς - τῆς πνευματοβολίας ἤ ψυχοβολίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὄχι μόνον ἐπί τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος ἀλλά καί ἐπί ἄλλων ὄντων καί ἀντικειμένων ἐμψύχων καί ἀψύχων καί ἡ συνειδητή ἄσκησις (γυμναστική) καί ρύθμισις τῶν κινήσεων τοῦ σώματος κατά βούλησιν, ἐξικνουμένη μέχρι τοῦ σημείου τῆς ὑποχρεώσεως ὡρισμένων μελῶν τοῦ σώματος ὅπως ἐπιτελοῦν λειτουργίας μή περιλαμβανομένας ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ φυσικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ.

ε) Ὁ προφορικός λόγος καί ἡ νοερά ὁμιλία, ἄνευ χρήσεως τῆς γλώσσης, ἡ νοερά ἐπεξεργασία σχεδίων καί ἰδεῶν ἐν γένει, ἡ συνειδητή καί ἀκαριαία μεταβίβασις τῶν σκέψεων ἡμῶν καί εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις καί ἡ ἀκαριαία ἐπίσης σύλληψις αὐτῶν παρ' ἄλλων ἀνθρώπων.

στ) Ἡ συνειδητή μνήμη, ἀνάπλασις καί ἀναγνώρισις καί ἡ συνειδητή προσοχή, γνῶσις, ἐπιστήμη καί φαντασία.

ζ) Ἡ πνευματική ἱκανότης, ἰδιοφυΐα καί μεγαλοφυΐα, ἀσχέτως τῶν διαστάσεων καί τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ σώματος, τοῦ ὄγκου καί τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς καί τῆς ποιότητος ἤ ποσότητος τῶν λαμβανομένων τροφῶν, καί ἡ διατήρησις τῆς λογικότητος τῶν ἀνθρώπων καί μετά βαρυτάτας ἐγκεφαλικάς νόσους. Ὡσαύτως αἱ ὁμαλαί ψυχικαί ἐκδηλώσεις καί παρά τήν ἀφαίρεσιν τῶν ἀντιστοίχων ἐγκεφαλικῶν κέντρων[136], ὡς καί ἡ

[136] Ὁ ἀείμνηστος Ἰωάν. Σκαλτσούνης, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Δημώδης τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπολογητική», σελ. 82- 83, ἀναφέρει ὅτι, ἀνοιχθέντος κρανίου νέου τινός, ἀποθανόντος ἐξ ἐγκεφαλικῆς νόσου, δέν εὑρέθη ἐν αὐτῷ ἐγκεφαλική ὕλη, ἀλλ' ὀλίγον

ἀναμφισβήτητος συνέχεια τῆς ψυχικῆς ζωῆς τῶν συνεπεία εἰσπνοῆς ἀτμῶν χλωροφορμίου ἤ αἰθέρος εἰς γενικήν ἀναισθησίαν περιερχομένων.

η) Ἡ ὅρασις ἄνευ φυσιολογικῆς λειτουργίας τῶν ὀφθαλμῶν καί ἡ ἀκοή ἄνευ φυσιολογικῆς λειτουργίας τῶν ὤτων, καί, ἀντιστρόφως, ἡ ἀδυναμία ὁράσεως ἤ ἀκοῆς ἐν ἐγρηγόρσει, καίτοι τά ἀντίστοιχα αἰσθητήρια ὄργανα ἡμῶν εὑρίσκονται ἐν καλῇ καταστάσει.

θ) Τά ὄνειρα καί ἰδίως τά προφητικά καί προγνωστικά ὁράματα καί αἱ ἐν ἐκστάσει ἤ ἐν ἡμιεγρηγόρσει ὀπτασίαι[137].

ι) Αἱ ἐμφανίσεις ψυχῶν ζώντων ἀνθρώπων μακράν τοῦ τόπου εἰς ὃν τό σῶμα των εὑρίσκεται καί αἱ κατά τήν ὥραν τοῦ θανάτου ἐμφανίσεις τῶν ἐκ τοῦ σώματος ἐξερχόμενων ψυχῶν.

ια) Αἱ ἐμφανίσεις ψυχῶν ἀποβιωσάντων εἰς ἐπιζῶντας ὄχι μόνον καθ' ὕπνον ἀλλά καί ἐν ἐγρηγόρσει πολύν χρόνον μετά τόν θάνατον αὐτῶν.

ιβ) Τό ἀναλλοίωτον ἐγώ τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως, ἐν μέσῳ τοσούτων ἀκαταπαύστων ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων καί τοσαύτης πληθῦος ἐξωτερικῶν παραστάσεων, ἐναλλασσομένων διηνεκῶς. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ ὑπνωτιζόμενοι, οἱ ὑφιστάμενοι τήν ἐπίδρασιν ὡρισμένων ναρκωτικῶν καί οἱ παράφρονες. Ἀλλ' εἰς τάς περιπτώσεις τοῦ ὑπνωτισμοῦ, ὑποτασσομένη ἡ ὑπνωτιζομένη ψυχή εἰς τήν δυναμικωτέραν ψυχήν τοῦ ὑπνωτιστοῦ, παραδίδει τήν διεύθυνσιν τοῦ σώματος (τοῦ σκηνώματος αὐτῆς) εἰς τό πνεῦμα τοῦ ὑπνωτιστοῦ, ὅστις διευθύνει αὐτό ἐξ ἀποστάσεως, ὅπως διευθύνομεν τά ἄνευ πιλότου ἀεροπλάνα ἤ ἄλλα ὅμοια μηχανήματα, εἰς τάς περιπτώσεις τῆς χρήσεως ἀναισθητικῶν, ἐπιδρῶντα ταῦτα ἐφ' ὡρισμένων κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου καί ἀναστέλλοντα πρός καιρόν τήν κανονικήν λειτουργίαν αὐτῶν, προκαλοῦν τήν ἀναισθησίαν ἤ ὕπνωσιν ἀντιστοίχων μελῶν ἤ καί τοῦ ὅλου σώματος, ὡς ἐκ τούτου δέ ἡ ψυχή στερεῖται τῶν σωματικῶν ὀργάνων καί μέσων, δι' ὧν συνήθως ἐκδηλοῦται, δυναμένη ὅμως νά ἐκδηλωθῇ καί ἄνευ αὐτῶν, ὡς παρατηρεῖται εἰς τάς βλάβας καί ἐγχειρίσεις τοῦ ἐγκεφάλου καί τέλος, εἰς τάς περιπτώσεις τῆς τελείας παραφροσύνης (καθ' ἥν μειοῦται, ἤ καί ἐκλείπει ἐνίοτε ἡ συνείδησις τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἐγώ),

αἱματῶδες ρευστόν. Ἐν τούτοις ὁ ἀσθενής διετήρη σώας τάς διανοητικάς του δυνάμεις (κρίσιν, λογικήν, μνήμην) μέχρι τοῦ θανάτου του.

[137] Τήν περί ὀνείρων θεωρίαν τοῦ Φρόϋντ ἀπέδειξαν ἤδη ἐπιστημονικῶς ἀβάσιμον οἱ διάσημοι ψυχοφυσιολόγοι Ἐγκιέντυ, Καρέλ, Ζούγκ, Ντρίς κ.ἄ.

παρεμβαίνοντα ἀκάθαρτα πνεύματα – δαιμόνια. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι ἀπολύτως καταφανής κατά τάς θαυμαστάς θεραπείας τοιούτων παραφροσυνῶν – ψυχασθενειῶν ἐν ταῖς Ἱεραῖς Μοναῖς, ὡς τοῦ ἁγίου Γερασίμου Κεφαλληνίας, καθ’ ἃς τά δαιμόνια ἀπομακρυνόμενα, βλασφημοῦν χυδαιότατα τόν Θεόν καί τούς ἁγίους. Ὅσον δ’ ἀφορᾷ εἰς τάς ἐλαφροτέρας μορφῆς σχιζοφρενίας - ψυχοπαθείας, οἱ γενεσιουργοί λόγοι δυνατόν νά εἶναι συμμιγεῖς, ψυχικοί δηλονότι καί ὀργανικοί, διά τοῦτο δέ καί θεραπεύονται αὗται διά φαρμάκων. Ὑποβοηθεῖται τότε, ἁπλῶς, δι’ αὐτῶν ἡ φυσιολογική λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου καί ἐπακολουθεῖ, φυσιολογικῶς ἐπίσης, ἡ δι’ αὐτοῦ ὁμαλή ἐκδήλωσις τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς.

Εἰς τάς ἀποδείξεις ταύτας περί τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῆς - ὑπερυλικῆς ψυχῆς ἀφθάρτου, ἄρα καί ἀθανάτου, πρέπει νά προστεθοῦν αἱ πνευματικαί ἐφέσεις - ἐξάρσεις διά τήν ἀλήθειαν, τήν φιλοσοφίαν, τήν ἐπιστήμην, τήν παιδείαν, τήν ἐλευθερίαν, τήν ἀγαθοεργίαν, τήν ἀρετήν, τήν δικαιοσύνην, τήν ἰδίαν ἡμῶν πνευματικήν τελείωσιν. Ἐπίσης, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίς, ἡ ἔννοια τῆς ἀθανασίας, τῆς εὐθύνης, τοῦ χρόνου καί τοῦ αἰωνίου, αἵτινες εἶναι ὡσαύτως ἐκφάνσεις - ἐκδηλώσεις τῆς ἐν τῷ σώματι ἡμῶν, ὡς ἐν σκηνώματι, οἰκούσης πνευματικῆς ψυχῆς.

Ἑπομένως:

α) Ἐφόσον ἔχομεν τοιαύτας πνευματικάς ἐκδηλώσεις ἐν τῷ ἀνθρώπω καί διά τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἐκδηλουμένας.

β) Ἐφόσον ἡ οὐσία - μᾶζα ἐξ ἧς τό σῶμα ἡμῶν ἀπαρτίζεται εἶναι μονάδες - σωμάτια ἠλεκτρισμοῦ μηδέ συνοχήν πρός ἄλληλα ἔχοντα, ἄμοιρα νοήσεως καί συνειδήσεως, τά σωμάτια δέ ταῦτα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὑπό διαφόρους πυκνώσεις καί μορφάς, σχηματίζουν τό σῶμα ἡμῶν. Καί

γ) Ἐφόσον τά στοιχεῖα ταῦτα τῆς ὕλης, ὁπωσδήποτε καί εἰς οἱασδήποτε ποσότητας καί ἂν τά συναναμίξωμεν, καί ὁσουσδήποτε τεχνητούς ἐγκεφάλους ἤ τεχνητούς ἀνθρωπίνους ὀργανισμούς καί ἂν κατασκευάσωμεν οὐδέποτε θά ἀποδώσουν νόησιν, οὐδ’ ἐκδήλωσιν τίνα πνευματικήν.

Ἄρα ὑποχρεούμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ ὑλικῷ σώματι ἡμῶν ὑπάρχει ἰδιαιτέρα ἐνσυνείδητος πνευματική ὑπόστασις, ἡ πνευματική ψυχή ἡμῶν, συνυφασμένη μέ τό ὑλικόν ἡμῶν σῶμα, ἀλλ’ ἀνωτέρα τούτου, κατά τήν οὐσίαν καί τήν φύσιν, ἐξ οὗ καί δεσπόζει τοῦ σώματος ἡμῶν. Ὡς ὑπερυλική καί ἄφθαρτος ὑπόστασις, ἐπιζῇ αὕτη ἐνσυνειδήτως καί μετά θάνατον, καί κυριο-

λεκτικώτερον, τήν διάλυσιν τοῦ ὑλικοῦ σκηνώματος αὐτῆς (Β΄ Κορινθ. Ε΄ 1-8, Β΄ Πετρ. Α΄ 13-14 κ.ἄ.)[138]

γ) Ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀνθρωπίνη ψυχή

«Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν» (Γενεσ. Α΄ 27)

Διά νά ἐξακριβώσωμεν τόν τρόπον, καθ' ὅν ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πλασθείς ἄνθρωπος ἐξεικονίζει τόν Θεόν, δέον νά ἐνδοσκοπήσωμεν βαθέως, νά διερευνήσωμεν δηλαδή πνευματικῶς τήν ὅλην πνευματικήν ὑπόστασιν ἡμῶν, τήν ψυχήν ἡμῶν, ἐφόσον ἡ ἐξεικόνισις ὑπάρχει – δοθεῖσα - ὄχι ἐν τῷ φθαρτῷ ὑλικῷ σώματι ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ εἰς πνευματικήν ὑπόστασιν δημιουργηθείσῃ ἡμετέρᾳ ψυχῇ[139]. Διότι «πνεῦμα ὁ Θεός...» (Ἰωάν. Δ΄ 24).

Ἐνεργοῦντες τήν αὐτοενδοσκόπησιν - ἐνόρασιν, διαπιστοῦμεν ὅτι ἡ ψυχή ἡμῶν εἶναι οὐσία, φύσις νοερά - πνευματική. Εἶναι

[138] Τήν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὕπαρξιν τῆς ἀφθάρτου καί ἀθανάτου ψυχῆς ἡμῶν, παρεδέχθησαν διά μέσου τῶν αἰώνων, ἐκτός τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν (τῶν παγχρύσων στομάτων τοῦ Λόγου), καί πᾶσαι αἱ λοιπαί πνευματικαί κορυφαί ὁλοκλήρου τῆς Ἀνθρωπότητος, ἤτοι ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Θαλῆς, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Φίλων, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Κοπέρνικος, ὁ Κέπλερος, ὁ Φλαμαριών, ὁ Καρτέσιος, ὁ Κυβιέ, ὁ Λειβνίτιος, ὁ Πασκάλ, ὁ Παστέρ κ.ἄ. Ἐπίσης οἱ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες καί ψυχοφυσιολόγοι Ντρίς, Γιούγκ, ὁ Ἄγγλος καθηγητής καί ἐφευρέτης τοῦ Θαλλίου Κρούξ, ὁ σέρ Ὄλιβερ Λότζ, κορυφή τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὁ διάσημος Ἄγγλος φυσιοδίφης καθηγητής Ἄλφρεντ Ρῶσσελ Οὐαλλάς, ὁ διαπρεπής καθηγητής Νόερς, τοῦ Πανεπιστημίου Καίμπριτς, ὁ Γιόχαν Κένερ, καθηγητής τῆς ἀστροφυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, ὁ καθηγητής Φόν Φίχτερ, ὁ Ρίτσαρδ Χοῦνσον, καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Μελβούρνου καί Καίμπριτς, ὁ δόκτωρ Τζίμπερ, διευθυντής τοῦ βακτηριολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁ Γάλλος σοφός ψυχοφυσιολόγος Σάρλ Ἄντρυ, ὁ δόκτωρ Τζελέν, διευθυντής τοῦ Διεθνοῦς μεταφυσικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Παρισίοις, ὁ καθηγητής τῆς Πειραματικῆς φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Δουβλίνου Οὐίλλιαμ Μπαρέτ, ὁ Ἄγγλος Ἀκαδημαϊκός Κρόμπελ Μπάλεϋ, ὁ διάσημος καθηγητής Ἐρν. Μποτσάνο, ὁ διεθνοῦς κύρους καθηγητής τῆς Φυσιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων Ρισέ, ὁ διάσημος ψυχολόγος καθηγητής τῶν Πανεπιστημίων Λεμβέργης καί Βαρσοβίας Ὀχόροβιτς, ὁ πολύς Λομπρόζο κ.ἄ.

[139] Μ. Βασιλ. Α΄ Λογ. σ. 20. « Ὅπου ἄρχειν δύναμις, ἐκεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ εἰκών». Καί σελ. 24. «Ὁρᾷς ποῦ ἔχεις τό κατ' εἰκόνα, εἰς τό τῆς ψυχῆς νοερόν καί λογικόν». Καί ἁγ. Γρηγορ. Νύσσης Λογ. Α΄, (Ἐ. Π. Migne, τ. 44, σ. 259. «Οὐκ ἔχομεν τό κατ' εἰκόνα ἐν μορφῇ σώματος ἄνθρωπος δέ κατ' αὐτήν, τήν ψυχήν ». Καί « Κατ' εἰκόνα τυπικήν τινά ἐστιν ἡ ψυχή, οὐ κατ' ἰσότητα τῆς ἁγίας Τριάδος». Ἐπίσης, ἰδίου, Λογ. «εἰς τό τί ἐστι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ». «Μία ἐστί ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου καί ἐν τρισί θεωρεῖται μονάς ἐν τριάδι καί τριάς ἐν μονάδι τυπικῶς γνωριζομένη ». Πρβλ. καί μακαριστοῦ καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § 29, σελ. 137. «Ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεία εἰκών ἀνήκει εἰς τό πνευματικόν αὐτοῦ μέρος». Ἀρχιμ. Ἀντωνίου, Δογματ. § 122, σελ. 170. «Ὑπό μέν τήν εἰκόνα νοοῦνται τά πλεονεκτήματα τῆς ψυχῆς, τά ἀποτελοῦντα τήν οὐσίαν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς φύσεως ». Πλάτωνος, Μητροπολίτου Μόσχας, Δογματ. § 7α. «Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ἀσώματος, ἕπεται ὅτι ἡ εἰκών τοῦ Θεοῦ ἐκοινοποιήθη οὐχί εἰς τό ἡμέτερον σῶμα, ἀλλ' εἰς μόνην ἡμῶν τήν ψυχήν». Ἁγ. Ἀθανασίου Παρίου, Δογματ. Κεφ. Δ΄, σελ. 67, δ. «Κατά τήν ψυχήν, εἴρηται ὁ ἄνθρωπος, οὐ κατά τό σῶμα γεγονέναι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ». Ἰδίου Κεφ. Η΄ σελ. 265. «Λέγεται δέ εἰκών κατά τό ἀσώματον, τό ἄϋλον, τό ἀόρατον, τό αὐτεξούσιον».

πνεῦμα[140] - νοῦς[141]. Ἐνέχονται ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτῆς καί αἱ κατώτεραι ψυχικαί ἰδιότητες, αἱ συνυφασμέναι μετά τῶν ζωτικῶν λειτουργιῶν τοῦ σώματος (αἱ αἰσθήσεις κλπ.), ἡ πνευματική ὅμως οὐσία καί αἱ νοεραί δυνάμεις αὐτῆς δεσπόζουν ἐπί τούτων καί διά τῆς βουλήσεως ἐκμηδενίζουν - ἐξαϋλοῦν ταύτας, καί τό σῶμα, μερικῶς. Τοιαύτην μερικήν ἐξαΰλωσιν παρατηροῦμεν εἰς τά φαινόμενα τῆς ἀκαΐας, τῆς αἰωρήσεως κ.ἄ.

Διακρίνεται δ' ἐπίσης ἡ ψυχή ἡμῶν ὡς ἐνσυνείδητος πνευματική ὑπόστασις, α) Διά τῆς ὑπάρξεως ἐν αὐτῇ τῆς περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέας, δι' ἧς νοοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς ὑπάρχοντας, ὅπως καί τά περί ἡμᾶς ὄντα καί φαινόμενα, νοοῦμεν δ' ἐπίσης καί τήν ἔκτασιν τῆς δυνάμεως καί τῆς σοφίας ἡμῶν. Καί β) Διότι ἐκπέμπει συνάμα πνευματικήν ἀκτινοβολίαν (πνευματοβολίαν - ψυχοβολίαν) ὡς πνευματικός προβολεύς ἤ ἥλιος, πνευματοβολῶν - ἐκλάμπων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡμῶν. Ἡ ὕπαρξις τῆς πνευματοβολίας ταύτης διεπιστώθη καί ἐβεβαιώθη ἀπολύτως σήμερον διά τῶν πειραμάτων τῆς μεταβιβάσεως τῆς σκέψεως εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις, ὅπως καί διά τῶν φαινομένων τῆς ἑκουσίας, ἤτοι τῆς συνειδητῆς τηλεκινησίας καί τηλενεργείας, τῆς ἑκουσίας βασκανίας (ἥτις εἶναι ἐπίσης τηλενέργεια πνευματική), τοῦ ὑπνωτισμοῦ κ.ἄ. Ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ πνευματοβολία αὕτη εἶναι δυναμική. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπιφέρει δυναμικά ἀποτελέσματα, παρ' ὅλον ὅτι δέν μετατίθενται κατ' αὐτήν μονάδες - σωμάτια ὕλης, ἠλεκτρόνια Καί ὠνομάσθη, ἐν τέλει ἐνδοστρεφής μέν, ὁσάκις περιορίζεται εἰς ἐνδοσκόπησιν τῆς πνευματικῆς ἀλλά καί τῆς σωματικῆς ὑποστάσεως ἡμῶν, ἐξωστρεφής δέ, ὁσάκις ἐξαπολύει τούς ὑπερυλικούς - πνευματικούς αὐτῆς προβολεῖς ἔξω τοῦ σώματος ἡμῶν[142].

Ἀληθῶς. Κλείσατε τούς ὀφθαλμούς καί στρέψατε τούς πνευματικούς προβολεῖς τῆς ψυχῆς ἡμῶν πρός οἱανδήποτε κατεύθυνσιν. Θά ἐκδηλωθῇ τότε ἀμέσως εἰς πνευματικήν ἔντασιν ἡ ψυχή ἡμῶν. Θά πνευματοβολήσῃ ὡς εἷς πνευματικός ἥλιος, καί θά περιλάβῃ ἀκαριαίως ἐν ταῖς πνευματικαῖς δέσμαις τῆς πνευματοβολίας αὐτῆς πᾶν μέρος τῆς ὑδρογείου. Θά ἴδητε αὐτοστιγμεί

---

[140] Αἱ λέξεις ψυχή, πνεῦμα, ἐναλλάσσονται ἐν τῇ Γραφῇ (Ψαλμ. 142, 4-12, Ματθ. Στ´ 25, Κστ´ 41, ΚΖ´ 50, Λουκ. Η´ 55, Πράξ Ζ´ 59, Α΄Κορ. Ε´ 3, Στ´ 20, Ζ´ 34, Ἰακωβ. Β´ 26, Α´ Πέτρου Γ´ 19 κ.ἄ.).

[141] Ἁγ. Ἀθ. Παρίου, Δογματ. Κεφ. 16' 100 6'. «Τά δέ νοητά νοεῖ ἡ ψυχή, οὐ καθ' ὅ ψυχή λόγον ἔχουσα, ἀλλά καθ' ὁ Νοῦς».

[142] Περί τῆς πνευματολογίας ταύτης τῆς ψυχῆς ἡμῶν καί τῆς δυναμικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς, γράφει πρῶτος καί πάλιν ὁ θεῖος Παῦλος ἐν τῇ Ρώμ. Η´ 13· «εἶδε πνεύματι τάς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε». Καί ἐν τῇ Ἐφεσ. Δ´ 23. «...Ἀνανεοῦσθαι δέ τῷ πνεύματι τοῦ νοός ὑμῶν».

νοερῶς τό μέρος ἐκεῖνο. Ὁλοκλήρους ἠπείρους δύναται νά περιλάβη ἡ πνευματική αὕτη ἐποπτεία τῆς ψυχῆς ἡμῶν[143], πᾶσαν τήν ὑδρόγειον καί μείζονα ταύτης χῶρον.

Δέν εἶναι ἡ πνευματική αὕτη ἐποπτεία - δρᾶσις μεμακρυσμένων τόπων, ἁπλῶς φαντασία, οὔτε ἀνάπλασις νοερά γνωστῶν παραστάσεων. Εἶναι δρᾶσις - ἐπικοινωνία πνευματική, ἐπιτυγχανομένη, διά τῆς ἐπεκτάσεως - ἐξεντάσεως, διά τήν ἀκρίβειαν, εὐρύνσεως τῆς πνευματοβολίας, τῆς πνευματικῆς οὐσίας τοῦ νοός - τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Ἀπεδείχθη τοῦτο διά τῶν πειραμάτων τῆς μεταβιβάσεως τῆς σκέψεως. Διότι τό πνεῦμα εἶναι νοοῦσα, ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος ἔντασις, ἐνῷ ἡ ὕλη εἶναι χῶρος- ἔκτασις μή νοοῦσα, καί ὡς ἐκ τούτου στερούμενη συνειδήσεως. Καί δέν ὑπάρχουν διά τό πνεῦμα κωλύματα ὑλικά, οὔτε διάστημα. Διαπερᾶ τοῦτο ἀκαριαίως τά πάντα. Καί αὐτάς τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος τάς ἐσχατιάς.

Ἐν τῇ πνευματοβολίᾳ λοιπόν ταύτη τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τῇ ἐνδοστρεφεῖ καί τῇ ἐξωστρεφεῖ, γεννᾶται ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέα - συνειδέναι, ἤ ἄλλως παράστασις, εἰκών πνευματική, ἥν ἔχομεν μόνον ἡμεῖς, οἱ ἄνθρωποι, περί ἡμῶν αὐτῶν, ἐξαντικειμενοποιοῦντες ἡμᾶς αὐτούς. Ὅσον ἔντονος καί πλουσία εἰς πνευματικόν περιεχόμενον (εἰς γνώσεις, εἰς σοφίαν) εἶναι ἡ πνευματοβολία αὐτή, τόσον μείζων ἡ ἰδέα - ἡ νοερά εἰκών, ἥν ἔχομεν περί ἡμῶν αὐτῶν. Ὅσον μικρά, λόγῳ ἐλλείψεως μορφώσεως, τόσον περιωρισμένη καί ἡ ἰδέα περί τῶν πνευματικῶν καί σωματικῶν δυνάμεων ἡμῶν, περί τῆς πνευματικῆς ὀντότητος ἡμῶν.

Νοοῦμεν λίαν εὐκρινῶς τήν ὕπαρξιν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τῆς περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέας, ὡς δευτέρας οἱονεί ὑποστάσεως - ἀφηρημένης βεβαίως - ἐν αὕτη, διότι, συνήθως ἐλέγχομεν ἡμᾶς αὐτούς, ὅταν διαπράττομεν σφάλμα, ἐν τῇ νοερᾶ δ' ἀναπαραστάσει ἡμῶν, καθ' ἥν ἐξαντικειμενοποιοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς, ἐξετάζομεν, μετροῦμεν καί τάς πνευματικάς καί τάς σωματικάς δυνάμεις ἡμῶν. Ἡ αὐτοέρευνα αὐτή, ἡ αὐτοκριτική καί ὁ αὐτοέλεγχος ἰδία, δέν θά ἦσαν δυνατά, ἐάν ἡ ψυχή ἡμῶν, ὡς ὑπόστασις πνευματική, ἦτο κατάξηρος. Πάντως, ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέα - παράστασις γεννᾶται ἐν τῇ πνευματοβολίᾳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Καί τοιουτοτρόπως ἐμφανίζει ἡ ψυχή ἡμῶν τύπον τινά τριαδικόν, εἰκόνα τριαδικήν, κατά τήν προμνησθεῖσαν γνώμην καί τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης. Ἤτοι τό κύριον αὐτῆς πνευματικόν σῶμα- τόν νοῦν, τήν ἰδέαν περί ἡμῶν αὐτῶν καί τήν πνευματοβολίαν τήν ἐκπεμπομένην ἐξ αὐτῆς.

[143] Πρβλ. Α΄Κορινθ. Ε΄ 3. «Ἐγώ μέν γάρ ὡς ἀπών τῷ σώματι, παρών δέ τῷ πνεύματι»

δ) Ἡ ἐξομοίωσις τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεόν

«Ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα» (Α΄ Ἰωάν. Γ΄ 2)

Ὅτι ἡ ψυχή ἡμῶν εἶναι μικρός πνευματικός ἥλιος, ἐξεικονίζων τόν Θεόν, δέν ἐξάγεται ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν παρατηρήσεων. Τονίζεται, κατ' ἀρχήν ὑπό τοῦ θεόπτου Μωϋσέως ἐν τῇ «Γενέσει» (Α΄ 27), ἐπίσης δέ καί ὑπό τοῦ Ἀποστόλου Ἰούδα ἐμμέσως ἐν τῇ Καθολικῇ αὐτοῦ Ἐπιστολῇ.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ (§ 12- 13), γράφει ὁ θεῖος ἀπόστολος περί τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων τά ἑξῆς: «....Οὗτοι εἰσιν... νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπό ἀνέμων παραφερόμεναι... ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς τόν αἰῶνα τετήρηται»[144]. Εἶναι δέ ἄκρως πολύτιμον τό χωρίον τοῦτο. Ἐκχύνει φῶς θεῖον εἰς τό μυστήριον τῆς ὑποστάσεως ἡμῶν καί συντελεῖ τά μέγιστα εἰς τήν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν ψυχήν ἡμῶν, τήν κατ' εἰκόνα μέν τοῦ Θεοῦ πλασθεῖσαν (διά νά ἐξομοιωθῇ πρός Αὐτόν), ἀλλά τήν μεταβαλλομένην, δυστυχῶς, εἰς τούς πλείστους τῶν ἀνθρώπων μέχρι σήμερον, ὄχι εἰς ὁμοίωσιν τοῦ Πλάστου, ἀλλ' εἰς ἀστέρα ζόφου, εἰς ὁμοίωμα τοῦ Σατανᾶ. Ἐπλάσθη δηλαδή ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή οὐσία καί ὑπόστασις πνευματική, κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὄχι βεβαίως φύσει. Δέν προῆλθε δηλαδή ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, διότι τότε θά εἶχε τήν συνείδησιν τοῦ αἰωνίως εἶναι, τό ἀπόλυτον εἰδέναι καί δύνασθαι, ἀλλά καί τό ἀΐδιον, τό ἀμετάβλητον, τό ἄπτωτον. Εἶναι λοιπόν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή εἰκών τοῦ Θεοῦ θέσει. Ἐγένετο, καί γίνεται δημιουργεῖται τοιαύτη, ὥστε μόνον αὔτη ἐξ ὅλων τῶν κτισμάτων τοῦ Κόσμου τούτου νά εἶναι ὑπόστασις πνευματική, ἐνσυνείδητος, ἄρα δέ καί ἐλευθέρα, ἤ ἄλλως μικρός ἥλιος πνευματικός, ἐκπέμπων διηνεκῶς σκέψεις, πνευματοβολίαν δυναμικήν. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις, ἡ κυρία ἰδιότης τοῦ νοῦ. Γεννᾷ διηνεκῶς σκέψεις, ἰδέας. Εἶναι ὅθεν καί ἡ ψυχή ἡμῶν ἀέναος πνευματική ἔντασις ἐνσυνείδητος, ἀλλά πεπερασμένη. Καί πνευματοβολεῖ, ἐν εἴδει πνευματικοῦ ἡλίου, πνευματοβολίας συνειδητάς.

Προκειμένου λοιπόν περί τῆς ἐξομοιώσεως ἡμῶν πρός τόν Θεόν (ἥτις εἶναι ἐλευθέρα καί δυνητική, ἐξ οὗ καί οἱ ἁγ. Πατέρες ἡμῶν ἐκδέχονται ταύτην ὡς «τέλος, εἰς ὅ σπεύδει ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσων καί τελειῶν αὐτῶν ἠθικῶς»[145]), δέον ἡ ὅλη ὑπόστασις

---

[144] Πρβλ. Β΄ Πέτρου, Β΄ 17

[145] Μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § 29, σελ. 141. +Ἀρχιμ. Ἀντωνίου Δογματ. § 122, σελ. 170. Σ.σ. Τό χωρίον τῆς Γραφῆς «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ'

τῆς ψυχῆς ἡμῶν καί ἡ πνευματοβολία αὐτῆς νά διαμορφωθοῦν διά τῆς ἀπολύτως ἐλευθέρας καί συνειδητῆς χρήσεως τῆς βουλήσεως ἡμῶν - ἀρχομένης ἀφ' ἧς λάβωμεν συνείδησιν ἀγαθοῦ καί πονηροῦ - εἰς ὑπόστασιν καί πνευματοβολίαν ἀγαθήν, ἁγίαν, ἁγνήν, σύμφωνον πρός τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἐπιτευχθῇ τοῦτο, ὅταν δηλαδή ὑποτάξωμεν τήν ἐλευθερίαν ἡμῶν εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ (ἐν πίστει, βεβαίως, πρός τόν ἀληθινόν Θεόν) καί κατορθώσωμεν, διά καταλλήλου καί συνεχοῦς πνευματικῆς ἀσκήσεως[146] ὥστε ἡ ὅλη ψυχή ἡμῶν, καί αἱ γεννώμεναι ὑπ' αὐτῆς σκέψεις, νά εἶναι ἅγιαι, ἀγαθαί, σκέψεις ἀγάπης, ἀγαθοεργίας, ἀρετῆς δικαιοσύνης (ὅτε βεβαίως καί τά ἔργα ἡμῶν εἶναι ἀνάλογα), τότε ἡ ψυχή ἡμῶν γίνεται μικρός Θεός κατά χάριν. Πνευματικός ἥλιος, πεπερασμένος μέν - δημιούργημα - ἀλλ' ὁμοηθής μέ τόν Ἄπειρον πνευματικόν ἥλιον - τόν Θεόν, τόν διηνεκῶς πνευματοβολοῦντα ἀγάπην, ἁγιότητα, δικαιοσύνην, ἔλεος...

Ὅταν γίνῃ τό ἐναντίον; Τότε, δυστυχῶς, μεταβάλλεται ἡ ψυχή ἡμῶν εἰς ὁμοίωμα τοῦ Σατανᾶ. Γεννᾷ καί ἐκπέμπει σκέψεις - ἰδέας πονηράς. Σκέψεις μίσους, φθόνου, κακίας, ἀκολασίας ἀντικειμένας ἐν γένει πρός τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δέν εἶναι πλέον πνευματικός ἥλιος. Καθίσταται ἀστήρ ζόφου, πλανήτης πνευματικός πνευματοβολῶν μέν, ἀλλ' ἐκπέμπων πνευματοβολίας σκότους - πονηρίας, κακίας. Καί εἰς την κατάστασιν ταύτην θά παραμείνῃ, καί κατά τόν ἀπόστολον Ἰούδαν, εἰς τόν αἰῶνα. Βεβαιοῖ τοῦτο ἡ Γραφή καί εἰς πλεῖστα ἄλλα χωρία, ἀλλ' ἀποδεικνύεται καί φιλοσοφικῶς, ὡς ἄλλωστε εἶναι εὐνόητον, ἐφόσον ὡς ὑπερυλική ὑπόστασις δέν ὑπόκειται οὔτε εἰς διάλυσιν, μήτε εἰς ἀφανισμόν.

Εἰς τόν ἀγῶνα λοιπόν τοῦτον, εἰς τήν ἄθλησιν ταύτην ἐδημιουργήθη -ἐκλήθη ἵνα ἀθλήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή. Διευκρινίζει τόσον σαφῶς τοῦτο ὁ θεῖος Παῦλος. «Εἰ δέ πνεύματι – γράφει - τάς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε» (Ρωμ. Η΄ 13). Ἡ ἐνδοστρεφής δηλαδή πνευματοβολία τῆς ψυχῆς ἡμῶν δέον νά καταστῇ ἱκανή (δι' ἐπιμόνου ἀσκήσεως τῆς βουλήσεως) ὅπως θανατοῖ τάς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός. Ἡ ἐξωστρεφής, ὅπως ἀντιδρᾶ

εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν» (Γενεσ. Α΄ 26) ἀναφέρεται εἰς τήν πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ, τήν εὐδοκίαν Αὐτοῦ. Διά τοῦτο ἅμα τῇ δημιουργίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἐτονίσθη ὅτι «κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν» (αὐτόθι § 27). Ἡ ἐξομοίωσις ἐπακολουθεῖ, ὅταν ἐλευθέρως συνεργήσωμεν καί ἡμεῖς διά τήν ἠθικήν τελείωσιν ἡμῶν. (Πρβλ. Ἁγ. Γρηγ. Νύσσης προμν. Λόγος Α΄, αὐτόθι, σελ. 272) « τό δέ καθ' ὁμοίωσιν ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν». Δι' ὅ ἐν τῇ Γραφῇ προσετέθησαν: «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι» (Ματθ. Ε΄ 48). « Θεοί ἐστέ -νά γίνητε» (Ἰωάν. Γ. 34). « Ὅσοι δέ ἔλαβον αὐτόν ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι» (Ἰωάν. Α΄ 12). «Ἅγιοι γίνεσθε» (Α΄ Πέτρ. Α΄ 16). « Ἵνα διά τούτων γένησθε θείας κοινωνοί φύσεως» (ἰδίου Β΄, α΄ 4).

[146] Ἐφεσ. Δ΄ 23-24. « Ἀνανεοῦσθαι δέ τῷ πνεύματι τοῦ νοός ὑμῶν καί ἐνδύσασθαι τόν καινόν ἄνθρωπον τόν κατά Θεόν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καί ἁγιότητι τῆς ἀληθείας».

ἀποτελεσματικῶς κατά τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων τοῦ κόσμου τούτου καί ἐξουδετεροῖ, δι' ἀναλόγου ἐνδοστρεφείας, τάς αὐτομάτους μηχανοφυσικάς ἀντιδράσεις, τάς προκαλουμένας εἰς τά διαφορά ὄργανα καί μέλη τοῦ σώματος ἀνακλαστικῶς.

Ὅταν ταῦτα ἐπιτευχθοῦν, ἐν πίστει πρός τόν ἀληθινόν Θεόν ἀλλά καί τηρήσει τῶν ἐντολῶν Του (Ματθ. ΚΗ´ 20 κ.ἄ.), τότε ὁλοκληροῦται ἡ πνευματική ἀναγέννησις ἡμῶν, περί ἧς γράφει ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης (Α´ 13) καί δι' ἥν ὡμίλησεν ὁ Κύριος πρός τόν Νικόδημον (Ἰωάν. Γ´ 3-4). Ἡ ἀνανέωσις ἡμῶν, κατά τόν θεῖον Παῦλον, «τῷ πνεύματι τοῦ νοός, ἤτοι τῆς ψυχῆς ὑμῶν» (Ἐφεσ. Δ´ 23). Ἡ ἐξομοίωσις ἡμῶν, κατά χάριν, πρός τόν Ἄπειρον Θεόν. Τότε ἡ πνευματοβολία τῆς ψυχῆς ἡμῶν γίνεται τύπος, εἰκών τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως τύπος - εἰκών τοῦ Αἰωνίου Λόγου εἶναι ἡ νοερά εἰκών, ἥν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἔχομεν περί ἡμῶν αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται οὕτω μικρός κατά χάριν Θεός[147], «Θείας φύσεως κοινωνός».

[147] Περί τῆς ἀφθαρσίας καί τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἰδέ ἡμ. ἔργον «Ἡ πνευματική ὑπόστασις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Πνευματισμός καί ἡ ἀλήθεια περί τῶν ψυχικῶν καί μεταφυσικῶν φαινομένων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΥΠΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ ΘΕΟΥ

α) Φιλοσοφική ἀπόδειξις τῆς ὀντότητος τοῦ Αἰωνίου Λόγου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Ὁ Θεός, ὡς Ἄπειρον Ὄν πνευματικόν, Ἄπειρος πνευματική οὐσία, Ἄπειρος Νοῦς, νοεῖ Ἑαυτόν ὑπάρχοντα δι' ἰδέας πνευματικῆς, ἥτις εἶναι καί ἡ πνευματική Αὐτοῦ εἰκών (Κολασ. Α΄ 15 κ.ἄ.). Τήν Ἰδέαν ταύτην γεννᾶ ἐκ τοῦ προσώπου Του ὁ Πατήρ, ὡς ἀρχική αἰτία καί πηγή τῆς θεότητος[148] («τόν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεώς Του», Ἑβρ. Α΄,3. Διό καί Πατήρ καλεῖται), ἀνάρχως καί ἀϊδίως. Αὐτός δέ καί πάλιν ἐκπορεύει ἐκ τοῦ Πρόσώπου Του, ἀνάρχως ἐπίσης καί ἀϊδίως, καί Ἄπειρον πνευματοβολίαν - τό Πνεῦμα τό Ἅγιον – ἐν Ὧ, ἡ ὑπ' Αὐτοῦ - τοῦ Πατρός - γεννωμένη Ἰδέα εἶναι ἡ τελεία καί ζῶσα Εἰκών Του, καί «ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ».

Διά τῆς ἰδέας λοιπόν ταύτης νοεῖ ὁ Θεός ἀνάρχως ὑπάρχοντα Ἑαυτόν καί ἔχει ἐν Αὐτῇ ὁ Πατήρ, ὡς αἰτία καί πηγή τῆς θεότητος, τήν εἰκόνα[149] τῆς ἀΐδιου καί ἀνάρχου ὑπάρξεως Αὐτοῦ καί δόξης. Ἡ ἰδέα ὅμως αὐτη, (ἥτις εἶναι ὁ Μονογενής Υἱός καί Λόγος τοῦ Πατρός), δέν εἶναι πεπερασμένη, οὐδέ ψιλή καί ἀφηρημένη ὡς ἐν ἡμῖν. Εἶναι ὀντοτική, ἐνυπόστατος, ζῶσα καί ἐνσυνείδητος, ἄπειρος ἐπίσης, ἄναρχος καί ἀΐδιος, ἐν ἄκρα ὅλως ἀντιθέσει πρός τήν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ψιλήν ἰδέαν περί ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπίσης, εἶναι ὀντοτική, ἰδιοσύστατος καί ἐνσυνείδητος (ὅπως καί ἄπειρος, ἄναρχος, ἀΐδιος) καί ἡ πνευματοβολία, ἥν ἀνάρχως καί ἀϊδίως ἐκπορεύει ἐκ τοῦ Προσώπου Του ὁ Πατήρ- τό Πνεῦμα δηλαδή τό Ἅγιον. Καί εἶναι ὀντοτικόν, ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, καθ' ὅσον ἐν Αὐτῷ, ὡς ἐν ἀπείρῳ πνευματοβολία, γεννᾶται ἀνάρχως καί ἀϊδίως ὑπό τοῦ Πατρός ἡ ἐνυπόστατος καί ἐνσυνείδητος

[148] Ζ. Ρώση «Ὀρθοδοξία καί Παλαιοκαθολικισμός», σελ. 5 καί μακαριστοῦ καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § 15, σελ. 76 καί 77

[149] Ἰωάν. ΙΔ΄ 9. «Ὁ ἑωρακώς ἐμέ ἑώρακε τόν Πατέρα». «Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ-Πατρός» ἀποκαλεῖ ὁ θεῖος Παῦλος τόν Κ. ἡ. Ἰ. Χριστόν (Κολασ. Α΄ 15 καί «ἀπαύγασμα τῆς δόξης καί χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ». (Ἑβρ. Α΄ 3). Ἀποκαλεῖ δέ τόν Κύριον χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, διότι τό ὀντοτικόν- ἐνυπόστατον τῆς περί Ἑαυτοῦ ἰδέας χαρακτηρίζει μόνον τόν Ἄπειρον Θεόν. Ὅλων τῶν πνευματικῶν κτισμάτων αἱ ἰδέαι περί τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως εἶναι ψιλαί.

Αὐτοῦ ἰδέα, ἡ νοερά Αὐτοῦ εἰκών, ὁ μονογενής Λόγος- Υἱός Αὐτοῦ[150].

Ὑποχρεούμεθα δέ νά δεχθῶμεν φιλοσοφικῶς, ὅτι ἡ ἰδέα, κατ' ἀρχήν, δι' ἧς νοεῖ Ἑαυτόν ὁ Θεός ὑπάρχοντα, εἶναι ὀντοτική-ἐνυπόστατος καί ἐνσυνείδητος, διότι ἐπιβάλλει τοῦτο ὁ νόμος τῶν λογικῶν ἀντιθέσεων, τοῦ ὁποίου ἐποιεῖτο χρῆσιν ὁ κλεινός Σωκράτης. Ἔναντι τοῦ βάρους τοῦ σώματός μου, ἔλεγεν οὗτος, παρατηρῶ ὅτι ὑπάρχει τοσοῦτον βάρος τοῦ Σύμπαντος. Ἔναντι τῶν ἐν τῷ σώματί μου ὑγρῶν, ἀνάλογα ὑγρά[151]. Ὅπως λοιπόν νοοῦμεν σήμερον, ὅτι ἔναντι τῆς πεπερασμένης πνευματικῆς ὑποστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ὑπάρχει, ἀναντιρρήτως, τό ἄπειρον πνευματικόν ΟΝ - ὁ Θεός, οὕτως δεχόμεθα, ἔναντι τῆς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἀναντιρρήτως ἐπίσης ὑπαρχούσης καί διακρινομένης νοερᾶς ψιλῆς περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέας (δι' ἧς νοοῦμεν ὑπάρχοντας ἡμᾶς αὐτούς) ἔχει ὁ Ἄπειρος Θεός ἐν Ἑαυτῷ ὄχι ψιλήν καί ἀφηρημένην, ἀλλ' ὀντοτικήν- ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, νοεράν εἰκόνα, ἵνα νοῇ ὑπάρχοντα Ἑαυτόν. Διότι πνευματικόν ὄν μή νοοῦν ἑαυτό δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχῃ. Νοοῦν ὅμως ἑαυτό, ἔχει ἀναντιρρήτως τήν ἰδέαν - εἰκόνα παράστασιν περί Ἑαυτοῦ.

Ἡ ἰδέα λοιπόν Αὕτη, δι' ἧς νοεῖ ὑπάρχοντα Ἑαυτόν καί ἔχει τήν περί Ἑαυτοῦ εἰκόνα ὁ Ἄπειρος Θεός, ἥτις καλεῖται καί Λόγος, διότι εἶναι τό μέτρον ὅλων τῶν ψιλῶν ἰδεῶν, ἅς περί τοῦ μή ὄντος ἔχει ὁ Πατήρ (ὡς πρώταρχος Νοῦς) ἐν Ἑαυτῷ, ἐπίσης δέ καί διότι λέγει- φανεροῖ τά ἐν τῷ Πατρί ἥτις καλεῖται ἐπίσης καί Υἱός, διότι γεννᾶται ἀϊδίως καί ἀνάρχως ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός, ἥτις καλεῖται καί Μονογενής Υἱός, διότι εἶναι μία ἀποκλειόμενης ἀπολύτως τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ Ἀπείρῳ Θεῷ καί ἑτέρας ἰδέας, δι' ἧς νά νοῇ ὑπάρχοντα Ἑαυτόν. Ἡ ἰδέα αὕτη κατ' ἄκραν καί ἄπειρον ἀντίθεσιν πρός τήν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ ψιλήν καί ἀφηρημένην τοιαύτην, εἶναι ὀντοτική, ἐνυπόστατος, ἰδιοσύστατος, ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος διά τούς ἑξῆς λόγους: α) Διότι οὕτω μόνον πληροῦται ὁ νόμος τῶν λογικῶν ἀντιθέσεων μεταξύ πεπερασμένων πνευμάτων καί τοῦ Ἀπείρου πνευματικοῦ Ὄντος- τοῦ Θεοῦ. Καί β) Διότι ὁ Θεός εἶναι ὁ Ὤν (Ἔξοδ. Γ΄13-14), «ὁ ὄντως Ὤν, κατά Πλάτωνα,

---

[150] Πρβλ. μακαρ. Καθηγητοῦ Παναγ. Δημητροπούλου «ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου», σελ. 103. «Ἅμα τῷ εὐαγγελισμῷ τῆς Θεοτόκου ὑπό τοῦ ἀγγέλου, ὅτε τοῦ Λόγου ἐπιδημοῦντος ἐπί τήν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν, συνεισήρχετο τό Πνεῦμα τό Ἅγιον καί ὁ Λόγος ἐν τῷ Πνεύματι ἔπλαττε καί ἥρμοζεν αὐτῷ σῶμα» (Σεραπ. 31, 26, 605, Α΄ Ἔναθρ. 8, 25, 109 C)

[151] Ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὅπως καί ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρουν καί τό ὑλικόν Σύμπαν Ἄπειρον.

καί ὁ ἀεί ὡσαύτως ἔχων». Καί δέν εἶναι δυνατόν, ὡς ἐκ τούτου, νά ἔχῃ ψιλήν καί ἀφῃρημένην ἰδέαν ἤ εἰκόνα περί Ἑαυτοῦ.

Τήν αὐτήν δέ ἀντίθεσιν δέον νά νοήσωμεν ὡς ὑπάρχουσαν μεταξύ τῆς πνευματοβολίας τῆς ἡμετέρας ψυχῆς (ἐν ᾗ πνευματοβολία γεννᾶται ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέα- εἰκών) καί τῆς ἀπείρου πνευματοβολίας τοῦ Θεοῦ Πατρός, τῆς ἀνάρχως καί ἀϊδίως ἐκ τοῦ Προσώπου Του ἐκπορευομένης, ἤτοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν ᾧ γεννᾷ Οὗτος ἀϊδίως καί ἀνάρχως ἐπίσης τήν περί Αὐτοῦ Ἰδέαν, ἤτοι τήν νοεράν Αὐτοῦ εἰκόνα, τόν μονογενῆ Αὐτοῦ Λόγον- Υἱόν. Κατά τάς ἐπιταγάς τοῦ αὐτοῦ Νόμου τῶν ἀντιθέσεων μεταξύ τῶν πεπερασμένων πνευμάτων καί τοῦ Ἀπείρου Θεοῦ, δέον νά ᾖ καί ἐκείνη ὀντοτική, ἐνυπόστατος (ἰδιοσύστατος) ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος[152], τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον γεννᾶται ἐν Αὐτῇ ἀϊδίως ὑπό τοῦ Πατρός ἡ ζῶσα- ὀντοτική, ἐνυπόστατος καί ἐνσυνείδητος εἰκών Αὐτοῦ.

Πληροῦται οὕτω φιλοσοφικῶς ἐξ ὁλοκλήρου ὁ Νόμος τῶν λογικῶν ἀντιθέσεων μεταξύ τῶν πεπερασμένων πνευμάτων καί τοῦ ἀπείρου Πνεύματος - τοῦ Θεοῦ, αἵτινες εἶναι ἀπόλυτοι. Καί βεβαιούμεθα φιλοσοφικῶς, κατ' ἀρχήν, ὅτι τόσον ἡ νοερά εἰκών, ἥν ἀϊδίως γεννᾷ ὁ Πατήρ (ὡς πηγή καί αἰτία τῆς θεότητος ἐκ τοῦ Προσώπου Του) , ὅσον καί ἡ πνευματοβολία, ἥν Οὗτος ἀϊδίως καί ἀνάρχως ἐκπορεύει ἐκ τοῦ Προσώπου Του- τό Πνεῦμα τό Ἅγιον - εἶναι ὑποστάσεις ἐνσυνείδητοι καί ἰδιοσύστατοι, κατά τόν ὑπέροχον χαρακτηρισμόν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν.

β) Φιλοσοφικαί ἐξεικονίσεις Τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ

Μετά τήν διαπίστωσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐσωστρεφοῦς καί ἐξωστρεφοῦς πνευματοβολίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τήν γενόμενην, κατά παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ, ὑπό τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης, ἵνα καί ὡς πρός τό θέμα τοῦτο, βεβαιουμένης ἀπολύτως τῆς Γραφῆς, ἀνυψωθῶμεν - «καταντήσωμεν, οἱ πάντες» (Ἐφεσ. Δ΄ 11-13) εἰς τήν τελείαν καί καθολικήν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τό Τρισυπόστατον τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, δυνάμεθα νά νοήσωμεν πλήρως, κατ' ἀρχήν, τήν φύσιν ἀλλά καί τήν ὕπαρξιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

[152] Ὅπου πνευματική ὑπόστασις, ἐκεῖ συνείδησις- αὐτονόησις καί ἐλευθερία. Ἐνυπόστατος ἄρα οὖσα ἡ νοερά εἰκών τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἔχει φύσει καί συνείδησιν-αὐτονόησιν τῆς Ἑαυτῆς ὑποστάσεως, συνείδησιν διακεκριμένην, ὅτι εἶναι ἰδεατή εἰκών τοῦ Πατρός, ὁ Λόγος - Υἱός. Ὡσαύτως καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Ἔχει καί Ἐκεῖνο διακεκριμένην συνείδησιν τῆς Ἑαυτοῦ ὑποστάσεως, καί ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός.

Εἶναι αὕτη, μικρός ἥλιος πνευματικός, ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καί τῷ σώματι ἡμῶν καί ἐκπέμπει, κατά βούλησιν, πνευματοβολίαν (πνευματικούς προβολεῖς) πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν, ἐν ᾗ γεννᾶται ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν ψιλή καί ἀφηρημένη ἰδέα-νοερά εἰκών, τό ἐγώ ἡμῶν, τό καί μέτρον τῆς δυνάμεως καί τῆς σοφίας ἡμῶν. Οἱ ἰδόντες ἠλεκτρικούς προβολεῖς μεγάλης ἐντάσεως ἐν σκοτεινῇ νυκτί, ἤ προβολάς τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας ἐν δέσμαις φωτειναῖς, προβαλλούσαις ἐκ ρωγμῶν πυκνῶν νεφῶν, δύνανται νά λάβουν εἰκόνα τοῦ φαινομένου. Οἱ πνευματικοί προβολεῖς τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι βεβαίως δυναμικοί. Ἐπιδροῦν δυναμικῶς, ἐπί τῶν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν ὀργάνων, ἀλλά καί ἐπί τῶν περί ἡμᾶς ἐνοργάνων, ὅπως καί τῶν ἀνοργάνων ὄντων, θεραπεῖαι δι’ αὐθυποβολῆς, τηλεπάθειαι, μεταβίβασις σκέψεως, τηλεκινησίαι, ἑκουσία βασκανία, ὑπνωτισμός, ὀφείλονται εἰς αὐτούς. Ἀλλ’ ἡ πνευματοβολία τῶν πνευματικῶν τούτων προβολέων τῆς ψυχῆς ἡμῶν δέν εἶναι ἀκτινοβολία ὑλική. Δέν περιέχει δηλαδή σωμάτια ὕλης. Δέν μετατίθενται κατ’ αὐτήν ἠλεκτρόνια ὡς γίνεται εἰς οἱανδήποτε ἄλλην ἀκτινοβολίαν, ἤ ραδιενέργειαν. Εἶναι πνευματοβολία- ἀκτινοβολία πνευματική, ὑπερυλική, οἵα εἶναι καί ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν ἰδέα, ἡ νοερά εἰκών μας, ἡ γεννώμενη ἐν αὐτῇ.

Ταῦτα πάντα λοιπόν ἔχοντες κατά νοῦν, δυνάμεθα νά ἀναπαραστήσωμεν νοερῶς τό σύνολον τοῦ πρωτοτύπου τῆς ψυχῆς ἡμῶν τήν εἰκόνα τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, ἔχοντες πάντοτε ὡς βάσιν τάς σχετικάς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ καί τάς σαφεῖς μαρτυρίας τῆς Γραφῆς δι’ ὧν βεβαιοῦται ὅτι ὁ Θεός εἶναι Τρισυπόστατος. Τά πρός τοῦτο πνευματικά μέσα θά εἶναι πάλιν αἱ ἐπιταγαί τοῦ Νόμου τῶν ἀντιθέσεων. Μορφαί τῆς εἰκόνος, αἱ ἀντιθέσεις αὗται καθ’ ἑαυτάς. Ἀντιθέσεις καί μορφαί νοούμεναι βεβαίως εἰς τό Ἄπειρον, τό ἀσύλληπτον, κατ’ οὐσίαν καί ἀσύγκριτον, ἑπομένως καί ἀκατάληπτον καί ἀπερινόητον διά τόν πεπερασμένον ἀνθρώπινον νοῦν.

Δέν ἀντίκειται δέ τοῦτο εἰς τό πεπερασμένον τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὅταν δίδεται ἡμῖν παρά Κυρίου ἰδιαιτέρα χάρις[153]. Ὅπως δηλαδή εἰς τούς μικρούς ὀφθαλμούς ἡμῶν ἐδόθη ἡ ἱκανότης νά βλέπουν τό τοσάκις μεγαλύτερον ἀπ’ αὐτούς σῶμα τοῦ ἡλίου, διότι οὕτως ηὐδόκησεν ὁ πάνσοφος Δημιουργός, συνδυάσας ἀποστάσεις, ὄγκους, ὄργανα καί σύστημα ὁράσεως, ἐν γένει, διαύγειαν

[153] « Οὐδέ τόν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰμή ὁ υἱός, καί ᾧ ἐάν βούληται ὁ υἱός ἀποκαλύψαι». (Ματθ. Ια΄ 27). «Καί δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τόν ἀληθινόν». (Α΄ Ἰωάν. Ε΄ 20).

ἀτμοσφαίρας, φωτεινότητα ἀκτίνων, σύνθεσιν φωτός οὕτω καί εἰς τούς ὀφθαλμούς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις, εὐδοκία τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα ὁραματίζωνται, ἐν τίνι δέ μέτρῳ, τήν πνευματοβολίαν Ἐκείνου, ὅστις εἶναι ἄπειρος ἥλιος πνευματικός. Ἀνάγκη, βεβαίως, ὅπως οἱ πνευματικοί ὀφθαλμοί τῶν ψυχῶν, τῶν ἐπιθυμούντων νά «ἴδουν» τόν Θεόν ἐν ἐπιγνώσει, εἶναι ἠνεωγμένοι καί ὑγιεῖς. Ἀλλά τοῦτο ἰσχύει καί διά τούς σωματικούς ὀφθαλμούς. Οἱ ἔχοντες αὐτούς κεκλεισμένους ἤ νοσοῦντας, δέν δύνανται νά ἴδουν τόν ἥλιον καί ὅταν ἐκεῖνος ἐν πλήρει αἰθρία μεσουρανεῖ.

Ἄς νοήσωμεν ὅθεν- Ὄν- τό ὄντως Ὄν- πνευματικόν ἀπείρου πνευματικῆς οὐσίας, ἀπείρου πνευματοβολίας, ἀπείρου δυνάμεως, σοφίας τήν πνευματοβολίαν αὐτοῦ ἐκτεινομένην - ἐκπορευομένην ἐξ Αὐτοῦ ἀνάρχως, ἀπείρως, ἀτερμόνως, ἀϊδίως, καί ἔχουσαν ὑπόστασιν- ὀντότητα (οὐσίαν πνευματικήν καί συνειδητήν), ἐν ἄκρα ἀπολύτως καί ἀπείρῳ ἀπό πάσης ἀπόψεως ἀντιθέσει πρός τήν πεπερασμένην ἀλλά συνεχῆ πνευματοβολίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ἀποτελοῦσαν τήν πνευματοβολίαν ταύτην ἰδίαν πνευματικήν ὑπόστασιν ἐνσυνείδητον, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων αὐτῆς ἐν ἤῳς καί ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ - ἀτρέπτως γεννᾷ ὁ Πατήρ ἐκ τοῦ Προσώπου Του, ὡς ἀρχική αἰτία καί πηγή τῆς θεότητας, ἀϊδίως καί ἀνάρχως τήν Ἑαυτοῦ νοεράν εἰκόνα, τόν Λόγον Αὐτοῦ Υἱόν καί ἔχομεν οὕτω μίαν ὑπερκοσμίαν νοεράν- πνευματικήν εἰκόνα τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ. Ἄπειρος ἥλιος πνευματικός, ἐκπορεύων ἄπειρον πνευματοβολίαν, ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, καί γεννῶν ἐν αὐτῇ τήν περί Ἑαυτοῦ νοεράν εἰκόνα, τόν Ἑαυτοῦ Λόγον-Υἱόν, «τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης Του καί τόν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ» ἐπίσης ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον: Ο ΤΡΙΣΥΠΟΣΤΑΤΟΣ ΘΕΟΣ.

Καί εἶναι ἄναρχος ἡ πνευματοβολία τοῦ Πατρός- πρωτάρχου Νοῦ, διότι φύσις- ἰδιότης τοῦ ΝΟΥ εἶναι τό ἐκπέμπειν ἤ ἐκπορεύειν Πνεῦμα. Ἀνάρχως ἄρα ὁ Πατήρ ὤν, ἀνάρχως ἐπίσης ἐκπορεύει καί τό Πνεῦμα Αὐτοῦ. Εἶναι ἄπειρος ὡσαύτως αὕτη, ἀΐδιος καί ἐνυπόστατος (ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος, διότι ὅπου πνευματική ὑπόστασις ἐκεῖ καί συνείδησις καί ἐλευθερία).

Τό Πνεῦμα τό Ἅγιον εἶναι Ἄπειρος πνευματοβολία, ἐν ᾗ ὁ Πατήρ γεννᾶ ἀϊδίως καί ἀνάρχως τήν εἰκόνα, ἤ τόν Λόγον-Υἱόν Αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον λοιπόν ἡ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι γεννωμένη ὑπό τοῦ Πατρός Εἰκών εἶναι ὀντοτική - ἐνυπόστατος, ἄρα δέ καί ἐνσυνείδητος, ἄναρχος, ἄπειρος, ἀΐδιος εἶναι δυνατόν νά νοηθῇ ὅτι τῶν αὐτῶν στερεῖται τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, ἐν ᾧ γεννᾶται ἡ ἐνυπόστατος νοερά Εἰκών τοῦ Πατρός, ὁ Λόγος Αὐτοῦ καί Υἱός;

Ἀναντιρρήτως ὄχι. Διότι κατά μείζονα λόγον θά ἠδύνατο νά λεχθῆ, ὅτι τό Πνεῦμα τό Ἅγιον δέον νά εἶναι ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, ἄναρχον, ἄπειρον, ἀΐδιον, ζῶν, ἀφοῦ ἐν Αὐτῷ, ὡς ἐν ἀπείρῳ πνευματοβολία, γεννᾶται ἀϊδίως ὁ φέρων πάσας τάς ἰδιότητας ταύτας Λόγος- Υἱός. Ἄλλως ἐκπορεύεται καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον- ὅπως γεννᾶται καί ὁ Υἱός- ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός. Καί ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός, εἶναι ἀναντιρρήτως ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, Ὀντοτικόν. Εἶναι ἑπομένως καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ὑπόστασις τοῦ Ἀπείρου Θεοῦ. Ὡς ὑπόστασις δέ ἐνσυνείδητος, ἔχει ἰδίαν θέλησιν καί προσλαμβάνει ἑκάστοτε, κατά βούλησιν, ἰδίαν ἔκφανσιν- μορφήν. Διά τοῦτο, ὅπως περί Ἑαυτοῦ εἶπεν ὁ Κύριος, «...ὥσπερ γάρ ὁ πατήρ ἐγείρει τούς νεκρούς καί ζωοποιεῖ, οὕτω καί ὁ υἱός οὕς θέλει ζωοποιεῖ» (Ἰωαν. Ε΄ 21), διαχωρίσας τήν Ἑαυτοῦ θέλησιν ἀπό τῆς θελήσεως τοῦ Πατρός, οὕτω καί περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐτόνισεν ὅτι, «τό Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καί τήν φωνήν Αὐτοῦ ἀκούεις» (Ἰωαν. Γ΄ 8). Εἰς ἄλλα δέ χωρία σαφῶς καί ἐπανειλημμένως τό ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, ἀλλά καί τό ἐλεύθερον τῆς βουλήσεως- θελήσεως καί ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διεκήρυξεν.

Εἶναι καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ διακεκριμένη, ἔχον ἰδίαν θέλησιν, ἰδίαν ἔκφανσιν, ἀλλά καί φωνήν. Ἡ θέλησις Αὐτοῦ- ὅπως καί ἡ θέλησις τοῦ Υἱοῦ, βεβαίως- ταυτίζονται ἀπολύτως πρός τήν θέλησιν τοῦ Πατρός. Τό διακεκριμένον ὅμως τῶν ὑποστάσεων, τῶν συνειδήσεων καί τῶν θελήσεων τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀνάρχως ἀσύγχυτον. Τονίζει τοῦτο κατηγορηματικῶς, ἡ Παλαιά Διαθήκη (Γεν. ΙΗ΄)[154], ἀλλά καί ἡ Καινή. Ἰδού χωρία τινά τῆς Κ.Δ. περί τῶν θελήσεων τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς θεότητος, τῶν διακεκριμένων ἀλλά καί ταυτιζομένων ἀπολύτως, α) Περί τῆς θελήσεως τοῦ Υἱοῦ. «Οὐ δύναται ὁ Υἱός ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐάν μή τι βλέπει τόν Πατέρα ποιοῦντα, ἃ γάρ ἂν Ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καί ὁ Υἱός ὁμοίως ποιεῖ» (Ἰωάν. Ε΄ 19). «Ὥσπερ γάρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τούς νεκρούς καί ζωοποιεῖ, οὕτω καί ὁ Υἱός οὓς θέλει ζωοποιεῖ» (Ἰωάν. Ε΄ 21). β) Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «Τό Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ» (Ἰωάν. Γ΄ 8). «Ὅταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν, οὐ γάρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει» (Ἰωάν. ΙΣΤ΄ 13).

[154] Ἑρμηνεύοντες τό ἐν λόγῳ Κεφ. τῆς Π.Δ. ἀποδεικνύομεν ὅτι οἱ ἐμφανισθέντες εἰς τόν Ἀβραάμ «τρεῖς ἄνδρες» ἦσαν ὁ Τρισυπόστατος Θεός. Σύμφωνον γνώμην τοῦ ἁγ. Ἰωάν. Χρυσοστ. παρεθέσαμεν.

Τά χωρία ταῦτα ἀναφέρονται συγκεκριμένως εἰς τό διακεκριμένον τῶν θελήσεων τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς θεότητος. Δέν ἀποτελοῦν ὅθεν τό σύνολον τῶν χωρίων τῆς Γραφῆς, ἐν οἷς τό Τρισυπόστατον τῆς θεότητος διακηρύσσεται, ἅτινα, ἀριθμούμενα εἰς ἀρκετάς δεκάδας, παραθέτομεν κατωτέρω.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τάς διακεκριμένας ὡσαύτως μορφάς-ἐκφάνσεις[155], τάς ὁποίας προσλαμβάνουν αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Θεότητος, ἵνα ἐμφανισθοῦν- ἐκδηλωθοῦν εἰς τά πνευματικά καί ἐνσυνείδητα κτίσματα αὐτῶν (ἐν οἷς καί ἡμεῖς), ὑπάρχουν ἐν τῇ Παλαιᾷ καί τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀρκετά χωρία, πλήν τῶν Κεφ. Γ΄ (9-24) καί ΙΗ΄ τῆς Γενέσεως, ἐν οἷς ἀναφέρεται ἡ ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ πρός τούς πρωτοπλάστους καί δή εἰς τόν Πατριάρχην Ἀβραάμ ἐν μορφῇ «τριῶν ἀνδρῶν», θά παραθέσωμεν ἐνταῦθα τά κατωτέρω, πρός διευκόλυνσιν τῆς κατανοήσεως καί τοῦ βαρυσήμαντου τούτου θέματος.

Α) Διά τήν ἐξιδιασμένην μορφήν- ἔκφανσιν τοῦ Πατρός. «...Καί ἰδού θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ καί ἐπί τόν θρόνον καθήμενος, ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καί σαρδίῳ» (Ἀποκαλ. Δ΄ 1-4)[156].

Β) Τοῦ Υἱοῦ «ἐάν οὖν θεωρῆτε τόν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τό πρότερον» (Ἰωάν. Στ΄ 62). Ἐπίσης ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει περί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ. «Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμόν ἡγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ» (Φιλιπ. Β΄ 6).

Γ) Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: Ἐνεφανίσθη τό Πνεῦμα τό Ἅγιον «σωματικοῦ εἴδει ὡσεί περιστερά» κατά τήν βάπτισιν τοῦ Κυρίου (Λουκ. Γ΄ 22). Ἐπίσης ὡς «νεφέλη», κατά τήν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου (Λουκ. Θ΄ 34). Καί «ὡσεί πυρός γλῶσσαι», κατά τήν ἑορτήν τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ Β΄ 3). Ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ ἐνυπάρχει ἀναντιρρήτως ἡ δυνατότης τοῦ προσλαμβάνειν καί πεπερασμένας ἐκφάνσεις- μορφάς, πρός ἐπικοινωνίαν ἰδία μετά τῶν πεπερασμένων ἐνσυνειδήτων πνευματικῶν κτισμάτων Του. Νοεῖται τοῦτο εὐχερῶς, ὅταν πιστεύσωμεν εἰς Ἄπειρον κατά πάντα καί παντοδύναμον Θεόν.

Πεπερασμένην λοιπόν μορφήν λαβών καί ὁ αἰώνιος Λόγος-Υἱός, ἐνηνθρώπησεν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, χωρίς νά παύσῃ νά εἶναι καί Ἄπειρος. Διά τοῦτο ἐτόνισεν, ἐκτός τῶν ἄλλων,

---

[155] μακαριστοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § 15, σελ. 82.

[156] Πρβλ. Ἀποκαλ. Κ΄ 11 καί ΚΑ΄ 5, Ἔξοδος Δ΄ 5 καί ΛΓ΄ 23, Γ΄ Βασιλειῶν, ΚΒ΄ 19, Ἡσ. ΣΤ΄ 1, Ἰεζεκ. Α' 26-28, Η΄ 2, ΜΓ΄ 6-7, ΜΔ΄ 2-5, Δανιήλ Ζ΄ 9.

ὁ Κύριος ὅτι: «Οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τόν οὐρανόν, εἰμή ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὤν ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ἰωάν. Γ΄ 13). Καί διά τοῦτο, ἐπίσης, ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ψάλλει: «Ὅλος ἦν ἐν τοῖς κάτω καί τῶν ἄνῳ οὐδόλως ἀπῆν, ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος» (Χαιρετισμοί Θεοτόκου).

Ἄτρεπτος καί ἀΐδιος ὑπάρχων- ὤν ἀνάρχως ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἐγένετο καί τέλειος ἄνθρωπος, χωρίς νά παύσῃ ὤν καί ὁ ἄπειρος Λόγος - Υἱός. Τοιουτοτρόπως ἀσυγχύτως συνυπάρχουν μέ τήν ἀντίδοσιν τῶν ἰδιωμάτων ἐν τῷ Κ. ἡ. Ἰ. Χριστῷ τόσον ὁ ἄπειρος Λόγος- Υἱός, ὅσον καί ὁ τέλειος ἄνθρωπος «ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως καί ἀτρέπτως» (δογμ. ὅρος Ἁγίας Δ΄ Οικουμ. Συνόδου). Δέν περιωρίσθη ὡς ἄπειρος καί δέν ἐτράπη ἐκ τῆς τοιαύτης θείας Αὐτοῦ ἐνεργείας, τῆς ἀφάτου Αὐτοῦ συγκαταβάσεως, οὐδέ μετεβλήθη. Διότι, κατά τόν θεῖον Ἰάκωβον, «οὐκ ἐνί- ἐν τῷ Θεῷ- παραλλαγή ἤ τροπῆς ἀποσκίασμα» (Καθολ. Α΄ 17). Καί κατά τόν Πλάτωνα: Διότι ὁ Θεός εἶναι «ὁ ἀεί ὡσαύτως ἔχων».. Τά αὐτά ἰσχύουν καί διά τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, ὅταν προσλαβόν ἐκφάνσεις- σχήματα πεπερασμένα, ἐνεφανίσθη ὡς περιστερά, ὡς πύριναι γλῶσσαι, καί ὡς Νεφέλη. Ἐπίσης καί διά τόν Πατέρα, ὅταν μετά τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ηὐδόκησε νά συνεμφανισθῇ εἰς τόν Πατριάρχην Ἀβραάμ καί εἰς τούς πρωτοπλάστους, ὅπως καί ὅταν ἐνεφανίσθη εἰς τούς προφήτας καί εἰς τόν εὐαγγελιστήν Ἰωάννην ἐν τῇ «Ἀποκαλύψει», κατά τάς προμνησθείσας σαφεῖς βεβαιώσεις τῆς Γραφῆς.

Οὕτω, ἡ πνευματική ψυχή ἡμῶν, ἡ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πλασθεῖσα, ἐξεικονίζει διά τῆς τριαδικῆς φύσεώς της τόν Ἄπειρον δημιουργόν της τόν Τρισυπόστατον Θεόν, παράλληλος δέ εἶναι ἡ σχετική ἐξεικόνισις τοῦ ἁγίου πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου, τοῦ Μεγάλου, ἔχουσα οὕτως[157].

«....Εἰ δέ οὐκ ἀρκεῖ σοι τό τοῦ ἡλίου παράδειγμα εἰς ἐπίγνωσιν τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος, βλέπε καί ἄλλην εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι δέ ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτε γάρ ἔμελλεν ὁ Θεός πλάσσειν τόν ἄνθρωπον εἶπεν: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν». (Γεν. Β΄ 26). Ἰδού λοιπόν ὁ ἄνθρωπος εἰκών ἐστί τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Ἑνί δέ ἡ ψυχή, τοῦ ἀνθρώπου μία μέν, τρισυπόστατος δέ. Τρία πρόσωπα ἔχει ἡ ψυχή, καί πῶς ἄκουσον. Ἔστιν ἡ ψυχή ἕν πρόσωπον, ἡ δέ ψυχή γεννᾶ τόν

[157] Τάς ἐν συνεχεία ἐξεικονίσεις τοῦ ἁγίου πατρός εὕρομεν ἐν συγγράμματι τοῦ Ἱερ. Σωφρονίου, μοναχοῦ, Ἁγιορείτου, σελ. 187-190 (ἔκδ. 1885), περιέχοντι ἐν παραφράσει καί ἐν ἑνί τόμῳ (εὑρισκομένῳ εἰς τήν βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) λόγους τοῦ ἁγίου Βασιλείου καί τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

λόγον, καί ἰδού ὁ λόγος ἄλλο πρόσωπον. Ἡ ψυχή ἐκπορεύει καί τήν πνοήν, καί ἰδού ἡ πνοή ἄλλο πρόσωπον. Ἰδού πρόσωπα τρία, ψυχή, λόγος, πνοή. Καί γάρ ὁ λόγος καί ἡ πνοή τῆς ψυχῆς εἰσί, ὄχι τοῦ σώματος- ἐπειδή τῆς ψυχῆς ἐξελθούσης ἐκ τοῦ σώματος, οὔτε λόγος ἐναπομένει τῷ σώματι, οὔτε πνοή, ἀλλά κεῖται τό σῶμα ἄπνουν καί ἄλογον. Ὁ δέ λόγος καί ἡ πνοή εἰσί μετά τῆς ψυχῆς, καί ἐκ τούτου δῆλόν ἐστι, ὡς ὅτι καί ὁ λόγος καί ἡ πνοή ἀπό τῆς ψυχῆς εἰσι καί τῆς ψυχῆς εἰσι πρόσωπα. Καί ἰδού λοιπόν ἡ ψυχή πρόσωπον ἕν, καί ὁ λόγος ἄλλο πρόσωπον, καί ἡ πνοή ἕτερον πρόσωπον. Ἰδού τρία πρόσωπα τῆς ψυχῆς, ἀλλά ἡ ψυχή μία καί ὄχιτρεῖς. Εἰ γάρ ἐρωτηθῇς, πόσας ψυχάς ἔχει ὁ ἄνθρωπος, μέλλεις εἰπεῖν, ὅτι μίαν, ἐάν δέ ἐρωτηθῇς, πόσα πρόσωπα εἰσι τῆς ψυχῆς; ἁρμόζει ἵν' εἴπῃς, ὅτι τρία. Ἐπειδή ψυχή, λόγος καί πνοή, μία ψυχή καί πρόσωπα τρία. Καί ἐστι μέν ἡ ψυχή εἰς τύπον τοῦ Πατρός, ὁ δέ λόγος τῆς ψυχῆς, εἰς τύπον τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ' ἡ δέ πνοή τῆς ψυχῆς, εἰς τύπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡς γάρ ἡ ψυχή ἀγέννητος, οὕτω καί ὁ Θεός καί Πατήρ ἀγέννητος, καί ὥσπερ ὁ λόγος γεννητός ἀπό τῆς ψυχῆς, οὕτω καί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, γεννητός ἀπό τοῦ Πατρός καί καθάπερ ἡ πνοή ἐκπορευτή ἀπό τῆς ψυχῆς, οὕτω καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐκπορευτόν ἀπό τοῦ Πατρός. Καί εἶπον οὕτω, ψυχή, λόγος καί πνοή, μία ψυχή καί ὄχι τρεῖς, ἀχώριστος γάρ ὁ λόγος καί ἡ πνοή ἀπό τῆς ψυχῆς. Ὁμοίως, Πατήρ καί Υἱός, ἤτοι Λόγος καί Πνεῦμα, εἷς Θεός καί ὄχι τρεῖς ἀχώριστος γάρ ὁ Λόγος καί τό Πνεῦμα τό θεῖον ἐκ τοῦ Πατρός. Καί καθάπερ ἀόρατος ἡ ψυχή, οὕτω ἀόρατος καί ὁ Θεός. Καί οὕτω ὅταν διστάζῃς ἐν τῷ νοΐ σου καί λέγεις πῶς ἔνι ὁ Θεός εἷς καί ἔνι καί Τρισυπόστατος; Ἐνθυμοῦ τῆς ψυχῆς σου καί λέγε. Ὥσπερ ἡ ψυχή μου μία ἐστί ἀλλά καί τρισυπόστατος, ψυχή, λόγος καί πνοή, οὕτω καί ὁ Θεός εἷς ἐστίν, ἀλλ' ἐστί καί Τρισυπόστατος, Πατήρ, Λόγος καί Πνεῦμα Ἅγιον. Καί λέγε ἐν τῷ νοΐ σου, ὅτι. Ἐάν ἡ ψυχή, ὁμοίως καί ὁ ἥλιος, ἐστί τρισυπόστατος, ἡ δέ φύσις αὐτῶν μία, πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεός ὁ ποιητής τούτων, οὐκ ἐνδέχεται νά εἶναι οὕτως, ὥστε εἶναι αὐτόν ἕνα τῇ φύσει καί τρισυποστατον τοῖς προσώποις; καί ἀληθῶς ἐνδέχεται. Ὡς γάρ ψυχή, λόγος καί πνοή τρία πρόσωπα καί μία ἡ φύσις ψυχῆς καί ὄχι τρεῖς ψυχαί, οὕτω Πατήρ, Λόγος καί Πνεῦμα Ἅγιον, τρία πρόσωπα, καί εἰς τῇ φύσει Θεός καί ὄχι τρεῖς Θεοί. Οὕτως ἐάν συλλογίζῃ πάντοτε, ὄχι μή βλασφημήσῃς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

»Πλήν ἄκουσον καί ἄλλο πρός τούτοις μυστήριον, ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου διπλῆν ἔχει τήν γέννησιν καί ἐν δυσί φοραῖς γεννᾶται, μίαν μέν φοράν γεννᾶται ἀπό τῆς ψυχῆς, ἑτέραν δέ ἀπό τῶν χειλέων. Καί γεννᾶται μέν ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τῆς

ψυχῆς, ὅταν ἐνθυμηθῇ τίς εἰπεῖν τι, ἡ γάρ ἐνθύμησις πρώτη γέννησις λέγεται τοῦ λόγου, ἐπεί ἐνθυμεῖται τοῦ εἰπεῖν ἐκεῖνον τόν λόγον, οὐ λέγει δέ τοῦτον διά τῶν χειλέων, ἀλλά φυλάττει τόν λόγον ἡ ψυχή ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς. Καί ἐστιν ἡ ἐνθύμησις ἐκείνη πρώτη γέννησις τοῦ λόγου ἀπό τῆς ψυχῆς. Ὅμως κἄν γεννηθῇ ὁ λόγος ἀπό τῆς ψυχῆς, πρώτην γέννησιν, ὅταν ἐνθυμηθῇ αὐτόν ἡ ψυχή, ἀλλ' οὐ φανεροῖ αὐτόν, ἀκμήν δέ φυλάττει αὐτόν, ὅταν δέ θελήσῃ τοῦ φανερῶσαι τόν λόγον, τότε γεννᾷ αὐτόν ἐκ τῶν χειλέων. Αὕτη δέ ἡ ἐκ τῶν χειλέων δευτέρα γέννησις τοῦ Λόγου, φανεροῖ τόν λόγον τοῖς πᾶσι, καί οὐκ λοιπόν ὁ λόγος ἀφανής λέγεται ἀλλ' ἐμφανής. Ὅταν δέ γεννηθῇ ὁ λόγος διά τῶν χειλέων, τότε πάντες ἀκούουν αὐτόν, καί φανερός γίνεται τοῖς πᾶσι, καί λέγεται αὐτή ἡ γέννησις, ἡ διά τῶν χειλέων, δευτέρα γέννησις τοῦ λόγου, ὥστε δύο εἰσίν αἱ γεννήσεις τοῦ λόγου ἡμῶν, μία μέν ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐνθυμηθῇ τοῦ λαλῆσαι τόν λόγον, ἥτις καί πρώτη γέννησις λέγεται, κι' ἑτέρα ἐκ τῶν χειλέων, ἥτις φανεροῖ τόν λόγον πᾶσιν ἀνθρώποις, ἥτις καί δευτέρα γέννησις λέγεται. Μάνθανε οὖν ἀκριβῶς, ὅτι ὥσπερ ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου δύο γεννήσεις ἔχει, μίαν ἐκ τῆς ψυχῆς καί ἄλλην ἐκ τῶν χειλέων, οὕτω καί ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος δύο γεννήσεις ἔχει μίαν μέν ἐκ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, ἥτις καί πρώτη γέννησις λέγεται, καί ἑτέραν ἐκ τῆς σαρκός, ἥτις λέγεται δευτέρα. Καί ὥσπερ ὁ λόγος ἡμῶν κἄν γεννηθῇ τήν πρώτην γέννησιν ἀπό τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἀφανής ἐστι καί οὐ φανεροῦται, ἀλλά πάλιν μετά τήν γέννησιν μένει ἐν τοῖς ψυχικοῖς κόλποις, οὕτω καί ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κἄν καί ἐγεννήθη πρό τῶν αἰώνων ὑπό τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐφανεροῦτο τοῖς ἀνθρώποις. Παρέμεινε δέ πάλιν ἐν τοῖς κόλποις τοῖς πατρικοῖς. Καί ὥσπερ ὁ ἡμέτερος λόγος ὅταν βουληθῶμεν γεννᾶται ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν, καί φανεροῦται ἐν τοῖς ὅλοις ἡμῶν πλησιάζουσαν, οὕτω καί ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅταν ηὐδόκησεν, ἐγεννήθη ἐκ τῶν χειλέων τῶν προφητῶν, καί ἐκ τῆς πανάγνου Μαρίας, καί τότε γέγονε φανερός ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Ὡς γάρ φανεροῦται ὁ ἡμέτερος λόγος γεννηθείς ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν, οὕτω δή καί ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, γεννηθείς ἐκ τῆς σαρκός τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐφανερώθη πάσῃ τῇ κτίσει, καί οἱ πιστεύσαντες αὐτῷ σῴζονται. Καί ὥσπερ ὁ ἡμέτερος λόγος γεννηθείς ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν ὅταν ἀπ' αὐτῶν γεννᾶται οὔτε ἀπό τῆς ψυχῆς λείπει, οὔτε ἀπό τῶν χειλέων, οὔτε ἀπό τῶν ὤτων τῶν ἀκουόντων, καί οὐ λείπει πόθεν, κἄν καί χίλιαι χιλιάδες ἀκούσωσι τοῦ λόγου οὐκ ἐλαττοῦται ὁ λόγος, ἀλλ' ἀεί ἡμῶν πληρέστατος ἦν, οὕτω καί ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κἄν καί ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, καί ἐκ τῶν χειλέων τῶν προφητῶν, ἀλλ' οὖν οὔτε ἀπό τοῦ Πατρός ἔλειπεν, οὔτε ἀπό τῆς σαρκός, οὔτε ἀπό πάντων τῶν

ἀνθρώπων, οὔτε ἀπό ὅλης τῆς κτίσεως, ἀλλά πανταχοῦ παρῆν, καί οὐκ ἠλαττωνήθη, ἀλλά πληρέστατος ἦν. Καί οὕτω νόει περί τοῦ Θεοῦ καί Λόγου, ὅτι διπλήν ἔχει τήν γέννησιν, μίαν ἐκ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, καί μίαν ἐκ τῆς σαρκός. Καί ἡ μέν ἐκ τοῦ Πατρός προαιώνιος, ἡ δέ ἐκ τῆς σαρκός ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Ὥσπερ καί ὁ ἡμέτερος λόγος πρῶτον γεννᾶται ἀπό τῆς ψυχῆς καί τότε ἐκ τῶν χειλέων. Καί ταῦτα περί τῶν δύο γεννήσεων τοῦ Θεοῦ Λόγου».

Παράλληλος ἐπίσης εἶναι ἡ ὁμοία φιλοσοφική ἐξεικόνισις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διδασκάλου Ἁγ. καί Μεγ. Φωτίου, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«Εὕροι δ' ἂν τίς καί ἑτέραν μίμησιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει γάρ αὐτή ἐν ἑαυτῇ καί τό λογικόν καί τό ζωτικόν, καί γεννᾷ μέν ὁ νοῦς τόν λόγον, συμπρόεισι δέ τῷ λόγῳ πνεῦμα, οὐ γεννώμενον καθ' ἅπερ ὁ λόγος, συμπαρομαρτοῦν δ' ἀεί. Ἀλλά ταῦτα ὡς ἐν εἰκόνι πρόσεστι τῷ ἀνθρώπῳ, δι' ὅ καί ἀνυπόστατός ἐστί καί ὁ λόγος καί τό πνεῦμα ἐπί δέ τῆς ἁγίας Τριάδος τρεῖς νοοῦμεν τάς ὑποστάσεις καί ἀσυγχύτως ἡνωμένας καί καθ' ἑαυτάς ὑφεστώσας» (Φωτ. Ἀμφιλ. ζητ. ΣΚ΄, σ. 316 ἑξ., πρβλ καί ζητ. Λστ΄, σ. 64 § δ).

Ἑτέρα παραστατική εἰκών τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ εἶναι ὁ ἥλιος τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος. Διότι τό σῶμα τοῦ ἡλίου ἐξεικονίζει πλήρως τόν Θεόν Πατέρα, ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ἡλίου ἐξεικονίζει τήν ἄπειρον καί ἀνάρχον, ἀΐδιον, ἀλλά καί ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον πνευματοβολίαν τοῦ Πατρός - τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τό ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρός - ἡ δέ φωτιστική καί θερμαντική δύναμις τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου ἐξεικονίζει τόν ὑπό τοῦ Πατρός γεννώμενον συνάναρχον, συναΐδιον, ὁμοούσιον, ἄπειρον, ἀλλά καί ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον ὡσαύτως Λόγον Αὐτοῦ- Υἱόν, ὅστις εἶναι ἡ νοερά εἰκών, ἥν περί Ἑαυτοῦ ἔχει ἀνάρχως ὁ Πατήρ, ἤ τό «ἀπαύγασμα τῆς δόξης Του καί ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ».

Νοοῦντες ὅθεν ἀντίθεσίν τινα ἄπειρον, ἤτοι σῶμα ἡλίου πνευματικοῦ, ἐνσυνειδήτου, αὐθυπάρκτου, ἀναιτίου καί ἀνάρχου, ἀπείρου εἰς δύναμιν, εἰς σοφίαν ἡλίου πνευματικοῦ, πνευματοβολοῦντος ἀνάρχως, ἀϊδίως καί ἀναλλοιώτως ἄπειρον, ἀτέρμονα, ἀλλά καί ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον πνευματοβολίαν τοῦ Ἑαυτοῦ Προσώπου -τό Πνεῦμα τό Ἅγιον- καί γεννῶντος ἐπίσης, ἐν τῇ πνευματοβολία Του ταύτῃ, ἐκ τοῦ Προσώπου Του καί πάλιν, τόν μονογενῆ Αὐτοῦ Λόγον- Υἱόν (ἤτοι, τήν ἄπειρον, ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον περί Ἑαυτοῦ Ἰδέαν, τήν ἄπειρον δύναμιν καί σοφίαν Του, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης Του

καί τόν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεώς Του), ἔχομεν πλήρη τήν εἰκόνα τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ.

Ὅπως οἱ πλανῆται τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος κατέλαβον ἀπό τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ καί ἐντεῦθεν ὡρισμένην θέσιν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, καί, ὑπό τήν ἐπίδρασιν τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως τοῦ ἡλίου, διαγράφουν ἔκτοτε ἐν αὐτῷ τάς ἐναρμονίους αὐτῶν τροχιάς, οὕτω καί ὁ πνευματικός Κόσμος, κατ' ἀρχήν, καί ὁ ὑλικός- τό ὑλικόν Σύμπαν - ἐν συνεχείᾳ, κατέλαβον ὡρισμένην θέσιν, ἀπό τῆς ἐξ οὐκ ὄντων ὀντοποιήσεως αὐτῶν καί ἐντεῦθεν, ἐν τῷ ἀπείρῳ καί ἐνυποστάτῳ καί ἐνσυνειδήτῳ αἰωνίῳ Λόγῳ- Υἱῷ καί τῇ ἀπείρῳ, ἐνυποστάτῳ καί ἐνσυνειδήτῳ πνευματοβολία τῇ ἐκπορευομένη ἐκ τοῦ Πατρός, τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Παρατηρήσατε καί διά γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ- εἰ δυνατόν δέ διά μικροσκοπίου- δέσμην φωτεινῶν ἀκτίνων εἰσερχομένην δι' ὀπῆς τίνος ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ κινοῦνται ἐν αὐτῇ, ὡσεί πλέοντα, ἤ ὑπ' ἀοράτου δυνάμεως φερόμενα, διάφορα σωματίδια. Ὅπως λοιπόν κινοῦνται ἐν τῇ ἡλιακῇ ἀκτινοβολίᾳ τόσον οἱ πλανῆται, ὅσον καί τά ἐλάχιστα μόρια τῆς ὕλης, τά ἐμπεριεχόμενα ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, οὕτω καί οἱ ἀσύλληπτοι Κόσμοι τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος ὑπάρχουν, κινοῦνται καί ζοῦν ἐν τῷ ἀπείρῳ καί αἰωνίῳ Λόγῳ -Υἱῷ καί ἐν τῇ ἀπείρῳ πνευματοβολία, τῇ ἐκπορευομένη ἐκ τοῦ Πατρός - τῷ Ἁγίῳ Πνευματι, ἤτοι ἐν τῷ Τρισυποστάτω Θεῷ[158].

Ὅπως ἐπίσης ἡ θερμότης τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου εἶναι ἡ κυρία δύναμις ἡ ζωογονοῦσα τούς ὀργανισμούς τῶν ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου ἐνοργάνων ὄντων- ἀπό ἀπόψεως ὀργανικῆς- ἡ δέ φωτιστική τοιαύτη, τό μέσον τῆς ὁράσεως τῶν πολυποικίλων αὐτῶν ὀφθαλμῶν ἤ ὀργάνων ὁράσεως, οὕτω καί ὁ αἰώνιος Λόγος, ὁ γεννώμενος ὑπό τοῦ Πατρός, εἶναι ἡ οὐσία τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν πνευματικῶν ὄντων- δημιουργημάτων, προκειμένου περί τῶν ἀνθρώπων, ὁ πνευματικός ἄρτος καί ἡ πνευματική οὐσία καί δύναμις τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς καί τό πνευματικόν φῶς τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ἄνευ τῆς θερμότητος τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, πάντα τά ἐπί τοῦ Πλανήτου τούτου ὀργανικά ὄντα εἶναι ἀδύνατον νά ὑπάρξουν οὕτω καί μακράν τοῦ αἰωνίου Λόγου, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐν τῷ Κ. ἡ. Ἰ. Χριστῷ, τά πνευματικά ὄντα- ἐν οἷς καί αἱ ψυχαί ἡμῶν- εἶναι καταδικασμένα εἰς πνευματικόν θάνατον, εἰς τό αἰώνιον σκότος. Χωρίς τοῦ ἡλιακοῦ φωτός τά πολυποίκιλα ὄργανα ὁράσεως τῶν διαφόρων ὄντων εἶναι ἀνωφελῆ καί ἄχρηστα οὕτω μακράν τοῦ πνευματικοῦ φωτός, τοῦ

---

[158] Πράξ. ΙΖ' 28, Κολασ. Α΄ 16 καί 7, Ἐφεσ. Α΄ 10.

ἀκτινοβολοῦντος ἐκ τοῦ αἰωνίου Λόγου, πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχή καί πᾶν πνευματικόν ὄν μένει ἐν τῷ πνευματικῷ σκότει, εἰς τόν πνευματικόν θάνατον, καί ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν τῷ μέλλοντι. Διά τοῦτο ὁ Κύριος διεκήρυξεν: «Ἐγώ εἰμί ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ἐγώ εἰμί ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ἐάν τίς φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσεται εἰς τόν αἰῶνα» (Ἰωάν. ΣΤ΄ 35, 48 καί 51). «Ἐγώ εἰμί τό φῶς τοῦ Κόσμου, ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί οὐ μή περιπατήση ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τό φῶς τῆς ζωῆς» (Ἰωάν. Η΄ 12).

Διά τοῦτο ἐπίσης ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης γράφει: «Ὅ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἀκηκόαμεν, ὅ ἑωράκαμεν περί τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς. Καί ἡ ζωή ἐφανερώθη, καί... ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τήν ζωήν τήν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρός τόν Πατέρα καί ἐφανερώθη ἡμῖν» (Α΄ Ἰωάν. Α΄ 1-2). Ὡσαύτως: «ἐν Αὐτῷ ζωή ἦν καί ἡ ζωή ἦν τό φῶς τῶν ἀνθρώπων» (Ἰωάν. Α΄ 4), καί ἐν συνεχείᾳ: «ἦν τό φῶς τό ἀληθινόν - ὁ Κύριος- ὅ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τόν Κόσμον» (αὐτόθι, Α΄ 9). Ὁ δέ Ἀπόστολος Παῦλος προσθέτει: «Ζῶν γάρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί ἐνεργής καί τομώτερος ὑπέρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καί διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καί πνεύματος, ἁρμῶν καί μυελῶν, καί κριτικός ἐνθυμήσεων καί ἐννοιῶν καρδίας. Καί οὐκ ἐστί κτίσις ἀφανής ἐνώπιον Αὐτοῦ, πάντα δέ γυμνά καί τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς Αὐτοῦ...» (Ἑβρ. Δ΄ 12-14). Διότι δέν εἶναι μόνον ἐνυπόστατος ὁ Λόγος- Υἱός τοῦ Θεοῦ καί ἐνσυνείδητος, ζῶν, ζωοποιῶν καί φωτίζων, τά πάντα, εἶναι καί «κριτικός ἐνθυμήσεων καί ἐννοιῶν καρδίας...». Καί βλέπει τά πάντα καί τάς ἐνθυμήσεις καί τά διανοήματα ἡμῶν.

Εἴπομεν ὅτι διά τό πνεῦμα δέν ὑπάρχουν κωλύματα ὑλικά, οὔτε μᾶζα- ὕλη - ἐνέργεια, μήτε διάστημα. Ἀπεδείχθη τοῦτο διά τῆς μεταβιβάσεως τῆς σκέψεως, διά τῶν διαφόρων ἐμφανίσεων τῶν ἁγίων, ἅμα τῇ ἐπικλήσει των, καί κεκλεισμένων παραθύρων καί θυρῶν, ἀλλά καί διά τῆς διοράσεως, ἐκ μακρότατων ἀποστάσεων, καί διά μέσου τῆς ὕλης, τόσον ἐν ὑπνώσει, ὅσον καί ἐν ἐγρηγόρσει - ἐκστάσει. Ὑπνωτισμένα «διάμεσα» - μέντιουμ, ἀναγιγνώσκουν εὐχερῶς ἐπιστολάς εἰς φακέλους κλειστούς. Ἐπίσης ἄλλαι ψυχαί, χωρίς νά ὑπνωτίζωνται λαμβάνουν εὐχερῶς γνῶσιν τῶν σκέψεων ἄλλων ἀνθρώπων διά τῆς ἀποκληθείσης «νοομαντείας»[159]. Ὡρισμένοι τέλος ἄνθρωποι, κατά τήν προχριστιανικήν ἐποχήν, ὡς καί τήν χριστιανικήν τοιαύτην (καί τά σχετικά γεγονότα εἶναι

[159] Ἡ διόρασις καί ἡ νοομαντεία τῶν «διαμέσων» (μέντιουμ) πραγματοποιεῖται διά παρεμβάσεων πονηρῶν πνευμάτων- δαιμονίων, ἐνοικούντων εἰς τά «μέντιουμ» (Πραξ. Ιστ΄ 16). Ἀντιθέτως ἡ «διάκρισις» τῶν ἁγίων τελεῖται δι' εἰδικοῦ χαρίσματος τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένα), περιελθόντες εἰς ἔκστασιν, εἶδον εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις διάφορα γεγονότα, τά ὁποῖα ἦτο ἀδύνατον νά ἴδουν φυσιολογικῶς[160].

Ἀφοῦ λοιπόν διά τό πνεῦμα δέν ὑπάρχουν κωλύματα καί διαπερᾶ τοῦτο καί βλέπει τά πάντα, ἐν τῷ ἀπείρῳ δέ, ἐνυποστάτω καί ἐνσυνειδήτω πνευματοβολία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί τῷ ζῶντι, ἐνυποστάτῳ καί ἐνσυνειδήτῳ Λόγῳ - Υἱῷ, ὑπάρχουν, ζοῦν καί κινοῦνται τά πάντα, ἄρα, οὐδέν κρυπτόν εἰς τόν Πατέρα, εἰς τόν Λόγον- Υἱόν καί εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Εἶναι τά πάντα γυμνά καί τετραχηλισμένα ἐνώπιον Αὐτῶν, μηδέ τῶν σκέψεων καί τῶν διαλογισμῶν ἡμῶν ἐξαιρουμένων. Εἶναι δέ ὄχι, μόνον ὁρατά ἀλλά καί προεγνωσμένα. Ἐκ τῆς ἀπείρου προγνώσεως, καί τοῦ ἐκ ταύτης πηγάζοντος προορισμοῦ, προῆλθεν ὁ προφητισμός. Προέγνω ὁ Θεός καί προώρισεν, ὡς ἐκ τούτου, τά πάντα, καί τά προανήγγειλε διά τῶν προφητῶν.

Ἐν τῷ πληρώματι δέ τοῦ χρόνου «ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο» (Ἰωάν. Α΄ 14). Ὁ ζῶν καί ζωοποιῶν τά πάντα ἄπειρος, ἐνυπόστατος καί ἐνσυνείδητος Λόγος, πεπερασμένην μορφήν δούλου- ἀνθρώπου λαβών, ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ δυνάμει (ὡς αὐτή αὕτη ἡ ἐνυπόστατος δύναμις καί σοφία τοῦ Θεοῦ - Α΄Κορινθ. Α΄ 25), ἐνηνθρώπησεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου. Ἐνανθρωπήσας, δέν ἔπαυσεν, νά εἶναι καί ἄπειρος, οὐδ' ἐξέστη τοῦ ἀπείρου. Ἐν τῇ ἀπείρῳ ὑποστάσει Του ὑπῆρξε, καί εἶναι, καί τό ἀνθρώπινον Αὐτοῦ σκήνωμα, τό πάνσεπτον καί πανάγιον Αὐτοῦ σῶμα καί ἡ ἀνθρωπίνη Αὐτοῦ ψυχή, ὅπως ὑπάρχει ἐν Αὐτῷ καί σύμπασα ἡ κτίσις αὐτη, ὡς καί ἡ πνευματική (Κολασ. Α΄ 16 καί 17, πρβλ. Ἰωάν. ΙΖ΄ 21) δημιουργία.

Τά αὐτά ἰσχύουν καί διά τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Ζῶν ἐπίσης καί ζωοποιοῦν (ἐφόσον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός ὁμοούσιον τῷ Πατρί καί ἐν Αὐτῷ γεννᾶται ἀϊδίως ὑπό τοῦ Πατρός ὁ ζῶν καί ζωοποιῶν τά πάντα Λόγος- Υἱός) ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, ἀλλά καί ἄπειρον, προσελάβετο ἐπανειλημμένως καί πεπερασμένας ἐκφάνσεις- μορφάς (Λουκ. Γ΄ 22 κ.ἄ.). Ὑπό τοιαύτην ἔκφανσιν, «ὡς πύριναι γλῶσσαι» (Πραξ. Β΄ 3), κατελθόν ἐν τῷ Κόσμῳ τούτῳ καί σκηνώσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, παραμένει ἤδη ἐν Αὐτῇ. Δέν ἀνελήφθη, οὔτε θά ἀναληφθῇ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου, κατά τήν ρητήν βεβαίωσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλά θά μένῃ παρ' ἡμῖν, «διά νά ὁδηγῇ ἡμᾶς εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καί νά

[160] Μεταξύ τῶν σπουδαιοτέρων ἱστορικῶν τηλεοράσεων ἐν ἐγρηγόρσει- ἐκστάσει εἶναι ἡ τοῦ Σουηδοῦ ἐπιστήμονος Swedenbourg, περί ἧς γράφει ὁ Κάντιος, ὡς καί τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Τυανέως, περί τοῦ ὁποίου γράφει ὁ Ἱστορικός Φιλόστρατος.

ἀναγγέλλῃ εἰς ἡμᾶς τά ἐρχόμενα- τά ἑκάστοτε μέλλοντα» (Ἰωάν. ΙΣΤ´ 13-14). Δέν ἐπαύσατο ὅμως νά εἶναι καί Ἄπειρον καί νά ἐνέχῃ ἐν τῇ ἀπείρῳ πνευματοβολία Του τά πάντα, ἀόρατα καί ὁρατά. Ἔγκεινται ταῦτα εἰς τήν παντοδυναμίαν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ.

Οὕτως ἔχει ἡ δευτέρα ἐξεικόνισις τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ καί διά τοῦ ἡλίου τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ὁμοία δέ σχεδόν εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«Ἀπάντησις εἰς τήν ἐρώτησιν τοῦ «πῶς ἐστί εἷς Θεός καί πῶς πάλιν τρία πρόσωπα περί Θεοῦ λέγομεν». Ἄκουε συνετῶς καί νοήσεις τό τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον, καθώς δύναται νοῦς ἀνθρώπου νοῆσαι...

» Ὥσπερ ὁ ἥλιος ἕνι εἷς, ὁ δέ ἥλιος ἔχει ἀκτῖνα καί φῶς, καί εἰσίν ἐν τῷ ἡλίῳ τρία πρόσωπα, δίσκος, ἀκτίς καί φῶς, καί δίσκος μέν καυκίον τοῦ ἡλίου, ἀκτίς δέ καταβαινομένη λαμπαδοφανῶς καί κρούουσα πρός τήν Γῆν, φῶς δέ φωτίζον, καί εἰς ἐπισκιώδεις τόπους, χωρίς ἀκτῖνος. Καί ἰδού πρόσωπα μέν τρία δίσκος ἀκτίς καί φῶς. Οὐ λέγομεν δέ τρεῖς ἡλίους, ἀλλ’ ἕνα ἥλιον, οὐδέ λέγομεν πρόσωπον ἕν ἀλλά πρόσωπα τρία. Ἐάν γάρ ἐρωτηθῇς, πόσοι ἥλιοι ἐν τῷ Οὐρανῷ, μέλλεις εἰπεῖν ὅτι ὁ ἥλιος εἷς ἐστιν, εἰδ’ ἐρωτηθῇς, πρόσωπα τοῦ ἡλίου πόσα ἐστί, μέλλεις εἰπεῖν, ὅτι τρία, δίσκος, ἀκτίς καί φῶς. Οὕτω νόει καί περί Θεοῦ. Θεός μέν εἷς. Πρόσωπα δέ τοῦ ἑνός Θεοῦ τρία, Πατρός, Υἱοῦ καί Πνεύματος. Καί ἐκ τούτου γίγνωσκε ὅτι, ὥσπερ ὁ ἥλιος ἐστί τριπρόσωπος, οὕτω καί ὁ Θεός τρισυπόστατος. Τύπος γάρ τοῦ Πατρός ἐστίν ὁ δίσκος ὁ ἡλιακός, τύπος τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ἡ ἀκτίς, τύπος τοῦ Ἁγίου Πνεύματός ἐστί τό φῶς τοῦ ἡλίου. Καί εἶπε οὕτως. Ἐπί τοῦ ἡλίου δίσκος, ἀκτίς καί φῶς, οὐ λέγομεν δέ τρεῖς ἡλίους, ἀλλ’ ἕνα καί μόνον. Ὁμοίως καί ἐπί τοῦ Θεοῦ. Πατήρ, Υἱός καί Ἅγιον Πνεῦμα, εἷς Θεός καί οὐ τρεῖς. Καί πάλιν εἶπε οὕτω, ἐπί τοῦ ἡλίου ἀχώριστος ὁ δίσκος καί ἡ ἀκτίς καί τό φῶς, οὐ γάρ χωρίζονται ἀπ’ ἀλλήλων. Διά τοῦτο λέγεται καί εἰς Θεός καί οὐ τρεῖς, διότι οὐ χωρίζονται τά τρία πρόσωπα, τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἑνός Θεοῦ, ἀπ’ ἀλλήλων. Καί ὥσπερ ὁ δίσκος ὁ ἡλιακός γεννᾷ τήν ἀκτῖνα καί ἐκπορεύει τό φῶς, οὕτω καί ὁ Θεός καί Πατήρ γεννᾷ τόν υἱόν καί ἐκπορεύει καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Βλέπε συνετῶς, ὥσπερ ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου κατεβαίνει ἐξ Οὐρανοῦ πρός τήν Γῆν καί οὔτε τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου χωρίζεται, οὔτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λείπει, οὔτε ἀπό τῆς Γῆς, ἀλλ’ ἐστί καί ἐν τῷ ἡλιακῷ δίσκῳ καί ἐν τῷ Οὐρανῷ καί ἐν τῇ Γῇ καί πανταχοῦ καί οὔτε τῶν ἄνῳ λείπει οὔτε τῶν κάτω, οὕτω καί ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ κατῆλθε πρός τήν Γῆν καί οὔτε ἐκ

τοῦ πατρός ἔλειπε καί οὔτε ἐκ τῶν Οὐρανῶν, οὔτε ἐκ τῆς Γῆς, ἀλλ' ἦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός ἀχώριστος καί ἄνω καί κάτω καί πανταχοῦ. Καί οὐδ' ἐκ τίνος ἔλειπε. Καί ὥσπερ τό ἡλιακόν φῶς ἐστί καί ἐν τῷ δίσκῳ τῷ ἡλιακῷ καί ἐν τῇ ἀκτῖνι, καί ἐν τῷ Οὐρανῷ καί ἐν τῇ Γῇ καί εἰσέρχεται ἐν ταῖς οἰκίαις καί πανταχοῦ καί φωτίζει, οὕτω καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον καί μετά τοῦ Πατρός ἐστί καί μετά τοῦ Υἱοῦ, καί ἄνω καί κάτω καί πάντα ἄνθρωπον φωτίζει καί οὐ λείπει ποτέ. Ἰδού, λοιπόν, ὥσπερ ὅν οὐκ οἴδαμέν ποτε, οὐδέ γιγνώσκειν δυνάμεθα, ποταπός ἦν, ὅταν δέ ἴδωμεν τήν εἰκόνα αὐτοῦ, τότε μικρόν κατανοοῦμεν τόν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου αὐτοῦ, οὕτω μοι νόει καί περί τοῦ Θεοῦ, «τόν γάρ Θεόν οὐδείς ἑώρακε πώποτε». Πῶς οὖν καταλαβέσθαι τινά δύναται; Ἀλλ' ἐπειδή φῶς ἐστι καί ὀνομάζεται Θεός, ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ φωτός ἐξεικονίζομεν αὐτόν, ὥστε λοιπόν, εἰς τύπον τοῦ ἡλίου χαρακτηρίζομεν τήν Ἁγίαν Τριάδα, λέγοντες εἶναι τόν μέν Πατέρα δίσκον, τόν δέ Υἱόν ἀκτῖνα, τό δέ Πνεῦμα τό Ἅγιον φῶς ἐκ φωτός. Καί ὥσπερ ὁ δίσκος καί ἡ ἀκτίς καί τό φῶς ἕν εἰσί καί τρία ἀμερίστως μεριζόμενα, οὕτω καί ὁ Θεός, ἡ Τριάς, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἕν εἰσί καί τρία, μεριζόμενα μέν τοῖς προσώποις κατά τόν ἥλιον, ἀμέριστα δέ φύσει διαμένοντα. Καί ὥσπερ ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου μόνος ἐστί αἴτιος καί ἀγέννητος, ἡ δέ ἀκτίς αἰτιατή καί γεννητή ἐν τῷ δίσκῳ, τό δέ φῶς ἐκπορευτόν ἐκ μόνου τοῦ δίσκου, διά τῆς ἀκτῖνος πεμπόμενον καί καταλάμπον τά περίεργα, οὕτω καί ὁ Θεός καί Πατήρ αὐτός μόνος ἐστίν αἴτιος τοῖς δύσι καί ἀγέννητος. Ὁ δέ Υἱός ἐκ μόνου τοῦ Πατρός αἰτιατός καί γεννητός, αὐτό τό Πνεῦμα, ἐκ μόνου τοῦ Πατρός αἰτιατόν καί ἐκπορευτόν, διά δέ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ Κόσμῳ ἀποστελλόμενον»[161].

Τρίτη παραστατική εἰκών τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ εἶναι ὁ κινηματογράφος. Ἐθεωρήσαμεν ὅμως πνευματικόν καθῆκον νά προσθέσωμεν καί ἡμεῖς εἰς τήν εἰκόνα ταύτην οὐσιώδη βελτίωσιν, σχετικήν μέ τήν ἐν τῷ Τρισυποστάτῳ Θεῷ ὑπόστασιν τοῦ «ἐν μορφῇ Θεοῦ» ἀνάρχως ὑπάρχοντος (Φιλιπ. Β΄ 6) αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ. Καί ἡ ἐξεικόνισις αὐτη τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ καθίσταται ὁμολογουμένως θαυμαστή. Παρατηρήσατε: Ἡ πηγή τοῦ κινηματογραφικοῦ προβολέως συμβολίζει ἐν τῇ ἐξεικονίσει ταύτῃ τόν Πατέρα, ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκπεμπόμενη φωτεινή δέσμη τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ προβολέως συμβολίζει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τό

[161] Διά τοῦ ἡλίου ἐξεικόνιζε τόν Τρισυπόστατον Θεόν καί ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός πρβλ. ἀοιδίμου Ἰωάν. Σπετσιέρη, ἀρχ/του, μνημ. ἔργ., σελ. 21, ἐπίσης δέ καί ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, πρβλ. «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Μακαριστοῦ Μητροπολίτου Αὐγουστ. Καντιώτου, ἐκδ. Ὀρθοδ. Φιλανθρ. Ἀδελφ. « Ἅγ. Ἰωάν. ὁ Ἐλεήμων», Ἀθῆναι 1959, σελ. 66-67.

ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρός, τό δέ φῶς τῆς ἀκτινοβολίας καί αἱ ἐν αὐτῷ καί δι' αὐτοῦ μεταφερόμεναι ἐπί τῆς ὀθόνης εἰκόνες, συμβολίζουν τόν ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι ἀϊδίως γεννώμενον ὑπό τοῦ Πατρός Λόγον- Υἱόν.

Εἶναι θαυμαστή καί λίαν παραστατική ἡ ἀπεικόνισις αὕτη, διότι: Ὅπως αἱ ἐπί τῆς ὀθόνης τοῦ κινηματογράφου ἐμφανιζόμεναι εἰκόνες ὑπάρχουσαι εἰς τήν πηγήν τοῦ προβολέως[162], μεταφέρονται ἐπί τῆς ὀθόνης ὑπό τοῦ φωτός αὐτοῦ, ὅπερ συμβολίζει τόν Λόγον-Υἱόν, καί μορφοποιοῦνται οἱονεί δι' αὐτοῦ, τοῦ φωτός, οὕτω καί αἱ περί τοῦ μή ὄντος ψιλαί ἰδέαι, ἃς ἔχει ὁ Πατήρ ἐν Ἑαυτῷ (καί ὧν μέτρον εἶναι ὁ ἄπειρος Λόγος- Υἱός), φέρονται ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι διά τοῦ ζῶντος καί ἐνυποστάτου καί ἐνσυνειδήτου φωτός- τοῦ αἰωνίου Λόγου, Υἱοῦ- καί δέν μορφοποιοῦνται ἁπλῶς ἐπί τῆς ὀθόνης τοῦ Ἀπείρου, ἀλλά ὀντοποιοῦνται, κατά τά προεκτεθέντα, δι' Αὐτοῦ καί ἐν Αὐτῷ (Ἰωάν. Α΄ 3, Κολασ. Α΄ 16-17).

Νοήσατε προβολέα πνευματικόν ἀπείρου ἐντάσεως, μή ἔχοντα τέρμα καί προβαλλόμενον πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν, τάς ἐν τῷ φωτί αὐτοῦ μεταφερόμενος εἰκόνας, ὄχι μορφοποιουμένας ἁπλῶς ἐπί μιᾶς ὀθόνης, ἀλλ' ὀντοποιουμένας ἐν ὡρισμένοις σημείοις τῆς ἀπείρου πνευματικῆς ἀκτινοβολίας του, ἄλλας ἐκ τῶν εἰκόνων τούτων (τῶν ψιλῶν περί τοῦ μή ὄντος ἰδεῶν τοῦ ἀπείρου Νοῦ- Πατρός) γινομένας ὄντα- κτίσματα πνευματικά, ἐνσυνείδητα καί ἄφθαρτα, ἤτοι ἀγγέλους, θρόνους, κυριότητας, ἀρχάς, πνευματικούς Οὐρανούς (Κολασ. Α΄ 16), ἄλλας ψιλάς ἰδέας Του, γινομένας κτίσματα ἄψυχα καί ἀνόργανα, ὅπως τό ὑλικόν Σύμπαν μέ τά δισεκατομμύρια τῶν Οὐρανίων σωμάτων- σφαιρῶν, ἐν οἷς καί ὁ ἡμέτερος πλανήτης, ἄλλας ψιλάς ἰδέας, γινομένας ἁπλῶς ὀργανικά ὄντα ἄψυχα, οἷα εἶναι τά ἐπί τοῦ πλανήτου τούτου πολυποίκιλα εἴδη τοῦ φυτικοῦ Κόσμου, ἄλλας, ἔμψυχα τοιαῦτα, ἄνευ πνευματώσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἐν οἷς σύμπας ὁ Κόσμος τῶν ζῴων- ἐξαιρουμένου τοῦ ἀνθρώπου- περιλαμβάνεται, ἄλλας, τέλος, γινομένας ἀνθρώπους, μέ ψυχήν πνευματικήν ἐνσυνείδητον καί ἄφθαρτον, προοριζομένην διά τήν αἰωνιότητα, ἅμα τῇ ἐξόδῳ της ἐκ τοῦ ὑλικοῦ σκηνώματος ἡμῶν, καί ἔχετε οὕτω πλήρη τήν εἰκόνα τῆς ὀντοποιήσεως ἁπαξαπάντων τῶν κτισμάτων ἐν τῷ ἀπείρῳ θείῳ πνευματικῷ προβολεῖ, ἐν τῷ ἀπείρῳ δηλαδή φωτί, τῷ αἰωνίῳ Λόγῳ - Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ἐν τῷ ἀπείρῳ καί Τρισυποστάτω Θεῷ.

---

[162] Πρβλ. Ἁγ. Ἀθ. Παρίου, Δογματ., σελ. 145, κεφ. Β'. « Πάντων μέν ποιητήν, ἑνός δέ μόνον πατέρα, τοῦ Κ. ἡ. Ι. Χριστοῦ (τοῦ μονογενοῦς Αὐτοῦ Λόγου-Υἱοῦ) καί προβολέα τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Εἶναι θαυμαστή ἡ ἐξεικόνισις αὐτή, διότι τό σύνολον τῶν ἐνοργάνων καί τῶν ἐμψύχων ἐν γένει ὄντων (ἐν οἷς καί οἱ ἄνθρωποι ἀπό ἀπόψεως ὀργανικῆς) παρελαύνει ἁπλῶς ἐπί τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς παρούσης ζωῆς καί ἀφανίζεται ἀκολούθως, ὅπως αἱ εἰκόνες ἐπί τῆς ὀθόνης τοῦ κινηματογράφου. Κατά τόν ἴδιον λοιπόν τρόπον παρελαύνουν ἐπίσης ἐπί τῆς ὀθόνης τοῦ ἀπείρου (γεννῶνται, ἀναπτύσσονται καί διαλύονται- θνήσκουν) οἱ ἀναρίθμητοι Κόσμοι τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος, τόσον ὡς μονάδες-ἥλιοι, ἀστέρες- ὅσον καί ὡς συστήματα πλανητικά, ὡς νεφελώματα καί Γαλαξίαι, ὡς ὁμάδες καί συστροφαί Γαλαξιῶν. Καί παρέρχονται- ἀφανίζονται, ἐν ὡρισμένοις καιροῖς ἕκαστον, ὡς μορφαί κτισμάτων- δημιουργημάτων, ὡς θά παρέλθῃ ἐκ τῆς ὀθόνης τοῦ ἀπείρου Θεοῦ καί τό σύνολον τοῦ πεπερασμένου τούτου ὑλικοῦ Σύμπαντος, ἐν τῷ «πληρώματι τῶν καιρῶν» (Ἐφεσ. Α΄ 10). Διότι πρόκειται νά διαλυθῇ ἐν τῷ συνόλῳ του καί τό ὑλικόν Σύμπαν καί νά δημιουργηθῇ «νέος Οὐρανός καί νέα Γῆ, τά πάντα καινά (Ματθ. ΚΔ΄ 29, Β΄ Πέτρ. Γ΄ 12-13, Ἀποκ. ΚΑ΄ 1 καί 5). Μόνον τά πνευματικά κτίσματα, καί οἱ Δαίμονες, ἀτρέπτως ἤδη, λόγῳ τοῦ ἀσυγγνώστου αὐτῶν, ὡς καί αἱ ψυχαί ἡμῶν (ὡς πνευματικαί ὑποστάσεις ἄφθαρτοι), κατέλαβον καί καταλαμβάνουν σταθεράν-ἄφθαρτον θέσιν ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ. Ἐδώσαμεν ἁπλῶς μίαν νοεράν καί πάλιν εἰκόνα τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ καί τῆς δημιουργίας, τῆς ὀντοποιήσεος ἐξ οὐκ ὄντων, ὡς καί τῆς ὑπάρξεως ἁπαξαπάντων τῶν κτισμάτων, ὁρατῶν καί ἀοράτων, ἐν Αὐτῷ.

Αὕτη εἶναι ἡ τρίτη ἐξεικόνισις τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ παράλληλος δέ εἶναι ἡ τοῦ ἁγίου πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, διά τοῦ «πυρός», ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«...Ἀλλά ἀκμήν καί ἄλλην εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἄκουσον ἀγαπητέ. Ἰδού τό πῦρ ἕν ἐστι, ἀλλά καί τρισυπόστατον. Αὐτό γάρ ἕν ἐστι τό ὑποκείμενον πῦρ, τό δέ καυστικόν αὐτοῦ ἕτερον πρόσωπον, καί τό φωτιστικόν αὐτοῦ ἄλλο πρόσωπον. Ἰδού λοιπόν τρία πρόσωπα τοῦ ἑνός πυρός, ἤτοι τό ὑποκείμενον πῦρ, καί τό καυστικόν καί τό φωτιστικόν, μία δέ φύσις τοῦ πυρός καί οὐ τρεῖς. Ὁμοίως καί ἐπί τοῦ Θεοῦ. Ὁ γάρ Πατήρ ἐνί τό πῦρ. Ὁ Υἱός τό καυστικόν καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον τό φωτιστικόν. Καί ὥσπερ ἐπί τοῦ πυρός τό καυστικόν καί φωτιστικόν καί αὐτό τό ὑποκείμενον πῦρ ἕν λέγομεν καί οὐ τρία, οὕτω λέγομεν καί ἐπί τοῦ Θεοῦ τρία πρόσωπα, τόν Πατέρα καί Υἱόν καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον Θεόν ἕνα λέγομεν, καί οὐ τρεῖς».

Νοεῖται οὕτως ἀρκούντως, φρονοῦμεν, διά τῶν φιλοσοφικῶν τούτων ἐξεικονίσεων ἡ ὑπερκοσμία νοερά εἰκών τοῦ Τρισυ-

ποστάτου Θεοῦ. Αὐθύπαρκτος καί ἀναίτιος πηγή ἀπείρου πνευματικῆς δυνάμεως, σοφίας, γνώσεως, ἡ ἀρχική αἰτία καί πηγή τῆς θεότητος, ὁ Πατήρ, ἐκπορεύων ἐκ τοῦ Ἑαυτοῦ Προσώπου ἀνάρχως καί ἀϊδίως ἄπειρον πνευματοβολίαν, ἐνυπόστατον, ἐνσυνείδητον, ζῶσαν - τό Πνεῦμα τό Ἅγιον (ἐν εἴδει ἀκτινοβολίας ἡλιακῆς, ἐκπεμπομένης ἀνάρχως, ἀπείρως, ἀναλλοιώτως καί ἀτερμόνως πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν) καί γεννῶν ἐκ τοῦ Προσώπου Του, ἀνάρχως ὡσαύτως καί ἀϊδίως ἐν αὐτῇ τόν ὁμοούσιον Μονογενῆ Αὐτοῦ Λόγον- Υἱόν (ἤ ἄλλως τήν Ἑαυτοῦ νοεράν εἰκόνα, ἄπειρον, ὁμοίως καί ἴσην Αὐτῷ Φιλιπ. Β΄ 6- διά νά νοῇ πλήρως Ἑαυτόν καί ἐξεικονίζηται πλήρως ἐν Αὐτῇ- Ἰωάν. ΙΔ΄ 9 καί ΙΒ΄ 45, Β΄Κορινθ. Δ΄ 4 κ.ἅ.), ἀΐδιον, ἐνυπόστατον, ἐνσυνείδητον τόν Λόγον Αὐτοῦ, δι᾽ Οὗ ἀλλά καί ἐν Ὧ, ὡς ἐν φωτί ζῶντι, φέρονται ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι- ὀντοποιοῦνται, δημιουργοῦνται (ἀλλά καί φωτίζονται πνευματικῶς τά πνευματικά κτίσματα) πᾶσαι αἱ περί τοῦ μή ὄντος ψιλαί ἰδέαι, τάς ὁποία Οὗτος- ὁ Πατήρ- ἔχει ἀνάρχως ἐν Ἑαυτῷ (ὀντοποιούμεναι καί μορφοποιούμεναι, αἱ ψιλαί περί τοῦ μή ὄντος ἰδέαι Του, εἰς πολυποίκιλα καί πολύμορφα πνευματικά καί ὑλικά κτίσματα) ἰδού ὁ Τρισυπόστατος καί ὄντως ὤν Θεός. Τρεῖς ὑποστάσεις, εἷς Θεός. Αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ὁμοῦ, ἐν ἀσυγχύτῳ ἑνότητι, ἀπαρτίζουν τόν ἕνα καί μόνον ἀληθινόν Θεόν. Εἶναι ἀδύνατον νά νοηθῇ οἱαδήποτε ἐξ αὐτῶν, ἄνευ τῆς ἀϊδίου συνυπάρξεως καί τῶν δύο ἄλλων. Καί συνυπάρχουν ἐν ἀλλήλαις. Ἐν τῷ Πατρί ὑπάρχει ἀνάρχως ὁ ὑπ᾽ Αὐτοῦ γεννώμενος Λόγος-Υἱός καί τό ἐξ Αὐτοῦ ἐκπορευόμενον Ἅγιον Πνεῦμα, ἐν τῷ ἀπείρῳ Λόγῳ- Υἱῷ ἐξεικονίζεται καί χαρακτηρίζεται ὁ Πατήρ, καί μεταδίδεται - πέμπεται τοῖς πιστοῖς δι᾽ Αὐτοῦ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον[163] ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι- ὡς ἐν ἀπείρῳ, ἐνυποστάτῳ καί ἐνσυνειδήτῳ πνευματοβολίᾳ- γεννᾶται ἀνάρχως καί ἀϊδίως ὑπό τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός ἡ ἄπειρος, ἐνυπόστατος καί ζῶσα νοερά εἰκών Αὐτοῦ, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης Του καί ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως Του, ὁ μονογενής Αὐτοῦ Λόγος-Υἱός, ὁ ἐξεικονίζων πλήρως τόν Πατέρα. Ἐνυπάρχουν ἄρα, ἐν ἀλλήλοις, ὅ τε Πατήρ καί Υἱός καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον[164]. Διά τοῦτο ἀπαντῶν ὁ Κύριος πρός τόν Φίλιππον εἶπε χαρακτηριστικῶς: «Ὁ ἑωρακώς ἐμέ, ἑώρακε καί τόν Πατέρα, Ἐγώ ἐν τῷ Πατρί καί ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί ἐστι» (Ἰωάν. ΙΔ΄ 9-10, Γ΄ 1-2).

---

[163] μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματ. § 15, σελ. 83.

[164] Ἰδίου, αὐτόθι, § 15, σελ. 73 καί 76 καί Ἁγ. Ἀθανασίου Παρίου, Δογματ. σ. 150 Γ΄.

Ἐνυπάρχει, ἑκάστη τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν ταῖς ἄλλαις δυσί, ἀσυγχύτως καί ἀδιαιρέτως, ἐν ἀμεταβλήτω τριαδικῇ ἑνότητι, μέ ἰδίαν συνείδησιν ἑκάστη τῆς Ἑαυτῆς ἐξιδιασμένης ὑποστάσεως καί τῶν ἰδίων προσωπικῶν ἰδιωμάτων της. Τό προσωπικόν δηλαδή ἰδίωμα τοῦ Πατρός, δι’ οὗ διακρίνεται τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ὅτι ἐξ οὐδενός ἐγεννήθη ἤ ἐκπορεύεται, ἀλλά γεννᾶ ἐκ τοῦ Προσώπου Του ἀϊδίως τόν ὁμοούσιον μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱόν- Λόγον καί ἐκπορεύει τό ὁμοούσιον Πνεῦμα Του τό Ἅγιον, ὡς ἀρχική αἰτία τῆς Θεότητος. Τό προσωπικόν ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ εἶναι ὅτι οὔτε γεννᾶ, οὔτε ἐκπορεύει- ἐκπέμπει Πνεῦμα Ἅγιον, ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, ἀλλά γεννᾶται ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός, ἀϊδίως καί ἀνάρχως. Τό προσωπικόν ἰδίωμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ὅτι οὔτε γεννᾶ, οὔτε γεννᾶται, ἀλλ’ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός, ἀνάρχως, ὡσαύτως καί ἀϊδίως[165]. Ἑκάστη τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἔχει ἰδίαν θέλησιν, ἰδίαν βούλησιν, ἰδίαν ἐπίσης ἔκφανσιν- μορφήν, αἱ θελήσεις ὅμως τοῦ Υἱοῦ- Λόγου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ταυτίζονται ἀπολύτως, ἐν τελεία ἑνότητι, πρός τήν θέλησιν τοῦ Πατρός, ἐνῶ τό διακεκριμένον τῶν ἐνσυνείδητων ὑποστάσεων καί θελήσεων Αὐτῶν ὑφίσταται ἀσύγχυτον. Εἶναι τρεῖς συναΐδιοι, συνάναρχοι καί ὁμοούσιαι ὑποστάσεις, Θεός ἑκάστη ὑπόστασις, ἀλλά ὄχι τρεῖς Θεοί, εἷς Θεός[166]. Ἡ ἀλήθεια αὐτή βεβαιοῦται τόσον ἐν τῇ Π.Δ., ὅσον καί ἐν τῇ Κ. Διαθήκη.

Οὕτως ἔχουν αἱ φιλοσοφικαί ἐξεικονίσεις τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ, αἱ ὑπό τοῦ ἁγίου πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, ἀποδίδουσαι ἐπαρκῶς τήν «πᾶσαν ἀλήθειαν» περί τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς πεπερασμένης ἀνθρωπίνης διανοίας καί ἐν ἀπολύτω συμφωνία πρός τό πνεῦμα τῶν σχετικῶν μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς. Συνεργοῦντος δέ θαυμαστῶς τοῦ Κυρίου (Μαρκ. Ιστ΄ 20), ἐλπίζομεν ὅτι θά συμβάλουν σοβαρῶς καί αὗται, ἵνα ταχέως «καταντήσωσι πάντες εἰς τήν ἑνότητα τῆς πίστεως καί τῆς Ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» (Ἐφεσ. Δ΄ 13), ὡς καί εἰς τήν καθολικήν Ἐπίγνωσιν τοῦ «μόνου ἐν Τριάδι ἀληθινοῦ Θεοῦ». (Ἰωαν. ΙΖ΄ 3, Ἀββακούμ Γ΄ 1-2).

---

165 Ἀρχ. Ἀντωνίου, Δογματ., § 65-67

166 Ἰδιου, αὐτόθι, § 50, σελ. 97, ἔνθα καί ὁ περί Ἁγίας Τριάδος ἐκκλησιαστικός ὅρος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, Ἀλεξανδρείας, Πρβλ. καί Ἰωαν. Χρυσοστ. «Εἰς τήν ἁγ. Πεντηκοστήν», Ὁμιλ. 2, 1. Ἑλλ. Π. 50, 464. «Ὧν γάρ ἡ οὐσία μία, δηλονότι καί ἡ αὐθεντία μία καί, ὧν ἰσότιμος ἡ ἀξία, τούτων καί ἡ δύναμις καί ἡ ἐξουσία μία».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥ ΛΟΓΟΥ-ΥΙΟΥ *καί* ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΗΣ Κ.Δ. ΠΕΡΙ ΤΗΣ «ΦΥΣΕΙ» ΚΑΙ «ΟΥΣΙΑ» ΘΕΟΤΗΤΟΣ ΑΥΤΟΥ

Καταδείξαντες ὅτι ὁ Λόγος - Υἱός, δι' οὗ νοεῖ Ἑαυτόν ὑπάρχοντα ὁ Θεός εἶναι ὀντοτικός, ἤτοι ἐνυπόστατος καί ἰδιοσύστατος (κατά τούς ἁγίους Πατέρας ἡμῶν), ἀλλά καί ὀντοποιητικός[167], προκύπτει ὅτι ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης, δι' ἧς γνωρίζομεν ἐν ἐπιγνώσει τόν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, ἀκολουθοῦν κατά μαθηματικήν ἀναγκαιότητα αἱ ἑξῆς ἀλήθειαι:

α) Ὅπως ἐν τῇ ὀντοτικῇ καί ὀντοποιητικῇ κινήσει τῆς Β΄ βαθμίδος τῆς κλίμακος τῶν ὄντων ἐνυπάρχει καί ἡ ψιλή κίνησις τῆς πρώτης βαθμίδος, δεσπόζει ὅμως ἐπ' αὐτῆς καί κυριαρχεῖ ἡ ὀντοτική καί ἡ ὀντοποιητική κίνησις τῶν ἐνόργανων ὄντων, διότι ὁ ἀποκλεισμός εἶναι ἐκ τῶν ἄνω πρός τά κάτω, οὕτω καί ἐν τῷ Αἰωνίῳ Λόγῳ - Υἱῷ, τῇ ὀντοτικῇ καί ὀντοποιητικῇ νοερᾷ Εἰκόνι τοῦ Θεοῦ, ἐνυπάρχουν ὄχι μόνον πᾶσαι αἱ ψιλαί ἰδέαι τῶν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι ἐλθόντων, πάντων τῶν ὁρατῶν καί ἀοράτων, ἀλλά καί αὐτά ταῦτα τά ὄντα - κτίσματα, ἅτινα ὑπάρχουν μέν, κινοῦνται καί δροῦν ὡς ὄντα, συνειδητῶς καί ἐλευθέρως τά πνευματικά, πλήν δεσπόζει ἐπί πάντων τούτων ὁ Ὀντοτικός Λόγος τοῦ Δημιουργοῦ, ἡ ἄπειρος Δύναμις καί Σοφία τοῦ Θεοῦ. (Ἰωάν. ΙΖ΄ 21, Κολασ. Α΄ 16 - 18 καί Ἐφεσ. Α΄ 10).

Καί εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι ἡ κίνησις, ἡ ζωή καί ἡ δρᾶσις, ὀργανική καί πνευματική, τῶν πνευματικῶν ἰδίᾳ ὄντων (ἀνθρώπων, ἀγγέλων) εἶναι ἐλευθέρα ἐν τῷ ἀπείρῳ Θεῷ, ὅμως δεσπόζει τούτων ὁ Λόγος τοῦ Δημιουργοῦ, χωρίς νά παραβιάζηται ἡ πνευματική ἐλευθερία τῶν ἐνσυνείδητων πνευματικῶν μονάδων. Τοῦτο ἀπορρέει ἐκ τῆς πανσοφίας καί παντοδυναμίας ἀλλά καί τῆς ἀπείρου προγνώσεως τοῦ Θεοῦ, δυναμένου, διά τοῦ Ἑαυτοῦ Ἐνυποστάτου Λόγου, νά δεσπόζῃ ἐπί τῶν κινήσεων, ἀλλά καί τῶν ἐλευθέρων καί

[167] Διά τήν διάκρισιν ἀκριβῶς τῆς ὀντότητος τοῦ αἰωνίου Λόγου - Υἱοῦ, ποιεῖται χρῆσιν ὁ θεῖος Ἰωάννης ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ Εὐαγγελίῳ τῆς προθέσεως «πρός», γράφων περί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ, «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεόν» (Ἰωάν. Α΄ 1). Δέν πρόκειται ἄρα περί ἐνδιαθέτου λόγου, ἀφηρημένου, ἤτοι τῆς ὁμιλίας ἤ τοῦ προφορικοῦ λόγου, διότι τότε ἀφ' ἑνός μέν δέν ἦτο δυνατόν νά προσθέσῃ «καί Θεός ἦν ὁ Λόγος», συνάμα δέ θά ἔγραφεν ὅτι «ὁ Λόγος ἦν ἐν τῷ Θεῷ καί οὐχί πρός τόν Θεόν». Ὁ ὤν πρός τινά ἔχει ἰδίαν ὀντότητα.

ἐνσυνείδητων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τῶν πνευματικῶν ὄντων, ἵνα ἡ κτίσις, ὁρατή καί ἀόρατος, ἐξυπηρετῇ, θετικῶς καί ἀρνητικῶς (καί διά τῆς ἀντιδράσεως, δηλαδή τῶν ἐπαναστατησάντων ἀγγέλων, ὅπως καί τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων), τό ἅγιον θέλημα Αὐτοῦ.

β) Ἕπεται ὡσαύτως, ὅτι ὁ ἐνυπόστατος Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι καί ἐνσυνείδητος. Τοῦτο διότι ὅπου πνευματική ὑπόστασις ἐκεῖ καί συνείδησις καί ἐλευθερία συνάμα διότι, ἐφ΄ ὅσον ἐν τῷ Αἰωνίῳ Λόγῳ, ἀλλά καί δι΄ Αὐτοῦ, ὀντοποιοῦνται αἱ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τό εἶναι φερόμεναι ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ ψιλαί ἰδέαι (μεταξύ δέ τούτων εἶναι καί ἐνσυνείδητοι πνευματικαί μονάδες, ἄγγελοι καί ἄνθρωποι), ἄρα, ἀπαραιτήτως δέον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ νά εἶναι ἐνσυνείδητος, διά νά δύναται νά μεταδώσῃ συνειδήσεις εἰς τάς δι΄ Αὐτοῦ καί ἐν Αὐτῷ ὀντοποιουμένας πνευματικάς ὑποστάσεις.

γ) Ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ (ἡ Αὐτοῦ εἰκών) εἶναι ἐπίσης ἄπειρος καί ὁμοούσιος, ἴσος δηλαδή πρός τόν Πατέρα, διότι ἄλλως δέν θά ἦτο δυνατόν νά νοῇ πλήρως Ἑαυτόν ὁ Πατήρ, οὐδέ νά ἐξεικονίζῃ πλήρως τόν Πατέρα. Τοῦτο βεβαιοῖ κατ΄ ἀρχήν ὁ Κύριος, τονίζων: «Ὁ ἑωρακώς ἐμέ ἑώρακε τόν Πατέρα... ἐγώ ἐν τῷ Πατρί καί ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί ἐστι». (Ἰωάν. ΙΔ΄ 9 -10). «Ἐγώ καί ὁ Πατήρ ἕν ἐσμεν» (Ἰωάν. Γ΄ 30, ΙΖ΄ 11). Καί «καθώς σύ Πάτερ, ἐν ἐμοί κἀγώ ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ἕν ὦσιν...» (Ἰωάν. ΙΖ΄ 21)[168]. Ἐπίσης δέ ὁ θεῖος Παῦλος, γράφει περί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ, «Ὅς ἐστίν εἰκών τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου... ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τά πάντα..., καί τά πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε» (Κολασ. Α΄ 15-17), καί «...ἀνακεφαλαιωθήσονται τά πάντα ἐν αὐτῷ» (Ἐφεσ. Α΄ 10). Καί πάλιν... «Ὃς - ὁ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστός - ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμόν ἡγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ» (Φιλιπ. Β΄ 6). Εἶναι δέ ὅλως προφανές, ὅτι θά ἦτο ἀδύνατον ἄλλως νά νοηθῇ δημιουργία, ὕπαρξις καί «ἀνακεφαλαίωσις» ἐν τῷ Υἱῷ - Λόγῳ ἁπαξαπάντων τῶν κτισμάτων, ὁρατῶν καί ἀοράτων, τῶν ἐν οὐρανοῖς καί τῶν ἐπί τῆς Γῆς, ἐάν ὁ Υἱός ἦτο πεπερασμένος ἤ κτίσμα. Οὐδέ θά ἦτο ἐπίσης δυνατόν νά ὑπάρξῃ ἰσότης τοῦ Υἱοῦ πρός τόν Πατέρα καί ἀπόλυτος ἑνότης αὐτῶν. Δέν θά ἠδύνατο τότε καί νά νοήσῃ πλήρως Ἑαυτόν ὁ Πατήρ. Καί δέν θά

[168] Πρβλ. καί Ἰωάν. Ε΄ 18-23. « Καί γάρ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τόν Θεόν, ἴσον ἑαυτόν ποιῶν τῷ Θεῷ». Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τήν ἔννοιαν τῶν χωρίων «ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι» (Ἰωάν. ΙΔ΄ 28) καί «ὁ Πατήρ μου μείζων πάντων ἐστί» (Ἰωάν. Γ' 29), παρατηροῦμεν ὅτι οὐδεμίαν ἄλλην σημασίαν ἔχουν ταῦτα, εἰμή ὅτι λογικῶς προνοεῖται ὁ Πατήρ τοῦ Ἑαυτοῦ Λόγου - Υἱοῦ, διότι Αὐτός γεννᾷ τοῦτον ἀνάρχως καί ἀϊδίως ἐν τῷ ὑπ' Αὐτοῦ καί πάλιν ἀνάρχως καί ἀϊδίως ἐκπορευομένῳ Ἁγίῳ Πνεύματι. Ἅμα διότι ὁ Υἱός δέν ἐκπέμπει Πνεῦμα Ἅγιον. Ἐπίσης οὔτε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον γεννᾷ ἰδιαίτερον ἐνυπόστατον Λόγον - Υἱόν, ὡσαύτως δέν ἐκπορεύει καί ἄλλο ἐνυπόστατον Πνεῦμα.

ἦτο ἑπομένως ὁ Θεός Ἄπειρον Πνευματικόν ΟΝ - ἄπειρος Νοῦς. Ταῦτα σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως διά τούς Ἀντιτριαδιστάς καί τούς πνευματικούς αὐτῶν συνοδοιπόρους, ἀσχέτως τοῦ ὅτι ἐν τοῖς ὡς ἀνωτέρω χωρίοις τῆς Γραφῆς διακηρύσσεται ἡ φύσει καί οὐσίᾳ θεότης τοῦ Κ. ἡ. Ἰ. Χριστοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

δ) Ἀκολουθεῖ ὡσαύτως, ὅτι εἶναι συνάναρχος καί συναΐδιος τῷ Πατρί ὁ αἰώνιος Υἱός - Λόγος, ἡ εἰκών τοῦ Θεοῦ, διότι δέν εἶναι δυνατόν νά νοηθῇ στιγμή, καθ΄ ἥν ὁ Θεός δέν θά ἠννόει Ἑαυτόν ὑπάρχοντα. Δέν θά ἦτο τότε - ἐάν ποτε δέν ἠννόει Ἑαυτόν ὑπάρχοντα - ἄπειρον πνευματικόν ΟΝ. Διότι πᾶν πνευματικόν ὂν δέον νά νοῇ ὑπάρχον ἑαυτό. Νά ἔχῃ δηλαδή ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως Αὐτοῦ. Τήν ἔννοιαν δέ ταύτην ἔχει ἡ πρός τούς Ἰουδαίους ρῆσις τοῦ Κυρίου, «...πρίν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγώ εἰμί» (Ἰωάν. Η΄ 58). Διά τοῦ ἐνεστῶτος τοῦ ρήματος εἰμί νοεῖ Ἑαυτόν ὁ Κύριος ὑπάρχοντα - ὄντα ἀνάρχως καί ἀϊδίως. Ὡσαύτως τήν αὐτήν ἔννοιαν ἔχουν ὅσα γράφει περί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ - ὡς Αἰωνίου Λόγου - ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης: α) ἐν τῷ Ἰ. αὐτοῦ Εὐαγγελίῳ (Α΄ 1-2). «Ἐν ἀρχῇ ἦν - ἦτο, δέν ἐγένετο - ὁ Λόγος καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεόν, καί Θεός ἦν ὁ Λόγος», β) ἐν τῇ Α΄ Ἰωάν. (Α΄ 1-2). «Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς...», καί γ) ἐν τῇ «Ἀποκαλύψει» (Α΄ 7-8). «Ἐγώ εἰμί τό Α καί τό Ω..., ὁ ὤν, ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος». Ἐπίσης δέ καί αἱ σχετικαί περικοπαί τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, α) «ὃς (ὁ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστός) ἐστί - εἶναι, δέν ἐγένετο - εἰκών τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου (Β΄ Κορ. Δ΄ 4 καί Κολασ. Α΄ 15), β) «καί αὐτός ἐστι - ὡς αἰώνιος Λόγος - πρό πάντων (αὐτόθι, § 17), καί γ) «...ὁ ὤν - ὄχι πάλιν ὁ γενόμενος - ἐπί πάντων Θεός, εὐλογητός εἰς τούς αἰῶνας» (Ρωμ. Θ΄ 5).

ε) Ὅτι εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ἐφόσον γεννᾶται ἐκ τοῦ Προσώπου Αὐτοῦ, συναΐδιος μέ τόν Πατέρα καί ἄτρεπτος, δεδομένου ὅτι ὁ Θεός δέν μεταβάλλεται («...οὐκ ἔνι – αὐτῷ - παραλλαγή ἤ τροπῆς ἀποσκίασμα», (Ἰακωβ. Α΄ 17).

στ) Ὅτι, καλεῖται καί Λόγος, διότι εἶναι τό μέτρον ὅλων τῶν ψιλῶν ἰδεῶν, ἃς περί τοῦ μή ὄντος ἔχει ἐν ἑαυτῷ ὁ Πατήρ (ὡς ἀρχική αἰτία καί πηγή τῆς θεότητος - ἄπειρος Νοῦς), ἤτοι ἡ ἔννοια τῆς σχέσεως Αὐτοῦ πρός τά ὄντα τά φερόμενα εἰς τό εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων, τάς περί τῶν ὁποίων ψιλάς ἰδέας μετρᾷ ὁ Πατήρ διά τοῦ Ἑαυτοῦ ὀντοτικοῦ - Ἐνυποστάτου Λόγου – Υἱοῦ[169]. Ἐπίσης καλεῖται καί Λόγος, διότι λέγει, καί φανεροῖ, τά ἐν τῷ Πατρί, ὄχι ὡς

[169] Τήν φιλοσοφικήν ταύτην καί μαθηματικήν ἔννοιαν νοεῖ ὁ Εὐαγ. Ἰωάννης διά τῆς λέξεως Λόγος. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...» (Ἰωάν. Α΄ 1 κ.ἄ.).

ἐνδιάθετος καί ἀφηρημένος λόγος, ἀλλ' ὡς φορεύς τῆς βουλῆς τοῦ Πατρός (Λουκ. Δ΄ 18, Ἡσ. Θ΄ 6 κ.ἄ.).

ζ) Ὅτι καλεῖται καί Υἱός, διότι γεννᾶται[170] ἀϊδίως ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός. Μονογενής δέ, διότι μίαν μόνον περί Ἑαυτοῦ εἰκόνα ἔχει ὁ Πατήρ, μή μεταβαλλόμενος.

η) Συνακολουθεῖ ὅτι ὁ αἰώνιος Λόγος - Υἱός εἶναι ἡ συνάναρχος ζῶσα εἰκών τοῦ Πατρός. Καί τέλος:

θ) Ὅτι καλεῖται καί «Θεοῦ δύναμις καί Θεοῦ σοφία» (Α΄ Κορ. Α΄ 23-24), διότι ὅπως ἡμεῖς διά τῆς περί ἡμῶν ἰδέας νοοῦμεν ὄχι μόνον τόν ἑαυτόν μας ὑπάρχοντα, ἀλλά καί τήν ἔκτασιν τῆς δυνάμεως καί τῆς σοφίας ἡμῶν (ἡ περί ἡμῶν αὐτῶν δηλαδή ἰδέα εἶναι τό μέτρον τῆς δυνάμεως καί τῆς σοφίας ἑκάστου), οὕτω καί ὁ Υἱός - Λόγος, ἡ ζῶσα εἰκών τοῦ Θεοῦ Πατρός, εἶναι αὐτή αὕτη ἡ ἄπειρος δύναμις καί σοφία τοῦ Θεοῦ, ἐνυπόστατος ὅμως καί ἐνσυνείδητος, ὑπάρχουσα ἀνάρχως ἐν μορφῇ Θεοῦ.

Εἰς τάς μαρτυρίας ὅμως ταύτας τῆς Κ.Δ., αἵτινες καί μόναι θά ἦσαν ἐπαρκεῖς διά τήν βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας τῶν προαναπτυχθέντων περί τῆς «ὀντότητος» καί τοῦ ἐνσυνειδήτου τοῦ «αἰωνίου Λόγου –Υἱοῦ», δέον νά προστεθοῦν καί αἱ ἀκόλουθοι, δι' ὧν διακηρύσσεται προσέτι καί ἡ «φύσει» καί «οὐσία» θεότης τοῦ Κ. ἡ Ἰ. Χριστοῦ: Ματθ. Α΄ 18-23. «Τοῦ δέ Ἰ. Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν... ἵνα πληρωθῇ τό ρηθέν ὑπό τοῦ Κυρίου διά τοῦ προφῆτου λέγοντος. «Ἰδού ἡ Παρθένος... τέξεται υἱόν καί καλέσουσι τό ὄνομα Αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον μεθ΄ ἡμῶν ὁ Θεός». (Πρβλ. Ἡσ. Ζ΄ 14). Καί αὐτόθι § 25... «...καί ἐκάλεσε τό ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». (Ἐνῶ δηλαδή ὁ ἄγγελος λέγει: «καλέσουσι τό ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ...», καλεῖται ὁ Κύριος Ἰησοῦς, διότι καί τό ὄνομα τοῦτο εἶναι συντετμημένος τύπος τοῦ ἑβραϊκοῦ Γεχοσούα, ὅπερ σημαίνει ὅτι «ὁ Ἰεχωβᾶ εἶναι ὁ σωτήρ..», ἔχων τήν ἰδιότητα καί τοῦ Κριτοῦ (Πρβλ. καί Α΄ Τιμ. Δ΄ 1 κ.ἄ.).

Ματθ. Γ΄ 17 «...Καί ἰδού φωνή ἐκ τῶν Οὐρανῶν λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα».

Ματθ. Ζ΄ 29 «Ἦν γάρ διδάσκων αὐτούς ὡς ἐξουσίαν ἔχων...»[171].

---

[170] Τό «γεννηθέντα» τοῦ «Συμβόλου» τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ ἀϊδίως γεννωμένου, τοῦ μηδέποτε δηλαδή ἀρξαμένου καί οὐδέποτε τελευτῶντος. Διότι διά τόν Θεόν δέν ὑπάρχει χρόνος, παρελθόν, παρόν καί μέλλον. Ἡ δέ προφητική φρᾶσις τοῦ Πατρός «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγώ σήμερον γεγέννηκά σε», ἐξαγγέλλει, διά τῆς λέξεως «σήμερον» τήν ἀϊδιότητα» τοῦ Υἱοῦ, προδήλου ὄντος ὅτι ὁ Θεός ἄτρεπτος ὤν, δέν ἔχει χθές, σήμερον καί αὔριον. Αἱ ἔννοιαι αὐταί, σημαίνουσαι τροπήν, ἀποκλείονται ἀπό τοῦ Θεοῦ.

[171] Πρβλ. καί Μαρκ. Α΄ 27. Ἡ ἐν ἐξουσίᾳ - καί παντοδυναμία καί πανσοφία - διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ἐμφαινομένη ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις Αὐτοῦ, διαδηλοῦται κυρίως ἐν τῇ Ὁμιλίᾳ τοῦ ἐπί τοῦ Ὄρους. «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις (καί ἐννοεῖ βεβαίως τόν

»Η΄ 16-17. «...προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους... καί ἐξέβαλε τά πνεύματα λόγῳ καί πάντας τούς κακῶς, ἔχοντας ἐθεράπευσεν. Ὅπως πληρωθῇ τό ρηθέν ὑπό Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος Αὐτός τάς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε...».

Ἰδίου Ι΄ 5-9 «Τούτους τούς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς... λέγων... ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπρούς καθαρίζετε, νεκρούς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε...»[172].

Ἰδίου ΚΒ΄ 42-43. «Συνηγμένων δέ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτούς ὁ Ἰησοῦς λέγων τί ὑμῖν δοκεῖ περί τοῦ Χριστοῦ, τίνος υἱός ἐστί; λέγουσιν αὐτῷ τοῦ Δαυΐδ. Λέγει αὐτοῖς. Πῶς οὖν Δαυΐδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτόν καλεῖ λέγων. Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου...[173].»

Ἰδίου ΚΗ΄ 19. «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»[174].

Μαρκ. Β΄ 6-12 «...Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι καί διαλογιζόμενοι... τί οὗτος... λαλεῖ βλασφημίας, τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰμή εἷς ὁ Θεός; Καί εὐθέως ἐπιγνούς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτῶν... εἶπεν αὐτοῖς... Ἵνα δέ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπί τῆς γῆς ἁμαρτίας- λέγει τῷ παραλυτικῷ...»[175].

Ἰδίου. Ε΄ 7. «...καί κράξας φωνή μεγάλη, λέγει τί ἐμοί καί σύ, Ἰησοῦ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου; Ὁρκίζω σέ εἰς τόν Θεόν, μή μέ βασανίσῃς»[176].

Λουκ. Α΄ 11-18. «Ὤφθη δέ αὐτῷ- σ.σ. τῷ Ζαχαρία - ἄγγελος Κυρίου ἑστώς ἐκ δεξιῶν τοῦ Θυσιαστηρίου... Εἶπε δέ πρός αὐτόν ὁ ἄγγελος, μή φοβοῦ Ζαχαρία... καί ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν... ἔσται γάρ μέγας ἐνώπιον Κυρίου... Καί πολλούς τῶν υἱῶν

Μωϋσέα καί τούς προφήτας, οἵτινες ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φερόμενοι ἐλάλησαν - Πετρ. Β΄ Α΄ 21, οὐ φονεύσεις... Ἐγώ δέ - ἐγώ δηλαδή ὅμως - λέγω ὑμῖν » (Ματθ. Ε΄ 21-22, 27-28, 31-32, 33-39 κ.ἄ.). Μόνον ἰσοδύναμος καί ἰσότιμος πρός τόν δόντα τήν Μωσαϊκήν Νομοθεσίαν καί τόν λαλήσαντα πρός τούς προφήτας Θεόν θά ἦτο δυνατόν νά ὁμιλήσῃ οὕτως.

[172] Ἡ παντοδυναμία αὕτη τοῦ Κυρίου, ἥν μεταβιβάζει καί εἰς τούς Ἀποστόλους εἶναι ἀναντιρρήτως, παντοδυναμία Θεοῦ, ἐκδηλουμένη μάλιστα πρό τῆς «ἀναστάσεως», μεθ' ἥν ἔλαβε, καί ὡς τέλειος ἄνθρωπος, «πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν Οὐρανῷ καί ἐπί γῆς».

[173] Ὁ Δαυΐδ ἀποκαλεῖ καί τόν Υἱόν Κύριον, ἐν τῇ ἔννοιᾳ τοῦ ἀπολύτου Κυρίου, τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καί ἡ Ἐλισάβετ, ἀσπαζομένη τήν Θεομήτορα, ἀναφωνεῖ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. « Καί πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρός με» (Λουκ. Α' 43).

[174] Καί διά τοῦ ἑνικοῦ «ὄνομα» διακηρύσσεται αὖθις ὑπό τοῦ Κυρίου τό «ἑνιαῖον» τοῦ Τρισυπόστατου Θεοῦ.

[175] Ταυτίζει καί πάλιν ὁ Κύριος Ἑαυτόν μετά τοῦ Θεοῦ.

[176] Τό πονηρόν πνεῦμα ἀποκαλεῖ τόν Κύριον Θεόν.

Ἰσραήλ ἐπιστρέψει ἐπί Κύριον τόν Θεόν αὐτῶν καί αὐτός προπορεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καί δυνάμει Ἠλιοῦ...» (Πρβλ. καί Ματθ. ΙΖ΄ 10-14). «Καί Ζαχαρίας... ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου καί προεφήτευσε λέγων. «Καί σύ παιδίον προφήτης ὑψίστου κληθείση, προπορεύση γάρ πρό προσώπου Κυρίου ἑτοιμάσαι ὁδούς αὐτοῦ». Εὐαγγελιζόμενος ὁ ἄγγελος Κυρίου τήν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου, τοῦ Προδρόμου, τονίζει ὅτι «προπορεύσεται οὗτος τοῦ Κυρίου-τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ». Τά αὐτά δέ προφητεύει ἀκολούθως περί τοῦ υἱοῦ του καί ὁ Ζαχαρίας, ἀποκαλῶν καί αὐτός «Ὕψιστον καί Κύριον», Θεόν τοῦ Ἰσραήλ, τόν Κ.ἡ.Ἰ. Χριστόν. (Ἰωάν. Α΄ 23 καί Ἡσ. Μ΄ 3-6).

Λουκ. Η΄ 38-39...«Ἀπέλυσε δέ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς λέγων ὑπόστρεφε... καί διηγοῦ ὅσα ἐποίησε σοί ὁ Θεός»[177].

Ἰωάν. Α΄ 14 καί 16-17. «...Καί ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ ὡς μονογενοῦς παρά πατρός... καί ἐκ τοῦ πληρώματος Αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καί χάριν ἀντί χάριτος[178], ὅτι ὁ νόμος διά Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις διά Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο».

Ἰδίου, Α΄ 23 καί 32-34. «Ἐγώ φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τήν ὁδόν Κυρίου[179], καθώς εἶπεν ὁ προφήτης Ἡσαΐας... Καί ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰωάννης λέγων... ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὅν ἄν ἴδῃς τό Πνεῦμα καταβαῖνον καί μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτος ἐστίν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Κἀγώ ἑώρακα καί μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ».

Ἰδίου, Γ΄ 16. «Οὕτω γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τόν κόσμον, ὥστε τόν υἱόν Αὐτοῦ τόν μονογενῆ[180] ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόλλυται, ἀλλ' ἔχῃ ζωήν αἰώνιον».

Ἰδίου ΙΔ΄ 1. «...Πιστεύετε εἰς τόν Θεόν καί εἰς ἐμέ πιστεύετε...».

---

[177] Ταυτίζει καί πάλιν ὁ Κύριος Ἑαυτόν μετά τοῦ Θεοῦ.

[178] Περί τῆς ἐννοίας τοῦ «πληρώματος», ἰδέ Κολασ. Α΄ 19 καί Β΄ 9, « ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τό πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς». Περί δέ τῆς δωρεᾶς τῆς χάριτος, πρβλ. Ἐφεσ. Δ΄ 7-12. «Ἑνί δέ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατά τό μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ ».

[179] Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Κυρίου, οὗ τήν ὁδόν προαπεστάλη ὅπως εὐθύνῃ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, νοεῖται, ἀναντιρρήτως, ὑπό τοῦ προφήτου ὁ τῶν πάντων Κύριος ὁ Θεός (Πρβλ. Ἡσ. Μ΄ 3).

[180] Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως «μονογενής» δέν εἶναι ἐν προκειμένῳ κυριολεκτική. Σημαίνει τήν ἄναρχον καί ἀΐδιον γέννησιν ὑπό τοῦ Πατρός τῆς περί Ἑαυτοῦ εἰκόνος, ἥτις εἶναι μία-μοναδική. Ἐπίσης δέ καί ἡ ἔννοια τῆς λέξεως Υἱός. Εἶναι καί αὐτή καθαρῶς πνευματική, μυστηριακή (Κολασ. Β΄ 6, Α΄ Τιμ. Γ΄ 16 κ.ἄ.), δι' ὅ καί ὁ Κύριος ἐτόνισε, σύν ἄλλοις: «Οὐδείς ἐπιγιγνώσκει τίς ἐστιν ὁ Υἱός εἰμή ὁ Πατήρ » (Λουκ. Ι΄ 22 κ.ἄ.). Διά τῆς λέξεως «Υἱός» νοεῖται ἡ ἄπειρος εἰκών τοῦ Πατρός.

Ἰδίου Ιδ΄ 23 «... Ἐάν τίς ἀγαπᾷ με, τόν λόγον μου τηρήσει, καί ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καί πρός αὐτόν ἐλευσόμεθα καί μονήν παρ΄ αὐτῷ ποιήσωμεν».

Ἰδίου, Κ΄ 28-29. «Καί ἀπεκρίθη ὁ Θωμάς καί εἶπεν... Ὁ Κύριός μου καί ὁ Θεός μου. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, (σ.σ. ἀποδεχόμενος τήν περί τῆς θεότητός Του ὁμολογίαν τοῦ Θῶμα) «ὅτι ἑώρακάς με, πεπίστευκας μακάριοι οἱ μή ἰδόντες καί πιστεύσαντες».

Πραξ. Α΄ 24. «Καί προσευξάμενοι εἶπον, σύ Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων...»[181]. (Ζ΄ 59. «Κύριε Ἰησοῦ δέξαι τό πνεῦμα μου»).

Πράξ. ΚΑ΄ 19-20. «...Καί ἀσπασάμενος αὐτούς ἐξηγεῖτο καθ' ἕν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεός ἐν τοῖς ἔθνεσι διά τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δέ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τόν Κύριον»[182].

Ρωμ. Ι΄ 11-12. «...Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται... ὁ γάρ αὐτός Κύριος πάντων».

Αὐτόθι ΙΔ΄ 10-12 (Β΄ Κορ. Ε΄ 10) «...Πάντες γάρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Γέγραπται γάρ, ζῶ ἐγώ λέγει Κυριος, ὅτι ἐμοί κάμψει πᾶν γόνυ, καί πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ».

Α΄Κορινθ. Β΄ 8. «...Εἰ γάρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τόν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν...»[183].

Κολασ. Α΄ 24-29. «Νῦν χαίρω... καί ἀναπληρῶ τά ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ... πληρῶσαι τόν λόγον τοῦ Θεοῦ, τό μυστήριον τό ἀποκεκρυμμένον ἀπό αἰώνων καί ἀπό γενεῶν... ὅς ἐστι Χριστός ἐν ὑμῖν». Καί (Β΄ 9) «... Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τό πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. (Α΄ 16-20, Φιλιπ. Β΄ 5-12 καί Ἰωάν. Α΄ 16).

Α΄Τιμοθ. Γ΄ 14-16. «Ταῦτα σοί γράφω... ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστίν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος...». (Ματθ. Ιστ΄ 18, Α΄ Κορ. Α΄ 2, Β΄Κορ. Α΄ 1, Κολασ. Α΄ 24 κ.ἄ.). Καί ὁμολογουμένως μέγα ἐστί τό τῆς εὐσεβείας μυστήριον Θεός ἐφανερώθη ἐν σαρκί[184], ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις,

---

[181] Ἀποκαλοῦντες οἱ ἀπόστολοι τόν Κύριον καρδιογνώστην, διαδηλοῦν ἀναντιρρήτως τήν πίστιν των ὅτι εἶναι ἄπειρος Θεός. (Πρβλ. Πραξ. ΙΕ΄ 8, Ἑβρ. Δ' 12-13, Ἀποκ. Β΄ 23 κ.ἄ.).

[182] Ταυτίζεται πάλιν ὁ Θεός μετά τοῦ Κυρίου.

[183] Κύριος τῆς δόξης ἀποκαλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ μόνον ὁ Θεός. (Πρβλ. Ψαλμ. Κ Γ΄ 7-10, Πραξ. Ζ΄ 2, Ἑβρ. Α΄ 3 κ.ἄ.).

[184] Ἡ λέξις «Θεός» τοῦ χωρίου τούτου προσεβλήθη ὑπό τῶν Ἀντιτριαδιστῶν κ.ἄ. ὡς παρεμβόλιμος, μέ τόν ἰσχυρισμόν ὅτι ἀρχικῶς ἀνεγράφετο ἀντ' αὐτῆς ἤ αὐτῶν. «Ὅς». Καίτοι ὁ ἰσχυρισμός εἶναι ψευδής, δέν ἀντελήφθησαν ὅτι, ἐφόσον πρόκειται περί ἑτέρας προτάσεως, ἀρχομένης ἐκ τῆς λέξεως ταύτης, οὐδεμίαν ἔννοιαν θά εἶχε τό χωρίον μέ τήν ἀντων. «ὅς», προηγουμένης μάλιστα τῆς προτάσεως « καί ὁμολογουμένως μέγα ἐστί τό τῆς εὐσεβείας μυστήριον». Ἐάν δέ πάλιν προεβάλλετο ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία «ὅς»

ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσι, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ ἀνελήφθη ἐν δόξῃ». Καί αὐτόθι, Δ΄ 10. «Εἰς τοῦτο γάρ κοπιῶμεν καί ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἠλπίσαμεν ἐπί Θεῷ ζῶντι». (Ρωμ. Ιδ΄ 11-12).

Τιτ. Β΄ 10-15. «...Ἵνα τήν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσι... Προσδεχόμενοι τήν μακαρίαν ἐλπίδα καί ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ...» (Α΄ 3).

Ἑβρ. Α΄ 1-14. «Πολυμερῶς καί πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεός λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ΄ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ. Ὅν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι΄ Οὗ καί τούς αἰῶνας ἐποίησεν, ὃς ὤν- σ.σ. ὄχι γενόμενος - ἀπαύγασμα τῆς δόξης καί χαρακτήρ[185] τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ... Τίνι γαρ εἰπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγώ σήμερον γεγέννηκα σέ;[186]. Καί πρός μέν τούς ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιῶν τούς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα...· πρός δέ τόν Υἱόν· ὁ θρόνος σου ο Θεός εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος... Πρός τίνα δε τῶν ἀγγέλων εἴρηκε ποτέ· κάθου ἐκ δεξιῶν μου...; Οὐχί πάντες εἰσί πνεύματα λειτουργικά εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα...;»[187].

Ἑβρ. Ιγ΄ 8. «Ἰησοῦς χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τούς αἰῶνας»[188].

Πέτρου Β΄ Καθολ, Α΄ 1. «...Ἐν δικαιοσύνῃ Θεοῦ ἡμῶν καί σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ...».

Α΄Ἰωάν. Ε΄ 20 «...Οἴδαμεν δέ ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἥκει καί δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γιγνώσκωμεν τόν ἀληθινόν, καί ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινός Θεός καί ζωή αἰώνιος» [189] (Α΄Ἰωαν. ΙΖ΄ 3, Κολασ. Α΄ 16-17, Ἐφεσ. Α΄ 4 καί 10 καί Πραξ. ΙΖ΄ 28).

ἀναφέρεται εἰς τήν προηγουμένην πρότασιν « ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστίν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος», τότε καί ἡ ἀντωνυμ. «ὅς» τήν αὐτήν προσλαμβάνει ἔννοιαν, ἅτε ἀναφερομένη εἰς ζῶντα Θεόν. Ἐπίσης ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ λέξις «Θεός» σημαίνει ἁπλῶς ἰσχυρός», ἐπικαλούμενοι τό χωρίον Ἡσ. Θ΄ 6. Καί τό χωρίον ὅμως τοῦτο σημαίνει ἁπλῶς ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἰσχυρός-παντοδύναμος.

[185] Χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός ἀποκαλεῖ τόν Υἱόν ὁ ἀπ. Παῦλος, διότι, μόνον ὁ Πατήρ χαρακτηρίζεται διά τοῦ ἐνυποστάτου καί ἐνσυνειδήτου Λόγου - Υἱοῦ.

[186] Τό «σήμερον γεγέννηκα σέ» ἔχει τήν ἔννοιαν τοῦ «ἀϊδίως» καί ἀνάρχως γεννᾶσθαι.

[187] Ἡ Ἑταιρεία ΣΚΟΠΙΑ τοῦ Πύργου τῶν Μαρτύρων του Ἰεχωβᾶ διδάσκει ὅτι ὁ Λόγος-Υἱός, μετά τοῦ Ἑωσφόρου, ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀρχάγγελοι. Ἀντιθέτως καί ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Υἱός ἀποκαλεῖται «Θεός». Οὗ ὁ θρόνος «εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ὁ Θεός δέ οὗτος εἶναι μόνον ὁ ἄπειρος Θεός. (Παραλειπ. Α' κεφ. Ιστ΄ καί ΚΘ΄ 10, Ψαλμ. Θ' 37, Μζ΄ 15, ΠΘ 2 κ.ἄ.).

[188] Ὁ «αὐτός - ὁ ἀΐδιος καί ἀναλλοίωτος - χθές καί σήμερον καί εἰς τούς αἰῶνας» εἶναι μόνον ὁ ἄπειρος Θεός. (Ἰακώβου Α΄ 17 κ.ἄ.).

[189] Καί ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ταυτίζεται ὁ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστός μετά τοῦ «μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. ΙΖ΄ 3).

Ἀποκαλ. Α΄ 7-8. «Ἰδού ἔρχεται μετά νεφελῶν καί ὄψεται αὐτόν πᾶς ὀφθαλμός καί οἵτινες αὐτόν ἐξεκέντησαν... Ναί, ἀμήν. Ἐγώ εἰμί τό Α καί τό Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὤν, ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ». «Ἐγώ εἰμί ὁ πρῶτος καί ὁ ἔσχατος. Ὁ ζῶν καί ἐγενόμην νεκρός...».

Ἀποκαλ. Β΄ 23. «Ἐγώ εἶμι ὁ ἐρευνῶν νεφρούς καί καρδίας..» (Ρωμ. Η΄ 27, Ἑβρ. Δ΄ 12 κ.ἄ.).

Ἀποκαλ. ΙΖ΄ 14. «...Ὅτι Κύριος Κυρίων ἐστί καί Βασιλεύς Βασιλέων...». Καί ΙΘ΄ 16. «...Καί ἔχει ἐπί τό ἱμάτιον καί τόν μηρόν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, Βασιλεύς Βασιλέων καί Κύριος Κυρίων»[190].

Ἀποκαλ. ΚΒ΄ 13. «Ἐγώ τό Α καί τό Ω, ὁ πρῶτος καί ὁ ἔσχατος, ἀρχή καί τέλος». (Ἐξοδ. Γ΄ 14 καί Ἡσ. ΜΑ΄ 4 καί ΜΓ΄ 6).

---

[190] Κύριος, Κυρίων ἀποκαλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ μόνον ὁ ἄπειρος Θεός (Πρβλ. Ματθ. ΚΒ΄ 43-44, Ἰωάν. Κ΄ 28, Ἐφεσ. Δ΄ 5, Α΄ Θεσ. Γ΄ 12 καί 13, Β΄, Θεσσ. Γ΄ 5 κ.ἄ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΙΣΥΠΟΣΤΑΤΟΥ ΘΕΟΥ

α) Τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

Γενεσ. Α΄ 26, ἔνθα ὁ θεῖος συγγραφεύς προτάσσων τόν ἑνικόν «εἶπεν ὁ Θεός», ἵνα διακηρύξῃ τό ἑνιαῖον τοῦ Θεοῦ, ποιεῖται ἀμέσως ἐν τῇ συνεχείᾳ χρῆσιν τοῦ πληθυντικοῦ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον...», ἵνα ὑποδηλώσῃ προφανῶς τήν τριάδα τῶν θείων ὑποστάσεων. Ἀλλά καί ἡ λέξις «ὁ Θεός» τοῦ χωρίου τούτου ἀναγράφεται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ εἰς πληθυντικόν (οἱ Θεοί) διά τοῦ πληθυντικοῦ τῆς λέξεως «ελ» -«ιλ» (Θεός) «ἐλοχίμ»[191].

Γενεσ. Γ΄ 22. «Ἰδού ὁ Ἀδάμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» καί Γενεσ. ΙΑ΄ 7 «Δεῦτε καί καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τήν γλῶσσαν». Εἰς τά χωρία ταῦτα εἶναι πρόδηλον ἐπίσης ὅτι ὁ θεόπτης Μωϋσῆς δέν ἀναφέρεται εἰς Θεόν μονάδα ὑποστατικῶς. Ἂν τοιοῦτον τί συνέβαινεν ἔδει νά κάμῃ χρῆσιν τοῦ ἑνικοῦ εἰς ἀμφότερα. Νά γράψῃ δηλαδή καί εἰς τό δεύτερον «ποιήσω» καί «καταβῶ», τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον ἀμφοτέρων τῶν ρημάτων τούτων προηγεῖται ὁ ἑνικός «εἶπεν...». Οἱ Ἀντιτριαδικοί ραββῖνοι τοῦ Ἰσραήλ καί οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ ἀντιτάσσουν βεβαίως τόν ἰσχυρισμόν ὅτι οἱ πληθυντικοί οὗτοι εἶναι πληθυντικοί μεγαλοπρεπείας[192], ἀλλ' ἐρωτῶμεν: Ἐάν ἐπρόκειτο περί τοιούτων πληθυντικῶν, ποίαν θέσιν

---

[191] Τό αὐτό ἐπαναλαμβάνεται καί εἰς ἄλλα χωρία, ὡς π.χ. «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν «οἱ Θεοί». (Γενεσ. Α΄ 1, πρβλ. καί Λευϊτ. ΙΓ΄ 2, ἔνθα ἡ αὐτή λέξις «Ἐλοχίμ» ἀναφέρεται σαφῶς εἰς πολλούς Θεούς). Ἐπίσης, Γενεσ. ΛΕ΄ 7, ἔνθα ἡ λέξις «ἐφανερώθη» εἰς αὐτόν ὁ Θεός-ἐλοχίμ καί πάλιν-εἶναι εἰς πληθυντικόν ἀριθμόν, ἑβραϊστί «νικλού», καί σημαίνει «ἐφανερώθησαν οἱ Θεοί». Ἐπίσης, Ἰησοῦ Ναυῆ Κδ΄ 19- 20, ἔνθα ἡ λέξις «ἅγιος» γράφεται ὁμοίως εἰς πληθυντικόν, Ψαλμ. ΡΜΘ΄ 2, ὅπου ἡ λέξις «ποιητής», γράφεται «ποιηταί», Ἐκκλησιαστ. ΙΒ΄ 1, ἔνθα ἡ λέξις «πλάστης» γράφεται «πλάσται» κ.ἄ.

[192] Οἱ Ραββῖνοι τοῦ Ἰσραήλ εἰς τούς πληθυντικούς «ποιήσωμεν» καί «δεῦτε» δέν ἀποδίδουν τόν χαρακτηρισμόν τοῦ πληθυντικοῦ τῆς «μεγαλοπρέπειας» ὑποστηρίζοντες ὅτι ὁ Θεός ἀπευθύνεται πρός ἀγγέλους, ἀλλά καί ἡ πονηρά αὐτή παρερμηνεία ἀναιρεῖται πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς Γραφῆς. Διότι ἐκτός τοῦ ὅτι θά ἦτο παράλογον νά δεχθῶμεν ὅτι ὁ Θεός ἀπευθύνεται πρός τούς ἀγγέλους ὡς ὁμοτίμους (ἐνῶ οὗτοι εἶναι πνεύματα λειτουργικά εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα» - Ἑβρ. Α΄ 14 κ.ἄ.), εἰς τό πρῶτον χωρίον λέγει ὁ Θεός περί τοῦ Ἀδάμ ὅτι «γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν». Εἰς τόν πληθυντικόν λοιπόν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας «ἡμῶν» ἀποκλείεται ἀπολύτως νά νοηθοῦν καί ἄγγελοι. Πλήν τούτων ὅμως προκειμένης τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ, λέγει ὁ Θεός «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν ». Περί τῆς ὑψίστης δέ σημασίας καί τῆς διακηρύξεως ταύτης ὁ ἁγ. Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος γράφει: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον Ἀκούεις ὦ Χριστομάχε, ὅτι τῷ κοινῷ τῆς Δημιουργίας προσδιαλέγεται. Δι' Οὗ καί τούς αἰῶνας ἐποίησεν «Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν» Μή καί εἰκών μία τοῦ Θεοῦ καί ἀγγέλων;» (Ε. Π. Migne τ. 29 σ. 205).

ἔχει ἡ λέξις «δεῦτε» ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ἡ διακηρύσσουσα πρόσκλησιν πρός ἄλλους; Δέν ἦτο φυσικώτερον νά γράφῃ «εἶπεν ὁ Θεός ἄς καταβῶμεν ἤ καταβῶμεν», ἁπλῶς. Δέν ἐγνώριζεν ἄραγε ὁ θεόπτης συγγραφεύς ὅτι, ποιούμενος χρῆσιν τῆς λέξεως ταύτης, ἐνεφάνιζε τόν Θεόν ἀπευθυνόμενον καί πρός ἄλλους; Τό ἐγνώριζεν ἀσφαλῶς, καί διά τοῦτο ἀκριβῶς ἔκαμε χρῆσιν τῆς λέξεως, ἵνα ὑποδηλώσῃ δηλονότι ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι ὑποστατικῶς «μονάς». Ἀλλά καί ἐκ τῆς προθέσεως «ἐξ» τοῦ πρώτου τῶν μνησθέντων χωρίων ἡ αὐτη ἀλήθεια διακηρύσσεται. Διότι ἂν εἰς τούς πληθυντικούς «ἡμῶν» «ποιήσωμεν» καί «καταβάντες» ἐφευρέθη ὁ χαρακτηρισμός τοῦ πληθυντικοῦ τῆς «μεγαλοπρεπείας» (χαρακτηρισμός βεβαίως ἀβάσιμος καί ἀναληθής), εἶναι προφανέστατον ὅτι εἰς τήν πρόθεσιν «ἐξ»- ἐκ- τοῦ ρηθέντος χωρίου οὐδείς συναφής ἤ ἄλλος τις χαρακτηρισμός θά εὑρεθῇ. Ἡ πρόθεσις αὕτη, συνοδευομένη ὑπό τοῦ πληθυντικοῦ «ἡμῶν», ὅπως καί ἡ λέξις «Δεῦτε» τοῦ δευτέρου χωρίου, ὡς σάλπιγγες γραμματικαί, συντακτικαί, ἐννοιολογικαί θά διακηρύσσουν αἰωνίως ὅτι, γράφων ὁ Μωϋσῆς περί Θεοῦ, δέν ἀνεφέρετο εἰς μονάδα ἀλλ' εἰς ὑποστάσεις πλείονας τῆς μιᾶς. Διευκρινίζει τοῦτο σαφῶς καί εἰς ἄλλα χωρία, ἐν οἷς μάλιστα ὁρίζει καί τόν ἀριθμόν τῶν θείων ὑποστάσεων ρητῶς.

Οὕτως ἐν τῷ κεφ. ΙΗ΄ τῆς Γενέσεως, ὅπερ εἶναι συμπληρωματικόν καί ἐπεξηγηματικόν τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ΙΖ΄ (ἐν ᾧ ἀναγράφεται, τό πρῶτον, ὅτι ὤφθη ὁ Θεός τῷ Ἀβραάμ), γράφει: «Ὤφθη δέ ὁ Θεός τῷ Ἀβραάμ, πρός τῇ δρυΐ τῇ Μαμβρῇ. Ἀναβλέψας δέ ὁ Ἀβραάμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ (σ.σ. διά νά ἴδῃ βεβαίως τόν Θεόν) εἶδε καί ἰδού τρεῖς ἄνδρες εἱστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ». Τίς δύναται νά προβάλῃ ἀντίρρησιν, ὅτι οἱ τρεῖς ἄνδρες οἵτινες ἐνεφανίσθησαν εἰς τόν Πατριάρχην εἶναι ὁ εἰς αὐτόν ὀφθείς Θεός;

Δέν περιορίζεται ὅμως εἰς τά προεκτεθέντα ἡ ἐπί τοῦ θέματος τούτου σαφής καί κατηγορηματική ἐξήγησις τοῦ θεοπνεύστου συγγραφέως. Προστίθενται εὐθύς ἀμέσως καί ἄλλαι ἐπεξηγηματικαί πληροφορίαι διά τῶν ἑξῆς: «Καί ἰδών προσέδραμεν - ὁ Ἀβραάμ- εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, ἀπό τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καί προσεκύνησε... καί εἶπε. Κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον Σου, μή παρέλθῃς τόν παῖδα Σου, ληφθήτω δή ὕδωρ καί νιψάτωσαν τούς πόδας Ὑμῶν καί καταψύξατε ὑπό τό δένδρον. Καί λήψομαι ἄρτον καί φάγεσθε καί μετά τοῦτο παρελεύσεσθε εἰς τήν ὁδόν Ὑμῶν, οὗ ἕνεκεν ἐξεκλίνατε πρός τόν παῖδα Ὑμῶν. Καί εἶπον. Οὕτω ποίησον... Καί ἔσπευσεν Ἀβραάμ ἐπί τῆς σκηνῆς... καί παρέθηκεν αὐτοῖς καί

ἐφάγωσαν. Αὐτός δέ παρειστήκει παρά τό δένδρον. Εἶπον[193] δέ πρός αὐτόν, πού ἡ Σάρρα ἡ γυνή σου...».

Ἐρωτᾶται λοιπόν καί πάλιν. Εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ ἀντίρρησις ὅτι Ἐκεῖνος τόν ὁποῖον ὁ Πατριάρχης ἀποκαλεῖ Κύριον, εἶναι οἱ τρεῖς ἄνδρες, εἰς συνάντησιν τῶν ὁποίων ἔδραμε καί τούς ὁποίους προσεκύνησεν; Οἱ πληθυντικοί «νιψάτωσαν, κατεψύξατε, φάγεσθε, παρελεύσεσθε, ἐξεκλίνατε, εἴπαν, ἔφαγον, εἶπον, ἐξαναστάντες, κατέβλεψαν, ἐπιστρέψαντες, ἦλθον» οἱ ἀναφερόμενοι ὅλοι εἰς αὐτούς, ἀποκλείουν τοῦτο ἀσφαλῶς. Ἐπομένως, οἱ ὀφθέντες εἰς τόν Ἀβραάμ τρεῖς ἄνδρες εἶναι ὁ Τρισυπόστατος Θεός.

Ἀλλ' ἦτο ἐπάναγκες νά τονισθῇ κατηγορηματικῶς ἐπίσης ὑπό τοῦ θεοπνεύστου συγγραφέως καί τό ἑνιαῖον τοῦ πρός τόν Ἀβραάμ ἐμφανισθέντος Τρισυποστάτου Θεοῦ, καί διά τοῦτο ἐπανειλημμένως γίνεται χρῆσις ὑπ' αὐτοῦ, ἐν συνεχείᾳ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, καί τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ. Ἐκτός δηλαδή τοῦ ἀρχικοῦ «ὤφθη ὁ Θεός...», ἀναφέρονται κατωτέρω οἱ ἑνικοί ἐπίσης, «εἶπε δέ, ἐπαναστρέφων ἥξω..., καί εἶπε Κύριος πρός Ἀβραάμ... εἰς τόν καιρόν τοῦτον ἀναστρέψω πρός σέ..., καί εἶπεν αὕτη κλπ.» (αὐτόθι). Ὅτι δέ καί οἱ ἑνικοί οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τούς αὐτούς τρεῖς ἄνδρας, τούς ὁποίους ὁ Ἀβραάμ προσεκύνησε διά τοῦ ἑνικοῦ «Κύριε», ἀλλά καί αὐτός ὁ Μωϋσῆς, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀληθῶς Κυρίου-τοῦ Θεοῦ, Κύριον αὐτόν ἀποκαλεῖ οὐδεμία δύναται νά ὑπάρξῃ ἀντίρρησις. Ἡ προσθήκη ἄλλως τοῦ ἐδ. 16 «ἐξαναστάντες δέ ἐκεῖθεν οἱ ἄνδρες κατέβλεψαν ἐπί πρόσωπον Σοδόμων...», τῶν ἐν συνεχείᾳ ἐπίσης ἐδαφίων, ἐν οἷς περιγράφεται ὁ ὑπέροχος διάλογος μεταξύ Θεοῦ καί Ἀβραάμ καί τοῦ τελικοῦ, 33ου, τοιούτου, «ἀπῆλθε» δέ Κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλών τῷ Ἀβραάμ...», διευκρινίζουν τοῦτο σαφῶς. Οἱ τρεῖς ὅθεν ὁμοῦ ἄνδρες, ἐκδηλοῦντες τελείαν ἑνότητα καί ἀπόλυτον ἰσοτιμίαν[194] εἶναι ὁ ὀφθείς εἰς τόν Ἀβραάμ Τρισυπόστατος Θεός. Τοῦτο ἐξ ἄλλου βεβαιοῖ ρητῶς οὐ μόνον ἡ Π. ἀλλά καί ἡ Κ.Δ., τονίζουσα καί αὐτη ὅτι, «ὁ Θεός τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρί ἡμῶν Ἀβραάμ» (Πραξ. Ζ΄ 2).

Μολονότι ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ μνησθέντος ΙΗ΄ Κεφ. τῆς Γενέσεως εἶναι τόσον προφανής (καί ὑπό πολλῶν ἄλλων χωρίων τῆς Π.Δ., ὅπως καί τῆς Καινῆς - σαφῶς διευκρινιζομένη καί βεβαιουμένη), ἐν τούτοις, ὅ,τε Ἰουδαϊσμός καί ἡ Ἑταιρεία ΣΚΟΠΙΑ,

---

[193] Ἐσφαλμένως εἰς νεωτέρας ἐκδόσεις τῆς Π.Δ. ἀναγράφεται ὁ ἑνικός «εἶπε». Εἰς τό ἀρχικόν κείμενον καί εἰς τάς παλαιοτέρας ἐκδόσεις ἀναγράφεται ὁ πληθυντικός «εἶπον».

[194] Πρβλ. Ἰωαν. Γ΄ 8, Ελ. 21, Γ 30, ΙΖ΄ 11 καί 22, Α΄Κορ. ΙΒ΄ 11 καί Α΄Ἰωαν. Ε΄ 7 κ.ἄ. Γνωρίζομεν βεβαίως ὅτι τό τελευταῖον χωρίον προσεβλήθη ὡς παρεμβόλιμον, ἀλλά καί ἂν τοῦτο ἀπεδεικνύετο ἀληθές, ἀρκοῦν τά λοιπά πρός ἀπόδειξιν καί τῆς ἐν προκειμένῳ ἀληθείας.

ἀλλά καί οἱ λοιποί ἐν τῷ ψεύδει καί τῇ πλάνῃ πνευματικοί αὐτῶν συνοδοιπόροι, κατεπολέμησαν καί ἀρνοῦνται ταύτην, δύο κυρίως ἀντιρρήσεις προβάλλοντες. α) Ὅτι οἱ ἐμφανισθέντες εἰς τόν Ἀβραάμ τρεῖς ἄνδρες δέν ἦσαν ὁ Τρισυπόστατος Θεός ἀλλ΄ ἄγγελοι, διότι, καί κατά τόν Εὐαγγελιστήν Ἰωάννην (Α΄ Καθολ. Δ΄ 12), «Θεόν οὐδείς πώποτε τεθέαται», εἶναι ἀδύνατον, εἰς τόν πεπερασμένον ἄνθρωπον νά ἴδῃ τόν ἄπειρον Θεόν. Καί β) Ὅτι ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν μόνον ὁ εἷς ἦτο ὁ Θεός, οἱ δέ ἄλλοι δύο ἄγγελοι, οἵτινες καί χωρισθέντες ἀπό τόν Θεόν, μετά τήν ἀπομάκρυνσίν των ἀπό τόν Ἀβραάμ, μετέβησαν εἰς Σόδομα..., εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Λώτ. (Γενεσ. ΙΘ΄ 1).

Καί προκειμένου περί τῆς πρώτης ἀντιρρήσεως, θά παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ λέξις «πώποτε» δέν σημαίνει, ἐν τῷ προμνησθέντι χωρίῳ, τό ἀπολύτως ποτέ. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ ἄλλων χωρίων τῆς Γραφῆς, ἑρμηνευομένης διά τῶν συμφραζομένων καί τοῦ παραλληλισμοῦ. Γράφει π.χ. εἰς τήν Ρωμ.Ε΄12 ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι «εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν» καί ὅτι «ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπό Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως καί ἐπί τούς μή ἁμαρτήσαντας». Εἶναι ὅμως ἐπιτετραμμένον νά δεχθῶμεν τοῦτο ἐν κυριολεξίᾳ; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἄλλως βεβαιοῖ τό ἀντίθετον ἡ Γραφή ἀναφέρουσα ρητῶς, ὀλίγον κατωτέρω, ὅτι ὄχι «πάντες, ἀλλ΄ οἱ πολλοί ἀπέθανον», μάλιστα δέ καί ὅτι «δέν ἐγεύθησαν ποσῶς θανάτου» - τοῦ σωματικοῦ βεβαίως –ὁ Ἐνώχ (Ἑβρ. Ια΄ 5 κ.ἄ.) καί ὁ προφήτης Ἠλίας (Δ΄ Βασιλ. Β΄ 11 κ.ἄ.). Καί οἱ λοιποί βεβαίως τῶν πρό τοῦ Μωϋσέως δικαίων καί ἀδίκων δέν ἀπέθανον ἐπίσης εἰμή μόνον σωματικῶς, ἐφόσον, ὁ λεγόμενος θάνατος, ἡ διάλυσις δηλαδή τοῦ σώματος, δέν ἀποτελεῖ καί διά τούς ἁμαρτωλούς ἀκόμη ψυχικόν ἀφανισμόν. Ἡ ἔννοια ὅθεν τῆς λέξεως πάντες ἐν τῷ προμνησθέντι χωρίῳ δέν εἶναι κυριολεκτικῶς καθολική.

Ὅπως λοιπόν ἡ λέξις πάντες δέν ἔχει πάντοτε τήν ἔννοιαν τοῦ ἀπολύτως καθολικοῦ, οὕτω δέν εἶναι ἐπιτετραμμένον νά προσδώσωμεν καί εἰς τήν λέξιν «πώποτε» τήν σημασίαν τοῦ «ἀπολύτως ποτέ».. Διότι αὐτός ὁ Κύριος ἐτόνισεν ὅτι «ὁ ἑωρακώς Αὐτόν, ἑώρακε καί τόν Πατέρα». (Ἰωάν. ΙΔ΄ 9). Ἐπίσης ὁ αὐτός Εὐαγγελιστής, ἀναφερόμενος εἰς τόν Κύριον, ἐν ἀρχῇ τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς του, καί γράφων ὅτι «οὗτος ὁ Λόγος - ἦν ἀπ' ἀρχῆς» ἐν δέ τῷ Ἰ. αὐτοῦ Εὐαγγελίῳ (Α΄ 1) ὅτι, ὁ ἐν ἀρχῇ ὤν Λόγος, «καί Θεός ἦν», ἤτοι δέν ἐγένετό ποτε, ἐπάγεται ὅτι αὐτόν, τόν ἀπ' ἀρχῆς, δηλαδή τόν ἀνάρχως ὄντα Λόγον - Θεόν, ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ἐθεασάμεθα (Α΄Ἰωαν. Α΄ 1). Ὁ αὐτός Εὐαγγελιστής βλέπει δίς τόν Θεόν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει καθήμενον ἐπί θρόνου. (Ἀποκ. Δ΄ 2 καί

Κα΄ 5). Ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος ὁμοίως (Πραξ. Ζ΄ 55-56). Ὁ Μωϋσῆς, κατ΄ ἐπανάληψιν. (Ἔξοδ. Δ΄ 5 καί ΛΓ΄ 23). Ὁ Μιχαίας, ὡσαύτως. (Βασιλ. Γ΄, ΚΒ΄ 19). Ὁ Ἡσαΐας, ὁμοίως (ΣΤ΄ 1-6). Ὁ Ἰεζεκιήλ, ἐπανειλημμένως (Α΄ 27, Η΄ 3, ΜΓ 6-7 ἑξ., καί ΜΔ΄ 2-5 ἑξ.). Καί, τέλος, ὁ Δανιήλ ὡσαύτως (Ζ΄ 9). Δέν εἶναι δέ δυνατόν νά γίνη δεκτόν ὅτι ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, γράφων τό ἐν λόγῳ χωρίον, δέν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ πάντα τά ἀνωτέρω. Ἑπομένως, διά τῆς περικοπῆς «Θεόν οὐδείς πώποτε τεθέαται», ἀσφαλῶς δέν διενοήθη ἀπόλυτον ἀποκλεισμόν τοῦ ὑπερφυοῦς θεάματος. Ἠννόει προφανῶς ὅτι, «οὐδείς ποτέ εἶδε τόν Θεόν ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ ὑποστάσει καί δόξῃ» Καί τοῦτο, εἶναι ἀναντιρρήτως ἀληθές.

Διά τό βον ἐπίσης μέρος τῆς περί ἧς ἀντιρρήσεως, καθ΄ ὁ «οἱ πεπερασμένοι ὀφθαλμοί», παντός ἀνθρώπου δέν δύνανται νά ἴδουν τόν ἄπειρον Θεόν, θά παρατηρήσωμεν ὅτι πάντες οἱ ἰδόντες τόν Θεόν δέν εἶδον βεβαίως Αὐτόν ἐν τῇ Ἀπείρῳ Αὐτοῦ ὑποστάσει καί δόξῃ. Εἶδον ἁπλῶς, μίαν ἔκφανσιν αὐτοῦ. Διότι ἄπειρος ὢν ὁ Θεός κατά πάντα προσλαμβάνει, ὅταν βούλεται, ἐν τῇ παντοδυναμία Του, καί πεπερασμένας ἐκφάνσεις ἤ μορφάς, προκειμένου νά ἐκδηλωθῇ, νά γίνῃ ἀντιληπτός εἰς τά ἐνσυνείδητα πνευματικά κτίσματά Του[195]. Τοιαύτην λοιπόν ἔκφανσιν εἶδον ὁ Ἀβραάμ, οἱ προφῆται καί ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος. Καί εἰς ὁμοίας ἤ συναφεῖς ἐκφάνσεις ἐμφανίζεται ὁ Θεός διά μέσου τῶν αἰώνων καί μέχρι σήμερον εἰς ὡρισμένους ἐκλεκτούς Του, οἵτινες ἀληθῶς-ὀρθῶς πιστεύουν, τηροῦν τάς ἐντολάς Του, ἀλλά καί ἰδιαιτέρως ἀγαποῦν Αὐτόν (Ἰωάν. Α΄ 33, 34 καί ΙΔ΄ 21 καί 23, Πραξ. Β΄ 3 κ.ἄ.).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν ἑτέραν ἀντίρρησιν, ὅτι δηλαδή ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν τῶν ἐμφανισθέντων εἰς τόν Ἀβραάμ μόνον ὁ εἷς ἦτο ὁ Θεός, οἱ δέ δύο ἄλλοι ἄγγελοι (οἵτινες καί ἀποχωρισθέντες ἀπό τόν Ἀβραάμ καί τόν Θεόν μετέβησαν εἰς Σόδομα - αὐτ. ΙΘ΄ 1), ἀρκεῖ, φρονοῦμεν, νά παρατηρήσωμεν ὅτι ὡς ρητῶς τονίζει ἡ Γραφή (Ἑβρ. Α΄ 14), οἱ ἄγγελοι εἶναι «πνεύματα λειτουργικά εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα», ἐνῶ οἱ εἰς τόν Ἀβραάμ ἐμφανισθέντες ἄνδρες ἐκδηλοῦν ἀπόλυτον ἰσοτιμίαν καί ἑνότητα. Ἐπιπροσθέτως, ἐάν ἐπρόκειτο περί Θεοῦ καί ἀγγέλων, θά ἐγίνετο, ἀναμφιβόλως, ἰδιαιτέρα περί τούτου μνεία ὑπό τοῦ θεόπτου συγγραφέως πρός ἀποφυγήν πλάνης καί συγχύσεως. Δέν δύναται νά θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ πρώτη § τοῦ ΙΘ΄ κεφ., ἔνθα ἀποκαλεῖ ἀγγέλους τούς δύο

---

[195] Πρβλ. Ἁγ. Ἰωάν. Χρυσοστ. «Λόγος Τέταρτος» «περί ἀκαταλήπτου» (Ε. Π. Μ. τ. 48, ἄ. 728 ἑξ.), ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 49, καί μακαριστοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου «Δογματ.», σελ. 82, 86, ὑπ. καί 88.

ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν, τούς μεταβάντας εἰς Σόδομα. Διότι ἡ Γραφή ἀποκαλεῖ μέν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τόν Υἱόν καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον «ἀγγέλους», ὄχι ὅμως, μέ τήν ἔννοιαν τῶν λοιπῶν ἀγγέλων, τῶν κτισμάτων - δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ. Ὁ Υἱός Λόγος καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἀποκαλοῦνται καί ἄγγελοι μέ τήν σημασίαν τῶν διαγγελέων, τῶν φορέων τῆς Βουλῆς - τοῦ θελήματος τοῦ πατρός. Διά τοῦτο καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας (Θ΄ 6) ὀνομάζει τόν Κύριον, σύν ἄλλοις, καί «μεγάλης βουλῆς ἄγγελον». Ὁ δέ Κύριος τονίζει πάντοτε, ὅτι ἦλθεν ἵνα ἐκτέλεση τό θέλημα τοῦ Πατρός, παρ΄ Οὗ ἀπεστάλη καί δι΄ ἄλλους μέν λόγους, ἀλλά καί «...εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς» (Λουκ. Δ΄ 18, ΚΒ΄ 42 καί Ἰωάν. Δ΄ 34, Ε΄ 30, ΣΤ΄ 38, ΙΒ΄ 49 καί ΙΕ΄ 15). Ἐπίσης τά αὐτά ἐπανέλαβε περί τοῦ Παρακλήτου - τοῦ Ἁγίου Πνεύματος - ὅπερ θά ἤρχετο μετ΄ Αὐτόν εἰς τόν Κόσμον, πεμπόμενον πάλιν ὑπό τοῦ Πατρός. Ὅτι δηλαδή θά ἐπέμπετο «ἵνα... ἀναγγέλλῃ εἰς ἡμᾶς τά ἐρχόμενα...». (Ἰωάν. ΙΔ΄ 26 καί Ἰστ΄ 13). Διότι τά πάντα τελοῦνται κατά τό θέλημα τοῦ Πατρός, πρός ὅ, ἐν τελείᾳ, ἐν ἀπολύτῳ ἑνότητι ταυτίζονται ἡ θέλησις τοῦ Λόγου-Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τήν ἀπόφασιν δέ τοῦ Πατρός, περί τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων, μετέβησαν ὁ Υἱός καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἵνα ἀναγγείλουν ὡς διαγγελεῖς, ἀγγελιαφόροι, εἰς τόν ἀγαπητόν τοῦ Θεοῦ Λώτ, ὅστις προσκυνήσας αὐτούς..., ὡς ὁ Ἀβραάμ τούς τρεῖς ἄνδρας, τούς προσφωνεῖ ὡσαύτως διά τοῦ ἑνικοῦ Κύριε (ΙΘ΄ 18-19) καίτοι εἶναι δύο. Καί αὐτοί ἐπίσης ἀπαντοῦν εἰς τόν ἑνικόν καί ὡς ἔχοντες ἰδίαν ἐξουσίαν, ὡς Θεός, ὅπως ἀπήντων, ὁμοῦ μετά τοῦ Πατρός ὄντες, πρός τόν Ἀβραάμ.

Μετά τά μνημονευθέντα χωρία, εἰς τό κεφ. Γ΄ § 15 τῆς «Ἐξόδου» ἀναφέρονται: «Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. Κύριος ὁ Θεός τῶν πατέρων ὑμῶν, Θεός Ἀβραάμ καί Θεός Ἰσαάκ καί Θεός Ἰακώβ ἀπέσταλκέ με πρός ὑμᾶς...». Καί ἐρωτᾶται διατί ἐμνημόνευσεν ὁ Θεός τά ὀνόματα τῶν τριῶν Πατριαρχῶν; Μήπως δέν ἤρκει τό ὄνομα τοῦ ἑνός ἤ τῶν δύο; Ἤρκουν, ἀσφαλῶς, ἀλλ΄ ἔδει νά μνημονευθοῦν τά ὀνόματα τῶν τριῶν, ἵνα καί διά τοῦ τρόπου τούτου ἀποκαλύψῃ ὅτι εἶναι ὑποστατικῶς Τριάς. Διά τοῦτο δέν ἀνέφερεν οὔτε ὀλιγώτερα ὀνόματα Πατριαρχῶν, οὔτε περισσοτερα.

Ἴσης σημασίας εἶναι ἀκολούθως τά ἐν κεφ. ΙΖ΄ 21 καί ΙΗ΄ 33-34 καί 36 τῶν Βασιλειῶν Γ΄ ἀναφερόμενα, ἐξ ὧν τό μέν πρῶτον χωρίον ἔχει οὕτως: «Καί ἐνεφύσησε τῷ παιδαρίω - ὁ προφήτης Ἠλίας - τρίς καί ἐπεκαλέσατο τόν Κύριον...», τά δέ λοιπά: «Καί εἶπε - ὁ προφήτης Ἠλίας καί πάλιν - λάβετέ μοι τεσσάρας ὑδρίας ὕδατος καί ἐπιχέετε ἐπί τό ὁλοκαύτωμα καί ἐπί τάς σχίδακας. Καί ἐποίησαν

οὕτως. Καί εἶπε. Δευτερώσατε. Καί ἐδευτέρωσαν. Καί εἶπε τρισσώσατε. Καί ἐτρίσσευσαν. Καί ἀνεβόησεν Ἡλίου εἰς τόν Οὐρανόν καί εἶπε: Κύριε ὁ Θεός Ἀβραάμ καί Ἰσαάκ καί Ἰσραήλ[196] ἐπάκουσόν μοι...». Ἐμφυσᾷ ὁ προφήτης είς τό πρόσωπον τοῦ παιδαρίου τρίς, δίδει ἐντολήν νά ἐπιχυθῇ τρίς ὕδωρ ἐπί τοῦ ὁλοκαυτώματος καί τῶν σχιδάκων καί ἀποκαλεῖ καί οὗτος τόν Θεόν, Θεόν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καί Ἰσραήλ, διότι πιστεύει προδήλως εἰς Τρισυπόστατον Θεόν.

Ὡσαύτως ἐν τῷ ψαλμῷ Β΄ 7 προστίθενται: «...Κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγώ σήμερον γεγέννηκά σε». Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀνεπτύξαμεν τόσον τήν ἔννοιαν τῆς λέξεως «σήμερον» ὅσον καί τήν τοιαύτην τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς «οὐσίας» τοῦ Πατρός. Ταυτόσημα εἶναι τά ἐν τῷ ψαλμῷ ΡΘ΄ 1-5 ἀναφερόμενα, «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου καθοῦ ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τούς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου... Ἐκ γαστρός πρό Ἑωσφόρου ἐγεννήσασε», ἔνθα ὁ προφητάναξ ἀποκαλεῖ καί τόν Υἱόν Κύριον, ὅμοιον μέ τόν Πατέρα, τονίζει δέ καί πάλιν τῆς ἐκ τῆς «οὐσίας» Αὐτοῦ «ἀΐδιον» γέννησιν διά τῆς συμβολικῆς λέξεως «γαστρός». Τῆς πρώτης περικοπῆς τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν ψαλμῶν τούτων ἐποιήσατο χρῆσιν καί ὁ Κύριος, ἀποστομώσας δι΄ αὐτῆς τούς Φαρισαίους, ὅταν εἰς σχετικήν ἐρώτησίν Του ἀπήντησαν ὅτι «ὁ Χριστός εἶναι υἱός τοῦ Δαυΐδ», «Ἀφοῦ, εἶπεν, ὁ Δαυΐδ καλεῖ ἐν Πνεύματι καί τόν Χριστόν Κύριον, πῶς υἱός αὐτοῦ ἐστι;» (Ματθ. ΚΒ΄ 42-46). Ἐπίσης ἐν τῷ ψαλμῷ ΜΕ΄ 7 διακηρύσσει ὁ προφητάναξ τήν πίστιν Του εἰς τήν θεότητα τοῦ Υἱοῦ-Λόγου διά τῶν: «...Ὁ θρόνος σου ὁ Θεός εἰς τόν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος...», ὅπως καί διά τῆς λέξεως «Ἐλοχίμ» διά τόν Πατέρα καί τόν Υἱόν. Ἐν τῷ ψαλμῷ Ρστ΄ 20 γράφει: «Ἀπέστειλε τόν Λόγον Αὐτοῦ καί Ἰάσατο αὐτούς»[197]. Καί ὁ ἀποστελλόμενος δέν δύναται βεβαίως νά εἶναι ἀφηρημένον τι. Ἐν τῷ ψαλμῷ ΛΒ΄ 6 ὅτι, «τῷ Λόγῳ τοῦ Κυρίου οἱ οὐρανοί ἐστερεώθησαν καί τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος Αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Καί τέλος, ἐν τοῖς Ψαλμ. ΡΓ΄ (103) 30, καί ΡΛΘ΄ 7, ὁλοκληρῶν τήν περί τοῦ Τρισυπόστατου τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν καί πίστιν του, ἐπάγεται ἐν μέν τῷ πρώτῳ: «Ἐξαποστελεῖς τό Πνεῦμά Σου καί κτισθήσονται...», καί ὁ ἀποστελλόμενος, δέν δύναται νά εἶναι ἀφηρημένον τί. Ἐν δέ τῷ Βῳ «Ποῦ πορευθῶ ἀπό τοῦ

[196] Ἀντί τοῦ Ἰακώβ, ὅστις μετωνομάσθη ὑπό τοῦ Θεοῦ Ἰσραήλ.

[197] Πρβλ. καί Ὠσηέ Α’ 7. «Τόν δέ οἶκον Ἰούδα θέλω ἐλεήση διά Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτῶν». Ὁ Πατήρ ἀποκαλεῖ καί τόν Υἱόν Κύριον-Θεόν.

Πνεύματός Σου;» Πιστεύει ὅθεν ὁ προφητάναξ ὅτι καί τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνυπόστατον ὅπως καί ὁ Υἱός.

Ὁ Ἰώβ ὁμοίως (ΛΓ΄ 4) διαδηλοῖ τήν πίστιν του εἰς τό ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διά τῶν «Πνεῦμα θεῖον τό ποίησάν με», διακρίνων μάλιστα αὐτό ἀπό τῆς διδασκούσης αὐτόν πνοῆς τοῦ Παντοκράτορος. Ὁ δέ σοφός Σολομών ἐκφράζει ἐπίσης σαφῶς τήν εἰς Τρισυπόστατον Θεόν πίστιν του διά τῶν ἑξῆς:

Εἰς τάς «Παροιμίας» αὐτοῦ (Α΄ 20-21) ἀποκαλεῖ τόν Υἱόν «Σοφίαν» (Α΄Κορ. Α΄ 24), εἶναι δ΄ ἀληθῶς ὁ Υἱός ἡ ἐνυπόστατος Σοφία τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀφοῦ εἶναι ὁ «αἰώνιος Λόγος» (ἤτοι τό «μέτρον» ὅλων τῶν ψιλῶν ἰδεῶν, ἅς περί τοῦ μή ὄντος ἔχει ὁ Ἄπειρος Πατήρ ἐν Ἑαυτῷ) καί δι' Αὐτοῦ -τοῦ Λόγου- ἀλλά καί ἐν Αὐτῷ[198] (Κολασσ. Α΄ 16-8) ὀντοποιοῦνται τά πάντα, ἤτοι πᾶσαι αἱ περί τοῦ μή ὄντος «ψιλαί ἰδέαι» τοῦ Πατρός. Ἀφοῦ ὡσαύτως ὁ Υἱός εἶναι ἡ ζῶσα, ἐνυπόστατος καί ἐνσυνείδητος «Εἰκών», ἥν περί Ἑαυτοῦ ἔχει ἀνάρχως ὁ Πατήρ, δι' Αὐτῆς καί ἐν Αὐτῇ, νοεῖ ὁ Πατήρ ἀνάρχως καί πλήρως- ἀπείρως Ἑαυτόν ὑπάρχοντα, ἤ ἄλλως «ἐν Αὐτῇ θεωρεῖται, κατά τόν Μ. Ἀθανάσιον, καί γινώσκεται», ἄρα Οὗτος - ὁ Υἱός -εἶναι αὐτή αὕτη ἡ ἐνυπόστατος-Δύναμις καί Σοφία τοῦ Θεοῦ.

Τήν Σοφίαν λοιπόν τοῦ Θεοῦ νοεῖ ὁ Σολομών ὀντοτικήν-ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον γράφων δέ περί αὐτῆς προδήλως, ἀναφέρεται εἰς τόν Λόγον-Υἱόν. Διότι εἰς τό προμνησθέν Κεφ. Α΄ 20-21 καί ἑξῆς τῶν «Παροιμιῶν» γράφει: «Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται... ἐπί δέ πύλαις θαρροῦσα λέγει... Ἰδού ποιήσω ὑμῖν ἐμῆς πνοῆς ρῆσιν, διδάξω δέ ὑμᾶς τόν ἐμόν λόγον... Ἐπειδή ἐκάλουν καί ἐξέτεινον, λόγοις.... τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι... ἔσται γάρ, ὅταν ἐπικαλέσησθε μέ ἐγώ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν... Ζητήσουσι μέ κακοί καί οὐχ εὑρήσουσιν..». Ὡσαύτως ἐν κεφ. Η΄ 12-34, τά ἑξῆς: «Ἐγώ ἡ Σοφία κατεσκήνωσα βουλήν καί γνῶσιν καί ἔννοιαν ἐγώ ἐπεκαλεσάμην.. Μεμίσηκα δ΄ ἐγώ διεστραμμένας ὁδούς κακῶν. Ἐμή βουλή καί ἀσφάλεια, ἐμή φρόνησις, ἐμή δέ ἰσχύς. Κύριος πρό πάντων βουνῶν γεννᾷ με, ἡνίκα ἡτοίμαζε τόν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ καί ὅτε ἀφώριζε τόν ἑαυτοῦ θρόνον ἤμην παρ' αὐτῷ

[198] Πρβλ. Μ. Ἀθανασίου «Κατά Ἀρειανῶν, λόγος πρῶτος», Ε.Π.Μ. τ. 22, σ. 45. « Ὅτι τοῦτό ἐστιν ἡ Σοφία καί ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, ἐν Ὧ, καί δι' Οὗ τά πάντα κτίζει καί ποιεῖ καί τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ τό ἀπαύγασμα, ἐν Ὧ, τά πάντα φωτίζει καί ἀποκαλύπτεται, οἷς ἂν θέλη, καί τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ ὁ χαρακτήρ καί εἰκών, ἐν ᾧ θεωρεῖται καί γινώσκεται. Δι' ὁ Αὐτός καί ὁ Πατήρ ἕν εἰσί» Ὡσαύτως, ἰδίου, «λόγος περί Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου». (Αὐτόθι, τ. Α΄, σ. 97). « Ὅ,τι ὁ ἀγαθός πατήρ τούτῳ - τῷ Λόγῳ, Υἱῷ- τά πάντα διακοσμεῖ καί τά πάντα ὑπ' αὐτοῦ κινεῖται καί ἐν αὐτῷ ζωοποιεῖται».

ἁρμόζουσα (σ.σ. Ἰωάν. Α΄ 1-3). Ἐγώ ἤμην ᾗ προσέχαιρε. Νῦν υἱέ ἄκουέ με. Μακάριος ἀνήρ ὃς εἰσακούσεταί μου...» Καί ἐν κεφ. Θ΄ 1-7. «Ἡ Σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καί ἡτοιμάσατο τήν ἑαυτῆς τράπεζαν. Ἀπέστειλε τούς ἑαυτῆς δούλους, συγκαλοῦσα... ἔλθετε, φάγετε... πίετε....».

Ὡσαύτως εἰς τό Βιβλ. «Σοφία» (Θ΄ 9) γράφει περί τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ: «Καί μετά σοῦ ἡ Σοφία ἡ εἰδυΐα τά ἔργα σου καί παροῦσα ὅτε ἐποίεις τόν κόσμον καί ἐπισταμένη τί ἀρεστόν ἐν ὀφθαλμοῖς σου...». Ταῦτα πιστεύει ὁ Σολομών περί τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, περί δέ τοῦ Λόγου-Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τά ἀκόλουθα:

Σοφ. Σολ. Ιστ΄ 12. «Καί γάρ οὔτε βοτάνη, οὔτε μάλαγμα ἐθεράπευσεν αὐτούς. Ἀλλά ὁ Σός Κύριε Λόγος, ὁ πάντα ἰώμενος». Ὡσαύτως ἐν κεφ. ΙΗ΄ 15. «... Ὁ παντοδύναμος Λόγος, ἀπ' οὐρανῶν ἐκ θρόνων Βασιλειῶν, ἀπότομος πολεμιστής εἰς μέσον ὀλεθρίας ἥλατο γῆς. Ξίφος ὀξύ τήν ἀνυπόκριτον ἐπιταγήν Σου φέρων καί στάς ἐπλήρωσε τά πάντα. Καί οὐρανοῦ μέν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπί γῆς». Ὅταν λοιπόν προστεθῇ εἰς ταῦτα καί ἡ πίστις τοῦ Σολομῶντος εἰς τό ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐκφραζομένη διά τῶν «... Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τήν Οἰκουμένην, καί τό συνέχον τά πάντα γνῶσιν ἔχει φωνῆς», ὡς καί ἀκολούθως, «τό ἄφθαρτον Σου πνεῦμα ἐστίν ἐν πᾶσι» (αὐτ. Α΄ 7 καί ΙΒ΄ 1), ἀποδεικνύεται πασιφανῶς ὅτι ὁ Σολομών ὄχι μόνον πιστεύει εἰς Τρισυπόστατον Θεόν, ἀλλά καί προφητεύει συνάμα τήν ἐναθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ –Λόγου, μέ τήν ὑπέροχον μάλιστα λεπτομέρειαν ὅτι «βαίνων Οὗτος ἐπί τῆς γῆς, δέν θά ἔπαυεν ὤν – ἁπτόμενος –καί ἐν Οὐρανοῖς».[199]

Τήν αὐτήν πίστιν εἰς ἐνυπόσταστον καί ἐνσυνείδητον Σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἔχει προφανῶς καί ὁ σοφός Σειράχ, γράφων περί αὐτῆς (Δ΄11-20) «Ἡ Σοφία υἱούς ἑαυτῇ ἀνύψωσε καί ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν ... φόβον δέ καί δειλίαν ἐπάξει καί πειράσει αὐτόν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς. Καί πάλιν ἐπανήξει... καί εὐφράνει αὐτόν καί ἀποκαλύψει αὐτῷ τά κρυπτά αὐτῆς. Ἐάν ἀποπλανηθῇ ἐγκαταλείψει αὐτόν καί παραδώση αὐτόν...».

Σαφῆ ἔνδειξιν περί τοῦ Τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ ποιεῖται ὡσαύτως ὁ προφήτης Ἰωήλ (Α΄ 14-15) διά τῶν: «Καί κεκράξατε πρός Κύριον ἐκτενῶς οἶμοι, οἶμοι», ἐπαναλαμβάνων σκοπίμως, προφανῶς, τρίς τήν αὐτήν λέξιν.[200] Ἐπίσης δέ μετ΄ αὐτόν καί ὁ

---

[199] Πρβλ. Ἰωάν. Γ΄ 13. «Οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τόν Οὐρανόν εἰμή ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὤν ἐν τῷ Οὐρανῷ».

[200] Ὁμοία ἔνδειξιν ἀποτελεῖ καί ἡ ἐν «Ἀριθμ.» Στ' 24-26 τριπλῆ εὐλογία, δι' ἧς οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ηὐλόγουν τόν λαόν.

προφήτης Ἡσαΐας, ὅστις κλείει τήν χορείαν τῶν θεοπνεύστων ἀνδρῶν τῆς Π.Δ., οἵτινες ἐμφανῶς ἐπραγματεύθησαν τό ἐπίμαχον θέμα. Διότι εἶναι μέν πρόδηλον ὅτι πάντες οἱ Πατριάρχαι, οἱ Προφῆται καί οἱ θεόπνευστοι ἐν γένει ἄνδρες τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπίστευον εἰς Τρισυπόστατον Θεόν, ὡρισμένοι ὅμως μόνοι ἐξ αὐτῶν ἔγραψαν καί ἠσχολήθησαν περί τοῦ θέματος τούτου εἰδικῶς. Ἀκούει λοιπόν καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας τῶν Σεραφείμ ψαλλόντων τό «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ ...» (Στ΄ 3). Προσθέτει: «... Κύριος ἀπέσταλκέ με καί τό Πνεῦμα Αὐτοῦ» (ΜΗ΄ 16). Καί τονίζει ἐν τέλει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι «ἠπείθησαν καί παρώξυναν τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, ὅπερ κατέβη παρά Κυρίου καί ὡδήγησεν αὐτούς» (ΞΓ΄ 10 καί 14, πρβλ. καί Μιχ. Β΄ 7). Ὁ τρισάγιος ὕμνος εἶναι σαφής ἔνδειξις τοῦ Τρισυποστάτου τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσθήκη ὅτι «Κύριος ἀπέσταλκέ με καί τό Πνεῦμα αὐτοῦ» εἶναι ἀμάχητος τῆς αὐτῆς ἀληθείας βεβαίωσις, ἐφόσον ὁ προφήτης ἀποστέλλεται ὑπό δύο. Τά δέ περί «ἀπειθείας» καί τοῦ «παροξυσμοῦ» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (ὅπερ κατέβη καί ὡδήγησε τούς Ἰουδαίους) εἶναι πρόσθετος τοιαύτη περί τοῦ ἐνυποστάτου καί ἐνσυνειδήτου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ μόνον ἐνσυνείδητος ὀντότης δύναται νά καταβῇ καί νά ὁδηγήσῃ καί εἰς ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητος ὀντότης δύναται νά γίνῃ «ἀπείθεια» καί «παροξυσμός».[201]

Ἄς ἴδωμεν ὅμως κατόπιν τούτων καί τό τελευταῖον σχετικόν χωρίον τῆς Π.Δ., τό ὁποῖον μετά τόσης δυνάμεως ἐπικαλεῖται ὁ Ἰουδαϊσμός –ὅπως καί οἱ Μάρτυρες του Ἰεχωβᾶ της Φυλλαδικῆς Ἑταιρείας «ΣΚΟΠΙΑ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ»–τήν βεβαίωσιν δηλαδή τοῦ Μωϋσέως (ἥτις εἶναι καί ἡ τρομερά ὁμολογία τοῦ Ἰσραήλ), ὅτι ὁ Θεός εἶναι «εἷς» (Δευτερ. Στ΄ 4). Τό χωρίον ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο΄ ἔχει οὕτως: «Ἄκουε Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστιν», ἐμφανίζει δέ τοῦτο, ἐκ πρώτης ὄψεως, τόν θεόπτην Μωϋσέα περιορίζοντα τόν Θεόν, εἰς τήν μονάδα. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ Μασσοροτικῷ ὅμως κειμένῳ, αἱ λέξεις «ὁ Θεός ἡμῶν» ἀναγράφονται διά τῆς συνθέτου λέξεως «Ἐλωέ», ἥτις εἶναι συνεζευγμένη κατάστασις τῆς λέξεως «Ἐλωίμ» καί σημαίνει πάλιν «Οἱ Θεοί» (Ἰησ. Ναυῆ ΚΔ΄ 23) καί τῆς λέξεως «νου», ἥτις σημαίνει «ἡμῶν». Ἑπομένως τό χωρίον ἔχει ἐν ἀκριβεῖ μεταφράσει οὕτως: «Ἄκουε Ἰσραήλ. Κύριος οἱ Θεοί ἡμῶν (ἐλοχέ = οἱ Θεοί, καί νου

[201] Περί τῶν λοιπῶν προφητειῶν τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, τῶν εἰδικῶς ἀναφερομένων εἰς τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ –Λόγου ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ, ἰδέ ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἐν κεφ. Η΄.

=ἡμῶν), Κύριος εἷς ἐστιν».[202] Ἀναντιρρήτως δέ προσετέθη ὑπό τοῦ θεόπτου Μωϋσέως, ἵνα διακηρυχθῇ δι' αὐτοῦ καί τό «ἑνιαῖον» τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ, εἰς ὅ ἐπίσης ἀποβλέπουν καί τά ἐν Β΄ Βασ. Ζ΄ 22 καί Ἡσ. ΜΗ΄ 12 ἀναφερόμενα, ὅτι «δέν ὑπάρχουσιν ἄλλοι Θεοί». Προσέτι ὅμως εἰς τό χωρίον τοῦτο καί ἡ λέξις «εἷς» (ἑβραϊστί «ἐχάδ») ἔχει σύνθετον ἔννοιαν. Σημαίνει δηλαδή μονάδα σύνθετον. (Πρβλ. Γεν. Α΄ 5, Β΄ 24, Ἰεζεκ. ΛΖ΄ 17 κ.ἄ.). Δέν νοεῖται συνεπῶς καί δι΄ αὐτῆς ἡ ἀπόλυτος μονάς, ὅτε ἀντ' αὐτῆς θά ἐγράφετο ἡ λέξις «γιαχίδ».

Καί εἰς τήν ἀλήθειαν ταύτην ὁ Χριστιανισμός οὐδεμίαν ἔχει ἀντίρρησιν. Διότι εἷς εἶναι ὁ Θεός κατά τήν οὐσίαν καί τήν φύσιν, ἀλλ΄ ὑποστατικῶς εἶναι Τριάς. Εἶναι εἷς, διότι εἶναι «πνεῦμα» (Ἰωάν. Δ΄ 24). Ἀλλά δέν δύναται νά ὑπάρξῃ Πατήρ–Νοῦς ἄνευ τοῦ Ἑαυτοῦ Λόγου – Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Του Πνεύματος. Δέν δύναται ἐπίσης νά ὑπάρχῃ Υἱός, ἄνευ τοῦ Πατρός καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί, τέλος, δέν δύναται νά ὑπάρχῃ Πνεῦμα Ἅγιον, ἄνευ τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ. Εἷς Θεός, ἀλλ΄ ἐν τρισίν ὑποστάσεσι. Τοῦτο δέ, ἐκτός τῶν τόσων ἄλλων μαρτυριῶν τῆς Π.Δ. διεκήρυξεν ἐμμέσως ἀλλά καί σαφῶς πάλιν, διά τοῦ πληθυντικοῦ Ἐλοχέ, καί ἐν τῷ ἐπιμάχῳ χωρίῳ ὁ θεόπτης Μωϋσῆς.

β) Αἱ μαρτυρία τῆς Κ. Διαθήκης[203]

Ματθ. Γ΄ 16-17. «...Καί βαπτισθείς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς ἀπό τοῦ ὕδατος. Καί ἰδού ἠνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ Οὐρανοί καί εἶδε τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεί περιστεράν καί ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καί ἰδού φωνή ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα: Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα». Καί οἱ μέν Εὐαγγελισταί Ματθαῖος, Μάρκος (Α΄ 10- 11) καί Ἰωάννης (Α΄ 29-34) ἀναφέρουν ἁπλῶς, ὅτι τό Πνεῦμα τό Ἅγιον κατῆλθεν «ὡσεί περιστερά», ἡ προσθήκη ὅμως ὑπό τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (Α΄ 2) ὅτι κατέβη τό Πνεῦμα τό Ἅγιον «σωματικῷ εἴδει, ὡσεί περιστερά», καθιστᾶ καί τό χωρίον τουτο μαρτυρίαν ἀμάχητον ὄχι μόνον διά τό Τρισυπόστατον τοῦ Θεοῦ (διότι ὁ Πατήρ ὁμίλει ἐκ τῶν Οὐρανῶν, ὁ Υἱός βαπτίζεται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον καταβαίνει

---

[202] Πρβλ. Δαυΐδ Κοῦπερ «ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ». Τό σύγγραμμα τοῦτο τοῦ εἰς τόν χριστιανισμόν προσελθόντος Ραββίνου Δαυΐδ Κοῦπερ ἐξηφανίσθη ἅμα τῇ κυκλοφορίᾳ του ἐν Ἑλλάδι, διά παρεμβάσεως προφανῶς τοῦ διεθνοῦς Σιωνισμοῦ.

[203] Περί τῆς γνησιότητος καί τῆς Κανονικότητος καί τῆς «Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου», ἰδέ μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Παν. Μπρατσιώτου «Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου», σελ. 5, 8, 11, 15 16, 20, 23, 37 καί 59-60 καί βιβλ. αὐτ.

«σωματικῷ εἴδει...») ἀλλά καί βεβαίωσιν, ἀπρόσβλητον ἐπίσης, περί τοῦ ἐξιδιασμένου τῶν μορφῶν- ἐκφάνσεων, ἃς αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τοῦ Θεοῦ προσλαμβάνουν, ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτῶν παντοδυναμία, προκειμένου νά ἐμφανισθοῦν - νά γίνουν ἀντιληπταί, νοηταί- εἰς τά ἐνσυνείδητα πνευματικά κτίσματα αὐτῶν. Ὁμολογεῖ τοῦτο αὐτός ὁ Κέλσος, εἷς τῶν φανατικωτέρων πολεμίων τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου κατά τούς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ὠριγένης κατά Κέλσου βιβλ. Α΄).

Ματθ. ΚΗ΄ 19. «...Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Διά τῆς ἐντολῆς ταύτης βεβαιοῦται αὖθις ὑπό τοῦ Κυρίου ὄχι μόνον τό «τρισυπόστατον» ἀλλά καί τό «ἑνιαῖον» τοῦ Θεοῦ, δι΄ ὅ καί εἶπε «βαπτίζοντες εἰς τό ὄνομα καί ὄχι εἰς τά ὀνόματα. Ἐάν δέν ὑπῆρχε τελεία «ἑνότης» καί «ἰσοτιμία» μεταξύ τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐδέποτε ἦτο δυνατόν νά δοθῇ ὑπό τοῦ Κυρίου ἡ ρηθεῖσα ἐντολή[204].

Ματθ. ΙΖ΄ 1- 7. «...Καί μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν.., δέ αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδού νεφέλη φωτεινή ἐπεσκίασεν αὐτούς. Καί ἰδού φωνή ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα: Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα»[205].

Πραξ. Ι΄ 11 καί ΙΑ΄ 10. (Πρβλ. καί Γ΄ Βασ. ΙΖ΄ 21 καί ΙΗ΄ 33, 34 καί 36, Ἰωήλ Α΄ 14-15, Ἡσ. Στ΄ 3 κ.ἄ.). «...Καί θεωρεῖ τόν οὐρανόν ἀνεωγμένον καί καταβαῖνον ἐπ’ αὐτόν σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην... Καί ἐγένετο φωνή πρός αὐτόν.... Τοῦτο δέ ἐγένετο ἐπί τρίς...».

Πραξ. Κ΄ 28. «...Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καί παντί τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμᾶς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τήν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἥν περιεποιήσατο διά τοῦ ἰδίου τοῦ αἵματος»[206]...

Α΄ Κορ. Ι Β΄ 4-12. «Διαιρέσεις δέ χαρισμάτων εἰσί, τό δέ αὐτό Πνεῦμα. Καί διαιρέσεις διακονιῶν εἰσί καί ὁ αὐτός Κύριος. Καί διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσί ὁ δέ αὐτός ἐστι Θεός, ὁ ἐνεργῶν τά

204 Περί τῆς ἰσοτιμίας τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ, πρβλ. καί Ἰωαν. Ε΄ 22, 23, Γ 30, ΙΒ΄ 45, Ιδ΄ 9, ΙΖ’ 1 1 κ.ἄ. Ὡσαύτως περί τῆς ἰσοτιμίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρός τόν Πατέρα καί τόν Υἱόν, Ματθ. ΙΒ΄ 31, Πραξ. Κ΄ 28, Α΄ Κορ. ΙΒ΄ 4-28 κ.ἄ.

205 Καθ’ ὁμόφωνον γνώμην τῶν ἁγ. πατέρων τῆς ἁγ. ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἡ φωτεινή νεφέλη, ἡ ἐμφανισθεῖσα κατά τήν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, ἦτο ἔκφανσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οὕτως, ὅπως καί κατά τήν βάπτισιν, ὁ μέν Πατήρ ὁμιλεῖ ἐκ τῆς νεφέλης, ὁ Υἱός μεταμορφοῦται καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐμφανίζεται ὡς νεφέλη, ἐνῶ κατά τήν βάπτισιν ἐφάνη ὡς περιστερά.

206 Τονίζεται ἐν τῷ χωρίῳ πρός τοῖς ἄλλοις ὅτι τήν Ἐκκλησίαν Του ὁ Θεός περιποιήσατο διά τοῦ ἰδίου Τοῦ αἵματος. Ἀναντιρρήτως, τοῦ ἐπί τοῦ Σταυροῦ χυθέντος αἵματος τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ (Πρβλ. καί Α΄ Πετρ. Α΄ 1-2).

πάντα ἐν πᾶσι. Ἑκάστῳ δέ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρός τό συμφέρον... Πάντα δέ ἐνεργεῖ τό ἕν καί τό αὐτό Πνεῦμα, διαιροῦν ἑκάστῳ καθώς βούλεται». Καί § 28. «Καί οὓς μέν ἔθετο ὁ θεός ἐν τῇ Ἐκκλησία πρῶτον Ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας ...»[207].

Β΄ Κορ. ΙΓ΄ 3. «...Ἡ χάρις τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετά πάντων ὑμῶν».

Πέτρου Α΄ Καθολ., Α΄ 2. «...Κατά πρόγνωσιν Θεοῦ Πατρός, ἐν ἁγιασμῷ Πνεύματος, εἰς ὑπακοήν καί ραντισμόν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἰωάν. Α΄ Καθολ. Ε΄ 7. «...Τρεῖς εἰσίν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, καί οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσίν».

Ἀποκαλ. Δ΄ 8. «...Καί ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καί νυκτός λέγοντες ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν, ὁ ὤν καί ὁ ἐρχόμενος».[208]

γ) Συμπληρωματικαί μαρτυρίαι τῆς Γραφῆς περί τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Α) Τῆς Π. Διαθήκης

Γενεσ. Α΄ 2. «...καί Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος».

Β) Τῆς Κ. Διαθήκης

Ματθ. ΙΒ΄ 31-33. «Διά τοῦτο λέγω ὑμῖν... Καί ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατά τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται αὐτῷ, ὃς δ΄ ἂν εἴπῃ κατά τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι». (Πρβλ. καί Ἑβρ. Ι΄ 29).

Λουκ. Α΄ 35. «...Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπί σέ...».

Λουκ. Β΄ 26. «...καί ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπό τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου».

[207] Καί διά τοῦ χωρίου τούτου διακηρύσσεται ἐπίσης πανηγυρικῶς: α) Ἡ θεότης (τό ἐνυπόστατον καί τό ἐνσυνείδητον) τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ « διαιρεῖ τά χαρίσματα καθώς βούλεται ». β) Ἡ φύσει καί οὐσία θεότης τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ, καθόσον ἐνῶ ἐν τῇ § 28 τονίζεται ὅτι «ὁ Θεός ἔθετο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τούς Ἀποστόλους κλπ.», ἐν τῇ Ἐφεσ. Ζ΄ 12) διευκρινίζεται ὅτι «ὁ Χριστός ἔδωκεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τούς μέν Ἀποστόλους, τούς δέ προφήτας κλπ ».

[208] Ἡ τρίς ἐπανάληψις τῆς λέξεως «ἅγιος» καί ὁ τριπλοῦς χαρακτηρισμός τοῦ Θεοῦ «ὁ ἦν, ὁ ὢν καί ὁ ἐρχόμενος», εἶναι σαφεῖς καί πάλιν μαρτυρίαι τοῦ Τρισυπόστατου τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Ἠσ. Στ' 3 κ.ἄ.), τάς ὁποίας ἐπαναλαμβάνει ὁ Εὐαγ. Ἰωάννης καί ἐν τῷ Α' κεφ. § 4 διά τῶν «Χάρις ὑμῖν ἀπό Θεοῦ, ὁ ὢν καί ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος». Ἐν τῷ αὐτῷ δέ πνεύματι γράφων καί περί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ ἐν τῷ Α΄ κεφ. § 1 τῆς Α΄ Ἰωάν «ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς », προφανέστατα ἀναφέρεται διά τοῦ παρατατικοῦ ἦν εἰς τόν ἄναρχον, τόν ἄπειρον Θεόν.

Λουκ ΙΒ´ 11-12. «...Ὅταν δέ προσφέρουν ὑμᾶς ἐπί τάς συναγωγάς... μή μεριμνᾶτε... τί εἴπητε. Τό γάρ Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ ποιεῖν».

Ἰωαν. Α´ 32-34. «Καί ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τό Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεί περιστεράν... καί ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Κἀγώ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ´ ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνος μοί εἶπεν, ἐφ´ ὅν ἄν ἴδης τό Πνεῦμα καταβαῖνον καί μένον ἐπ´ αὐτόν, οὗτός ἐστιν...».

Ἰωαν. Γ´ 5-9. «...Ἐάν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος ....Τό γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, Πνεῦμα ἔστι... Τό Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καί τήν φωνήν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ´ οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καί ποῦ ὑπάγει».

Ἰωαν. ΙΔ´ 15-27, «...Καί ἐγώ ἐρωτήσω τόν Πατέρα καί ἄλλον Παράκλητον[209] δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ´ ὑμῶν εἰς τόν αἰῶνα, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας... Ὁ δέ Παράκλητος, τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ὅ πέμψει ὁ Πατήρ ἐν τῷ ὀνοματί μου, Ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξῃ πάντα καί ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἅ εἶπον ὑμῖν»[210].

Ἰωάν. ΙΕ´ 26. «Ὅταν δέ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος... τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ παρά τοῦ Πατρός ἐκπορεύεται, Ἐκεῖνος μαρτυρήσει περί ἐμοῦ...».

«Ἰωάν. Ἰστ´ 7-9. «...Ἐάν γάρ μή ἀπέλθω ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται.. καί ἐλθών Ἐκεῖνος ἐλέγξει τόν Κόσμον...». Καί § 12-16. «..Ὅταν δέ ἔλθη Ἐκεῖνος... ὁδηγήσει ὑμᾶς πρός πᾶσαν ἀλήθειαν... καί τά ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν...».

Πραξ. Α´ 8. «...Ἀλλά λήψεσθε δύναμιν ἐξ ὕψους ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑφ' ὑμᾶς».

Πραξ. Α´ 16. «... Ἔδει πληρωθῆναι τήν Γραφήν ταύτην, ἥν προεῖπε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον».

Πραξ. Β´ 1-5. «...Καί ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδόν ἐπί τό αὐτό... Καί ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεί πυρός, ἐκάθησε ἐφ' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, καί ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου καί ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθώς τό Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι».

Πραξ. Ε´ 3-5. «...Εἶπε δέ Πέτρος. Ἀνάνια, διατί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τήν καρδίαν σου, ψεύσασθαι σέ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον... Οὐκ

---

[209] Τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλεῖται ἄλλος Παράκλητος, ὅμοιος μέ τόν Υἱόν-Λόγον.

[210] Ὄχι μόνον ἀποκαλεῖται τό Ἅγιον Πνεῦμα ἕτερος Παράκλητος, ὅμοιος μέ τόν Υἱόν, ἀλλά καί διά τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας Ἐκεῖνος διακηρύσσεται ἡ ἐνσυνείδητος ὑπόστασις-προσωπικότης Του.

ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλά τῷ Θεῷ»[211]. Καί αὐτ. § 9. «...Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειρᾶσαι τό Πνεῦμα Κυρίου;».

Πραξ. Ε΄ 32. «...Καί ἡμεῖς ἐσμέν αὐτοῦ μάρτυρες... Καί τό Πνεῦμα δέ τό Ἅγιον...».

Πραξ. Ζ΄ 51. «....Σκληροτράχηλοι... ἀεί τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε».

Πραξ. Η΄ 29. «Εἶπε δέ τό Πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ. Πρόσελθε καί κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ...»

Πραξ. Θ΄ 31. «...Αἱ μέν οὖν Ἐκκλησίαι... εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου καί τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Πραξ. ΙΓ΄ 2-4. «...Λειτουργούντων δέ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ... εἶπε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον. Ἀφορίσατε δή μοι τόν Βαρνάβαν καί τόν Σαῦλον εἰς τό ἔργον ὅ προσκέκλημαι αὐτούς... Οὗτοι μέν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατῆλθον εἰς Σελεύκειαν». Πραξ. ΙΕ΄ 28. «Ἔδοξε γάρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καί ἡμῖν». Πραξ. Ιστ΄ 6-9. «...Διελθόντες δέ τήν Φρυγίαν..., κωλυθέντες ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαλῆσαι τόν λόγον ἐν Ἀσία, ἐλθόντες κατά Μυσίαν ἐπείραζον κατά Βιθυνίαν πορεύεσθαι, καί οὐκ εἴασεν αὐτούς τό Πνεῦμα».

Πραξ. ΙΘ΄ 6. «...Καί ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τάς χεῖρας ἦλθε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐπ' αὐτούς...».

Πραξ. Κ΄ 22-24. «...Καί νῦν ἰδού ἐγώ δεδεμένος τῷ Πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τά ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μή εἰδώς, πλήν ὅτι τό Πνεῦμα τό Ἅγιον κατά πόλιν διαμαρτύρεται λέγον ὅτι δεσμά μέ καί θλίψεις μένουσι...»

Πραξ. Κα΄ 11. «Καί ἄρας τήν ζώνην τοῦ Παύλου... εἶπε, τάδε λέγει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον».

Πραξ. ΚΗ΄ 25. «...Καλῶς τό Πνεῦμα τό ἅγιον ἐλάλησε διά τοῦ προφήτου Ἡσαΐου..» (Πρβλ. Ἡσ. Στ΄ 8-10).

Ρωμ. Η΄ 2-10. «...Ὁ γάρ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς, ἠλευθέρωσέ με... Οἱ γάρ κατά σάρκα ὄντες τά τῆς σαρκός φρονοῦσι, οἱ δέ κατά Πνεῦμα τά τοῦ Πνεύματος... Ὑμεῖς δέ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί, ἀλλ΄ ἐν Πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἴκει ἐν ὑμῖν». Αὐτόθι, § 16. «Αὐτό τό Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμέν τέκνα Θεοῦ. Καί § 26. «Ὡσαύτως δέ καί τό Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν..., ἀλλ΄ αὐτό τό Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπέρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις...».

---

[211] Τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλεῖται Θεός.

Ρωμ. ΙΕ΄ 30. Παρακαλῶ δέ ὑμᾶς... διά τοῦ Κυρίου ἡ. Ἰ. Χριστοῦ καί διά τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος».

Α΄Κορ. Β΄ 10-14. «...Τό γάρ Πνεῦμα πάντα ἔρευνα καί τά βάθη τοῦ Θεοῦ... Οὕτω τά του Θεοῦ οὐδείς οἶδεν εἰμή τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ... Ἅ καί λαλοῦμεν... ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου».

Αὐτόθι, Γ΄ 16. «...Οὐκ οἴδατε ὅτι... καί τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν...»[212]

Αὐτόθι, Στ΄ 11. «...Ἀλλ΄ ἡγιάσθητε, ἀλλ΄ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

Β΄ Κορ. Γ΄ 17. «...Ὁ δέ Κύριος τό Πνεῦμά ἐστι»[213].

Γαλατ. Ε΄ 22. «Ὁ δέ καρπός τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη...».

Ἐφεσ. Δ΄ 30. «Καί μή λυπεῖτε τό Πνεῦμα τό Ἅγιον...».

Α΄Τιμοθ. Δ΄ 1. «Τό δέ Πνεῦμα ρητῶς λέγει...».

Ἑβρ. Γ΄ 7. «Δι΄ ὁ καθώς λέγει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον...»

Ἑβρ. Ι΄ 15. «Μαρτυρεῖ δέ ἡμῖν καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον». (Πρβλ. καί Ἱερεμ. ΛΑ΄ 31).

Α΄ Πετρ. Α΄ 12. «...Ἅ νῦν ἀνηγγέλθη, ὑμῖν διά τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ’ οὐρανοῦ».

Β΄ Πετρ. Α΄ 21. «...Οὐ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτε προφητεία, ἀλλ΄ ὑπό Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ...» (Πρβλ. καί Ἀριθμ. ΙΒ΄ 6).

Ἀποκάλυψις, Β΄ 7. «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκουσάτω τί τό Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις...».

Ἐφόσον ὅθεν τό Ἅγιον Πνεῦμα διδάσκει, ἔχει φωνήν, ἥν ἀκούομεν, ὑπομιμνήσκει, ἐλέγχει, ὁδηγεῖ, ἀναγγέλλει, καταβαίνει καί ἐμφανίζεται ὡσεί περιστερά καί ὡς πύριναι γλῶσσαι, προλέγει, οἰκοδομεῖ Ἐκκλησίας, λέγει, λαλεῖ, προσκαλεῖ, φρονεῖ, κωλύει, διαμαρτύρεται, ἀφορίζει καί πέμπει Ἀποστόλους διορίζει - θέτει Ἐπισκόπους, ἁγιάζει, διαιρεῖ τά χαρίσματα, καθώς βούλεται, κοινωνεῖ μεθ’ ἡμῶν, λυπεῖται, ἐξετάζει τά βάθη τοῦ Θεοῦ κ.ἄ., εἶναι

[212] Πρβλ. αὐτ. Στ΄ 19. « οὐκ οἴδατε ὅτι τό σῶμα ὑμῶν ναός τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστίν», καί Β΄Κορ. Στ’ 16 « Ὑμεῖς γάρ ναός Θεοῦ ἐστέ ζῶντος καθώς εἶπεν ὁ Θεός ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς ». Ἄρα τό Πνεῦμα τό Ἅγιον εἶναι Θεός.

[213] Τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἀποκαλεῖται Κύριος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Θεοῦ. (Πρβλ. καί «Κριτάς» ΙΔ’ 6, ΙΕ’ 14, Ἰστ’ 20’, ἔνθα, ἐνῶ εἰς τά δύο πρῶτα χωρία ἀναφέρεται ὅτι «ἥλατο ἐπί τόν Σαμψών Πνεῦμα Κυρίου», εἰς τό τρίτον διευκρινίζεται ὅτι «ὁ Κύριος - ὁ Θεός - ἀπέστη ἐπάνωθεν αὐτοῦ»). Ὅτι δέ πρόκειται περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, βεβαιοῦται (κατά σύμφωνον γνώμην καί τῶν ἁγ. Πατέρων Ἀθανασίου τοῦ Μεγ., Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου, Θεοδωρήτου κ.ἄ.) ἐκ τοῦ ἄρθρου τό, ὅπερ προτάσσεται τῆς λέξεως Πνεῦμα. Ὑποκείμενον δηλαδή ἐνταῦθα εἶναι τό «Πνεῦμα», διότι εἰς τό ἐπίθετον δέν προτίθεται ἄρθρον. Καί κατά τήν ἀνάγνωσιν δέον νά τονίζεται τό «Πνεῦμα», ὅτι δηλαδή Αὐτό εἶναι ὁ Κύριος - ὁ Θεός.

ἀναντιρρήτως ἐνυπόστατον καί ἐνσυνείδητον, ἡ μία ἐκ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ.

Ἀλλά πρός τοῖς ἀνωτέρω, τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἀποκαλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ καί αἰώνιον (Ἑβρ. θ΄ 14), αἰώνιος δέ, ζῶν εἰς τόν αἰῶνα..., εἶναι πάλιν μόνον ὁ Θεός (Ψαλμ. Θ΄ 8, ΡΛΗ΄ (ΡΛΘ) 7-11, Ἡσ. Μ΄ 28, Ρωμ. ΙΔ΄ 25, Α΄Τιμ. Στ΄ 16 κ.ἄ.). Ἀποκαλεῖται παντοδύναμον καί πάνσοφον (Ρωμ. ΙΕ΄ 13-19 καί Α΄Κορινθ. Β΄ 10-11), ἀλλά παντοδύναμος καί πάνσοφος εἶναι μόνον ὁ Θεός (Ρωμ. ΙΔ΄ 24-26, Β΄Κορ. Στ΄ 18 κ.ἄ.). Ἀποκαλεῖται Πνεῦμα ἀληθείας, ὁδηγοῦν πρός πᾶσαν ἀλήθειαν (Ἰωάν. ΙΔ΄ 17, ΙΕ΄ 26 καί ΙΣΤ΄ 13), ὁ μόνος ὅμως ἀληθής εἶναι πάλιν ὁ Θεός (Ρωμ. Γ΄ 4, Ἰωάν. ΙΔ΄ 6, ΙΖ΄ 3, 17 κ.ἄ.). Ἀποκαλεῖται τέλος Πνεῦμα ζωῆς καί Πνεῦμα ζωοποιοῦν (Ἰωάν. Στ΄ 63, Ρωμ. Η΄ 2 καί 10, Α΄Πετρ. Γ΄ 18 κ.ἄ.), ὁ μόνος δέ ἔχων ζωήν ἐν Ἑαυτῷ καί ζωοποιῶν τά πάντα εἶναι πάλιν ὁ Θεός (Ἰωάν. Ε΄ 26, Α΄Τιμ. Στ΄ 16 κ.ἄ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΦΥΣΕΙ *καί* ΟΥΣΙΑι ΘΕΟΤΗΣ ΤΟΥ Κ. Η. Ι. ΧΡΙΣΤΟΥ[214] *καί* ΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ *καί* ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

Ἀδαμάντινον ἐπιστέγασμα πασῶν τῶν ἀποδείξεων περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ ἀποτελεῖ, ἀναντιρρήτως, ὁ προφητισμός. Περί τῆς σημασίας τοῦ «προφητικοῦ λόγου», ὡς ἀνωτέρου καί αὐτῆς τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, (Λουκ. Ιστ΄ 31), ὁ ἀποστ. Πέτρος, ἐν τῇ Β. καθολ. ἐπιστολῇ του (Α΄ 19), γράφει: «...Καί ἔχομεν βεβαιότερον τόν προφητικόν λόγον, ὧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καί φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν». Αἱ κυριώτεραι δέ προφητεῖαι περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ «αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ», αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν, ἐν πάσῃ λεπτομέρειᾳ, εἰς τό πρόσωπον τοῦ Κ. ἡ.Ἰ. Χριστοῦ, εἶναι αἱ ἑξῆς:

Τοῦ προφητάνακτος Δαυΐδ.

Ψαλμ. ΡΗ΄ (108) 23-24. «Ὡσεί σκιά ἐν τῷ ἐκκλίναι... ἀντανηρέθην. Ἐξετινάχθην ὡσεί ἀκρίδες...». (Ὁ Ψαλμός εἶναι Χριστολογικός προφητεύεται δι᾽ αὐτοῦ ἡ σταύρωσις καί ἡ ἀνάστασις τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ).

Ψαλμ. ΡΘ΄ (Ρ Ι). «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τούς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». (Πρβλ. Ματθ. Κ 6΄ 42-14),

Τοῦ προφήτου Μαλαχίου:

Γ΄ 1. «Ἰδού ἐγώ ἐξαποστέλλω τόν ἄγγελόν μου καί ἐπιβλέψηται ὁδόν πρό προσώπου μου». Καί (Δ΄ 4). «Καί ἰδού εγώ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἠλίαν τόν Θεσβίτην, πρίν ἤ ἐλθεῖν τήν ἡμέραν τοῦ Κυρίου τήν μεγάλην καί ἐπιφανῆ».[215]

Τοῦ προφήτου Ἠσαΐου:

[214] Ἡ πίστις εἰς τήν «φύσει» καί «οὐσία» θεότητα τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ ἀποτελεῖ, μετά τήν «ἐπιφάνειαν» τοῦ Κυρίου, ἀπαραίτητον καί βασικήν προϋπόθεσιν τῆς σωτηρίας (Ἰωάν.. Α’ Καθ. Β’ 23 κ.ἄ.). Δέν ἀρκεῖ δηλαδή ἔκτοτε (εἰς ὅσους βεβαίως ἤκουσαν περί τῆς ἐνανθρωπήσεως Του) μόνον ἡ πίστις εἰς τήν ὕπαρξιν τοῦ ἄπειρου Θεοῦ, ἔστω καί Τρισυποστάτου, καί ἂν ἀκόμη συνοδεύεται αὐτή καί μέ «καλά ἔργα» (Γαλάτ. Β΄ 16 κ.ἄ.). Δέον νά συνδυάζηται καί με τήν πίστιν, ὅτι ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ ἐνηνθρώπησεν ὁ αἰώνιος Λόγος-Θεός, ἡ μία ἐκ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τοῦ Θεοῦ.

[215] Κατά τήν βεβαίωσιν τοῦ Κυρίου (Ματθ. Ιζ΄ 10-14 κ.ἄ.) αἱ προφητεῖαι αὗται ἀναφέρονται εἰς τόν Ἰωάννην τόν Πρόδρομον, τόν ἀποσταλέντα «πρό προσώπου Του, ἵνα κατασκευάσῃ τήν ὁδόν Του ἔμπροσθέν Του» (Μάρκ. Α΄ 2-4, Ἰωάν. Α΄ 23 καί Ἡσ. Μ΄ 3-6).

Ζ΄ 14 «...Διά τοῦτο δώσει Κύριος αὐτός σημεῖον, ἰδού ἡ παρθένος ἐν γάστρι ἕξει καί τέξεται υἱόν καί καλέσῃς τό ὄνομα Αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».[216]

Θ΄ 6. «...Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ὑμῖν, υἱός καί ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχή ἐγεννήθη ἐπί τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καί καλεῖται τό ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεός ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».[217]

ΛΕ΄ 3- 10 «...Ἰσχύσατε χεῖρες... μή φοβεῖσθε. Ἰδού ὁ Θεός ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι καί ἀνταποδώσει, αὐτός ἥξει καί σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται, ὀφθαλμοί τυφλῶν καί ὦτα κωφῶν ἀκούσονται...»[218].

Μ΄ 3-5. «Φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τήν ὁδόν Κυρίου. Εὐθείας ποιεῖτε τάς τρίβους Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»[219].

Ξ΄ 1-3. «Φωτίζου, Φωτίζου Ἱερουσαλήμ... καί ἡ δόξα Κυρίου ἐπί σέ ἀνατέταλκεν... Ἐπί σέ δέ φανήσεται Κύριος...»[220].

Ξα΄ 1-3. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ΄ ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με... Ἐγώ γάρ εἰμί Κύριος...»[221].

Ξγ΄ 90-10. «...Οὐ πρέσβυς, οὐδέ ἄγγελος, ἀλλ΄ αὐτός ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς...»[222].

Τοῦ προφήτου Μιχαία:

Ε΄ 1. «...Καί σύ Βηθλεέμ οἶκος Ἐφραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοί ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ καί αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ΄ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος»[223].

---

[216] Ἡ λέξις «Ἐμμανουήλ» σύνθετος οὖσα ἐκ τῶν τριῶν ἑβραϊκῶν λέξεων «ἰμ – ἀνοῦ- ἐλ» σημαίνει «μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός». Ὁ Θεός δηλαδή ὁ ἄναρχος, ὁ ἄπειρος, ὁ Ἰεχωβᾶ, ὁ Ἀδωνάϊ, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ. Διότι ἡ λέξις Ἐλ - ἠλ εἶναι συγκεκομμένος τύπος τοῦ Ἐλωχείμ, ὅπερ ἀπεδίδετο μόνον εἰς τόν ἄναρχον Θεόν.

[217] Διά τῆς περικοπῆς «Οὗ ἡ ἀρχή ἐγεννήθη ἐπί τοῦ ὤμου αὐτοῦ» νοεῖται ἡ ἐν τῷ ἀπείρῳ καί Αἰωνίῳ Λόγῳ- Υἱῷ γέννησις ὑπό τοῦ Πατρός τῆς ψιλῆς ἰδέας περί τοῦ τελείου ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν Ὧ ἐνῴκησεν ὁ ἄπειρος Λόγος- Θεός. Ἀποκαλεῖ δέ ὁ προφήτης τόν Κύριον καί «μεγάλης βουλῆς ἄγγελον», διότι, μόνον ὁ Υἱός ἐπιγιγνώσκει τόν Πατέρα καί τά ἐν τῷ Πατρί (Ματθ. Ἰα’ 27 καί Ἰωάν. Ιστ 14-15) καί Αὐτός λέγει- ἀποκαλύπτει ταῦτα ὧ βούλεται. Γενόμενος δέ καί τέλειος ἄνθρωπος- παιδίον, υἱός- ἐφανέρωσε τήν «βουλήν» τοῦ πατρός καί εἰς ἡμᾶς. (Ἰωάν. Ιζ΄ 6 κ.ἄ.).

[218] Διά τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας «αὐτός» τονίζει ρητῶς ὁ προφήτης, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἤρχετο νά σώσῃ ἡμᾶς. Τά δέ προφητευθέντα σημεῖα (αἱ θεραπεῖαι τυφλῶν, κωφῶν κ.ἄ.) θά ἦσαν αἱ μαρτυρίαι τῆς ταυτότητός Του.

[219] Τό χωρίον τοῦτο ἀνέφερεν ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης (Ἰωάν. Ἀ’ 23-26), ἀπαντῶν πρός τούς Ἰουδαίους, λέγων δέ «μέσος δέ ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ἡμεῖς οὐκ οἴδατε- καί ὑπονοῶν, ἀναντιρρήτως, τόν Κ.ἠ.Ἰ. Χριστόν - διεκήρυσσεν ὅτι ἦτο ὁ Θεός, τοῦ Ὁποίου προηγήθη διά νά ἑτοιμάσῃ τήν ὁδόν.

[220] Τό χωρίον τοῦτο ἀναγνώσας ὁ Κύριος ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ (Λουκ. Λ΄ 16-21), ἐτόνισεν ὅτι «σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφή αὕτη ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν».

[221] Ἐπαναλαμβάνει ὁ προφήτης ὅτι πρόκειται περί αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. (πρβλ. Ζαχαρ. Θ΄ 9).

[222] Ὁ «ἀπό αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος» εἶναι ὁ ἄναρχος Θεός.

Τοῦ προφήτου Ἀββακούμ. (Γ΄ Προσευχή 1-6).

«Κύριε εἰσακήκοα τήν ἀκοήν σου καί ἐφοβήθην. Κύριε κατενόησα τά ἔργα σου καί ἐξέστην. Ἐν μέσῳ δύο ζῴων γνωσθείση ἐν τῷ ἐγγίζειν τά ἔτη ἐπιγνωσθείση... Ὁ Θεός ἀπό θαιμάν ἥξει, καί ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου δασέος. Ἐκάλυψεν Οὐρανούς ἡ ἀρετή αὐτοῦ»[224].

Τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ:

Μδ΄ 1-3. «Καί ἐπέστρεψέ με κατά τήν ὁδόν τῆς πύλης τῶν ἁγίων... τῆς βλεπούσης πρός ἀνατολάς καί αὕτη ἦν κεκλεισμένη. Καί εἶπε Κύριος πρός με. Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καί οὐδείς οὐ μή διέλθη δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος, ὁ Θεός Ἰσραήλ εἰσελεύσεται δι΄ αὐτῆς, καί ἔσται κεκλεισμένη»[225].

Τοῦ προφήτου Βαρούχ:

Γ΄ 36- 38. «...Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρός αὐτόν. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδόν ἐπιστήμης καί ἔδωκεν αὐτήν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, μετά τοῦτο ἐπί τῆς γῆς ὤφθη καί τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη». (Πρβλ. Ἰωάν. Α΄ 1-2 καί Α΄Τιμ. Γ΄ 16).

Δέν εἶναι ὅμως μόνον αἱ προφητεῖαι αὗται αἱ τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ αἰωνίου Λόγου- Υἱοῦ ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ προαναγγείλασαι. Ὑπάρχουν καί πολλαί ἄλλαι προκαθορίσασαι σαφῶς, καί ἐν ἄκρα λεπτομέρεια, τό «ἄχρονον» τοῦ Λόγου- Υἱοῦ» (Ψαλμ. Β΄ 1-10). Τόν χρόνον τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του (Δαν. Θ΄ 21- 27)[226]. Τήν προσκύνησιν τῶν Μάγων (Ψαλμ. Οα΄ (ΟΒ) 10-11), τήν διδασκαλίαν, τήν νομοθεσίαν καί τό ἀπολυτρωτικόν καί κοσμοσωτήριον ἔργον Του (Γεν. ΜΘ΄ 10, Ψαλμ. Β΄ 1-10΄ καί ΟΑ (ΟΒ) 6-18, Μιχ. Δ΄ 2-3, Ησ. Θ΄ 1-8, ΝΒ΄ 13-15, ΝΓ΄ 4, ΝΕ΄ 13, Ξ΄ 1-7, Ζαχαρ. ΙΓ΄ 1- 7). τά θαύματά Του (Ἡσ. ΛΕ΄ 1-6). Τήν εἰς τά Ἰεροσόλυμα εἴσοδόν Του ἐπί πώλου ὄνου (Ζαχαρ. Θ΄ 9). Τήν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, τά τριάκοντα ἀργύρια καί τήν δι΄ αὐτῶν ἀγοράν τοῦ ἀγροῦ τοῦ

---

[223] Ἀναφέρεται πάλιν ὁ προφήτης εἰς τόν ἄπειρον Θεόν, τοῦ ὁποίου ἀκούει τήν φωνήν καί κατανοεῖ τά ἔργα Ὅστις θά γνωσθῇ ἐν μέσῳ δύο ζῴων (ἐν τῇ φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἤ, μεταφορικῶς, ἐν μέσῳ δύο λαῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καί τοῦ Ἑλληνικοῦ) καί θά ἐπιγνωσθῇ ἐν τῷ ἐγγίζειν τά ἔτη Θά ἔλθῃ δέ ἐκ Θαιμάν (ἐξ ἀνατολῶν, ὅπως κεῖται ἡ Ναζαρέτ πρός τήν Ἱερουσαλήμ) καί ἐξ ὄρους κατασκίου δασέος - παρθένου - ὅπερ συμβολίζει τήν πάνσεπτον Θεομήτορα.

[224] Προφητεύεται πάλιν σαφῶς ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου, τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, διά Πνεύματος Ἁγίου, ὡς καί τό ἀειπάρθενον τῆς Πανσέπτου Θεομήτορος.

[225] Προς ὑπολογισμόν τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως τῶν 70 ἑβδομάδων ἐτῶν τῆς προφητείας ταύτης λαμβάνεται ὡς ἀφετηρία τό 20όν ἔτος τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος. (Πρβλ. μακαριστοῦ καθηγητοῦ Π. Τρεμπέλα, «Ἰησοῦς ὁ ἀπό Ναζαρέτ», σελ. 180).

[226] Εἰς πάσας τάς προφητείας ταύτας δέον νά προστεθοῦν: Ἡ πρός τούς πρωτοπλάστους ἔμμεσος ἐπαγγελία (Γεν. Γ΄ 15). Ἡ πρός τόν Ἀβραάμ ἄμεσος τοιαύτη (Γενεσ. ΚΒ΄ 27, ΚΣΤ΄ 3-4, ΚΗ΄ 13-14). Ἡ ὁμοία πρός τόν Ἰακώβ (Γενεσ. ΜΘ΄ 8-10). Καί ἡ προφητεία τοῦ Μωϋσέως (Δευτερ. ΙΗ΄ 15-19).

κεραμέως (Ζαχαρ. Ια΄ 12-13). Τήν ἐγκατάλειψίν Του ὑπό τῶν μαθητῶν (Ψαλμ. ΛΖ΄ (ΛΗ) 12-15 καί Ζαχαρ. ΙΓ΄ 6-7). Τούς ἐμπαιγμούς, τά ραπίσματα, τόν στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, τόν διαμερισμόν τῶν ἐνδυμάτων Του διά κλήρου, τόν κάλαμον μέ τήν χολήν καί τό ὄξος (Ἡσ. Ν΄ 6, ΝΓ΄ 4-7, Ψαλμ. ΚΑ΄ (ΚΒ) 17-19. Ψαλμ. ΞΗ (ΞΘ) 22). Τήν σταύρωσίν Του μεταξύ δύο κακούργων καί τόν σκοτισμόν τοῦ ἡλίου κατ΄ αὐτήν (Ἡσ. ΝΓ΄ 12, Δαν. Θ΄ 26, Ζαχαρ. ΙΓ΄ 6 κ.ἄ.). Τήν ἐν θριάμβῳ καί θεία δυνάμει καθ' ὁδόν Του εἰς τόν Ἅδην. (Ἰώβ ΛΗ΄ 17), τήν ἀνάστασίν Του ἐκ νεκρῶν (Ψαλμ. ΙΕ΄ (Ιστ΄) 9-10, Νστ΄ καί Ξζ΄ 19, πρβλ. καί Ἐφεσ. Δ΄ 27), τόν διασκορπισμόν τῶν Ἑβραίων εἰς τά ἔθνη (Δευτερ. Δ΄ 27, Λευΐτ. Κστ΄ 27- 46, Ἡσ. ΝΘ΄ 9, Ὠσηέ Γ΄ 4-5, Ἱερεμ. Λα΄ 31-33 κ.ἄ.). Τέλος, τήν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας Του εἰς ὅλον τόν κόσμον (Ἡσ. ΜΒ΄ 1-5, ΝΒ΄ 13-15, ΝΕ΄ 4-5, ΞΑ΄ 4-14 κ.ἄ.)[227] Οὕτως ὑπό τῶν θεοεικέλων προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ προεφητεύθη σαφῶς ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ αἰωνίου Λόγου-Θεοῦ ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ, ἀλλά προανηγγέλθησαν ἐπίσης καί πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς μετά τήν ἐνανθρώπησιν ζωῆς Του, τῆς θεανδρικῆς δράσεώς Του, τῆς Σταυρώσεώς Του, καί ὡς τελείου ἀνθρώπου καί τῆς Ἀναστάσεώς Του ἐκ νεκρῶν, ὡς καί τῆς διαδόσεως καί τῆς ἐπικρατήσεως τῆς διδασκαλίας Του εἰς πάντα τά ἔθνη. Οὐδεμία ὅθεν δύναται νά ὑπάρξη ἀμφιβολία περί τῆς Θεανδρικῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ.

Ἐκτός ὅμως τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, διάχυτος ἦτο καί ἀνά τήν Οἰκουμένην ὁλόκληρον, κατά τήν ἐποχήν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου, ἡ προσδοκία τῆς εἰς τόν Κόσμον ἐλεύσεως λυτρωτοῦ Θεοῦ. Οὕτω, κατά τήν βεβαίωσιν τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας, οἱ Αἰγύπτιοι ἀνέμενον τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ Ὀσίριδος ἐν τῷ μύθῳ περί Ὥρου. Οἱ Σίναι ἀνέμενον ἐπίσης τόν ἅγιον ἐξ Οὐρανοῦ, κατά τήν βεβαίωσιν τοῦ Κομφουκίου ὅτι θά ἐστέλλετο ἐξ Οὐρανοῦ ἅγιος γινώσκων τά πάντα καί πᾶσαν ἐξουσίαν ἔχων ἐν Οὐρανῷ καί ἐπί γῆς[228]. Μαθητής δέ τοῦ Κομφουκίου προσέθεσεν: «Οἱ λαοί αὐτόν προσδοκοῦν. Ἡ ἀρετή του κατακαλύψει τήν γῆν. Ἐγχαράξει εἰς τό πᾶν νέαν ζωήν καί νέαν δύναμιν καί ὑψωθήσεται ἕως τοῦ Τιέν (Οὐρανοῦ). Ὁποῖον εὐρύτατον καί ἀπέραντον στάδιον ἀνοιγήσεται δι΄ ἡμᾶς; Ὁποῖοι νόμοι καί καθήκοντα νέα ἀναφανήσονται; Ὁποῖα μεγαλοπρεπῆ δόγματα καί ἑορταί. Οἱ λαοί προσκυνήσωσιν αὐτόν καί ἀκούσωσιν αὐτοῦ καί ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Πάντες ὁμοφώνως

[227]Morale de Contur.

[228] Σινικόν βιβλίον Τσόν - γιόγγ.

ψάλουσι τά θαυμάσια αὐτοῦ»[229]. Οἱ Ἰνδοί, ὑπό τήν ἐπήρειαν τῶν παναρχαίων παραδόσεων τοῦ Βεδισμοῦ- Βραχμανισμοῦ, ἐπίστευον ὡς ἐπικειμένην τήν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Βισνού, ἵνα θεραπευθοῦν ὑπ´ αὐτοῦ τά κακά τά ὁποῖα προϋξένησεν εἰς τήν Ἀνθρωπότητα ὁ μέγας ὄφις «κάλλιγας». Εἶναι δέ προφανεστάτη ἡ σχέσις τῆς παραδόσεως ταύτης πρός τήν ἐν τῇ Γραφῇ περιγραφήν τοῦ σχετικοῦ γεγονότος, καθ´ ἥν ὁ ἐξαπατήσας τήν Εὔαν Σατανᾶς ἀναφέρεται ὡς ὄφις. Τήν αὐτήν προσδοκίαν εἶχον οἱ Λάπωνες καί οἱ Πέρσαι, οἱ μέν πρῶτοι ἀναμένοντες τόν «Πεϋρουμ», θεόν συνάμα καί σωτῆρα, οἱ δέ Πέρσαι τόν Sosioehe, μέγαν, κατ' αὐτούς προφήτην ἀλλά καί μεσίτην μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τοῦ Θεοῦ, τόν ὁποῖον μάλιστα ὠνόμαζον καί Λόγον τοῦ Θεοῦ[230]. Τέλος ἡ αὐτή προσδοκία διαφαίνεται εἰς τούς ἀρχαίους προγόνους ἡμῶν ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Προμηθέως, ὅστις προσωποποιεῖ τόν ἐκπρόσωπον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τιμωρηθέντα ὑπό τοῦ Διός εἰς τήν «ἐπί βράχου προσπασσάλωσιν», διότι ἠθέλησε νά ἀποκτήση τό θεῖον πῦρ, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πρωτόπλαστοι ἐπεδίωξαν, κατά τήν Γραφήν, τήν ἰσοθεΐαν. Καί ἡ τιμωρία δέν ἐξηντλήθη μέ τήν προσπασσάλωσιν. Γύψ κατέτρωγε κατά τήν ἡμέραν τό ἧπαρ τοῦ Προμηθέως, ἀνανεούμενον τήν νύκτα διά νά καταφαγωθῇ πάλιν τήν ἑπομένην. Ἀξιοσημείωτον ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ Γύψ ἐγενήθη ἀπό τερατώδη ἔχιδναν, τῆς ὁποίας ἡ μέν κεφαλή ἦτο γυναικός, τό δέ σῶμα ὄφεως. Εἰς τήν κατάστασιν δέ ταύτην εὑρισκόμενος ὁ Προμηθεύς, προλέγει εἰς τήν Ἰώ, ὅτι θά ἐλευθερωθῇ ὑπό τίνος ἰδικοῦ της «ἐκγόνου», ὅστις θά γεννηθῇ τῇ ὑπερφυσικῇ ἐπεμβάσει τοῦ Θεοῦ. Καί ὁ Ἑρμῆς συμπληρώνει: «Τοιοῦδε μόχθου τέρμα μήτι προσδοκᾶ, πρίν ἂν θεῶν τις διάδοχος τῶν σῶν πόνων φανῇ, θελήση τ' εἰς ἀναύγητον μολεῖν Ἅδην κνεφαία τ' ἀμφί ταρτάρου βάθη». (Μή περιμένης δηλαδή ἀπαλλαγήν ἐκ τῶν φοβερῶν δεινῶν σου, πρίν διαδεχθῇ τούς πόνους σου κάποιος ἐκ τῶν Θεῶν, ὁ ὁποῖος θά φθάση καί εἰς αὐτά τά σκοτεινά βάθη τοῦ Ἅδου). Τελικῶς δέ εἰς τόν «Προμηθέα λυόμενον» παρουσιάζεται οὗτος συμφιλιούμενος μέ τόν Δία κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Διός.

Πόθεν ὅμως διεμορφώθησαν αἱ παραδόσεις αὐταί ὅλων τῶν προχριστιανικῶν λαῶν, ἡ πραγμάτωσις τῶν ὁποίων συνέπιπτε καί μέ τόν χρόνον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου τόν

[229] Vendidad XIX' 18-19. Ἡ λέξις Sosioehe είναι προδήλως παραφθορά τῆς λέξεως «Μεσσίας».

[230] Σύμφωνον σχετικήν γνώμην ἰδέ εἰς μακαρ. Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα μνημ. ἔργ., σελ. 261 καί βιβλ. αὐτ.

προκαθορισθέντα διά τῶν προφητῶν; Εἶναι ὅλως πρόδηλον ὅτι τάς ἀρχικάς αὐτῶν πηγάς δέον νά ἀναζητήσωμεν καί πάλιν εἰς τούς πρωτοπλάστους, ἀπό τῶν ἀπογόνων τῶν ὁποίων μετεδόθησαν καί αὗται εἰς τάς μεταγενεστέρας γενεάς ὁμοῦ μετά τῶν περί τοῦ «Τρισυποστάτου» τοῦ Θεοῦ τοιαύτας. Δέν εἶναι δέ αὐθαίρετος ἡ ἐξήγησις αὕτη προκειμένου μάλιστα περί ζητημάτων μή ὑποπιπτόντων εἰς τάς αἰσθήσεις. Δέν εἶναι ἄλλως δυνατόν νά ἐξηγηθῇ ἡ τοιαύτη συμφωνία περί τῆς ρηθείσης προσδοκίας πάντων τῶν προχριστιανικῶν λαῶν. Ἀποτελεῖ δηλαδή καί ἡ παράδοσις αὐτή μετάδοσιν, ἀπό γενεᾶς εἰς γενεάν, τοῦ τραγικοῦ ἐπιλόγου τῆς σκηνῆς τῆς ἐκ τοῦ Παραδείσου ἀποβολῆς τῶν Πρωτοπλάστων, καθ΄ ἥν ἐκλήθη ὑπό τοῦ Θεοῦ ὁ Σατανᾶς καί ἀπηγγέλθη κατ΄ αὐτοῦ ἡ πρόσθετος κατάρα (διότι ἦτο ἤδη κατηραμένος), εν ᾗ σαφῶς προανηγγέλθη ἡ ἐνανθρώπησις Ἐκείνου, ὅστις θά ἐτιμώρει τό ἐναντίον τῶν πρωτοπλάστων ἔγκλημα. «Ὅτι ἐποίησας τοῦτο, εἶπεν ὁ Θεός, ἐπικατάρατος σύ ἀπό πάντων... Καί ἔχθραν θήσω ἀνά μέσον σοῦ καί ἀνά μέσον τῆς γυναικός καί ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου καί ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς, αὐτός σοῦ τηρήσει τήν κεφαλήν καί σύ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γενεσ. Γ΄ 8 -16)[231-232].

Τό ὅτι πρόκειται περί τοῦ Σατανᾶ τοῦ λαβόντος τήν μορφή ὄφεως για νά ἐξαπατήσῃ τήν Εὔαν (ἐφόσον καί ὁ Σατανᾶς δύναται, ὡς πνεῦμα νά προσλάβῃ κατά παραχώρησιν πάντοτε τοῦ Θεοῦ, οἱανδήποτε μορφήν - Β΄Κορ Ια΄ 15-16), εἶναι βεβαίως ἀναμφισβήτητον. Ἄλλωστε ἡ κατάρα καί ἡ καταδίκη ἀπαγγέλλονται ἐναντίον ὄντος ἐνσυνειδήτου. Καί τό ὅτι, ἐν συνεχείᾳ, ὁρίζεται ἔχθρᾳ ὑπό τοῦ Θεοῦ μεταξύ τοῦ ὄντος τούτου καί τῆς γυναικός καί προστίθεται ὅτι τό σπέρμα αὐτῆς (νοούμενον διά τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας «αὐτός») θά τηρήσῃ τήν κεφαλήν τοῦ ὄφεως, ἐνῶ ὁ ὄφις θά ἐτήρει τήν πτέρναν ἐκείνου, ἀρκούντως ἐπίσης ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ θεία καταδίκη καί κατάρα δέν ἀπηγγέλθησαν ἐναντίον ἀλόγου ζῴου, ἀλλ' ἐναντίον ὄντος ἐνσυνειδήτου, ὑποκειμένου εἰς εὐθύνην καί καταλογισμόν.

Ἀναμφισβητήτως ὅθεν ἀποδεικνύεται ὅτι πρόκειται περί τοῦ Σατανᾶ, προδήλως δέ καί ἡ ρῆσις τοῦ Θεοῦ «... ἀνά μέσον τῆς γυναικός καί ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς...» δέν ἐλέχθη ἐπίσης διά τήν προμήτορα Εὔαν. Ἀναφέρεται εἰς τήν πάνσεπτον Θεομήτορα, ἐκ τῶν πανάχραντων αἱμάτων τῆς ὁποίας (καί ἄνευ

---

231 Διά τῆς τελευταίας προρρήσεως νοεῖται ἀναμφιβόλως ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου.

232 Περί τῶν σχετικῶν «χρησμῶν» τοῦ Ὑάσπου καί τῆς Ἐρυθραίας Σιβύλλης ἰδέ De divinal 11, 54.

σπέρματος ἀνδρός- ἐφόσον ἡ γυνή δέν ἔχει σπέρμα) θά ἐλάμβανε σάρκα καί ὀστᾶ ὁ Θεός - Λόγος, ὅστις καί θά ἐτήρει τήν κεφαλήν τοῦ ὄφεως, ἐνῷ ὁ Σατανᾶς θά ἐτήρει τήν πτέρναν αὐτοῦ. Κατανοήσαντες δέ οἱ πρωτόπλαστοι τήν σημασίαν τῆς θείας ὑποσχέσεως μετέδωσαν αὐτήν εἰς τούς ἀπογόνους των καί ἐξ αὐτῶν διεμορφώθη ἡ σχετική παράδοσις εἰς τάς ἑπομένας γενεάς. Ἡ ἔλλειψις γραφῆς καί αἱ πολυειδεῖς παρεμβολαί τῆς κριτικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος (συνεργοῦντος ἑκάστοτε καί τοῦ Σατανᾶ) ὑπῆρξαν προφανῶς τά αἴτια τῶν διαφόρων μετέπειτα παραλλαγῶν καί τῆς παραδόσεως ταύτης. Τό ὅτι ὅμως πάντες οἱ ἀρχαῖοι προχριστιανικοί λαοί διετήρησαν αὐτήν σχεδόν ὁμοιόμορφον ἀποδεικνύει ἀναντιρρήτως τήν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς προέλευσιν αὐτῆς.

Ἀλλά καί ἱερεῖς τίνες τῶν Αἰγυπτίων, διά τῆς ἀρετῆς καί τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου τῆς συνειδήσεως (Ρωμ. Β´ 14-16) εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας ψυχικῆς τελειότητος ἀνυψωθέντες, ἔτυχον, προφανῶς, ἰδιαιτέρων πνευματικῶν ἀποκαλύψεων (ὅπως ὁ βασιλεύς Ναβουχοδονόσορ- Δαν. Β´), περί τοῦ χρόνου, ὡς καί ἄλλων λεπτομερειῶν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ ὑπό πάντων ἀναμενόμενου λυτρωτοῦ Θεοῦ, τάς περί τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὁποίου παραδόσεις (ὅπως καί πάσας τάς ἱεράς παραδόσεις) αὐτοί κυρίως ἐφύλαττον. Ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τήν Πυραμίδα τοῦ Χέοπος, λεπτομερέστατη ἱερογλυφική προαναγγελία περί τοῦ χρόνου τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου, τοῦ ὀνόματος, τῆς ζωῆς Του. Τάς λεπτομέρειας ταύτας ἴσως ἐγνώριζον οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς καί ἐκ τῶν θαυμασίων πράγματι σχετικῶν χρησμῶν τῶν περιωνύμων τότε Σιβυλλῶν, τούς ὁποίους οἱ πρῶτοι Ἐκκλησιαστικοί πατέρες περιελάμβανον μεταξύ τῶν ἀποδείξεων περί τῆς ἐνανθρωπήσεως καί τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου[233]. Ἀμάχητον δέ τούτου βεβαίωσιν ἀποτελεῖ ὁ ἱστορικός χρησμός τῆς Πυθίας, ὁ δοθείς πρός τόν Καίσαρα, εἰς ἐρώτησίν του «ποῖος θά βασιλεύση μετ´ αὐτόν, ἐπί τοῦ τότε γνωστοῦ Κόσμου», ὅστις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Παῖς ἑβραῖος κέλεταί μοι, Θεοῖς μακάρεσιν ἀνασσῶν, τόν δέ δόμον προλιπεῖν καί Ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι λοιπόν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων...»[234]. Ὁ διά τῆς Πυθίας λαλών Σατανᾶς προεῖπε τήν ἐκβολήν του ὑπό τοῦ Κυρίου ἐκ τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν. Καί ἀληθῶς, οἱ βωμοί του ἐκεῖνοι ἐσίγησαν διά παντός.

---

[233] Εὐσεβ. χρον. καί Σουίδας καί Νικ. Κάλλιστος, Ἐκκλ. Ἱστορ. Α´ 12.

[234] Πρβλ. μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Γρηγορ. Παπαμιχαήλ. «Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς ἱστορικόν πρόσωπον» σελ. 1-7 καί βιβλ. αὐτ. καί μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα μνημ. ἔργ. σελ. 43 καί βιβλ. αὐτόθι.

Εἰς τάς πανανθρωπίνους ταύτας παραδόσεις καί τούς χρησμούς δέον νά προστεθοῦν ἐπίσης καί αἱ ἄμεσοι ἤ αἱ συμβολικαί προβλέψεις ἀνωτέρων τίνων πνευμάτων τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς, ὡς ἡ τοῦ Σωκράτους καί τοῦ Πλάτωνος. Μνημειώδης τυγχάνει ἡ πρός τούς Ἀθηναίους δικαστάς περικοπή τῆς ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους «...καθεύοντες διατελοῖ ἄν, εἰμή τινα ἄλλον ὁ Θεός ὑμῖν ἐπιπέμψειε κηδόμενος ὑμῶν». (Ἀπολ. κεφ. ιη΄). Ἐπίσης ὁ Πλάτων γράφει ὅτι «ὁ δίκαιος πάντα κακά παθῶν ἀνασχινδελευθήσεται», δηλαδή θά σταυρωθῇ. (Πολιτ. Βιβλ. Β΄ 361-362). Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν λαῶν, ἡ προσδοκία περί τῆς ἐπικειμένης, κατά τήν ἐποχήν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου, ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου ἦτο ἐντονωτέρα ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἐξ ἐπιδράσεως τῶν τόσων περί αὐτοῦ προφητειῶν.

Καί εἶναι ἐκ τούτου εὐνόητον ὅτι, ἐάν οἱ πνευματικοί ἡγέται τοῦ Ἰσραήλ ἵσταντο εἰς τό πνευματικόν ὕψος τῆς «κλήσεώς» των καί ἐπρόσεχον ἐπισταμένως τάς περί τοῦ Μεσσίου προφητείας, θά ἔβλεπον εὐκόλως ὅτι ὁ προφήτης Δανιήλ προκαθόριζε σαφῶς τόν χρόνον τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου, ὑπολογίζων αὐτόν, ἐν κεφ. Θ΄ 24- 26, εἰς ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἐτῶν, δηλαδή 490 ἔτη, «ἀπό ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι...». Τό ὅτι ἀκριβῶς 490 ἔτη μεσολαβοῦν ἀπό τῆς ἐκδόσεως τοῦ προφορικοῦ διατάγματος - «λόγου»- τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος διά τήν ἀνοικοδόμησιν τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου («...ἄχρι Χριστοῦ ἡγουμένου...») βεβαιοῖ ἤδη, ἡ παγκόσμιος Ἱστορία καί, κατά μείζονα λόγον, θά ἦτο λίαν εὐχερές τότε νά ὑπολογισθῇ. Ὑπό τῆς σαφοῦς δέ ταύτης προφητείας καθοδηγούμενοι, θά εὕρισκον οὗτοι ἐν τῇ Βηθλεέμ (τήν ὁποίαν ὁ προφήτης Μιχαίας σαφῶς ἐπίσης, ἐν κεφ. Ε΄ 1-2, ὁρίζει. Ὡς τόπον προελεύσεως τοῦ ἀναμένου Μεσσίου) τόν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν. Ἦτο ἄλλως ἀναμφιβόλως γνωστή καί ἡ δευτέρα προφητεία εἰς τούς Ἀρχιερεῖς καί τούς Γραμματεῖς. Καί διά τοῦτο ἐρωτηθέντες οὗτοι ὑπό τοῦ Ἡρῴδου, ὑπέδειξαν ὡς τόπον γεννήσεως τοῦ νέου βασιλέως τήν Βηθλεέμ (Ματθ. Β΄ 3-6).

Ἀλλά, δυστυχῶς, ἐνῶ οἱ ποιμένες τῶν ἀλόγων ποιμνίων ἠγρύπνουν πέριξ τοῦ σπηλαίου τῆς Βηθλεέμ, ποιμαίνοντες καί φυλάττοντες ἐπιμελῶς τά ποίμνια των (Λουκ Β΄ 8 ἑξ.), οἱ πνευματικοί ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ ἐκάθευδον ὑπό μανδραγόραν, τετυφλωμένοι ἄλλωστε ἀπό τήν ποικίλην ἁμαρτίαν εἰς ἥν εἶχον παρασυρθῇ. Καί οὐδέν ἐκ τῶν περί τήν Βηθλεέμ λαβόντων χώραν ἐξαιρετικῶν πνευματικῶν φαινομένων ἐπληροφορήθησαν, οὐδέ συνεκινήθησαν ἐκ τῆς μετά τίνα χρόνον ἐγκληματικῆς σφαγῆς τῶν

ἀνηλίκων παιδιῶν της (Ματθ. Β΄ 16), τήν ὁποίαν θρηνεῖ ὁ προφήτης Ἱερεμίας (Λα΄ 15). Οὕτως, ὄχι μόνον ἐν τελείᾳ ἄγνοιᾳ των ἐγεννήθη, καί ὡς τέλειος ἄνθρωπος, ὁ θεῖος λυτρωτής, ἀλλά καί ὅταν ἤρξατο τοῦ ὑπερκοσμίου ἔργου Του, εἰς τό αὐτό οὗτοι παρέμειναν πνευματικόν σκότος, ἐμπαθῶς, ἀπ' ἀρχῆς, διατεθέντες ἐναντίον Του, διότι ἤρξατο ἐλέγχων τάς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Εἰς τούς πνευματικούς ὅμως ἡγέτας τοῦ Ἰσραήλ, οἵτινες ἀπ΄ ἀρχῆς ἀντετάχθησαν κατά τοῦ Κυρίου καί ὄχι μόνον δέν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλά καί ἐπεζήτησαν τόν θάνατόν Του, συνεχίσαντες τήν ἐναντίον Του πολεμικήν καί μετά τήν ἵδρυσιν ἐν Ἱεροσολύμοις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας (Πραξ. Δ΄ 1-4 κ.ἄ.), προσετέθησαν, ἀπό τοῦ πρώτου ἤδη αἰῶνος, οἱ διάφοροι αἱρετικοί καί δή οἱ Ἐβιωνῖται, ὁ Μοντανός, ἀκολούθως, ἐν Φρυγία καί ὁ Βαλεντῖνος ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Βασιλείδης, περί τό 100 μ.Χ. (Ἰωάν. Α΄ καθ. Β΄ 18- 19 κ.ἄ.), ὁ Κέλσος, περί τό 170 μ.Χ., ὁ Πορφύριος κ.ἄ.[235]. Συνέχεια τῆς ἐναντίον τοῦ Κυρίου πολεμικῆς τῶν αἱρετικῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ περί τοῦ «αἰωνίου Λόγου» διδασκαλία τοῦ Ὠριγένους, τελικός δ΄ αὐτῶν πνευματικός καρπός ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου, ὅτι ὁ Κύριος προϋπῆρξε μέν ὡς «αἰώνιος Λόγος», δέν ἦτο ὅμως Θεός «φύσει» καί οὐσία», ἀλλά τό πρῶτον τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ. Πάσας τάς αἱρετικάς δοξασίας τῶν αἱρετικῶν τούτων ἀπέδειξεν ἀβάσιμους καί κατεδίκασεν ἡ Ἐκκλησία, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει των. Εἰδικῶς δέ περί τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου ἐδογμάτισε τό βασικόν δόγμα τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ἐν τῇ Α΄ Οἰκουμ. Συνόδῳ.

Ἄλλοι, ἐν συνεχείᾳ, πολέμιοι τοῦ Κυρίου, τῶν ὁποίων τήν πολεμικήν ἐπανέλαβον ἐντονώτερον ὁ Ρενάν, ὁ Harndeh κ.ἄ., διϊσχυρίσθησαν ὅτι ἀνδρωθείς ὁ Κύριος ἐν μέσῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, τοῦ ἐναγωνίως ἀναμένοντος τόν Μεσσίαν (λόγῳ καί τῆς βαρύτατης Ρωμαϊκῆς ὑποδουλώσεώς του) καί γνώστης τῶν περί τοῦ Μεσαίου προφητειῶν- ἴσως καί τῆς καθολικῆς προσδοκίας ὅλων τῶν λαῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης - ἐσφετερίσθη τήν ἰδιότητα τοῦ ὑπό πάντων ἀναμενομένου λυτρωτοῦ Θεοῦ, ἐνῶ δέν ἦτο εἰμή ἁπλοῦς ἄνθρωπος, ἔστω καί μεγαλοφυής. Ἐκτός ὅμως πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων περί τοῦ ἀβασίμου καί ἀναληθοῦς καί τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐρωτᾶται οἰκειοποιούμενος, ἐνδεχομένως, ὁ Κύριος τήν ἰδιότητα τοῦ ἀναμενομένου Μεσαίου χωρίς νά εἶναι τοιοῦτος, δέν ὤφειλε τουλάχιστον νά σκεφθῇ λογικῶς, ὅτι θᾶττον ἤ βράδιον θά

[235] Ἀναλυτικήν ἀναίρεσιν καί τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἰδέ εἰς μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχ. μνημ. ἔργ. σελ. 7-10 καί 15- 25 καί βιβλ. αὐτ. καί μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπελ. μν. ἔργ. σελ. 82-88 καί βιβλ. αὐτόθι.

ὑπεχρεοῦτο, κατ΄ ἀρχήν, νά τόν ἀντιμετώπιση, ὁπότε ἡ θέσις του θά ἦτο κυριολεκτικῶς τραγική; Διότι ἐφόσον κατά τήν ἐποχήν ἐκείνην θά ἐνεφανίζετο, ὅπως δήποτε, ὁ πραγματικός Μεσσίας, κατά τήν περί αὐτοῦ διασταύρωσιν ὅλων τῶν σχετικῶν προφητειῶν, χρησμῶν ἀλλά καί προσδοκιῶν πάσης τῆς τότε Ἀνθρωπότητος, ὄχι μεγαλοφυής καί μέ ἰδιαιτέρας ψυχικάς ἰδιότητας ἄνθρωπος-ὅπως πάντες οἱ πολέμιοι παραδέχονται τόν Κύριον[236]-ἀλλά καί λογικός ἁπλῶς τοιοῦτος ἔδει νά σκεφθῇ πρωτίστως τήν ρηθεῖσαν ἀναπόφευκτον συνέπειαν τοῦ τοιούτου ἄφρονος τολμήματος. Ἀποκλείεται συνεπῶς καί διά μόνον τόν λόγον τοῦτον ἡ τοιαύτη ἐκδοχή.

Ἀλλά καί τό ὅτι ἐπίσης ἦσαν σαφῶς προπεφητευμέναι πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ζωῆς τοῦ Μεσσίου, ὅπως καί τό ἐπί τοῦ Σταυροῦ τραγικόν τέλος του, ἦτο ἀσφαλῶς ἐπαρκές, διά νά ἀνακαλέσῃ πάντα τυχόν εὐφάνταστον τολμητίαν εἰς τήν στυγνήν πραγματικότητα. Αἱ θεόπνευστοι προφητεῖαι τῶν προφητῶν, ἀλλά καί οἱ χρησμοί, ὡς καί ἄλλαι προρρήσεις, οἷα ἡ προμνησθεῖσα τοῦ Πλάτωνος, οὐδεμίαν (ἐκτός τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν περί τῆς ὅλης ζωῆς καί δράσεως τοῦ Μεσσίου) ἄφηνον ἀμφιβολίαν καί διά τό τραγικόν τέλος του, τόν σταυρικόν του θάνατον (Ζαχαρ. ΙΓ΄ 6-7, Ἡσ. Ν΄ 6, ΝΓ΄ 4-12 κ.ἄ.). Οὐδείς λοιπόν καί ἁπλῶς λογικός ἄνθρωπος θά ἦτο δυνατόν νά ἐπιζητήσῃ τόν ρόλον αὐτοῦ.

Ἄλλοι πολέμιοι, ὡς οἱ Charles Francois Dupuis, Bruno Bauer κ.ἄ., ἐπιζητήσαντες νά προσβάλουν καιριώτερον τά βάθρα τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως, διενοήθησαν νά ἀμφισβητήσωσιν αὐτήν ταύτην τήν ἱστορικήν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου, ἀλλ΄ ἡ πολεμική αὕτη ὑπῆρξεν ἡ αὐθαδεστέρα πλαστογραφία τῆς Ἱστορίας. Διότι ἡ ἐπί τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου τούτου ἐμφάνισις, ζωή καί δρᾶσις τοῦ Κυρίου ὑπῆρξε τό πλέον τεράστιον, τό ἀπολύτως ἀναμφισβήτητον καί τό ὅλως

[236] Ἔνιοι τῶν πολεμίων τούτων ὑπεστήριζαν προσέτι, ὅτι ὁ Κύριος ἐσπούδασεν ἀποκρύφους ἐπιστήμας, εἴτε ἐν Αἰγύπτῳ ἤ καί ἐν Ἰνδίᾳ καί ἐκεῖθεν ἐξέμαθε καί ἀπέκτησε τάς θαυματουργικάς ἰδιότητας ὅπως καί τήν ἀναμφισβήτητον σοφίαν Του. Ἀλλά καί ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐκτός τοῦ ὅτι ἀποκλείεται διά τούς αὐτούς ὡς πρόσθεν ἀμαχήτους λόγους, ἀποδεικνύεται προσέτι ψευδής καί ἐκ σαφεστάτων σχετικῶν μαρτυριῶν τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων, περί τοῦ κύρους καί τῆς Ἱστορικῆς σημασίας τῶν ὁποίων θά ἀσχοληθῶμεν ἐν τῇ συνεχείᾳ. Ρητῶς δέ τονίζουν οἱ θεῖοι Εὐαγγελισταί ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἀκούοντες τήν θείαν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου καί βλέποντες Αὐτόν θαυματουργοῦντα διηπόρουν καί διηρωτῶντο «πόθεν αὐτῷ ἡ σοφία καί αἱ δυνάμεις» (Ματθ. ΙΓ΄54-57 καί Μαρκ. Στ΄2-3). Διότι ἐγνώριζον τόν «υἱόν τοῦ τέκτονος, τόν τέκτονα» (αὐτόθι), ὅστις μέχρι τότε δέν εἶχεν ἀπομακρυνθῇ τῆς Ναζαρέτ. Πλήν τούτου ὅμως, ἐάν ὁ Κύριος ἐμαθήτευεν ὄντως εἰς Σχολήν τίνα ἐκτός τῆς Ἰουδαίας, δέν θά εὑρίσκετο ἔστω καί εἷς διδάσκαλος ἤ συμμαθητής του (ὅταν μετ' ὀλίγα ἔτη ἐξηπλώθη ἀνά τόν τότε γνωστόν κόσμον τό ἀποστολικόν κήρυγμα) διά νά διακήρυξῃ τοῦτο; Ἀλλά τοιαύτη μαρτυρία, ἔστω καί ψευδής, οὐδέποτε προεβλήθη.

ἀσύγκριτον ἱστορικόν γεγονός. Καί αἱ περί αὐτοῦ ἐξωχριστιανικαί, κατ΄ ἀρχήν, ἱστορικαί μαρτυρίαι εἶναι, ἐν ἄκρα συνόψει, αἱ ἑξῆς:[237]

α) Ἡ ἐπιστολή τοῦ Σύρου Στωϊκοῦ φιλοσόφου Μαρά βάρ Σαραπίων (73-160 μ.Χ.) πρός τόν υἱόν του Σεραπίωνα, ἐν ᾗ οὗτος ρητῶς ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἔχασαν τό βασίλειον των ἐξ αἰτίας τῆς καταδίκης τοῦ σοφοῦ αὐτῶν βασιλέως[238]. Τά αὐτά δέ σχεδόν γράφει καί ὁ Σῦρος ἐπίσης ἱστορικός Θαλλός, συγγράψας τήν Ἱστορίαν τῆς Συρίας, καί τοῦ ὁποίου τήν μαρτυρίαν διέσωσεν ἡ Παγκόσμιος Ἱστορία.

β) Ἡ μαρτυρία τοῦ Ρωμαίου ἱστορικοῦ Τακίτου, συγχρόνου σχεδόν τοῦ Κυρίου (55-120 μ.Χ. ἤ, κατ' ἄλλους, 61 ἤ 62-117), ἐν τοῖς Annalles του, ἔνθα περιγράφων οὗτος τήν κατά τό ἔτος 64 γενομένην πυρπόλησιν τῆς Ρώμης, ρητῶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Κύριος ἐθανατώθη ὡς κακοποιός ὑπό τοῦ Ποντίου Πιλάτου... καί ὅτι οἱ ὀπαδοί Του ἐκαλοῦντο Χριστιανοί[239].

γ) Αἱ μαρτυρίαι τοῦ ἐπίσης διασήμου Ρωμαίου Ἱστορικοῦ Σουετωνίου (75-169) εἰς τό ἔργον τοῦ περί τῶν πρώτων 12 αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, ἀναφερόντος ἐν μέν τῇ Vita Neronis (XVI) ὅτι «...ὑπέστησαν τιμωρίας οἱ Χριστιανοί....», ἐν δέ τῇ Vila Claudii (XXV) ὅτι «...τούς Ἰουδαίους τῇ ὑποκινήσει τοῦ Χριστοῦ θορυβοῦντας, τῆς Ρώμης (ὁ Κλαύδιος) ἐξέωσε». Ἡ γνησιότης τῶν χωρίων τούτων δέν ἠμφεσβητήθη παρ΄ οὐδενός[240].

δ) Ἡ Ἐπιστολή τοῦ Πλινίου, τοῦ «νεωτέρου», τοῦ «μεγίστου τῶν Ἱστορικῶν τῆς Ρώμης», πρός τόν αὐτοκράτορα Τραϊανόν (112 μ.Χ.) περί τῆς ραγδαίας ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Βιθυνία τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς ἥν ἀπεστάλη ὑπό τοῦ αὐτοκράτορος ὡς legatus Caesaris (111- 113). Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ βεβαιοῖ καί ὁ Πλίνιος ὅτι οἱ Χριστιανοί, «συνερχόμενοι ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ πρό τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, σύν ἄλλαις προσευχαῖς, ἀνέπεμπον, ἐκ περιτροπῆς, ὕμνον εἰς

---

[237] Πρβλ. μακαρ. Καθηγητή Γρηγ. Παπαμιχ. μνημ. ἔργ. σελ. 29-49 καί βιβλ. αὐτ. Μεταξύ τῶν ἐξωχριστιανικῶν μαρτυριῶν περί τῆς ἱστορικῆς ὑποστάσεως τοῦ Κυρίου δέον νά συγκαταριθμηθοῦν βεβαίως καί οἱ «αἱρετικοί» τοῦ Α΄ ἀλλά καί τοῦ Β΄ μ.Χ. αἰῶνος, ὧν τά ὀνόματα ἐμνημονεύσαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις.

[238] Τήν ὅλην περικοπήν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις ἀποτελεῖ τήν ἀρχαιοτάτην ἐξωχριστιανικήν μαρτυρίαν περί τῆς ἱστορικῆς ὑποστάσεως τοῦ Κυρίου, ἰδέ εἰς μακαρ. Καθηγητή Γρηγ. Παπαμιχ. μν. ἔργ. σελ. 62-64 καί βιβλ. αὐτ.

[239] Περί τῶν ἀβασίμων ἀντιρρήσεων κατά τῆς γνησιότητος τοῦ χωρίου τούτου, ὡς καί περί τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρος καί τῆς εἰλικρινείας τοῦ Τακίτου, ὡς συγγραφέως, ἰδέ Γρηγ. Παπαμιχ. μνημ. ἔργ., σελ. 64-67 καί βιβλ. αὐτ. Ἐπίσης δέ ἐν σελ. 61, ὅτι, ἡ μέχρι τοῦ Τακίτου καί τοῦ Σουετωνίου φιλολογική παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας ἀπωλέσθη, ἐξ οὗ καί δέν δυνάμεθα νά γνωρίζωμεν ἂν εἰς τά συγγράμματα ἐκεῖνα ὑπῆρχε μνεία περί τοῦ Κυρίου καί τοῦ Χριστιανισμοῦ.

[240] Πρβλ. μακαρ. Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμ. μν. ἔργ., σελ. 67-68

τόν Χριστόν ὡς Θεόν...». Καί τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τήν γνησιότητα, ἀμφισβητηθεῖσαν ἀπό τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ἀπέδειξαν οἱ Paul Allard καί F, Arnold, πρός αὐτούς δέ συνεφώνησαν καί οἱ Harnach, V- Bolotoff καί Mecffert[241],

ε) Αἱ τρεῖς μαρτυρίαι τοῦ Ἰουδαίου ἱστορικοῦ συγγραφέως Φλαβίου Ἰωσήπου, γεννηθέντος ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ καί ζήσαντος κατά τόν α΄ χριστιαν. αἰῶνα, ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ «Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία», ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ὁποίων γράφει περί τοῦ Κυρίου τά ἑξῆς: «Γίνεται δέ κατά τόν χρόνον τοῦτον - σ.σ. ἤτοι ἐπί ἡγεμονίας Ποντίου Πιλάτου, 27-37 μ.Χ. - Ἰησοῦς, σοφός ἀνήρ [εἴγε ἄνδρα αὐτόν λέγειν χρή], (ἦν γάρ παραδόξων ἔργων ποιητής), [διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονή ταληθή δεχόμενων],καί πολλούς μέν Ἰουδαίους, πολλούς δέ καί τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο, ὁ Χριστός οὗτος ἦν] καί αὐτόν, ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν, σταυρῷ ἐπιτετμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τό πρῶτον αὐτόν ἀγαπήσαντες, [ἐφάνη γάρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτα καί ἄλλα μύρια θαυμάσια περί αὐτοῦ εἰρηκότων], εἰσέτι νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπό τοῦδε ὠνομασμένων οὐκ ἀπέλιπε τό φῦλον». Ἐν τῇ β΄ μαρτυρίᾳ, ἀναφέρει περί τοῦ φόνου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καί ἐν τῇ γ΄, περί τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου»[242].

στ) Αἱ μαρτυρίαι τῆς Ραββινικῆς Φιλολογίας καί δή τοῦ Ταλμούδ, ἐν ᾧ, ἐκτός βλασφήμων ὑπαινιγμῶν περί τῆς καταγωγῆς καί τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου, ἀναφέρονται: α) Ἡ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου θεραπεία ἀσθενῶν ὑπό χριστιανοῦ τίνος Ἰακώβου, ἐν Σεπφώριδι τῆς Γαλλιλαίας, περί τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, β) Ὅτι ὁ ἀνεψιός ὀνομαστοῦ τίνος Ραββίνου, δηχθείς ὑπό ὄφεως, ἐθεραπεύθη ὑπό χριστιανοῦ διά τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Καί γ) Ὅτι εἰς τόν Ραββῖνον Γαμαλιήλ Β΄, δικαζόμενον μετά τῆς ἀδελφῆς του περί κληρονομικοῦ κτήματος, ὁ Ρωμαῖος δικαστής, ἀναμφισβητήτως Χριστιανός, ὑπέδειξε, σύν ἄλλοις, καί τόν στίχον Ε΄ 17 τοῦ κατά Ματθ. Ἱ. Εὐαγγελίου, ἐν Ἀραμαϊκῇ γλώσσῃ, περί μή καταργήσεως ὑπό τοῦ Κυρίου ἀλλά συμπληρώσεως τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Ἐπίσης ἐν τῇ Γεμάρα,

241 Πρβλ. ἰδίου, μν. ἔργ. σελ. 68-72 καί βιβλ. αὐτ.

242 Τήν πρώτην τῶν μαρτυριῶν τούτων ἄλλοι μέν ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀπολύτως γνησίαν, ἄλλοι ὡς ὁλόκληρον ὑποβολιμαίαν καί ἄλλοι ὡς γνησίαν μόνον εἰς τάς ἐκτός [ ] καί [ ] περικοπάς. Καί αἱ μέν ἐν [ ] φράσεις ἀπεκηρύχθησαν παρ' ὅλων τῶν τελευταίων, αἱ δέ ἐν [ ] ὑπό τίνων. Ἡ γνησιότης τῶν ἄλλων δύο μαρτυριῶν δέν ἠμφεσβητήθη παρ' οὐδενός. Ὅτι καί ἡ πρώτη μαρτυρία εἶναι ἀναντιρρήτως γνήσια τουλάχιστον εἰς ὅλα τά ἐκτός τῶν [ ] ἀναφερόμενα, ἰδέ εἰς μακαρ. Καθηγ. Γρηγ. Παπαμιχ. μν. ἔργ. σελ. 76-86 καί βιβλ. αὐτ.

παραρτήματι τοῦ Ταλμούδ, ἀναφέρεται καί ἡ ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ναοῦ συνδιάλεξις τοῦ Κυρίου μετά τῶν πρεσβυτέρων, ὅτε ἦτο 12ετής, (Λουκ. Β΄ 41-50), τῆς ὁποίας ὅμως διαστρέφεται ὁ χαρακτήρ καί χαρακτηρίζεται ὡς ἀσέβεια πρός τούς πρεσβυτέρους[243].

ζ) Ἡ διά μέσου τῶν αἰώνων καί μέχρι σήμερον ζῶσα Παράδοσις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἐσταύρωσαν τόν Κύριον, καθ΄ ἥν ἐποχήν καί δι΄ ἥν αἰτίαν περιγράφουν λεπτομερῶς τά Ἱ. Εὐαγγέλια, ἐν συνδυασμῷ πρός τήν Ἱ. Παράδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δύναται ὅθεν νά χαρακτηρισθῇ αὕτη (προκειμένου περί τῆς Ἱστορικῆς ὑποστάσεως τοῦ Κυρίου) ὡς ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἐξωχριστιανικῶν μαρτυριῶν.

Ἐπανερχόμενοι, μετά τά προεκτεθέντα εἰς τάς Χριστιανικάς ἀποδείξεις καί μαρτυρίας περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ, αἵτινες προσεπιβεβαιοῦν ἐπίσης καί τήν ἱστορικήν Αὐτοῦ ὑπόστασιν, θά προτάξωμεν τά Ἱ. Εὐαγγέλια, ἐκ παραλλήλου δέ - καί ἐν συνδυασμῷ - καί τό ἀποστολικόν ἔργον τῶν Ἱ. Εὐαγγελιστῶν, ὡς καί τῶν λοιπῶν ἁγ. Ἀποστόλων (τῶν ἕνδεκα), εἰς τούς ὁποίους προσετέθη, ὀλίγον μετά τήν «Ἀνάστασιν» τοῦ Κυρίου καί ὁ Ματθίας, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ προδότου Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου (Πραξ. Α΄ 15-26). Καί προκειμένου, κατ'ἀρχήν, περί τῆς γνησιότητος τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων, παρέλκει νά τονίσωμεν καί ἡμεῖς (μετά τήν ἐπί αἰῶνας περί αὐτῶν διαμάχην), ὅτι μαρτυρεῖται αὕτη παρ΄ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἀπ΄ ἀρχῆς τῆς ἱδρύσεώς της, καί ὑπό τῶν πρώτων Ἐκκλησ. πατέρων καί συγγραφέων-μαθητῶν καί συνεργατῶν τῶν ἁγ. Ἀποστόλων - ἐκυκλοφόρησαν ταῦτα κατά τά τέλη τοῦ α΄ αἰῶνος εἰς τάς πρώτας Ἐκκλησίας, αἵτινες ἦσαν ὠργανωμέναι Κοινότητες καί εἶχον ἤδη διδαχθῆ, εἰς τά κεντρικά σημεῖα, διά τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος, τό περιεχόμενον αὐτῶν. Εἶναι δέ εὐνόητον ὅτι αἱ ἀρχαῖαι Ἐκκλησίαι ἐπέδειξαν μέγιστον ἐνδιαφέρον, ὅπως κατέχουν γνησίαν καί ἀνόθευτον τήν προφορικήν, ἀρχικῶς, ἀποστολικήν διδασκαλίαν, καί οὕτω ἀπό τῶν μέσων τοῦ Β΄ αἰῶνος ἀπηρτίσθη ὁ «Κανών» τῆς Κ.Δ. κατόπιν αὐστηράς διακριβώσεως καί συμφωνίας ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν περί γνησιότητος τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων, τῶν Ἀποστολικῶν Ἐπιστολῶν καί τῆς «Ἀποκαλύψεως», ἀπορριφθέντων τῶν νόθων[244].

Ὅπως δέ συνάγεται ἐκ τῆς ζώσης –ἐγγράφου- Παραδόσεως τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἀλλά καί τῶν συγγραμμάτων καί Ἐπιστολῶν τῶν πρώτων καί ἁγίων Ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καί

---

243 Πρβλ. μακ. Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργ., σελ. 27 καί βιβλ. αὐτ.

244 Πρβλ. μακ. Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα μνημ. ἔργ. σελ. 30-34 καί βιβλ. αὐτ.

συγγραφέων (Ἰγνατίου, Πολυκάρπου, Κλήμεντος- Ρώμης, Βαρνάβα, Παπίου, Εἰρηναίου, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, Ἰουστίνου, φιλοσόφου καί μάρτυρος κ.ἄ.), τό μέν Δ΄ Ἱ. Εὐαγγέλιον συνεγράφη μεταξύ τῶν ἐτῶν 80-100, τά δέ λοιπά τρία εἰς τήν μεταξύ τῶν ἐτῶν 60-70 δεκαετίαν[245]. Τά συγγράμματα καί αἱ Ἐπιστολαί τῶν πρώτων τούτων καί ἁγ. Ἐκκλησιαστ. Πατέρων καί συγγραφέων, τινές τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν, καί μαθηταί ἀλλά καί συνεργάται τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἀποτελοῦν βεβαίως καί ἰδίαν πρόσθετον ἀπόδειξιν καί μαρτυρίαν τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος τοῦ Κυρίου ἀλλά καί τῆς προσωπικῆς ὑποστάσεως Αὐτοῦ. Ὡσαύτως ὅμως εἶναι καί αἱ πρῶται βάσεις καί πηγαί τῆς ζώσης- ἐγγράφου -καί Ἱ. Παραδόσεως τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἥτις (καί ὡς μαρτυροῦν καί πάντα τά λοιπά μνημεῖα τῆς μεταποστολικῆς Γραμματείας) ἀπό τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἱδρύσεώς της, ὄχι μόνον ἐπίστευεν εἰς τήν προσωπικήν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἀλλά καί ἐλάτρευεν Αὐτόν ὡς Θεόν[246].

Ἀλλ' ἡ γνησιότης τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων θεωρεῖται ὑπό πάντων σήμερον περισσότερον ἀποδεδειγμένη οἱουδήποτε ἄλλου κλασσικοῦ συγγράμματος, τό ὅλον δέ σχεδόν περιεχόμενον αὐτῶν εὑρίσκεται εἰς τά συγγράμματα καί τάς Ἐπιστολάς τῶν πρώτων Ἀποστολικῶν πατέρων καί συγγραφέων τοῦ τέλους τοῦ Α΄ αἰῶνος καί τῶν ἀρχῶν τοῦ Β΄ καί ἐφεξῆς. Τά ἐν αὐτοῖς ἀναφερόμενα χρονολογικά, τοπογραφικά καί ἄλλα δεδομένα, ἐπιμαρτυρούμενα καί ὑπό ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν καί μνημείων μή χριστιανικῶν, ἀποδεικνύουν τούς συγγραφεῖς αὐτῶν συγχρόνους τοῦ Κυρίου καί ὅτι τά ὑπ΄ αὐτῶν ἱστορούμενα ὑπέπεσαν εἰς τήν ἰδίαν αὐτῶν ἀντίληψιν. Ἀναγινώσκοντες αὐτά πειθόμεθα ὅτι ἐγράφησαν παρ΄ ἀνθρώπων, οἵτινες ὄντως εἶδον, ἤκουσαν καί ἔζησαν τά ὅσα ἀφηγοῦνται, παρ' αὐτοπτῶν καί αὐτηκόων. Πάντα τά ἐν αὐτοῖς ἀναφερόμενα σχετικά πρός πρόσωπα καί πράγματα ὡρισμένα καί ἱστορικά, παρίστανται ἀκριβῶς οἷα καί παρ΄ ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν ἀναφέρονται. Ἡ πρωτοτυπία τῆς περιγραφῆς ὑπό τῶν Ἱ. Εὐαγγελιστῶν τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου, ἡ ἁπλῆ, ἀφελής, φυσική

---

[245] Πρβλ. μακ. Καθηγητοῦ ἰδίου αὐτ. σελ. 35-40 καί βιβλ. αὐτ. καί μακ. Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχ. μνημ. ἔργ. 108 καί βιβλ. αὐτ.

[246] Ἀξιόλογον μαρτυρίαν περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος τοῦ Κυρίου- καί τῆς Ἱστορικῆς βεβαίως ὑποστάσεως Αὐτοῦ- ἀποτελοῦν καί τά «ἀπόκρυφα ἤ ψευδεπίγραφα Εὐαγγέλια» (ἤ Πράξεις, Ἐπιστολαί καί Ἀποκαλύψεις) φέροντα τά ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων Πέτρου, Ἀνδρέου, Ἰακώβου, Θῶμα καί Φιλίππου, τοῦ μαθητοῦ Νικόδημου καί τοῦ Ἰωσήφ τοῦ τέκτονος, ὡς καί τῶν αἱρετικῶν Μαρκίωνος κ.ἄ., ἀναγόμενα ἀπό τοῦ Β' αἰῶνος καί ἐντεῦθεν, ἐπίσης δέ καί τά «Ἄγραφα ἤ λόγια τοῦ Ἰησοῦ», ἤτοι ἀποφθέγματα ἤ ρήσεις ἀποδιδόμεναι εἰς Αὐτόν, ἀλλ' ἀπορριφθέντα ὑπό τῆς Ἐκκλησίας καί μή περιλαμβανόμενα ἐν ταῖς Κανονικαῖς Γραφαῖς. Περί τούτων ἰδέ πλείονα εἰς μακ. Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχ. μν. ἔργ., σελ. 92-93 καί 126-127, καί βιβλ. αὐτ. καί μακ. Καθηγητοῦ Πάν. Τρεμπέλα μν. ἔργ. σελ., 65-66 καί βιβλ. αὐτ.

καί ἀντικειμενική ἀντιγραφή τῆς πραγματικότητος γυμνῆς καί ἀνεπιτηδεύτου, κατά τόν βραχυλογότερον καί ἀτεχνότερον τρόπον, ἄνευ ρωμαντισμῶν καί αἰσθηματολογίας, ἄνευ παρατηρήσεων καί σχολίων, ἄνευ συγκρίσεων καί ἀντιθέσεων, γενικῶς ἄνευ ὑποκειμενικότητος, παριστᾶ τήν εἰκόνα τοῦ Κυρίου καί τό ἔργον Του ἀμίμητον. Τήν εἰκόνα ταύτην δέν ἠδύναντο οἱ Ἱ. Εὐαγγελισταί νά σχηματίσουν ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ περί αὐτούς κόσμου. Δι' αὐτῆς, πλήν τῆς παντοδυναμίας καί τῆς πανσοφίας, σκιαγραφεῖται μορφή ἀσύλληπτου μεγαλείου, κάλλους καί εὐγενείας, ὑπερβαίνουσα καί τόν τελειότερον ἄνθρωπον. Τοιοῦτον ἰδεῶδες πρόσωπον ἦτο ἀδύνατον νά παρασταθῇ ἤ νά ἐπινοηθῇ ὑπό τῶν Ἱ. Εὐαγγελιστῶν, ἂν δέν ἦτο εἰλημμένον ἐκ τῆς πραγματικότητος[247].

Καί ἐκ μόνων τούτων συνεπῶς καταφαίνεται, πόσον μωρός ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρισμός πολλῶν ἐκ τῶν προμνησθέντων πολεμίων τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν μεγάλοι ἐθνικισταί Ἰουδαῖοι, τόν ἐξισραηλιτισμόν τοῦ τότε γνωστοῦ Κόσμου ἐπιδιώξαντες διά τῆς προβολῆς ἑνός ἀνυπάρκτου προσώπου ὡς «ἰδεώδους» ἤ, ἄλλως, διά τῆς ἐν γνώσει ψευδοῦς ἐπίσης θεοποιήσεως αὐτοῦ. Ἡ μωρία τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου θά ἀποδειχθῇ καί ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἔνθα θά ἀσχοληθῶμεν ἀναλυτικῶς μέ τό ὅλον ἔργον καί τήν ἐν γένει ζωήν πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἀλλά καί ἤδη θά ἐρωτήσωμεν: Ἐάν ὄντως ἡ ὅλη δρᾶσις τῶν ἁγ. Ἀποστόλων ἀπετέλει ἰδιόρρυθμον μορφήν τῆς τότε Σιωνιστικῆς κινήσεως, ποίαν θέσιν θά εἶχον ἐν αὐτῇ αἱ δεκάδες κατ'ἀρχήν, αἱ ἑκατοντάδες μετ'ὀλίγον χρόνον καί αἱ μυριάδες ἀλλά καί τά ἑκατομμύρια ἀκολούθως τῶν ἡμετέρων προγόνων, τῆς ἡγέτιδος μάλιστα, πάντοτε, τάξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἵτινες, ἐπεσφράγισαν τήν πίστιν των (ὅπως καί πάντες οἱ ἅγ. Ἀπόστολοι, πλήν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου), διά φρικτῶν πολλάκις μαρτυρίων καί βασανιστηρίων -ἐπί δεκαετίας ὅλας, ἐνίοτε- τελικῶς ὑπέστησαν οἱ πλεῖστοι καί μαρτυρικόν θάνατον; Εἰς τήν ἐξυπηρέτησιν ποίας ἰδεολογίας θά προσεφέροντο αἱ ἑκατόμβαι τῶν θυσιῶν τῶν προγόνων ἡμῶν, οἵτινες δικαίως ἐκαυχῶντο ἐπί σοφία καί ἀπεκάλουν πάντα μή ἕλληνα βάρβαρον; Ἀλλ' ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ὀρθῶς καί περί τούτου γράφει. «Ἤ πρέπει νά παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἄνδρες ἀγράμματοι, ὡς ἐπί τό πλεῖστον (ἐξαιρουμένου τοῦ θείου Παύλου), διά «σημείων» καί «θαυμάτων» μετέδωκαν τήν χριστιανικήν πίστιν εἰς τούς εἰδωλολάτρας λαούς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καί δή εἰς τούς ἡμετέρους προγόνους, καί ἔπεισαν αὐτούς νά ἀπαρνηθοῦν τούς

[247] Πρβλ. καί μακ. Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχ. μν. ἔργ. σελ. 94-114 καί βιβλ. αὐτ.

θεούς των καί νά πιστεύσουν εἰς τόν ἐσταυρωμένον τοῦ Γολγοθᾶ, ἤ ἄν τοῦτο ἐπέτυχον ἄνευ «θαυμάτων», τοῦτο εἶναι τό μέγιστον τῶν θαυμάτων». Καί εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένον, ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἅγ. Ἀπόστολοι ἀλλά καί οἱ ἄμεσοι συνεργάται καί διάδοχοι αὐτῶν (οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν Ἕλληνες καί ἐκ τῆς ἡγέτιδος πνευματικῆς τάξεως) ἐπετέλεσαν θαύματα (Πραξ. Ε΄ 12 κ.ἄ.) ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, τά ὁποῖα ἐπανελήφθησαν πολλάκις διά μέσου τῶν αἰώνων ὑπό τῶν ἁγίων τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἀλλά καί συνεχίζονται μέχρι σήμερον. Οὕτω δέ ἐθεμελιώθη ἡ ἁγία ἡμῶν πίστις εἰς τήν φύσει καί οὐσία θεότητα τοῦ Κυρίου, ὅπως καί εἰς τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Αὐτοῦ[248].

Πρός πλήρη ὅμως κατανόησιν τῆς πνευματικῆς σημασίας καί τῆς ἱερότητος τοῦ ὅλου ἔργου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τελείαν δ΄ ἐν ταὐτῷ ἐπίγνωσιν τοῦ θείου μυστηρίου τοῦ τελεσθέντος ἐν τῷ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστῷ, ἐπάναγκες ἐθεωρήσαμεν νά προσθέσωμεν εἰς πάντα τά προεκτεθέντα καί τά ἑξῆς:

Βάσει τῶν σχετικῶν μαρτυριῶν τῶν Ἱ. Εὐαγγελίων ἀλλά καί τῆς ἰσοκύρου καί ἰσοδυνάμου Ἱ. Παραδόσεως οἱ πνευματικοί ἡγέται τοῦ Ἰσραήλ, ὄχι μόνον δέν συνεκινήθησαν ἐκ τῆς ὑπερκοσμίου δημοσίας δράσεως τοῦ Κυρίου, τῆς θείας διδασκαλίας Του, καί τῶν ὑπερφυῶν θαυμάτων Του, ἀλλά καί ταχέως ἐστράφησαν ἐναντίον Του, συσκεπτόμενοι πολλάκις πως τό ταχύτερον νά ἀπαλλαγοῦν Αὐτοῦ. Ἑπόμενον ἦτο κατόπιν τούτου νά κατευθυνθῇ ὁ Κύριος πρός τόν μαρτυρικόν Γολγοθᾶν, συνεχίζων τήν δημοσίαν δρᾶσιν Του. Ἀλλά καίτοι καί περί τούτου εἶχεν, ὡς Θεός, τελείαν πρόγνωσιν, (ἐφόσον ἄλλως περί αὐτοῦ σαφῶς προανήγγειλον, καί αἱ Γραφαί - Ματθ. Κ΄ 17- 19 κ.ἄ.), ὄχι μόνον δέν δειλιᾷ πρό τοῦ ὀδυνηροῦ Σταυροῦ καί τοῦ χαίνοντος ψυχροῦ τάφου, ὡς θά ἔπραττε πᾶς εὐφάνταστος τολμητίας ψευδῶς οἰκειούμενος τόν ρόλον τοῦ ἀναμενόμενου Μεσσίου, ἀλλά καί βαδίζει εὐθέως πρός τόν θάνατον μετά θείας γαλήνης, γνωρίζων ὅτι θά νικήσῃ καί τοῦτον καί θά ἀναστηθῇ- καί ὡς τέλειος ἄνθρωπος- ἐκ νεκρῶν. Διά

[248] Μεταξύ τῶν θαυμαστῶν ἀλλά καί Ἱστορικῶν μαρτυριῶν περί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ (καί τῆς προσωπικῆς ὑποστάσεώς Του) δέον νά συγκαταριθμηθῇ καί τό Ἱ. Μανδήλιον. (Πρβλ. Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. α΄ κεφ. 13). Περί τοῦ ἁγ. Μανδηλίου καί τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀποτυπωθείσης εἰκόνος τοῦ θείου προσώπου τοῦ Κυρίου, γράφει, ἐκτός ἄλλων, καί ὁ Μ. Βασίλειος. Ἐπίσης ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τοῦ Βυζαντ. Κράτους» τοῦ Κ. Ἀμάντου, τ. Β', σ. 104 καί 169 ἀναφέρονται: «Τό 944 κατελήφθη ἡ Ἀραβική Ἔδεσσα καί παρεδόθη εἰς τούς Βυζαντινούς τό μανδήλιον εἰς τό ὁποῖον ὑπῆρχεν ἀποτύπωμα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Τό μανδήλιον τοῦτο εἶχε σταλῇ εἰς τόν Ἄβγαρον, τοπάρχην Ἐδέσσης». Καί ἐν ὑποσ. 4 τῆς σελ. 104 Θεοφάν. σ. 432. «Τό τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἐκμαγεῖον, ἤτοι μανδήλιον». (Πρβλ. Migne 95, 35). Περί τῆς Ἐδέσσης καί τοῦ Ἱ. Μανδηλίου γράφει καί ὁ Yahga Por., τ. 18, 1924, σελ. 750.

τοῦτο καί ἐπανειλημμένως προλέγει εἰς τούς μαθητάς Τοῦ ὅτι ἦτο δεδομένον νά σταυρωθῇ καί νά ἀποθάνῃ, ἀλλά μετά τριήμερον, θά ἀναστηθῇ.

Ἀλλ' οἱ μαθηταί, καίτοι ἐπίστευσαν ὅτι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἦτο ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας, δέν εἶχον εἰσέτι κατανοήσει καί τόν πραγματικόν σκοπόν τῆς θείας ἀποστολῆς Του. Ἀνέμενον τήν ὑπ΄ Αὐτοῦ, καί διά τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων τάς ὁποίας τοσάκις θαυματουργῶν ἐπέδειξε, ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου τοῦ Δαυΐδ- καί ἐπιγείους δόξας καί τιμᾶς - καί διά τοῦτο οἱ Ἰάκωβος καί Ἰωάννης, υἱοί Ζεββεδαίου, παρακαλοῦν, διά τῆς μητρός των, νά ἔχουν τάς ἐκ δεξιῶν καί εὐωνύμων Του θέσεις (Ματθ. Ε΄ 20 ἐπ.), ὅταν θά ἀνυψοῦτο εἰς τήν δόξαν Αὐτοῦ. Διά τοῦτο ἐπίσης, καί παρά τήν ἐπί 3½ περίπου ἔτη παραμονήν των πλησίον τοῦ Κυρίου, παρά τήν προσωπικήν ἀντίληψιν καί παρακολούθησαν τόσων ὑπερφυῶν θαυμάτων καί γεγονότων, ὁ μέν κατάπτυστος Ἰούδας τόν ἐπρόδωσεν ἀντί 30 ἀργυρίων, οἱ δέ ἕνδεκα τόν ἐγκατέλειψαν περίτρομοι πρίν σταυρωθῇ (Ματθ. Κστ΄ 56 κ.ἄ.).

Δέον νά προσθέσωμεν εἰς ταῦτα ὅτι πολύ πρό τῆς σταυρώσεως ἀπεμακρύνθησαν τοῦ Κυρίου πολλοί ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν (Λουκ. Ι΄ 1), σκανδαλισθέντες ἐκ τῶν φράσεών Του «ὁ τρώγων μου τήν σάρκα καί πίνων μου τό αἷμα...» (Ἰωάν. Στ΄ 60 ἑξ.). Τότε ἐπί τῇ ἐρωτήσει τοῦ Κυρίου πρός τούς δώδεκα «μή καί ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ὁ Πέτρος ἐξ ὀνόματος καί τῶν λοιπῶν, ἀπήντησε: «Κύριε, πρός τίνα ἀπελευσόμεθα; ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις, καί ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καί ἐγνώκαμεν ὅτι σύ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ἀλλά κατά τήν ἀποφράδα νύκτα τῆς προδοσίας, ἐνῶ ἐν τῷ «Μυστικῷ Δείπνῳ» διεβεβαίωσε τόν προαναγγείλαντα καί αὖθις τά κατά τήν νύκτα ἐκείνην συμβησόμενα Διδάσκαλον ὅτι εἶναι ἕτοιμος νά ἀποθάνη μετ'Αὐτοῦ (Ματθ. Κστ΄ 35), καί ὀλίγον ἀργότερον, κατά τήν ὥραν τῆς συλλήψεως, ἀπέκοψε διά τῆς μαχαίρας του τό οὖς τοῦ δούλου τοῦ Ἀρχιερέως (Λουκ. ΚΒ΄ 50), μετά πάροδον ὀλίγων ὡρῶν, καί ἐνώπιον μιᾶς παιδίσκης τόν ἀπαρνεῖται τρίς, καί μάλιστα ἐνόρκως, ἀναθεματίζων καί ὀμνύων.... (Μαρκ. ΙΔ΄ 66-71). Πάντα ταῦτα προεῖπε βεβαίως ὁ Κύριος πρός τούς ἕνδεκα κατά τό Μυστικόν Δεῖπνον, μετά τήν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰούδα, βεβαιώσας τόν Πέτρον ὅτι «...πρίν ἤ ὁ ἀλέκτωρ φωνήσει θά τόν ἀπηρνῆτο τρίς» (Ἰωάν. ΙΓ΄ 38). Ἀλλ΄ ἐρωτᾶται: Διατί ἡ τοιαύτη μεταστροφή καί τῶν ἕνδεκα μαθητῶν; Πῶς ἐνῶ πρό ὀλίγον ὡρῶν βεβαιοῦν τόν Κύριον ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νά ἀποθάνουν μετ' Αὐτοῦ, ἤδη τόν ἐγκαταλείπουν μόλις συλληφθέντα;

Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νά ὑπάρξῃ ὅτι ἡ μεταστροφή τῶν Μαθητῶν ὠφείλετο εἰς τό προμνησθέν «κοσμικόν» πνεῦμα, ὑπό τοῦ ὁποίου οὗτοι κατείχοντο, ἐξ αἰτίας τούτου βλέποντες τόσον ἀδόξως συλλαμβανόμενον τόν παντοδύναμον μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης διδάσκαλον καί διαψευδομένας πάσας τάς προσδοκίας τάς ὁποίας ἐστήριζον ἐπ' Αὐτοῦ, ὑπέστησαν τρομερόν ψυχικόν κλονισμόν καί διεσκορπίσθησαν πρίν οὗτος σταυρωθῇ[249]. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἀτιμωτική σταύρωσις συνετέλεσεν ἀσφαλῶς εἰς τήν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἠθικῆς συντριβῆς των, οὐδόλως δέ ἀποκλείεται, κατά τάς τραγικάς ἐκείνας ὥρας, καθ΄ ἅς, φυσιολογικῶς, καί αἱ σταθερώτεραι πεποιθήσεις κλονίζονται, νά κατελήφθησαν αἱ ἁγναί ψυχαί των ὑπό τῆς ἀμφιβολίας μήπως ἐπλανήθησαν. Καί ἐφόσον ἐγνώριζον τό ἐναντίον τοῦ Κυρίου μῖσος τῶν Ἀρχιερέων καί τῶν Γραμματέων, ἀπεμακρύνθησαν τοῦ εἰς ἀτιμωτικόν θάνατον φερομένου διδασκάλου, ἵνα μή ὑποστοῦν τήν ἰδίαν τύχην. Ὁ δέ Πέτρος Τόν ἀπηρνήθη τρίς, ἀναθεματίζων καί ὀμνύων, ὅταν, ὀλίγον μετά τήν σύλληψιν, ἡ παιδίσκη τόν ὑπέδειξεν «...ὡς ἕνα ἐξ αὐτῶν» (Ματθ. Κστ΄ 69 κ.ἄ.).

Ἐάν ὅμως ἡ μεταστροφή τῶν ἕνδεκα, ὑπῆρξεν ὅλως φυσιολογική, μετά τήν ἄδοξον σύλληψιν τοῦ Κυρίου καί τά ἐπακολουθήσαντα κατά τήν τραγικήν ἐκείνην νύκτα γεγονότα, τί ἔπρεπε νά πράξουν οὗτοι ὅταν τόν εἶδον σταυρούμενον καί θνήσκοντα ἐπί τοῦ ἀτιμωτικοῦ σταυροῦ; Οὐδεμία δύναται καί πάλιν νά ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἔδει νά ἀποκρυβοῦν, συντετριμμένοι ψυχικῶς, εἰς τάς οἰκίας των, καί φοβούμενοι μήπως ὑποστοῦν τήν ἰδίαν τύχην νά ἀποφύγουν καί τόν ἐλάχιστον λόγον ὑπέρ τοῦ δυστυχοῦς διδασκάλου των... Ἀγαθοί μάλιστα ὄντες καί ἄδολοι Ἰσραηλῖται (Ἰωάν. Η΄ 49), ἔδει νά αἰσθανθοῦν καί ἀποστροφήν ἀκόμη πρός αὐτόν, διότι τούς ἀπεμάκρυνεν τῶν οἰκογενειῶν καί τῶν ἐργασιῶν των ἐπί τρία καί πλέον ἔτη, ὄχι δέ μόνον τοῦτο ἀλλά καί τούς ἐξηπάτησε δι' ἀνυποστάτων ὑποσχέσεων, αἵτινες διεψεύσθησαν τόσον παταγωδῶς... Τό ἔργον συνεπῶς καί τό ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔδει νά καλύψῃ, καί νά ἀφανίσῃ μετ' ὀλίγον, ὁ βαρύς λίθος τοῦ τάφου τοῦ Γολγοθᾶ... Καί ὄχι μόνον αἱ Ἰουδαϊκαί ἀρχαί καί ὁ λαός ἀλλά καί αὐτοί οἱ μαθηταί, νά εἴπουν ὅτι δικαίως ὁ τρομερός Ἰεχωβᾶ ἐπάταξε σκληρῶς τόν πλάνον καί ἀσεβῆ τολμητίαν, ἐφόσον διϊσχυρίσθη ὅτι εἶναι Υἱός Του καί κατῆλθεν ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ... Τοιοῦτος ἔδει νά εἶναι ὁ

[249] Κατά τήν σχετικήν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς ὁ Ἰωάννης παρέμεινε πλησίον τοῦ Σταυροῦ (Ἰωαν. ΙΘ΄ 26).

τραγικός ἐπίλογος τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Κυρίου μετά τόν ἀτιμωτικόν Αὐτοῦ θάνατον ἐπί τοῦ σταυροῦ τοῦ Γολγοθᾶ.

Ὅλως ὅμως παραδόξως, ἐπηκολούθησαν τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου καί τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Κυρίου τελείως ἀντίθετα γεγονότα, μαρτυρούμενα ὄχι μόνον ὑπό τῆς Ἱ. Παραδόσεως τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καί τῆς Γραφῆς, ἀλλ´ εἴτε ἐμμέσως, ἤ καί ἀμέσως ὑπό τόσων ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν. Πεντήκοντα δηλαδή μόνον ἡμέρας μετά τήν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, ἤτοι κατά τήν ἑορτήν τῆς πρώτης μετ' αὐτήν Πεντηκοστῆς, ἐν μέσῳ τῶν Ἱεροσολύμων καί παρουσία τῶν Ἰουδαϊκῶν καί τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχῶν, ἀλλά καί χιλιάδων λαοῦ συνηγμένου ἐκεῖ διά τήν ἑορτήν, ἐνεφανίσθησαν ἐν σώματι οἱ ἕνδεκα (μετά τοῦ Ματθίου, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἀντικατέστησε τόν Ἰούδαν- Πραξ. Α´ 26), καί δημοσία ἐκήρυξαν τήν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἐκ νεκρῶν (Πραξ. Β´ Ι´ ἑξ.). Ἐνῶ πρό 50 ἡμερῶν ἐγκαταλείπουν καί ἀρνοῦνται τόν Κύριον, ἵνα μή ὑποστοῦν τήν ἰδίαν τύχην, κρυπτόμενοι διά τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων (Ἰωάν. Κ´ 19), ἤδη κηρύττουν δημοσία τήν ἀνάστασιν Του ἐκ νεκρῶν, γνωρίζοντες καλῶς ποῖαι θά ἦσαν αἱ συνέπειαι τοῦ παραδόξου ἐκείνου κηρύγματος. Ποῖον λοιπόν τό αἴτιον τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς τῶν μαθητῶν καί τῆς ἠθικῆς, τῆς ψυχικῆς ἀναστάσεως αὐτῶν;

Πρό τῆς ἀναζητήσεως τοῦ λόγου τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς τῶν Μαθητῶν, δέον νά τονισθῇ ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς καί οἱ Φαρισαῖοι ἐζήτησαν ἀπό τόν Πιλᾶτον «νά ἀσφαλισθῇ ὁ τάφος ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταί αὐτοῦ νυκτός κλέψωσιν αὐτόν καί εἴπωσι τῷ λαῷ ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν... καί ἠσφαλίσαντο τόν τάφον σφραγίσαντες τόν λίθον μετά τῆς κουστωδίας» (Ματθ. ΚΖ´ 62-66). Ὅταν λοιπόν τό περί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου κήρυγμα ἔφθασεν εἰς τήν ἀκοήν αὐτῶν, ἀπό τῆς πρωΐας τῆς Κυριακῆς τῆς ἀναστάσεως, (Ματθ. ΚΗ´ 11), ὤφειλον νά παρουσιάσουν εἰς τόν λαόν τό ὑπ' αὐτῶν φυλασσόμενον νεκρόν σῶμα τοῦ Κυρίου, καί ὁ περί «ἀναστάσεως» Αὐτοῦ λόγος θά διελύετο ἀσφαλῶς ὡς ἀτμός.... Ἀλλ' οἱ Ἀρχιερεῖς δέν κατεῖχον τό νεκρόν σῶμα, ὡς ἐκ τούτου κατά τήν πρώτην ἡμέραν τῆς διαδόσεως τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς Του «...συνελθόντες μετά τῶν πρεσβυτέρων εἰς Συμβούλιον... ἀργύρια ἱκανά ἔδωκαν τοῖς διακηρύξασι τήν ἀνάστασιν στρατιώταις τῆς κουστωδίας λέγοντες «εἴπατε ὅτι οἱ μαθηταί αὐτοῦ νυκτός ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτόν ἡμῶν κοιμωμένων...» (Ματθ. ΚΗ´ 11-14). Κατά τό κήρυγμα δέ τῆς Πεντηκοστῆς, γνωρίζοντες καλῶς ὅτι τό σῶμα τοῦ Κυρίου δέν ὑπῆρχεν ἐν τῷ τάφῳ καί ὅτι ἡ φήμη τῆς κλοπῆς αὐτοῦ ὑπό τῶν μαθητῶν ἦτο τελείως ψευδής, ὑπό τῶν ἰδίων ἐπινοηθεῖσα,

ἔλαμψαν τελείως διά τῆς ἀπουσίας των, ἐξ οὗ καί προσετέθησαν εἰς τήν πρώτην Ἐκκλησίαν, κατά τήν ἡμέραν ἐκείνην, «τρεῖς χιλιάδες ψυχαί» (Πραξ. Β΄ 41)[250].

Ἄς ἐξετάσωμεν ὅμως καί ἡμεῖς τί ἀπέγινε τό νεκρόν σῶμα τοῦ Κυρίου, ἐφόσον δέν εὑρίσκετο εἰς τόν τάφον τοῦ Γολγοθᾶ, ἀρχόμενοι ἀπό τῆς ὑποθέσεως τῆς «κλοπῆς» αὐτοῦ ὑπό τῶν Μαθητῶν, εἰς ἥν ὁ Ἰουδαϊσμός πιστεύει καί μέχρι τῆς σήμερον. (Ματθ. ΚΗ΄ 15). Ἀμάχητος βεβαίως, κατ΄ ἀρχήν, ἀπόδειξις τοῦ ψεύδους τῆς ὑποθέσεως ταύτης (καί τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου) εἶναι καί ἡ πίστις, ὡς καί τό μαρτύριον τοῦ ἑκατοντάρχου Λογγίνου, ὅστις πιστεύσας εἰς τήν ἀνάστασιν ἀλλά καί τήν θεότητα τοῦ Κυρίου, παρῃτήθη τῆς θέσεως τοῦ καί μεταβάς εἰς τήν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Καππαδοκίαν ἐγένετο διαπρύσιος κῆρυξ αὐτῶν. Συλληφθείς μεταξύ τῶν πρώτων χριστιανῶν, ὡς πρῴην ἀξιωματικός, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν διωγμῶν, ἐκαρατομήθη. Καί κατετάχθη ὑπό τῆς Ἐκκλησίας μας μετά τῶν ἁγίων, ἑορταζομένης τῆς ἱερᾶς μνήμης του τήν 16ην Ὀκτωβρίου. Ἀλλ΄ ἄς δεχθῶμεν, πρός στιγμήν, ὅτι οἱ μαθηταί διενοήθησαν, παρά τά προεκτεθέντα, νά κλέψουν τό νεκρόν σῶμα τοῦ διδασκάλου των, καί ὅτι ἐπέτυχον τοῦτο εἴτε δωροδοκήσαντες τήν κουστωδίαν ἤ καί διαλαθόντες τῆς προσοχῆς αὐτῆς[251]. Ἐρωτῶμεν: Ἔχοντες οὗτοι τό νεκρόν ἐκεῖνο σῶμα εἰς τήν κατοχήν των κατέχοντες τό ψεῦδος μιᾶς τόσον παταγωδῶς διαψευθείσης ἰδεολογίας καί πίστεως, ἀπό τό ψεῦδος ἐκεῖνο θά ἐνεπνέοντο, θά ἐλάμβανον δυνάμεις, διά νά ἐξέλθουν δημοσία καί νά κηρύξουν ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν; Διατί νά πράξουν τοῦτο; Ὄχι βεβαίως διά τιμάς, δόξας καί κοσμικάς ἀπολαύσεις, ὡς καλῶς ἐγνώριζον. Ἀλλά διά διωγμούς, μαρτύρια καί βασανιστήρια, ἐπί δεκαετίας ὅλας, καί θάνατον, ἐν τέλει, μαρτυρικόν, τόν ὁποῖον οὐδείς διέφυγε πλήν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἦτο δυνατόν λοιπόν οἱ Ἀπόστολοι, τῶν ὁποίων ἡ εἰλικρίνεια ἀλλά καί ἡ ἁγιότης ὑπό τόσων ἄλλων ἁγίων συνεργατῶν καί διαδόχων των ἀπολύτως

---

[250] Ἐνῶ οἱ Ἀρχιερεῖς καί οἱ Πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων διέδωσαν ὅτι οἱ Μαθηταί ἔκλεψαν τό νεκρόν σῶμα τοῦ Κυρίου, ἐν τούτοις οὔτε κατ' αὐτῶν ὑπέβαλον σχετικήν μήνυσιν εἰς τάς Ρωμαϊκάς Ἀρχάς, ὡς ὁ νόμος ἐπέβαλε, μήτε τόν ἀξιωματικοῦ καί τούς ἄνδρας ἀνέφερον ἐπί «παραβάσει καθήκοντος». (Πρβλ. καί Πράξ. ΙΒ' 19). Τοιαύτη τις ἐνέργεια τῶν Ἀρχιερέων, οὔτε ἐν τῇ Παραδόσει τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ διεσώθη, οὔτε καί εἰς τό Ταλμούδ ἀναφέρεται, διά νά ἀποδειχθῇ καί ἐκ τούτου τό ψευδές καί τό ἀνυπόστατον τῆς σχετικῆς «φήμης».

[251] Ὁ Keimirus ἐρωτᾶ, πρός τούτοις, «ποῦ θά εὕρισκον τό θάρρος οἱ Μαθηταί νά κλέψωσι τό σῶμα τοῦ Κυρίου, κατά τάς ἡμέρας μάλιστα τοῦ Πάσχα, καθ' ἃς ἡ Ἱερουσαλήμ καί τά πέριξ κατεπλημμυροῦντο ἀπό προσκυνητάς, ὁ ἀριθμός τῶν ὁποίων ὑπερέβαινε, κατά τόν Ἰώσηπον, καί τά 2 ἑκατομμύρια. Ἐν μέσῳ δέ τόσων ἀνθρώπων πῶς θά ἐτηρῆτο μυστική ἡ μεταφορά ἑνός νεκροῦ » (Πρβλ. καί ἀοιδίμου Καθηγητοῦ Π. Τρεμπελ. μνημ. ἔργ. σελ. 233 καί βιβλ. αὐτ.

ἐβεβαιώθη, νά ἀναλάβουν καί νά ἐπιτελέσουν τό ἔργον τό ὁποῖον ἐπετέλεσαν, ἐάν ἡ βάσις, ἡ ἀφετηρία αὐτοῦ ἦτο ἐν γνώσει ψευδής;

Εἶναι τόσον ἀκλόνητον τό ἐπιχείρημα τοῦτο, ὥστε ἀποβαίνει προδήλως παράλογος καί ἀπόπειρα ἔστω ὑποστηρίξεως ἀντιθέτου ἐκδοχῆς. Τό κήρυγμα τῆς Πεντηκοστῆς καί ἡ μετέπειτα ζωή καί δρᾶσις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἀποτελοῦν τήν τρανωτέραν ἀπόδειξιν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί τοῦ ψευδοῦς τῆς ὑπό τῶν Ἀρχιερέων καί τῶν πρεσβυτέρων διαδοθείσης φήμης, ὅτι τό νεκρόν σῶμα τοῦ Κυρίου ἐκλάπη ὑπό τῶν μαθητῶν. Μόνον ἡ ζωογόνος δύναμις τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἦτο ἱκανή νά ἀναπτερώσῃ τό ψυχικόν σθένος τῶν μαθητῶν καί νά δώσῃ εἰς αὐτούς τήν δύναμιν νά ἀναλάβουν τό ἔργον τό ὁποῖον ἐπετέλεσαν. Καί διά τοῦτο, ἐνῶ πρό ὀλίγων ἑβδομάδων ἐγκαταλείπουν καί ἀπαρνοῦνται τόν θεῖον διδάσκαλον, καί κατεπτοημένοι κρύπτονται διά τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἤδη μεταβάλλονται εἰς πνευματικούς λέοντας καί ἀετούς.... Ἀπαρνοῦνται τάς οἰκογενείας των, τόν κόσμον... Καί ἐπί δεκαετίας ὅλας πρός τό μαρτύριον καθ΄ ἑκάστην καί τόν θάνατον φερόμενοι, «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου καί... θέατρον ἀγγέλοις καί ἀνθρώποις...» (Α΄ Κορ. Δ΄ 9-14 κ.ἄ.), κηρύττουν τήν «ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καί τήν θεότητα» Ἐκείνου, τόν ὁποῖον εἶδον σταυρούμενον καί θνήσκοντα ἐπί τοῦ σταυροῦ, ἀλλά... καί ζῶντα ἀπηρνήθησαν. Καί δοκιμάζουν πάντες ἐπί δεκαετίας ὅλας, θλίψεις ἀπεριγράπτους καί μαρτυρικόν ἐν τέλει θάνατον, πλήν τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος, μετά 30ετή περίπου ἱστορικήν ἀποστολικήν δρᾶσιν, παρακαλεῖ τούς σταυρωτάς του νά τόν σταυρώσουν μέ τήν κεφαλήν πρός τά κάτω, διότι, ὡς ἔλεγε, δέν ἦτο ἄξιος νά σταυρωθῇ ὅπως ὁ Κύριος. Καί, κατά τήν Ἱ. Παράδοσιν, ὁσάκις ἤκουεν ἀλέκτορα φωνάζοντα ἔκλαιε πικρῶς. Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐσταυρώθη χιαστί (Χ) εἰς τάς Πάτρας, παρά τόν φερώνυμον ἐκεῖ ἱ. ναόν του, ἐπί ἐλαίας, τήν ὁποίαν ἀπέκοψαν οἱ Τοῦρκοι κατά τό 1822, ἐκμανέντες συνεπείᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς, ὁ ἀπιστήσας ἀρχικῶς εἰς τήν ἀνάστασιν, ἐθανατώθη μαρτυρικῶς εἰς τάς Ἰνδίας. Εἶναι λοιπόν δυνατόν νά δεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἕνδεκα, κατ΄ ἀρχήν, Ἀπόστολοι (εἰς τούς ὁποίους προσετέθησαν μετά τήν ἀνάστασιν ὁ Ματθίας καί οἱ πρῶτοι συνεργάται καί βοηθοί αὐτῶν, ἀκολούθως δέ καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος μετά τῶν συνεργατῶν του) ἀνέλαβον καί ἐπετέλεσαν τό ὑπερκόσμιον ἔργον τῆς θεμελιώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ψευδόμενοι ἐν γνώσει καί ἔχοντες ὡς ἰδεολογικόν καί πνευματικόν κίνητρον ἕν νεκρόν σῶμα, ἕν ψεῦδος; Ἀναντιρρήτως ὄχι.

Ἐάν ὅμως ἡ «ὑπόθεσις » τῆς ὑπό τῶν μαθητῶν κλοπῆς τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἀπολύτως ψευδής καί ἀνυπόστατος, ἐξ ἴσου ἀβάσιμος τυγχάνει καί ἡ ἑτέρα τοιαύτη, ἡ ὑπό τῶν Paulus, Herder, Sehleirmacher κ.ἄ. ὑποστηριχθεῖσα, ὅτι ὁ Κύριος δέν ἀπέθανεν ἐπί τοῦ σταυροῦ, ἀλλά λιποθυμήσας περιῆλθεν εἰς βαθύν λήθαργον, καί... ἐκ τῆς δροσερότητος τοῦ τάφου ἀλλά καί τῶν ἀρωμάτων, ἐπανέκτησε τάς αἰσθήσεις του καί ἐξῆλθε τοῦ τάφου. Ὅταν δέ μετά τριήμερον ἐνεφανίσθη εἰς τούς μαθητάς, πλανηθέντες οὗτοι ἐνόμισαν ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καί ἐν συνεχείᾳ... τόν ἐφυγάδευσαν. Τό ἀβάσιμον ἐν τούτοις καί τῆς «ὑποθέσεως» ταύτης ἀποδεικνύεται, πλήν τῶν προεκτεθέντων, καί ἐκ τῶν ἑξῆς[252]: α) Ἐκ τῆς ὑπό τῶν Ἱ. Εὐαγγελιστῶν βεβαιώσεως τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἐπί τοῦ σταυροῦ καί τοῦ ἀδυνάτου τῆς πλάνης τόσων ἀνθρώπων, ἐξ ὧν οἱ μέν ἐφύλαττον, ὡς κουστωδία, οἱ δέ παρέλαβον τό σῶμα πρός ταφήν καί τό ἐνεταφίασαν (Ματθ. ΚΖ´ 57-61, Μαρκ. Ιστ´ 42-47, Ἰωάν. ΙΘ´ 38). Πλήν τούτου, ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἀναφέρει προσέτι (αὐτ. § 34-35) ὅτι «... εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχη τήν πλευράν Αὐτοῦ ἔνυξε καί εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καί ὕδωρ». Καί κατά τήν πρόσφατον βεβαίωσιν τῆς Ἐπιστήμης, μόνον μετά τόν θάνατον συντελεῖται ὁ τοιοῦτος διαχωρισμός τοῦ αἵματος.

β) Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ὅπερ ἠλείφθη διά «μίγματος σμύρνης καί ἀλόης ὡς λίτρων ἑκατόν», ἀκολούθως δέ ἐδέθηεν ὀθονίοις ἀπό κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, «καθώς ἔθος ἐστί τοῖς Ἰουδαίοις» (Ἰωάν.. ΙΘ´ 39-41 κ.ἄ.). Ὥστε καί ἂν ἀκόμη ἔζη ὁ Κύριος, ἐν λιποθυμίᾳ τελῶν, θά ἀπέθνησκεν ἀσφαλῶς ἐξ ἀσφυξίας, ἐφόσον τό «σουδάριον» καί τά «ὀθόνια» περιετυλίσσοντο εἰς τό σῶμα ἐν εἴδει ἐπιδέσμου, ἀφοῦ προηγουμένως ἠλείφοντο μέ κολλητικήν οὐσίαν.

γ) Ἐκ τοῦ ὅτι οἱ σταυρούμενοι δυσκόλως διέφευγον τόν θάνατον. Ἀλλά καί ἂν παρά τοῦτο ἐπέζη ὁ Κύριος θαυμαστῶς, πῶς συνερχόμενος ἐκ τῆς λιποθυμίας καί διατρήτους ἔχων χεῖρας καί πόδας, θά ἠδύνατο νά ἀποσπάσῃ τά ἐφ´ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τοῦ σφιγκτῶς προσκεκολλημένα ὀθόνια (τά ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τόν τάφον), ἀλλά καί νά ἀποκυλίσῃ τόν βαρύν ἐπί τοῦ μνημείου λίθον; Καί ποῦ θά εὕρισκε τά ἐνδύματα διά νά ἐνδυθῇ καί ἐξέλθῃ τοῦ τάφου, ἐφόσον ἀποκλείεται, κατά τά προεκτεθέντα, πᾶσα σχετική συνέργεια τῶν μαθητῶν;

[252] Πρβλ. μακαρ. Καθηγ. Παν. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργ., σελ. 237-241 καί βιβλ. αὐτ.

δ) Ἐκ τοῦ τρόπου ἀλλά καί τοῦ ἀριθμοῦ[253] τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Κυρίου πρός τούς μαθητάς, «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καί παραθύρων» ἤ «ὑπεράνω αὐτῶν» (Ἰωάν. Κ΄ 19, πρβλ. καί Λουκ. ΚΔ΄ 36 καί Α΄ Κορ. ΙΕ΄ 3-9 κ.ἄ.), ἀλλά καί τοῦ τρόπου τῆς ἀπομακρύνσεώς Του ἀπ΄ αὐτῶν, «...γινόμενος ἄφαντος ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν». (Λουκ. αὐτ. § 31 καί 51 κ.ἄ.).

ε) Ἐκ τῆς ρητῆς βεβαιώσεως τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν καί τοῦ θείου Παύλου, ὅτι τό σῶμα τοῦ Κυρίου, μετά τήν «ἀνάστασιν» δέν ἦτο «φυσικόν» τοιοῦτον. Ἦτο μέν τό αὐτό σῶμα, ἀλλά «πνευματικόν» πλέον (Α΄ Κορ. ΙΕ΄ 44), τεθεωμένον. Καί διά τοῦτο εἰσηρχετο καί ἐξήρχετο «κεκλεισμένων παραθύρων καί θυρῶν», ἐνεφανίζετο «ὑπεράνω» τῶν μαθητῶν καί «ἐγίνετο ἄφαντον ἀπ' αὐτῶν».

Ἄλλοι ἐπίσης πολέμιοι τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως, ὡς ὁ Κέλσος, κατά τόν Β΄ αἰῶνα, καί ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Straus, ὁ Ewart, ὁ Renan κ.ἄ., ὑπεστήριζαν ἄλλης μορφῆς πλάνην τῶν Μαθητῶν. Ὅτι δηλαδή μετά τήν ταφήν τοῦ Κυρίου δέν ἐβράδυναν οὗτοι νά ἀνακτήσουν τό θάρρος των, ὑπό τήν ἐπίδρασιν δέ τῶν ὑποσχέσεων Του, ἀλλά καί τῶν σχετικῶν προφητειῶν, παρεσύρθησαν εἰς παραισθήσεις καί ψευδαισθήσεις καί... ἐνόμιζον ἐνίοτε ὅτι ἔβλεπον τόν ἠγαπημένον των διδάσκαλον. Αἱ ὁράσεις αὐταί ἦσαν ἀρχικῶς ἐντελῶς ἐσωτερικαί. Ταύτας ὅμως ἀφηγούμενοι συνεχῶς οἱ Ἀπόστολοι, τάς μετέβαλον, χωρίς νά τό ἐννοήσουν εἰς ἐμφανίσεις καί δράσεις ἐξωτερικάς[254]. Οὕτως ἡ ὅλη Ἀποστολική δρᾶσις εἶχε μέν ἐλατήρια ἀγαθῆς πίστεως, οἱ γενεσιουργοί ὅμως λόγοι ταύτης ἦσαν ἀποτελέσματα πλάνης, ὀφειλομένης εἰς ψευδαισθήσεις ἤ παραισθήσεις ὅλων τῶν νομισάντων ὅτι εἶδον τόν Κύριον μαθητῶν.

Τοιαύτη, ἐν ἄκρα συνόψει, καί ἡ «ὑπόθεσις» αὐτή, πλήν τοῦ ὅτι ὅμως βασικῶς ἀντίκειται καί αὕτη εἰς τάς προμνησθείσας σαφεστάτας ἀντιθέτους μαρτυρίας τῆς Γραφῆς, προδήλως ἐπεζητήθη καί δι' αὐτῆς ὅπως ἐμφανισθοῦν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι (καί οἱ λοιποί Μαθηταί οἱ ἰδόντες τόν Κύριον μετά τήν «ἀνάστασιν») ὡς ψυχοπαθεῖς καί «φαντασιόπληκτοι», ὑποκείμενοι εἰς παραισθήσεις καί ψευδαισθήσεις, ἀλλά καί παθολογικῶς, ἐν συνεχείᾳ, ἤ καί ἐν γνώσει ψευδόμενοι διά τήν μετάδοσιν καί εἰς ἄλλους τῶν παθολογικῶν φαντασιοπληξιῶν αὐτῶν.

---

[253] Αἱ πρός τούς μαθητάς ἐμφανίσεις τοῦ Κυρίου εἶναι καί «ὡρισμέναι» (Α' Κορ. ΙΕ'3-9 κ.ἄ.).

[254] Πρβλ. μακ. Καθηγητοῦ Παν. Τεμπέλα μνημ. ἔργ., σελ. 241-242

Καί προκειμένου περί τῶν ἐναντίον καί τῆς «ὑποθέσεως» ταύτης σαφῶν μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς, ρητῶς, δι' αὐτῶν βεβαιοῦται ὅτι οἱ ἅγ. Ἀπόστολοι καί οἱ λοιποί Μαθηταί οἱ ἰδόντες τόν Κύριον μετά τήν ἀνάστασιν συνεζήτησαν, κατ' ἀρχήν, καί συνεβάδισαν μετ΄ Αὐτοῦ (Ἰωάν.. Κ΄ 13 καί ΚΑ΄ 10-14, Λουκ. ΚΔ΄ 13-31, Πραξ. ΚΒ΄ 18 κ.ἄ.), ἠπίστησαν εἰς τήν ἀνάστασιν καί Τόν ἐψηλάφησαν (Ἰωάν. Κ΄ 26-29), συνέφαγον μετ΄ Αὐτοῦ καί Τόν εἶδον «τρώγοντα καί πίνοντα», ἐνώπιον αὐτῶν (Λουκ. ΚΔ΄ 42-43, Ἰωάν. ΚΑ΄ 12-14, Πραξ. Γ΄ 41 κ.ἄ.)[255],

Πλήν τούτων ὅμως καί ἡ μωρά αὕτη «ὑπόθεσις» ἀντιτίθεται: α) Εἰς τήν ψυχικήν κατάστασιν τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, μετά τόν σταυρικόν θάνατον τοῦ Κυρίου καί τήν παταγώδη διάψευσιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ στηριχθεισῶν ἐλπίδων καί προσδοκιῶν, ἦτο ἀδύνατον- καί ἄν ἀκόμη ἦσαν ἐπιρρεπεῖς εἰς ψευδαισθήσεις καί φαντασιώσεις- νά διαμορφώσουν τοιαύτας ἀντιθέτους πρός τήν ψυχικήν αὐτῶν διάθεσιν. Ἡ φαντασία τῶν ψυχοπαθῶν τῆς κατηγορίας ταύτης διαπλάττει εἰκόνας πάντοτε συμφώνους πρός τάς ἰδέας, τάς ἐλπίδας ἤ τούς φόβους των. Μετά τόν θάνατον λοιπόν τοῦ Κυρίου ἡ ψυχική προδιάθεσις τῶν μαθητῶν ἔδει νά εἶναι ὅλως ἀντίθετος, β) Δέν ἐξηγεῖ τό εὐάριθμον τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Κυρίου, αἵτινες μετά τίνα χρόνον φαίνονται τερματιζόμεναι... γ) Ἀποδεικνύεται ψευδής ἐκ τῆς ἱστορικῆς δράσεως τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καί κυρίως τοῦ μαρτυρίου των καί τοῦ θανάτου των ὑπέρ τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως καί τῆς περί αὐτῶν (καί ὄχι μόνον τῆς ψυχικῆς ἁπλῶς ὑγείας των, ἀλλά καί τοῦ ψυχικοῦ αὐτῶν μεγαλείου, ὅπως καί τῆς ἁγιωσύνης των) συμμαρτυρίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας- καί δή τῶν ἁγίων ἐπίσης μαθητῶν καί συνεργατῶν των- ὅπως καί τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας, δ) Τέλος, συντρίβεται ὑπό τοῦ ἀποστόλου Παύλου δι΄ ὅσων, σύν ἄλλοις, γράφει ἐν τῇ Α΄Κορ. ΙΕ΄ 12-50 ἐπιστολῇ του, σαφῶς τονίζων, ἐπανειλημμένως, ὅτι ὁ Κύριος ἀνέστη- ἠγέρθη σωματικῶς ἐκ νεκρῶν, καί ὁμοίαν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων δέον νά ἀναμένωμεν καί ἡμεῖς.

Ἄλλοι ὡσαύτως πολέμιοι τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου (Kein, Sehenkel, Lotze κ.ἄ.) ὑπεστήριξαν ὅτι αἱ ἐμφανίσεις Του πρός τούς μαθητάς ὑπῆρξαν ἁπλῶς πνευματικαί ὁράσεις, τάς ὁποίας ὁ Θεός ἔδωκεν εἰς αὐτούς, ἵνα ὁ «ζῶν ἐν πνεύματι» Κύριος» (χωρίς νά ἀναστηθῇ καί σώματι ἐκ νεκρῶν) πληροφόρηση αὐτούς

[255] Αἱ τροφαί βεβαίως τάς ὁποίας ἔτρωγεν ὁ Κύριος μετά τήν «ἀνάστασιν» ἀπεπνευματίζοντο- μετουσιοῦντο ἀκαριαίως ἐν τῷ «πνευματικῷ» σώματι Του.

περί τῆς ἐν Οὐρανοῖς ἐνδόξου ζωῆς καί ἀνυψώση οὕτω τό ἠθικόν αὐτῶν. Καί ἡ «ὑπόθεσις» ὅμως αὐτή ὄχι μόνον ἀντιτίθεται τελείως πρός πάσας τάς προμνησθείσας σαφεῖς ἀντιθέτους μαρτυρίας τῆς Γραφῆς, ἀλλ΄ ἐμφανίζει προσέτι τόν Θεόν ὑπεύθυνον τῆς ἐνδεχομένης πλάνης τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (ἐάν βεβαίως αὕτη ἠλήθευεν), ἥν ὡς παντογνώστης καί προγινώσκων τά πάντα προεγνώριζεν[256]. Εἰς τό αὐτό συμπέρασμα ἄγει καί ἑτέρα πνευματιστική ἐπίσης «ὑπόθεσις», καθ΄ ἥν ὁ ἐμφανισθείς εἰς τούς μαθητάς Κύριος ἦτο «πνεῦμα» ὑλοποιηθέν, οἵα τά ἐμφανιζόμενα εἰς τάς διαφόρους πνευματιστικάς συνεδριάσεις. Ἐάν μάλιστα ἠλήθευεν καί ἡ «ὑπόθεσις» αὕτη, τότε πλήν τοῦ Θεοῦ (Ὅστις πάλιν θά ἦτο ὁ κύριος ὑπαίτιος τῆς πλάνης τῶν μαθητῶν, ἐφόσον κατά παραχώρησίν Του θά ἐτελεῖτο καί αὕτη), θά ἀπεδεικνύετο ψευδόμενον καί τό ὑλοποιηθέν «πνεῦμα» τοῦ Κυρίου, ἀλλά καί οἱ ἄγγελοι οἱ βεβαιώσαντες τήν ἀνάστασιν Αὐτοῦ (Ματθ. ΚΗ΄ 2 ἑξ. καί Λουκ. ΚΔ΄ 5-6). Οὕτως ἀμφότεραι αἱ «πνευματιστικαί» αὗται ὑποθέσεις ἀποδεικνύονται ἐξ ἴσου ἀβάσιμοι καί ἀπολύτως ψευδεῖς.

Ἀβάσιμος ὡσαύτως καί ἀναληθής εἶναι καί ἡ «ὑπόθεσις» ἡ ὑποστηριχθεῖσα ὑπό τοῦ Weizeäeker καί υἱοθετηθεῖσα ὑπό τοῦ Martineaut[257], καθ΄ ἥν αἱ ἐν τοῖς Ἱ. Εὐαγγελίοις ἐμφανίσεις τοῦ Κυρίου πρός τούς Μαθητάς καί Ἀποστόλους εἶναι «θρῦλος» μεταγενέστερος, βασισθείς ἐπί παρεξηγήσεως τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων. Ὅτι δηλαδή εἶδον οὗτοι σχετικάς πνευματικάς ὁράσεις καί ἐπίστευσαν ὅτι ἔζη ὁ Κύριος καί μετά θάνατον (ὅπως ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἐνώχ καί ὁ Ἠλίας) ἀναμένων τήν ἐν καιρῷ πραγματοποίησιν τῶν περί Αὐτοῦ ἐπαγγελιῶν τοῦ Πατρός..., τήν τοιαύτην δέ πίστιν τῶν ἐκήρυξαν, ὑπερτονίσαντες αὐτήν, ὡς καί τάς ὁράσεις των. Ἐπειδή ὅμως οἱ προσερχόμενοι εἰς τήν Ἐκκλησίαν νέοι πιστοί ἐπεθύμουν κάτι ἰσχυρότερον τῆς προσωπικῆς πίστεως καί τῶν πνευματικῶν ὁράσεων τῶν ἁγ. Ἀποστόλων, ταχέως διεμορφώθη ὁ θρῦλος τῶν πραγματικῶν πλέον ἐμφανίσεων τοῦ Κυρίου εἰς αὐτούς, τόν ὁποῖον οὗτοι δέν ἐφρόντισαν νά διαψεύσουν. Οὕτω καί ἡ ὑπόθεσις αὕτη πλήν τῆς τελείας ἐπίσης ἀντιθέσεως πρός τάς σαφεῖς σχετικάς μαρτυρίας τῆς Γραφῆς καί τῆς Ἱ. Παραδόσεως ἐμφανίζει καί πάλιν τούς ἁγίους Ἀποστόλους ὡς ψευδόμενους ἐν γνώσει, ὡς συνεργούς μιᾶς ἔκδηλου ἀπάτης... Τόν ψευδῆ δέ τοῦτον θρῦλον παρέστησαν ὡς ἀληθῆ πραγματικότητα τόσον οἱ Ἱ.

---

[256] Πρβλ. Μακαρ. Καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργ., σελ. 247-249 καί βιβλ. αὐτ.

[257] Πρβλ. ἰδίου, αὐτ. σελ. 248-250 καί βιβλ. αὐτόθι.

Εὐαγγελισταί, ἐν τοῖς Ἱ. Εὐαγγελίοις, ὅσον καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ.

Καί ἀνυπόστατος, τέλος, εἶναι ἡ νεωτέρα ἐπίνευσις τοῦ Σατανᾶ, καθ΄ ἥν αἱ μετά τήν «ἀνάστασιν» ἐμφανίσεις τοῦ Κυρίου πρός τούς μαθητάς (ὅπως καί αἱ «Πύριναι γλῶσσαι» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αἱ ἐμφανισθεῖσαι κατά τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καί διαμερισθεῖσαι εἰς τούς Μαθητάς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας - Πραξ. Β΄ 1-5) ἦσαν «ἐκτοπλασματικά» φαινόμενα προερχόμενα ἀπό τίνα ἤ καί περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν. Τό σατανικόν καί τό ἀνυπόστατον καί τῆς «ὑποθέσεως» ταύτης, ἀποδεικνύεται, κατ΄ ἀρχήν, ἐκ τοῦ ὅτι τά ἐκ τῶν διαφόρων «διαμέσων» παραγόμενα «ἐκτοπλάσματα», σχηματιζόμενα καί διαμορφούμενα ἐκ θαμβοῦ νεφυδρίου οὐσίας ρευστῆς ὡς πάχνης, ἀτμήρους, μαλακῆς καί ἐλαστικῆς, ἐκρεούσης ἐκ τοῦ σώματος τῶν «διαμέσων», ὄχι μόνον δέν τρώγουν καί δέν πίνουν, ἀλλά καί διαλύονται μόλις καί ἐπ'ἐλάχιστον θιγῇ τό ἀναντιρρήτως ὑπερυλικόν φάσμα των. Ἀντιθέτως ὁ Κύριος, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἐδέχθη καί τήν «ψηλάφησιν» τοῦ ἀποστόλου Θῶμα καί συνέφαγε καί συνέπιε προσέτι μετά τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (Πραξ. Ι΄ 41 κ.ἄ.).

***

Ἀληθῶς, λοιπόν, ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν, καί διά τοῦ θείου φωτός τῆς Ἐπιγνώσεώς Του ἀποδεικνύονται ψευδεῖς, ἀβάσιμοι καί ἀνυπόστατοι πᾶσαι αἱ «ἀντιρρήσεις» καί «...ὑποθέσεις» κατά τῆς προσωπικῆς - ἱστορικῆς ὑποστάσεως Του, ὅπως καί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητας Του, ἀλλά καί τῆς ἀναστάσεως Του ἐκ νεκρῶν. Συνέπειαι δέ καί ἀποτελέσματα τῆς ἀναστάσεώς Του ὑπῆρξαν ἡ ψυχική - ἠθική ἀνάστασις τῶν πρώτων Μαθητῶν (ἐν οἷς καί οἱ ἁγ. ἀπόστολοι), ὅσον καί τό ἐπίσης ὑπερφυές καί ἐξ ἴσου ὑπερκόσμιον ἱστορικόν γεγονός τῆς πρώτης μετά τήν ἀνάστασιν Πεντηκοστῆς, καί ἡ ἀναμφισβήτητος, κατ' αὐτήν, κάθοδος καί - παραμονή ἔκτοτε ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι ἡ μέν ἵδρυσις τῆς πρώτης ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας κατά τήν πρώτην μετά τήν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου ἑορτήν τῆς Πεντηκοστῆς μαρτυρεῖται ὄχι μόνον ὑπό τῆς Γραφῆς (Πραξ. Β΄ 1 ἑξ. κ.ἄ.), τῆς Ἱ. Παραδόσεως καί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἀλλά καί ὑπό τῆς παγκοσμίου τοιαύτης. Βεβαιωθέντες ἀπολύτως οἱ πρῶτοι Μαθηταί περί τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί ἀναστάντες οὕτω καί αὐτοί ψυχικῶς, ἐπιπροσθέτως ὅμως λαβόντες ἰδιαιτέρως πνευματικάς δυνάμεις καί «χαρίσματα» διά τοῦ ἐπ'

αὐτούς κατελθόντος Ἁγίου Πνεύματος, ἐκήρυξαν, τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλά καί ἐνώπιον μυριάδων λαοῦ συνηγμένων διά τήν μεγάλην ἑορτήν. Καί εἰς τό «παράδοξον» ἐκεῖνο κήρυγμα ἐπίστευσαν, κατά τήν ρητήν βεβαίωσιν τῆς Γραφῆς, καί τῆς Ἱ. Παραδόσεως, καί προσετέθησαν εἰς τήν ἐξ 120 περίπου μαθητῶν (περιλαμβανομένων καί τῶν Ἕνδεκα Ἀποστόλων) πρώτην Ἐκκλησίαν «ὡσεί τρισχίλιαι» ψυχαί. Ἡ ἀπό τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου εὐρέως διαδοθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις σχετική φήμη, τά συνταρακτικά «φυσικά» γεγονότα τά γενόμενα κατά τήν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου, ἤτοι ὁ σεισμός καί τό σχίσιμον τοῦ καταπετάσματος τοῦ ναοῦ, ὡς καί ὁ σκοτισμός τοῦ ἡλίου ἐν μέσῃ μεσημβρίᾳ[258] (Ματθ. ΚΖ´ 45 καί 51-52 κ.ά.), ἀκολούθως δέ καί ἡ εἰς πολλούς «ἐμφάνισις» πολλῶν νεκρῶν, ὧν τά σώματα «συνηγέρθησαν»- συνανεστήθησαν μετά τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως τά μέγιστα διά νά πιστεύσουν εἰς τό πρῶτον ἐκεῖνο «παράδοξον» κήρυγμα αἱ πρῶται «ὡσεί τρισχίλιαι ψυχαί». Ἦσαν προδήλως αἱ εὐσεβέστεραι, αἱ ἀγαθώτεραι, προδιατεθειμέναι ἀναντιρρήτως πρός τοῦτο καί ἐκ τῆς ἐπί τριετίαν καί πλέον ὑπερκοσμίου δημοσίας δρασεως τοῦ Κυρίου, καθ´ ἥν ἐπανειλημμένως εἰσῆλθε καί ἐθαυματούργησε καί ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Καί αἱ «ὡσεί τρισχίλιαι», ἐκεῖναι ψυχαί ἐγένοντο, μετ’ ὀλίγας ἡμέρας, θαυματουργούντων πλέον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (Πραξ. Ε´ 12-16 κ.ἄ.) διά τῶν «χαρισμάτων» τῶν δοθέντων αὐτοῖς ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «ὡσεί πέντε χιλιάδες μόνον ἄνδρες» (Πράξ. Δ´ 4), ἐν οἷς καί πολλοί ἱερεῖς. Καί πολλαί ἐκ τῶν ψυχῶν ἐκείνων ἤρχισαν νά προσφέρωνται καί εἰς τό μαρτύριον διά τήν πίστιν εἰς τήν

[258] Τόν τρίωρον σκοτισμόν τοῦ ἡλίου ἐν μέσῃ μεσημβρίᾳ: κατά τήν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου παρηκολούθησε καί ὁ ἅγ. Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, εὑρισκόμενος εἰς Ἠλιούπολιν-Αἰγύπτου μετά τοῦ ποιητοῦ καί φίλου του Ἀπολλοφανοῦς, ὡς γράφει ἐν τῇ 7η ἐπιστολῇ του πρός τόν ἅγ. Πολύκαρπον, Σμύρνης. (Πρβλ. Δ´ ἐκδ. Μοντάνι, Παρίσιοι, σ. 334). Ἐπίσης ὁ προμνησθείς Σύρος ἱστορικός Θαλλός ἀναφέρει ὅτι «καθ’ ὅλον τόν κόσμον σκότος ἐπήγετο φοβερώτατον, ἐκ σεισμοῦ αἱ πέτραι διερρήγνυντο καί πολλά τῆς Ἰουδαίας καί λοιπῆς γῆς κατερρίφθη». (Πρβλ. Ἀποσπ. Ἐλλ. Ἱστορικῶν τ. 3ος, σ. 519, ἐκδ. Διδότ.). Ὁ Ἱστορικός Φλέγων, ἀπελεύθερος τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ (α´ αἰών μ.Χ.), συγγράψας εἰς 16 τόμους Παγκόσμιον Ἱστορίαν, ἀναφέρει ὁμοίως ὅτι «τῷ δ’ ἔτει τῆς Σβ´ Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου, μεγίστη τῶν ἐγκοσμίων πρότερον καί νύξ, ὥρα 6η τῆς ἡμέρας, ὥστε καί ἀστέρας ἐν τῷ οὐρανῷ φανῆναι. Σεισμός μέγας κατά Βιθυνίαν γενόμενος τά πολλά Νικαίας κατεστρέψατο». Εἰς τά ὡς ἀνωτέρω, Ἀφρικανός Ἱστορικός τοῦ Γ´ αἰῶνος προσθέτει: «Φλέγων ἱστορεῖ ἐπί Τιβερίου Καίσαρος ἐν πανσελήνῳ ἔκλειψιν ἡλίου γεγονέναι τελείαν ἀπό ὥρας 6ης μέχρις 9ης (σελ. 607 τοῦ 3ου τομ., ἐκδ. Διδότ.). Τά αὐτά ἐπιβεβαιοῖ ὁ Εὐσέβιος Παμφίλου (Ε.Π. τ. 19, σ. 535) εἰς τό ἔργον του «Χρονικά», ἐξ ἑλληνικῶν ὡς γράφει, ὑπομνημάτων ἀπολεσθέντων, ὁ δέ Σύρος τήν καταγωγήν ἱστορικός Ἰωάν. Μαλαλάς, ἀκμάσας κατά τόν στον αἰῶνα, ὡς καί ὁ Ἱστορικός Γ. Σύγκελλος, ἀκμάσας κατά τά τέλη τοῦ Γ’ αἰῶνος, ἐπαναλαμβάνουν τάς πληροφορίας τοῦ Εὐσεβίου.

θεότητα τοῦ Κυρίου καί τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Αὐτοῦ (αὐτόθι, Ζ΄ 60 κ.ἄ.).

Ὅσον δ'ἀφορᾷ εἰς τήν «κάθοδον» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν ἑορτήν τῆς Πεντηκοστῆς -καί τήν παραμονήν Του ἔκτοτε ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία -βεβαιοῦται ὁμοίως αὕτη ὄχι μόνον ὑπό τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καί τῶν λοιπῶν Μαθητῶν, οἵτινες κατά τήν ἡμέραν ἐκείνην ἔλαβον Αὐτό (Πραξ. Β΄ 1 ἑξ.), ἀλλά καί διά πολλῶν ἄλλων ρητῶν μαρτυριῶν τῆς Γραφῆς (Πραξ. Δ΄ 8, 31, Ε΄ 32, Στ΄ 3, Η΄ 15-20 καί 39, Γ΄ 19, Α΄Κορ. ΙΒ΄ 4-12 κ.ἄ.), τῆς Ἱ. Παραδόσεως καί τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐκ παραλλήλου Ἱστορίας. Τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔδωκεν ἀναμφιβόλως εἰς τούς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀλλά καί τούς λοιπούς πρώτους Μαθητάς, κατά τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, τά ὑπό τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν τῇ προμνησθείση ἐπιστολῇ τοῦ ἀναφερόμενα «χαρίσματα», κατά τήν ἰδίαν ἑκάστου αὐτῶν «κλῆσιν» (Α΄ Κορ. Ζ΄ 20 κ.ἄ.). Ταῦτα ὅμως ἔδωκε, καί δίδει, συνεχῶς ἔκτοτε καί μέχρι σήμερον-καί θά δίδη μέχρι συντελείας -εἰς πάντας τούς βαπτισθέντας καί βαπτισθησομένους εἰς τό ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος (ἀλλά καί «τηροῦντας, συνάμα, πάσας τάς ἐντολάς τοῦ Κυρίου»- Ματθ. ΚΗ΄ 20 κ.ἄ.- ὅταν λάβουν συνείδησιν «ἀγαθοῦ» καί πονηροῦ») ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία, ὅπου λαμβάντες τήν χάριν τήν τεχνουργοῦσα ΑΓΙΟΥΣ, ὡς οἱ θαυμασίως ἀναφαινόμενοι Ἅγιοι καί μέτοχοι τῶν ἀκτίστων Θείων ἐνεργειῶν τοῦ Ζωοποιοῦ Πνεύματος. Ἀντιθέτως τῆς «χάριτος» τοῦ Θεοῦ καί τῆς «κοινωνίας» ἄρα τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐστερήθη ὁ Μονοφυσιτισμός καί ὁ Ρωμαιοκαθολισμός ἤδη ἀπό τοῦ Σχίσματος καί ἐντεῦθεν, ἀναμφιβόλως δέ καί πᾶσαι αἱ ἐξ Αὐτοῦ ἀποσχισθεῖσαι ἀκολούθως Ὁμολογίαι τῆς Διαμαρτυρήσεως. Χαρακτηριστική ἀπόδειξις ἡ σῆψις τοῦ ὕδατος τοῦ Ἁγιασμοῦ τοῦ Παπισμοῦ. Οἱ διά μέσου τῶν αἰώνων, ὅμως Ὀρθόδοξοι πιστοί, ὅπως καί κατά τήν καθ' ἡμᾶς ἐποχήν, ἀξιωθέντες νά τύχουν τῶν «χαρισμάτων» τούτων- κατά τήν ἰδίαν ἕκαστος, κλῆσιν- εἶναι οἱ ἀψευδεῖς μάρτυρες καί τῆς ὑπερφυοῦς, τῆς ὑπερκοσμίου ταύτης ἀληθείας. Οἱ δ' ἀπιστοῦντες δύνανται νά πειραματισθοῦν προσωπικῶς. Ἤ ἄς προσέξουν τουλάχιστον τά θαύματα τά καί σήμερον τελούμενα ὑπό τῆς πανσέπτου Θεομήτορος καί θαυματουργῶν Ἁγίων ἐν τοῖς διασήμοις ἱεροῖς αὐτῶν Ναοῖς.

Καί ὁ πολυτιμότερος ἀναντιρρήτως πνευματικός καρπός τῶν δύο τούτων ὑπερφυῶν καί ὑπερκοσμίων γεγονότων (τῆς ἐκ νεκρῶν δηλαδή ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί τῆς «καθόδου» τοῦ Ἁγίου Πνευματος κατά τήν ἑορτήν τῆς -πρώτης μετ΄ αὐτήν Πεντηκοστῆς) εἶναι ὁ οὐρανοβάμων Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ «πρῶτος» μετά τόν

«ἕνα», κατά τόν ὑπέροχον χαρακτηρισμόν καί τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀνώτερον τοῦ ὁποίου εἰς τήν εὐρύτητα τῆς διανοίας, τήν δύναμιν τοῦ πνεύματος, τό ἀνεξάρτητον τοῦ φρονήματος, τήν ἁγιότητα τῆς καρδίας, τό ἀδάμαστον τῆς θελήσεως, τό βάθος τοῦ αἰσθήματος, τό καταναλίσκον πῦρ ἐνεργείας, δράσεως καί ζωῆς δέν ἐγνώρισε καί δέν θά γνωρίση ἀσφαλῶς μέχρι συντελείας τοῦ Κόσμου τούτου ἡ Ἀνθρωπότης. Ἀμάχητοι, καί ὑπό τῶν πολεμίων τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ὁμολογούμεναι μαρτυρίαι ὄχι μόνον τῆς ἱστορικῆς ὑποστάσεως τοῦ Κυρίου καί τῆς ἐκ νεκρῶν «ἀναστάσεως» Αὐτοῦ ἀλλά καί τῆς «φύσει» καί «οὐσία» θεότητος Του εἶναι τό ὅλον πνευματικόν ἔργον του ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Κυρίου καί αἱ Ἐπιστολαί του, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν κατά τήν πρώτην 28ετίαν ἀπό τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί τῆς ἱδρύσεως τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Αἱ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις μαρτυρίαι περί τοῦ Κυρίου εἶναι τά ἀρχαιότερα μνημεῖα τῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας, τά πλησιέστερα πρός τήν ζωήν, τήν δρᾶσιν, τήν σταύρωσιν καί τήν ἀνάστασιν Αὐτοῦ. Καί εἶναι βεβαίως ἀληθές ὅτι οἱ διάφοροι πολέμιοι παρεδέχθησαν τήν ἀναντίρρητον ὑπό πάντων γνησιότητα μόνον τῶν ἐπιστολῶν πρός Ρωμαίους, τῶν δύο πρός Κορινθίους, καί τῆς πρός Γαλάτας, ἀμφισβητήσαντες τήν γνησιότητα τῶν λοιπῶν, ἀλλά καί αἱ 4 μόνον αὗται ἐπιστολαί εἶναι τοιαύτης πνευματικῆς, ἱστορικῆς καί ἀποδεικτικῆς ἀξίας καί δυνάμεως, ὥστε θά ἦτο δυνατόν δι΄ αὐτῶν νά ἀντικατασταθῇ ὅλον τό ὑπόλοιπον τῆς Κ.Δ., ἐάν τυχόν ἐξηφανίζετο[259].

Ἔχουν δέ τοιαύτην σημασίαν καί μόναι αἱ ἐπιστολαί αὗται τοῦ ἀποστόλου Παύλου (ἀσχέτως ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπιστολαί αὐτοῦ εἶναι ἀναμφισβητήτως γνήσιοι καί ἐξ ἴσου πολύτιμοι, τῆς γνησιότητος αὐτῶν, μετά πάσης ἐπιμελείας καί φόβου Θεοῦ ἐλεγχθείσης ὑπό τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως καί τά Ἱ. Εὐαγγέλια, μεθ΄ ὁ καί συμπεριελήφθησαν αὗται ἐν τῷ Κανόνι τῆς Κ.Δ.), διότι δέν ἤντλησεν οὗτος πληροφορίας παρά τῶν ἱ. Εὐαγγελιστῶν διά τήν συγγραφήν αὐτῶν, ἐφόσον τά Ἱ. Εὐαγγέλια ἐγράφησαν βραδύτερον. Προδήλως δέ καί ὁ ἀποστ. Παῦλος ἐγνώρισε καί προσωπικῶς τόν Κύριον (Β΄ Κορ. Ε΄ 15) καί παρηκολούθησεν ἴσως, ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ τουλάχιστον, καί τήν συνταρακτικήν δημόσιον δρᾶσιν Αὐτοῦ. Αἱ μαρτυρίαι του ὅθεν προῆλθον ἐκ μόνης τῆς «ἀληθείας», εἰς τήν ὁποίαν ἤχθη καί οὗτος (ὅπως καί οἱ λοιποί

[259] Πρβλ. Μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχαήλ, μνημ. ἔργ. σελ. 117-122 καί βιβλ. αὐτ.

Ἀπόστολοι) μετ΄ αὐστηράν καί ἐπιμελέστατην διακρίβωσιν -πάντων τῶν «ὑπέρ» καί τῶν «κατ΄ αὐτῆς»[260], ἰδία ὅμως- καί πρωτίστως- κατόπιν τῶν ἰδιαιτέρων πρός αὐτόν θείων ἐπισκέψεων καί ἀποκαλύψεων.

Καί ἐξιστορεῖ τάς πρώτας ἐξ αὐτῶν ὑπερόχως διά τοῦ ἀψευδοῦς στόματός του (Β΄ Κορ. ΙΑ΄ 13 καί Γαλατ. Α΄ 20) ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ἀρχικῶς, καί τοῦ Ρωμαίου χιλιάρχου (Πραξ. ΚΑ΄ 27-40 καί ΚΒ΄ 1-21), ἀκολούθως δέ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀγρίππα (Πραξ. Κστ΄ 2-30). «...Πορευόμενος, λέγει, εἰς Δαμασκόν, διά νά συλλάβῃ καί μεταφέρῃ δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ τούς ἐκεῖ Χριστιανούς, ἵνα τιμωρηθοῦν..., περιεβλήθη ἐξαίφνης, περί τήν μεσημβρίαν, ὑπό ἀπαστράπτοντος φωτός πλησίον τῆς Δαμασκοῦ καί πεσών ἐξ αἰτίας τούτου εἰς τό ἔδαφος ἤκουσε τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου «Σαούλ, Σαούλ, τί μέ διώκεις;... Ἀναστάς πορεύου εἰς Δαμασκόν κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περί πάντων ὧν τέτακται σοί ποιῆσαι...». Μεταβάς εἰς Δαμασκόν, ἐδέχθη τήν θαυμαστήν ἐπίσης (κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Κυρίου) ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀνανίου, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τά περί τῆς ἐξιδιασμένης ὑπό τοῦ Θεοῦ κλήσεώς του - ἀφοῦ διά τοῦ ἰδίου ἀνέκτησεν ἐν τῷ μεταξύ θαυμαστῶς καί τήν ἀπολεσθεῖσαν ὅρασίν του - καί βαπτισθείς ὑπ΄ αὐτοῦ ἐπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ, προσευχόμενος ἐν τῷ Ἱερῷ, καί γενόμενος ἐν ἐκστάσει, εἶδε καί αὖθις τόν Κύριον καί συνωμίλησε πάλιν μετ΄ Αὐτοῦ. Οὕτω δέ «...μή δυνάμενος ἀπειθής γενέσθαι ταῖς οὐρανίαις - θείαις ὀπτασίαις...» (Κστ΄ 19), μετεβλήθη ἀπό φανατικός διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τόν πλέον ἀφωσιωμένον καί περισσότερον πάντων κοπιάσαντα καί ταλαιπωρηθέντα Ἀπόστολον. Ἐπί 35ετιαν περίπου, τιμηθείς ἐν τῷ μεταξύ καί δι΄ ἄλλων ἰδιαιτέρων -πνευματικῶν ἀποκαλύψεων (Β΄ Κορ. ΙΒ΄1 ἑξ.), ἀλλά καί θαυματουργῶν (Πραξ. ΙΘ΄ 11-12 κ.ἄ.), ὑπέστη μαρτύρια καί βασανιστήρια περισσότερα τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων (Β΄ Κορ. ΙΑ΄ 23-33 κ.ἄ.) καί τελικῶς θάνατον μαρτυρικόν ἐπίσης, ἐνῶ ἐάν ἔζη κατά κόσμον θά κατελάμβανεν ἀσφαλῶς, καί ὡς Ρωμαῖος πολίτης, μίαν ἀπό τάς πλέον ἐξεχούσας θέσεις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἀλλ΄ οὕτως ἀνεδείχθη ὁ «πρῶτος μετά τόν ἕνα». Τό δέ ἔργον του, καί δή αἱ Ἐπιστολαί του, ἀπέβησαν ἡ πολυτιμοτέρα καί ἡ πλέον ἀμάχητος ἀπόδειξις τῆς ἀπολύτου ἀληθείας τῆς ἁγίας πίστεως ἡμῶν.

[260] Πρβλ. ἰδίου αὐτόθι, σελ. 122-124 καί βιβλ. αὐτ. Καί σελ. 126-127 « Ἀλλά καί ἐν ἄλλοις μνημείοις τῆς μεταποστολικῆς Γραμματείας, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ α΄ αἰῶνος, ὁ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστός μνημονεύεται ὡς Θεός, ἐνανθρωπήσας ἐκ τῆς παναχράντου καί ἀειπαρθένου Μητρός, καί χύσας τό αἷμα Του διά τήν σωτηρίαν τοῦ Κόσμου».

Ἀλλ’ οἱ πνευματικοί καρποί τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν ἑορτήν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπληθύνθησαν ἐντός ὀλίγου χρόνου σφοδρά. Αἱ «ὡσεί τρισχίλιαι ψυχαί», αἱ προστεθεῖσαι εἰς τήν πρώτην Ἐκκλησίαν κατά τήν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (Πραξ. Β΄ 41), ἐγένοντο, ταχέως «ὡσεί πεντακισχίλιοι» μόνον ἄνδρες (Πραξ. Δ΄ 4) καί ὀλίγον μετά τήν θαυμαστήν «κλῆσιν» τοῦ ἀποστόλου Παύλου «μυριάδες πολλαί» (Πραξ. ΚΑ΄ 21), εἰς τούς ἐξ Ἰουδαίων δ΄ ἀρχικῶς πρώτους χριστιανούς ἤρξαντο προστιθέμενοι καί οἱ «ἐξ ἐθνῶν», Ἕλληνες, κυρίως, καί Ρωμαῖοι, καί μάλιστα οἱ ἐξ αὐτῶν ἀριστεῖς του Πνεύματος. Οὕτως ἤρξατο ταχέως ἡ πραγμάτωσις τῶν σχετικῶν προρρήσεων τοῦ Κυρίου (Πραξ. Α΄ 8, Ἰωάν. ΙΒ΄ 31 κ.ἄ.) ἀλλά καί τῶν σαφῶν ἐπίσης ἤ συμβολικῶν ὁμοίων προφητειῶν, τάς ὁποίας πρό χιλιετηρίδων ὅλων ἔδωκεν ὁ Θεός διά τῶν προφητῶν, προαναγγέλλων τήν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τήν ἐξάπλωσίν του εἰς πᾶσαν τήν Γῆν. Τό ἐκ τοῦ ζωοδόχου τάφου ἀναβλύσαν «ζῶν» ὕδωρ (Ἰωάν. Δ΄ 10 κ.ἄ.) μετεβλήθη θαυμαστῶς, ὡς εἶδεν ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ (ΜΖ΄ 1-12), εἰς πνευματικούς ποταμούς καταρδεύοντας πᾶσαν τήν οἰκουμένην. Καί ὁ «ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν τμηθείς λίθος, ὁ πατάξας καί συντρίψας τήν εἰκόνα τῶν κοσμικῶν Βασιλειῶν», ὡς εἶδεν ἐν ὁράματι ὁ βασιλεύς Ναβουχοδονόσορ (Δαν. Β΄ 34 ἑξ.), ἤρξατο αὐξανόμενος εἰς «ὄρος μέγα», διά νά καλύψη, ἐν «τῷ πληρώματι τῶν καιρῶν» (Ἐφεσ. 10) πᾶσαν τήν γῆν.

Καί δέν ἀπηρνοῦντο ἁπλῶς οἱ πιστεύοντες Ἰουδαῖοι καί Ἐθνικοί, τήν προηγουμένην πίστιν των, ὡς καί τόν προηγούμενον τρόπον ζωῆς. Προσεφέροντο καί ὑπεβάλλοντο προσέτι καί εἰς μεγάλας θυσίας, οἱ δέ ἐξ αὐτῶν «λόγιοι» καί φιλόσοφοι ἀνελάμβανον εὐθαρσῶς καί τήν ὑπεράσπισιν τῆς νέας πίστεως τῶν ἐνώπιον «ἀρχῶν» καί «ἐξουσιῶν». Ὑφίσταντο προθύμως καί ἀγογγύστως ἀπερίγραπτα μαρτύρια καί βασανιστήρια, κατά τούς ταχέως ἀρξαμένους ἐναντίον των διωγμούς, καί ἀντεμετώπιζον τόν θάνατον χαίροντες... Κατά τήν βεβαίωσιν τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας 11 περίπου ἑκατομμύρια γνωστῶν μαρτύρων προσέφερεν ἡ Ἐκκλησία κατά τήν διάρκειαν τῶν διωγμῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μέχρις τῆς ὑπό τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐκδόσεως τοῦ περί Ἀνεξιθρησείας Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων (313 μ.Χ.), καί ἐκ τῶν ἡγουμένων πάντοτε κοινωνικῶν τάξεων. Πῶς ἐγένετο τό θαῦμα τοῦτο; Πῶς τά ἑκατομμύρια τῶν ἐκλεκτῶν πάντοτε ψυχῶν ἀπηρνήθησαν τήν προηγουμένην πίστιν των, τάς συνήθειάς των, τάς ἀπολαύσεις τῆς κατά κόσμον ζωῆς των, τούς συναισθηματικούς των δεσμούς, τάς συμπαθείας των καί πιστεύουσαι εἰς τήν «φύσει» καί

οὐσία» θεότητα ἀλλά καί τήν ἐκ «νεκρῶν ἀνάστασιν» ἑνός ἀγνώστου καί ἀσήμου Ἰουδαίου, καταδικασθέντος εἰς τόν διά σταυροῦ ἀτιμωτικόν θάνατον, μετέβαλλον ἀποτόμως τρόπον ζωῆς, ὑφίσταντο πλείστας θυσίας καί ἀντιμετωπίζουσαι ἐν χαρᾷ, ποικίλα μαρτύρια καί βασανιστήρια, προσεφέροντο καί εἰς τόν θανατον ὡς εἰς «πανήγυριν καί παράταξιν;»

Εἶναι ὅλως πρόδηλον, ὡς ἄλλως βεβαιοῖ ἡ Γραφή, ἡ Ἱ. Παράδοσις καί ἡ Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, ὅτι οἱ ἀπαρτίσαντες τάς πρώτας Ἐκκλησίας ἔπραξαν πάντα τά προεκτεθέντα ὄχι μόνον διότι ἐξετίμησαν τήν διδασκαλίαν, τήν εἰλικρίνειαν, τό ἦθος καί τήν ἁγιότητα τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων. Ἔβλεπον προσέτι καί τά θαύματα τά ὁποῖα οὗτοι ἐτέλουν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου (Μαρκ. Ιστ΄ 20, Πραξ. Ε΄ 12-16 κ.ἄ.). Ἀλλ΄ ἐπί πλέον ἐλάμβανον καί αὐτοί προσωπικῶς ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἰδία ἕκαστος «πνευματικά χαρίσματα», ἀνάλογα πρός τήν «κλῆσιν» των (Πραξ. Β΄ 2 ἑξ., Δ΄ 31, Η΄ 18, ΙΘ΄ 6 κ.ἄ.). Καί ἀπέκτων οὕτω καί προσωπικήν πλέον πεῖραν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας τῆς ἁγίας πίστεως ἡμῶν. Τοῦτο ἐγένετο συνεχῶς ἔκτοτε διά μέσου τῶν αἰώνων εἰς πάντας τούς βαπτιζομένους εἰς τήν «ὀρθήν» πίστιν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἀλλά καί τηροῦντας συνάμα πάσας τάς ἐντολάς τοῦ Κυρίου (Ματθ. ΚΗ΄ 20), ἐφόσον εἶχον- ἐνήλικοι ὄντες- ἤ ἐλάμβανον, ἐνηλικιούμενοι, συνείδησιν «ἀγαθοῦ» καί πονηροῦ. Καί τοῦτο συνεχίζεται καί σήμερον, ὡς γνωρίζουν ἐξ ἰδίας καί πάλιν πείρας οἱ παρά Κυρίου ἐλεηθέντες, ἀλλά καί θά συνεχίζεται μέχρι συντελείας τοῦ Κόσμου τούτου κατά τήν ἀψευδῆ βεβαίωσιν τοῦ Κ. ἡ. Ἰ. Χριστοῦ (Ἰωάν. ΙΔ΄ 16).

Οὕτως ἡ ἁγία ἡμῶν πίστις, ἡ ὡς πρός τά Δόγματα καί τούς τύπους λατρείας διατηρούμενη καί σήμερον ἀναλλοίωτος, Ἀποστολική καί τελεία μόνον ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησία, ἱδρύθη, ἐθεμελιώθη, ἠνδρώθη, ἀντιμετώπισε νικηφόρως μέχρι σήμερον ἀλλά καί ἀντιμετωπίζει πάσας τάς ἐναντίον Αὐτῆς, ἐμφανῶς ἤ ὑπούλως ἀνοιγείσας «πύλας» τοῦ Ἅδου (Ματθ. Ιστ΄ 18) ὄχι μόνον διά τῆς ὑπερκοσμίου ἀληθῶς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καί τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (οἵτινες ἁλιεῖς καί ἀγράμματοι ὄντες μετεβλήθησαν εἰς διδασκάλους «πανσόφους»), ἀλλά καί διά τῆς προβολῆς ὡς προτύπου τοῦ ἀπαραμίλλου, ἀναντιρρήτως, καί ἀφθάστου ἠθικοῦ βίου των[261]. Διεξῆλθε νικηφόρως ἡ ἁγία ἡμῶν

[261] Καί οἱ φανατικώτεροι τῶν πολεμίων τοῦ Κυρίου, ὡς ὁ Ρενάν, ὁ Strauss κ.ἄ. ὡμολόγησαν τήν τελείαν ἁγιότητα καί τήν ἠθικήν τελειότητα Τοῦ, ὅπως καί τό ἄφθαστον τῆς θείας διδασκαλίας Του (Πρβλ. Μακαρ. Καθηγητοῦ Πάν. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργ. σελ. 92-142 καί βιβλ. αὐτ.

Ἐκκλησία ἀπ’ ἀρχῆς τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, διά τῶν ἁγίων Θ΄ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν τοπικῶν ἅς Ἐκεῖναι ἐπεκύρωσαν καί μέχρι σήμερον, πάσας τάς ἀσυλλήπτους ἀληθῶς ἐπιθέσεις κατ’ Αὐτῆς ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἄρχοντος τοῦ Κόσμου τούτου, τοῦ Σατανᾶ, ἐπεβλήθη ἐπί τοῦ προηγμένου μέρους ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καί ἐπέφερε τάς ἱστορικάς μεταβολάς εἰς τήν ἀτομικήν καί ὁμαδικήν αὐτοῦ ζωήν, ἀλλά καί θά ἐπικρατήσῃ, ἀσφαλῶς, καί ἐφ’ ὅλης τῆς Οἰκουμένης (διά νά καταστήσῃ αὐτήν μίαν πνευματικήν ποίμνην ὑπό ἕνα ποιμένα - Ἰωάν. Ι΄ 16 κ.ἄ.), ἰδία διά τῶν ὑπερφυσικῶν θαυμάτων, τῆς θαυμαστῆς δηλαδή συνεργείας τοῦ Κυρίου (Μαρκ. Ιστ΄ 20 κ.ἄ.) καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Πραξ. Β΄ 4, Η΄ 29, Ιστ΄ 6 κ.ἄ.). «Οὐκ ἐν πείθοις ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ΄ ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καί δυνάμεως» (Α΄ Κορ. Β΄ 4). Καί ἡ θαυμαστή αὐτή θεία συνέργεια συνεχίζεται ἀναντιρρήτως, ἰδία ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησία, μέχρι σήμερον. Ἀπόδειξις ἡ κατακρήμνησις τοῦ ἑβδομηκονταετοῦς πύργου τῆς Ἀθεΐας εἰς τόν τότε λεγόμενον κόσμον τοῦ Ὑπαρκτοῦ Σοσιαλισμοῦ, ὅστις «ἔδωκεν» εἰς τήν Ἐκκλησίαν 50.000.000 νέους θεοφόρους Μάρτυρας. Σήμερον εἰς τήν πρωτεύουσαν τῆς πάλαι ποτέ Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, τήν Μόσχαν, πυργώνονται 200 νέοι Ἐνοριακοί Ὀρθόδοξοι Ναοί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«...μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τήν ἑνότητα τῆς πίστεως καί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ...»
(Ἐφεσ. Α΄ 13)

Ἡ φιλοσοφική ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπείρου Θεοῦ καί τοῦ ψεύδους τῶν διαφόρων ἀνθρωποκατασκευασθεισῶν Θρησκειῶν πού παρεθέσαμεν τάς ἀνθρωοπαθεῖς πεποιθήσεις των ἐν συνδυασμῷ καί πρός τήν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, θά διευκολύνουν, ἀναντιρρήτως, τούς πάντας εἰς τήν ἐπίγνωσιν τοῦ Τρισυπόστατου Θεοῦ καί τοῦ ἐπί τῆς Γῆς ἔργου Του, καί τήν ἐν τῷ «πληρώματι τῶν καιρῶν» ἀνάδειξιν Αὐτοῦ. (Ἀββακούμ Γ΄ 2, Ἐφεσ. Α΄ 10 καί Δ΄ 13 κ.ἄ.). Δοθεῖσα ἡ πνευματική αὕτη δύναμις καί χάρις ὑπό τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἡμῶν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Μητρί Ὀρθοδόξῳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὄχι μόνον ἀποτελεῖ τήν «ἀντικριτικήν» κατά τῆς «κριτικῆς» τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τῆς ἀσκηθείσης καί ἀσκουμένης ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατά τήν τελευταίαν ἐποχήν διά τῆς κιβδήλου νέας θρησκείας τοῦ Δικαιωματισμοῦ, ἀλλά καί ὑποβοηθεῖ τούς πάντας εἰς τήν ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν πεπερασμένων πνευματικῶν δυνάμεων ἡμῶν «ἐπίγνωσιν»[262] τοῦ μόνου ἐν Τριάδι ἀληθινοῦ Θεοῦ καί τοῦ Κ.ἡ.Ἰ. Χριστοῦ (Ἰωάν. ΙΖ΄ 3), ὡς καί τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης δημιουργίας καί ζωῆς. Δυναμεθα οὕτω νά γνωρίσωμεν ἐν ἐπιγνώσει τόν Θεόν ἡμῶν πάντες, «ἀπό μικροῦ ἕως μεγάλου» (Ἑβρ. Η΄ 11). Καί «νά γίνωμεν διδακτοί Αὐτοῦ» (Ἰωάν. Στ΄ 45).

Διά τῆς βαθύτατης δέ ταύτης ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καθίσταται τό δόγμα τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως ὅπλον ἀήττητον κατά τῶν πολεμίων, ῥάβδος σιδηρᾶ συντρίβουσα τούς ὑπεναντίους ὡς σκεύη κεραμέως. Διότι δέν ἐμφανίζεται πλέον ἡ πίστις ἡμῶν ὡς πνευματική μόνον ἀλήθεια, διατυπωθεῖσα ἐν ταῖς Γραφαῖς καί

[262] Πρβλ. μακαριστοῦ Καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτη μνημ. ἔργ., σελ. 229, « Ἐπίγνωσις, πάλιν ἐνταῦθα εἶναι ἡ συνειδητή ἀποδοχή τῆς γενομένης γνώσεως ἡμῶν ὑπό τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἀλλά περαιτέρω καί τῆς ἐνσωματώσεως ἡμῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τά πάντα ἀνακεφαλαιοῦνται ἐν Χριστῷ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησία (Κολ. Α΄ 18)». Καί σελ. 244. «Διά τοῦτο ἡ Ἐπίγνωσις ἐκφράζεται ἐν τέλει ὡς διηνεκής εὐχαριστία ἐν δοξολογίᾳ τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν γιγνώσκοντα Θεόν. Ἡ ἐπίγνωσις μεταβάλλει τήν μόνην πρός τήν ὁριζοντίαν κατεύθυνσιν διάδοσιν τῆς γνώσεως εἰς τήν παλινδρομικὴν ἀναφοράν πρός τήν πηγήν αὐτῆς. Γενικῶς θά ἠδυνάμεθα νά παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ εὐχαριστία δύναται νά θεωρηθῇ ὡς «κοινή» πασῶν τῶν ἐπιστημῶν προπαρασκευαστική καί τελική συγχρόνως γνωσιολογική κατηγορία, διότι δι᾽ αὐτῆς ἐκφράζεται ἡ φύσις τῆς προσκτωμένης ἐν τῇ δημιουργίᾳ γνώσεως ὡς προϋπαρχούσης δυνατότητος ἐν τῇ Φύσει καί τῇ Ἱστορίᾳ πρός γνωστικήν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου.»

δογματισθεῖσα ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Μεταφέρεται ἐκ τῆς χώρας τοῦ ἀπερινοήτου καί εἰς τήν σφαῖραν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ καί ἀποδεικνύεται τό Δόγμα τῆς ἁγίας ἡμῶν μητρός Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας αἰώνιος φιλοσοφική ἀλήθεια, προσιτή εἰς τήν ἀνθρωπίνην διάνοιαν κεκαθαρμένην ἐκ τῶν παθῶν καί ἐλλαμπομένην ὑπό τοῦ Παναγίου καί πανσθενοῦς Πνεύματος[263].

Νοεῖται τό ἑνιαῖον ἀφ' ἑνός, ἀλλά καί τό Τρισυπόστατον συνάμα τοῦ ἀπείρου Θεοῦ. Ὁ ἄναρχος Πατήρ, ἡ αἰτία καί ἡ πηγή τῆς Θεότητος, ὁ συνάναρχος Υἱός- Λόγος, ὁ γεννώμενος ἀϊδίως ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός, καί τό συνάναρχον καί συναΐδιον Ἅγιον Πνεῦμα, τό ἐκπορευόμενον ὡσαύτως ἐκ τοῦ Προσώπου τοῦ Πατρός. Τρεῖς ὑποστάσεις ἐνσυνείδητοι, εἷς Θεός. Αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ὁμοῦ, ἀτρέπτως, ἀϊδίως καί ἀσυγχύτως, ὁ «μόνος ἀληθινός Θεός» (Ἰωάν. ΙΖ΄ 3) τῶν Συμπάντων κόσμων, ὁ καλέσας πάντας εἰς «σωτηρίαν», Θεοκοινωνίαν καί μετοχήν. Ἡ καθολική ἐπίγνωσίς Του ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως διά τήν Ἀνθρωπότητα τήν ἀνατολήν τῆς νέας πνευματικῆς περιόδου. Τῆς Ἁγίας Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς ἥν προσευχόμεθα οἱ πάντες νά συσσωματωθοῦν ἵνα «ζωήν ἔχωσι καί νῦν καί ἀεί καί εἰς τους αἰώνας ΑΜΗΝ».

---

[263] Πρβλ. Νικ. Νησιώτη μνημ. ἔργ. σελ. 34 « Διά τοῦτο ἐνῶ τό Δόγμα τίθεται ἐν ὀρθοδόξῳ ἐννοίᾳ ὡς ὁρόσημον σκέψεως τοῦ συνόλου εἰς τήν κατά πλάτος ἔρευναν, εἶναι συγχρόνως καί ἐνδεικτικόν βέλος τῆς κατά βάθος δυνατότητος ἀνακαλύψεως τῆς ὄπισθεν τοῦ Δόγματος κρυπτομένης σοφίας καί δυνάμεως τοῦ Θεοῦ».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ 3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ..5
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ 18
ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ ΙΔΕΑΣ.. 18
α) Κατά τήν προχριστιανικήν περίοδον.................................. 18
β) Ἀπό τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας καί μέχρι σήμερον..... 27
1. Ἀναλύοντες τόν Θεότοκο ἐγκέφαλο................................ 52
2.Ἐκ γενετῆς πιστοί ἤ ἄθεοι;.. 58
3. Ὁ Θεός δέν εἶναι πιά αὐτός πού ἦταν.................................. 63
4. Τό Πάσχα ἑνός ἀθέου 65
5. Ἡ πολιτική οἰκονομία τοῦ Πάσχα 66
6. Στά μαθηματικά ὑπάρχει Θεός... 68
7. Ὁ αἱρετικός Ἀλαίν ντέ Μποττόν: «Τρέφω σεβασμό γιά τήν θρησκεία, ἁπλῶς δέν ἀποδέχομαι τή μεταφυσική της διάσταση».. 71
8. Μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ... 77
9. Ἡ ἐσωτερική ἀναγέννηση... 80
10.Προελαύνει ὁ σύγχρονος σκοταδισμός............................... 83
11. Ἡ Ἀριστερά καί τό Εὐαγγέλιο... 91
12.Θρησκεῖαι. Το Φαινόμενο 96
13. Ἡ θρησκεία στό ἅρμα τῆς κυρίαρχης ἐλίτ.......................106
14. Μυθικισμός...109
15. Περιέργεια σημαίνει πρόοδος. Το «Curiosity», ἡ κατάκτηση τοῦ Ἄρη καί οἱ σύγχρονες κοινωνίες 113
ΑΝΙΜΙΣΜΟΣ-ΛΑΤΡΕΙΑ ΠΡΟΓΟΝΩΝ.................................115
ΙΝΔΟΥΪΣΜΟΣ ANNAS KING...117
ΤΖΑΪΝΙΣΜΟΣ EMMAS SALTER...126
ΒΟΥΔΔΙΣΜΟΣ ELIZABETH J. HARRIS 133
ΣΙΧΙΣΜΟΣ SEWA SINGH KALSI...141
ΠΑΡΣΙΣΜΟΣ JOHN HINNELLS..147
ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ DAN COHN-SHERBOK................................152
ΚΑΜΠΑΛΑ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΑΠΟΚΡΥΦΙΣΤΕΣ. ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΡΑΜΜΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ 158
ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ PETER G. RIDDELL.......................................163

ΤΟ ΚΟΡΑΝΙΟΝ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ....166
Ἡ γοητεία τῆς πλάνης: «Ὁ Ἀλλάχ εἶναι θεός καί διάβολος μαζί, καλός καί κακός, εἶναι οἱ δύο θεοί τοῦ Γνωστικισμοῦ σέ ἕνα!» 174
ΚΟΜΦΟΥΚΙΣΜΟΣ (ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ)...177
Νεο-Κομφουκισμός....180
Ταοϊσμός....181
Σιντοϊσμός MICHAEL PYE....189
Ἰαπωνικός Βουδδισμός....195
Μπαχαϊσμός MOOJAN MOMEN....197
Νέα Θρησκευτικά Κινήματα GEORGE D. CHRYSSIDES 199
Θρησκεῖες τῶν UFO. Ἀνθρώπινο Δυναμικό καί Νέα Ἐποχή....206
ΣΥΜ ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ....208
ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ....208
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ....210
ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΘΕΪΑΣ καί ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΟΣ ΖΩΝΤΟΣ ΘΕΟΥ....210
α) Τό πεπερασμένον τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος....210
β) Ἡ ἀέναος κίνησις τῆς Συμπαντικῆς ὕλης - μάζης....222
γ) Οἱ φυσικοί νόμοι....224
δ) Τό ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξύ ἀνοργάνου καί ὀργανικῆς ὕλης....233
ε) Ἡ ὀργανική διάπλασις καί ἡ ζωή τῶν ἐνοργάνων ὄντων....238
στ) Αἱ ψυχικαί ἰδιότητες τῶν κατωτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐμψύχων ὄντων καί ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή....256
ζ) Ἡ ἁρμονία τοῦ ὑλικοῦ Σύμπαντος....260
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ....280
Η ΥΠΟΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΨΥΧΗΣ....280
α) Περί γενέσεως τῆς ψυχῆς....280
β) Ἀπόδειξις περί τῆς πνευματικῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς....283
γ) Ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀνθρωπίνη ψυχή....288
δ) Ἡ ἐξομοίωσις τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν Θεόν....291
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ....294
Η ΥΠΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ ΘΕΟΥ....294
α) Φιλοσοφική ἀπόδειξις τῆς ὀντότητος τοῦ Αἰωνίου Λόγου καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος....294

β) Φιλοσοφικαί ἐξεικονίσεις Τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ 296
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ 314
ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥ ΛΟΓΟΥ-ΥΙΟΥ καί ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΗΣ Κ.Δ. ΠΕΡΙ ΤΗΣ «ΦΥΣΕΙ» ΚΑΙ «ΟΥΣΙΑ» ΘΕΟΤΗΤΟΣ ΑΥΤΟΥ 314
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ 323
ΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΙΣΥΠΟΣΤΑΤΟΥ ΘΕΟΥ 323
α) Τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 323
β) Αἱ μαρτυρία τῆς Κ. Διαθήκης 333
γ) Συμπληρωματικαί μαρτυρίαι τῆς Γραφῆς περί τῆς θεότητος τοῦ Αγίου Πνεύματος 335
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ 340
Η ΦΥΣΕΙ καί ΟΥΣΙΑι ΘΕΟΤΗΣ ΤΟΥ Κ. Η. Ι. ΧΡΙΣΤΟΥ καί ΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ καί ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ 340
ΕΠΙΛΟΓΟΣ 373